

ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΩΦΕΛΙΜΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ»

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Ο Μ Ι Λ Ι Α ΜΒ' (42).

(Πράξ. 19, 21 - 41).

«Ὡς δὲ ἐπληρώθη ταῦτα, ἔθετο ὁ Παῦλος ἐν τῷ Πνεύματι, διελθὼν τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἀχαΐαν, πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ, εἰπὼν ὅτι μετὰ τὸ γενέσθαι με ἐκεῖ δεῖ με καὶ Ῥώμην ἰδεῖν. Ἀποστείλας δὲ εἰς τὴν Μακεδονίαν δύο τῶν διακονούντων αὐτῷ, Τιμόθεον καὶ Ἑραστον, αὐτὸς ἐπέσχε χρόνον εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἐγένετο δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ταραχὸς οὐκ ὀλίγος περὶ τῆς ὁδοῦ»¹.

α'. Ἀφοῦ παρέμεινε ἀρκετὸν χρόνον εἰς τὴν πόλιν, ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποχωρήσῃ πάλιν διὰ τοῦτο καὶ στέλλει τὸν Τιμόθεον καὶ τὸν Ἑραστον εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁ ἴδιος δὲ μένει εἰς τὴν Ἐφεσον. Πῶς λοιπὸν στρέφεται ὀπίσω πάλιν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐνῶ ἐξ ἀρχῆς προετίμησε νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν Συρίαν; Δεικνύων ὅτι τὰ πάντα δὲν τὰ ἔπραττε μὲ τὴν ἰδικήν του δύναμιν. Ἦδη προφητεύει, λέγων «Δεῖ με καὶ Ῥώμην ἰδεῖν». Εἶπε δὲ αὐτό, ἴσως παρηγορῶν αὐτούς, ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἀφήσῃ ἀνυποστηρίκτους, ἀλλὰ ὅτι θὰ ἔλθῃ πάλι πλησίον των,

1. Πράξ. 19, 21 - 23.

καὶ ἀνορθῶν τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν διὰ τῆς προφητείας. Ἀπὸ ἐδῶ ἀκριβῶς νομίζω ὅτι γράφει εἰς τοὺς Κορινθίους ἀπὸ τὴν Ἔφεσον, καὶ λέγει ὅτι «οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν ὑπὲρ τῆς θλίψεως τῆς γενομένης ἡμῖν ἐν τῇ Ἀσίᾳ»². Διότι, ἐπειδὴ ὑπέσχετο ὅτι θὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν Κόρινθον, ἀπολογεῖται, ἐπειδὴ καθυστέρησε, καὶ ἀναφέρει, λοιπόν, τὴν δοκιμασίαν, διηγούμενος τὰ σχετικά μὲ τὸν Δημήτριον· διότι αὐτὸν ὑπονοεῖ λέγων ὅτι ἔχει γίνεῖ ὅχι ὀλίγη ταραχὴ περὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ζωῆς, τὴν ὁποῖαν ὁ Κύριος ἀπεκάλυψε ὡς ὁδὸν ἀσφαλῆ.

Πάλιν ἀπειλητικὴ κατάστασις, πάλι ταραχὴ. Βλέπεις τὴν ἐπιτυχίαν; Ἐγένοντο διπλᾶ θαύματα, ἐκεῖνοι δὲ ἔφερον ἀντιρρήσεις. Τοιοῦτοτρόπως δι' ὅλων τῶν μέσων σχεδιάζονται (ἢ δημιουργοῦνται) τὰ γεγονότα. «Δημήτριος γάρ τις ὀνόματι, ἀργυροκόπος, ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος, παρείχετο τοῖς τεχνίταις ἐργασίαν οὐκ ὀλίγην» οὓς καὶ συναθροίσας καὶ ἐπισυναγαγὼν τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτας, εἶπεν· Ἄνδρες, ἐπίστασθαι ὅτι ἐκ ταύτης τῆς ἐργασίας ἡ εὐπορία ἡμῶν ἐστὶ καὶ θεωρεῖτε καὶ ἀκούετε ὅτι οὐ μόνον Ἐφέσου, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν πάσης τῆς Ἀσίας ὁ Παῦλος οὗτος πείσας μετέστησεν ὄχλον ἱκανόν, λέγων ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν ἀνθρώπων γινόμενοι. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο κινδυνεύει ἡμῖν τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν ἔλθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς μεγάλης θεᾶς ἱερὸν Ἀρτέμιδος εἰς οὐδὲν λογισθῆναι, μέλλειν δὲ καὶ καθαιρεῖσθαι τὴν μεγαλειότητα αὐτῆς, ἣν ὅλη ἡ Ἀσία καὶ ἡ οἰκουμένη σέβεται».

«Ποιῶν, λέγει, ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος». Καὶ πῶς

2. Β' Κορινθ. 1, 8.

εἶναι δυνατόν νά κατασκευασθοῦν ναοὶ ἀργυροῖ; "Ἰσως ὡς μικρὰ κιθῳρία³· διότι ἦτο μεγάλη ἡ ἀποδιδομένη τιμὴ εἰς αὐτήν ("Ἀρτεμιν) εἰς τὴν "Εφεσον, ὅπου ὅταν ἐπυρπολήθη τὸ ἱερόν των τόσον τοὺς ἐλύπησε, ὥστε διέταξαν νά μὴ λέγεται οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ ἐμπρηστοῦ. Ἰδὲ πανταχοῦ ὅτι ἡ εἰδωλολατρία δημιουργεῖται ἐξ αἰτίας τῶν χρημάτων· καὶ ἐκεῖνοι διὰ τὰ χρήματα, καὶ αὐτὸς διὰ τὰ χρήματα, ὅχι ἐπειδὴ διέτρεχε κίνδυνον ἢ εὐσέβεια αὐτῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ τρόπος ἀποκτήσεως χρηματικοῦ κέρδους δὲν εἶχε θάσιν. Καὶ προσέξε τὴν κακίαν τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸς ἦτο εὐπορος, καὶ δὲν ἐπρόκειτο νά εἶναι τόσο μεγάλη ἡ ζημία εἰς αὐτὸν ἐκ τούτου τοῦ πράγματος, εἰς ἐκείνους δὲ ἦτο μεγάλη, ἐπειδὴ ἦσαν πτωχοὶ καὶ συνετηροῦντο ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ἐργασίαν. Καὶ ὁμως αὐτοὶ μὲν δὲν λέγουν τίποτε, ἐκεῖνος δὲ λέγει· ἐπειδὴ δὲ ἦσαν αὐτοὶ συνεργάται εἰς τὴν τέχνην, τοὺς παίρνει ὡς συνεργάτας καὶ εἰς τὴν ἀναταραχήν.

"Ἐπειτα ἐμεγαλοποίησε καὶ τὸν κίνδυνον, προσθέτων ὅτι «κινδυνεύει ἡμῖν τοῦτο τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν ἐλθεῖν»· διότι αὐτὸ διὰ τούτου σχεδὸν φανερώνει, ὅτι δηλαδὴ διατρέχουμεν τὸν κίνδυνον ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα αὐτὸ νά περιέλθωμεν εἰς πεῖναν. "Ἐν καὶ ἦσαν ἱκανὰ τὰ ὅσα ἐλέγχθησαν νά τοὺς ὀδηγήσουν εἰς εὐσέβειαν, ἀλλὰ ἐπειδὴ μερικοὶ ἦσαν ἄθλιοι καὶ ψυχροί, ἐξεγείρονται μᾶλλον, καὶ δὲν ἐννοοῦν ὅτι, «ἐάν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἔχη τόσην δύναμιν, ὥστε νά μεταστρέψῃ τοὺς πάντας, καὶ νά διατρέχουν κίνδυνον τὰ ἀφορῶντα εἰς τοὺς θεοὺς, πόσον μέγας εἶναι ὁ Θεὸς του!» καὶ ὅτι, «πολὺ περισσότερον θὰ μᾶς δώσῃ ἐκεῖνα, διὰ τὰ

3. Κιθῳρίον: ὁ οὐρανὸς τῆς ἱερᾶς τραπέζης εἰς τὸ ἱερόν.

ὅποια φοβούμεθα». Ἦδη κατέλαθε ἐκ τῶν προτέρων τὰς ψυχὰς των, λέγων ὅτι «οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων γινόμενοι».

Παρατήρησε διὰ ποῖον λόγον ἀγανακτοῦν οἱ Ἕλληνες· ἐπειδὴ εἶπε ὅτι «οἱ ὑπὸ ἀνθρώπων γινόμενοι οὐκ εἰσὶ θεοί». Κατευθύνει πανταχοῦ τὸν λόγον εἰς τὴν τέχνην. Ἐπειτα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν τοὺς ἐλύπησε, ἀργότερον τὸ ἀναφέρει, λέγων· «Οὐ μόνον δὲ τοῦτο τὸ μέρος κινδυνεύει»· δηλαδή, «διὰ μὲν τὰ ἄλλα οὐδεὶς λόγος, ἀλλὰ ὅτι καὶ ὁ ναὸς τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέμιδος κινδυνεύει νὰ καταφρονηθῇ». Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι τὰ λέγει αὐτὰ δι' ἀπόκτησιν χρημάτων, ἰδὲ τί προσθέτει. «Ἦν ἡ οἰκουμένη σέβεται». Βλέπεις πῶς ἔδειξε μεγαλυτέραν τὴν δύναμιν τοῦ Παύλου, καταδεικνύων ὅλους αὐτοὺς ἐλεεινοὺς καὶ ἀθλίους, ἐὰν θεθαίως ἄνθρωπος διωκόμενος καὶ σκηνοποιὸς τόσον σπουδαῖα κατορθῶνῃ;

Ἰδὲ ὅτι γίνονται αἱ μαρτυρίαι διὰ τοὺς Ἀποστόλους ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν. Ἐκεῖ μὲν ἔλεγον· «Ἰδοὺ πεπληρώκατε τὴν Ἱερουσαλήμ τῆς διδασχῆς ὑμῶν»⁴, ἐδῶ ὅτι «μέλλει καθαιρεῖσθαι τῆς Ἀρτέμιδος ἡ μεγαλειότης»· τότε «οἱ τὴν οἰκουμένην ἀναστατώσαντες»⁵ ἠκούουν ὅτι «οὗτοι καὶ ἐνθάδε πάρεσις»⁶, τώρα ὅτι «κινδυνεύει ἡμῖν τοῦτο τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν ἐλθεῖν». Τοιοῦτοτρόπως ἔλεγον καὶ οἱ Ἰουδαῖοι διὰ τὸν Χριστόν· «Ὁρᾶτε ὅτι ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ὑπάγει, καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν τὴν πόλιν»⁷. «Ἀκού-

4. Πράξ. 5, 28.

5. Αὐτόθ. 17, 6.

6. Αὐτόθ.

7. Ἰωάν. 12, 19 καὶ 11, 48.

σαντες δὲ ταῦτα ἐπλήσθησαν θυμοῦ». Πότε ἐδημιουργήθη ὁ θυμός; "Όταν ἤκουσαν διὰ τὴν "Αρτεμιν, ὅταν ἤκουσαν διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῶν χρημάτων· διότι τοιοῦτου εἶδους εἶναι οἱ χαρακτῆρες τῶν ἀργοσχόλων, ἀπὸ τὸν ὅποιονδῆποτε, δηλαδή, νὰ γοητεύωνται καὶ νὰ ἐξάπτωνται. Διὰ τοῦτο πρέπει ὅλα νὰ τὰ πράττωμεν με ἔρευναν.

Πρόσεξε δὲ πῶς ἦσαν καὶ εὐκόλως καταφρονούμενοι, ἐπειδὴ εὐρίσκοντο ἐνώπιον ὄλων. «Ἀκούσαντες δέ, καὶ γενόμενοι πλήρεις θυμοῦ, λέγει, ἔκραζον, λέγοντες· Μεγάλη ἡ "Αρτεμις Ἐφεσίων! Καὶ ἐπλήσθη ἡ πόλις ὅλη τῆς συγχύσεως· ὥρμησάν τε ὁμαθυμαδὸν εἰς τὸ θέατρον. Συναρπάσαντες δὲ Γάϊον καὶ Ἀρίσταρχον Μακεδόνας, συνεκδήμους Παύλου εἰλκυσαν αὐτούς».

Β'. Πάλιν ἀνοήτως οἱ Ἰουδαῖοι ἐπιτίθενται, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰάσονος,^{7α} καὶ πανταχοῦ εὐρίσκονται ἔμπροσθεν αὐτῶν· τοιουτοτρόπως τίποτε δὲν εἶχον τὸ ὅποιον νὰ εἶναι πλήρες κομπασμοῦ ἢ δόξης. «Τοῦ δὲ Παύλου βουλομένου εἰσελθεῖν εἰς τὸν δῆμον, οὐκ εἶων αὐτὸν οἱ μαθηταί. Τινὲς δὲ τῶν Ἀσιαρχῶν, ὄντες αὐτῷ φίλοι, πέμψαντες πρὸς αὐτόν, παρεκάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον». Παρακαλοῦν, διότι ἦτο ἄνευ τάξεως ὁ λαός, ὁ ὅποιος τολμᾷ τὰ πάντα με ἀπερίσκεπτον ὁρμὴν. Καὶ ὁ Παῦλος πείθεται· διότι δέν ἦτο ματαιόδοξος, οὔτε φιλόδοξος.

«Ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλο τι ἔκραζον· ἦν γὰρ ἡ ἐκκλησία συγκεχυμένη», (διότι τοιοῦτον εἶναι τὸ πλήθος· ἀνοήτως ἀκολουθεῖ, ὅπως τὸ πῦρ ὅταν πέσῃ εἰς τὸ δάσος), «καὶ οἱ πλείους οὐκ ᾔδεισαν τίνος ἕνεκεν συνεληλύθεισαν. Ἐκ δὲ τοῦ ὄχλου προεβίβασαν Ἀλέξανδρον,

προβαλόντων αὐτὸν τῶν Ἰουδαίων». Παρουσιάζοντο ἐμπρὸς οἱ Ἰουδαῖοι κατ' οἰκονομίαν, διὰ νὰ μὴ δύνανται νὰ φέρουν ἀργότερον οὐδεμίαν ἀντίρρησην. Αὐτὸς καὶ προβάλλεται, καὶ ὁμιλεῖ, καὶ τί λέγει, ἄκουε· «Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, κατασείσας τῇ χειρὶ, ἤθελεν ἀπολογεῖσθαι τῷ δήμῳ. Ἐπιγνόντων δὲ ὅτι Ἰουδαῖός ἐστι, φωνὴ ἐγένετο μία ἐκ πάντων, ὡς ἐπὶ ὥρας δύο κραζόντων Μεγάλη ἢ Ἀρτεμις Ἐφεσίων». Πραγματικῶς εἶναι παιδικὸς ὁ τρόπος σκέψεως· ὡς νὰ ἐφοβοῦντο μήπως σθήσῃ ὁ σεβασμὸς των, ἐκραύγαζον συνεχῶς. Δύο ἔτη ἔμεινεν ἐκεῖ, καὶ ἰδὲ πόσοι ἦσαν ἀκόμῃ εἰδωολάτραι!

«Καταστεύλας δὲ ὁ γραμματεὺς τὸν ὄχλον, φησὶν· Ἄνδρες Ἐφέσιοι, τίς γάρ ἐστιν ἄνθρωπος, δς οὐ γινώσκει τὴν Ἐφεσίων πόλιν νεωκόρον οὔσαν τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Διοπετοῦς;». Μὲ αὐτὸ πρῶτον ἔσθησε τὸν θυμὸν των. «Καὶ τοῦ Διοπετοῦς». Λέγει τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν ἦτο φανερὸν τὸ πρᾶγμα. Ἄλλο δὲ ἱερὸν οὕτω ἐλέγετο Διοπετές· ἢ θεβαίως τὸ εἰδωλον τῆς Ἀρτέμιδος, λοιπόν, ἔλεγον Διοπετές, ἐπειδὴ δῆθεν ἐκεῖνο τὸ πῆλινον εἰδωλον εἶχε πέσει ἀπὸ τὸν Δία, καὶ δὲν εἶχε κατασκευασθῇ ἀπὸ ἀνθρώπων· ἢ ἄλλο ἄγαλμα τοιουτοτρόπως ὠνομάζετο ἀπὸ αὐτοῦς.

«Ἀναντιρρήτων οὖν ὄντων τούτων, δεὸν ἐστὶν ὑμᾶς κατεσταλμένους ὑπάρχειν, καὶ μηδὲν προπετές πράσσειν· ἡγάγετε γάρ τοὺς ἄνδρας τούτους, οὔτε ἱεροσύλους, οὔτε θλασφημοῦντας τὴν θεὰν ὑμῶν». Ἐπομένως φαίνεται τὸ ὅλον ψεῦδος· αὐτὰ δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγει, ὥστε νὰ γίνουν καὶ ἐκεῖνοι περισσότερον ἡπιοι εἰς τὴν κρίσιν των. «Εἰ μὲν οὖν Δημήτριος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τεχνῖται ἔχουσι πρὸς τινα λόγον, ἀγοραῖοι ἄγονται, καὶ ἀνθύπατοί εἰσιν ἐγκαλείτωσαν ἀλλήλοις. Εἰ δέ τι περὶ ἐτέρων ἐπιζητεῖτε, ἐν τῇ ἐννόμῳ ἐκκλησίᾳ

ἐπιλυθήσεται· καὶ γὰρ κινδυνεύομεν ἐγκαλεῖσθαι στάσεως περὶ τῆς σήμερον, μηδενὸς αἰτίου ὑπάρχοντος, περὶ οὗ δυνησόμεθα ἀποδοῦναι λόγον τῆς συστροφῆς ταύτης. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπέλυσε τὴν ἐκκλησίαν». Σύμφωνον πρὸς τὸν νόμον συνέλευσιν, λέγει, διότι τρεῖς συνελεύσεις ἐγίνοντο συμφώνως πρὸς τὸν νόμον κάθε μῆνα· αὐτὴ δὲ ἦτο παράνομος. Ἔπειτα καὶ τοὺς ἐφόβησε, λέγων· «Κινδυνεύομεν ἐγκαλεῖσθαι στάσεως».

Ἀλλὰ ὅς ἴδωμεν ἐξ ἀρχῆς τὰ λεχθέντα. «Ὡς δὲ ἐπληρώθη ταῦτα, λέγει, ἔθετο ὁ Παῦλος ἐν τῷ Πνεύματι, διελθὼν τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἀχαΐαν, πορεύεσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα». Δὲν πράττει ἐδῶ πλέον κατ' ἀνθρώπινον τρόπον, ἀλλὰ διὰ τοῦ Πνεύματος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου καὶ προετίμησε νὰ διέλθῃ (τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἀχαΐαν). Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἔθετο» καὶ αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει ὁ λόγος. Διὰ ποῖον λόγον ἀποστέλλει τὸν Τιμόθεον καὶ τὸν Ἑραστον, δὲν λέγει· ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι καὶ δι' αὐτὸ εἶπε τὸ «ἐν Πνεύματι». «Διὸ μηκέτι στέγοντες, εὐδοκήσαμεν καταληφθῆναι ἐν Ἀθήναις μόνοι»⁸. Καὶ ἰδέ· δύο ἀπὸ τοὺς διακονοῦντας αὐτὸν ἀπέστειλε, διὰ νὰ ἀναγγεῖλουν καὶ τὴν ἔλευσίν του καὶ διὰ νὰ τοὺς καταστήσουν ἀνθρώπους μὲ περισσότερον ζῆλον. Περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη παραμένει εἰς τὴν Ἀσίαν. Εἰλόγως· διότι ἐκεῖ ἦτο ἡ μεγάλη ὁμάς τῶν φιλοσόφων. Καὶ ἀφοῦ ἦλθε, μὲ αὐτοὺς πάλιν συνομιλεῖ· καθ' ὅσον ἦτο μέγας ἐκεῖ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ.

«Δημήτριος γάρ τις, λέγει, ἀργυροκόπος, συναθροίσας τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτας, εἶπεν· Ἄνδρες, ἐπίστασθε καὶ θεωρεῖτε καὶ ἀκούετε·» τόσον ἦτο φανε-

8. Α' Θεσσαλ. 3, 1.

ρὸν τὸ γεγονός. «Ὅτι οὗτος, λέγει, ὁ Παῦλος πείσας μετέστησεν ἱκανὸν ὄχλον». Ἐπομένως οὐχὶ διὰ τῆς θί-
 ας, ἐὰν τοὺς ἔπεισε τοιουτοτρόπως πρέπει νὰ πείθῃ τις
 τὴν πόλιν. Ἐπειτα προσθέτει, ἐκείνο τὸ ὁποῖον προσέ-
 θαλε αὐτοὺς, ὅτι δηλαδὴ «οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν
 γινόμενοι». Τί σημαίνει αὐτό; Ἀνατρέπει, λέγει, τὴν ἰ-
 δικήν μας τέχνην. Καὶ διὰ νὰ μὴ ἀντιληφθοῦν, καὶ εἴ-
 πουν ὅτι μόνος ἕνας ἄνθρωπος τοιαῦτα δύναται, καί,
 ἐὰν ἔχῃ τοσαύτην δύναμιν, εἰς αὐτὸν πρέπει νὰ δώσουν
 ἐμπιστοσύνην, προσέθεσεν «Ἦν ὅλη ἡ Ἀσία καὶ ἡ οἰ-
 κουμένη σέβεται». Ἐνόμιζον ὅτι κατοχυρώνεται ἡ φω-
 νὴ αὐτῶν διὰ τοῦ θείου Πνεύματος, ἐπειδὴ ἦσαν παῖδες
 εἰδωλολάτραι. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα, λέγει, προέρ-
 χεται ἡ εὐημερία μας. Καὶ ἐὰν ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα
 προστίθεται εἰς σὰς εὐπορία, πῶς ἔπεισεν ἄνθρωπος κα-
 τωτέρας ποιότητος; πῶς ὑπερίσχυσε τοσαύτης συνηθεί-
 ας; τί πράττων, ἢ τί λέγων; Δὲν εἶναι ἐκ τοῦ Παύλου,
 δὲν εἶναι ἐξ ἀνθρώπου. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἄρκετόν, τὸ νὰ
 εἴπῃ ὅτι «οὐκ εἰσὶ θεοί». Ἐὰν μὲν, λοιπόν, ἦτο τόσον
 εὐκόλον νὰ ἀποκαλυφθῇ ἡ ἀσέβεια, πρὸ πολλοῦ ἔπρεπε
 νὰ καταφρονηθῇ, ἐὰν δὲ ἦτο (ἰσχυρά), δὲν ἔπρεπε νὰ
 καταργηθῇ τόσον ταχέως. «Οὐ μόνον δέ, λέγει, τοῦτο
 κινδυνεύει ἡμῖν τὸ μέρος». Ὡσὰν νὰ ἔλεγε, λοιπόν, κά-
 τι σπουδαιότερον, τοῦτο προσέθεσεν. «Ἀκούσαντες δέ,
 καὶ γενόμενοι πλήρεις θυμοῦ, ἔκραζον· Μεγάλη ἡ Ἄρ-
 τεμις Ἐφεσίων» διότι εἶχον θεοὺς εἰς κάθε πόλιν. Καὶ
 τοιουτοτρόπως συμπεριφέροντο, ὥς ἐὰν ἐκέρδιζον τὸν
 σεβασμὸν αὐτῆς διὰ τῆς φωνῆς, καὶ κατήργουν τὰ συμ-
 βάντα.

γ'. Πρόσεξε πλῆθος ἄτακτον. «Τοῦ δὲ Παύλου, λέ-
 γει, βουλομένου εἰσελθεῖν εἰς τὸν δῆμον, οὐκ εἶων αὐτὸν
 οἱ μαθηταί». Ὁ μὲν, λοιπόν, Παῦλος ἤθελε νὰ εἰσέλθῃ

εἰς τὴν συνέλευσιν διὰ τὰ ὁμιλήσῃ, (διότι ἀπὸ τοὺς διωγμοὺς ἔπαιρνε ἀφορμὴν διὰ διδασχὴν), ἀλλὰ οἱ μαθηταὶ δὲν τὸν ἄφηναν. Πρόσεξε, πόσῃν φροντίδα ἔχουν μεταχειρισθῇ δι' αὐτὸν πανταχοῦ. Καὶ τὸν ἐξέβαλον ἐξ ἀρχῆς, ὥστε νὰ μὴ δεχθῇ θανάσιμον κτύπημα· ἂν καὶ ἠκουσαν θεθαίως, ὅτι πρέπει νὰ ἴδῃ καὶ τὴν Ρώμην, ὅμως ἐμποδίζουν. Κατ' οἰκονομίαν δὲ ἐκ τῶν προτέρων ἀναγγέλλει, διὰ νὰ μὴ ταραχθοῦν ἐξ αἰτίας τοῦ γεγονότος. Τοιουτοτρόπως δὲν ἤθελον νὰ ὑποστῇ τι αὐτός.

«Καὶ τῶν Ἀσιαρχῶν δὲ τινες παρεκάλουν αὐτόν, λέγει, μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὸ θέατρον». Ἐπειδὴ ἐγνώριζον τὸν ζῆλον του, παρεκάλουν· τόσον τὸν ἡγάπων ὅλοι οἱ πιστοί. Καὶ διὰ ποῖον λόγον, λέγει, ἤθελε ὁ Ἀλέξανδρος νὰ ἀπολογηθῇ; μήπως διότι ὁ ἴδιος κατηγορήθη; Ἦθελε νὰ ἀπολογηθῇ, διὰ νὰ εὕρῃ εὐκαιρίαν, καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸ πᾶν καὶ νὰ ἐξάψῃ τὸν θυμὸν τοῦ λαοῦ. Εἶδες θυμὸν παρεκτρεπόμενον; Ὁρθῶς καὶ ἐπιτιμητικῶς λέγει ὁ γραμματεὺς, «τίς ἐστὶ, ὃς οὐ γινώσκει τὴν Ἐφεσίων πόλιν;». Τοιουτοτρόπως εἰπὼν ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον ἐφοβοῦντο· ὡς ἐὰν ἔλεγεν· «Δὲν τὴν λατρεύετε;». Καὶ δὲν εἶπε· «Τίς γάρ ἐστιν, ὃς οὐ γινώσκει τὴν Ἀρτεμιν;» ἀλλὰ «τὴν πόλιν» τὴν ἰδικήν μας, κολακεύων αὐτούς. «Ἀναντιρρήτων οὖν τούτων ὄντων, δέον ἐστὶν ὑμᾶς κατεσταλμένους ὑπάρχειν». Αὐτὰ διήθεν κατηγορεῖ, λέγων σχεδόν· «Τί, λοιπόν, ζητεῖτε, ὡς νὰ μὴ εἶναι φανερά; εἶναι φανερόν ὅτι ἡ προσβολὴ μεταβαίνει εἰς τὴν θεάν». Ἦθελον νὰ κάνουν τὴν εὐσέβειαν πρόφασιν διὰ κέρδος. Ἐπειτα μὲ ἡρεμίαν τοὺς κατακρίνει, ἀποδεικνύων ὅτι συνεκεντρώθησαν ἀπερισκέπτως. «Καὶ μηδὲν, λέγει, προπετὲς πράττειν». Ἀποδεικνύων ὅτι ἐνήργησαν μὲ ἀπερισκεψίαν, αὐτὸ εἶπεν· «Εἰ μὲν οὖν Δημήτριος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἔχουσι πρὸς τινὰ λό-

γον, ἀνθύπατοί εἰσι». Καὶ τὸ λέγει αὐτό, κατηγορῶν καὶ δεικνύων ὅτι δὲν ἔπρεπε ἐξ αἰτίας μὴ δημοσίων ἀδικημάτων νὰ γίνεται συνέλευσις γενική. «Καὶ γὰρ κινδυνεύομεν, λέγει, ἐγκαλεῖσθαι». Δι' αὐτοῦ πολὺ τοὺς ἔκανε νὰ ἀπορήσουν. «Οὐδενὸς αἰτίου, λέγει ὑπάρχοντος, περὶ οὗ δυνησόμεθα λόγον δοῦναι τῆς συστροφῆς ταύτης». Ἰδὲ πῶς οἱ ἄπιστοι ἀπολογοῦνται σωφρόνως καὶ συνετῶς. Τοιοῦτοτρόπως ἔσθθησε τὸν θυμὸν τῶν· διότι ὅπως εὐκόλως διεγείρεται, οὕτω καὶ εὐκόλως σβῆναι. «Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπέλυσε τὴν ἐκκλησίαν», λέγει.

Βλέπεις ὅτι ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει τοὺς πειρασμούς, καὶ ἀφυπνίζει καὶ ἀναζωογονεῖ μὲ αὐτοὺς τοὺς μαθητάς, καὶ τοὺς καθιστᾷ περισσότερον ἐνεργητικούς; Ἄς μὴ καταβαλλώμεθα, λοιπόν, ἀπὸ τοὺς πειρασμούς· διότι αὐτὸς θὰ φέρῃ τὸ τέλος τοῦ πειρασμοῦ ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ ὑποφέρωμεν. Τίποτε δὲν δημιουργεῖ καὶ δὲν συνδέει τοὺς φίλους τόσο, ὅσον ἡ θλίψις· τίποτε δὲν ἀρμόζει τόσο καὶ δὲν κρατεῖ σφιγκτὰ τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν· τίποτε δὲν εἶναι δι' ἡμᾶς τοὺς διδασκάλους τόσο κατὰλληλον, διὰ νὰ ἀκούωνται αὐτὰ τὰ ὁποῖα λέγονται ἀπὸ ἡμᾶς. Διότι ὁ ἀκροατὴς ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν ἀναψυχῆς, εἶναι καὶ χαλαρὸς καὶ νωθρός, καὶ φαίνεται ὅτι ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὸν ὁμιλητὴν, ὅταν δὲ εὐρίσκεται εἰς θλίψιν καὶ στενοχωρίαν κυριεύεται ἀπὸ μεγάλην ἐπιθυμίαν ἀκροάσεως· διότι ὅταν στενοχωρῆται ἐσωτερικῶς, ἐπιζητεῖ ἀπὸ παντοῦ νὰ εὔρῃ παρηγορίαν διὰ τὴν θλίψιν· δὲν προσφέρει δὲ ὁ λόγος μικράν παρηγορίαν.

Τί λοιπόν, λέγει, ἔπραττον οἱ Ἰουδαῖοι; πῶς ἐνῶ ἐπιέζοντο ἀπὸ τὴν ὀλιγοψυχίαν δὲν ἤκουον; Ἐπειδὴ ἦσαν Ἰουδαῖοι, οἱ πάντοτε ἀδύνατοι καὶ ἄθλιοι· ἄλλως τε καὶ διότι καὶ ἐκεῖ ἦτο πολλὴ ἡ θλίψις, εἰς ἡμᾶς δὲ γί-

νεται λόγος διὰ τὸ κανονικόν. Διότι ἰδέ' ἐνόμισαν ἐκεῖνοι ὅτι ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὰ δεινὰ, τὰ ὁποῖα τοὺς ἐπείζον, καὶ περιέπεσον μᾶλλον εἰς ἀπείρους συμφοράς. Αὐτὸ δὲ οὐχὶ τυχαίως ἐκπλήσσει τὴν ψυχὴν.

Αἱ θλίψεις μᾶς ἀποκόπτουν ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν παρόντα κόσμον· ἀμέσως, λοιπόν, ἐπιζητοῦμε τὸν θάνατον, καὶ δὲν περιποιούμεθα ὑπερβολικῶς τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἀκριβῶς ἀποτελεῖ μέγιστον τμῆμα τῆς φιλοσοφίας, τὸ νὰ μὴ ἀφοσιώνεται δηλαδὴ καὶ νὰ μὴ εἶναι δεμένος τις εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν. Ἡ ψυχὴ ἢ ὁποῖα θλίβεται δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἀσχολῇται μὲ πολλά, ἀλλὰ ἐπιθυμεῖ μόνον κάποιαν ἀναπαυσιν καὶ ἡσυχίαν· εἶναι ἄρεστόν εἰς αὐτὴν νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ παρόντα, ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπάρχη τίποτε ἄλλο. Ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἔχει καταπονηθῇ καὶ εἶναι ταλαιπωρημένον, δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἀγαπᾷ, οὔτε νὰ τρώγῃ ὑπερβολικῶς, ἀλλὰ νὰ ἀναπαύεται καὶ νὰ ἡσυχάζῃ, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ψυχὴ, ἢ ὁποῖα ἐφθάρη ἀπὸ ἄπειρα κακὰ, ἐπιθυμεῖ διακαῶς νὰ ἀναπαύεται καὶ νὰ ἡσυχάζῃ.

Ἡ εὐρισκομένη εἰς εὐχάριστον κατάστασιν ἔχει δειλιάσει, ἔχει ταραχθῇ, εἶναι ἐπιπολαία· αὕτη δέ, ἢ ὁποῖα δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἀφοσίωσιν, οὔτε διάχυσιν, ὅλη εἶναι ἐσφιγμένη καὶ μένει ἀσάλευτος· καὶ αὕτη μὲν εἶναι γενναιότερα, ἐκεῖνη δὲ περισσότερον παιδαριώδης· καὶ αὕτη μὲν σοβαρότερα, ἐκεῖνη δὲ περισσότερον κενή. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν πέσῃ τι ἐλαφρόν εἰς πολὺ ὕδωρ ταλαντεύεται, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ψυχὴ ἢ ὁποῖα ἐμπίπτει εἰς χαράν. Καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃ τις ὅτι τὰ μεγαλύτερα εἰς ἡμᾶς ἁμαρτήματα ἔχουν γίνει ἀπὸ τὴν πολλὴν ἀπόλαυσιν.

Καί, ἂν θέλετε, ὥς περιγράψωμεν δύο οἰκίας, τὴν

μὲν ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἔχουν γάμον, τὴν δὲ ἐκείνων
 οἱ ὅποιοι πενθοῦν, ὥς εἰσέλθωμεν διὰ τοῦ λόγου καὶ
 εἰς τοὺς δύο χωριστά, ὥς ἴδωμεν ποῖος εἶναι καλλιτέ-
 ρος ποίου· διότι θὰ εὑρεθῇ ἡ οἰκία τοῦ πενθοῦντος νὰ
 εἶναι πλήρης ὀρθῆς κρίσεως, ἡ δὲ ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἔ-
 χει γάμον πλήρης ἀπρεπείας. Διότι ἰδέ· ἐκεῖ λόγοι αἰ-
 σχροί, γέλωτες ἀπρεπεῖς, θήματα ἀπρεπέστερα, περι-
 βολὴ καὶ θάδισμα πλήρη ἀσχημίας, τρόποι συμπεριφο-
 ρᾶς πλήρεις ἀνοησίας καὶ μωρίας· καὶ ἐντελῶς οὐδὲν
 ἄλλο, παρὰ τὰ πάντα ἐκεῖ εἶναι γέλως καὶ περίγελως.
 Δὲν λέγω ὅτι ὁ γάμος (εἶναι γέλως καὶ περίγελως),
 μὴ γένοιτο! ἀλλὰ τὰ σχετιζόμενα μὲ τὸν γάμον. Ἀπο-
 θάλλει τότε ἡ φύσις τὸ αἶσθημα τῆς αἰδοῦς ἕνεκα τοῦ
 θακχικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, οἱ παριστάμενοι γίνονται ἀ-
 πό ἄνθρωποι ἄλογα ὄντα, ἄλλοι μὲν ὥς ἵπποι ἐκθάλ-
 λουν κραυγὰς, ἄλλοι δὲ ὥς ὄνοι ἐκτινάσσουν τοὺς πό-
 δας· πολλὴ ἡ φθορά, μεγάλη ἡ διασκόρπισις, τίποτε ση-
 μαντικόν, τίποτε ἀξιοσημεῖωτον· πολλὴ ἐκεῖ ἡ πανηγυ-
 ρικὴ συνοδεία τοῦ διαθόλου, μουσικὰ ὄργανα καὶ ᾄ-
 σματα, πλήρη πορνείας καὶ μοιχείας. Ἀλλὰ αὐτὰ ὅχι
 ἐκεῖ, ὅπου ὑπάρχει τὸ πένθος, ἀλλὰ εἶναι τὰ πάντα κό-
 σμια· διότι πολλὴ ἡ σιωπὴ, πολλὴ ἡ ἡσυχία, πολλὴ ἡ
 καταπράυνσις, τίποτε ἀπρεπές, τίποτε ἀκανόνιστον·
 καὶ ἐάν τις ἔλεγε τι, ἔλεγε ὅλους τοὺς λόγους πλή-
 ρεις ὀρθότητος· καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀξιοθαύμαστον,
 ὅτι εἰς ἐκείνην τὴν περίστασιν ὅχι μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ
 καὶ συγγενεῖς καὶ γυναῖκες φιλοσοφοῦν (= ἀντιμε-
 τωπίζουσιν τὰ πράγματα μὲ ἐγκαρτέρησιν)· διότι τοι-
 ούτου εἶδους εἶναι ἡ φύσις τοῦ πένθους. Καὶ φαίνον-
 ται μὲν ὅτι παρηγοροῦν τὸν πενθοῦντα, ἀπείρους δὲ
 γνώμας λέγουν, πλήρεις φιλοσοφίας· προσευχαὶ ἀμέ-
 σως ἀναπέμπονται ὥστε νὰ σταθοῦν μέχρις αὐτοῦ, καὶ
 ἄρκετοὶ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι παρηγοροῦν τὸν λυ-

πημένον, καὶ αἱ ἀπαριθμήσεις ἐκείνων οἱ ὅποιοι πενθοῦν ὁμοίως εἶναι ἄπειροι. Διότι τί εἶναι ἄνθρωπος; Διερεύνησις τῆς φύσεώς μας γίνεται.

δ'. Τί εἶναι, λοιπόν, ἄνθρωπος; Τοῦ θείου καὶ τῆς μικρότητος αὐτοῦ διαθεβαίωσις (ὁμολογία), ἐνθύμησις τῶν γεγονότων τὰ ὅποια ἀναφέρονται εἰς τὸ μέλλον, τῆς κρίσεως. Ἐκαστος ἀναχωρεῖ πρὸς τὸν οἶκον, ἀπὸ τὸν γάμον μὲν λυπούμενος, διότι αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν εὐρίσκεται εἰς εὐτυχίαν, ἀπὸ τὸ πένθος δὲ ἀνακουφισμένος, διότι δὲν ἔπαθε τὰ τοιούτου εἵδους, καὶ ἀφοῦ ἔσθησε ὅλην τὴν φλόγα (τῶν παθῶν) ἔφυγε. Ἀλλὰ τί; θέλεις νὰ ἐξετάσωμεν τὰ δεσμωτήρια καὶ τὰ θέατρα; Ὁ μὲν εἶναι τόπος θλίψεως, ὁ δὲ ἀπολαύσεως. Ἐμπρός, λοιπόν, ὡς ἴδωμεν τὰ ὅσα συμβαίνουν εἰς ἕκαστον ἐκ τῶν δύο.

Ἐκεῖ (εἰς τὸ δεσμωτήριον), ὑπάρχει πολλὴ ἐγκαρτέρησις· διότι ὅπου ὑπάρχει λύπη, ἐκεῖ ὅπωςδήποτε καὶ ἐγκαρτέρησις. Ἐκεῖνος ὁ ὅποιος εἶναι πλούσιος πρὸ αὐτοῦ, ἐκεῖνος ὁ ὅποιος ἐπαίρεται διὰ τὰ μεγάλα, θὰ ἀνεχθῇ καὶ τὸν πρῶτον τυχόντα, ὁ ὅποιος θὰ συνομιλῇ πρὸς αὐτόν, ἐπειδὴ ὁ φόβος καὶ ἡ λύπη ἔχει ἐπιπέσει εἰς τὴν ψυχὴν του ὡς κάποιο πῦρ ἰσχυρότερον, καὶ καθιστᾷ μαλακὴν τὴν σκληρότητα· τότε γίνεται ταπεινός, τότε μελαγχολικός, τότε ἀντιλαμβάνεται τὴν τοῦ θείου ἀλλαγὴν, τότε ὑπομένει γενναίως τὰ πάντα.

Εἰς τὸ θέατρον δὲ ὅλα τὰ ἀντίθετα, γέλως, αἰσχύρης, πανήγυρις διαβολικὴ, φθορά, ἄσκοπος κατανάλωσις χρόνου καὶ περιττὴ ἀνάλωσις ἡμερῶν, δημιουργία ἀπρεποῦς ἐπιθυμίας, ἐκμάθησις μοιχείας, ἄσκησις πορνείας, διδασκαλεῖον ἄσωτίας, παρακίνησις αἰσχύρης.

τος, ὑπόθεσις (αἰτία, θάσις) γέλωτος, ἀπρεπείας παραδείγματα.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι τοιοῦτον τὸ δεσμωτήριον· ἀλλ' ἐκεῖ ὑπάρχει ταπείνωσις, παρηγορία, παρόρμησις διὰ φιλοσοφίαν, περιφρόνησις τῶν τοῦ θείου· «τὰ πάντα ἔχουν καταφρονηθῇ καὶ ἔχουν περιφρονηθῇ, καὶ ὅπως ἀκριβῶς παιδαγωγὸς εἰς τὸ παιδίον ἔχει τοποθετηθῇ ὁ φόβος, κατευθύνων αὐτὸν πρὸς ὅλα τὰ πρέποντα.

Ἄλλὰ, ἐάν θέλῃς, πάλιν ἅς ἐξετάσωμεν διαφορετικῶς τοὺς ἰδίους τόπους. Ἐπεθύμουν νὰ συναντήσω ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος νὰ κατέρχεται ἀπὸ τὸ θέατρον, καὶ ἄλλον ὁ ὁποῖος νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ δεσμωτήριον, καὶ θὰ ἔβλεπες ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἐνὸς μὲν εἶναι τρομαγμένη· ἔχει ταραχθῇ, εἶναι πραγματικῶς δεμένη, τοῦ ἄλλου δὲ ἀνακουφισμένη, ἀποδεσμευμένη, ἀνεπτειρωμένη· διότι ὁ μὲν φεύγει ἀπὸ τὸ θέατρον ἀφοῦ ἐδέετο μὲ τὰς μορφάς τῶν ἐκεῖ γυναικῶν, φέρων δεσμὰ ἀπὸ κάθε σίδηρον φοβερώτερα, τοὺς τόπους δηλαδὴ τοὺς ἐκεῖ, τὰ λόγια, τὰς μορφάς, ὁ δὲ φεύγει ἀπὸ τὸ δεσμωτήριον, ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ ὅλα, δὲν θὰ θεωρήσῃ πλέον ὅτι ὑποφέρει κάτι κακόν, συγκρίνων τὰ ἰδικά του μὲ τὰ τῶν ἄλλων· θὰ εὐγνωμονῇ, λοιπόν, διότι δὲν ἔχει δεθῇ, θὰ περιφρονήσῃ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ἐπειδὴ εἶδε πολλοὺς οἱ ὁποῖοι ἦσαν πλούσιοι νὰ εὕρισκωνται εἰς καταστάσεις δυστυχίας, καὶ ἄλλους, οἱ ὁποῖοι κατάρθωναν πολλὰ καὶ σπουδαῖα, νὰ εἶναι δεμένοι ἐκεῖ· καὶ ἂν ὑποστῇ κάποιαν ἀδικίαν καὶ πρὸς αὐτὴν θὰ ἐπιδείξῃ καρτερίαν· (καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖ εἶναι πολλὰ τὰ παραδείγματα τούτου)· θὰ κατανοήσῃ τὴν μέλλουσαν κρίσιν, καὶ θὰ ριγῇ, θλέπων τοὺς ἐδῶ τόπους· διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ, ἐπειδὴ εἶναι κλεισμένοι εἰς τὸ δεσμωτήριον μαζὶ μὲ ἄλλους, γίνεται πρὸς ὅλους

ἐπιεικής, τοιουτοτρόπως καὶ ἐκεῖνοι πρὸ τῆς κρίσεως, πρὸ τῆς μελλούσης ἡμέρας θὰ εἶναι ἐπιεικέστεροι πρὸς τὴν γυναῖκα, τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς ὑπηρέτας. Ἀλλὰ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος φεύγει ἀπὸ τὸ θέατρον, φεύγει οὐχὶ τοιουτοτρόπως σκεπτόμεος, ἀλλὰ θὰ θλέπη τὴν γυναῖκα μὲ περισσοτέραν ἀποστροφὴν καὶ θὰ εἶναι πρὸς τοὺς συγγενεῖς ἐχθρικός, θὰ παροργίζεται πρὸς τὰ παιδιὰ, θὰ ἐξαγριοῦται πρὸς ὅλους.

Μεγάλα κακὰ προετοιμάζουν τὰ θεάτρα διὰ τὰς πόλεις, μεγάλα, καὶ δὲν γνωρίζομεν οὔτε αὐτό, ὅτι μεγάλα προετοιμάζουν! Ἐὰν δὲ δὲν ἐκουράσθητε, ἅς ἐξετάσωμεν καὶ τοὺς τόπους τοῦ γέλωτος, ἐννοῶ τὰ συμπόσια, ὅπου ὑπάρχουν ἄνθρωποι ζῶντες εἰς θάρος ἄλλων καὶ κόλακες καὶ ἀρκετὴ ἢ μαλθακότης, καὶ ἄλλους τόπους, ὅπου ὑπάρχουν χῶλοι καὶ ἀνάπηροι.

Πάλιν ἐκεῖ μὲ μέθη καὶ φιληδονία καὶ φθορά, ἐδῶ δὲ τὸ ἀντίθετον. Ἴδὲ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ σώματος, ὅταν φλογίζεται, ὅταν εὐχαριστῇται, ταχέως μεταπίπτει εἰς νόσον· ὅταν δὲ εἶναι συγκρατημένον, οὐχὶ τοιουτοτρόπως.

Διὰ τὰς κάμω περισσότερον σαφὲς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον λέγω, ἔστω ὅτι εἶναι ἓνα σῶμα, τὸ ὁποῖον ἔχει πολὺ αἷμα καὶ πολλὰς σάρκας καὶ εἶναι πλήρης ἀκμῆς, αὐτὸ καὶ ἀπὸ ὁποιαδήποτε τροφὴν θὰ εἶναι δυνατόν νὰ γεννήσῃ πυρετόν, ἂν ἀπλῶς μείνῃ ἀργόν· ἔστω ὅτι εἶναι δὲ ἓνα ἄλλο, τὸ ὁποῖον μάχεται περισσότερον μὲ τὴν πείναν καὶ τὴν θλίψιν, αὐτὸ θὰ εἶναι δυσπόρητον καὶ δύσκολον νὰ νικηθῇ ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν. Καὶ ἂν ὑπάρχῃ ἐντὸς ἡμῶν αἷμα ὑγιές, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ποσότητος πολλάκις γεννᾷ ἀσθένειαν· ἂν δὲ εἶναι ὀλίγον, καὶ ἂν δὲν εἶναι ὑγιές, δύναται εὐκόλως νὰ λειτουργήσῃ.

Τοιουτοτρόπως, λοιπόν, καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ψυχῆς, ἡ μὲν εὐρίσκομένη εἰς ἀπόλαυσιν καὶ μαλθακότητα ἔχει τὰς ὁρμὰς νὰ κλίνουν ὑπερβολικῶς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν· καθ' ὅσον ἡ τοιούτου εἵδους εὐρίσκεται πλησίον τῆς ἀνοησίας, καὶ τῆς ἡδονῆς, καὶ τῆς ματαιοδοξίας, καὶ τοῦ φθόνου, καὶ τῶν ἐπιβουλῶν, καὶ τῶν συκοφαντιῶν· ἀλλὰ ὅχι καὶ ἡ ψυχὴ ἡ εὐρίσκομένη εἰς θλίψιν καὶ αὐτάρκειαν, ἀλλὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἔχει ἀπαλλαγῇ.

Ἴδου ὅποια εἶναι εἰς ἡμᾶς ἡ μεγάλη αὐτὴ πόλις. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν γεννῶνται τὰ κακά; οὐχὶ ἀπὸ τοὺς πλουσίους; οὐχὶ ἀπὸ τοὺς εὐφραινομένους; Ποῖοι σύρουν διὰ τῆς θίας εἰς τὰ δικαστήρια; Ποῖοι κατασπαταλοῦν περιουσίας; οἱ δυστυχεῖς καὶ περιφρονημένοι, ἢ οἱ διὰ τὰ μέγала ὑπερηφανευόμενοι καὶ εὐχαριστούμενοι;

Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προέλθῃ ἀπὸ ψυχὴν θλιμμένην κάτι κακόν. Ἐγνώριζε τὴν ὠφέλειάν της ὁ Παῦλος, διὰ τοῦτο λέγει· «Ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει»⁹. Ἄς μὴ καταβαλλώμεθα εἰς τὰς θλίψεις, ἀλλὰ ἅς εὐχαριστῶμεν εἰς ὅλας ἀνεξαιρέτως τὰς περιστάσεις, διὰ νὰ κερδίσωμεν κάτι σπουδαῖον, διὰ νὰ φανῶμεν δόκιμοι (γνήσιοι) εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐπιτρέπει τὰς θλίψεις.

Μέγα ἀγαθὸν ἡ θλίψις, καὶ αὐτὸ τὸ μαθαίνομεν ἀπὸ τοὺς παῖδας μας (μαθητάς μας)· διότι χωρὶς τὴν θλίψιν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μάθῃ τίποτε χρήσιμον. Ἡμεῖς, λοιπόν, ἔχομεν ἀνάγκην τῶν θλίψεων περισσότερον ἀπὸ αὐτούς· διότι ἐὰν ἐκεῖνα, ἐνῶ εἶναι ἥσυχα

⁹ Ρωμ. 5, 3 - 5.

εἰς αὐτὰ τὰ πάθη, διαπράττουν σφάλματα, πολὺ περισσότερον ἡμεῖς, οἱ κατ' ἐξοχὴν ἐνοχλούμενοι ἀπὸ τοσαῦτα. Ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν ἡμεῖς μᾶλλον παιδαγωγούς· (διότι ἀπὸ μὲν τοὺς παῖδας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι μεγάλα τὰ ἁμαρτήματα, ἀπὸ ἡμᾶς δὲ πολὺ μεγάλα)· παιδαγωγὸς δὲ εἰς ἡμᾶς εἶναι ἡ θλίψις.

Οὕτε, λοιπόν, νὰ τὴν προκαλοῦμε, ἀλλὰ καὶ ὅταν εἶναι παροῦσα νὰ τὴν ὑποφέρωμεν μὲ γενναιότητα, ἐπειδὴ εἶναι πάντοτε αἰτία ἀπειρῶν ἀγαθῶν, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν καὶ τὴν εὐμένειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ἔχουν φυλαχθῇ διὰ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὸν ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, μετὰ τοῦ ὁποίου συγχρόνως καὶ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α ΜΓ' (43).

(Πράξ. 20, 1-17).

«Μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τὸν θόρυβον προσκαλεσάμενος ὁ Παῦλος τοὺς μαθητάς, καὶ ἀσπασάμενος, ἐξῆλθε πορευθῆναι εἰς τὴν Μακεδονίαν»¹.

α'. Ὑπῆρχε ἀνάγκη πολλῆς παρηγορίας ἐξ αἰτίας ἐκείνης τῆς ταραχῆς. Τοῦτο, λοιπόν, καὶ πράττει,

1. Πρόξ. 20, 1.

καί, διὰ τὴν παρηγορήσιν τοὺς μαθητάς, ἔρχεται εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἔπειτα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ὅτι πολὺ τοὺς παρηγόρησε, ἄκουε· «Διελθὼν δὲ τὰ μέρη ἐκεῖνα, καὶ παρακαλέσας αὐτοὺς λόγῳ πολλῷ, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ποιήσας τε μῆνας τρεῖς, γενομένης αὐτῷ ἐπιβουλῆς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, μέλλοντι ἀνάγεσθαι εἰς τὴν Συρίαν, ἐγένετο γνώμη τοῦ ὑποστρέφειν διὰ Μακεδονίας. Συνείπετο δὲ αὐτῷ ἄχρι τῆς Ἀσίας Σώπατρος Βεροιαῖος, Θεσσαλονικέων δὲ Ἀρίσταρχος καὶ Σεκοῦνδος καὶ Γάϊος Δερβαῖος καὶ Τιμόθεος, Ἀσιανοὶ δὲ Τυχικὸς καὶ Τρόφιμος. Οὗτοι προελθόντες ἔμενον ἡμᾶς ἐν Τρωάδι». Πάλιν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ἐκδιώκεται, καὶ ἔρχεται εἰς τὴν Μακεδονίαν. Πῶς λέγει δὲ τὸν Τιμόθεον Θεσσαλονικέα; Δὲν λέγει αὐτό, ἀλλὰ «προηγέθησαν», (ἔφθασαν πρῶτοι), λέγει, «αὐτοὶ εἰς τὴν Τρωάδα, προετοιμάζοντες εἰς αὐτὸν τὴν ὁδόν.

«Ἡμεῖς δὲ ἐξεπλεύσαμεν μετὰ τὰς ἡμέρας τῶν Ἀζύμων ἀπὸ Φιλίππων, καὶ ἦλθομεν πρὸς αὐτοὺς εἰς τὴν Τρωάδα ἄχρις ἡμερῶν πέντε, οὗ διετρίψαμεν ἡμέρας ἑπτὰ»· καθ' ὅσον νομίζω ὅτι αὐτὸς ἐφρόντιζε νὰ ἐορτάζη τὰς ἐορτάς εἰς τὰς μεγάλας πόλεις. Ἀπὸ τοὺς Φιλίππους ἐκπλέει, ὅπου συνέβησαν τὰ γεγονότα εἰς τὸ δεσμωτήριον. Διὰ τρίτην φοράν ἐπανῆλθεν εἰς Μακεδονίαν, καὶ πολλὰς διαθεβαιώσεις παρέχει εἰς τοὺς Φιλιππησίους, διὰ τοῦτο καὶ παραμένει ἐκεῖ.

«Ἐν δὲ τῇ μιᾷ τῶν Σαββάτων, συνηγμένων τῶν μαθητῶν κλάσαι ἄρτον, ὁ Παῦλος διελέγετο αὐτοῖς, μέλλων ἐξιέναι· παρέτεινέ τε τὸν λόγον μέχρι μεσονυκτίου». Ἴδὲ πῶς τὰ πάντα ἦσαν δευτερευούσης σημασίας συγκρινόμενα πρὸς τὸ κήρυγμα. Ἦτο τότε Πεντηκοστή, καὶ Κυριακὴ ἦτο, αὐτὸς δὲ παρατείνει τὴν διδασκαλίαν καὶ μέχρι τὸ μεσονύκτιον· τόσον ἐπεθύμει

τὴν σωτηρίαν τῶν μαθητῶν, ὥστε οὔτε τὴν νύκτα δὲν ἡσύχαζε, ἀλλὰ τότε περισσότερον συνωμλει, ἐπειδὴ ὑπῆρχεν ἡσυχία. Πρόσεξε πῶς καὶ διὰ πολλὰ ὥμιλει καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ δείπνου. Ἀλλὰ συνεκλόνισε τὴν ἐορτὴν ὁ διάβολος, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐπεκράτησε, ἀφοῦ ἐθύθισε τὸν ἀκροατὴν εἰς τὸν ὕπνον καὶ τὸν ἔρριψε κάτω. Καὶ ἐξήγησε πῶς συνέβη τὸ γεγονός, ἀφοῦ προσέθεσε· «Ἦσαν δὲ λαμπάδες ἱκαναὶ ἐν τῷ ὑπερώῳ, οὗ ἦμεν συνηγμένοι. Καθήμενος δὲ τις νεανίας, ὀνόματι Εὐτυχος, ἐπὶ τῆς θυρίδος, καταφερόμενος ὕπνῳ θαθεῖ, διαλεγόμενου τοῦ Παύλου ἐπὶ πλεῖον, κατενεχθεὶς ὑπὸ τοῦ ὕπνου, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ τριστεγίου κάτω, καὶ ἦρθη νεκρός. Καταθὰς δὲ ὁ Παῦλος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτῷ, καὶ συμπεριλαθὼν αὐτόν, εἶπε· Μὴ θορυβεῖσθε· ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἐστίν. Ἀναθὰς δέ, καὶ κλάσας ἄρτον καὶ γευσάμενος, ἐφ' ἱκανόν τε ὁμιλήσας ἄχρις αὐγῆς, οὕτως ἐξῆλθεν. Ἦγαγον δὲ τὸν παῖδα ζῶντα, καὶ παρεκλήθησαν οὐ μετρίως».

Παρατήρησε δὲ πῶς ἦτο συγκεντρωμένον τὸ θέατρον («συνηγμένων γὰρ τῶν μαθητῶν», λέγει), καὶ ποῖον τὸ σημεῖον (ὁ τόπος)· διότι (ἐκάθητο εἰς τὸ παράθυρον, λέγει, καὶ ἦτο θαθεῖα νύκτα), τὸσον μεγάλη ἦτο ἡ ἐπιθυμία διὰ τὴν ἀκρόασιν τοῦ κηρύγματος. Ἄς ἐντρεπώμεθα ἡμεῖς, ἐπειδὴ δὲν πράττομεν τοῦτο οὔτε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας. Ἀλλὰ ὥμιλει τότε ὁ Παῦλος, λέγει. Τί λέγει: Καὶ τώρα ὁ Παῦλος ὁμιλεῖ, μᾶλλον οὔτε τότε ὁ Παῦλος οὔτε τώρα, ἀλλὰ ὁ Χριστὸς ὁμιλεῖ, καὶ οὐδεὶς ἀκούει. Δὲν ὑπάρχει τώρα παράθυρον, οὔτε πείνα, οὔτε ὕπνος ἐνοχλεῖ, καὶ ὅμως δὲν ἀκούομεν· δὲν ὑπάρχει στενότης χώρου, οὔτε ἄλλο τίποτε ἐκ τῶν τοιούτων. Καὶ τὸ πλεον ἄξιοθαύμαστον, ὅτι, ἂν καὶ ἦτο ἐκεῖνος νεανίας, δὲν ἦτο ράθυμος, καί,

ἂν καὶ ἐφέρετο πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τὸν ὕπνον, δὲν ἔφυγεν. οὔτε ἐφοβήθη τὸν κίνδυνον μήπως καταβληθῇ. Ἐὰν δὲ κατέπεσεν ἐπειδὴ ἐνύσταξε, μὴ ἀπορήσῃς· διότι δὲν ἐνύσταξεν ἀπὸ ραθυμίας, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Σὺ δὲ πρόσεξε, ὅτι τόσον ἐκαίοντο ἀπὸ τὴν προθυμίας, ὥστε εὐρίσκοντο καὶ εἰς τὸν τρίτον ὄροφον· διότι δὲν ὑπῆρχε ἀκόμη ἡ ἐκκλησία. «Μὴ θορυβεῖσθε», λέγει· «ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἐστίν». Δὲν εἶπε· «θὰ ἀναστηθῇ· διότι θὰ τὸν κάμω καλά», ἀλλὰ τί εἶπε; «Μὴ θορυβεῖσθε». Ἰδὲ τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν παρηγορίαν. «Ἀναθὰς καὶ κλάσας, λέγει, ἄρτον καὶ γευσάμενος». Αὐτὸ διέκοψε τὴν ὁμιλίαν, ἀλλὰ δὲν ἔβλαψεν. Βλέπεις τὴν λιτότητα τοῦ φαγητοῦ; «Καὶ γευσάμενος, λέγει, ἐφ' ἱκανόν τε ὁμιλήσας ἄχρις αὐγῆς, οὕτως ἐξηλθεν». Βλέπεις πῶς διήρχοντο τὴν νύκτα; Ἦσαν τοιοῦτου εἶδους τὰ πρὸς θρῶσιν παρατιθέμενα, ὥστε νὰ ἀπέρχωνται πάλιν οἱ ἀκροαταὶ νηφάλιοι, καὶ νὰ εἶναι κατάλληλοι διὰ τὴν ἀκρόασιν τοῦ κηρύγματος.

Εἰς τί διαφέρομεν ἡμεῖς ἀπὸ τοὺς κύνας; Βλέπετε πόση ἡ διαφορά; «Ἦγαγον δὲ τὸν παῖδα ζῶντα, καὶ παρεκλήθησαν οὐ μετρίως». Παρηγοροῦνται πολὺ καὶ ἐπειδὴ τὸν ἔλαβον ζῶντα, καὶ ἐπειδὴ ἔγινε θαῦμα. Ἐμεῖς δέ, προσελθόντες ἐπὶ τὸ πλοῖον, ἀνήχθημεν εἰς τὴν Ἀσσον, ἐκεῖθεν μέλλοντες ἀναλαμβάνειν τὸν Παῦλον· οὕτω γὰρ ἦν διατεταγμένος, μέλλων αὐτὸς πεζεύειν. Ὡς δὲ συνέθαλεν ἡμῖν εἰς τὴν Ἀσσον, ἀναλαθόντες αὐτὸν ἦλθομεν εἰς Μυτιλήνην. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ὁ Παῦλος χωρίζει ἀπὸ τοὺς μαθητάς· διότι ἰδοὺ πάλιν αὐτὸς μὲν κάνει τὸ ταξίδι διὰ ξηρᾶς, ἐκεῖνοι δὲ ταξειδεύουν μὲ τὸ πλοῖον, παραχωρῶν εἰς ἐκείνους μὲν τὸ πλεόν εὐκόλον, αὐτὸς δὲ προτιμῶν τὸ πλεόν κουρα-

στικόν. Ἐβάδιζε διὰ ξηρᾶς, συγχρόνως καὶ πολλὰ τὰ κτοποιῶν καὶ παιδαγωγῶν συγχρόνως οὔτε αὐτοὶ νὰ χωρίζονται ἀπὸ αὐτόν.

«Κάκειῖθεν ἀποπλεύσαντες τῇ ἐπαύριον, κατηντήσαμεν ἀντικρὺ Χίου· τῇ δὲ ἐτέρᾳ παρεβάλομεν εἰς Σάμον, καὶ μείναντες ἐν Τρωγυλίῳ, τῇ ἐχομένῃ ἤλθομεν εἰς Μίλητον». Ἰδὲ πῶς, ἐπειδὴ θιάζεται ὁ Παῦλος, ἀποπλεύουν, καὶ δὲν χρονοτριβοῦν, ἀλλὰ παρατρέχουν τὰς νήσους. «Ἐκρινε γάρ ὁ Παῦλος παραπλεύσαι τὴν Ἐφeson, ὅπως μὴ γένηται αὐτῷ χρονοτριβῆσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ἔσπευδε γάρ, εἰ δυνατόν ἦν αὐτῷ, τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς γενέσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα».

θ'. Διατί αὕτῃ ἡ θιασύνη; Ὅχι διὰ τὴν ἑορτὴν, ἀλλὰ διὰ τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν. Συγχρόνως καὶ ἐκέρδιζε δι' αὐτοῦ τοὺς Ἰουδαίους, ἐπειδὴ θεθαίως ἐτίμα τὰς ἑορτάς, καὶ συγχρόνως, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ νικήσῃ τοὺς ἐχθροὺς ἐθιάζετο νὰ κηρύξῃ τὸν λόγον (τοῦ εὐαγγελίου). Ἰδέ, λοιπόν, ποῖον κέρδος ἔχει ἐπιτευχθῆ, ἐπειδὴ ἦσαν ὅλοι παρόντες· ἐξ ἄλλου δέ, διὰ νὰ μὴ παραμεληθοῦν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν Ἐφeson, διαφορετικῶς διηυθέτησεν. Ἀλλὰ ὥς ἴδωμεν ἐξ ἄρχῆς τὰ ὅσα ἐλέχθησαν.

«Καὶ ἀσπασάμενος, λέγει, τοὺς μαθητάς, ἐξηλθε πορευθῆναι εἰς Μακεδονίαν, καί, παρακαλέσας αὐτοὺς λόγῳ πολλῷ, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα». Καὶ δι' αὐτοῦ τοὺς ἐτόνωσε πάλιν, ἀφοῦ δηλαδὴ τοὺς ἔδωσε σημαντικὴν παρηγορίαν. Ἰδὲ ὅτι πανταχοῦ τὸ πᾶν κατορθώνει διὰ τῶν λόγων, οὐχὶ διὰ θαυμάτων.

«Μέλλοντα δέ, λέγει, ἀνάγεσθαι εἰς τὴν Συρίαν». Συνεχῶς μᾶς τὸν παρουσιάζει νὰ σπεύδῃ εἰς τὴν Συρίαν. Ἡ αἰτία δὲ ἦτο ἡ Ἐκκλησία καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα τοιοῦτοτρόπως εἶχεν ἐπιθυμίαν καὶ τὰ ἐκεῖ νὰ φέρῃ εἰς

πέρας. "Αν καὶ δὲν ἦτο μεγάλη ἡ Τρωάς, διατί, λοιπόν, ἔμειναν εἰς αὐτὴν ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας; "Ισως ἦτο μεγάλη ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν πιστῶν. Καὶ ἐνῶ παρέμεινε ἑπτὰ ἡμέρας, κατὰ τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἐδαπάνησε τὴν νύκτα διὰ τὴν διδασκαλίαν· τόσον ἦτο ἀναποσπάστως συνδεδεμένος καὶ αὐτὸς μὲ αὐτούς, καὶ αὐτοὶ μὲ αὐτόν.

«Συνηγμένων δέ, λέγει, τῶν μαθητῶν κλάσαι ἄρτον». Κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν, κατὰ τὸν ὁποῖον ἦτο φυσικὸν νὰ πεινοῦν (καὶ δὲν ἦτο ἀκατάλληλον) ἀφοῦ ἤρχισεν ἡ ὁμιλία, παρετάθη· ὥστε δὲν ἔφθασε προηγουμένως εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ συνεκεντρώθησαν μὲν διὰ νὰ κόψουν καὶ νὰ κοινωνήσουν τὸν ἄρτον, ἀφοῦ δὲ ἔπεσεν εἰς τὸ μέσον ὁ λόγος, παρέτεινε τὴν διδασκαλίαν.

Παρατήρησε πῶς καὶ εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ Παύλου ὅλοι συμμετεῖχον. Μοῦ φαίνεται ὅτι αὐτὸς καθημένος πλησίον τῆς τραπέζης συνωμίλει, διδάσκων ἡμᾶς νὰ θεωροῦμεν ὅλα τὰ ὑπόλοιπα δευτερευούσης σημασίας. Σκιαγραφήσατέ μου ἐκεῖνον τὸν οἶκον, ὅπου ὑπῆρχαν λαμπάδες, ὅπου πλῆθος κόσμου, ὅπου ὁ Παῦλος, εὐρισκόμενος εἰς τὸ κέντρον, ὠμίλει, ὅπου πολλοὶ κατελάμβανον καὶ τὰ παράθυρα, καὶ διὰ νὰ ἀκούσουν ἐκείνην τὴν σάλπιγγα (Παῦλον), καὶ διὰ νὰ ἴδουν τὸ πλήρες χάριτος πρόσωπον, τί εὐλογον νὰ ὑπάρχουν οἱ διδασκόμενοι, καὶ πόσης εὐχαριστήσεως νὰ ἀπολαμβάνουν;

Διὰ ποῖον λόγον ὠμίλει κατὰ τὴν νύκτα; Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ ἀναχωρήσῃ καὶ δὲν ἐπρόκειτο νὰ τοὺς θλέπῃ πλεόν εἰς τὸ ἑξῆς· ἀλλὰ αὐτὸ μὲν δὲν τοὺς τὸ λέγει, ἐπειδὴ εἶναι ἀσθενέστεροι, εἰς τοὺς ἄλλους δὲ τὸ ἔλεγε. Συγχρόνως δὲ τὸ συμβάν θαῦμα τοὺς ἔκανε νὰ

θυμοῦνται διὰ παντὸς ἐκείνην τὴν ἐσπέραν. Πολλὴ ἦτο ἡ εὐχαρίστησις τῶν ἀκροατῶν, διότι ἂν καὶ διεκόπη, περισσότερον παρετάθη, ὥστε ἡ πτωσίς ἀπέβη ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου· ἐξ ἄλλου ἐπρόκειτο ἐκεῖνος καὶ ὅλους τοὺς ραθύμους νὰ ἐπιπλήττη, ὁ ὁποῖος δι' αὐτὸ ἀπέθανε, διὰ νὰ ἀκούσῃ δηλαδὴ τὸν Παῦλον.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον, λέγει, ἐκθέτει λεπτομερῶς τὸ κάθε ἓν, καὶ ποῦ ἦλθαν, καὶ ποῦ ἀνεχώρησαν, καὶ ποῦ μὲν παρέμενε, ποῖα δὲ μέρη παρέκαμπε; Διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτὸς ἔπλεε θραδύτερον ἕως τώρα, καὶ τοῦτο πράττει μὲ τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα, καὶ ὅτι παρέκαμπε.

«Ἐκρινε γάρ παραπλεῦσαι τὴν Ἔφεσον, ἵνα μὴ γένηται αὐτῷ, λέγει, χρονοτριβῆσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ». Ὁρθῶς· διότι δὲν ἦτο δυνατόν, εὐρισκόμενος ἐκεῖ, νὰ παρακάμψῃ, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ λυτήσῃ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἠξίωναν νὰ παραμείνῃ αὐτός. Ἡ, λοιπόν, καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ εἴπῃ, καὶ ὅτι ἐθιάζετο. «Ἐσπευδε γάρ, λέγει, εἰ δυνατόν ἦν αὐτῷ, τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ποιῆσαι ἐν Ἱεροσολύμοις». Ἐπομένως καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παραμείνῃ.

Ἰδὲ καὶ ὅτι αὐτὸς κινεῖται ἀνθρωπίνως, καὶ ἐπιθυμεῖ καὶ θιάζεται, καὶ πολλάκις δὲν ἐπιτυχάνει. Διὰ τοῦτο δὲ συμβαίνουν αὐτά, διὰ νὰ μὴ νομίσωμεν, ὅτι ἦτο ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· διότι οἱ ἅγιοι καὶ μεγάλοι κατὰ τὴν ἀρετὴν ἄνδρες εἶχον μὲν καὶ ἐκεῖνοι τὴν ἰδίαν φύσιν μὲ ἡμᾶς, ὅχι ὁμῶς θεοβαίως καὶ τὴν θέλησιν, διὰ τοῦτο καὶ ἐλκυον πολλὴν τὴν θείαν χάριν. Ἰδέ, λοιπόν, πόσα καὶ μόνοι τῶν τακτοποιοῦν κατ' οἰκονομίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Ἵνα μὴ δώμεν προσκοπὴν τοῖς βουλομένοις»², καὶ πάλιν· «Ἵνα μὴ μωμη-

2. Κορινθ. 6, 3.

θῆ ἡ διακονία ἡμῶν»³. Ἴδοὺ θίος ἀνεπιληπτος, καὶ πολλή ἡ συγκατάθασις. Τοῦτο ὀνομάζεται οἰκονομία, τὸ νὰ εὐρίσκεται εἰς τελειότητα καὶ ὕψος ἀρετῆς καὶ εἰς συγκατάθασιν ταπεινοφροσύνης.

Καὶ ἄκουε πῶς ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὑπερέβη τὰς ἐντολάς τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸς πάλιν ἦτο ταπεινότερος ὅλων. «Πᾶσι πάντα γέγονα, λέγει, ἵνα πάντας κερδήσω»⁴. Ὁ ἴδιος καὶ ἐρρίφθη εἰς κινδύνους, ὅπως εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει· «Ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις, ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς»⁵. Κτὶ ἦτο μέγας ὁ ζῆλος τοῦ διὰ τὸν Χριστόν. Διότι ἂν τοῦτο δὲν ὑπάρχη ὅλα εἶναι περιττά, καὶ τὰ τῆς κατ' οἰκονομίαν τακτοποιήσεως καὶ τοῦ ἀνεπιλήπτου θίου καὶ τοῦ παρατόλμου. «Τίς ἀσθενεῖ, λέγει, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;»⁶.

γ'. Παρακαλῶ καὶ ἡμεῖς αὐτοὺς τοὺς λόγους ἅς μιμούμεθα, καὶ ἅς ριπτόμεθα εἰς τοὺς κινδύνους διὰ τοὺς ἀδελφούς μας. Καὶ ἂν εἶναι πῦρ, καὶ ἂν σίδηρος, ρίψου, ἀγαπητέ, διὰ νὰ λυτρώσης τὸ μέλος σου· ρίψου, μὴ φοβηθῇς. Εἶσαι μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος διὰ τοὺς μαθητὰς ἔδωσε τὴν ζωὴν του· συμμαθητὴς εἶσαι τοῦ Παύλου, ὁ ὁποῖος ἐπροτίμησε νὰ ὑποστῇ ἄπειρα δεινὰ διὰ τοὺς ἐχθρούς, διὰ τοὺς πολεμίους αὐτοῦ· γέμισε ἀπὸ ζῆλον, μιμήσου τὸν Μωϋσέα. Εἶδε κάποιον νὰ ἀδικῇται καὶ τὸν ὑπερήσπισε, περιεφρόνησε τὴν θασυλικὴν καλοπέρασιν, καὶ ἐγίνε ἐξόριστος χάριν τῶν καταταπεινομένων, περιπλανώμενος, ἐστερημένος συγγενῶν

3. Αὐτόθι.

4. Α' Κορινθ. 9, 22.

5. Β' Κορινθ. 6, 4 - 5.

6. Αὐτόθι. 11, 29.

καὶ οἰκίας· ἔμεινε τόσον χρόνον εἰς ξένην χώραν καὶ δὲν κατηγορήσῃ τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε εἶπε· «Διατὶ αὐτό; περιεφρόνησα τὴν βασιλείαν καὶ τόσῃν τιμῇν καὶ δόξαν· ἐξέλεξα νὰ ὑπερασπίζωμαι τοὺς ἀδικουμένους, καὶ ὁ Θεὸς μὲ περιεφρόνησε, καὶ ὅχι μόνον δὲν μὲ ἐπανεφέρῃ εἰς τὴν προηγουμένην τιμὴν, ἀλλὰ καὶ διαμένω εἰς ξένην χώραν τεσσαράκοντα ἔτη. Ὅρθῳς θεβαίως· διότι δὲν ἔλαθον τὰς ἀμοιβάς». Ἀλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶπεν, οὔτε ἐσκέφθη.

Τοιουτοτρόπως καὶ σύ· καὶ ἂν πάθῃς κάποιο κακὸ ἐνῶ εὐεργετεῖς, καὶ ἂν ἐπὶ ἄρκετόν χρόνον, μὴ σκανδαλισθῇς, μήτε νὰ ταραχθῇς· ὅπωςδὴποτε ὁ Θεὸς θὰ σοῦ ἀποδώσῃ τὴν ἀμοιβήν. Ὅσον καὶ ἂν καθυστερῇ ἡ ἀνταπόδοσις, τόσον αὐξάνουν οἱ τόκοι.

Λοιπὸν ἅς ἔχωμεν ψυχὴν ἢ ποία νὰ συμπάσῃ, ἅς ἔχωμεν νοῦν γνωρίζοντα νὰ συμπονῇ· ἅς μὴ ἔχωμε τίποτε σκληρόν, τίποτε ἀπάνθρωπον. Καὶ ἂν δὲν ἡμπορέσῃς νὰ προσφέρῃς, δάκρυσε, στέναξε, πόνεσε διὰ τὰ συμβαίνοντα· δὲν θὰ εἶναι αὐτὰ διὰ σέ μάταια. Ἐὰν πρέπει νὰ συμπάσχωμε μὲ ἐκείνους οἱ ὅποιοι δικαίως τιμωροῦνται ἀπὸ τὸν Θεόν, πολὺ περισσότερο μὲ ἐκείνους οἱ ὅποιοι ὑφίστανται ἀδικίας ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. «Οὐκ ἐξῆλθον, λέγει, Αἰνὰν κόψασθαι οἶκον ἐχόμενον αὐτῆς· λήψονται ὁδύνην ἀνθ' ὧν ὠκοδόμησαν εἰς καταγέλωτα»⁷. Κατηγορεῖ αὐτὸ ὁ Ἰεζεκιήλ, διότι δὲν συνεπόνεσαν. Τί λέγεις προφῆτα; Ὁ Θεὸς τιμωρεῖ, καὶ ἐγὼ θὰ συμπονέσω τοὺς τιμωρουμένους; Ναί· διότι αὐτὸ ἐπιθυμεῖ ὁ τιμωρός· διότι οὔτε ὁ ἴδιος εὐχαριστεῖ.

7. Τὸ ἀναφερόμενον χωρίον εὐρίσκεται εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Προφήτου Μιχαίου. Πιθανῶς ἐκ παραδρομῆς ἀνεφέρθη ὁ Προφήτης Ἰεζεκιήλ, ἀντὶ τοῦ Προφήτου Μιχαίου, ἢ τὸ λάθος πιθανῶς νὰ ὀφείλεται εἰς ἐσφαλμένην ἀντιγραφὴν τῶν ἀντιγραφῶν. Ἰδὲ Μιχ. 1, 10 κ.έ.

ται νὰ τιμωρῇ, ἀλλὰ καὶ ἰδιαιτέρως πονεῖ. Ἄφοῦ, λοιπόν, οὔτε ὁ ἴδιος ὁ τιμωρὸς εὐχαριστεῖται, μήτε σὺ θεοβαίως νὰ εὐχαριστῇσαι.

Ἀλλὰ, ἔάν δικαίως, λέγει, τιμωροῦνται, δὲν πρέπει νὰ πονῇ· καὶ ὅμως δι' αὐτὸ πρέπει νὰ πονῇ, ἐπειδὴ ἐφάνησαν ἄξιοι τιμωρίας. Εἰπέ μου, λοιπόν, ὅταν ἴδῃς τὸν υἱόν σου νὰ καυτηριάζεται ἢ νὰ ἐγχειρίζεται, μήπως δὲν πονεῖς; Φανερόν ὅτι πονεῖς· καὶ δὲν λέγεις εἰς τὸν ἑαυτὸν σου· «Τί εἶναι αὐτό;» Ἀποθλέπει ἡ χειρουργικὴ ἐπέμβασις εἰς τὴν ὑγείαν, ὑπὲρ θεραπείας γίνεται ἡ καυτηρίασις· ἀλλ' ὅμως, ὅταν τὸν ἀκούσης νὰ κραυγάζῃ, ἐπειδὴ δὲν ὑποφέρει τοὺς πόνους, θλίβεσαι (= ὑποφέρεις), καὶ δὲν εἶναι ἀρκετὴ ἡ ἐλπίς τῆς ὑγείας νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν στενοχωρίαν τῆς φύσεως.

Τοιοιυτρόπως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῶν, καὶ ἂν τιμωροῦνται μὲ σκοπὸν τὴν ὑγείαν, ὅμως ἅς δεικνύωμεν ἡμεῖς ἀδελφικὴν θέλησιν δι' αὐτοὺς καὶ πατρικὴν διάθεσιν. Ἐπεμβάσεις χειρουργικαὶ καὶ καυτηριάσεις εἶναι αἱ τιμωρίαι τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ δι' αὐτὸ ὀφειλομένον νὰ κλαίωμεν, ἐπειδὴ ἡσθένησαν, ἐπειδὴ παρέστη ἀνάγκη τοιαύτης θεραπείας. Ἐάν τις ὑφίσταται ταῦτα διὰ στεφάνους, τότε μὴ λυπῇσαι, ὅπως παραδείγματος χάριν ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος· ὅταν δὲ πληρῶνῃ ποινὴν διὰ τὴν τιμωρίαν, τότε δάκρυσε, τότε στέναξε. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ προφῆται· διὰ τοῦτο καὶ κάποιος ἐξ αὐτῶν ἔλεγεν· «Οἱμοι, Κύριε, ἐξαλείφεις σὺ τὸ κατὰλοιπον τοῦ Ἰσραὴλ;»⁸.

Βλέπομεν ἀνθρωποκτόνους, ἄνδρας ἀχρείους, νὰ τιμωροῦνται πολλάκις, καὶ θλιθόμεθα καὶ ὑποφέρομεν. Ἄς μὴ εἴμεθα ἀδιάφοροι ὑπὲρ τὸ κανονικόν ἅς γίνω-

8. Ἰεζεκ. 9, 8.

μεν ἐλεήμονες, διὰ νὰ ἔλεηθῶμεν· τίποτε δὲν ὑπάρχει ἰσάξιον αὐτοῦ τοῦ καλοῦ· τίποτε δὲν φανερώνει τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα μας ὅσον τὸ νὰ εἴμεθα ἐλεήμονες, ὅσον τὸ νὰ εἴμεθα φιλόανθρωποι. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ νόμοι ἐπιτρέπουν τὸ πᾶν εἰς τοὺς δημίους, ἀφοῦ ἡνάγκασαν τὸν δικαστὴν νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ποινὴν μέχρι τὴν στιγμὴν τῆς ἀποφάσεως, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν δὲ τοῦ ἔργου ἐκείνους ἐτοποθέτησαν. Τοιοιουτρόπως, καὶ ἂν γίνεταί δικαίως δὲν εἶναι ἴδιον ψυχῆς φιλοσόφου τὸ νὰ τιμωρῇ, ἀλλὰ αὐτὸ ἔχει ἀνάγκην κάποιου ἄλλου· ἀφοῦ καὶ ὁ Θεὸς δὲν τιμωρεῖ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀγγέλων.

Εἶναι, λοιπόν, δήμιοι οἱ ἄγγελοι; Μὴ γένοιτο! δὲν λέγω αὐτό, ἀλλὰ εἶναι τιμωρητικαὶ δυνάμεις. Ὅταν κατεστρέφοντο τὰ Σόδομα, ὅλα ἔγιναν δι' ἐκείνων· ὅταν συνέθισαν τὰ κατὰ τὴν Αἴγυπτον, δι' ἐκείνων ἐξετελέσθησαν· «ἀποστολὴν γάρ, λέγει, δι' ἀγγέλων πονηρῶν»⁹.

Ὅταν ὁμως πρέπει νὰ σώσῃ, ὁ ἴδιος ἐκτελεῖ αὐτό· τοιοιουτρόπως ἔστειλε τὸν Υἱὸν διὰ τὴν λύτρωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Καὶ πάλιν· «Τότε, λέγει, ἔρῳ τοῖς ἀγγέλοις· Συλλέξατε τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν, καὶ θάλετε εἰς τὴν κάμινον»¹⁰. Διὰ δὲ τοὺς δικαίους ὅχι τοιοιουτρόπως, ἀλλ'· «ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται»¹¹· καὶ πάλιν· «Δήσατε αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, καὶ θάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον»¹².

Ἰδὲ ἐκεῖ νὰ ὑπηρετοῦν οἱ δοῦλοι, ὅταν δὲ νὰ εὐεργετῇ εἶναι ἀνάγκη, νὰ εὐεργετῇ ὁ ἴδιος, νὰ προσκαλῇ ὁ ἴδιος. «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου κληρονο-

9. Ψαλμ. 77, 49.

10. Ματθ. 13, 41.

11. Αὐτόθ. 10, 40.

μήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν»¹³.

Ὅταν παρίσταται ἀνάγκη νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸν Ἀθραάμ, ὁ ἴδιος παρευρίσκεται· ὅταν πρέπη νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὰ Σόδομα, τοὺς δούλους ἀποστέλλει¹⁴, ὥπως ἀκριβῶς κάποιος δικαστὴς ὁ ὁποῖος ἐγείρει τοὺς μέλλοντας νὰ τιμωροῦν. Καὶ πάλιν· «Εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἡς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σὲ καταστήσω»¹⁵. Καὶ αὐτὸν μὲν ὁ ἴδιος τὸν εὐλογεῖ, ἐκεῖνον δὲ τὸν φαῦλον ὅχι ὁ ἴδιος, ἀλλὰ τὸν δένουν δοῦλοι.

Αὐτὰ γνωρίζοντες, ἅς μὴ χαίρωμεν διὰ τοὺς τιμωρουμένους, ἀλλὰ καὶ ἅς θλιβώμεθα· ἅς ἔχωμεν πένθος δι' αὐτούς, ἅς τοὺς κλαίωμεν διὰ νὰ λάθωμεν καὶ δι' αὐτὸ ἀμοιθῇν. Τώρα δὲ πολλοὶ χαίρουν καὶ διὰ τοὺς ἀδίκως δυστυχοῦντας. Ἀλλὰ ἡμεῖς ἅς μὴ πράττωμεν τοιοῦτοτρόπως, ἀλλὰ ἅς δεικνύωμεν πᾶσαν διάθεσιν συμπαθείας, διὰ νὰ ἀξιωθῶμεν καὶ οἱ ἴδιοι τῆς ἀπὸ τὸν Θεὸν φιλανθρωπίας διὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Μονογενοῦς (Υἱοῦ) αὐτοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου συγχρόνως καὶ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

12. Αὐτόθ. 22, 13.

13. Αὐτόθ. 25, 34.

14. Γέν. 19, 1.

15. Ματθ. 25, 21.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΔ' (44).

(Πράξ. 20, 17 - 31).

«Απὸ δὲ τῆς Μιλήτου πέμψας εἰς Ἔφεσον, μετεκαλέσατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς δὲ παρεγένοντο πρὸς αὐτόν, εἶπεν αὐτοῖς· Ὑμεῖς ἐπίστασθε ἀπὸ πρώτης ἡμέρας, ἥς ἐπέβην εἰς τὴν Ἀσίαν, ὥς μεθ' ὑμῶν πάντα τὸν χρόνον ἐγενόμην, δουλεύων τῷ Κυρίῳ μεθ' ὑμῶν μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πολλῶν δακρύων καὶ πειρασμῶν, τῶν συμβάντων μοι ἐν ταῖς ἐπιβουλαῖς τῶν Ἰουδαίων, ὥς οὐδὲν ὑπεστειλάμην τῶν συμφερόντων τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν, καὶ διδάξαι ὑμᾶς δημοσίᾳ καὶ κατ' οἴκους, διαμαρτυρούμενος Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλήσι τὴν εἰς Θεὸν μετάνοιαν, καὶ πίστιν τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν»¹.

α'. Ἰδὲ ὅτι αὐτὸς καὶ θιάζεται νὰ παρακάμψῃ, καὶ δὲν παραβλέπει, ἀλλὰ ὅτι τὸ πᾶν τακτοποιεῖ κατ' οἰκονομίαν. Ἀφοῦ ἔστειλε καὶ ἐκάλεσε τοὺς ὑπευθύνους τῆς ἐκκλησίας, ἐκθέτει ἐνώπιον αὐτῶν λεπτομερῶς ὅσα ἔχουν λεχθῇ. Καὶ εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ πῶς ἐνῶ εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ εἴπῃ μερικὰ σημαντικὰ διὰ τὸν ἑαυτόν του, προσπαθεῖ νὰ τὰ μετριάσῃ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ Σαμουὴλ, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν Σαοὺλ τὴν ἐξουσία, λέγει ἐνώπιον αὐτῶν «Μὴ τι παρ' ὑμῶν εἴληφα; ὑμεῖς μάρτυρες καὶ ὁ Θεός»², καὶ ὁ Δαβὶδ ἐπειδὴ δὲν ἐγένετο πιστευτὸς λέγει·

1. Πράξ. 20, 17 - 21.

2. Α' Βασιλ. 12, 3 - 5.

«Ἐν τῷ ποιμνίῳ ἤμην ποιμαίνων τὰ πρόβατα τοῦ πατρός μου· καὶ ὅτε ἤλθεν ἡ ἄρκτος, ταῖς χερσὶν αὐτὴν ἀπεσόθουν»³ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος λέγει πρὸς τοὺς Κορινθίους· «Ἀφρων γέγονα· ὑμεῖς μὲ ἠναγκάσατε»⁴.

Καὶ ὁ Θεὸς δὲ αὐτὸ τὸ ἴδιον κάμνει, οὐχὶ τυχαίως ὁμιλῶν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ, ὅταν ἀμφισβητῇται, ἀναφέρει καὶ τὰς εὐεργεσίας. Ἰδέ, λοιπόν, καὶ ἐδῶ τί πράττει· κατὰ πρῶτον προκαλεῖ τὴν ὁμολογίαν τῶν ἰδίων, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι εἶναι τὰ λόγια μεγάλη καύχησις, καὶ καλεῖ ὡς μάρτυρας τῶν ὧσων λέγει τοὺς ἰδίους τοὺς ἀκροατάς, διότι δὲν θὰ ἐψεύδετο ἐνώπιον αὐτῶν.

Αὕτῃ εἶναι ἡ ἀρετὴ τοῦ διδασκάλου, ὅταν ἔχη ὡς μάρτυρας τῶν ἰδικῶν του ἐπιτευγμάτων τοὺς μαθητάς. Καὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι οὐχὶ μίαν οὔτε δύο ἡμέρας τοῦτο διαρκῶς ἔπραττε, ἀλλὰ ἐπὶ πολλὰ ἔτη· «ὑμεῖς γάρ, λέγει, ἐπίστασθαι, πῶς μεθ' ὑμῶν πάντα τὸν χρόνον ἐγενόμην». Ἐπιθυμεῖ, λοιπόν, νὰ τοὺς παρηγορήσῃ ὥστε τὰ πάντα ἀνεξαίρετως νὰ ὑπομένουν μὲ γενναίότητα, καὶ τὸν ἀποχωρισμὸν ἀπὸ αὐτὸν καὶ τοὺς πειρασμοὺς οἱ ὅποιοι πρόκειται νὰ συμβοῦν, ὅπως θεθαίως ἔχει γίνεσθαι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ ἰδὲ τί προσέθεσεν, εἰπὼν· «Πῶς μεθ' ὑμῶν ἐγενόμην πάντα τὸν χρόνον, δουλεύων τῷ Κυρίῳ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης». Πρόσεξε τί ἰδιαιτέρως ἀρμόζει εἰς τοὺς ὑπευθύνους· «Μισοῦντας, λέγει, ὑπερηφανίαν»· αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν ἀρμόζει εἰς τοὺς ὑπευθύνους· ἐνεκα τοῦ ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑψοῦνται αὐτοὶ εἰς συναισθήσιν τῆς πνευματικῆς τῶν πτωχείας.

3. Αὐτόθ. 17, 34 - 35.

4. Β' Κορινθ. 12, 11.

Τοῦτο εἶναι τὸ θεμέλιον τῶν ἀγαθῶν, ὅπως, λοιπόν, καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ Πνεύματι»⁵. Δὲν εἶπε ἀπλῶς «ταπεινοφροσύνης», ἀλλὰ «μετὰ πάσης»· διότι εἶναι πολλαὶ αἱ μορφαὶ τῆς ταπεινοφροσύνης, καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃς ταπεινοφροσύνην εἰς τοὺς λόγους, εἰς τὰ ἔργα, πρὸς τοὺς ἀνωτέρους, πρὸς τοὺς ὑφισταμένους. Θέλετε νὰ σᾶς εἰπῶ τρόπους ταπεινοφροσύνης;

Ὑπάρχουν μερικοί, οἱ ὁποῖοι μὲ τοὺς ταπεινοὺς μὲν εὐρίσκόμενοι εἶναι ταπεινοί, μὲ τοὺς ὑπερηφάνους δὲ ὑπερήφανοι· αὐτὸ δὲ δὲν εἶναι μορφή ταπεινοφροσύνης. Ὑπάρχουν δὲ πάλιν ἄλλοι οὐχὶ τοιοῦτου εἴδους, ἀλλὰ οἱ ὁποῖοι καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν κατάλληλον περίστασιν διατηροῦν καὶ τὸ ταπεινὸν καὶ τὸ ὑψηλὸν φρόνημα· αὐτὸ ἰδιαιτέρως εἶναι μορφή ταπεινοφροσύνης. Ἐπειδὴ, λοιπόν, πρόκειται νὰ τοὺς διδάξῃ τὰ τοιαῦτα, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι παραλογίζεται, θέτει ἐκ τῶν προτέρων θάσιν, ἀνατρέπων τὴν ὑπόνοιαν· διότι ἐὰν ἦλθον μὲ πᾶσαν ταπεινοφροσύνην, λέγει, δὲν λέγω ὅσα λέγω ἐξ αἰτίας παραλογισμοῦ. Ἐπειτα ἡπίως· «Μεθ' ὑμῶν, λέγει, ἐγενόμην, δουλεύων τῷ Κυρίῳ», ἀποδεικνύων αὐτοὺς μετόχους τοῦ ἐπιτεύγματος. Τοιουτοτρόπως πανταχοῦ ἡ συμμετοχὴ εἶναι καλόν.

Παρουσιάζει, λοιπόν, κοινὰ τὰ ἐπιτεύγματα, καὶ οὐδὲν κατόρθωμα αὐτοῦ θεωρεῖ ἐξαιρετικόν. Διότι τί; λέγει· ἡδύνατο νὰ φερθῇ ἀκρίτως κατὰ τοῦ Θεοῦ; Καὶ ὅμως πολλοὶ ὑπάρχουν, οἱ ὁποῖοι κατ' αὐτοῦ φέρονται ἀκρίτως· αὐτὸς δὲ οὔτε κατὰ τῶν μαθητῶν του δὲν συμ-

περιεφέρθη ἀκρίτως. Αὐτὸ εἶναι ἡ ἐπιτυχία τοῦ διδασκάλου, ἀπὸ τὰ προσωπικά του κατορθώματα νὰ κατευθύνῃ τοὺς μαθητάς. "Ἐπειτα τὴν γενναιότητα, λέγει, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὴν τὴν συγκαλύπτει.

«Μετὰ πολλῶν δακρύων καὶ πειρασμῶν, τῶν συμβάντων μοι ἐν ταῖς ἐπιθουλαῖς τῶν Ἰουδαίων». Βλέπεις ὅτι πονεῖ διὰ τὰ συμβαίνοντα; Ἐδῶ φαίνεται ὅτι φανερώνει καὶ τὸ φρόνημα συμπαθείας αὐτοῦ· διότι ὑπέφερε ὑπὲρ ἐκείνων οἱ ποῖοι ἐκ τῆς ἁμαρτίας εἶχον χαθῆ, ὑπὲρ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι πράττουν αὐτά· ἐπειδὴ ἔπαυσε ὑπὲρ αὐτῶν οἱ ὁποῖοι ἐναντίον τοῦ ἔπραττον καὶ ἔχαιρε· διότι ἦτο τοῦ ὁμίλου ἐκείνου τῶν ἀνθρώπων, ὁ ὁποῖος ἔχαιρε, ἐπειδὴ ἡξιώθη νὰ ὑποστῇ ἀτιμωτικὴν τιμωρίαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ⁶. Καὶ πάλιν εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει· «Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν»⁷, καὶ πάλιν· «Τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον θάρρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν»⁸. Ἀλλὰ τὰ λέγει αὐτὰ προσπαθῶν νὰ τὰ μετριάσῃ. Ἐδῶ δὲ δεικνύει τὴν γενναιοτήτά του, καὶ ὅχι τόσον πολὺ τὴν γενναιότητα, ὅσον τὴν ὑπομονήν· ὡς ἐὰν ἔλεγεν· «Ἐκακοποιήθη ἐγώ, ἀλλὰ μαζί σας· καὶ τὸ φοβερὸν εἶναι ὅτι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐκακοποιήθη».

Ἰδὲ ἐδῶ διακριτικὸν γνῶρισμα διδασκαλίας· καὶ τὴν ἀγάπην παρουσιάζει καὶ τὴν γενναιότητα. «Ὡς οὐδὲν ὑπεστειλάμην», λέγει. Δεικνύει διὰ τούτων συγχρόνως τὴν ἀνεξικακίαν καὶ τὴν δραστηριότητα. «Καὶ τῶν συμφερόντων». Ὅρθως εἶπε τοιοῦτοτρόπως· διότι ὑπῆρχον ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν ἔπρεπε νὰ μάθουν. "Ο-

6. Πράξ. 5, 41.

7. Κολασ. 1, 24.

8. Β' Κορινθ. 4, 17.

πως ἀκριβῶς δὲ τὸ νὰ ἀποκρύπτονται μερικὰ εἶναι ἴδιον φθόνου· τοιοῦτοτρόπως τὸ νὰ λέγῃ τὰ πάντα εἶναι χαρακτηρηστικὸν μωρίας. Δι' αὐτὸ προσέθεσε· «Τῶν συμφερόντων», φανερώων ὅτι «δὲν εἶπα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐδίδαξα· οὐχὶ ὡς νὰ ἀφοσιοῦμαι εἰς αὐτὸ τὸ ἴδιον», λέγει. Ὅτι φανερώνει δὲ αὐτό, ἄκουε τὸ ἐξῆς· διότι προσέθεσε· «Δημοσίᾳ καὶ κατ' οἴκους», παρουσιάζων τὴν ἐπὶ μακρὸν ταλαιπωρίαν καὶ τὴν μεγάλην θιασύνην καὶ τὴν ὑπομονήν.

«Διαμαρτυρόμενος Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλήσιν». Ὅχι πρὸς σᾶς μόνον, λέγει, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς. Ἐδῶ ἢ μετὰ θάρρους ὁμολογία· καὶ ὅτι «καὶ ἂν δὲν ὠφελῶμεν εἰς τίποτε, πρέπει νὰ ὁμιλῶμεν»· διότι αὐτὸ εἶναι τὸ νὰ ὁμολογῶμεν μὲ παρρησίαν, ὅταν ὁμιλῶμεν πρὸς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν προσέχουν· διότι ἢ μετὰ θάρρους ὁμολογία κυρίως αὐτὸ εἶναι. «Διαμαρτύρομαι», λέγει ὁ Μωϋσῆς, «τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»· καὶ αὐτὸς τώρα· «Διαμαρτυρόμενος Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλήσι τὴν εἰς τὸν Θεὸν μετάνοιαν».

θ'. Τί διδάσκεις μὲ παρρησίαν; Ὡστε νὰ ἐπιμεληθοῦν τὸν βίον· ὥστε νὰ μετανοήσουν καὶ νὰ πλησιάσουν τὸν Θεόν. Διότι οὐτε οἱ Ἰουδαῖοι δὲν τὸν ἐγνώρισαν καὶ διότι δὲν ἀναγνωρίζουν τὸν Υἱόν, καὶ διὰ τὰς πράξεις καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τὴν εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν πίστιν. Ἐνεκα ποίου, λοιπόν, λέγεις αὐτά; Ἐνεκα ποίου τὰ ὑπενθυμίζεις αὐτά; τί ἔχει γίνεαι; Μήπως ἔχεις κάτι νὰ κατηγορῇς; Ἀφοῦ προηγουμένως ἀνετάραξε τὸν νοῦν των, τότε προσθέτει· «Καὶ νῦν ἰδοὺ ἐγὼ δεδεμένος τῷ Πνεύματι πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλήμ, τὰ ἐν αὐτῇ συναντήσοντά μοι μὴ εἰδώς· πλὴν ὅτι τὸ Πνεῦμά μοι τὸ ἅγιον

κατὰ πόλιν διαμαρτύρεται, λέγον ὅτι δεσμά με καὶ θλίψεις μένουσιν. Ἄλλ' οὐδενὸς λόγον ποιοῦμαι· οὐδέ ἔχω τὴν ψυχὴν τιμίαν ἑμαυτῷ, ὥς τελειῶσαι τὸν δρόμον μου μετὰ χαρᾶς, καὶ τὴν διακονίαν, ἣν ἔλαθον παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, διαμαρτύρασθαι τὸ Εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ». Διατί τὰ λέγει αὐτά; Προετοιμάζων αὐτοὺς νὰ εἶναι πάντοτε ἕτοιμοι ἐνώπιον κινδύνων καὶ φανερῶν καὶ ἀφανῶν καὶ ὅλα νὰ ὑποτάσσωνται μὲ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ Πνεῦμα. Δεικνύει δὲ ὅτι διὰ μεγάλα ἀναχωρεῖ. «Πλὴν ὅτι τὸ Πνεῦμά μοι, φησὶν, τὸ ἅγιον κατὰ πόλιν διαμαρτύρεται, λέγον». Διὰ νὰ δείξη ὅτι μὲ τὴν θέλησίν του ἀναχωρεῖ, καὶ διὰ νὰ μὴ θεωρήσης ὅτι ὑπάρχει ἐξαναγκαστικὸς δεσμὸς ἢ ἀνάγκη, εἶπε τὸ «κατὰ πόλιν».

Ἐπειτα συμπληρώνει ὅτι «οὐκ ἔχω τιμίαν τὴν ἑμαυτοῦ ψυχὴν, ὥς τελειῶσαι τὸν δρόμον μου μετὰ χαρᾶς, καὶ τὴν διακονίαν, ἣν ἔλαθον παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ». Βλέπετε ὅτι δὲν εἶναι οἱ λόγοι, λόγοι θρηνηολογοῦντος, ἀλλὰ ταπεινόφρονος καὶ παιδαγωγοῦντος ἐκείνους καὶ συμπάσχοντος δι' ὅσα γίνονται; Δὲν εἶπεν ὅτι «ἄς θλιθώμεθα, εἶναι ἀνάγκη δὲ νὰ ὑποφέρωμεν», ἀλλ' οὔτε «Νομίζω». Αὐτό, λέγει πάλιν, οὐχὶ ὑπερηφανευόμενος, ἀλλὰ διδάσκων ἐκείνους μὲ τὰ προηγούμενα μὲν τὴν ταπεινώσιν, μὲ αὐτὰ δὲ τὴν γενναιότητα, τὸ θάρρος τῆς ὁμολογίας· ὥς ἐὰν ἔλεγεν· «Δὲν προτιμῶ αὐτὴν ἀντὶ αὐτῆς· περισσότερο ἀποδεκτὸν νομίζω τὸ νὰ πραγματοποιήσω τὴν ἀποστολήν, τὸ νὰ διδάξω μὲ παρησίαν». Καὶ δὲν εἶπε· «Νὰ κηρύξω, νὰ διδάξω», ἀλλὰ τί; «Διαμαρτύρασθαι τὸ Εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ». Πρόκειται νὰ λέγῃ κάτι περισσότερο ἐνοχλητικόν, ὅτι «καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων»· δι' αὐτὸ καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἐτοιμάζει, καὶ δεικνύει ὅτι πρὸς οὐδὲν ὕστερεϊ.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο εἰς αὐτοὺς νὰ ἀποθέσῃ ὅλον τὸ θάρος καὶ τὸ φορτίον, προηγουμένως ἐπράυνε τὴν σκέψιν των, λέγων· «Καὶ νῦν ἰδοὺ ἐγὼ οἶδα ὅτι οὐκ ἔτι ὤψεσθε τὸ πρόσωπόν μου». Ἐπειτα τότε προσέθεσε τὸ «καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων». Διπλῇ ἢ στενοχωρίᾳ, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι δὲν θὰ θλέπουν πλέον τὸ πρόσωπόν του, καὶ οὔτε αὐτὸς θὰ θλέπῃ ὅλους αὐτούς· «οὐκ ἔτι γάρ, φησὶν, ὤψεσθε τὸ πρόσωπόν μου ὑμεῖς πάντες, ἐν οἷς διήλθον κηρύσσων τὴν βασιλείαν». Ἐπομένως εὐλόγως σὰς ὁμολογῶ, (ἐπειδὴ πλέον δὲν θὰ ἔλθω), «ὅτι καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων· οὐ γὰρ ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν πᾶσαν τὴν θουλήν τοῦ Θεοῦ».

Βλέπεις πῶς τοὺς φοβίζει, καὶ στενοχωρεῖ τὰς κουρασμένας καὶ λυπημένας ψυχὰς των; Ὁρθῶς, διότι ἦτο ἀναγκαῖον· «οὐ γὰρ ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν, λέγει, πᾶσαν τὴν θουλήν τοῦ Θεοῦ». Ἐπομένως αὐτὸς ὁ ὁποῖος δὲν λέγει, εἶναι ὑπεύθυνος τοῦ αἵματος, δηλαδὴ τῆς αἱματοχυσίας. Τίποτε περισσότερον φοθερὸν ἀπὸ αὐτό. Δεικνύει ὅτι καὶ ἐκεῖνοι, ἂν δὲν πράττουν (τὰ ὅσα ἡ πίστις ἀπαιτεῖ), εἶναι ὑπεύθυνοι τοῦ αἵματος (τῆς ἀπωλείας των). Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι ἀπολογεῖται, ἐκείνους δὲ φοβίζει.

«Προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος». Παρατηρεῖς; δύο πράγματα προέβηκε. Οὔτε, λοιπὸν, ἔχει κάποιαν ὠφέλειαν τὸ νὰ ἀνορθώσῃ μόνον ἄλλους, («φοβοῦμαι γάρ, λέγει, μὴ πως, ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι»¹⁰), οὔτε τὸ

νά ἐπιμεληθῇ μόνον τὸν ἑαυτὸν του· διότι ὁ τοιοῦτος φίλαυτος καὶ ἐπιζητεῖ μόνον τὸ προσωπικόν του συμφέρον, καὶ εἶναι ὁμοιος μὲ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἔθαπεν εἰς τὴν γῆν τὸ τάλαντον. Λέγει αὐτά, ὅχι ἐπειδὴ εἶναι προτιμότερα ἢ ἰδική μας σωτηρία ἀπὸ τὴν σωτηρίαν τοῦ ποιμνίου, ἀλλὰ ἐπειδὴ, ὅταν προσέχωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, τότε καὶ τὸ ποίμνιον ὠφελεῖται.

«Ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ». Ἰδὲ πόσαι εἶναι αἱ δεσμεύσεις. Ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ἔχετε τὴν χειροτονίαν (ἔχετε χειροτονηθῇ), λέγει· διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἔθετο»· μία αὐτὴ δέσμευσις. Ἔπειτα «ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ»· Ἰδοὺ καὶ ἡ ἄλλη. Καὶ τρίτη· «Ἦν, λέγει, ὅτι περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος». Ἀποδεικνύει δι' ὧν εἶπε πολὺ πολύτιμον τὸ πρᾶγμα, καὶ ὅτι δὲν εἶναι δι' ἀσήμαντα ὁ κίνδυνος, ἐὰν θεθαίῳς ὁ Δεσπότης δὲν ἐφείσθη τοῦ ἰδίου του τοῦ αἵματος ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, ἡμεῖς δὲ περιφρονοῦμε τὴν σωτηρίαν τῶν ἀδελφῶν. Καὶ ἐκεῖνος μὲν, διὰ νὰ συμφιλίωσῃ ἐχθρούς, καὶ τὸ αἷμα ἔχυσε, σὺ δὲ δὲν δύνασαι οὔτε ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔγιναν φίλοι νὰ κρατήσης.

«Ἐγὼ γὰρ οἶδα τοῦτο, ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι θαρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου». Πάλιν εἰς ἄλλο σημεῖον τοὺς ἐπαναφέρει ἀπὸ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν· ὅπως, ὅταν εἰς ἄλλο σημεῖον λέγῃ· «Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα»¹¹. «Ὅτι εἰσελεύσονται, λέγει, μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι θαρεῖς εἰς ὑμᾶς». Διπλοῦν εἶναι τὸ κακόν, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἴδιος δὲν θὰ εἶναι παρὼν καὶ ἐπειδὴ ἄλλοι θὰ ἐφορμήσουν. Διὰτί, λοιπόν, ἀπέρχεσαι, ἐὰν αὐτὸ ἐκ

11. Ἐφεσ. 6, 12.

τῶν προτέρων τὸ γνωρίζης; Τὸ Πνεῦμα, λέγει, μὲ ὁδηγεῖ.

γ'. Καὶ ἰδέ, δὲν εἶπεν ἀπλῶς· «Λύκοι», ἀλλὰ προσέθεσε· «Βαρεῖς», ὑπαινισσόμενος τὴν θιασιότητα καὶ τὴν θρασύτητά των· καὶ τὸ πλέον φοθερόν, ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, λέγει, ἀπὸ τοὺς ἰδίους θά ἐγερθοῦν· αὐτὸ εἶναι καὶ πολὺ δυσάρεστον, ὅταν καὶ ὁ πόλεμος εἶναι ἐμφύλιος. Καὶ ὁρθῶς εἶπε· «Προσέχετε», παρουσιάζων τὸ πρᾶγμα πολὺ σοβαρόν, (διότι εἶναι Ἑκκλησία), καὶ ὅτι εἶναι μέγας ὁ κίνδυνος, (διότι τὴν ἐλευθέρωσε μὲ λύτρον τὸ αἷμα του), καὶ ὅτι εἶναι μέγας ὁ ἀγὼν καὶ διπλοῦς. Αὐτά, λοιπόν, ἐφάνέρωσε, εἰπὼν· «Καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες, λαλοῦντες διεστραμμένα, τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητάς ὀπίσω αὐτῶν». Ἔπειτα, ἐπειδὴ πολὺ τοὺς ἔκαμε νὰ φοθηθοῦν μὲ τὸ νὰ εἴπη· «Λύκους θαρεῖς», καὶ ὅτι θά προέλθουν ἀπὸ αὐτοὺς ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι θά διδάσκουν διδασκαλίας, αἱ ὁποῖαι θά διαστρέφουν τὴν ἀλήθειαν, ὥς νὰ εἶχεν ἀπὸ κάποιον διατυπωθῇ πρὸς αὐτὸν ἡ ἀπορία, ὁ ὁποῖος νὰ εἴπε· πῶς λοιπόν; «Καὶ ποία θά εἶναι ἡ προφύλαξις;» συμπληρώνει, λέγων· «Γρηγορεῖτε, μνημονεύοντες ὅτι τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν ἔνα ἑκάστον».

Πρόσεξε πόσαι ὑπερβολαί· «μετὰ δακρύων», καὶ «νύκτα καὶ ἡμέραν», καὶ «ἕνα ἑκάστον»· διότι ὅχι, ἐὰν ἔβλεπε πολλοὺς, τότε τοὺς εὐσπλαγχνίζετο, ἀλλὰ ἐγνώριζε τὰ πάντα νὰ πράττῃ διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ μιᾶς ψυχῆς. Τοιοῦτοτρόπως, λοιπόν, καὶ τοὺς συνένωσε. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον λέγει, αὐτὸ σημαίνει· «Εἶναι ἄρκετά τὰ ὅσα ἀπὸ ἐμὲ ἔγιναν· ἔμεινα ἐπὶ τριετίαν, ἱκανοποιητικῶς ἐνισχύθησαν, ἱκανοποιητικῶς ἐθεμελιώθησαν». «Μετὰ δακρύων», λέγει. Βλέπεις ὅτι δι' αὐτὸν τὸν λόγον τὰ δάκρυα.

Αὐτὰ ἄς πράττωμεν καὶ ἡμεῖς. Δὲν πονεῖ ὁ κακός· πόνεσε σύ, ἴσως καὶ ἐκεῖνος πονέσῃ. "Ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ἴδῃ ὁ ἀσθενὴς τὸν ἱατρὸν νὰ λαμβάνῃ τροφήν, καὶ ὁ ἴδιος παρακινεῖται, τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν καὶ ἐδῶ θὰ συμῆ· ἂν σὲ ἴδῃ νὰ θλίβεσαι, θὰ μαλακώσῃ, θὰ γίνῃ ἐνάρετος καὶ πρᾶος ἄνθρωπος.

«Οὐκ εἰδώς, φησί, τὰ συναντήσοντά μοι». Τί λοιπόν; διὰ τοῦτο ἀπέρχεσαι; Οὐδόλως· ἀλλὰ καὶ γνωρίζω καλὰ ὅτι δεσμά καὶ θλίψεις μὲ περιμένουν. Γνωρίζω λοιπὸν ὅτι μὲ ἀναμένουν πειρασμοί, ὅποιοι εἶναι δὲ δὲν γνωρίζω· αὐτὸ ἀκριβῶς ἦτο φοβερώτερον. Μὴ, λοιπόν, θεωρήσετε ὅτι τὰ λέγω αὐτὰ θρηνηλογῶν· δὲν ἔχω (θεωρῶ) τὴν ζωὴν μου ὥς πολύτιμον. Διὰ νὰ διεγείρῃ τὴν σκέψιν των, λέγει αὐτά, καὶ διὰ νὰ τοὺς πείσῃ ὅχι μόνον νὰ μὴ ἀποχωροῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποφέρουν μὲ γενναιότητα. Διὰ τοῦτο ὀνομάζει τὴν ὑπόθεσιν πορείαν καὶ διακονίαν· ἀφ' ἑνὸς μὲν, δεικνύων τὴν σπουδαιότητα ἀπὸ τὴν πορείαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ χρέος ἀπὸ τὴν διακονίαν. Εἶμαι, λέγει, διάκονος· τίποτε περισσότερον δὲν ἔχω.

Ἄφοῦ δὲ τοὺς παρηγόρησε, διὰ νὰ μὴ θλίβωνται, δι' ὅσα ὑποφέρει, καὶ εἰπὼν ὅτι ὑπομένει αὐτὰ μὲ χάραν, καὶ ἀφοῦ ἔδειξε τὸ κέρδος, τότε συμπληρώνει τὸ λυπηρόν. Αὐτὸ δὲ τὸ πράττει, διὰ νὰ μὴ καταποντίσῃ εἰς λύπην τὴν διάνοιάν των. Ποῖον δὲ εἶναι αὐτό; Τὸ «καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες, λαλοῦντες διεστραμμένα».

Τί λοιπόν, θὰ ἡδύνατο νὰ εἶπῃ τις, τόσον σπουδαῖον θεωρεῖς τὸν ἑαυτὸν σου, καί, ἂν ἀναχωρήσῃς, ἀποθνήσκομεν; Δὲν λέγω αὐτό, λέγει, ὅτι ἡ ἰδική μου ἀπουσία πράττει αὐτό, ἀλλὰ τί; "Ὅτι θὰ ἐξεγερθοῦν ἐναντίον σας μερικοί. Δὲν εἶπε· «ἐξ αἰτίας τῆς ἀναχωρήσεώς μου», ἀλλὰ «μετὰ τὴν ἄφισίν μου»· δηλαδή, «τὴν

ἀπομάκρυνσιν», ἂν καὶ ἤδη ἔχει γίνεαι τοῦτο· ἐὰν δὲ ἔχη γίνεαι, πολὺ περισσότερον μετὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ γίνη. Ἔπειτα καὶ ἡ αἰτία· «Τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητάς ὀπίσω αὐτῶν». Ἐπομένως διὰ τίποτε ἄλλο (δὲν φροντίζουν) αἱ αἰρέσεις παρὰ δι' αὐτό. Ἔπειτα καὶ ἡ κατηγορία· «Ἦν περιποιήσατο, λέγει, διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος». Ἐὰν δὲ τὴν ἔσωσε καὶ τὴν κατέστησε κτῆμα του μὲ τὸ ἰδίον του αἷμα, ὅπωςδῆποτε θὰ τὴν προστατεύσῃ.

«Νύκτα, λέγει, καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν». Αὐτὰ θὰ ἐλέγοντο εὐλόγως πρὸς ἡμᾶς· καὶ φαίνεται μὲν ὅτι εἶναι ὁ λόγος ἰδιαιτέρως διὰ τοὺς διδασκάλους, εἶναι δὲ κοινὸς καὶ διὰ τοὺς μαθητάς. Διότι τί (θὰ ὠφελήσῃ), ἐὰν ἐγὼ μὲν λέγω καὶ παρακαλῶ καὶ κλαίω νύκτα καὶ ἡμέραν, ὁ δὲ μαθητὴς δὲν ὑπακούει; Διότι διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ὅτι αὐτὸ εἶναι ἄρκετόν πρὸς ἀπόκρουσιν κατηγορίας, τὸ νὰ εἶναι δηλαδὴ μαθητὴς καὶ νὰ μὴ ὑπακούῃ, διὰ τοῦτο, «διαμαρτύρομαι» εἰπὼν, προσέθεσεν· «Οὐ γὰρ ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν».

Ἐπομένως αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστικὸν μόνον τοῦ διδασκάλου, τὸ νὰ ἐξαγγεῖλῃ, νὰ κηρύξῃ, νὰ διδάξῃ, νὰ μὴ ὀπισθοχωρήσῃ, νύκτα καὶ ἡμέραν νὰ παρακαλῇ· ὅταν δὲ ἀφοῦ γίνουν αὐτά, τίποτε δὲν γίνεται περισσότερον, ἅς γνωρίζετε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑπολείπεται.

Ἔπειτα καὶ ἄλλη ἀπολογία, ὅτι «καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων». Μή, λοιπόν, νομίσετε, ὅτι αὐτὰ λέγονται μόνον δι' ἡμᾶς· καθ' ὅσον καὶ διὰ σᾶς ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι, ὥστε νὰ προσέχετε εἰς ὅσα λέγονται, ὥστε νὰ μὴ φεύγετε ἀπὸ τὴν παρακολούθησιν τοῦ κηρύγματος.

Τί νὰ κάνω; Ἴδου καθημερινῶς ἐξανίσταμαι, κραυ-

γάζων· Ἀπομακρυνθῆτε ἀπὸ τὰ θέατρα· καὶ πολλοὶ μᾶς χλευάζουν· ἀποφεύγετε τοὺς ὄρκους, τὴν πλεονεξίαν· ἀπειρα προτρέπομεν συμβουλευτικῶς, καὶ οὐδείς ὑπάρχει ὁ ὁποῖος νὰ ἀκούῃ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν νύκτα δὲν ὁμιλῶ; Ἡθελον νὰ κάμω τοῦτο καὶ κατὰ τὴν νύκτα, καὶ εἰς τὰ γεύματά σας, ἐὰν θεθαίως ἦτο δυνατόν καὶ ἀφοῦ διαχωρισθῶ εἰς ἀπειρα τμήματα νὰ ἔρχωμαι πλησίον σας καὶ νὰ συνομιλῶ· ἀλλὰ, ἐὰν μίαν φορὰ τὴν ἐβδομάδα σᾶς καλοῦμε, καὶ δεικνύεσθε ὀκνηροί, καὶ ἄλλοι μὲν δὲν ἔρχεσθε, ἄλλοι δὲ οἱ ὁποῖοι παρευρίσκεσθε, χωρὶς τίποτε περισσότερον ὠφέλιμον νὰ ἀποκομίζετε, ἀπέρχεσθε, τί δὲν θὰ ἐπράττετε, ἐὰν συνεχῶς αὐτὸ ἐπράττομεν;

Τί νὰ πράξωμεν; Γνωρίζω ὅτι πολλοὶ μᾶς ἐμπαίζουσιν ἔνεκα τοῦ ὅτι ὁμιλοῦμεν πάντοτε διὰ τὰ ἴδια· τοιοῦτοτρόπως ἔχομεν γίνεи θαρετοί. Αἴτιοι ὅμως δι' αὐτὸ δὲν εἴμεθα ἡμεῖς, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι οἱ ἀκροαταί· διότι ἐκεῖνος μὲν ὁ ὁποῖος ἐπιτυγχάνει, πάντοτε χαίρει νὰ ἀκούῃ τὰ ἴδια, ὥς νὰ λέγωνται ἔπαινοι δι' αὐτον, ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος δὲν θέλει νὰ ἐπιτυγχάνῃ καὶ φαίνεται ὅτι ἐνοχλεῖται, καὶ ἂν διὰ δευτέραν φορὰν μόνον ἀκούσῃ, νομίζει ὅτι πολλὰκις τὸ ἀκούει. «Καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων», λέγει.

δ'. Αὐτὸ μὲν ἤρμοζεν εἰς τὸν Παῦλον νὰ τὸ εἴπῃ, ἡμεῖς δὲ δὲν τολμῶμεν νὰ τὸ εἴπωμεν, διότι ἔχομεν συναίσθησιν τῶν ἀπείρων ἁμαρτιῶν μας. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἤρμοζεν εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἡγρύπνει διὰ κάθε ἓνα καὶ μὲ φροντίδα παρηκολούθει, εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ὑπέμενε τὰ πάντα διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν μαθητῶν, νὰ λέγῃ· ἡμεῖς δὲ θὰ εἴπωμεν τὸν λόγον τοῦ Μωϋσέως, ὅτι «ὠργίσθη μοι Κύριος δι' ὑμᾶς, ὅτι εἰς πολλὰ ἁμαρ-

τήματα προάγετε καὶ ἡμᾶς»¹². Διότι ὅταν δειλιάζωμεν, ἐπειδὴ σᾶς θλέπομεν νὰ μὴ προοδεύετε, δὲν κατὰβάλλεται τὸ περισσότερον μέρος τῆς δυνάμεώς μας; Διότι τί ἔχει γίνεи, εἶπέ μου; Ἰδοὺ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἔχομεν καὶ ἡμεῖς τριετίαν, χωρὶς μὲν νὰ παρηγορῶμεν νύκτα καὶ ἡμέραν, κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τριῶν ἡμερῶν πολλάκις τοῦτο ἐπιτελοῦντες, καὶ ὄχι ἐπτά.

Τί περισσότερον ἔχει γίνεи; Κατηγοροῦμεν, ἐπικρίνομεν, κλαίομεν, θλιθόμεθα, ἂν καὶ ὄχι ἐμφανῶς, ἀλλὰ ἐσωτερικῶς. Ἐκεῖνα δὲ τὰ δάκρυα εἶναι πολὺ ἐλαφρότερα αὐτῶν· διότι αὐτὰ μὲν προσφέρουν κάποιαν παρηγορίαν εἰς τοὺς λυπουμενούς· ἐκεῖνα δὲ τὴν ἐπιτείνουν καὶ τὴν περισφίγγουν.

Τοιοιουτρόπως καὶ ὅταν τις εὐρίσκεται εἰς κατάστασιν στενοχωρίας, καὶ δὲν ἡμπορῇ νὰ φανερώσῃ τὴν θλίψιν, ὥστε νὰ μὴ φανῇ ὅτι εἶναι ματαιόδοξος, περισσότερα λοιπὸν ὑποφέρει παρὰ ἂν ἐφανέρωνεν αὐτὴν. Ἐὰν κάποιος δὲν μὲ ἔκρινε διὰ περιττὴν φιλοδοξίαν, θὰ ἔβλεπεс καθημερινῶς νὰ χύνω πηγὰς δακρύων· αὐτὰς δὲ τὰς γνωρίζει καλῶς ὁ οἰκίσκος μου καὶ ἡ ἐρημία. Διότι πιστεύσατέ με, διὰ τὴν μὲν σωτηρίαν μου ἔχω ἀπελπισθῇ, θρηνῶν δὲ διὰ τὰ ἰδικά σας, οὔτε ἔχω εὐκαιρίαν νὰ πενθῶ διὰ τὰς ἰδικὰς μου ἁμαρτίας· τοιοιουτρόπως δι' ἐμὲ τὰ πάντα εἰσθε σεῖс. Καὶ ὅταν ἀντιληφθῶ ὅτι σεῖс προοδεύετε, δὲν αἰσθάνομαι ἔνεκα τῆς εὐχαριστήσεως τὰ ἰδικά μου κακὰ· καὶ ἂν ἴδω ὅτι δὲν προκόπτετε, ἔνεκα τῆς θλίψεως πάλιν, παραμέριζω τὰ ἰδικά μου, γενόμενος πλήρης χαρᾶс μὲν διὰ τὰ ἀγαθὰ σας, καὶ ἂν ἔχω ἄπειρα δεινὰ, κατηφῆс δὲ

12. Δευτερ. 3, 26.

13. Ἐβρ. 13, 17.

διὰ τὰς πικρίας σας, καὶ ἂν ἔχω ἀπείρους ἐπιτυχίας· διότι ποία ἐλπὶς ὑπάρχει εἰς τὸν διδάσκαλον, ὅταν ἔχη διαφθαρῇ τὸ ποίμνιον; ποία ζωὴ, ποία ἀναμονή; μετὰ ποίου θάρρους θὰ σταθῇ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ; τί θὰ εἴπῃ; Διότι ἅς ὑποθέσωμεν ὅτι δὲν κατηγορεῖται, οὔτε τιμωρεῖται, ἀλλὰ εἶναι ἀνεύθυνος διὰ τὸ αἷμα ὄλων· καὶ ἔτσι εἰς ὑποστῇ ἀνεπανόρθωτα· ἐπειδὴ καὶ οἱ πατέρες ἂν καὶ δὲν πρόκειται νὰ κατηγοροῦνται διὰ τὰ τέκνα των, ὅμως θλίβονται καὶ πληγώνονται. Καὶ τίποτε δὲν τοὺς ὠφελεῖ αὐτό, λέγει, οὔτε τοὺς προστατεύει, ὅτι δηλαδή «αὐτοὶ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν;»¹³. Ἀλλὰ ἐπαγρυπνοῦν ἐπειδὴ θὰ ἀποδώσουν λόγον· καὶ φαίνεται μὲν αὐτὸ εἰς μερικοὺς ὅτι εἶναι τρομερόν, δι' ἐμὲ δὲ οὐδεὶς λόγος δι' αὐτὸ μετὰ τὴν ἰδικήν σας καταστροφήν· διότι καὶ ἂν δώσω λόγον, καὶ ἂν δὲν δώσω, οὐδεμία ὑπάρχει δι' ἐμὲ ὠφέλεια. Ἄς γίνῃ σεῖς νὰ σωθῇτε, καὶ νὰ δώσω λόγον ἐγὼ διὰ σᾶς! σεῖς νὰ σωθῇτε, καὶ ἐγὼ νὰ κατηγορηθῶ, διότι δὲν ἐξεπλήρωσα τὰ ὅσα ἀπὸ ἐμὲ ἐξηρτῶντο! διότι δὲν φροντίζω διὰ νὰ σωθῇτε σεῖς μέσῳ ἐμοῦ, ἀλλὰ διὰ νὰ σωθῇτε μόνον μὲ ὅποιονδήποτε τρόπον.

Δὲν γνωρίζετε τὴν καταθλιπτικὴν ἐξουσίαν τῶν σφοδρῶν πνευματικῶν πόνων, πῶς θὰ προετίμα μυριάκις νὰ κατασφαγῇ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μετὰ πόνου γεννᾷ αὐτὸν τὸν τοκετόν, παρὰ νὰ ἴδῃ ἕνα ἀπὸ τοὺς γεννηθέντας νὰ ἔχη ἐξολοθρευθῇ καὶ νὰ ἔχη καταστραφῇ;

Ἀπὸ τί θὰ σᾶς κάμωμε νὰ πεισθῇτε; ἀπὸ οὐδὲν ἄλλο μὲν, ἀπὸ αὐτὰ δὲ τὰ ὁποῖα γίνονται θὰ ἀποσαφηνίσωμεν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ σᾶς. Ἦμποροῦμεν καὶ ἡμεῖς νὰ λέγωμεν ὅτι δὲν ὠπισθοχωρήσαμεν οὐδόλως· ἀλλ' ὅμως πονοῦμε· καὶ ὅτι πονοῦμεν εἶναι φανερόν ἀπὸ ὅσα σχεδιάζομεν καὶ ἐπινοοῦμεν. Καὶ ὅμως θεθαίως ἦτο

δυνατὸν νὰ εἴπωμεν πρὸς σᾶς τοὺς ἰδίους· «Τί με ἐνδιαφέρει; ἐγὼ ἔχω πράξει ὅ,τι ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μου, ἐγὼ εἶμαι ἀνεύθυνος ἀπὸ τὸ αἷμα»· ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸ ἀρκετὸν διὰ παρηγορίαν.

Ἐὰν θεθαίως ἦτο δυνατὸν νὰ διαρρήξωμεν τὴν καρδίαν μας καὶ νὰ τὴν δεῖξωμεν, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἴδητε ὅτι εὐρίσκεσθε ὅλοι σεῖς ἐντὸς με πολλὴν εὐρυχωρίαν, καὶ γυναῖκες καὶ παῖδες καὶ ἄνδρες· διότι τοιοῦτου εἶδους εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἀγάπης, κάμνει τὴν ψυχὴν περισσότερο εὐρύχωρον καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανόν.

«Χωρήσατε ἡμᾶς», ἔλεγεν ὁ Παῦλος, «οὐδένα ἡδικήσαμεν, οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν»¹⁴. Αὐτὸ λέγομεν καὶ ἡμεῖς τῶρα· «Κάμετε χῶρον εἰς τὰς καρδίας σας δι' ἡμᾶς». Ἐκεῖνος εἶχεν ὅλην τὴν Κόρινθον εἰς τὴν καρδίαν του, καὶ ἔλεγε· «Πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς· οὐ στενοχωρεῖσθε»¹⁵. Ἀλλὰ ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν θὰ ἡδυνάμην νὰ λέγω αὐτό· διότι γνωρίζω καλῶς ὅτι καὶ σεῖς μᾶς ἀγαπᾶτε καὶ μᾶς ἔχετε εἰς τὴν καρδίαν σας.

Ἀλλὰ ποία ἡ ὠφέλεια ἢ ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου ἀγάπην ἢ ἀπὸ τὴν ἰδικήν σας, ὅταν ἡ κατὰ Θεὸν ὠφέλεια δὲν ἔχη εἰς ἡμᾶς καμμίαν πρόοδον; Μεγαλυτέρας λύπης ἀντικείμενον, ἀφορμὴ περισσοτέρας καταστροφῆς. Δὲν δύναμαι διὰ τίποτε νὰ σᾶς κατηγορῶ· «μαρτυρῶ γὰρ ὑμῖν ὅτι, εἰ δυνατὸν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι»¹⁶. Ποθοῦμεν ὅχι μόνον τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς μας νὰ σᾶς δώσωμεν. Ἀγαπώμεθα καὶ ἀγαπῶμεν, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ζητεῖται.

14. Β' Κορινθ. 7, 2 καὶ 8, 12.

15. Αὐτόθ. 8, 12 - 13.

16. Γαλάτ. 4, 15.

“Ὅς τὸν ἀγαπήσωμεν· (γνωρίζετε πόση ἀμοιβὴ πε-
διότι ἡ πρώτη ἐντολὴ εἶναι· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν
Θεόν σου· δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῆς· Καὶ τὸν πλησίον
σου ὡς σεαυτόν»¹⁷. Τὴν δευτέραν τὴν ἔχομεν ἐπιτύ-
χει, ἔχομεν ἀνάγκην ἡμεῖς τῆς πρώτης· ἔχομεν ἀνάγ-
κην τῆς πρώτης εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν καὶ ἐγὼ καὶ
σεῖς. Τὴν ἔχομεν, ἀλλ’ ὅχι ὅσον πρέπει.

“Ὅς τὸν ἀγαπήσωμεν. (γνωρίζετε πόση ἀμοιβὴ πε-
ριμένει ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἠγάπησαν τὸν Χριστόν)· ὅς
τὸν ἀγαπήσωμεν μὲ θερμότητα ψυχῆς, διὰ νὰ σωθῶμεν
ἀπὸ τὴν ἀναταραχὴν τοῦ παρόντος βίου, ἀπολαύοντες
τῆς ἐξ αὐτοῦ ἀγάπης, καὶ διὰ νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ ἐπιτύ-
χωμεν τὰ ἀγαθὰ τὰ ὅποια ἔχει ὑποσχεθῇ εἰς ὅσους τὸν
ἀγαποῦν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Μο-
νογενοῦς Του Παιδὸς μετὰ τοῦ ὁποίου συγχρόνως εἰς
τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ “Ἅγιον Πνεῦμα ἀνῆκει δόξα,
δύναμις, τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶ-
νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α Μ Ε ’ (45).

(Πράξ. 20, 32 - 38, 21, 1 - 16).

«Καὶ τὰ νῦν παρατίθεμαι ὑμᾶς, ἀδελφοί, τῷ Θεῷ καὶ
τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, τῷ δυναμένῳ ἐπαικοδομῆσαι,
καὶ δοῦναι κληρονομίαν ὑμῖν ἐν πᾶσι τοῖς ἡγιασμένοις»¹.

α’. Αὐτὸ τὸ ὁποῖον πράττει ὅταν στέλλῃ ἐπιστο-

17. Ματθ. 22, 37 - 39 καὶ Μάρκ. 12, 30 - 31.

1. Πρόξ. 20, 32.

λήν, αὐτὸ πράττει καὶ ὅταν συμβουλευήῃ· ἀπὸ προτροπὴν τελειώνει εἰς εὐχήν. Διότι, ἐπειδὴ τοὺς ἔκαμε νὰ φοβηθοῦν πολὺ, λέγων ὅτι «λύκοι θαρεῖς εἰς ὑμᾶς εἰσελεύσονται»², διὰ νὰ μὴ ἐπιφέρῃ κτύπημα εἰς τὸν νοῦν καὶ τὸν καταστρέψῃ, ἰδὲ τὴν παρηγορίαν. «Καὶ τὰ νῦν», λέγει. Τοιοῦτοτρόπως εἶπε, φανερώων δι' αὐτοῦ ὅτι ὅπως πάντοτε, «παρατίθεμαι ὑμᾶς, ἀδελφοί, τῷ Θεῷ καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ»· δηλαδὴ «εἰς τὴν χάριν αὐτοῦ». Καὶ ὀρθῶς εἶπε τοιοῦτοτρόπως· διότι γνωρίζει ὅτι ἡ χάρις σώζει. Συνεχῶς τοὺς ὑπενθυμίζει τὴν χάριν, καθιστῶν αὐτοὺς περισσότερον μεριμνώντας ὡς ὀφειλέτας, καὶ παρακινῶν νὰ λάβουν θάρρος.

«Τῷ δυναμένῳ ὑμᾶς ἐποικοδομῆσαι». Δὲν εἶπεν· «Οἰκοδομῆσαι», ἀλλ' «ἐποικοδομῆσαι», δεικνύων ὅτι ἡδη ὠφελήθησαν πνευματικῶς. Ἔπειτα ὑπενθύμισε τὴν μέλλουσαν ἐλπίδα εἰπών· «Καὶ δοῦναι ὑμῖν κληρονομίαν ἐν πᾶσι τοῖς ἡγιασμένοις».

Ἔπειτα πάλιν προτροπή. «Ἀργυρίου, λέγει, ἢ χρυσοῦ ἢ ἱματισμοῦ οὐδενὸς ἐπεθύμησα». Καταστρέφει τὴν ρίζαν τῶν κακῶν, τὴν φιλαργυρίαν. «Ἀργυρίου, λέγει, ἢ χρυσοῦ». Δὲν εἶπε· «δὲν ἔλαθα», ἀλλ' «οὐδὲ ἐπεθύμησα». Δὲν εἶναι ἀκόμη τοῦτο μέγα, τὸ μετὰ τοῦτο δὲ εἶναι μέγα. «Ὑμεῖς ἐπίστασθε ὅτι ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐταί. Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιώντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων». Ἰδὲ αὐτὸν νὰ ἔχῃ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἐργασίαν, καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ νὰ μοχθῇ. «Ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐταί». Αὐτὸ λέγει προτρεπτικῶς. Καὶ πα-

ρατήρησε πῶς ἰσαξίως πρὸς αὐτὸν τοὺς προτρέπει νὰ φέρωνται. Διότι δὲν εἶπε· «Νὰ γίνετε ἀνώτεροι χρημάτων», ἀλλὰ τί; «Ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων». Ὁχι μόνον ὄλων, ἀλλὰ τῶν ἀδυνάτων. «Μνημονεύειν τε τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου, ὃν εἶπεν, ὅτι μακάριόν ἐστι μᾶλλον διδόναι ἢ λαμβάνειν». Διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι ἔχει λεχθῇ πρὸς ἐκείνους, καὶ ὅτι δίδει τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὸν ἴδιον ὡς παράδειγμα, τὸ ὁποῖον εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει· «Τύπον διδόντες ὑμῖν»³, προσέθεσε τὴν ἀπόφασιν τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος λέγει· «Μακάριόν ἐστι διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν».

Προσευχήθη παροτρύνων αὐτούς, δεικνύει αὐτὸ καὶ ἐμπράκτως. «Καὶ ταῦτα εἰπὼν, θεὶς τὰ γόνατα αὐτοῦ σὺν πᾶσι αὐτοῖς, προσηύξατο»· ὄχι ἀπλῶς, ἀλλὰ μὲ πολλὴν κατάνυξιν. Πολλὴ ἡ παρηγορία· καὶ μὲ τὸ νὰ εἶπη δέ· «Παρατίθεμαι ὑμᾶς τῷ Κυρίῳ», παρηγορεῖ. «Ἐγένετο δὲ κλαυθμὸς ἱκανὸς πάντων, καὶ ἐπιπεσόντες ἐπὶ τὸν τράχηλον τοῦ Παύλου, κατεφίλουσαν αὐτόν, ὀδυνώμενοι μάλιστα ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὃ εἰρήκει, ὅτι οὐκέτι μέλλουσι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ θεωρεῖν».

Προέπεμπον δὲ αὐτόν εἰς τὸ πλοῖον». Εἶπεν ὅτι «εἰσελεύσονται λύκοι θαρεῖς»⁴, εἶπεν ὅτι «καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων»⁵· αὐτὰ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ δύο εἶναι ἱκανὰ νὰ φοβήσουν καὶ νὰ λυπήσουν, ἰδιαίτερος δὲ περισσότερον ἀπὸ ὅλα αὐτὸ τοὺς ἔκανε νὰ στενοχωρηθοῦν περισσότερον, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἤκουσαν ὅτι δὲν θὰ τὸν βλέπουν πλέον, καὶ αὐτὸ ἔκανε τὸν ἀγῶνα δύσκολον. «Προέπεμπον δέ, λέγει, αὐτόν εἰς τὸ πλοῖον».

3. Φιλίπ. 3, 17 καὶ Β' Θεσσαλ. 3, 9.

4. Πράξ. 20, 29.

5. Αὐτόθ. 26.

Τόσον τὸν ἡγάπων, τοιουτοτρόπως τοῦ συμπεριφερόντο.

«Ὡς δὲ ἐγένετο ἀναχθῆναι ἡμᾶς ἀποσπασθέντας ἀπ' αὐτῶν, εὐθυδρομήσαντες ἤλθομεν εἰς τὴν Κῶν, τῇ δὲ ἑξῆς εἰς Ρόδον, κάκειθεν εἰς Πάταρα. Καὶ εὐρόντες πλοῖον, διαπερῶν εἰς Φοινίκην, ἐπιθάντες ἀνήχθημεν. Ἀναφανέντες δὲ εἰς Κύπρον, καὶ καταλιπόντες αὐτὴν εὐώνυμον, ἐπλέομεν εἰς Συρίαν, καὶ κατήχθημεν εἰς Τύρον»⁶. Παρατήρησε, ἦλθεν εἰς τὴν Λυκίαν, καὶ μέλλων νὰ διαπεράσῃ εἰς τὴν Φοινίκην, ἀφοῦ ἄφησε τὴν Κύπρον, εἰς τὴν Τύρον κατέπλευσε· διότι ἐκεῖ ἐπρόκειτο τὸ πλοῖον νὰ ἀφήσῃ τὸ φορτίον τῶν ἐμπορευμάτων. Αὐτὸ ἦτο ἡ αἰτία τοῦ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Τύρον.

«Καὶ εὐρόντες τοὺς μαθητάς, ἐπεμείναμεν πρὸς αὐτοὺς ἡμέρας ἑπτὰ· οἷτινες τῷ Παύλῳ ἔλεγον διὰ τοῦ Πνεύματος μὴ ἀναθαίνειν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ». Ἰδὲ, προφητεύουν καὶ ἐκεῖνοι τὰς θλίψεις. Ρυθμίζεται κατ' οἰκονομίαν νὰ λῃχθῇ καὶ ἀπὸ ἐκείνους, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ τις ὅτι τυχαίως τὰ λέγει αὐτὰ ὁ Παῦλος καὶ ὑπερηφανεύεται.

Καὶ ἐκεῖ δὲ ἀφοῦ προσεύχονται, πάλιν χωρίζονται μεταξύ των. «Ὅτε δὲ ἐγένετο ἡμᾶς ἐξαρτίσαι τὰς ἡμέρας, ἐξελθόντες ἐπορευόμεθα, προπεμπόντων ἡμᾶς πάντων σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἕως ἔξω τῆς πόλεως, καὶ θέντες τὰ γόνατα ἐπὶ τὸν αἰγιαλόν, προσηυξάμεθα. Καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ἐνέβημεν εἰς τὸ πλοῖον· ἐκεῖνοι δὲ ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Ἡμεῖς δὲ τὸν πλοῦν διανύσαντες ἀπὸ Τύρου, κατηντήσαμεν εἰς Πτολεμαῖδα· καὶ ἀσπασάμενοι τοὺς ἀδελφούς, ἐμείναμεν ἡμέραν μίαν παρ' αὐτοῖς. Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξελθόντες, ἤλθομεν εἰς Καισάρειαν· καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον Φιλίππου

τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, ὄντος ἐκ τῶν ἐπτά, ἐμείναμεν παρ' αὐτῷ». Εἰς τὴν Καισάρειαν, λέγει, ἀφοῦ ἦλθομεν, ἐμείναμεν εἰς τὸν Φίλιππον, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς ἀπὸ τοὺς ἐπτά (διακόνους).

«Τούτῳ δὲ ἦσαν θυγατέρες παρθένοι τέσσαρες προφητεύουσαι». Ἀλλὰ δὲν προλέγουσιν εἰς τὸν Παῦλον αὐταί, ἂν καὶ εἶχον προφητικὸν χάρισμα, ἀλλὰ ὁ Ἁγαθος καὶ τὸ πῶς, ἄκουε. «Ἐπιμενόντων δὲ ἡμῶν ἡμέρας πλείους, ἦλθεν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας προφήτης, ὀνόματι Ἁγαθος καὶ ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς καὶ ἄρας τὴν ζώνην τοῦ Παύλου, δῆσας τε αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, εἶπε· Τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· Τὸν ἄνδρα, οὗ ἐστὶν ἡ ζώνη αὕτη, οὕτω δῆσουσιν ἐν Ἱερουσαλὴμ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ παραδώσουσιν εἰς χεῖρας ἐθνῶν». Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος παλαιότερον προεφήτευσεν τὴν πείναν, αὐτὸς λέγει «τὸν ἄνδρα τοῦτον, οὗ ἐστὶν ἡ ζώνη αὕτη, οὕτω δῆσουσιν».

Ὅπως ἀκριβῶς ἔπραττον οἱ προφῆται, περιγράφοντες τὰ ὅσα ἐγένοντο (ἐποπτικῶς), ὅταν ἔλεγον δι' αἰχμαλωσίαν, ὅπως ὁ Ἰεζεκιήλ, αὐτὸ καὶ οὗτος ἔκαμε. Καὶ τὸ πλέον φοβερόν ἐστι «εἰς χεῖρας ἐθνῶν παραδώσουσιν. Ὡς δὲ ἠκούσαμεν ταῦτα, παρεκαλοῦμεν ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἐντόπιοι τοῦ μὴ ἀναβαίνειν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ». Καὶ πολλοὶ τὸν παρεκάλουν νὰ μὴ ἀναχωρήσῃ, καὶ οὔτε τοιοῦτοτρόπως ὑπήκουσεν. «Ἀπεκρίθη δὲ ὁ Παῦλος· Τί ποιεῖτε κλαίοντες καὶ συνθρύπτοντές μου (συντρίβοντες) τὴν καρδίαν; Ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐτοίμως ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Μὴ πειθομένου δὲ αὐτοῦ, ἡσυχάσαμεν, εἰπόντες· Τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γενέσθω».

θ'. Βλέπεις; διὰ νὰ μὴ νομίσης, ἀφοῦ ἄκουσες, ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνάγκης τὸ «δεδεμένος τῷ Πνεύ-

ματι πορεύομαι»⁷, μήτε ὅτι ἐνεπλάκη αὐτὸς ἐπειδὴ ἡ-
γνόνει, δι' αὐτὸ προλέγονται ταῦτα. Ἀλλὰ αὐτοὶ μὲν ἔ-
κλαιον, αὐτὸς δὲ τοὺς παρηγόρει, θλιβόμενος διὰ τὰ
δάκρυα ἐκείνων· «τί ποιεῖτε γάρ, λέγει, κλαίοντες καὶ
συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν;». Τίποτε (δὲν ὑπάρ-
χει) περισσότερο στοργικὸν τοῦ Παύλου· ἐπειδὴ τοὺς
ἔβλεπε νὰ κλαίουι, ἐθλίβετο ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν ὑπέ-
φερε διὰ τὰς ἰδικὰς του δοκιμασίας. Μὲ ἀδικεῖτε, λέ-
γει, πράττοντες αὐτὸ· διότι μήπως ἐγὼ πονῶ; Τότε ἐ-
σταμάτησαν, ὅταν εἶπε· «Τί ποιεῖτε συνθρύπτοντές μου
τὴν καρδίαν;». Διὰ σᾶς κλαίω, λέγει, ὅχι διὰ τὰ παθή-
ματα· διότι δι' ἐκεῖνα καὶ νὰ ἀποθάνω ἐπιθυμῶ. Ἄς ἴ-
δωμεν δὲ ἐξ ἀρχῆς τὰ λεχθέντα.

«Ἀργυρίου ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ, λέγει, οὐδενὸς
ἐπεθύμησα· αὐτοὶ γινώσκετε ὅτι ταῖς χρεαῖαις μου καὶ
τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐται». Δὲν
ἔχουν πράξει αὐτὸ ἐπομένως εἰς τὴν Κόρινθον μό-
νον οἱ ἐπιφέροντες φθορὰν εἰς τοὺς μαθητάς, ἀλλὰ καὶ
εἰς τὴν Ἀσίαν. Εἰς οὐδένα σημεῖον τὸ ἐπικρίνει αὐτὸ
γράφων εἰς τοὺς Ἐφεσίους. Διατί λοιπόν; Διότι δὲν
εὔρεθη εἰς ἀνάγκην. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Κορινθίους λέ-
γει· «Οὐκ ἐφράγη τὸ καύχημά μου ἐν τοῖς κλίμασι τῆς
Ἀχαΐας»⁸. Καὶ δὲν εἶπεν· «Δὲν μοῦ ἐδώσατε», ἀλλ' «ἄρ-
γυρίου ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ οὐκ ἐπεθύμησα», διὰ νὰ
μὴ φανῇ ὅτι ὠφελετο εἰς ἐκείνους τὸ ὅτι δὲν ἔδιδον.
Καὶ δὲν εἶπε· «Τίποτε δὲν ἐπεθύμησα ἐκ τῶν ἀπαραιτή-
των», διὰ νὰ μὴ φανῇ πάλιν ὅτι κατηγορεῖ ἐκείνους,
ἀλλὰ τοῦτο ὑπαινίσσεται, ὅτι εὐλόγως δὲν ἔλαβεν, ὅ-
ταν καὶ ἄλλους συνετήρει. Ἰδὲ πῶς εἰργάζετο ὁ ἄν-

7. (Πράξ. 20, 22).

8. Β' Κορινθ. 11, 10.

θρῶπος μὲ θιασύνην νύκτα καὶ ἡμέραν συνομιλῶν μετὰ δακρύων, νουθειῶν καθένα ἰδιαιτέρως.

«Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων». Τοῦτο εἰπὼν, πάλι τοὺς ἔκαμε νὰ φοβηθοῦν. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον δὲ λέγει, αὐτὸ σημαίνει· «Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καταφύγετε εἰς ἄγνοιαν· ἔδωσα παράδειγμα ἐμπράκτως ὅτι τοιουτοτρόπως κοπιῶντες πρέπει νὰ ἐργάζεσθε». Καὶ δὲν εἶπε ὅτι «εἶναι κακὸν τὸ νὰ λαμβάνη», ἀλλὰ «καλύτερον τὸ νὰ μὴ λαμβάνη».

«Μνημονεύειν τε τὸν λόγον, λέγει, τοῦ Κυρίου, ὃν εἶπε· Μακάριόν ἐστι μᾶλλον διδόναι ἢ λαμβάνειν». Καὶ ποῦ τὸ εἶπεν; Ἰσως χωρὶς νὰ ἔχη γραφῇ παρέδωκαν οἱ Ἀπόστολοι, ἢ φανερόν εἶναι ἐξ ὧν θὰ ἡδύνατό τις νὰ σκεφθῇ· καθ' ὅσον ἔδειξε τὸ θάρρος κατὰ τοὺς κινδύνους, τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ὑπηκόους, τὴν μετὰ θάρρους διδασκαλίαν, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν ἀκτημοσύνην· αὐτὸ δὲ εἶναι μεγαλύτερον καὶ ἀπὸ τὴν ἀκτημοσύνην· διότι ἐὰν ἐκεῖ, «πώλησόν σου», λέγει, «τὰ ὑπάρχοντα, εἰ θέλεις τέλειος εἶναι»⁹, ὅταν ἐκτὸς τοῦ ὅτι δὲν λαμβάνει καὶ ἄλλους τρέφει, τί εἶναι ἴσον πρὸς αὐτόν;

Πρῶτος, λοιπόν, θαυμὸς νὰ ἀφήνῃ τὰ ἰδικά του, δεύτερος νὰ εἶναι αὐτάρκης, τρίτος νὰ τρέφῃ καὶ ἄλλους, τέταρτος τὸ ὅτι ἐνῶ κηρύττει καὶ ἔχει ἐξουσίαν νὰ λαμβάνῃ δὲν λαμβάνει· ἐπομένως αὐτὸς ἦτο πολὺ καλύτερος ἀπὸ τοὺς ἀκτῆμονας.

Καὶ ὀρθῶς εἶπεν· «Οὕτω δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων»· διότι αὐτὸ μὲν εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς, τὸ νὰ δίδῃς δηλαδὴ

9. Ματθ. 19, 21.

ἀπὸ τοὺς προσωπικοὺς κόπους, τὸ νὰ διδῃς ὁμῶς ἀπὸ τοὺς ξένους ὅχι μόνον δὲν εἶναι καλόν, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνον.

«Καὶ ἐπιπεσόντες τῷ τραχήλῳ, λέγει, αὐτοῦ ἔκλαιον». Αὐτὸ δεικνύει τὰ πρὸς αὐτὸν αἰσθήματα. Ἔπεςον δὲ ἐπὶ τοῦ τραχήλου, ἐπειδὴ ἐνηγκαλίζοντο τελευταῖον ἐναγκαλισμόν, καὶ ἔνεκα τῆς ὁμιλίας ἀπέκτησαν πολλὴν ἀγάπην καὶ στοργήν· διότι ἐὰν ἡμεῖς ἀπλῶς χωριζόμενοι μεταξὺ μας, στενοχωρούμεθα, ἂν καὶ γνωρίζωμεν ὅτι θὰ ἐπανακτήσωμεν ὁ εἰς τὸν ἄλλον, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν τότε ἐκεῖνοι νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τὸν Παῦλον ἀτάραχοι; Ἐγὼ νομίζω ὅτι καὶ ὁ Παῦλος ἔκλαιε. «Ἀποσπασθέντες», λέγει. Δεικνύει καὶ τὴν θίαν μὲ τὸ νὰ εἴπῃ· «Ἀποσπασθέντες ἀπ' αὐτῶν». Καὶ εὐλόγως· διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἰσέλθουν ἐν συνεχείᾳ αὐτοὶ εἰς τὴν θάλασσαν.

Τί σημαίνει· «Εὐθυδρομήσαντες ἤλθομεν εἰς τὴν Κῶν;». Ἀντὶ τοῦ «δὲν ἐπεράσαμεν οὔτε παρεμείναμεν εἰς ἄλλους τόπους». «Τῇ δὲ ἐξῆς, λέγει, εἰς Ρόδον». Ἰδὲ ὅτι αὐτὸς θιάζεται. «Καὶ εὐρόντες πλοῖον διαπερῶν εἰς Φοινίκην». Ἴσως ἐκεῖνο ἔμενε ἐδῶ διὰ τοῦτο ἐπιθιβάζονται εἰς αὐτό, ἐπειδὴ δὲν εὔρον ἄλλο νὰ ἀναχωρῇ εἰς τὴν Καισάρειαν.

«Ἀναφανέντες δὲ τὴν Κύπρον, καὶ καταλιπόντες αὐτὴν εὐώνυμον». Αὐτὸ δὲν ἔχει λεχθῇ τυχαίως, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι δὲν εἶχε τὴν ἀξίωσιν οὔτε νὰ πλησιάσῃ εἰς αὐτήν, ἐπειδὴ ἔπλεον κατ' εὐθείαν εἰς Συρίαν· τόσον ἐθιάζετο. «Εἶτα καὶ κατήχθημεν εἰς Τύρον, λέγει, καὶ εὐρόντες τοὺς μαθητάς, ἐμείναμεν πρὸς αὐτούς».

Ὅταν ἐπλησίασαν εἰς Ἱεροσόλυμα, δὲν τρέχουν πλέον, ἀλλὰ μένουν πλησίον τῶν ἀδελφῶν ἑπτὰ ἡμέρας. Ἰδέ, λοιπόν, καὶ τὰς ἡμέρας. Μετὰ τὴν ἑορτὴν

τῶν ἀζύμων ἦλθον εἰς Τρωάδα μετὰ πέντε ἡμέρας, ἔπειτα ἔμεινον ἐκεῖ ἑπτὰ, ὅλας μαζί δώδεκα· ἔπειτα εἰς τὴν Ἀσσον, εἰς Μυτιλήνην, (ἀπέναντι τῆς Χίου), εἰς Τρωγύλιον, εἰς Σάμον καὶ εἰς Μίλητον· ὅλαι δέκα ὀκτὼ ἡμέραι. Ἐπειτα εἰς τὴν Κῶν, εἰς τὴν Ρόδον, εἰς τὰ Πάταρα, εἴκοσι μία ἡμέραι· ἔπειτα ἀπὸ ἐκεῖ μετὰ ἀπὸ πέντε ἡμέρας ἦλθον εἰς Τύρον, εἴκοσι ἔξ ἡμέραι· εἰς τὸ ἐξῆς ἔμεινον ἐκεῖ ἑπτὰ ἡμέρας, τριάντα τρεῖς· ἔπειτα μίαν ἡμέραν εἰς τὴν Πτολεμαῖδα, τριάντα τέσσαρες· ἔπειτα εἰς τὴν Καισάρειαν παραμένει περισσοτέρας τῶν ἄλλων ἡμέρας· καὶ τότε, λοιπόν, ἀπὸ ἐκεῖ τοὺς κάνει νὰ ἀποπλεύσουν ὁ προφήτης (Ἄγαθος). Τοιοῦτοτρόπως συμπληροῦται ἡ Πεντηκοστή, καὶ ἐκεῖ τὴν ἑορτάζει.

Παρατήρησε ὅτι αὐτὸς πείθεται, ὅταν τὸ Πνεῦμα δὲν ἐμπόδιζε. Εἶπον· «Μὴ δῶς σαυτὸν εἰς τὸ θέατρον»¹⁰, καὶ δὲν ἐξέθεσε τὸν ἑαυτὸν του. Πολλάκις τὸν ἐφυγάδευσαν, καὶ ὑπήκουσε^{10α}· πάλιν ἀπὸ παράθυρον ἔφυγε^{10β}· καὶ τώρα ὡς θὰ ἐλέγομεν ἐνῶ ἄπειροι παρακαλοῦν (καὶ οἱ ἐν Τύρῳ καὶ οἱ ἐν Καισαρείᾳ) καὶ κλαίουں, καὶ ἄπειρα κακὰ προφητεύουν, δὲν συγκατατίθεται. Καὶ θεοβαίως δὲν προέλεγον τὰς δυσκολίας ἀπλῶς, ἀλλὰ προεφήτευσον μὲ τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐάν, λοιπόν, τὸ Πνεῦμα προέτρεψε, διατί ἔφερον ἀντίρρησης; Διότι δὲν ἐγνώριζον ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐφαίνοντο καλὰ εἰς τὸ Πνεῦμα, καὶ ἄλλως τε δὲν παρώτρυνον διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· διότι δὲν τοῦ προεφήτευσον μόνον τὰ δεινὰ, ἀλλὰ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀναθῇ, ἐπειδὴ τὸν ἐλυποῦντο. «Μετὰ δὲ τὸ ἐξαρτίσαι τὰς ἡμέρας», λέγει·

10. Πρόε. 19, 31.

10α. Πρόε. 17, 14 - 15.

10β. Β' Κορ. 11, 33.

δηλαδή «μετὰ τὴν συμπλήρωσιν»· λέγει δὲ ἡμέρας τὰς προκαθωρισμένας· «προπεμπόντων ἡμᾶς πάντων σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις».

γ'. Ἰδὲ πόση ἦτο ἡ παρηγορία· καὶ πάλιν ἀφοῦ προσεύχονται χωρίζονται. Καὶ εἰς τὴν Πτολεμαῖδα μένουν μίαν ἡμέραν, εἰς δὲ τὴν Καισάρειαν περισσοτέρας. Καὶ ὅταν ἤκουσεν ὅτι πρόκειται νὰ πάθῃ πολλὰ κακὰ, τότε θιάζεται, ὅχι ἐπειδὴ ρίπτεται εἰς τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ ἐπειδὴ νομίζει ὅτι τὸ Πνεῦμα προστάζει.

«Μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐπισκευασάμενοι, λέγει, ἀναθαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα»· δηλαδή, «ἀφοῦ ἔλαβον τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ὁδοιπορίαν». «Συνήλθον δὲ καὶ τῶν μαθητῶν ἀπὸ Καισαρείας σὺν ἡμῖν, ἄγοντες παρ' ὧ ξενισθῶμεν, Μνάσωσί τινι Κυπρίῳ, ἀρχαίῳ μαθητῇ. Γενομένων δὲ ἡμῶν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀσμένως ἐδέξαντο ἡμᾶς οἱ ἀδελφοί».

Καὶ πρόσεξε, δὲν εἶπεν ὁ Ἄγαθος ὅτι θὰ δέσουν τὸν Παῦλον, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι τὸ λέγει κατόπιν συμφωνίας, ἀλλὰ «τὸν ἄνδρα, οὗ ἐστὶν ἡ ζώνη αὕτη». Ἐπομένως εἶχε καὶ ζώνην. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠδύναντο νὰ τὸν πείσουν, δι' αὐτὸ ἔκλαιον, ἔπειτα ἡσύχασαν. Βλέπεις ἐγκαρτέρησιν; βλέπεις ἀγάπην; «Ἦσυχάσαμεν, λέγει, εἰπόντες· Τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γενέσθω».

«Ἐγοντες, λέγει, παρ' ὧ ξενισθῶμεν». Ἐπομένως ὅχι εἰς τὴν ἐκκλησίαν· διότι τότε μὲν, ὅταν ἐπορεύοντο ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν φιλοξενοῦνται, τώρα δὲ πλησίον κάποιου παλαιοῦ μαθητοῦ. Δεικνύει ἐπομένως πολὺν τὸν χρόνον τοῦ κηρύγματος· ἐξ αὐτοῦ νομίζω ὅτι πολλὰ ἔτη εἰς τὰς Πράξεις παραλείπει αὐτός, ἀναφέρων μόνον τὰ πολὺ ἐπείγοντα.

Τί σημαίνει· «Τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γενέσθω»;· Ὁ Κύριος ὁ ἴδιος, λέγει, θὰ πράξῃ τὸ εὐάρεστον εἰς αὐτόν. Ἦσυχάζουν, λοιπόν, ἐκεῖνοι, καὶ δὲν τὸν ἀναγκά-

ζουν. "Ισως κατενόησαν ὅτι ἦτο τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ τὸ ἐσκέφθησαν αὐτὸ ἀπὸ τὸν ζῆλον τοῦ Παύλου· διότι οὔτε ὁ Παῦλος θὰ ἐδείκνυε τόσην προθυμίαν, οὔτε ὁ Θεὸς θὰ τὸν ἄφηνε, ὁ ὁποῖος πάντοτε τὸν ἔσωζεν ἀπὸ τοὺς κινδύνους. Τοιοῦτοτρόπως δὲν ἤθελον νὰ ἐπιβαρύνουν τὴν Ἐκκλησίαν, ἀφοῦ ὑπῆρχεν ἄλλος ὁ ὁποῖος τοὺς ἐφιλοξένει, οὔτε ἐζήτουν ἀξίωμα.

«Ἀσμένως ἡμᾶς, λέγει, ἀπεδέξαντο οἱ ἀδελφοί». Λοιπὸν τὰ πράγματα εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἦσαν πλήρη εἰρήνης, καὶ δὲν ὑπῆρχε διαμάχη ὅπως προηγουμένως. «Ἄγοντες ἡμᾶς, λέγει, παρ' ὧ ξενισθῶμεν». Ἐκεῖνος ἐφιλοξένησε τὸν Παῦλον.

"Ισως θὰ εἶπη κάποιος ἐξ ὑμῶν· «Ἐὰν κάποιος καὶ εἰς ἐμὲ ἔδιδε νὰ φιλοξενήσω τὸν Παῦλον, θὰ ἐπραττον αὐτὸ ἀμέσως καὶ μὲ μεγάλην προθυμίαν». Ἰδοὺ εἶναι δυνατόν εἰς σὲ νὰ φιλοξενήσης τὸν Κύριον τοῦ Παύλου, καὶ δὲν θέλεις· «ὁ γὰρ δεχόμενος, λέγει, ἓνα τῶν ἐλαχίστων, ἐμὲ δέχεται»¹¹. Ὅσον πιὸ ἀσήμαντος εἶναι ὁ ἀδελφός, τόσον περισσότερον ὁ Χριστὸς δι' αὐτοῦ παρευρίσκεται· διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δέχεται τὸν σπουδαῖον, πολλάκις καὶ ἀπὸ ματαιοδοξίαν τὸ πράττει, ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος δέχεται τὸν ἄσημον, τὸ πράττει ἀποκλειστικῶς διὰ τὸν Χριστόν.

Σοῦ εἶναι δυνατόν νὰ φιλοξενήσης καὶ τὸν Πατέρα τοῦ Χριστοῦ, καὶ δὲν θέλεις· «ξένος γὰρ ἦμην, λέγει, καὶ συνηγάγετέ με»¹², καὶ πάλιν· «Ἐφ' ὅσον ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε»¹³. Καὶ ἂν δὲν εἶναι ὁ Παῦλος, εἶναι δὲ πιστὸς καὶ ἀδελφός,

11. Λουκ. 9, 48.

12. Ματθ. 25, 35.

13. Αὐτόθ. 40.

καὶ ἂν εἶναι ἄσημος, ὁ Χριστὸς δι' αὐτοῦ εἶναι παρών. "Ἀνοιξε τὴν οἰκίαν, ὑποδέξου. «Ὁ δεχόμενος προφήτην, λέγει, μισθὸν προφήτου λήψεται»¹⁴. Ἐπομένως καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δέχεται τὸν Χριστὸν θά λάθῃ τὴν ἀμοιβὴν ἐκείνου ὁ ὁποῖος φιλοξενεῖ τὸν Χριστόν.

Μὴ δείχνῃς ἀπιστίαν εἰς τοὺς λόγους του, ἀλλὰ νὰ εἶσαι πιστός· ὁ ἴδιος εἶπεν ὅτι «δι' αὐτῶν ἐγὼ παρευρίσκομαι» καὶ διὰ νὰ μὴ ἀμφιβάλλῃς, καὶ τιμωρίας καθορίζει εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν τὸν δέχονται, καὶ τιμὰς εἰς τοὺς δεχομένους· δὲν θὰ τὸ ἐπραττεν αὐτό, ἐάν δὲν ἦτο ὁ ἴδιος καὶ αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐτιμήθη καὶ αὐτὸς ὁ ὁποῖος περιεφρονήθη. Μὲ ἐδέχθης, λέγει, εἰς τὸ ἰδικόν σου κατάλυμα, θὰ σὲ δεχθῶ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Πατρὸς μου· μοῦ ἔλυσες τὴν πείναν, θὰ σοῦ λύσω τὰς ἀμαρτίας· μὲ εἶδες φυλακισμένον, σὲ κάνω νὰ ἴδῃς τὸν ἑαυτὸν σου νὰ ἔχῃ ἐλευθερωθῇ· μὲ εἶδες ξένον, σὲ κάνω πολίτην τῶν οὐρανῶν· μοῦ ἔδωκες ἄρτον, σοῦ δίδω ὀλόκληρον τὴν βασιλείαν, νὰ τὴν κληρονομήσῃς καὶ νὰ τὴν ἐξουσιάσῃς· («δεῦτε γάρ, λέγει, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν»¹⁵. δὲν εἶπε· «Λάθετε», ἀλλὰ «κληρονομήσατε», τὸ ὁποῖον λέγεται δι' ὅσα κτῶνται μὲ κυριότητα, ὅπως ὤνταν λέγωμεν· «αὐτὸ ἐδῶ τὸ ἐκληρονόμησα»)· ἔπραξες πρὸς χάριν μου κρυφίως, ἐγὼ φανερώς θὰ τὸ διακηρύξω· καὶ τὰ μὲν ἰδικά σου ἔργα λέγω ὅτι εἶναι πράξεις εὐεργεσίας, τὰ δὲ ἰδικά μου χρέους· διότι ἐπειδὴ σύ, λέγει, ἔκαμες τὴν ἀρχήν, ἐγὼ ἔπομαι καὶ ἀκολουθῶ· δὲν ἐντρέπομαι νὰ ὁμολογήσω τὰς εὐεργεσίας αἱ ὁποῖαι ἔγιναν εἰς ἐμέ, οὔτε ἀπὸ ποῖα μὲ ἔλυ-

14. Αὐτόθ. 41.

15. Ματθ 25, 34.

τρωσες, δηλαδή ἀπὸ πείναν, γυμνότητα καὶ περιπλάνησιν. Μὲ εἶδες φυλακισμένον, δὲν θὰ ἴδῃς τὸ πῦρ τῆς γεέννης· μὲ εἶδες νὰ εἶμαι ἄρρωστος, δὲν θὰ ἴδῃς τὰ θασσανιστήρια καὶ τὰς τιμωρίας.

“Ὡ χεῖρες πραγματικῶς εὐλογημένοι, αἱ ὁποῖαι ὑπηρετεῖτε μὲ τοιαῦτα ἔργα, αἱ ὁποῖαι ἡξιώθητε νὰ ὑπηρετῇτε τὸν Χριστόν! Πόδες οἱ ὁποῖοι θαδίζουσιν εἰς δεσμωτήρια διὰ τὸν Χριστόν, εὐκόλως ριψοκινδυνεύουσιν εἰς τὸ πῦρ· δὲν δοκιμάζουν τὰ δεσμὰ χεῖρες, αἱ ὁποῖαι τὸν εἶδαν νὰ εἶναι δεμένους.

“Ἐδώσες ἔνδυμα, καὶ ἐνδύεσαι ἔνδυμα σωτηρίας· ἦσουν εἰς τὴν φυλακὴν μὲ αὐτόν, καὶ θὰ εὐρεθῇς εἰς τὴν βασιλείαν μὲ αὐτόν. Αὐτὰ τὰ ὁμολογεῖ χωρὶς νὰ ἐντρέπεται, ἀλλὰ γνωρίζων ὅτι τὸν ἴδιον ἐπεσκέφθης.

Δὲν ἐγνώριζεν ὁ πατριάρχης ὅτι φιλοξενεῖ ἀγγέλους, καὶ τοὺς ἐφιλοξενεῖ¹⁶. “Ἄς ἐντραπῶμεν, παρακαλῶ· ἐκάθητο κατὰ τὴν μεσημβρίαν εὐρισκόμενος εἰς ξένην χώραν, ὅπου δὲν εἶχε ἰδικόν του μέρος οὔτε ὅσον ἕνα θῆμα ποδός· ἦτο ξένος, καὶ ὁ ξένος ἐφιλοξενεῖ ξένους· διότι ἦτο πολίτης τῶν οὐρανῶν. Διὰ τοῦτο οὔτε ὅταν ἦτο εἰς τὴν γῆν ἦτο ξένος. “Ἡμεῖς θὰ εἴμεθα περισσότερον ξένοι ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ξένον, ἂν δὲν δεχώμεθα ξένους. Δὲν εἶχεν οἰκίαν, καὶ ὥς κατάλυμα εἶχε τὴν σκηνήν.

Καὶ ἰδὲ τὴν γενναιοδωρίαν· ἐθυσίασε μόσχον, καὶ ἐζύμωσεν ἄρτον. “Ἀκουσε καὶ τὴν προθυμίαν· πράττει τοῦτο μόνος του καὶ μὲ τὴν γυναῖκα του. Πρόσεξε καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην· προσκυνεῖ καὶ παρακαλεῖ¹⁷.

δ’. Διότι πρέπει νὰ ἔχῃ ὅλα αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικὰ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος φιλοξενεῖ· τὴν προθυμίαν, τὴν

16. Γεν. 18, 3.

17. Αὐτόθ. 18.

χαράν, τὴν γενναιοδωρίαν. Διότι ἡ ψυχὴ τοῦ ξένου δυσκολεύεται ἀπὸ ἐντροπὴν καὶ αἰσχύνεται· καὶ ἂν δὲν δείξῃ ὑπερβολικὴν χαράν, ἀπέρχεται ὡς περιφρονημένος, καὶ ἐπομένως ἔχει γίνεи ἡ τοιοῦτου εἶδους ὑποδοχὴ χειροτέρα ἀπὸ τὸ νὰ μὴ εἶχε γίνεи δεκτός. Δι' αὐτὸ προσκυνεῖ, δι' αὐτὸ τοὺς δέχεται μὲ τὸν λόγον, δι' αὐτὸ μὲ τὴν προσφορὰν καθίσματος. Διότι ποῖος θὰ εὕρισκετο εἰς ἀμηχανίαν, ἐὰν ἐγνώριζε ὅτι αὐτὸς (ὁ Ἀθραάμ) εἶχεν αὐτὸ τὸ ἔργον;

Ἄλλὰ ἡμεῖς δὲν εὕρισκόμεθα εἰς ξένην χώραν; Ἄλλὰ ἂν θέλωμεν, θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ τὸν μιμηθῶμεν. Πόσοι ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς εἶναι ξένοι; Εἶναι κοινὴ κατοικία ἡ Ἐκκλησία, τὴν ὁποῖαν ὀνομάζομεν ξενῶνα· ἀσχοληθῆτε καὶ σεῖς, μέινετε πλησίον τῶν θυρῶν, ὑποδεχθῆτε ὅσους ἔρχονται· καὶ ἂν δὲν θέλετε εἰς τὰς οἰκίας σας, ἀλλὰ διαφορετικῶς μὲ τὸ νὰ προσφέρετε εἰς αὐτοὺς τὰ ἀναγκαῖα. Διατί λοιπόν; ἡ Ἐκκλησία δὲν ἔχει; λέγει. "Ἐχει" ἀλλὰ τί σᾶς ὠφελεῖ αὐτὴ ἡ σκέψις; μήπως τὸ νὰ τρέφονται αὐτοὶ ἀπὸ τὰ κοινὰ χρήματα τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὸ δύναται νὰ σᾶς ὠφελήσῃ; διότι μήπως ἂν προσεύχεται ἄλλος, σὺ δὲν πρέπει νὰ προσεύχῃσαι; διατί δὲν λέγεις· «Διατί λοιπόν; δὲν ποσεύχονται οἱ ἱερεῖς; ἐγὼ διατί προσεύχομαι;».

Ἄλλ' ἐγὼ, λέγει, δίδω εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος δὲν ἡμπορεῖ νὰ καταλύσῃ ἐκεῖ. Δῶσε τοῦλάχιστον εἰς ἐκεῖνον· διότι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μᾶς ἐνδιαφέρει τοῦτο εἶναι, τὸ νὰ δίδῃς καθ' ὁλοκληρίαν. "Ἀκουσε τί λέγει ὁ Παῦλος· «Ἵνα ταῖς ὄντως χήραις ἐπαρκέσῃ, καὶ μὴ θαρῇται ἡ Ἐκκλησία»¹⁸. Ὅπως θέλεις πράξῃς, μόνον

18. Α' Τιμόθ. 5, 16.

πρᾶξε. Ἐγὼ δὲ δὲν λέγω· «Διὰ νὰ μὴ ἐπιβαρύνεται ἡ Ἐκκλησία», ἀλλὰ «διὰ νὰ μὴ ἐπιβαρύνεσαι σύ»· διότι μὲ αὐτὴν τὴν σκέψιν τίποτε δὲν πράττεις, ἀφήνων τὰ πάντα εἰς αὐτήν. Διὰ τοῦτο ὑπάρχει κοινὴ κατοικία καθωρισμένη ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ νὰ μὴ λέγῃς αὐτά.

Ἄλλὰ ἔχει δαπάνας ἡ Ἐκκλησία, λέγει, ἔχει χρήματα καὶ ἔσοδα. Εἶπέ μου, ἔσοδα δὲν ἔχει; δὲν ἔχει καθημερινὴν δαπάνην; Ναί, λέγει. Διατί, λοιπόν, δὲν βοηθεῖς μετρίως; Ἐντρέπομαι μὲν νὰ λέγω αὐτά, ἀλλ' ὅμως τίποτε δὲν ἀναγκάζω. Ἐάν κάποιος νομίζῃ ὅτι αὐτὰ τὰ ὁποῖα λέγονται εἶναι κέρδος, θὰ κάνῃ ξενοδοχεῖον ἰδικόν του εἰς τὴν οἰκίαν του· τοποθέτησε ἐκεῖ κλίνην, τοποθέτησε ἐκεῖ τράπεζαν καὶ φωτισμόν· διότι πῶς δὲν εἶναι παράλογον, ἐάν μὲν ἔλθουν στρατιῶται, νὰ ἔχετε σεῖς παραχωρημένα οἰκήματα, καὶ νὰ ἐπιμελῇσθε μὲ πολλὴν φροντίδα, καὶ νὰ προσφέρετε τὰ πάντα εἰς αὐτούς, ἐπειδὴ ἀποκρούουν διὰ σᾶς αὐτὸν τὸν πόλεμον τὸν αἰσθητόν, οἱ δὲ ξένοι νὰ μὴ ἔχουν, ποῦ νὰ διαμένουν;

Νίκησε τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπιθυμεῖς νὰ μᾶς ἐλέγξῃς; Αὐτὸ πρᾶξε· νὰ ὑπερβάλλῃς εἰς τὴν φιλοτιμίαν· νὰ ἔχῃς οἶκημα, ὅπου ὁ Χριστὸς παρευρίσκεται· εἶπέ· «Αὐτὸ τὸ δωμάτιον εἶναι τοῦ Χριστοῦ· ἡ οἰκία αὐτὴ δι' αὐτὸν ἔχει καθορισθῇ». Καὶ ἂν εἶναι κατάλυμα πτωχὸν καὶ ταπεινόν, δὲν περιφρονεῖ· γυμνὸς καὶ ξένος ὁ Χριστὸς περιέρχεται, ἔχων ἀνάγκην μόνον στέγης· τοῦλάχιστον εἰς αὐτὸν δίδε· νὰ μὴ εἶσαι σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος, οὔτε νὰ εἶσαι διὰ μὲν τὰ θιωτικὰ τόσον δραστήριος, διὰ δὲ τὰ πνευματικὰ ψυχρὸς. Ἄς εἶναι καὶ ἀπὸ τοῦς ὑπηρέτας ὁ πιστότερος ὁ ὁποῖος ἔχει ἀναλάβῃ αὐτό, καὶ τοὺς ἀναπήρους, τοὺς πτωχοὺς, τοὺς ἀστέγους ἃς δέχεται ἐντός. Αὐτὰ τὰ λέγω πρὸς ἐντροπὴν· διό-

τι ἔπρεπε μὲν ἐπάνω εἰς τὴν οἰκίαν νὰ δέχεσθαι αὐτούς, ἐὰν δὲ δὲν θέλῃς, τοῦλάχιστον κάτω, τοῦλάχιστον ὅπου αἱ ἡμίονοι, τοῦλάχιστον ὅπου οἱ ὑπηρέται, δέξου τὸν Χριστόν.

Ἰσως ὅταν ἀκούετε αὐτά, αἰσθάνεσθε ἀποτροπιασμόν. Τί λοιπόν, ὅταν οὔτε αὐτά τὰ πράττετε; Ἰδοὺ παροτρύνω, ἰδοὺ λέγω· «Ἄς εἶναι αὐτὸ διὰ σᾶς ἀντικείμενον φροντίδων». Ἀλλὰ δὲν θέλετε τοιουτοτρόπως; Λοιπὸν πράξατε διαφορετικῶς. Ὑπάρχουν πολλοὶ πτωχοὶ καὶ πτωχαί· καθορίσατε νὰ μένῃ τις ἐκεῖ συνεχῶς ἄς εἶναι τοῦλάχιστον φύλαξ τῆς οἰκίας ὁ πτωχός· ἄς εἶναι διὰ σὲ τεῖχος καὶ φράκτης, ἀσπίς καὶ δόρυ. Ὅπου ὑπάρχει ἐλεημοσύνη, δὲν τολμᾷ νὰ πλησιάσῃ ὁ διάβολος, οὔτε ἄλλο τι ἀπὸ τὰ κακά. Μή, λοιπόν, περιφρονήσωμεν τόσον κέρδος. Τώρα δὲ ὑπάρχει καθωρισμένος μὲν τόπος διὰ τὸ ὄχημα, καὶ ἄλλος διὰ τὰς ἀμάξας τῶν ἡμιόνων, διὰ τὸν Χριστόν δὲ ὁ ὁποῖος πλανᾶται οὔτε εἰς.

Ὁ Ἀβραάμ, ὅπου ἔμενε ὁ ἴδιος, ὑπεδέχετο τοὺς ξένους, καὶ ἡ μὲν γυνὴ ἔστεκεν εἰς τὴν θέσιν ὑπηρετρίας, ἐκεῖνοι δὲ εἰς τὴν θέσιν τῶν κυρίων. Δὲν ἐγνώριζεν ὅτι ἐδέχετο τὸν Χριστόν· δὲν ἐγνώριζεν ὅτι ἐδέχετο ἀγγέλους· διότι, ἂν θεθαίως ἐγνώριζε, τὰ πάντα θὰ τὰ ἔχανε. Ἡμεῖς δέ, ἂν καὶ γνωρίζωμεν ὅτι δεχόμεθα τὸν Χριστόν, δὲν δεικνύομεν οὔτε τόσῃ φροντίδι, ὅσην ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐνόμιζεν ὅτι φιλοξενεῖ ἀνθρώπους.

Ἀλλὰ, λέγει, εἶναι πολλοὶ ἀπατεῶνες καὶ ἀχάριστοι. Καὶ ἀπ' αὐτὸ μεγαλύτερος διὰ σὲ ὁ μισθός, ὅταν τοὺς δέχεσαι διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ· διότι ἐὰν μὲν γνωρίζῃς ὅτι εἶναι ἀπατεῶνες, μὴ τοὺς δέχεσαι εἰς τὴν οἰκίαν, ἐὰν δὲ δὲν γνωρίζῃς, διατί ἀνοήτως κατη-

γορείς; Διὰ τοῦτο λέγω νὰ ἀπέρχωνται εἰς τὸ ξενοδοχεῖον.

Ποία δὲ ἀπολογία θὰ ὑπάρχη, ὅταν, οὔτε ὅσους γνωρίζομεν, οὔτε αὐτοὺς δεχώμεθα, ἀλλὰ εἰς ὅλους κλείωμεν τὰς θύρας; Ἄς εἶναι ἡ οἰκία μας τοῦ Χριστοῦ τὸ πανδοχεῖον ἃς ζητῶμεν ἀπὸ αὐτοὺς τὴν ἀμοιῇν, ὅχι χρήματα, ἀλλὰ τὸ νὰ κάνουν πρὸς χάριν μας τὴν οἰκίαν μας δοχεῖον τοῦ Χριστοῦ ἃς τρέχωμεν πανταχοῦ, ἃς ἔλκωμεν, ἃς ἀρπάζωμεν τὸ κυνήγιον (τοὺς ξένους)· περισσότερον εὐεργετούμεθα, παρὰ εὐεργετούμεν.

Δὲν προτρέπω νὰ θυσιάσης μόσχον· δῶσε ἄρτον εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος πεινᾷ, ἔνδυμα εἰς τὸν γυμνόν, στέγην εἰς τὸν ξένον. Διὰ νὰ μὴ εὐρίσκῃς αὐτὰς τὰς προφάσεις· «Ὑπάρχει τὸ κοινὸν οἶκημα τῆς Ἐκκλησίας», ἐκεῖ πρόσφερε χρήματα, καὶ ὑποδέξου σύ· ἐπειδὴ ἐκεῖνος εἶχε τὴν ἀμοιῇν καὶ δι' ὅσα ἐγένοντο ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας. Τοιοῦτοτρόπως εἶχον διαπαιδαγωγηθῇ καὶ οἱ ὑπηρεταί του· ἔτρεχον καὶ δὲν ἠγανάκτουν ὅπως οἱ ἱδικοί μας· διότι τοὺς εἶχε κάνει εὐλαβεῖς. Εἰς πόλεμον τοὺς ὠδῇγει καὶ δὲν ἐγόγγυζον· τόσον ἦσαν ὑπομονητικοί. Διότι ἐφρόντιζε ὁμοίως δι' ὅλους, ὅπως καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν του· διότι σχεδὸν ὅπως ὁ Ἰῶβ ἔλεγεν, ὅτι «ὁμοίως ἐπλάσθημεν ἐν τῇ αὐτῇ γαστρὶ»¹⁹.

Λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἃς φροντίζωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας, καὶ ἃς δεικνύωμεν πολλὴν φροντίδα διὰ τοὺς ὑπηρέτας, διὰ νὰ γίνουν ἠθικοὶ καὶ ἐργατικοί· καὶ ἃς εἶναι καὶ ὁ ὑπηρετῆς μας διαπαιδαγωγημένος διὰ τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ. Δὲν θὰ μᾶς εἶναι εἰς τὸ ἐξῆς δύσκολος ἡ ἀρετὴ, ἐὰν ἐκείνους διαπλάσωμεν. Ὅπως ἀκριβῶς

19. Ἰῶβ. 33, 6.

εἰς τὸν πόλεμον, ὅταν οἱ στρατιῶται εἶναι πειθαρχικοί, ὁ στρατηγὸς εὐκόλως πολεμεῖ, τὸ ἀντίθετον δὲ γίνεται, ὅταν δὲν συμβαίνει αὐτό, καὶ ὅταν δὲ οἱ ναῦται συμφωνοῦν, ὁ κυβερνήτης εὐκόλως διευθύνει τὸ πηδάλιον, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐδῶ, ἐὰν ἔχουν τοιοῦτοτρόπως παιδαγωγηθῇ οἱ ὑπηρέται, δὲν θὰ ἀγανακτήσης εὐκόλως, δὲν θὰ κατηγορήσης, δὲν θὰ ὀργισθῇς, δὲν θὰ κακολογήσης. Κάποτε καὶ θὰ ἐντραπής τοὺς ὑπηρέτας, ἐὰν εἶναι ἀξιοθαύμαστοι, καὶ θὰ σὲ βοηθήσουν, καὶ θὰ σὲ συμβουλεύσουν τὰ ὠφέλιμα.

Ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς δὲ τὰ πάντα θὰ εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ τοιοῦτοτρόπως ὅλη ἡ οἰκία θὰ γεμίσῃ ἀπὸ εὐλογίαν, καὶ ἐὰν ἐπιτύχωμεν αὐτὰ τὰ ὁποῖα εἶναι ἄρεστὰ εἰς τὸν Θεόν, θὰ ἀπολαύσωμεν πολλὴν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν βοήθειαν, τὴν ὁποῖαν ἂς γίνῃ νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι ἡμεῖς μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις καὶ τιμή, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α ΜΤ' (46).

(Πράξ. 21, 18-38).

«Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ εἰσῆλθαι ὁ Παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον, πάντες τε παρεγένοντο οἱ πρεσβύτεροι. Καὶ ἀσπασάμενος αὐτούς, ἐξηγεῖτο καθ' ἕνα καὶ ἕνα τῶν ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ»¹.

1. Πράξ. 21, 18 - 19.

α'. Αὐτὸς ἦτο ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου καὶ ἐπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων, ἄνθρωπος σπουδαῖος καὶ ἀξιοθαύμαστος. Πρὸς αὐτὸν ἔρχεται ὁ Παῦλος, ὅπως καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν στέλλεται· καὶ ἅκουε πῶς. «Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ, λέγει, εἰσῆει ὁ Παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον». Ἰδὲ τὴν ταπεινοφροσύνην. «Πάντες τε παρεγένοντο οἱ πρεσβύτεροι· καὶ ἀσπασάμενος αὐτούς, ἐξηγεῖτο καθ' ἕνα ἕνα τὸν ὅτι ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ». Πάλιν διηγείται εἰς αὐτούς τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς εἰδωλολάτρους, ὅχι ἀπὸ ματαιοδοξίαν, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλει νὰ κάμῃ φανεράν τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγάπην, καὶ νὰ τοὺς γεμίσῃ μὲ πολλὴν χαράν. Πρόσεξε, λοιπόν, πῶς ὅταν τὰ ἤκουσαν καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν. Δὲν ἐξύψωνον ἐκείνον, οὔτε ἐθαύμαζον, ἀλλὰ «τὸν Θεὸν ἐδόξαζον»· διότι τοιοῦτοτρόπως τὰ διηγῆθη ὥς νὰ τὰ ἀπέδιδε εἰς αὐτόν.

«Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐδόξαζον τὸν Θεόν, εἰπόντες αὐτῷ· Θεωρεῖς, ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων τῶν πεπιστευκότων· καὶ πάντες ζηλῶται τοῦ νόμου ὑπάρχουσι. Κατηχήθησαν δὲ περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωϋσέως τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη πάντας Ἰουδαίους, λέγων μὴ περιτέμνειν αὐτοὺς τὰ τέκνα, μηδὲ τοῖς ἔθνεσι περιπατεῖν». Ἰδὲ καὶ αὐτοὶ μὲ πόσῃ ταπείνωσιν λέγουν. Δὲν ὁμιλεῖ ὡς ἐπίσκοπος δεσποτικῶς, ἀλλὰ αὐτὸν παίρνουν ὡς συμμέτοχον τῆς γνώμης· ὥς νὰ ἔλεγον, ἐὰν ἀμέσως καὶ ἐξ ἀρχῆς ἀπελογοῦντο ὅτι «δὲν ἠθέλομεν».

Βλέπεις τὴν ἀνάγκην τῆς ὑποθέσεως, «θεωρεῖς πόσαι, λέγει, μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων τῶν πεπιστευκότων». Καὶ δὲν εἶπον· «Πόσον μέγαλον ἀριθμὸν κατηχήσαμεν», ἀλλὰ «ὑπάρχουν». «Καὶ οὗτοι, λέγει, πάντες ζηλῶται τοῦ νόμου ὑπάρχουσι».

Δύο εἶναι αἱ αἰτίαι, καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς καὶ ἡ

ἀπόφασιν· διότι οὔτε, ἐάν ἦσαν ὀλίγοι, ἔπρεπε νὰ τοὺς περιφρονήσουν, οὔτε ἐάν ἦσαν πολλοί, καὶ δὲν προση-
λοῦντο ὅλοι εἰς τὸν νόμον, ἔπρεπε νὰ τοὺς περιποιῶν-
ται. Ἔπειτα καὶ τρίτη αἰτία. «Καὶ αὐτοὶ πάντες κατη-
χήθησαν, λέγει, περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις
ἀπὸ Μωϋσέως τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη πάντας Ἰουδαίους,
λέγων μὴ περιτέμνειν αὐτοὺς τὰ τέκνα, μηδὲ τοῖς ἔθε-
σι περιπατεῖν». Δὲν εἶπον· «ἤκουσαν», ἀλλὰ «κατηχή-
θησαν», δηλαδή ἐδιδάχθησαν καὶ ἐπίστευσαν «ὅτι ἀ-
ποστασίαν ἀπὸ Μωϋσέως διδάσκεις, λέγων μὴ περι-
τέμνειν αὐτοὺς τὰ τέκνα, μηδὲ τοῖς ἔθεσι περιπατεῖν».
Ἀφοῦ εἶπε αὐτὸ προσέθεσε· «Τί οὖν ἐστι; Πάντως δεῖ
πλήθος συνελθεῖν· ἀκούσονται γὰρ ὅτι ἐλήλυθας. Τοῦ-
το οὖν ποιήσον, ὃ σοι λέγομεν». Λέγουν αὐτὰ ὡς ἐὰν
συνεβούλευον, οὐχὶ ὡς ἐὰν διέταζον.

«Εἰσὶν ἡμῖν ἄνδρες τέσσαρες, εὐχὴν ἔχοντες ἐφ' ἑαυτῶν. Τούτους παραλαβὼν, ἀγνίσθητι σὺν αὐτοῖς, καὶ
δαπάνησον ἐπ' αὐτοῖς, ἵνα ξυρήσωνται τὴν κεφαλὴν,
καὶ γνῶσι πάντες ὅτι ὧν κατήχηνται περὶ σοῦ οὐδὲν
ἐστίν, ἀλλὰ στοιχεῖς καὶ αὐτὸς φυλάσσων τὸν νόμον».
Τὸν συμβουλεύουν νὰ ἀπολογηθῇ ἐμπράκτως, καὶ ὅ-
χι μὲ λόγια. «Ἵνα ξυρήσωνται, λέγει, καὶ γνῶσι πάν-
τες ὅτι ὧν κατήχηνται περὶ σοῦ οὐδὲν ἐστίν». Δὲν εἶ-
πον ὅτι «διδάσκεις», ἀλλὰ «κατήχηνται», πάλιν μὲ αὐ-
τὸ δηλώνοντες τὸ «ἐδιδάχθησαν», καὶ ὅτι «στοιχεῖς»,
δηλαδή, «καὶ ὁ ἴδιος φυλάττεις περισσότερον τοῦ κα-
νονικοῦ τὸν νόμον»· διότι θεθαίως δὲν ἦτο μόνον αὐ-
τὸ ἀντικείμενον ἐνδιαφέροντος, ἐὰν δὲν διδάσκη ἄλ-
λους, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὁ ἴδιος τηρεῖ.

Τί, λοιπόν, ἂν μάθουν οἱ εἰδωλολάτραι, δὲν θὰ
σκανδαλισθοῦν; λέγει. Πῶς; καθ' ὅσον καὶ ἡμεῖς οἱ
διδάσκαλοι τῶν Ἰουδαίων ἐστεῖλαμεν ἐπιστολὴν εἰς
αὐτούς. «Περὶ δὲ τῶν πεπιστευκότων ἐθνῶν ἡμεῖς ἐ-

πεστείλαμεν, κρίναντες μηδὲν τοιοῦτον τηρεῖν αὐτούς, εἰ μὴ φυλάσσεσθαι αὐτούς τὸ εἰδωλόθυτον, καὶ τὸ αἷμα, καὶ τὸ πνικτόν, καὶ πορνείαν». Ἐδῶ προτρεπτικῶς. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον λέγει, αὐτὸ σημαίνει· «Ὅπως ἡμεῖς εἰς ἐκείνους παρηγγειλάμεν, ἂν καὶ κηρύττωμεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, τοιουτοτρόπως καὶ σύ, ἂν καὶ διδασκῇς τοὺς ἐθνικούς, συνεργάσου μὲ ἡμᾶς. Ἰδὲ τὸν Παῦλον, δὲν λέγει· «Καὶ θεθαίως ἡμπορῶ νὰ παρουσιάσω τὸν Τιμόθεον, τὸν ὁποῖον περιέτεμον· καὶ μάλιστα δύναμαι διὰ τοῦ λόγου νὰ πείσω», ἀλλὰ ὑπήκουσεν εἰς αὐτούς, καὶ ἔπραξε τὰ πάντα· καθ' ὅσον τοιουτοτρόπως ἦτο συμφέρον· διότι δὲν ἦτο ὁμοιον νὰ ἀπολογηθῇ, καὶ ἐνῶ οὐδεὶς ἐγνώριζε, νὰ πράξῃ ταῦτα. Διότι ἦτο ἐκτὸς ὑποψίας καὶ τὸ ὅτι εἶχε ἀναλωθῇ. «Τότε παραλαβὼν ὁ Παῦλος τοὺς ἄνδρας, καὶ τῇ ἐχομένῃ ἡμέρᾳ σὺν αὐτοῖς ἀγνισθεὶς εἰσῆει εἰς τὸ ἱερόν, διαγγέλλων τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀγνισμοῦ, ἕως οὗ προσηνέχθη ὑπὲρ ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν ἡ προσφορά». «Διαγγέλλων», δηλαδὴ «ἀναγγέλλων»· ὥστε ὁ ἴδιος ἦτο αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔκανε φανερόν τὸν ἑαυτὸν του. «Ὡς δὲ ἔμελλον αἱ ἑπτὰ ἡμέραι συντελεῖσθαι».

θ'. Πρόσεξε πῶς ἰδιαίτερος χρονοτριβεῖ εἰς αὐτούς. «Οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι, θεασάμενοι αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ, συνέχεον πάντα τὸν ὄχλον, καὶ ἐπέβαλλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, κράζοντες· Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, βοηθεῖτε· οὗτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ὁ κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ νόμου καὶ τοῦ τόπου τούτου πάντας πανταχοῦ διδάσκων· ἔτι τε καὶ Ἕλληνας εἰσήγαγεν εἰς τὸν ἱερόν, καὶ κεκοίνωκε τὸν ἅγιον τοῦτον τόπον». Ἰδὲ τὴν συμπεριφορὰν τῶν πανταχοῦ πλήρη ταραχῆς, καὶ ἀνοήτως νὰ κραυγάζουν εἰς τὸ κέντρον. «Ἦσαν γὰρ ἑωρακότες Τρόφιμον τὸν Ἐφέσιον ἐν τῇ πόλει σὺν αὐτῷ, ὃν ἐνόμιζον ὅτι εἰς τὸ ἱερόν εἰσήγαγεν ὁ Παῦλος.

Ἐκινήθη τε ἡ πόλις ὅλη, καὶ ἐγένετο συνδρομὴ τοῦ λαοῦ· καὶ ἐπιλαθόμενοι τοῦ Παύλου, ἐλκον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἱεροῦ· καὶ εὐθέως ἐκλείσθησαν αἱ θύραι».

«Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, βοηθεῖτε», λέγει, «οὗτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ὁ κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ νόμου καὶ τοῦ τόπου τούτου». Ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα κατ' ἐξοχὴν τοὺς ἐτάρασσον, δηλαδὴ ὁ ναὸς καὶ ὁ μωσαϊκὸς νόμος, αὐτὰ ἐκεῖνοι λέγουν. Καὶ διὰ τίποτε δὲν κατηγόρησε ὁ Παῦλος τοὺς Ἀποστόλους, ἂν καὶ ὑπέστη τόσα, ὅτι οἱ Ἰδιοὶ ἔχουν γίνεαι αἵτιοι αὐτῶν τῶν δεινῶν δι' αὐτόν· τόσον ἦτο ἄνθρωπος μεγαλόψυχος.

«Καὶ ἐλκον αὐτόν, λέγει, ἔξω τοῦ ἱεροῦ· καὶ ἐκλείσθησαν αἱ θύραι»· διότι ἤθελον νὰ τὸν φονεύσουν, καὶ δι' αὐτὸ τὸν ἔσυραν βιαίως ἔξω, ὥστε μὲ περισσοτέραν εὐκολίαν νὰ πράξουν αὐτό. «Ζητούντων δὲ αὐτὸν ἀποκτείνειν, ἀνέβη φάσις τῷ χιλιάρχῳ τῆς σπείρας ὅτι ὅλη συγκέχυται Ἱερουσαλὴμ· ὅς ἐξαυτῆς παραλαβὼν στρατιώτας καὶ ἑκατοντάρχους, κατέδραμεν ἐπ' αὐτούς. Οἱ δέ, ἰδόντες τὸν χιλιάρχον καὶ τοὺς στρατιώτας, ἐπαύσαντο τύπτοντες τὸν Παῦλον. Τότε ἐγγίσας ὁ χιλιάρχος, ἐπελάθετο αὐτοῦ, καὶ ἐκέλευσε δεθῆναι ἀλύσει διυσί· καὶ ἐπυνθάνετο τίς ἂν εἴη καὶ τί ἐστι πεποιηκώς. Ἄλλοι δὲ ἄλλα ἐβόων ἐν τῷ ὄχλῳ». Καὶ διὰ ποῖον λόγον, ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ τὸν ἀνακρίνη, «ἐκέλευσε δεθῆναι ἀλύσει διυσί;». Καταπραΰνων τὴν ὀργὴν τοῦ λαοῦ.

«Μὴ δυνάμενος δὲ γνῶναι τὸ ἀσφαλὲς διὰ τὸν θόρυβον, ἐκέλευσεν ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν παρεμβολήν. Ὅτε δὲ ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ἀναβαθμούς, συνέβη θαστάζεσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν διὰ τὴν βίαν τοῦ ὄχλου· ἠκολούθει γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, κράζον· Αἶρε αὐτόν;». Ἦτο συνήθεια εἰς τοὺς Ἰουδαίους αὐτὸ νὰ λέγουν, ἐναντίον ἐκείνων διὰ τοὺς ὁποίους θὰ ἡδύ-

ναντο νά ἐκφράσουν γνώμην, ὅπως καί εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Χριστοῦ τὸ ἴδιο παρουσιάζονται νά πράττουν, καί νά λέγουν· «Ἄρον αὐτόν»²· δηλαδή· «Ἀφάνισέ τον ἀπὸ τὴν γῆν». Αὐτὸ τὸ ὅποιον εἰς τὴν ἐποχὴν μας, μερικοὶ λέγουν, κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν συνήθειαν· «Ρίψε τον εἰς τὰ σίγνα»³, αὐτὸ σημαίνει τὸ «αἶρε αὐτόν».

«Μέλλων δὲ εἰς τὴν παρεμβολὴν εἰσάγεσθαι ὁ Παῦλος λέγει τῷ χιλιάρχῳ· Εἰ ἔξεστί μοι εἰπεῖν τι πρὸς σέ;». Ὁδηγούμενος εἰς τὴν κλίμακα τοῦ φρουρίου, ζητεῖ νά εἴπῃ κάτι πρὸς τὸν χιλιάρχον. Καί ἰδὲ μὲ πόσῃ ἡρεμίαν· «Εἰ ἔξεστί μοι εἰπεῖν τι πρὸς σέ;» λέγει. «Ὁ δὲ ἔφη· Ἑλληνιστὶ γινώσκεις; Οὐκ ἄρα σὺ εἶ ὁ Αἰγύπτιος, ὁ πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀναστατώσας καί ἐξαγαγὼν εἰς τὴν ἔρημον τοὺς τετρακισχιλίους ἄνδρας τῶν σικαρίων;». Αὐτὸς ὁ Αἰγύπτιος ἦτο κάποιος ἄνθρωπος νεωτεριστῆς καί ἐπαναστάτης^{3α}. Πρὸς αὐτό, λοιπόν, ἀπολογεῖται ὁ Παῦλος, καί δι' ὧν εἶπεν ἀπομακρύνει αὐτόν ἀπὸ τὴν ὑποψίαν. Ἄς ἴδωμεν δὲ ἐξ ἀρχῆς τὰ ὅσα ἔχουν ἀναγνωσθῇ.

«Εἰσὶν ἡμῖν ἄνδρες, λέγει, τέσσαρες, εὐχὴν ἔχοντες ἐφ' ἑαυτῶν· τούτους παραλαβὼν, ἀγνίσθητι σὺν αὐτοῖς». Πρὸς αὐτό, λοιπόν, δὲν ἀνθίσταται ὁ Παῦλος, ἀλλὰ ὑπακούει. Ὅμως ἦτο φανερόν, ὅτι δὲν ἦτο ἀνάγκη, προηγουμένως νά τὸ πράξῃ αὐτό, (διὰ τοῦτο καί τὸν πείθουν), ἀλλ' ὅτι ἦτο τὸ γεγονὸς κατ' οἰκονομίαν τακτοποιήσις καί ὑποχώρησις. Δὲν ἦτο ἐπομένως αὐτὸ ἐμπόδιον διὰ τὸ κήρυγμα, ἀφοῦ θεθαίως καί οἱ

2. Ἰωάν. 19, 15.

3. σίγνον = εἶδος κονιάματος κεράμων ἀναμεμιγμένον μὲ κόνιν.

3α. Πρόκειται διὰ στάσιν, ἢ ὁποία ἔλαβε χώραν ἐπὶ ἐπιτροπῇ τῶν Ρωμαίων Φήλικος. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ μαρτυρεῖται καί ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου (Ἰουδ. πολ. 2, 13, 5 καὶ Ἀρχαιολ. 20, 8, 6).

ἴδιοι καθώριζον διὰ νόμου εἰς ἐκείνους τὰ τοιούτου εἶδους. Αὐτό, λοιπόν, πράττων κατ' οἰκονομίαν καὶ ὁ ἴδιος, ἔπειτα κατηγορεῖ τὸν Πέτρον³⁸· καὶ αὐτὸ δὲν τὸ πράττει ἀπερίσκέπτως· διότι αὐτὸ ἀκριθῶς τὸ ὁποῖον ἔπραξεν αὐτὸς ἐδῶ, τοῦτο ὁ Πέτρος ἐκεῖ, σιωπῶν καὶ σταματῶν τὴν διδασκαλίαν του.

Καὶ δὲν εἶπον ὅτι «δὲν πρέπει νὰ διδάσκης τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ἐγκατεστημένους μεταξὺ τῶν ἐθνῶν», οὔτε «εἶναι ἄρκετὸν τὸ νὰ μὴ κηρύξης ἐκεῖ», ἀλλὰ «πρέπει καὶ κάτι περισσότερο νὰ πράξης, διὰ νὰ πεισθοῦν ἐκεῖνοι ὅτι φυλάττεις τὸν νόμον· συγκατάθασις εἶναι ἡ ὑπόθεσις, νὰ μὴ φοβηθῇς οὐδέν». Καὶ ἰδέ, δὲν τὸν πείθουν προηγουμένως, ἕως ὅτου νὰ τοῦ εἴπουν πρῶτον τὴν κατ' οἰκονομίαν τακτοποίησιν καὶ τὴν ὠφέλειαν. Καὶ τὸ νὰ πράττῃ δὲ τοῦτο εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἦτο ἀνεκτόν. Πρᾶξε, λοιπόν, αὐτὸ ἐδῶ, διὰ νὰ σοῦ εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνο νὰ τὸ πράττῃς ἔξω.

«Τότε παραλαβὼν, λέγει, ὁ Παῦλος τοὺς ἄνδρας τῇ ἐχομένῃ ἡμέρᾳ». Δὲν μεταθέτει διὰ τὸ μέλλον, ἀλλὰ ἀποδεικνύων ἐμπράκτως τὴν ὑπακοήν, παίρνει μαζί του ἐκείνους, μετὰ τῶν ὁποίων ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ τοὺς ἀπὸ τὸν νόμον προθλεπομένους ἀγνισμούς. Ἡ κατ' οἰκονομίαν τακτοποίησις εἶναι τοιοῦτόν τι θερμὸν (δημιουργεῖ ζέσιν).

Καὶ πῶς, λέγει, οἱ Ἰουδαῖοι οἱ ἐκ τῆς Ἀσίας τὸν εἶδον εἰς τὸ ἱερόν; Ἦτο φυσικὸν αὐτοὶ διὰ μερικὰς ἡμέρας νὰ παραμένουν ἐκεῖ. Ἰδὲ πῶς αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἔγινεν ἦτο οἰκονομία· διότι ἀφοῦ ἐπείσθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, τότε ἐπιτίθενται· εὐλόγως, διὰ νὰ μὴ ἐπιτεθοῦν ὁμοῦ καὶ ἐκεῖνοι.

«Βοηθεῖτε, λέγει, ἄνδρες Ἰσραηλῖται». Ὡς νὰ ἐπεσεν εἰς τὰς χεῖρας των κάποιος δυσκόλως θηρευόμενος καὶ δυσκόλως ὑποτασσόμενος, «βοηθεῖτε», λέγουν.

«Πάντας πανταχοῦ οὗτός ἐστιν ὁ διδάσκων». Ὅχι ἐδῶ μόνον, λέγει, ἀλλὰ «πανταχοῦ». Ἐπειτα καὶ ἡ κατηγορία μεγαλυτέρα, ἀπὸ τὰ παρόντα. «Ἔτι δέ, λέγει, καὶ κεκοίνωκε τὸ ἱερόν, ἄνδρας Ἑλλήνας εἰσαγαγών». Καὶ θεθαίως καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστοῦ ἀνῆλθον διὰ νὰ προσκυνήσουν, ἀλλὰ αὐτοὶ ἀναφέρουν ἐκείνους οἱ ὅποιοι δὲν θὰ προετίμων νὰ προσκυνήσουν.

«Καὶ ἐπιλαθόμενοι τοῦ Παύλου, λέγει, εἴλκον αὐτὸν ἔξω». Πρόσεξε· τὸν θγάζουν ἔξω ἀπὸ τὸ ἱερόν διότι δὲν ἐσέβοντο πλέον νόμους οὔτε δικαστήρια, διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐκτύπων· τοιοιτοτρόπως ἀπὸ ὅλα ἀποδεικνύονται ὅτι εἶναι ἀναιδεῖς καὶ ἀναίσχυντοι. Αὐτὸς δὲ τότε μὲν δὲν ἀπελογήθη, ἔπειτα δὲ ἀπελογήθη. Εὐλόγως· διότι τότε δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸν ἀκούσουν.

Καὶ διατί, λοιπόν, ἐκραύγαζον «Αἶρε αὐτόν»; Ἐφοβοῦντο μήπως διαφύγῃ. Ἀλλὰ ἰδὲ μετὰ πόσης ταπεινοφροσύνης ὁμιλεῖ ὁ Παῦλος εἰς τὸν χιλιάρχον. Διότι τί λέγει; «Εἰ ἔξεστί μοι εἰπεῖν τι πρὸς σέ;». Τόσον ἦτο ταπεινόφρων, ὥστε καὶ ἐγνώριζε πανταχοῦ νὰ ὁμιλῇ μὲ μετριοφροσύνην. «Οὐκ ἄρα σὺ εἶ, λέγει, ὁ Αἰγύπτιος;».

γ'. Ἰδὲ τὴν δολιότητα τοῦ διαθόλου. Ἦτο ἐκεῖνος ὁ Αἰγύπτιος ἀπατεῶν καὶ ἀγύρτης, καὶ ἐνόμιζε ὅτι καλύπτει διὰ σκιᾶς δι' αὐτοῦ καὶ ὅτι κάνει μετόχους τῶν ἐγκλημάτων τὰ ὅποια ἀρμόζουν εἰς ἐκεῖνον καὶ τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ τίποτε δὲν κατῴρθωσε, ἀλλ' ὅμως ἀκόμη περισσότερον ἔλαμψεν ἡ ἀλήθεια, χωρὶς νὰ ζημιωθῇ εἰς οὐδὲν ἀπὸ τὰ τεχνάσματα τοῦ διαθόλου, ἀλλὰ καὶ περισσότερον ἔγινε λαμ-

πρά· διότι ἐάν μὲν δὲν ὑπῆρχαν οἱ ἀγύρται, καὶ ἔπειτα αὐτοὶ ὑπερίσχυον, ἴσως θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐναντιωθῇ (καὶ νὰ κατηγορήσῃ), ὅταν δὲ καὶ ἐκεῖνοι ἐφάνησαν, αὐτοὶ ὑπερισχύουν, αὐτὸ εἶναι τὸ ἀξιοθαύμαστον. Διὰ τοῦτο καὶ νὰ παρουσιασθοῦν δὲν ἐμποδίζονται, διὰ νὰ λάμπουν τοιουτοτρόπως περισσότερον· ὅπως ἀκριβῶς οὗτος καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει· «Ἰνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται»⁴. Κάτι παρόμοιον ἦτο καὶ αὐτό, τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Γαμαλιὴλ ἔλεγεν ὅτι· «πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη Θεοδᾶς»⁵.

Ἄλλοι μὲν λέγουν ὅτι αὐτοὶ οἱ σικάριοι εἶναι κάποια φυλὴ ληστῶν, (οἱ ὅποιοι τοιουτοτρόπως ὀνομάζοντο ἀπὸ τὰ ξίφη τὰ ὁποῖα ἔφερον, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους σίκαι)⁶, ἄλλοι δὲ ὅτι εἶναι ἀπὸ μίαν αἵρεσιν τῶν Ἑβραίων. Διότι τρεῖς εἶναι εἰς αὐτοὺς αἱ καθολικῶς γνωσταὶ αἱρέσεις, Φαρισαῖοι, Σαδδουκαῖοι, καὶ Ἑσσηνοί, οἱ ὅποιοι λέγονται καὶ Ὅσιοι (διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ ὄνομα Ἑσσηνοί), ἕνεκα τῆς σεμνότητος τοῦ θίου· οἱ ἴδιοι δὲ λέγονται καὶ Σικάριοι, ἐπειδὴ εἶναι μετὰ ζήλου ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν θρησκείαν τῶν.

Ἄς μὴ θλιβώμεθα, λοιπόν, ἐπειδὴ ὑπάρχουν αἱρέσεις, καθ' ὃν χρόνον καὶ ψευδόχριστοι ἠθέλησαν καὶ εἰς τὸν Χριστὸν νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸ καὶ μετὰ ἀπ' αὐτό, ὥστε νὰ ρίψουν σκιάν. Ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια λάμπει καὶ εἶναι πανταχοῦ καταφανής.

Αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὴν ἐποχὴ τῶν προφητῶν· εἶχον παρουσιασθῇ ψευδοπροφῆται, καὶ ἔλαμψαν περισσότερον (οἱ ἀληθεῖς προφῆται) ἕνεκα τῆς συγκρίσεως.

4. Α' Κορινθ. 11, 19.

5. Πράξ. 5, 36.

6. ΣΙΚΑ - ΑΕ = ρωμαϊκὸν ἐγχειρίδιον, Εἰφίδιον.

Καθ' ὅσον ἡ ἀσθένεια φανερώνει τὴν ὑγείαν, καὶ τὸ σκότος τὸ φῶς, καὶ τὴν γαλήνην ἡ κακοκαιρία.

Δὲν εἶναι δυνατόν νά εἴπη τις ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀπατεῶνες καὶ ἀγύρται· διότι ἐκεῖνοι ἐξητάσθησαν. Αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Μωϋσέως· ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς τοὺς μάγους, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ μάγος ὁ Μωϋσῆς· τοὺς ἄφησε νὰ διδάξουν ὅλους μέχρι ποίου θαθμοῦ ἡ μαγεία ἦτο δυνατόν νὰ φαντάζῃ (νά ἐπαίρεται)· περισσότερον δὲ δὲν ἐξηπάτησαν, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι ὠμολόγησαν τὴν ἥτταν.

Εἰς οὐδὲν μᾶς θλάπτουν οἱ ἀπατεῶνες, περισσότερον δὲ καὶ καλυτέρους μᾶς κάνουν, ἂν κάποιος θέλῃ νὰ ἔχῃ προσεκτικὴν τὴν σκέψιν. Τί, λοιπόν, συμβαίνει, λέγει, ὅταν ἔχωμεν κοινὴν γνώμην μὲ αὐτούς; "Ὅχι ἐνώπιον ἡμῶν, (δὲν ὑπάρχει σφάλμα ἐνώπιον ἡμῶν), ἀλλὰ ἐνώπιον αὐτῶν οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν ὀρθὴν κρίσιν. "Ἄς μὴ φροντίζωμεν πολὺ ἡμεῖς διὰ τὴν γνώμην τῶν πολλῶν, οὔτε νὰ ἐνδιαφερώμεθα περισσότερον τοῦ κανονικοῦ δι' αὐτήν. Διὰ τὸν Θεὸν ζῶμεν, ὄχι διὰ τοὺς ἀνθρώπους· εἵμεθα πολῖται τοῦ οὐρανοῦ, ὄχι τῆς γῆς· ἐκεῖ ὑπάρχουν τὰ βραβεῖα καὶ τὰ ἔπαθλα διὰ τοὺς κόπους μας· ἀπὸ ἐκεῖ ἀναμένομεν τοὺς ἐπαίνους, ἀπὸ ἐκεῖ τοὺς στεφάνους.

Μέχρι αὐτοῦ τοῦ σημείου ἅς φροντίζωμεν διὰ τοὺς ἀνθρώπους, μέχρι τοῦ νὰ μὴ δίδωμε καὶ νὰ μὴ προσφέρωμεν εἰς αὐτοὺς ἀφορμὴν. "Ἄν δέ, ἐνῶ ἡμεῖς δὲν παρέχομεν ἀφορμὴν, ἐκεῖνοι θέλουν ἀνοήτως καὶ ματαίως νὰ κατηγοροῦν, ἅς γελῶμεν, καὶ ἅς μὴ δακρύζωμεν. Σὺ νὰ φροντίζῃς τὰ ὀρθὰ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἀνθρώπων· ἂν, ἐνῶ σὺ μεριμνᾷς διὰ τὰ ὀρθὰ, ἐκεῖνος ἐμπαίζῃ, πλέον νὰ μὴ φροντίζῃς. "Ἐχεις τὰ παραδείγματα εἰς τὴν Γραφήν· «Ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω,

ἢ τὸν Θεόν;»⁷ λέγει· καὶ πάλιν· «Ἀνθρώπους πείθομεν, Θεῷ δὲ πεφανερώμεθα»⁸.

Καὶ ὁ Χριστὸς τοιοῦτοτρόπως ἔλεγε δι' ὅσους ἐσκανδαλίζοντο· «Ἄφες αὐτοὺς, ὁδηγοὶ εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν»⁹· καὶ πάλιν· «Οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι»¹⁰· καὶ πάλιν· «Λαμψάτω τὰ ἔργα ὑμῶν, ὅπως ἴδωσιν οἱ ἄνθρωποι, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς»¹¹.

Ἐάν δὲ εἰς ἄλλο σημεῖον λέγῃ· «Ὅς ἐὰν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων, συμφέρει αὐτῷ, ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικός περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης»¹², μὴ ἀπορήσης· διότι δὲν εἶναι αὐτὰ ἀντίθετα, ἀλλὰ καὶ πολὺ συμφωνοῦντα. Διότι ὅταν μὲν ἀπὸ ἡμᾶς συμβαίη, ἀλλοίμονον εἰς ἡμᾶς, ὅταν δὲ ὄχι ἀπὸ ἡμᾶς, ὄχι πλέον. Καὶ πάλιν· «Οὐαὶ ὑμῖν, δι' οὓς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ θλασφημεῖται»¹³. Τί, λοιπόν, ἂν ἐγὼ μὲν πράττω τι ἐκ τῶν πρεπόντων, ὁ ἄλλος δὲ θλασφημῇ; Τίποτε ἐναντίον σου, ἀλλὰ κατ' ἐκείνου· διότι ἀπὸ ἐκείνων προήλθε ἡ θλασφημία (τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ).

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ πράξῃς κάτι ἀπὸ τὰ πρέποντα, καὶ νὰ δώσης εἰς τοὺς ἄλλους ἀφορμὴν; Ἀπὸ ποῦ θέλετε, ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα τώρα, ἢ ἀπὸ τὰ παλαιὰ νὰ σᾶς φέρω παραδείγματα; Διὰ νὰ μὴ εἴμεθα δειλοί, θέλετε αὐτό, λοιπόν, τὸ ἴδιο τὸ τώρα νὰ ἀνα-

7. Γαλ. 1, 10.

8. Β' Κορινθ. 5, 11.

9. Ματθ. 15, 14.

10. Λουκ. 6, 26.

11. Ματθ. 5, 16.

12. Αὐτόθ. 18, 6.

13. Ρωμ. 2, 24.

φέρωμε μὲ χειροπιαστὰ παραδείγματα;

Εἶχεν ὁ Παῦλος ἰουδαϊκὴν συμπεριφορὰν εἰς 'Ιεροσόλυμα, ἀλλὰ ὄχι πλέον εἰς τὴν 'Αντιόχειαν' ἰουδαίῳ καὶ ἐσκανδαλίζοντο, ἀλλὰ ἐκεῖνοι ἐσκανδαλίζοντο ἀδίκως. Λέγεται ὅτι ἡσπάσθη καὶ τὸν οἰνοχόον καὶ τὴν παλλακίδα τοῦ Νέρωνος, πόσα νομίζετε ὅτι ἐναντίον τοῦ ἔχουν λεχθῇ ἀπ' αὐτοὺς διὰ τοῦτο; 'Αλλ' ἀδίκως· διότι ἐὰν μὲν ἡσπάσθη μὲ αἰσχρὰν διάθεσιν, ἢ μὲ σκοπὸν πονηρὰ πράγματα, εὐλόγως· ἐὰν δὲ διὰ τὸν ὀρθὸν τρόπον ζωῆς, διὰ ποῖον λόγον κατηγοροῦν;

"Ας εἶπω κάτι τὸ ὁποῖον συνέβη εἰς κάποιον ἐκ τῶν φίλων μου.

Κάποτε ἐπέπεσεν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνῶ ἦτο πολὺ νέος ἐκεῖνος, καὶ εὐρίσκετο εἰς τὴν τάξιν τοῦ διακόνου, ἐπειδὴ τότε ἔτυχε νὰ ἀπουσιάζῃ ὁ ἐπίσκοπος κατ' ἐκείνην τὴν περίοδον, καὶ δὲν ἐφρόντιζεν οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους, ἀλλὰ μόνον ἔκαμαν νὰ θάπτισθoῦν συγχρόνως εἰς μίαν νύκτα πολὺ πλῆθος καὶ μόνον ἐθάπτιζοντο ὅλοι χωρὶς νὰ γνωρίζουν τίποτε· αὐτοὺς ἐκεῖνος ἀφοῦ τοὺς ἐπῆρε κατ' ἰδίαν τριακοσίους συνωμίλει, διὰ τίποτε ἄλλο μὲν, τὰ σχετικὰ δὲ μόνον μὲ τὰ μυστήρια τῆς πίστεως ἔλεγε, διότι οὐδόλως ἦτο ἐπιτρεπτὸν εἰς τοὺς ἀμυήτους νὰ παρευρίσκωνται. 'Επειδὴ αὐτὸς ἔπραττε τοῦτο, ἐνόμισαν πολλοὶ ὅτι πράττει αὐτὸ ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ τὴν ἐξουσίαν. 'Αλλὰ δὲν ἐφρόντιζεν ἐκεῖνος διὰ ὅσα ἐνόμιζον· οὔτε ὅμως παρέτεινε τὸ πρᾶγμα ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα, ἀλλὰ ἀμέσως ἐσταμάτησεν.

Τί, λοιπόν, ἐκεῖνος ἦτο αἷτιος τοῦ σκανδάλου; 'Εγὼ θεθαίως δὲν νομίζω· διότι ἐὰν μὲν, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ αἰτία, τὸ ἔπραττεν, εὐλόγως ἀπέδιδον εἰς ἐκεῖνον τὴν κατηγορίαν, καὶ ἐὰν πάλιν παρέτεινε (τὴν διδασχὴν). Διότι ὅταν ἐμποίζεται ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα φαί-

νονται καλὰ εἰς τὸν Θεὸν ἐξ αἰτίας τοῦ σκανδάλου ἄλλου, πρέπει νὰ τὸν καταφρονῶμεν· τότε δὲ νὰ φροντίζωμεν, ὅταν οὐδόλως ἀναγκαζώμεθα ἐξ αἰτίας ἐκείνου νὰ προσκρούωμεν εἰς τὸν Θεόν· διότι, εἰπέ μου, ἄν, καθ' ὃν χρόνον ὁμιλοῦμεν ἡμεῖς καὶ περιγελοῦμεν ἐκείνους οἱ ὅποιοι μεθύουν, σκανδαλίζεται κάποιος, ἐγὼ θὰ παύσω νὰ λέγω; "Ἀκουσε τὸν Χριστὸν νὰ λέγῃ· «Μὴ καὶ ὑμεῖς θούλεσθε ὑπάγειν;»¹⁴.

Τοιοιτοτρόπως δὲν πρέπει οὔτε νὰ περιφρονῶμεν οὔτε νὰ προβάλλωμεν πολὺ τὴν ἀδυναμίαν τῶν πολλῶν. Ἡ δὲν βλέπομεν ὅτι καὶ οἱ ἱατροὶ αὐτὸ κάνουν, καί, ὅταν μὲν ἐπιτρέπεται, ὅτι ὑποχωροῦν εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, ὅταν δὲ ἡ ὑποχώρησις ἐκείνων δημιουργῇ θλάθην, ὅτι δὲν τοὺς εὐσπλαγχνίζονται πλέον; Πανταχοῦ εἶναι ὀρθὸν νὰ τιμᾷ κανεὶς τὸ μέτρον.

Ἐθλασφήμησαν πολλοὶ ἔνεκεν κατηχήσεως κάποιας ὠραίας κόρης, ἡ ὁποία ἔμεινε παρθένος· ἐφέρθησαν ἐχθρικῶς πρὸς αὐτήν, καὶ ὕβρισαν ἐκείνους οἱ ὅποιοι κατηχοῦν. Τί λοιπόν; ἔπρεπε νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἐκεῖνοι ἔνεκα αὐτοῦ; Οὐδόλως· διότι δὲν ἔπραττον τίποτε ἀντίθετον, ἀλλὰ καὶ πράγμα τὸ ὁποῖον ἦτο πολὺ ἄρεστόν εἰς τὸν Θεόν.

"Ἄς μὴ ἴδωμεν λοιπόν, ἐὰν σκανδαλίζονται μερικοί, ἀλλ' ἐὰν δικαίως, καὶ ἐὰν ὅχι μὲ ἰδικήν μας θλάθην. «Εἰ θρῶμα σκανδαλίζει, λέγει, τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα»¹⁵. Εὐλόγως· διότι τίποτε δὲν ἔθλαπτε τὸ νὰ μὴ φάγω· ἐὰν ὅμως τὸν σκανδαλίζῃ, ἐπειδὴ θέλω νὰ τὸ ἀπαρνηθῶ, δὲν πρέπει πλέον νὰ φροντίζω. Καὶ ποῖον, λέγει, αὐτὸ σκανδαλίζει; Πολλούς, γνωρίζω ἐγὼ θεθαίως.

14. Ἰωάν. 6, 67.

15. Α' Κορινθ. 8, 13 καὶ Πράξ. 15, 2 - 3.

“Όταν, λοιπόν, εἶναι ἀδιάφορον τὸ ἐμπόδιον, ἅς γίνῃ· ἐπειδὴ, ἂν πρόκειται πρὸς αὐτὸ μόνον νὰ θλέπωμεν, εἶναι δυνατόν νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ πολλά, ὅπως ἀκριβῶς, λοιπόν, καὶ τὸ ἀντίθετον, ἐὰν πρόκειται νὰ τὸ περιφρονῶμεν, εἶναι δυνατόν πολλοὺς νὰ καταστρέψωμεν· ἐπειδὴ καὶ ὁ Παῦλος προέβλεψε διὰ τὸ σκάνδαλον· καὶ πῶς, ἄκουε· «Ἵνα μὴ τῇ ἀδρότητι, λέγει, ταύτῃ τῇ διακονουμένῃ ὑφ’ ἡμῶν»¹⁶· διότι εἰς τίποτε δὲν ἔβλαπτε τὸ νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν ὑποψίαν. “Όταν δὲ περιπέσωμεν εἰς τοιαύτην ἀνάγκην, ὥστε νὰ γίνουν μεγάλα κακὰ ἐξ αἰτίας τοῦ σκανδάλου ἄλλου, ἅς περιφρονῶμεν ἐκεῖνον· διότι ἐκεῖνος μὲν εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἡμεῖς δὲ οὐχὶ πλέον ὑπεύθυνοι· διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὸν εὐσπλαγχνισθῶμεν αὐτὸν χωρὶς βλάβῃν.

Πολλοὶ ἐσκανδαλίσθησαν, διότι μερικοὶ πιστοὶ ἦσαν ἐξαπλωμένοι εἰς ἱερά, ἐπειδὴ δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐξαπλωμένοι· ἀλλὰ κακῶς· διότι οὐδεμία βλάβῃ προῆλθεν ἀπὸ αὐτό. Ἐσκανδαλίζοντο διότι ἔτρωγε ὁ Πέτρος μὲ τοὺς ἐθνικοὺς· ἀλλὰ ἐκεῖνος μὲν τοὺς ἀποφεύγει, αὐτὸς δὲ ὅχι πλέον.

Ἀρμόζει πανταχοῦ ἡμεῖς νὰ προσέχωμεν πολὺ, ὑπακούοντες εἰς τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ μὴ δίδωμεν οὐδεμίαν ἀφορμὴν σκανδάλου, διὰ νὰ εἴμεθα καὶ οἱ ἴδιοι ἀνεύθυνοι, καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ τύχωμεν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Μονογενοῦς του Υἱοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου συγχρόνως εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

16. Β' Κορινθ. 8, 20.

Ο Μ Ι Λ Ι Α ΜΖ' (47).

(Πράξ. 21, 39 - 40, 22, 1 - 16).

«Εἶπε δὲ ὁ Παῦλος· Ἐγὼ εἰμι ἄνθρωπος Ἰουδαῖος, Ταρσεύς, τῆς Κιλικίας σὺν ἀσκήμιου πόλεως πολίτης· δέομαι δέ σου, ἐπίτρεψόν μοι λαλῆσαι πρὸς τὸν λαόν. Ἐπιτρέψαντος δὲ αὐτοῦ, ὁ Παῦλος, ἐστὼς ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν, κατέσεισε τῇ χειρὶ τὸν λαόν. Πολλῆς δὲ σιγῆς γενομένης, προσεφώνησε τῇ Ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ, λέγων»¹.

α'. Ἰδὲ αὐτόν, ὅταν ὁμιλῇ πρὸς τοὺς ἔξω, ὅτι δὲν ἀποφεύγει νὰ χρησιμοποιεῖ καὶ τὰς θοηθείας αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἀπὸ τοὺς νόμους. Ἐδῶ τὸν μεταστρέφει ἕνεκα τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως. Τοιοῦτοτρόπως καὶ προηγουμένως ἔλεγε· «Τύψαντες ἡμᾶς δημοσίᾳ ἀκατακρίτους ἀνθρώπους, Ρωμαίους ὑπάρχοντας, ἔβαλον εἰς φυλακὴν»². Ἐπειδὴ δὲ ἐζήτησε νὰ πληροφορηθῇ· «Σὺ εἰ ὁ Αἰγύπτιος;»³, «ἐγὼ εἰμι», λέγει, «ἄνθρωπος Ἰουδαῖος». Ταῦτα ἀφοῦ εἶπεν, ἀμέσως τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὑπόψιν. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ κατὰ τὸ ἔθνος Ἰουδαῖος, λέγει τὴν θρησκείαν καθ' ὅσον καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἔννομον Χριστοῦ⁴.

1. Πράξ. 21, 39 - 40.

2. Πράξ. 16, 37.

3. Αὐτόθ. 21, 38.

4. ἔννομος Χριστοῦ· Ἰουδαῖος μὲν σεβόμενος τὸν νόμον, ἀλλὰ δοῦλος Χριστοῦ.

Τί εἶναι αὐτό; Ψεύδεται ὁ Παῦλος; Ἀπομακρύνσου ἀπὸ αὐτὴν τὴν σκέψιν! Τί λοιπόν; δὲν ἡρνήθη; Μὴ γένοιτο! Διότι ἦτο Ἰουδαῖος καὶ Χριστιανὸς τῆρῶν ὅσα ἔπρεπεν, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸν νόμον ἐπέιθετο αὐτὸς περισσότερον ἀπὸ ὅλους, πιστεύων εἰς τὸν Χριστόν, καὶ ὁμιλῶν πρὸς τὸν Πέτρον λέγει· «Ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι»⁵.

«Δέομαι δέ σου, ἐπίτρεψόν μοι λαλῆσαι πρὸς τὸν λαόν». Καὶ αὐτὸ ἦτο ἀπόδειξις ὅτι δὲν ψεύδεται, ἐὰν θεθαίως ὅλους τοὺς παρουσίαζεν ὡς μάρτυρας. Πρόσεξε ὅτι αὐτὸς πάλιν ὁμιλεῖ μὲ ἡπιότητα. Καὶ αὐτὸ δὲ ἀπόδειξις εἶναι πάλιν μεγίστη, ὅτι διὰ τίποτε δὲν εἶναι ὑπεύθυνος, δηλαδή τὸ ὅτι τοιουτοτρόπως ἦτο ἕτοιμος νὰ ἀπολογηθῇ, καὶ ὅτι ἤθελε νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων. Ἰδὲ ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος ἔχει ἐτοιμασθῇ δι' ἀγῶνα, ἰδὲ τακτοποιήσιν τῆς θείας Προνοίας· ἐὰν δὲν ἦρχετο ὁ χιλιάρχος, ἐὰν δὲν τὸν ἔδενε, δὲν θὰ ἐχρειάζετο λόγον διὰ νὰ ἀπολογηθῇ, οὔτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτύχῃ τόσῃν σιωπῇ (εἰς τὸ πλῆθος).

«Ἐπιτρέψαντος δὲ αὐτοῦ, ὁ Παῦλος ἐστῶς ἐπὶ τῶν ἀναθασμῶν». Καὶ ἔνεκα τοῦ τόπου ὑπῆρχε ἀρκετὴ εὐκολία, τὸ ὅτι ὁμιλεῖ καὶ ἐνῶ θρίσκεται ὑψηλὰ καὶ ἔχει δεθῇ. Τί ὑπάρχει ὁμοιον πρὸς αὐτὸ τὸ θέαμα, νὰ βλέπῃς τὸν Παῦλον νὰ εἶναι δεμένος μὲ δύο ἀλυσίδας καὶ νὰ ὁμιλῇ; πῶς δὲν ἐταράχθη, πῶς δὲν ἔπαθεν σύγχυσιν, βλέπων τόσον λαόν, νὰ ἔχῃ ἐμπλακῇ εἰς πόλεμον (πρὸς αὐτόν), ἐνῶ ἦτο παρὼν ὁ ἄρχων; Προηγουμένως τοὺς ἀπεμάκρυνε ἀπὸ τὴν ὀργήν, ἔπειτα ὁμιλεῖ. Καὶ ἰδὲ μὲ πόσῃν φρόνησιν· διότι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔκαμεν εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς Ἑβραίους, αὐτὸ καὶ ἐδῶ

5. Γαλ. 2, 15.

πράττει· κατὰ πρῶτον τοὺς ἐλκύει μὲ τὴν συγγένειαν τῆς γλώσσης, ἔπειτα μὲ τὴν ἰδίαν τὴν ἡρεμίαν· διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸ δηλώνων προσθέτει· «Πολλῆς δὲ σιγῆς γενομένης, προσεφώνησε, λέγει, τῇ Ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ, λέγων»· «Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατέ μου τῆς πρὸς ὑμᾶς νῦν ἀπολογίας»⁶. Ἰδὲ ὅτι ὁ λόγος εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κολακείαν καὶ ἔχει τὴν ἐπιείκειαν· διότι δὲν εἶπε· «Δεσπόται», οὔτε «κύριοι», ἀλλὰ «ἀδελφοί», τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως ἐπεθύμουν· ὡς ἂν ἔλεγεν· «Δὲν εἶμαι ξένος ἀπὸ σᾶς ἐγώ, οὔτε ἐναντίον σας». «Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες», λέγει. Αὐτὸ εἶναι ἔνδειξις τιμῆς, ἐκεῖνο συγγενείας. «Ἀκούσατέ μου τῆς πρὸς ὑμᾶς νῦν ἀπολογίας». Δὲν εἶπε· «Διδασκαλίας», οὔτε «δημηγορίας», ἀλλὰ «ἀπολογίας»· τοποθετεῖ τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὴν θέσιν τοῦ παρακαλοῦντος.

«Ἀκούσαντες δὲ ὅτι τῇ Ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ προσεφώνει αὐτοῖς, μᾶλλον παρέσχον ἡσυχίαν». Βλέπεις πῶς τοὺς ἐκυρίευσεν τὸ ὁμόγλωσσον; διότι εἶχον κάποιον σεβασμὸν πρὸς τὴν γλῶσσαν ἐκείνην. Ἰδὲ καὶ πῶς προετοιμάζει τὴν ὁδὸν διὰ τοῦ λόγου, τοιουτοτρόπως ἀρχίζων καὶ λέγων· «Ἐγὼ μὲν εἰμι ἀνὴρ Ἰουδαῖος, γεγεννημένος ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας, ἀνατεθραμμένος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιήλ, πεπαιδευμένος δὲ κατὰ ἀκρίθειαν τοῦ πατρῷου νόμου, ζηλωτὴς ὑπάρχων τοῦ Θεοῦ, καθὼς πάντες ὑμεῖς ἐστε σήμερον». «Ἐγὼ μὲν εἰμι, λέγει, ἀνὴρ Ἰουδαῖος»· αὐτὸ ἰδιαιτέρως ἀπὸ ὅλα ἠθελον νὰ ἀκούσουν. «Γεγεννημένος ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας». Διὰ νὰ μὴ νομίσουν πάλιν ὅτι εἶναι διαφορετικὸν τὸ γένος, προσέθεσε τὴν θρησκείαν.

6. Πράξ. 22, 1.

«Ἀνατεθραμμένος δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ». Δεικνύει τὴν πολλήν του φροντίδα τὴν σχετικὴν μὲ τὴν λατρείαν, καθ' ὃν χρόνον θεθαίως καὶ ἀφοῦ ἐγκατέλειψεν τοιοῦτου κύρους πατρίδα τόσον μακρὰν ἀπέχουσαν, ἐδῶ προετίμησε νὰ ἀνατραφῇ ἕνεκα τοῦ νόμου.

Πρόσεξε πῶς ἐξ ἀρχῆς ἐστρέφετο εἰς τὸν νόμον. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγει ὅχι μόνον ἀπολογούμενος ἐνώπιον ἐκείνων, ἀλλὰ δεικνύων ὅτι δὲν ὠδηγήθη πρὸς τὸ κήρυγμα ἀπὸ ἀνθρωπίνην ἐπιδίωξιν, ἀλλὰ ἀπὸ θείαν δύναμιν· διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μεταβληθῇ ἀμέσως αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἦτο τοιουτοτρόπως ἀνατεθραμμένος· διότι ἐάν μὲν ἦτο κάποιος ἀπὸ τοὺς πολλούς, φυσικὸν ἦτο αὐτὸ νὰ ὑποψιασθοῦν, ἐάν δὲ κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι περισσότερον ἀπὸ ὅλους εἶναι προσκεκολλημένοι εἰς τὸν νόμον, δὲν ἦτο φυσικὸν ἀπλῶς καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ σοβαρὰ ἀνάγκη αὐτὸς νὰ ἀλλάξῃ.

Ἄλλὰ ἴσως θὰ εἶπη τις· «Τίποτε δὲν κάμνει (οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει) αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἐδῶ ἀνετράφη (καλλιεργήθη πνευματικῶς)· διότι τί, ἐάν εὐρέθης ἐδῶ διὰ ἐμπορικῶν λόγους ἢ διὰ κάποιαν ἄλλην αἰτίαν;». Διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ, λοιπόν, ὅτι ἦτο διὰ τοῦτο, προσέθεσε· «Παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιήλ»· καὶ δὲν εἶπε μόνον· «Παρὰ Γαμαλιήλ», ἀλλὰ «παρὰ τοὺς πόδας», δεικνύων τὴν ὑπομονήν, τὴν μετὰ ζήλου ἐπίδοσιν, τὴν φροντίδα διὰ τὴν ἀκρόασιν, τὸν πολὺ σεβασμὸν πρὸς τὸν ἄνδρα.

«Πεπαιδευμένος κατὰ ἀκρίθειαν τοῦ πατρῶου νόμου». Ὅχι ἀπλῶς «νόμου», ἀλλὸ «τοῦ πατρῶου» προσθέτει, ἀποδεικνύων ὅτι ἦτο τοιοῦτος ἐξ ἀρχῆς, καὶ ὅτι δὲν ἐγνώριζε ἀπλῶς τὸν νόμον. Αὐτὰ δὲ φαίνεται ὅτι λέγονται ὑπὲρ ἐκείνων, ἦσαν δὲ κατ' ἐκείνων, ἐάν θεθαίως καὶ ἐνῶ τὸν ἐγνώρισε τὸν ἄφησε.

Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ προσθέσῃ πάλιν κάποιος· «Διατί, λοιπόν, ἐὰν μὲν γνωρίζῃς μὲ ἀκρίθειαν τὸν νόμον, δὲν τὸν ὑπερασπίζεσαι, οὔτε τὸν ἀγαπᾷς;». «Ζηλωτὴς, λέγει, ὑπάρχων»· δηλαδή, «ὄχι μόνον γνωρίζων, ἀλλὰ καὶ ἀφωσιωμένος πολὺ εἰς αὐτόν».

Ἔπειτα, ἐπειδὴ εἶπε δι' αὐτὸν μεγάλους ἐπαίνους, ἀνακοινώνει τὸν ὑπόλοιπον λόγον, προσθέτων· «Καθὼς πάντες ὑμεῖς ἐστε σήμερον»· διότι δεικνύει ὅτι αὐτοὶ πράττουν ὄχι ἀπὸ ἀνθρώπινα κίνητρα, ἀλλὰ ἀπὸ θεϊαν ὁρμὴν. Λέγει δὲ αὐτό, ὑποχωρῶν εἰς αὐτούς, καὶ προκαταλαμβάνων τὴν γνώμην των, καὶ κυριεύων (αὐτούς), εἰς ὅσα δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία θλάθῃ.

Ἔπειτα φέρει καὶ ἀποδείξεις, λέγων· «Ὅς ταύτην τὴν ὁδὸν ἐδίωξα ἕως θανάτου, δεσμεύων καὶ παραδιδούς εἰς φυλακὰς ἀνδρας τε καὶ γυναῖκας, ὥς καὶ ἀρχιερεὺς μαρτυρεῖ μοι, καὶ πᾶν τὸ πρεσβυτέριον». Διὰ νὰ μὴ εἴπῃ τις· «Καὶ ἀπὸ ποῦ αὐτὸ εἶναι φανερόν;» φέρει ὥς μάρτυρας τὸν ἴδιον τὸν ἀρχιερέα καὶ τοὺς πρεσβυτέρους. Καὶ λέγει μὲν καταπραϋνὼν· «Ζηλωτὴς ὑπάρχων καθὼς ὑμεῖς», δηλαδή, «ὅμοιος μὲ σᾶς», δεικνύει δὲ μὲ τὰ ἔργα, ὅτι ἦτο ἀνώτερος αὐτῶν· «διότι θεθαίως δὲν ἐζήτουν (εἶχον τὴν ἀξίωσιν) νὰ τοὺς συλλάβω, ἀλλὰ ἐξήγειρον καὶ τοὺς ἱερεῖς, καὶ εἰς ἄλλους τόπους μετέβαινον, καὶ δὲν ἐπροχώρουν μέχρι (τῆς συλλήψεως) ἀνδρῶν, ὅπως σεῖς, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν καὶ δένων πάντας καὶ ρίπτων αὐτοὺς εἰς φυλακὰς».

Ἀναμφισβήτητος ἡ μαρτυρία, ἀδικαιολόγητα τὰ τῶν Ἰουδαίων! Ἰδὲ πόσους φέρει ὥς μάρτυρας, τοὺς πρεσβυτέρους, τὸν ἀρχιερέα, τοὺς εὕρισκομένους εἰς τὴν πόλιν.

Θ'. Πρόσεξε δὲ καὶ τὴν ἀπολογίαν του ὅτι δὲν εἶναι ἔνεκα δειλίας, ἀλλὰ περισσότερον ἔνεκα διδασκαλίας καὶ κατηχήσεως· διότι ἐὰν δὲν ἦσαν σκληρό-

καρδοι οἱ ἀκροαταί, θά ἔδιδον προσοχὴν εἰς τὰ λεγόμενα· διότι μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου τοὺς εἶχε μάρτυρας, τὰ ὑπόλοιπα δὲ χωρὶς μαρτυρίας.

«Παρ' ὧν καὶ ἐπιστολάς δεξάμενος, πρὸς τοὺς ἀδελφούς εἰς Δαμασκὸν ἐπορευόμην, ἄξων καὶ τοὺς ἐκεῖσε ὄντας δεδεμένους εἰς Ἱερουσαλήμ, ἵνα τιμωρηθῶσιν. Ἐγένετο δὲ πορευομένῳ μοι καὶ ἐγγίζοντι τῇ Δαμασκῷ περὶ μεσημβρίαν ἐξαίφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιαστράψαι φῶς ἱκανὸν περὶ ἐμέ, ἔπεσόν τε εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἤκουον φωνῆς λεγούσης μοι· Σαούλ, Σαούλ, τί μὲ διώκεις; Ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην· Τίς εἶ, Κύριε; Εἶπέ τε πρὸς με· Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς Ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις». Ἰδιαιτέρως μὲν, λοιπόν, καὶ αὐτὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἄξια ἐμπιστοσύνης ἐξ αἰτίας ὧσων προηγέθησαν· διότι δὲν θά ἦτο δυνατόν νὰ ἀλλάξῃ. Τί λοιπόν, ἂν ὑπερηφανεύεται; λέγει. Οὐδόλως. Διατί, λοιπόν, ἐγκατέλειψε ἐξαφνικῶς τόσον ζῆλον; εἶπέ μου. Ἀναμένων τιμὴν; Καὶ ὅμως τὰ ἀντίθετα ὑπέφερεν· μήπως ἄνεσιν; Οὐτε αὐτό· ἀλλὰ τί ἄλλο; Ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὕρωμεν κάτι ἀπὸ σκέψεις. Αὐτά, λοιπόν, ἀφοῦ ἄφησε εἰς αὐτοὺς νὰ συγκεντρώσουν, διηγεῖται τὰ γεγονότα.

«Ἐγγίζοντί μοι, λέγει, τῇ Δαμασκῷ περὶ μεσημβρίαν ἐξαίφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιαστράψαι φῶς ἱκανὸν περὶ ἐμέ, ἔπεσόν τε εἰς τὸ ἔδαφος». Ἰδὲ πόσον τὸ μέγεθος τοῦ φωτός. Καὶ ὅτι δὲν ὑπερηφανεύομαι, μαρτυροῦν οἱ συνοδοιπόροι, οἱ ὀδηγοῦντες, ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εἶδον τὸ φῶς.

«Οἱ δὲ σὺν ἐμοὶ ὄντες τὸ μὲν φῶς ἐθεάσαντο, καὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο, τὴν δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι». Νὰ μὴ ἐκπλαγῆς, ἐπειδὴ ἐδῶ μὲν λέγει τοιουτοτρόπως, εἰς ἄλλο δὲ σημεῖον λέγει ὅτι «εἰστήκεισαν τὴν μὲν φωνὴν ἀκούοντες, μηδὲνα δὲ θεωροῦν-

τες»⁷. Δὲν εἶναι αὐτὸ ἀντίθετον· διότι δύο ἦσαν αἱ φωναί, τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Κυρίου· ἐκεῖ, λοιπόν, λέγει τὴν φωνὴν τοῦ Παύλου, ἐδῶ δὲ καὶ προσέθεσεν, εἰπών· «Τὴν φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι». Ἐπομένως τὸ «μηδένα θεωροῦντες»⁸, δηλώνει ὅχι τὸ ὅτι δὲν εἶδον, ἀλλὰ τὸ ὅτι δὲν ἤκουσαν· διότι δὲν εἶπεν ὅτι δὲν ἔβλεπον τὸ φῶς, ἀλλὰ «μηδένα θεωροῦντες εἰστήκεισαν»⁹. δηλαδή «μηδένα θεωροῦντες λαλοῦντα» (χωρὶς νὰ βλέπουν κάποιον νὰ ὁμιλῇ).

Εὐλόγως δὲ αὐτὸ συνέβη· διότι ἔπρεπε αὐτὸς νὰ ἀξιωθῇ ἐκείνης τῆς φωνῆς· διότι ἂν καὶ ἐκεῖνοι ἤκουον δὲν θὰ ἦτο τόσον μέγα τὸ θαῦμα. Ἐπειδὴ, λοιπόν, οἱ νωθρότεροι πείθονται περισσότερο μὲ τὴν θεάν, δι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνοι εἶδον μόνον τὸ φῶς, τὸ ὅποιον ἦτο ἱκανὸν νὰ τοὺς πείσῃ· διὰ τοῦτο καὶ καταλαμβάνονται ἀπὸ φόβου. Ἄλλωστε δὲν εἰργάσθη τὸ φῶς τόσον δι' αὐτοὺς, ὅσον δι' αὐτόν· καθ' ὅσον τοῦ ἔβλαψε τοὺς ὀφθαλμούς, ἀφοῦ ἔδωσεν εἰς ἐκείνους τὴν εὐκαιρίαν νὰ φωτισθοῦν, ἐὰν θεβαίως ἤθελον, ἀπὸ ὅσα συνέβαινον εἰς αὐτόν. Μοῦ φαίνεται, λοιπόν, ὅτι ἐκεῖνοι δὲν ἐπίστευσαν κατ' οἰκονομίαν, ὥστε νὰ εἶναι ἀξιόπιστοι μάρτυρες.

«Εἰπέ τε, λέγει, πρὸς ἐμέ· Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις». Ὁρθῶς καὶ ἡ πόλις εὐρίσκεται πλησίον (τοῦ ὀνόματος), διὰ νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν αὐτοί. Καὶ οἱ Ἀπόστολοι τοιουτοτρόπως ἔλεγον· «Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ». Ἰδὲ καὶ αὐτὸς μαρτυρεῖ ὅτι ἐδιώκετο.

7. Πρόξ. 9, 7

8. Αὐτόθ.

9. Αὐτόθ.

«Οἱ δὲ σὺν ἔμοι ὄντες τὸ μὲν φῶς ἐθεάσαντο, καὶ ἔμφοθοι ἐγένοντο, τὴν δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι. Εἶπον δέ· Τί ποιήσω, Κύριε; Ὁ δὲ Κύριος εἶπε πρὸς με· Ἀναστάς πορεύου εἰς Δαμασκόν, κάκεῖ σοι λαληθήσεται τί σε δεῖ ποιῆσαι. Ὡς δὲ οὐκ ἐνέθλεπον ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ φωτὸς ἐκείνου, χειραγωγούμενος ὑπὸ τῶν συνόντων μοι, ἦλθον εἰς Δαμασκόν. Ἀνανίας δέ τις, ἀνὴρ εὐλαθῆς κατὰ τὸν νόμον, μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων τῶν ἐν Δαμασκῷ Ἰουδαίων, ἐλθὼν πρὸς με καὶ ἐπιστάς, εἶπέ μοι· Σαοὺλ ἀδελφέ, ἀνάθλεψον. Κάγῳ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνέθλεψα εἰς αὐτόν».

«Εἰσελθε, λέγει, εἰς τὴν πόλιν, κάκεῖ σοι λαληθήσεται τί σε δεῖ ποιῆσαι». Ἰδοὺ πάλιν ἄλλος μάρτυς. Καὶ ἰδὲ πῶς τὸν καθιστᾷ ἀξιόπιστον. «Ἀνανίας δέ τις, λέγει, ἀνὴρ εὐλαθῆς κατὰ τὸν νόμον, μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων τῶν Ἰουδαίων, εἰσελθὼν πρὸς με καὶ ἐπιστάς, εἶπέ μοι· Ἀνάθλεψον». Τοιουτοτρόπως τίποτε δὲν εἶναι ξένον. «Κάγῳ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνέθλεψα».

Ἐπειτα ἡ μαρτυρία ἀπὸ τὰ γεγονότα. Καὶ ἰδὲ ὅτι αὐτῇ συντίθεται ἀπὸ πρόσωπα καὶ πράγματα, ἀπὸ πρόσωπα καὶ φιλικὰ καὶ ξένα. Πρόσωπα εἶναι οἱ ἱερεῖς, οἱ πρεσβύτεροι, οἱ συνοδοιπόροι· τὰ πράγματα ὅσα ἔπραξεν, ὅσα ἔπαθε· καὶ τὰ πράγματα μαρτυροῦν εἰς τὰ γεγονότα ὅχι μόνον τὰ πρόσωπα.

Ἡ καὶ διαφορετικῶς ξένος ἦτο ὁ Ἀνανίας· ἔπειτα τὸ ἴδιον τὸ γεγονός, δηλαδή ἡ ἀνάκτησις τῆς δράσεως· ἔπειτα ἡ μεγάλη προφητεία. «Ὁ δὲ εἶπε (λέγει)· Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν προεχειρίσατό σε γνῶναι τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἰδεῖν τὸν δίκαιον». Ὁρθῶς εἶπε· «Τῶν πατέρων», διὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτοὶ δὲν εἶναι Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ ξένοι πρὸς τὸν νόμον, καὶ ὅτι ἐνεργοῦν ἀπὸ φθόνου ὅχι ἀπὸ ζήλου. «Γνῶναι, φησί, τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἰδεῖν τὸν δίκαιον». Ἐπομένως αὐτὸ ἦτο θέλημά του.

Ἰδὲ πῶς γίνεται διδασκαλία εἰς τύπον διηγήσεως.

«Καὶ ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ὅτι ἔση μάρτυς αὐτοῦ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὧν ἑώρακας καὶ ἤκουσας».

«Καὶ ἰδεῖν, λέγει, τὸν δίκαιον»· κατὰ πρῶτον λέγει αὐτό. Ἐάν δὲ εἶναι δίκαιος, αὐτοὶ εἶναι ὑπεύθυνοι. «Καὶ ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ». Ἰδὲ πῶς ἐξυμῶναι τὸ γεγονός. «Ὅτι ἔση, λέγει, μάρτυς αὐτοῦ». Ἐπομένως δι' αὐτὸ δὲν θά προδώσῃς τὸ θέαμα καὶ τὴν ἀκρόασιν, καὶ ὅσων ἔχεις ἴδει καὶ ὅσων ἤκουσες· μὲ κάθε μίαν ἐκ τῶν αἰσθήσεων τὸν διαθεβαιῶναι. «Καὶ νῦν τί μέλλεις; Ἀναστὰς βάπτισαι, καὶ ἀπόλυσαι τὰς ἁμαρτίας σου, ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα αὐτοῦ».

γ'. Ἐδῶ μέγα πρᾶγμα εἶπεν· διότι δὲν εἶπεν· «Εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ βαπτίσου», ἀλλ' «ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα αὐτοῦ». Αὐτὸ δὲ εἶναι χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀποδεικνύοντος ὅτι αὐτὸς εἶναι Θεός· διότι δὲν εἶναι δυνατόν κάποιον ἄλλον νὰ ἐπικαλεσθῇ, παρὰ τὸν Θεόν.

Ἐπειτα μὲ ὅσα λέγει δεικνύει ὅτι καὶ ὁ ἴδιος δὲν ἠναγκάσθη. «Ὁ δὲ Κύριος εἶπε πρὸς με· Πορεύου εἰς Δαμασκόν, κακεῖ σοι λαληθήσεται τί σε δεῖ ποιῆσαι». Τίποτε δὲν εἶναι χωρὶς μαρτυρίαν, ἀλλὰ φέρει τὴν μαρτυρίαν ὅλης τῆς πόλεως, ἢ ὅποια θεβαίως τὸν εἶδε νὰ ὀδηγῇται τυφλός.

Ἰδὲ δὲ ὅτι καὶ ἡ προφητεία ἐξεπληρώθη, τὴν ὁποίαν ἤκουσεν, ὅτι θά εἶναι αὐτὸς μάρτυς τοῦ Κυρίου· διότι πραγματικῶς ἔγινε μάρτυς αὐτοῦ, καὶ μάρτυς ὅπως πρέπει, καὶ μὲ ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἔπραξε, καὶ μὲ ἐκεῖνα τὰ ὅποια εἶπε.

Τοιοῦτοι μάρτυρες πρέπει νὰ εἴμεθα καὶ ἡμεῖς, καὶ νὰ μὴ προδίδωμεν ἐκεῖνα τὰ ὅποια μᾶς ἐνεπιστεύθη ὁ Θεός· δὲν λέγω μόνον διὰ τὰς διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ

διὰ τὸν τρόπον ζωῆς. Διότι παρατήρησε· ὅτι εἶδεν, ὅτι ἤκουσε, μαρτυρεῖ (ὁ Παῦλος) εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τίποτε δὲν τὸν ἐμπόδισε. Καὶ ἡμεῖς ἠκούσαμεν ὅτι ὑπάρχει ἀνάστασις καὶ ἄπειρα ἀγαθὰ, εἶναι χρέος μας, λοιπόν, νὰ ὁμολογήσωμεν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Καὶ θεθαίως ὁμολογοῦμεν, λέγει, καὶ πιστεύομεν. Πῶς, ἐφ' ὅσον πράττομεν τὰ ἀντίθετα; Εἰπέ μου, λοιπόν· «Ἐὰν κάποιος ὠνόμαζε τὸν ἑαυτὸν τοῦ Χριστιανόν, ἔπειτα ἀπομακρυνθεὶς ἐσκέπτετο τὰ Ἰουδαϊκά, ἄρα γε θὰ ἦτο ἀρκετὴ ἡ ὁμολογία αὐτῇ;». Οὐδὲν ὡς· διότι ἀπὸ τὰς πράξεις θὰ ἐζήτουν τὴν ὁμολογίαν. Τοιουτοτρόπως, λοιπόν, καὶ ἡμεῖς, ἐὰν λέγωμεν ὅτι ὑπάρχει ἀνάστασις καὶ ἄπειρα ἀγαθὰ, ἔπειτα περιφρονῶμεν αὐτά, καὶ προτιμῶμεν τὰ ἐδῶ, ποῖος θὰ μᾶς πιστεύσῃ; διότι ὅχι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα λέγομεν, ἀλλὰ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πράττομεν προσέχουν ὅλοι ἀνεξαίρετως.

«Μάρτυς ἔση, λέγει, πρὸς πάντας ἀνθρώπους», ὅχι μόνον πρὸς τὸ φιλικὸν περιβάλλον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἀπίστους· διότι οἱ μάρτυρες τοιουτοτρόπως εἶναι, δηλαδὴ πείθουν ὅχι ἐκείνους οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν, ἀλλὰ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀγνοοῦν.

Ἄς γίνωμε μάρτυρες ἄξιοι ἐμπιστοσύνης. Πῶς δὲ θὰ γίνωμεν ἀξιόπιστοι; Ἀπὸ τὸν τρόπον ζωῆς. Ἐπετίθεντο εἰς ἐκεῖνον οἱ Ἰουδαῖοι· ἐπιτίθενται εἰς ἡμᾶς τὰ πάθη, τὰ ὁποῖα προτρέπουν νὰ ἀποκηρύξωμεν τὴν ὁμολογίαν. Ἀλλὰ ἄς μὴ πειθώμεθα· εἴμεθα μάρτυρες οἱ ὁποῖοι ἐστάλημεν ἀπὸ τὸν Θεόν.

Διατυπῶνεται ἀπὸ μερικοὺς ἀνθρώπους ἡ κρίσις· ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι Θεός· μᾶς ἔστειλε διὰ νὰ ὁμολογήσωμεν δι' αὐτόν. Ἄς ὁμολογήσωμεν καὶ ἄς πείσωμεν τοὺς κρίνοντας· ἂν δὲν ὁμολογήσωμεν, εἴμεθα ὑπεύθυ-

νοι καὶ διὰ τὴν πλάνην ἐκείνων. Ἐὰν δὲ εἰς τὸ δικαστήριον, ὅπου (κρίνονται) θιωτικά πράγματα, δὲν θὰ ἐδέχετο κάποιος μάρτυρα, ὁ ὁποῖος εἶναι πλήρης κακῶν, πολὺ περισσότερον ἐδῶ, ὅπου ἡ ἐξέτασις εἶναι διὰ τοιούτου εἵδους πράγματα.

Ἡμεῖς λέγομεν ὅτι ἠκούσαμε τὸν Χριστόν, καὶ ὅτι πιστεύομεν εἰς ὅσα ὑπεσχέθη· ἐκεῖνοι λέγουσιν· «Δεῖτε αὐτὸ διὰ τῶν ἔργων· διότι ὁ τρόπος τῆς ζωῆς σας μαρτυρεῖ τὰ ἀντίθετα, ὅτι δηλαδὴ δὲν πιστεύετε». Τοὺς κερδίζοντας χρήματα, τοὺς ἄρπαγας, τοὺς πλεονέκτας θέλετε νὰ ἴδωμεν; ἐκείνους οἱ ὁποῖοι πενθοῦν, οἱ ὁποῖοι θρηνοῦν, οἱ ὁποῖοι οἰκοδομοῦν, οἱ ὁποῖοι τὰ πάντα ἐπιχειροῦν, ὥς νὰ πρόκειται νὰ μὴ ἀποθάνουν; Ἐάν, λοιπόν, δὲν πιστεύετε ὅτι θὰ ἀποθάνετε, πᾶν γὰρ τόσον ἐμφανὲς καὶ γνωστὸν, πῶς θὰ σᾶς πιστεύσωμεν ὅταν δίδεται μαρτυρίαν (ἄνευ ἔργων); Διότι ὑπάρχουν, ὑπάρχουν πολλοὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι τοιουτοτρόπως συμπεριφέρονται, ὥς νὰ πρόκειται νὰ μὴ ἀποθάνουν· διότι ὅταν ἀρχίζουν νὰ οἰκοδομοῦν καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν εἰς θαθὺ γῆρας, πότε θὰ σκεφθοῦν τὸν θάνατον;

Δὲν εἶναι μικρὰ ἡ τιμωρία δι' ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι ἐκλήθημεν μὲν εἰς ὁμολογίαν, δὲν ἡδυνήθημεν δὲ νὰ μαρτυρήσωμεν ὅσα εἶδομεν. Εἶδομεν καὶ ἡμεῖς μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοὺς ἀγγέλους καὶ εὐκρινέστερον ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶδον (τὸ φῶς μετὰ τοῦ Παύλου), ἐπομένως ἅς ὁμολογήσωμεν διὰ τὸν Χριστόν· διότι δὲν εἶναι θεθαίως μόνον ἐκεῖνοι μάρτυρες, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς. Δι' αὐτὸ ἐκεῖνοι ὀνομάζονται μάρτυρες, διότι, ἐνῶ διατάσσονται νὰ ἀρνηθοῦν, ὑπομένουν τὰ πάντα, διὰ νὰ εἴπουν τὴν ἀλήθειαν· καὶ ἡμεῖς, ὅταν διατασσώμεθα ἀπὸ τὰ πάθη νὰ ἀπαρνηθῶμεν, ἅς μὴ νικώμεθα.

Ὁ πλοῦτος λέγει· «Εἶπέ ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι Χρι-

στός· μή, λοιπόν, σὺ τὸν ὑπακούης ὡς Θεόν, ἀλλὰ περιφρόνησε τὰς ἐντολάς του». Αἱ πονηραὶ ἐπιθυμίαι τὸ ἴδιον λέγουν· ἀλλὰ σὺ μὴ παρασυρθῇς, ἀλλὰ στάσου μὲ γενναιότητα, διὰ νὰ μὴ λεχθῇ καὶ δι' ἡμᾶς· «Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται»¹⁰· διότι αὐτὸ δὲν εἶναι γνώρισμα μαρτύρων, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον.

Καὶ τὸ νὰ ἀρνηθοῦν ἄλλοι μὲν, δὲν εἶναι ἄξιον ἀπορίας, τὸ νὰ γίνωμεν δὲ ἡμεῖς ἀρνηταί, οἱ ὅποιοι ἐκλήθημεν νὰ μαρτυρήσωμεν, εἶναι θαρὺ καὶ δυσάρεστον· αὐτὸ κατ' ἐξοχὴν θλάπτει τὰ ἰδικὰ μας. «Εἰς μαρτύριον αὐτοῖς ἀποθήσεται»¹¹, λέγει, ἀλλὰ, ὅταν δὲν ἀποχωρήσωμεν, ὅταν μείνωμεν σταθεροί· Ἐὰν ὅλοι ἠθέλομεν νὰ μαρτυρήσωμεν διὰ τὸν Χριστόν, ταχέως θὰ ἐπείθαμε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς.

δ'. Σημαντικὸν πρᾶγμα ὁ ἐνάρετος θίος, ἀγαπητοί· καὶ ἂν εἶναι κάποιος πολὺ ἐπιθετικὸς, καὶ ἂν φανερώς δὲν κατηγορῇ ἐξ αἰτίας τῆς διδασκαλίας, ὅμως κρυφίως (ἐνδομύχως) ἐπιδοκιμάζει, ὅμως θὰ εἴπη ἐπαινετικά, ὅμως θὰ θαυμάσῃ. Καὶ ἀπὸ ποῦ, λέγει, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ὁ θίος ἄριστος; Ἀπὸ οὐδὲν ἄλλο παρὰ ἀπὸ θεῖαν ἐνέργειαν.

Τί, λοιπόν (θὰ εἴπωμεν), ὅταν καὶ οἱ ἐθνικοὶ εἶναι τοιοῦτοι (ἔχουν θίον ἄριστον); Ἐκεῖνοι ἐὰν θεθαίως ὑπάρχουν τοιοῦτοι, ἄλλοι μὲν (ἔχουν θίον ἄριστον) ἐκ φύσεως, ἄλλοι δὲ ἀπὸ ματαιοδοξίαν.

Θέλεις νὰ μάθῃς πόση εἶναι ἡ λαμπρότης τοῦ θίου, πόσῃν πειθῶ ἔχει; Πολλοὶ ἐκ τῶν αἰρετικῶν τοιουτοτρόπως ἐνίκησαν, καὶ ἂν καὶ αἱ διδασκαλαὶ τῶν ἦσαν ἐσφαλμέναι, οἱ πολλοὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐξ αἰτί-

10. Τίτ. 1, 16.

11. Λουκ. 21, 13.

ας τοῦ σεβασμοῦ διὰ τὸν θίον δὲν ἠρεύνησαν πλέον τὴν διδασκαλίαν, ἄλλοι δὲ ἂν καὶ τοὺς κατηγορήσαν διὰ τὴν διδασκαλίαν, τοὺς ἐσεβάσθησαν διὰ τὸν θίον· οὐχὶ ὀρθῶς μὲν, πλὴν ὅμως αὐτὸ ἔπαθον. Αὐτὸ ἐδυσφήμησε τὰ ἅγια τῆς πίστεώς μας, αὐτὸ ἀνέτρεψε τὰ πάντα, δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ ὑπάρχη οὐδεὶς ἔπαινος τοῦ θίου εἰς οὐδένα, αὐτὸ θλάπτει τὴν πίστιν.

Λέγομεν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Θεός, καὶ ἄπειρα ἄλλα παρουσιάζομε, μετὰ τῶν ἄλλων δὲ καὶ αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἔπεισεν ὅλους γενικῶς νὰ διάγουν σωστὸν θίον· ἀλλὰ αὐτὸ συμβαίνει εἰς ὀλίγους. Βλάπτει τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀναστάσεως ἢ αἰσχροῦ τοῦ θίου, τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τὴν περὶ κρίσεως· καὶ πολλὰ ἄλλα προκαλεῖ, τὴν μοῖραν, τὴν ἀνάγκην, τὴν ἀπρονοήσιαν. Διότι ἡ ψυχὴ, θυθισθεῖσα εἰς πολλὰ κακά, προσπαθεῖ νὰ ἐφευρίσκη διὰ τὸν ἑαυτὸν τῆς αὐτὰς ὡσὰν μερικὰς παρηγορίας, διὰ νὰ μὴ λυπηταί, ἐπειδὴ σκέπτεται ὅτι ὑπάρχει κρίσις, καὶ ὅτι εἰς ἡμᾶς καταλογίζονται τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας.

Ἄπειρα κακά δημιουργεῖ ὁ θίος, κάμνει τοὺς ἀνθρώπους θηρία, καὶ περισσότερον ἀπερισκέπτους ἀπὸ τὰ θηρία· διότι ὅσα ἀκριβῶς ὑπάρχουν εἰς κάθε φύσιν τῶν θηρίων, αὐτὰ πολλάκις συνεκέντρωσε εἰς ἕνα ἄνθρωπον, καὶ τὸ πᾶν κατέστρεψε. Διὰ τοῦτο εἰσήγαγε ὁ διάβολος τὸ πεπρωμένον, διὰ τοῦτο εἶπεν ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ἄνευ προνοίας, διὰ τοῦτο ὅτι ὑπάρχουν καλοὶ ἐκ φύσεως χαρακτῆρες καὶ φαῦλοι, διὰ τοῦτο παραγγέλλει ὅτι τὸ κακὸν εἶναι ἄνευ ἀρχῆς καὶ ὑλικόν, διὰ τοῦτο πράττει τὰ πάντα, διὰ νὰ ἐπιφέρῃ φθοράν εἰς τὸν θίον μας· διότι οὔτε ἀπὸ ἐσφαλμένως διδασκαλίας εἶναι δυνατόν νὰ ἐκφύγῃ (νὰ ἐπανέλθῃ), ὅταν εἶναι κάποιος τοιοῦτου θίου (διεφθαρμένου), οὔτε νὰ παρα-

μείνη εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν, ἀλλὰ ἀπὸ ἀνάγκην πολλὴν εἶναι δυνατόν αὐτὰ νὰ τὰ ἀποδεχθῇ· διότι ἐγὼ θεβαίως δὲν νομίζω ὅτι εὐρίσκεται ταχέως κάποιος ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν ζοῦν ὀρθῶς, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ σκέπτεται ἄπειρα διαβολικά, ὅτι ὑπάρχει αὐτόματος γένεσις, ὅτι τυχαίως ὁδηγοῦνται τὰ πράγματα, ὅτι τὰ πάντα κυβερνῶνται ἀτάκτως καὶ συγκεχυμένως.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, ἃς ἐνδιαφερώμεθα διὰ θείον καλόν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ ἀποδεχώμεθα διδασκαλίας κακὰς. Ὁ Κάϊν ἐτιμωρήθη νὰ στενάζη καὶ νὰ κατέχεται ἀπὸ φόβον. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ πονηροὶ καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν συνείδησιν τῶν πολλῶν κακῶν· πολλάκις ἐκτινάσσονται ἀπὸ τὸν ὕπνον, πλήρεις θορύβου εἶναι αἱ σκέψεις των, τεταραγμένοι οἱ ὀφθαλμοί, τὰ πάντα εἶναι πλήρη ὑποψίας, τὰ πάντα ἐπιφέρουν κατάπληξιν, πλήρης ἡ ψυχὴ των ἀπὸ φοβερὰν ἀναμονήν, ἀπὸ δειλίαν, συσπειρουμένη ἀπὸ φόβον καὶ τρόμον, γίνεται νωθρά. Τίποτε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ περισσότερο μαλθακὸν ἀπὸ τοιαύτην ψυχὴν, τίποτε περισσότερο μωρόν. Ὅπως ἀκριβῶς οἱ παράφρονες εἶναι ἐκτὸς ἑαυτῶν, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ τοιούτου εἵδους ψυχὴ εἶναι ἐκτὸς ἑαυτῆς.

Πότε, λοιπόν, αὐτὴ θὰ ἔλθῃ εἰς συναισθησιν, ὅταν ἔχῃ τόσην ἀναταραχήν, ἡ ὁποία εὐχάριστον εἶναι, ἀφοῦ ἀπολαύσῃ γαλήνην καὶ ἡρεμίαν, νὰ ἡμπορέσῃ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν τιμητικὴν της καταγωγὴν; Ὅταν δὲ τὰ πάντα τὴν φοβίζουν καὶ τὴν θορυβοῦν, καὶ ὄνειρα, καὶ λόγια, καὶ μορφαί, καὶ ὑποψαῖα μόνον, πότε θὰ δυνηθῇ νὰ ἴδῃ τὸν ἑαυτὸν της, ἐὰν εἶναι τοιουτοτρόπως ταραγμένη καὶ θορυβημένη;

Ἄς λύσωμε, λοιπόν, τὸν φόβον της, ἃς θραύσωμε τὰ δεσμά· διότι ἐὰν δὲν ὑπῆρχε κόλασις, αὐτὰ ἀπὸ ποῖαν κόλασιν δὲν εἶναι χειρότερα, νὰ ζῇ δηλαδὴ πάν-

τοτε μὲ φόβον, νὰ μὴ ἔχη ποτὲ θάρρος, νὰ μὴ χαλαρώνῃ ποτέ;

Αὐτά, λοιπόν, ὅλα ἀφοῦ γνωρίζομεν ἀκριβῶς, ὡς γαληνεύωμεν, καὶ ὡς φροντίζομε διὰ τὴν ἀρετὴν, διὰ νὰ διέλθωμεν ἀμέμπτως τὴν παροῦσαν ζωὴν, κατέχοντες ὀρθὴν διδασκαλίαν καὶ σωστὸν θίον, καὶ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ἔχει ὑποσχεθῇ εἰς τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α ΜΗ' (48)

(Πράξ. 22, 17 - 30, 23, 1 - 5).

«Ἐγένετο δέ μοι, ὑποστρέψαντι εἰς Ἱερουσαλήμ, προσευχομένου μου ἐν τῷ Ἱερῷ, γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει, καὶ ἰδεῖν λέγοντά μοι αὐτόν· Σπεῦσον, καὶ ἔξελθε ἐν τάχει ἐξ Ἱερουσαλήμ, διότι οὐ παραδέχονται σου τὴν μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ. Καὶ γὰρ εἶπον· Κύριε, αὐτοὶ ἐπίστανται ὅτι ἐγὼ ἡμὴν φυλακίζων καὶ δέρων κατὰ τὰς συναγωγὰς τοὺς πιστεύοντας ἐπὶ σέ· καὶ ὅτε ἐξεχείτο τὸ αἷμα Στεφάνου τοῦ μάρτυρός σου, καὶ αὐτὸς ἡμὴν ἐφεστὼς καὶ συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ, φυλάσσειν τὰ ἱμάτια τῶν ἀναιρούντων αὐτόν»¹.

1. Πρόξ. 22, 17 - 20.

α'. Παρατήρησε πῶς ὠθεῖ τὸν ἑαυτὸν τοῦ μέσα εἰς τοὺς κινδύνους· διότι προσθέτει· «Ἐγένετο δέ μοι ὑποστρέψαντι εἰς Ἱερουσαλήμ»· δηλαδή, «ἦλθον πάλιν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὄραμα». «Καὶ προσευχομένου μου ἐν τῷ ἱερῷ, γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει, καὶ ἰδεῖν λέγοντά μοι· Σπεῦσον, καὶ ἔξελθε ἐν τάχει, διότι οὐ παραδέχονται σου τὴν μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ». Ἰδέ, οὔτε αὐτὸ εἶναι χωρὶς μαρτυρίαν, ἀλλὰ ἡ μαρτυρία προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα. Εἶπεν ὅτι «οὐ δέχονται σου τὴν μαρτυρίαν», καὶ δὲν τὴν ἐδέχθησαν· καὶ θεθαίως ἀπὸ τοὺς ὑπολογισμοὺς ἔπρεπε νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ τὴν δεχθοῦν· «ἐγὼ γὰρ ἤμην ὁ φυλακίζων καὶ δέρων», λέγει. Ἐπομένως δι' αὐτὸ ἔπρεπε αὐτοὶ νὰ δεχθοῦν τὴν μαρτυρίαν, καὶ ὁμοῦ δὲν τὴν ἐδέχθησαν· διὰ τοῦτο καὶ πληροφορεῖται αὐτὸ εἰς τὴν ἔκστασιν, ὅτι δηλαδή δὲν θὰ παραδεχθοῦν τὴν μαρτυρίαν. Ἐδῶ δύο πράγματα συνθέτει (δι' ὧν λέγει) καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀπολογία εἰς αὐτοὺς (δι' αὐτά), (διότι παραλόγως καὶ ἀδικαιολογῆτως τὸν ἐδίωκον), καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο Θεός, ἐπειδὴ προφητεύει τὰ ἐκτὸς ἀναμονῆς, καὶ ἐπειδὴ δὲν βλέπει εἰς αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἔγιναν, ἀλλὰ ἐπειδὴ προγινώριζει τὰ μέλλοντα. Πῶς, λοιπόν, λέγει· «Ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ θασιλέων υἱῶν τε Ἰσραὴλ θαστάσει τὸ ὄνομά μου;»². «Θὰ κρατήσῃ», εἶπεν, δὲν θὰ πείσῃ ὅπωςδήποτε· ἄλλως τε οἱ Ἰουδαῖοι εἰς ἄλλα μέρη μὲν ἐπείθοντο, ἐδῶ δὲ ὄχι. Ἐδῶ ὅπου ἰδιαιτέρως ἔπρεπε νὰ πεισθοῦν, ἐπειδὴ ἐγνώριζον τὴν προηγουμένην ἀγωνιστικότητά του, ἐδῶ δὲν ἐπείθοντο.

«Καὶ ὅτε ἐξεχεῖτο τὸ αἷμα Στεφάνου τοῦ μάρτυ-

2. Πρόξ. 9, 15.

ρός σου, καὶ αὐτὸς ἤμην ἐφεστῶς καὶ συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ». Ἰδὲ ποῦ πάλιν καταλήγει ὁ λόγος, εἰς τὸ δύσκολον κεφάλαιον· διότι δεικνύει ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ παρακινῶν, καὶ ὄχι μόνον ὁ παρακινῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ φονεύων μὲ πολλὰς χεῖρας τὸν Στέφανον. Τοὺς ὑπενθύμισε φοβερὸν φόνον. Τότε, λοιπόν, ἰδιαιτέρως δὲν τὸ ἠνέχθησαν ἐπειδὴ αὐτὸ τοὺς ἤλεγχε· καὶ πλέον ἐξεπληροῦτο ἡ προφητεία.

Πολὺς, λοιπόν, ὁ ζῆλος, καὶ μεγάλη ἡ κατηγορία, καὶ οἱ μάρτυρες τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστοῦ μετὰ θάρρους ὁμιλοῦντες. Ἀλλὰ οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἠνέχθησαν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἀκούσουν ὅλην τὴν ὁμίλιαν, ἀλλὰ πυρποληθέντες πολὺ ἀπὸ τὸν θυμὸν ἐκραύγαζον.

«Καὶ εἶπε πρὸς με· Πορεύου, ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν ἀποστελῶ σε. Ἦκουον δὲ αὐτοῦ ἄχρι τοῦ λόγου τούτου, καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν, λέγοντες· Αἴρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον· οὐ γὰρ καθῆκον αὐτὸν ζῆν. Κραζόντων δὲ αὐτῶν καὶ ριπτόντων τὰ ἱμάτια, καὶ κονιορτὸν θαλλόντων εἰς τὸν ἀέρα, ἐκέλευσεν ὁ χιλιάρχος εἰσάγεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν παρεμβολήν, εἰπὼν μάλιστα ἵνα ἀνετάξεσθαι αὐτόν, ἵνα γινῶ δι' ἣν αἰτίαν οὕτω κατεβόων αὐτοῦ». Καὶ ὁ χιλιάρχος ἔπρεπε νὰ ἐξετάσῃ ἐὰν αὐτὰ εἶχον τοιουτοτρόπως, ἢ καὶ ἐκεῖνοι οἱ ἴδιοι. Αὐτὸς δέ, χωρὶς νὰ πράξῃ τίποτε περισσότερον, διατάσσει νὰ τὸν ἀνακρίνουν μὲ μαστίγῳσιν· «ἐκέλευσε γὰρ αὐτόν, λέγει, εἰσάγεσθαι εἰς τὴν παρεμβολήν, εἰπὼν μάλιστα ἵνα ἀνετάξεσθαι αὐτόν, ἵνα γινῶ δι' ἣν αἰτίαν οὕτω κατεβόων αὐτοῦ».

Καὶ θεθαίως ἔπρεπε νὰ πληροφορηθῇ ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐκραύγαζον ἐναντίον του, καὶ νὰ ἐρωτήσῃ ἐὰν ἦσαν ἀντίθετοι εἰς κάτι ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν· ἀλλὰ μόνον χρησιμοποιεῖ τὴν δύναμίν του, καὶ πράττει πρὸς χάριν ἐκείνων· διότι δὲν ἐπεδίωκεν αὐτό, πῶς

θά πράξει δηλαδή κάτι δικαίως, ἀλλὰ πῶς θά σταματήσῃ τὴν ὀργὴν ἐκείνων, ἡ ὁποία ἦτο ἄδικος.

«Ὡς δὲ προσέτεινον αὐτὸν τοῖς ἱμαῖσιν, εἶπε πρὸς τὸν ἐστῶτα ἐκατόνταρχον ὁ Παῦλος· Εἰ ἄνθρωπον Ρωμαῖον καὶ ἀκατάκριτον ἔξεστιν ὑμῖν μαστίζειν;». Δὲν ἐψεύσθη ὁ Παῦλος, μὴ γένοιτο! ὅταν ὠνόμασε τὸν ἑαυτὸν τοῦ Ρωμαῖον· (διότι ἦτο Ρωμαῖος πολίτης)· διὰ τοῦτο καὶ ὁ χιλιάρχος φοβεῖται, μόλις τὸ ἤκουσε. Καὶ διὰ ποῖον λόγον, λέγει, ἐφοβήθη; Ἄν διὰ τίποτε ἄλλο δὲν ἐφοβήθη, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ συλληφθῇ καὶ τιμωρηθῇ περισσότερον.

Καὶ ἰδέ, δὲν λέγει μόνον, ἀλλ' «εἰ ἔξεστιν ὑμῖν;». Δύο τὰ ἀδικήματα, διότι μαστιγώνεται καὶ ἀναπολόγητος, καὶ ἐνῶ ἦτο Ρωμαῖος.

Τότε αὐτὸ τὸ εἶχον μεγάλο προνόμιον αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ὀνομάζωνται τοιουτοτρόπως· καὶ δὲν τὸ ἐπετύγχανον ὅλοι αὐτό· διότι λέγουν ὅτι ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀδριανοῦ ὠνομάσθησαν ὅλοι Ρωμαῖοι, παλαιότερον ὅμως δὲν ἦτο τοιουτοτρόπως. Ἡ καὶ εἶπε τὸν ἑαυτὸν τοῦ Ρωμαῖον, διὰ νὰ διαφύγῃ τὴν τιμωρίαν· διότι θά ἐγένετο εὐκόλως καταφρονούμενος ἂν ἐμαστιγώνετο· τῶρα δὲ ἀφοῦ εἶπεν αὐτό, εἰς μεγαλύτερον φόβον τοὺς ἐμβάλλει. Ἐάν δὲ τὸν ἐμαστιγῶναν, καὶ θά διέστρεφον τὴν ὑπόθεσιν, ἢ καὶ θά τὸν ἐφόνευσον· τῶρα δὲ δὲν συμβαίνει τοιουτοτρόπως. Ἰδέ πῶς ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει νὰ γίνουν πολλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν.

Ὁ δὲ χιλιάρχος, ἀπαντῶν ὅτι «πολλοῦ κεφαλαίου τὴν πολιτείαν ταύτην ἐκτησάμην», δεικνύει ὅτι ὑπωπετεύθη ὅτι εἶναι πρόφασις τὸ ὅτι εἶπε ὁ Παῦλος ὅτι εἶναι Ρωμαῖος· καὶ ἴσως αὐτὸ τὸ ἐνόμισεν ἀπὸ τὴν πτωχείαν τοῦ Παύλου ἢ ὁποία ἦτο καταφανής.

«Ἀκούσας δὲ ὁ ἑκατόνταρχος, προσελθὼν τῷ χιλιάρχῳ ἀπήγγειλε, λέγων· Ὅρα τί μέλλεις ποιεῖν· ὁ γὰρ ἄνθρωπος οὗτος Ρωμαῖός ἐστι. Προσελθὼν δὲ ὁ χιλιάρχος εἶπεν αὐτῷ· Λέγε μοι, εἰ σὺ Ρωμαῖος εἶ; Ὁ δὲ ἔφη· Ναί. Ἀπεκρίθη ὁ χιλιάρχος· Ἐγὼ πολλοῦ κεφαλαίου τὴν πολιτείαν ταύτην ἔκτησάμην. Ὁ δὲ Παῦλός φησιν· Ἐγὼ δὲ καὶ γεγέννημαι. Εὐθέως δὲ ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ οἱ μέλλοντες ἀνετάζειν αὐτόν. Καὶ ὁ χιλιάρχος δὲ ἐφοβήθη, ἐπιγνοὺς ὅτι Ρωμαῖός ἐστι, καὶ ὅτι ἦν αὐτόν δεδεκώς».

«Ἐγὼ δέ, λέγει, καὶ γεγέννημαι». Ἐπομένως ἦτο ἀπὸ πατέρα Ρωμαῖον πολίτην. Τί, λοιπόν, γίνεται μετὰ ἀπὸ αὐτό; Ἀφοῦ τὸν ἔλυσεν τὸν κατέβασεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Τοιοῦτοτρόπως δὲν ἦτο ψεῦδος τὸ ὅτι εἶπεν ὅτι εἶναι Ρωμαῖος πολίτης, διότι καὶ ὠφελήθη ἀπὸ αὐτό, ἀφοῦ ἐλύθη ἀπὸ τὰ δεσμά καὶ πῶς, ἄκουε· «Τῇ δὲ ἐπαύριον βουλόμενος γνῶναι τὸ ἀσφαλές, τὸ τί κατηγορεῖται ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἔλυσεν αὐτόν, καὶ ἐκέλευσε συνελθεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ πᾶν τὸ συνέδριον αὐτῶν καὶ καταγαγὼν τὸν Παῦλον ἔστησεν εἰς αὐτούς».

«Ἀτενίσας δὲ ὁ Παῦλος τῷ συνεδρίῳ εἶπεν»³. Οὐχὶ πλέον πρὸς τὸν χιλιάρχον, ἀλλὰ πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὸν λαὸν ὁμιλεῖ. Καὶ τί λέγει; «Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ πάσῃ συνειδήσει ἀγαθῇ πεπολίτευμαι τῷ Θεῷ ἄχρι ταύτης τῆς ἡμέρας». Αὐτὸ τὸ ὅποιον λέγει, αὐτὸ σημαίνει· «Δὲν ἔχω συναίσθησιν ὅτι σᾶς ἔχω ἀδικήσει εἰς κάτι, οὔτε ὅτι πράττω κάτι ἄξιον δι' αὐτὰ τὰ δεσμά». Τί, λοιπόν, (πράττει) ὁ ἀρχιερεύς; Ἐπρεπε νὰ συγκινηθῇ, διότι χάριν αὐτῶν ἀδίκως εἶχε δεθῇ (ὁ Παῦλος)·

αὐτὸς δὲ καὶ ἐναντίον του ἐπιτίθεται ἐπιπλέον, καὶ διατάζει νὰ κτυπηθῇ αὐτός· αὐτὸ ἦτο φανερόν καὶ ἀπὸ ὅσα προσέθεσεν. «Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ ἐπέταξε τύπτειν αὐτοῦ τὸ στόμα». Ὡραῖα θεβαίως· ἐπεικῆς (πρᾶος) ὁ ἀρχιερεὺς. «Τότε ὁ Παῦλος πρὸς αὐτὸν εἶπε· Τύπτειν σε μέλλει ὁ Θεός, τοῖχε κεκονιαμένε· καὶ σὺ κάθη κρίνων με κατὰ τὸν νόμον, καὶ παρανομῶν κελεύεις με τύπτεσθαι; Οἱ δὲ παρεστῶτες εἶπον· Τὸν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ λοιδορεῖς; Ἐφη τε ὁ Παῦλος· Οὐκ ἤδειν, ἀδελφοί, ὅτι ἐστὶν ἀρχιερεὺς· γέγραπται γάρ· Ἀρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς»⁴.

6'. Μερικοὶ μὲν, λοιπόν, ἰσχυρίζονται ὅτι γνωρίζων εἰρωνεύεται, ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι οὐδόλως ἐγνώριζεν ὅτι εἶναι ἀρχιερεὺς· διότι ἀληθῶς θὰ τὸν ἐτίμα· διὰ τοῦτο καὶ ἀπολογεῖται, ὡς ἐὰν ὑπῆρχε κατηγορία, καὶ συμπληρώνει· «Ἀρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς». Τί, λοιπόν; λέγει· διότι ἐὰν δὲν ἦτο ἄρχων τοῦ λαοῦ, ἔπρεπε ἄλλον νὰ ὑβρίζῃ; Οὐδόλως· ἀλλὰ καὶ ἂν ὑβρίζετο μᾶλλον νὰ ὑπομένῃ. Εἶναι ἄξιον δὲ νὰ ἐρευνήσωμεν πῶς, αὐτὸς ὁ ὁποῖος εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει· «Λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν, διωκόμενοι ἀνεχόμεθα», ἐδῶ ἀντιθέτως πράττει, καὶ ὅχι μόνον δὲν ὑβρίζεται, ἀλλὰ καὶ καταρᾶται; Μακρὰν ἀπὸ ἐδῶ! οὐδὲν ἀπὸ αὐτὰ φαίνεται ὅτι ἔχει πράξει, ἀλλὰ τὰ λόγια εἶναι, δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος μὲ ἀκρίθειαν ἐξετάζει περισσότερο, προϊόντα θάρρους παρὰ θυμοῦ· ἄλλως τε δὲν ἤθελε νὰ φανῇ εὐκαταφρόνητος εἰς τὸν χιλιάρχον. Διότι ἐὰν αὐτὸς μὲν ἀπέφυγε νὰ τὸν μαστιγώσῃ, διότι θεβαίως ἐπρόκειτο νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τοὺς Ἱ-

4. Ἔξοδ. 22, 28.

ουδαίους, τὸ νὰ κτυπηθῇ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας θὰ καθίστα ἐκεῖνον (τὸν χιλιάρχον) θρασύτερον διὰ τοῦτο δὲν ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ὑπηρέτην, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν ὁ ὁποῖος ἔδωσε τὴν διαταγὴν, αὐτὸ πραγματοποιῶν. Τὸ δὲ «τοῖχε κεκονιαμένε, καὶ σὺ κάθη κρίνων με κατὰ τὸν νόμον» τὸ εἶπε, σχεδὸν αὐτὸ λέγων εἰς αὐτόν· «Ἐνῶ εἶσαι ὑπεύθυνος καὶ ἄξιος πολλῶν τραυμάτων».

Ἰδέ, λοιπόν, πῶς ἐξεπλάγη ὁ λαὸς διὰ τὴν μετὰ θάρρους ὁμολογίαν του· διότι ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἀναστατώσουν τὸ πᾶν, περισσότερον φέρονται ὡς μεθύοντες.

Αὐτὸς δὲ καὶ τὸν νόμον δημοσίως ἀναφέρει, ἐπειδὴ θέλει νὰ δείξῃ ὅτι τὰ εἶπεν αὐτὰ τοιουτοτρόπως ὅχι ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι ἐφοβήθη, οὔτε διὰ τὸ ὅτι δὲν ἦτο ἄξιος νὰ ἀκούσῃ, ἀλλὰ ὑπακούων καὶ ἐδῶ εἰς τὸν νόμον. Καὶ εἶμαι λίαν πεπεισμένος ὅτι αὐτὸς δὲν ἐγνώριζεν ὅτι εἶναι ἀρχιερεὺς (ἐκεῖνος), διότι ἐπανήλθε μὲν ἔπειτα ἀπὸ μεγάλο χρονικὸν διάστημα, δὲν συναναστρέφετο δὲ συνεχῶς μὲ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ἐκεῖνον δὲ τὸν εἶδε εἰς τὸ μέσον μετὰ πολλῶν ἄλλων· διότι δὲν ἦτο ἐμφανὴς ὁ ἀρχιερεὺς, ἐπειδὴ ἦσαν πολλοὶ καὶ διάφοροι. Τοιουτοτρόπως νομίζω ὅτι καὶ αὐτὸ πρὸς ἐκείνους ἀπευθύνεται, ἀποδεικνύων ὅτι ὑπακούει εἰς τὸν νόμον, καὶ δι' αὐτὸ ἀπολογεῖται.

Ἄς ἴδωμεν δὲ ἐξ ἀρχῆς τὰ ὅσα ἔχουν λεχθῇ. «Προσευχομένου μου, λέγει, ἐν τῷ ἱερῷ, ἐγένετο γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει». Διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν ἦτο ἀπλῶς δημιούργημα φαντασίας, δι' αὐτὸ προσέθεσε τὸ «προσευχομένου μου». «Σπεῦσον καὶ ἐξελθε ἐν τάχει, λέγει, διότι οὐ παραδέξονται σου τὴν μαρτυρίαν». Ἐδῶ δεικνύει ὅτι ἔφυγεν ὅχι ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο τοὺς κινδύνους αὐτῶν (οἱ ὅποιοι προέρχονται ἀπ' αὐτούς), ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἐδέχοντο τὴν μαρτυρίαν του. Διατί δὲ εἶπεν ὅτι «αὐτοὶ ἐπίστανται ὅτι ἐγὼ ἤμην δεσμεύων;». Ὁ-

χι ἐπειδὴ διεφώνει πρὸς τὸν Χριστόν, μὴ γένοιτο! ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μάθῃ τὸ τόσον παράδοξον. «Πορεύου, λέγει, ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποστελῶ σε». Ἰδὲ δὲν τὸν ἐδίδαξεν ὁ Χριστὸς τί πρέπει νὰ πράττῃ, ἀλλὰ εἶπε μόνον νὰ ἀναχωρήσῃ, καὶ ὑπακούει· τόσον ἦτο ἐντελῶς ὑπάκουος!

«Καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν, λέγει, λέγοντες· Αἶρε αὐτόν· οὐ γὰρ καθῆκον αὐτὸν ζῆν». Ὅποια αὐθάδεια! καὶ ὅμως δὲν ἔπρεπεν σεῖς νὰ ζητῇ, ὅχι αὐτὸς ὁ ὁποῖος εἰς ὅλα πείθεται εἰς τὸν Θεόν.

ᾧ ὁδελυροὶ καὶ ἀνθρωποκτόνοι! «Καὶ τὰ ἱμάτια ἐκτινάσσοντες, λέγει, κονιορτὸν ἔβαλον». Τοῦτο πράττουν ὥστε νὰ γίνῃ φοβερωτέρα ἡ ἐξέγερσίς των, ἢ καὶ ἐπειδὴ ἤθελον νὰ φοβήσουν τὸν ἄρχοντα. Καὶ πρόσεξε· δὲν λέγουν τὴν αἰτίαν, διότι τίποτε δὲν ἠδύναντο νὰ εἶπουν, ἀλλὰ νομίζουν ὅτι θὰ ἐπιφέρουν κατάπληξιν μὲ τὸν θόρυβον· καὶ ὅμως ἔπρεπε νὰ μάθῃ ἀπὸ τοὺς κατηγόρους.

«Καὶ ὁ χιλιάρχος ἐφοβήθη, λέγει, ἐπιγνοὺς ὅτι Ρωμαῖός ἐστιν». Δὲν ἦτο θεθαίως ψεῦδος τὸ ὅτι εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι εἶναι Ρωμαῖος. «Καὶ ἔλυσεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν δεσμῶν, λέγει, καὶ καταγαγὼν ἔστησεν εἰς τὸ συνέδριον». Αὐτὸ ἔπρεπε νὰ πράξῃ ἀπὸ τὴν ἀρχήν, καὶ οὔτε νὰ τὸν δέσῃ, οὔτε νὰ θελήσῃ νὰ τὸν μαστιγώσῃ, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀφήσῃ ἀφοῦ δὲν ἔπραξε κάτι τοιοῦτον, ὥστε καὶ νὰ εἶναι δεμένος. «Καὶ ἔλυσεν αὐτόν, λέγει, καὶ καταγαγὼν εἰς αὐτοὺς ἔστησε». Διὰ τοῦτο ἰδιαιτέρως ἠπόρησαν οἱ Ἰουδαῖοι.

«Ἀτενίσας δὲ Παῦλος τῷ συνεδρίῳ, λέγει, εἶπεν· Ἄνδρες ἀδελφοί». Ἐδῶ δεικνύει τὴν παρρησίαν του, τὸ ἀπτόητον. Ἀλλὰ ἰδὲ καὶ τὴν θρασύτητα ἐκείνων· διότι προσέθεσεν· «Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας τύπτειν αὐτοῦ τὸ στόμα ἐπέταξε». Διατί κτυπᾷς; διότι τί εἶπε

προσθλητικόν; "Ω τῆς ἀναισχυντίας! ὦ τῆς θρασύτητος!

«Τότε ὁ Παῦλος πρὸς αὐτόν, λέγει, εἶπε· Τύπτειν σε μέλλει ὁ Θεός, τοῖχε κεκονιαμένε». Ὅποια παρρησία! Τὸν ἐμπαίζει διὰ προσποιήσιν καὶ παράθασιν τῶν νόμων· διὰ τοῦτο, λοιπόν, καὶ ἀναχαιτίζεται. Καὶ αὐτὸς μὲν εὐρισκόμενος εἰς ἀμνηχανίαν δὲν τολμᾷ νὰ εἴπῃ τίποτε, ἀλλὰ οἱ πλησίον αὐτοῦ, ἐπειδὴ δὲν ὑπέφερον τὴν παρρησίαν του. Τοιουτοτρόπως εἶδον ἄνθρωπον νὰ ἐπιθυμῇ νὰ ἀποθάνῃ, καὶ δὲν ἠνέχθησαν. «Οὐκ ἤδειν, λέγει, ὅτι ἀρχιερεύς ἐστιν». Ἐπομένως ἦτο προῖον ἀγνοίας ἢ ἐπίπληξις· διότι ἐὰν δὲν ἦτο αὐτό, τοῦλάχιστον θὰ ἀπῆρχετο (ὁ ἀρχιερεύς), ἀφοῦ τὸν ἐλάμβανε (τὸν Παῦλον), καὶ δὲν θὰ ἐσιώπα, (ἦ) τοῦλάχιστον θὰ τὸν παρέδιδεν εἰς αὐτοὺς ὁ χιλιάρχος.

γ'. Ἐδῶ δεικνύει ὅτι ἐκουσίως ὑφίσταται, ὅσα ὑφίσταται· καὶ τοιουτοτρόπως ἀπολογεῖται πρὸς αὐτούς, ὑπακούων εἰς τὸν νόμον, ὅχι ἐπειδὴ θέλει νὰ ἐπιδειχθῇ εἰς αὐτούς· διότι ἐκείνους καὶ πολὺ τοὺς εἶχε κατηγορήσει. Διὰ τὸν νόμον, λοιπόν, ἀπολογεῖται, καὶ ὅχι διὰ τὸν λαόν. Εὐλόγως· διότι τὸ νὰ φονεύουν αὐτὸν ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε διαπράξει οὐδὲν ἀδίκημα, ὁ ὁποῖος ἦτο ὡς πρὸς αὐτὰ ἀθῶος, ἦτο παράνομον. Ἐπομένως δὲν εἶναι ὕβρις αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐλέχθη ἀπὸ αὐτόν, ἐκτὸς ἂν θὰ ἔλεγε κάποιος ὅτι εἶναι ὕβρις καὶ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, ὅταν λέγῃ· «Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκονιαμένοις»⁵.

Ναί, λέγει· ἀλλὰ, ἐὰν εἶπε πρὶν νὰ κτυπηθῇ, δὲν ἦτο προῖον θυμοῦ, ἀλλὰ παρρησίας. Ἀλλὰ εἶπον τὴν αἰ-

5. Ματθ. 23, 27.

τίαν, ὅτι δὲν ἤθελε νὰ περιφρονηθῇ. Καὶ θεθαίως ὁ Χριστὸς εἰς πολλὰς περιπτώσεις ὕβρισε τοὺς Ἰουδαίους, ὅταν ὁ ἴδιος ὕβρισθη, ὅπως, ὅταν λέγῃ· «Μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν»⁶. Ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸ ὕβρις, μὴ γένοιτο!

Ἰδέ, λοιπόν, μέ πόσῃν ἡπιότητα ὁμιλεῖ πρὸς ἐκείνους. «Οὐκ ἤδειν ὅτι ἀρχιερεὺς ἐστὶ, λέγει, τοῦ Θεοῦ». Εἶπεν αὐτό, καὶ δὲν ἐσταμάτησεν, ἀλλὰ δεικνύων ὅτι δὲν εἰρωνεύεται, συμπληρώνει· «Ἀρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς». Βλέπεις πῶς καὶ ἀρχηγὸν τοῦ λαοῦ ἀκόμῃ τὸν ὀνομάζει;

Ἄς μάθωμεν, λοιπόν, καὶ ἡμεῖς τὴν ἐπιείκειαν, διὰ νὰ εἴμεθα ἄρτιοι εἰς κάθε ἓν ἐκ τῶν δύο· διότι ὑπάρχει ἀνάγκη πολλῆς ἀκριθείας (ὀρθῆς κρίσεως), ὥστε νὰ μάθωμεν, τί εἶναι αὐτὸ μέν, τί δὲ ἐκεῖνο· ὑπάρχει ἀνάγκη δὲ ἀκριθείας, διότι λανθανόντως εὐρίσκονται πλησίον αὐτῶν αἱ κακίαι, εἰς μὲν τὴν παρρησίαν ἢ θρασύτην, εἰς δὲ τὴν ἐπιείκειαν ἢ δειλίαν καὶ εἶναι πρέπον νὰ ἐρευνῶμεν μήπως, ἐνῶ κάποιος κατέχει τὴν κακίαν, νομίσῃ ὅτι ἔχει τὴν ἀρετὴν· ὅπως ἀκριθῶς ἐὰν κάποιος δὲν ἐγνώριζεν, νομίζων ὅτι συνευρίσκεται μὲ τὴν κυρίαν, ἐνῶ συνευρίσκεται μὲ τὴν ὑπηρέτριαν.

Τί εἶναι, λοιπόν, ἐπιείκεια, καὶ τί δειλία; Ὅταν δὲν ὑπερασπίζωμεν ἄλλους οἱ ὅποιοι ἀδικοῦνται, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι σιωπῶμεν, αὐτὸ εἶναι γνώρισμα δειλίας, ὅταν δὲ οἱ ἴδιοι, κακοποιοῦμενοι, ὑπομένωμεν, αὐτὸ εἶναι ἐπιείκεια (πραότης). Τί εἶναι παρρησία; Πάλιν τὸ ἴδιο, ὅταν ἀγωνιζώμεθα ὑπὲρ ἄλλων. Τί, λοιπόν,

6. Ἰωάν. 5, 45.

θρασύτης (αὐθάδεια); "Όταν θέλωμε νὰ ἀγωνιζώμεθα δι' ἡμᾶς τοὺς ἰδίους.

Ἐπομένως ἡ μεγαλοψυχία εἶναι μαζί με τὴν παρησίαν, καὶ ἡ θρασύτης πάλι με τὴν δειλίαν· διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν πονᾷ διὰ τὸν ἑαυτόν του δυσκόλως θὰ πονέσῃ διὰ τοὺς ἄλλους, ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος δὲν ἀγωνίζεται διὰ τὸν ἑαυτόν του δυσκόλως δὲν θὰ ὑπερασπίσῃ τοὺς ἄλλους· διότι ὅταν εἶναι ἀνόθευτος ὁ χαρακτήρ μας ἀπὸ πάθη, δέχεται καὶ τὴν ἀρετὴν. "Όπως ἀκριθῶς ἔν σῶμα ἐλεύθερον ἀπὸ πυρετὸν ἔχει δύναμιν, τοιουτοτρόπως, λοιπόν, καὶ ἡ ψυχὴ, ἂν δὲν διαστραφῇ ἀπὸ τὰ πάθη, ἔχει δύναμιν. Μεγάλῃς δυνάμεως ψυχικῆς χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ ἐπιείκεια· διὰ τὴν ἐπιείκειαν χρειάζεται ψυχὴ γενναία καὶ νεανικὴ καὶ πολὺ ἀνωτέρα. Ἡ νομίζεις ὅτι εἶναι μικρὸν τὸ νὰ κακοποιῆσαι, καὶ νὰ μὴ γίνεσαι ἄγριος; Καὶ δὲν θὰ σφάλῃ κάποιος, ἂν ὀνομάσῃ τὴν φροντίδα διὰ τοὺς πλησίον ἀνδρεῖαν· διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔγινε τόσον δυνατός, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ ὑπερισχύσῃ τόσον μεγάλου πάθους, θὰ ἠμπορέσῃ καὶ εἰς ἄλλο (πάθος) νὰ ἐπιτεθῇ με τόλμην.

Λοιπόν, δύο εἶναι αὐτὰ τὰ πάθη, ἡ δειλία καὶ ὁ θυμός· ἂν ἐξουσιάσῃς τὸν θυμόν, εἶναι φανερόν ὅτι θὰ ἐξουσιάσῃς καὶ τὴν δειλίαν· κατανικῶς δὲ τὸν θυμόν, ἂν εἶσαι ἐπιεικής· ἐπομένως ἂν κατανικήσῃς καὶ τὴν δειλίαν, θὰ εἶσαι ἀνδρεῖος. Πάλιν, ἂν δὲν ὑπερισχύσῃς τοῦ θυμοῦ, ἔχεις γίνεи θρασύς· αὐτοῦ δὲ ἐὰν δὲν ὑπερισχύσῃς, δὲν θὰ ἠμπορέσῃς οὔτε τὸν φόβον νὰ κατανικήσῃς· ἐπομένως θὰ εἶσαι καὶ δειλός· καὶ τὸ ἴδιον συμβαίνει, ὁποῖον θὰ συνέβαινε, ἐὰν ἦτο ἔν σῶμα τόσον ἀσθενές καὶ με κακὴν κρᾶσιν, ὥστε νὰ μὴ ἀντέχῃ κανένα πόνον· αὐτὸ ταχέως κυριεύεται καὶ ἀπὸ τὸ ψυχρὸν καὶ ἀπὸ τὸ θερμόν· διότι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχει

κακὴν κρᾶσιν εἶναι τοιοῦτου εἶδους, ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον ἔχει καλὴν κρᾶσιν τὰ πάντα ὑπομένει.

Πάλιν, εἶναι ἡ μεγαλοψυχία ἀρετὴ, καὶ λανθανόντως εἶναι πλησίον αὐτῆς ἡ ἀσωτία. Εἶναι ἀρετὴ ἡ οἰκονομία καὶ τὸ νὰ εἶναι τις οἰκονόμος, κρυφίως εἶναι ἐγγὺς ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ φειδῶ διὰ τὰ ἀσήμαντα. Ἐμπρός, λοιπόν, ἅς συγκεντρώσωμεν πάλιν τὰς ἀρετάς.

δ'. Βεβαίως δὲν εἶναι ὁ ἄσωτος μεγαλόψυχος. Πῶς; Διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κυριεύεται ἀπὸ ἁπείρα πάθη πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι γενναῖος εἰς τὴν ψυχὴν; Διότι δὲν εἶναι αὐτὸ (ἡ ἀσωτία) τὸ νὰ καταφρονῇ (κάποιος) τὰ χρήματα, ἀλλὰ τὸ νὰ διατάσσεται ἀπὸ ἄλλα πάθη· ὅπως ἀκριβῶς δὲν θὰ ἦτο κάποιος ἐλεύθερος, ἐὰν διετάσσετο ἀπὸ τοὺς ληστὰς νὰ ὑπακούῃ εἰς ἐκείνους· διότι δὲν συμβαίνει ἡ σπατάλη ἀπὸ τὴν περιφρόνησιν τῶν χρημάτων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν τοῦ νὰ διαχειρίζεται κανεὶς πρεπόντως· ἐπειδὴ τοιουτοτρόπως θὰ ἤθελεν, ἐὰν βεβαίως ἦτο δυνατόν καὶ νὰ ἔχῃ καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ ἐκεῖνα. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐξοδεύει κατὰ τὸ πρέπον τὰ χρήματα, αὐτὸς εἶναι μεγαλόψυχος· διότι μεγάλη πραγματικῶς ψυχὴ (εἶναι) ἐκείνη ἡ ὁποία δὲν εἶναι δούλη εἰς τὰ πάθη, ἐκείνη ἡ ὁποία θεωρεῖ ὅτι τὰ χρήματα δὲν εἶναι τίποτε.

Πάλιν ἡ οἰκονομία εἶναι καλόν· τοιουτοτρόπως καὶ ὁ οἰκονόμος θὰ ἦτο ἄριστος, ὁ ὁποῖος ἐξοδεύει κατὰ τὰς ἀνάγκας, καὶ ὄχι ἀνοήτως μετὰ σπατάλης. Ἡ φιλαργυρία ὅμως δὲν εἶναι τὸ ἴδιο. Διότι ἐκεῖνος μὲν ἐξοδεύει τὰ πάντα κατὰ τὸ πρέπον, αὐτὸς δέ, οὔτε ὅταν τὸ ἀπαιτῇ ἀναπόφευκτος ἀνάγκη, δὲν ἐγγίζει τὰ χρήματα.

Ὁ μὴ σπάταλος, λοιπόν, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ἀδελφὸς τοῦ γενναιοψύχου. Ἐπομένως θὰ τοποθετήσωμεν μαζὶ τὸν μεγαλόψυχον καὶ τὸν οἰκονόμον, καὶ

τὸν σπάταλον καὶ τὸν φιλάργυρον· διότι καὶ οἱ δύο αὐτὸ τὸ παθαίνουν ἕνεκα μικροψυχίας, ὅπως ἀκριθῶς θεβαίως καὶ ἐκεῖνοι ἕνεκα γενναιοψυχίας.

Ἄς μὴ ὀνομάζωμεν, λοιπόν, μεγάλῃ ψυχον ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἀλογίστως ἐξοδεύει, ἀλλὰ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἀνάγκην ἐξοδεύει· μήτε τὸν οἰκονόμον φιλάργυρον καὶ φειδωλόν, ἀλλὰ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος εἰς ἀκατάλληλον περίστασιν λυπᾶται τὰ χρήματα.

Πόσα ἐξώδευσεν ἐκεῖνος ὁ πλούσιος, ὁ ὁποῖος ἐνεδύετο πορφυρᾷ καὶ μετάξινα ἐνδύματα; Ἀλλὰ δὲν ἦτο γενναιοψυχος· διότι κατείχετο ἡ ψυχὴ τοῦ ἀπὸ σκληρότητα, καὶ ἀπὸ πολλὰς ἀπολαύσεις· ἡ δὲ τοιούτου εἶδους ψυχὴ πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι μεγάλη;

Γενναιοψυχος ἦτο ὁ Ἀθραάμ, ὁ ὁποῖος ἐξώδευε διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν ξένων, ἐθυσίαζε τὸν μόσχον, καὶ ὅπου ἐχρειάζετο, δὲν ἐλυπεῖτο ὅχι μόνον χρήματα, ἀλλὰ οὔτε τὴν ζωὴν του.

Ἄν, λοιπόν, ἴδωμεν κάποιον νὰ παραθέτῃ γεῦμα πολυτελές, νὰ ἔχῃ κοινὰς γυναῖκας καὶ παρασίτους, ἅς μὴ τὸν ὀνομάσωμεν μεγάλῃ ψυχον, ἀλλὰ πολὺ μικρόψυχον· διότι ἰδὲ εἰς πόσα πάθη εἶναι δοῦλος καὶ ὑποτάσσεται, εἰς τὴν γαστριμαργίαν, εἰς τὴν ἀπρεπὴ ἡδονήν, εἰς τὴν κολακείαν· αὐτὸν δὲ ὁ ὁποῖος κατέχεται ἀπὸ τόσα πάθη καὶ δὲν δύναται νὰ ἀπαλλαγῇ οὔτε ἀπὸ ἓν ἐκ τούτων πῶς εἶναι δυνατόν νὰ τὸν ὀνομάσῃ κάποιος μεγάλῃ ψυχον; Ἐπομένως αὐτὸν τότε κατ' ἐξοχὴν θὰ τὸν ὀνομάσωμεν μικρόψυχον, ὅταν ἰδιαιτέρως πολλὰ ἐξοδεύῃ· διότι ὅσον περισσότερον ἐξοδεύει, τόσον φανερώνει τὴν καταδυνάστευσιν ἐκείνων τῶν παθῶν· διότι ἐάν δὲν τὸν ἐξουσίαζον πολὺ, δὲν θὰ ἐξώδευε πολλὰ.

Πάλιν, ἂν ἴδωμεν κάποιον νὰ μὴ προσφέρῃ τίποτε εἰς κανένα ἐξ αὐτῶν, νὰ συντηρῇ δὲ τοὺς πτωχοὺς καὶ

νά βοηθῇ τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, ὁ ἴδιος δὲ νά ἔχη γεῦμα λιτόν, αὐτόν ὥς λέγωμεν πολὺ μεγαλόψυχον· διότι πραγματικῶς εἶναι γνώρισμα γενναίας ψυχῆς, νά περιφρονῇ μὲ τὴν προσωπικὴν ἀνάπαυσιν, νά φροντίζῃ δὲ διὰ τὴν (ἀναψυχὴν) τῶν ἄλλων. Διότι εἶπέ μου, ἐάν τῃς κάποιον, νά περιφρονῇ μὲν ὅλους τοὺς τυράννους, καὶ νά θεωρῇ ὅτι δὲν εἶναι τίποτε αἱ προσταγαὶ ἐκείνων, νά σώζῃ δὲ ἐκείνους οἱ ὅποιοι ὑπ' ἐκείνων καταδυναστεύονται καὶ κακοποιοῦνται, ἄρα γε δὲν θὰ τὸ ἐθεώρεις τοῦτο σπουδαῖον;

Αὐτό, λοιπόν, καὶ ἐδῶ ὥς σκεπτώμεθα. Καταδυναστευσίς εἶναι τὰ πάθη· ἐάν λοιπόν τὰ περιφρονήσωμεν, θὰ εἴμεθα ἐξαίρετοι· ἐάν δὲ καὶ ἄλλους σώσωμεν, πολὺ μεγαλύτεροι. Εὐλόγως· διότι αὐτοὶ οἱ ὅποιοι δὲν προστατεύουν μόνον τοὺς ἑαυτοὺς των, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους, μεγαλύτεροι (εἶναι) ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ὅποιοι δὲν πράττουν οὔτε τὸ ἓν οὔτε τὸ ἄλλο. Ἄν δέ, κάποιος διατασσόμενος ἀπὸ τὸν τύραννον, ἄλλον μὲν ἐκ τῶν ὑπηκόων κτυπᾷ, ἄλλον δὲ σύρῃ διὰ τῆς θίας, ἄλλον δὲ ὑβρίζῃ, ἄρα γε θὰ εἴπωμεν αὐτὸ γνώρισμα μεγαλοψυχίας; Οὐχὶ ἀσφαλῶς· καὶ τόσον περισσότερον, ὅσον ἂν εἶναι μέγας.

Τοιοιουτρόπως καὶ εἰς ἡμᾶς· διότι τώρα μὲν εὐρίσκεται ἐμπρὸς ἡ ψυχὴ, ἡ ὁποία εἶναι εὐγενὴς καὶ ἐλευθέρα· διέταξε δὲ ὁ ἄσωτος νά κτυπηθῇ αὐτὴ ἀπὸ τὰ πάθη· αὐτόν, λοιπόν, ὁ ὁποῖος πληγώνει τὸν ἑαυτόν του, αὐτόν θὰ τὸν ὀνομάσωμεν μεγαλόψυχον; Οὐδόλως.

Ἐπομένως ὥς μάθωμεν ποία (εἶναι) μὲν ἡ γενναιοψυχία, ποία δὲ ἡ ἀσωτία, ποία ἡ οἰκονομία καὶ ποία ἡ φυλαργυρία, ποία ἡ ἠπιότης καὶ ἡ δειλία, ποία ἡ παρρησία, καὶ ποία ἡ αὐθάδεια, διὰ νά ἡμπορέσωμεν, ἀφοῦ διακρίνωμεν αὐτὰ μεταξύ των, νά διέλθωμεν τὸν παρόντα βίον ὅπως ἀρέσει εἰς τὸν Κύριον, καὶ νά ἐπιτύχω-

μεν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν μετὰ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Μονογενοῦς του, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα, ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α ΜΘ' (49).

(Πράξ. 23, 6-30).

«Γινὺς δὲ ὁ Παῦλος ὅτι τὸ ἐν μέρος ἐστὶ Σαδδουκαίων, τὸ δὲ ἕτερον Φαρισαίων, ἐκραξεν ἐν τῷ συνεδρίῳ "Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ Φαρισαῖος εἰμι, υἱὸς Φαρισαίου· περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ λαλήσαντος, ἐγένετο στάσις τῶν Σαδδουκαίων καὶ Φαρισαίων, καὶ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος. Σαδδουκαῖοι μὲν γὰρ λέγουσι μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μηδὲ ἄγγελον, μήτε πνεῦμα, Φαρισαῖοι δὲ ὁμολογοῦσι τὰ ἀμφότερα»¹.

α'. Πάλιν ὁμιλεῖ διὰ τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος, καὶ δὲν ἀπολαμβάνει εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τῆς θείας χάριτος, ἀλλὰ καὶ ἐπιτρέπεται νὰ εἰσαγάγῃ κάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του· αὐτό, λοιπόν, καὶ πράττει, καὶ εἰς αὐτὸ καὶ εἰς τὸ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἀπολογεῖται, θέλων νὰ διχάσῃ τὸ πλῆθος, τὸ ὁποῖον συνωμοτεῖ ἐναντίον του. Καὶ δὲν ψεύδεται οὔτε ἐδῶ, ὀνομάζων τὸν ἑαυτὸν του Φαρισαῖον· διότι ἦτο Φαρισαῖος ἀπὸ

1. Πράξ. 23, 6 - 8.

τοὺς προγόνους του. Δι' αὐτὸ καὶ τοιουτοτρόπως ἀπολογεῖται· «Φαρισαῖος ἐγὼ εἰμι, υἱὸς Φαρισαίου, καὶ περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι». Διότι ἐπειδὴ ἐκεῖνοι δὲν ἤθελον νὰ εἴπουν διατί τὸν δικάζουν, ἀναγκάζεται, λοιπόν, ὁ ἴδιος νὰ ἀναφέρῃ.

«Φαρισαῖοι δέ, λέγει, ὁμολογοῦσι τὰ ἀμφότερα». Καὶ ὁμῶς εἶναι τρία, πῶς, λοιπόν, λέγει· «Ἀμφότερα;». Ἡ διότι τὸ πνεῦμα καὶ ὁ ἄγγελος εἶναι ἓν, ἡ διότι ἡ λέξις (ἀμφότερα) λαμβάνεται ὅχι μόνον διὰ τὰ δύο, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ τρία. Καθ' ὑπερβολήν, λοιπόν, τοιουτοτρόπως εἶπε, καὶ ὅχι κυριολεκτικῶς.

Καὶ ἰδέ, ὅταν ἦλθε μὲ τὸ μέρος των, τότε ἀπολογοῦνται ὑπὲρ αὐτοῦ· «ἐγένετο γάρ, λέγει, κραυγὴ μεγάλη· καὶ ἀναστάντες οἱ γραμματεῖς τοῦ μέρους τῶν Φαρισαίων, διεμάχοντο, λέγοντες· Οὐδὲν κακὸν εὐρίσκομεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ· εἰ δὲ πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ ἢ ἄγγελος, μὴ θεομαχῶμεν». Καὶ διατί δὲν ἀπελογήθησαν ὑπὲρ αὐτοῦ πρὶν ἀπὸ τοῦτο; Διότι δὲν εἶχεν ὡς τώρα μὲ αὐτοὺς ἐπικοινωνίαν, οὔτε ἦτο φανερόν πρὶν ἀπολογηθῆ, ὅτι εἶναι ἐξ ἀρχῆς Φαρισαῖος.

Βλέπεις, πῶς, ὅταν ὑποχωρήσουν τὰ πάθη, εὐρίσκεται ἡ ἀλήθεια; Αὐτὸ δὲ τὸ ὁποῖον λέγουν, τοῦτο σημαίνει· «Ποῖον ἀδίκημα (ἔχει διαπράξει), ἐὰν ἄγγελος ὠμίλησεν εἰς αὐτόν, ἐὰν πνεῦμα, καὶ ἀφοῦ κατηχήθη ὑπ' αὐτοῦ, τοιουτοτρόπως διδάσκει τὰ περὶ ἀναστάσεως; Λοιπὸν ὅς ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ αὐτόν, μήπως, μαχόμενοι ἐναντίον του, εὐρεθῶμεν καὶ θεομάχοι».

Παρατήρησε ὅτι αὐτοὶ μὲ σύνεσιν τὸν ὑπερασπίζουν, καὶ ὅτι ὁ Παῦλος δὲν τοὺς δίδει οὐδεμίαν ἀφορμήν. «Πολλῆς δὲ γενομένης στάσεως, φοβηθεὶς ὁ χιλιάρχος μὴ διασπασθῇ ὁ Παῦλος ὑπ' αὐτῶν, ἐκέλευσε τὸ στράτευμα καταβὰν ἀρπάσαι αὐτόν ἐκ μέσου αὐτῶν, ἀ-

γαγεῖν τε εἰς τὴν παρεμβολήν». Φοβεῖται, λοιπόν, ὁ χιλιάρχος μήπως κακοποιηθῇ, ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι εἶναι Ρωμαῖος· διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἦτο ἄνευ κινδύνου τὸ πρᾶγμα.

Βλέπεις ὅτι δικαίως ἀνέφερεν ὅτι εἶναι Ρωμαῖος πολίτης; διότι ἀληθῶς οὔτε τώρα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ φοβηθῇ. Καὶ τὸ μὲν στράτευμα, λοιπόν, τὸν ἄρπάζει. μόλις δὲ εἶδον οἱ θδελυροὶ τὰ πάντα νὰ μὴ ἔχουν ἐπιτευχθῇ, μόνοι των πράττουν τὸ πᾶν, ἂν καὶ ἠθέλησαν μὲν καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ ἠμποδίσθησαν· τοιοῦτο-τρόπως πουμενὰ δὲν σταματᾷ ἡ κακία ἂν καὶ ἐμποδίζεται ἀπὸ τόσα, καίτοι πόσαι φροντίδες κατεβλήθησαν ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας, ὥστε καὶ τὸν θυμὸν νὰ ἀφήσουν, καὶ νὰ μάθουν ἐκεῖνα διὰ τῶν ὁποίων ἠδύναντο νὰ συνέλθουν. Ἄλλ' οὐδόλως ὀλιγώτερον συμπεριφέρονται ἐχθρικῶς. Ἦτο λοιπὸν ἀρκετὴ ἐκείνη ἡ ἀπολογία, τὸ ὅτι ἄρπάζεται ὁ ἄνθρωπος ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ κομματιασθῇ, καὶ νὰ διαφύγῃ τὸσους κινδύνους.

«Τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστάς αὐτῷ ὁ Κύριος εἶπε· Θάρσει, Παῦλε· ὡς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, οὕτω σε δεῖ καὶ εἰς Ρώμην μαρτυρῆσαι. Γενομένης δὲ ἡμέρας, ποιήσαντες οἱ Ἰουδαῖοι συστροφὴν, ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς μὴ φαγεῖν μηδὲ πιεῖν, ἕως οὗ ἀνέλωσι τὸν Παῦλον. Ἦσαν δὲ πλείους τεσσαράκοντα οἱ ταύτην τὴν συνωμοσίαν πεποιηκότες».

«Ἀνεθεμάτισαν ἑαυτούς», λέγει. Βλέπεις πῶς εἶναι θίαιοι καὶ ἐκδικητικοὶ διὰ τὴν κακίαν; Τί σημαίνει· «Ἀνεθαμάτισαν;» Ἀντὶ τοῦ «εἶπαν νὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν, ἐὰν δὲν κατορθώσουν ἐναντίον τοῦ Παύλου ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον νομίζουν (σωστός)». Ἐπομένως διὰ παντός εἶναι ἐκεῖνοι κατηραμένοι· διότι δὲν ἐφόνευσαν τὸν Παῦλον. Καὶ συγκεντρώνονται μαζὶ τεσσαράκοντα· διότι τοιοῦτον ἦτο τὸ ἔθνος, ὅταν μὲν πρέπη νὰ συμφωνήσῃ διὰ τὸ καλόν, οὐ-

τε δύο δὲν σπεύδουν, ὅταν δὲ διὰ τὸ κακόν, ὁλόκληρος ὁ λαός. Καὶ ἔχουν ὡς συμμετόχους καὶ τοὺς ἄρχοντας διὰ τοῦτο, καὶ αὐτὸ δηλώνων, προσέθεσεν· «Οἵτινες, προσελθόντες τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, εἶπον. Ἀναθέματι ἀνεθεματίσαμεν ἑαυτοὺς μηδενὸς γεύσασθαι, ἕως οὗ ἀποκτείνωμεν τὸν Παῦλον. Νῦν οὖν ὑμεῖς ἐμφανίσατε ἑαυτοὺς τῷ χιλιάρχῳ ἐν τῷ συνεδρίῳ, ὅπως αὐτὸν καταγάγῃ πρὸς ὑμᾶς, ὡς μέλλοντας διαγινώσκειν ἀκριθέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ· ἡμεῖς δὲ πρὸ τοῦ ἐγγίσει αὐτὸν ἑτοιμοὶ ἐσμεν τοῦ ἀνελεῖν αὐτόν. Ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς Παύλου τὸ ἔνεδρον, παραγενόμενος καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν παρεμβολήν, ἀπήγγειλε τῷ Παύλῳ. Προσκαλεσάμενος δὲ ὁ Παῦλος ἕνα τῶν ἑκατοντάρχων, ἔφη· Τὸν νεανίαν τοῦτον ἀπάγαγε πρὸς τὸν χιλιάρχον· ἔχει γάρ τι ἀπαγγεῖλαι αὐτῷ· Ὁ μὲν οὖν παραλαβὼν αὐτὸν ἤγαγε πρὸς τὸν χιλιάρχον».

Πάλιν σώζεται ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην πρόνοιαν. Καὶ ἰδὲ· ὁ Παῦλος εἰς οὐδέν· ἐπιτρέπει νὰ πληροφορηθῇ, οὔτε ὁ ἑκατόνταρχος, ὥστε νὰ μὴ γίνῃ τὸ πρᾶγμα γνωστόν.

«Καὶ ἐλθὼν ὁ ἑκατόνταρχος ἀνήγγειλε τῷ χιλιάρχῳ, λέγων· Ὁ δέσμιος Παῦλος προσκαλεσάμενός με ἠρώτησε τοῦτον τὸν νεανίαν ἀγαγεῖν πρὸς σε, ἔχοντά τι λαλήσαι σοι. Ἐπιλαθόμενος δὲ τῆς χειρὸς αὐτοῦ ὁ χιλιάρχος, καὶ ἀναχωρήσας κατ' ἰδίαν, ἐπυνθάνετο· Τί ἐστίν, ὃ ἔχεις ἀπαγγεῖλαι μοι; Εἶπε δὲ ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι συνέθεντο τοῦ ἐρωτῆσαι σε, ὅπως αὔριον τὸν Παῦλον καταγάγῃς εἰς τὸ συνέδριον, ὡς μέλλοντές τι ἀκριθέστερον πυνθάνεσθαι παρ' αὐτοῦ. Σὺ οὖν μὴ πεισθῇς αὐτοῖς· ἐνεδρεύουσι γάρ ἐξ αὐτῶν ἄνδρες πλείους τεσσαράκοντα, οἵτινες ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς μήτε φαγεῖν, μήτε πιεῖν, ἕως οὗ ἀνέλωσι τὸν Παῦλον· καὶ

νῦν ἔτοιμοί εἰσι προσδεχόμενοι τὴν παρὰ σοῦ ἐπαγγελίαν. Ὁ μὲν οὖν χιλιάρχος ἀπέλυσε τὸν νεανίαν, παραγγείλας μηδενὶ ἐκκαλῆσαι ὅτι ἐνεφάνισας ταῦτα πρὸς με».

θ'. Ὁρθῶς διατάσσει ὁ χιλιάρχος νὰ τὸ ἀποκρύψῃ, ὥστε νὰ μὴ γίνῃ φανερόν. Καὶ τότε λέγει εἰς τοὺς ἑκατοντάρχους, ὅταν καὶ ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ στέλλεται, λοιπόν, εἰς τὴν Καισάρειαν, διὰ νὰ ὁμιλήσῃ καὶ ἐκεῖ εἰς μεγαλύτερον θέατρον καὶ ἐξαιρετικώτερον ἀκροατήριον, διὰ νὰ μὴ δύνανται νὰ λέγουν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι ἐὰν ἐθλέπομεν τὸν Παῦλον, ἐὰν τὸν ἠκούομεν νὰ διδάσκῃ, θὰ ἐπιστεύομεν. Καὶ αὕτῃ, λοιπόν, ἡ ἀπολογία εἰς αὐτοὺς ἐξ αὐτοῦ ἐμποδίζεται.

«Καὶ ἐπιστάς, λέγει, ὁ Κύριος εἶπεν αὐτῷ· θάρσει, Παῦλε· ὥς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, οὕτω σε δεῖ καὶ εἰς Ρώμην μαρτυρῆσαι». Ἰδέ, καὶ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν πάλιν τὸν ἀφήνει νὰ σωθῇ διὰ τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος. Καὶ ἦτο ἄξιον νὰ ἀπορήσῃ ὁ Παῦλος πῶς δὲν ἐταράχθη, οὔτε εἶπε· «Τί, λοιπόν, σημαίνει αὐτό; ἄρά γε μήπως ἔχω ἐξαπατηθῇ ἀπὸ τὸν Χριστόν;». Ἀλλὰ τίποτε τοιοῦτον δὲν ἐσκέφθη, οὔτε ὑπέστη, ἀλλὰ μόνον ἐπίστευσεν· θεβαίως, δὲν ἔμεινεν ἄπρακτος ἐπειδὴ ἐπίστευσεν, ἀλλὰ ὅσα ἦτο δυνατὸν μὲ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν (ἐξυπνάδα) νὰ κατανοήσῃ δὲν τὰ ἀπέρριψε.

Καὶ παρατήρησε πῶς ἐκεῖνοι προσῆψαν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς των κάποιο ἐξαναγκαστικὸν μέσον διὰ τοῦ ἀναθεματισμοῦ. Ἰδοὺ ἡ νηστεία μήτηρ ἀνθρωποκτονίας· ὅπως ἀκριβῶς ὁ Ἡρώδης ἐπέβαλεν εἰς τὸν ἑαυτόν του τὸν ἐξαναγκασμὸν ἐξ αἰτίας τοῦ ὄρκου, τοιοῦτοτρόπως, λοιπόν, καὶ αὐτοί· διότι τοιούτου εἵδους εἶναι αἱ διαβολικαὶ παγίδες, μὲ τὸ πρόσχημα δῆθεν τῆς εὐλαθείας τοποθετοῦν τοὺς δούλους. Καὶ θεβαίως

ἔπρεπε νὰ προσέλθουν, ἔπρεπε νὰ κατηγορήσουν, νὰ συγκροτήσουν δικαστήριον· διότι αὐτὰ δὲν εἶναι γνωρίσματα ἱερέων, ἀλλὰ ἀρχηγῶν ληστῶν, αὐτὰ ὄχι ἀρχηγῶν λαοῦ, ἀλλὰ καταστροφέων.

Καὶ ἰδὲ μεγαλοποίησιν κακίας. Δὲν ἀρκοῦνται μόνον (δὲν ἱκανοποιοῦνται) ἀφοῦ διέφθειραν ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ἀλλὰ προσπαθοῦν νὰ διαστρέψουν μαζὶ καὶ τὸν ἄρχοντα· διὰ τοῦτο ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας ἐτακτοποιήθη, ὥστε καὶ ἐκεῖνος νὰ πληροφορηθῇ τὴν ἐνέδραν. Αὐτοὶ δὲ ὄχι μόνον ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ εἴπουν τι, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι κρυφίως ἐπεχειροῦν, ἀπέδειξαν τοὺς ἑαυτοὺς των, ὅτι δὲν ἦσαν τίποτε. Ἦτο φυσικὸν δὲ ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ προσήλθον οἱ ἀρχιερεῖς παρακαλοῦντες καὶ ὅτι κατησχύνθησαν, ἀφοῦ ἔφυγον ἄπρακτοι. Εὐλόγως δὲ πράττει αὐτὸ ὁ χιλιάρχος· διότι θεβαίως δὲν ἠθελεν οὔτε νὰ κἀνὴ χάριν, οὔτε νὰ συγκατατεθῇ. Καὶ πῶς, λέγει, ἐπίστευσεν, ὅτι εἶναι ἀληθὴ τὰ ὅσα ἐγνωστοποιήθησαν ἀπὸ τὸν νεανίαν; Ἀπὸ ὅσα ἤδη ἐγένοντο ἐσκέφθη ὅτι ἦτο φυσικὸν αὐτοὶ νὰ τὸ πράξουν καὶ αὐτό. Καὶ ἰδὲ τὴν δολιότητα· ὡς ἀνάγκην παρουσίασαν (αὐτὸ) καὶ εἰς τοὺς ἀρχιερεῖς. Καὶ μὴ ἀπορήσης· διότι ἐὰν τοσοῦτον αὐτοὶ ἐκυριεύθησαν καὶ ἀπεδέχθησαν ὅλον τὸν κίνδυνον, πολὺ περισσότερον ἦτο φυσικὸν καὶ ἐκεῖνοι νὰ πράξουν τοῦτο.

Βλέπεις πῶς μὲ τὴν ψῆφον τῶν ἐκτὸς (τῶν μὴ Ἰουδαίων) ἀθωώνεται ὁ Παῦλος, ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὸν Πιλάτον; Ἀλλὰ παρατήρησε ὅτι καὶ ἡ κακία ἀπὸ μόνῃ της καταργεῖται· διότι τὸν παρέδωκαν μὲν καὶ διὰ νὰ (τὸν) φονεύσῃ καὶ νὰ (τὸν) καταδικάσῃ, συμβαίνει δὲ τὸ ἀντίθετον, καὶ σώζεται, καὶ εὐρίσκεται ἀθῶος· διότι ἐὰν δὲν (συνέβαινε) τοιοῦτοτρόπως, τουλάχιστον θὰ ἐκακοποιεῖτο, ἐὰν δὲν (συνέβαινε) τοιου-

τοτρόπως, τοῦλάχιστον θὰ ἔχανετο, τοῦλάχιστον θὰ κατεδικάζετο.

“Οχι μόνον δὲ ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἐπίθεσιν τὸν ἀπαλλάσσει ὁ χιλιάρχος, ἀλλὰ καὶ γίνεται βοηθὸς του, ὥστε ἀκινδύνως νὰ διασωθῇ μετὰ τόσης παρατάξεως· καὶ ἄκου πῶς· διότι προσθέτει· «Καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν ἑκατοντάρχων, εἶπεν· ἐτοιμάσατέ μοι στρατιώτας διακοσίους, ὅπως πορευθῶσιν εἰς Καισάρειαν, καὶ ἵππεῖς ἑβδομήκοντα, καὶ δεξιολάβους διακοσίους, ἀπὸ τρίτης ὥρας τῆς νυκτός· κτήνη τε παραστήσαι, ἵνα, ἐπιβιβάσαντες τὸν Παῦλον, ἀγάγωγι πρὸς Φήλικα τὸν ἡγεμόνα· γράψας ἐπιστολὴν, περιέχουσαν τὸν τύπον τοῦτον· Κλαύδιος Λυσίας τῷ κρατίστῳ ἡγεμόνι Φήλικι χαίρειν. Τὸν ἄνδρα τοῦτον, συλληφθέντα ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, καὶ μέλλοντα ἀναιρεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν, ἐπιστάς σὺν τῷ στρατεύματι ἐξειλόμεν αὐτόν, μαθὼν ὅτι Ρωμαῖός ἐστι. Βουλόμενος δὲ γνῶναι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐνεκάλουν αὐτῷ, κατήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν. “Ον εὖρον ἐγκαλούμενον περὶ ζητημάτων τοῦ νόμου αὐτῶν, μηδὲν ἄξιον θανάτου ἢ δεσμῶν ἔγκλημα ἔχοντα. Μηνυθείσης δὲ μοι ἐπιβουλῆς μέλλειν ἔσεσθαι εἰς τὸν ἄνδρα ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐξ αὐτῆς ἔπεμψα πρὸς σε, παραγγέλων καὶ τοῖς κατηγοροῖς λέγειν τὰ πρὸς αὐτὸν ἐπὶ σοῦ. “Ερρωσο».

Παρατήρησε ὅτι καὶ ἡ ἐπιστολὴ ἀπολογεῖται ὑπὲρ αὐτοῦ, («οὐδὲν γάρ, λέγει, εὖρον ἄξιον θανάτου ἔγκλημα ἔχοντα»), κατηγορεῖ δὲ ἐκείνους παρὰ αὐτόν· τοιοῦτοτρόπως ἐπεθύμουν τὸν θάνατον. Καὶ πρῶτον μὲν λέγει ὅτι «μέλλοντα ἀναιρεῖσθαι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐξειλόμεν», ἔπειτα προσθέτει ὅτι «καὶ κατήγαγον αὐτὸν πρὸς αὐτούς», καὶ οὔτε τοιοῦτοτρόπως ἐκείνοι εὖρον κάτι νὰ κατηγορήσουν· καὶ ἐνῶ ἔπρεπε διὰ τὸ προηγούμενον νὰ καταπλαγοῦν καὶ νὰ ἐντροπισθοῦν,

πάλιν προσπαθοῦν νὰ (τὸν) φονεύσουν, ὥστε νὰ γίνη πάλιν σαφέστερος ὁ λόγος ὑπὲρ αὐτοῦ. Καὶ διὰ ποῖον λόγον στέλλει τοὺς κατηγοροὺς; Διὰ νὰ φανῇ ἄθῶος εἰς τὸ δικαστήριον, ὅπου αὐτὰ μὲ περισσοτέραν ἀκρίθειαν ἐξετάζονται. Ἄς ἴδωμεν, λοιπόν, ἐξ ἀρχῆς τὰ λεχθέντα.

«Ἐγώ, λέγει, Φαρισαῖός εἰμι». Εἶπεν αὐτό, ὥστε νὰ κερδηθοῦν αὐτοί. Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι κολακεύει, συμπληρώνει· «Περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι». Ἀπὸ τὴν κατηγορίαν των καὶ τὴν συκοφαντίαν συνιστᾷ τὸν ἑαυτὸν του.

«Σαδδουκαῖοι μὲν γὰρ λέγουσι μὴ εἶναι ἄγγελον, μήτε πνεῦμα». Τίποτε ἀσώματον δὲν ἀναγνωρίζουν οἱ Σαδδουκαῖοι, ἴσως οὔτε τὸν Θεόν, ἐπειδὴ ἦσαν μερικοὶ νωθοί, διὰ τοῦτο δὲν ἤθελον νὰ πιστεύουν οὔτε ὅτι ὑπάρχει ἀνάστασις.

«Καὶ ἀναστάντες, λέγει, οἱ γραμματεῖς τοῦ μέρους τῶν Φαρισαίων, διεμάχοντο λέγοντες· Οὐδὲν κακὸν εὐρίσκομεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ».

γ'. Ἰδέ· ἀκούει καὶ ὁ χιλιάρχος ὅτι τὸν ἀπήλλαξαν ἀπὸ τὰς κατηγορίας οἱ Φαρισαῖοι, καὶ ἀπεφάσισαν διὰ ψήφου ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ μὲ περισσότερον θάρρος τὸν ἀποσπᾷ. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ὅποια ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ Παύλου ἦσαν πλήρη φιλοσοφίας.

«Τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστὰς αὐτῷ ὁ Κύριος, εἶπε· Θάρσει, Παῦλε· ὥς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, οὕτω σε δεῖ καὶ εἰς Ρώμην μαρτυρῆσαι». Πρόσεξε πόση εἶναι ἡ παρηγορία· πρῶτον τὸν ἐπαινεῖ, ἔπειτα δὲν ἀφήνει νὰ φοβηθῇ οὔτε τὸ ἄγνωστον τῆς μεταβάσεως εἰς τὴν Ρώμην· ὥς ἂν ἔλεγεν· «Δὲν θὰ ἀπέλθῃς μόνον καὶ ἐκεῖ, ἀλλὰ θὰ ἐκδηλώσης καὶ τὴν παρρησίαν». Ἀπὸ αὐτὸ δὲν ἐδηλώνετο ὅτι θὰ σω-

θῆ, ἀλλ' ὅτι καὶ θὰ μαρτυρήσῃ διὰ μεγάλους στεφάνους εἰς τὴν μεγάλην πόλιν.

Διατί δὲ δὲν ἐφάνη εἰς αὐτὸν πρὶν νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν δυσκολίαν; Διότι πάντοτε ὁ Θεὸς εἰς τὰς θλίψεις παρηγορεῖ, (διότι τότε γίνεται περισσότερον ποθητός), καὶ εἰς τὰς δυσκολίας μᾶς ἀσκεῖ· ἄλλως τε τότε μὲν εὐρίσκετο εἰς ἄνεσιν, ἐπειδὴ ἀπηλλάγη τῶν δεσμῶν, τῶρα δὲ ἐπρόκειτο νὰ τὸν ἀκολουθήσουσιν δεινά.

«Ὅτι ἀνεθεματίσαμεν ἑαυτούς, λέγει, μὴ φαγεῖν, μηδὲ πιεῖν». Πῶ, πῶ! πόση μανία! Ὑποβάλλουν τοὺς ἑαυτούς των εἰς τὸ ἀνάθεμα ἀπερισκέπτως.

«Ὅπως κατατάγῃ αὐτὸν, λέγει, πρὸς ὑμᾶς, ὡς μέλλοντας ἀκριθέστερον διαγινώσκειν τὰ περὶ αὐτοῦ». Τί λέγεις; δὲν ὠμίλησε πρὸς σᾶς διὰ δευτέραν φοράν; δὲν ὠνομάσθη Φαρισαῖος; ποῖον, λοιπόν, τὸ περιττόν; Τοιουτοτρόπως οὐδὲν ἐφοβοῦντο, οὔτε τὰ δικαστήρια, οὔτε τοὺς νόμους· τοιουτοτρόπως δὲν ὑπῆρχε τίποτε δι' αὐτούς τὸ ὁποῖον νὰ μὴ τολμοῦν. Καὶ τὸ σχέδιον προτείνουν, καὶ τὴν πρᾶξιν ὑπόσχονται.

«Ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς Παύλου τὸ ξενεδρον». Τοῦτο, λοιπόν, ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς θείας προνοίας, τὸ νὰ μὴ ἀντιληφθοῦν δηλαδὴ αὐτοὶ ὅτι θὰ (τὸ) πληροφορηθῇ. Τί (ἔπραξε), λοιπόν, ὁ Παῦλος; Δὲν ἐταράχθη, ἀλλὰ κατενόησεν ὅτι αὐτὸ ἦτο ἔργον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφοῦ τὸ πᾶν εἰς αὐτὸν ἀνέθεσεν, ἀπέκτησε τὴν σωτηρίαν μετὰ τὴν πρᾶξιν. Καὶ πρόσεξε πῶς ὁ Θεὸς τὰ πάντα πρὸς τὸ καλὸν προνοητικῶς ἐτακτοποίησεν. Εἶπεν ὁ νέος τὴν ἐνέδραν, ἔγινε πιστευτός, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, λοιπόν, σώζεται ὁ Παῦλος. Καὶ ἂν ἀπηλλάγη, λέγει, ἀπὸ τὴν κατηγορίαν, διατί ἔστειλαν τοὺς κατηγοροὺς; Ὡστε νὰ γίνῃ περισσότερον ἀκριθὴς ἢ ἔρευνα· ὥστε περισσότερον νὰ καθαρῇ ὁ ἄνθρωπος.

Τοιούτου εἶδους αἱ πρόνοιαι τοῦ Θεοῦ δι' αὐτῶν διὰ τῶν ὁποίων θλαπτόμεθα, διὰ τούτων ὠφελοῦμεθα. Τοιουτοτρόπως καὶ τὸν Ἰωσήφ ἐπιβουλεύετο ἡ ἀρχόντισσα, καὶ ἐνόμιζε μὲν ὅτι τὸν ἐπιβουλεύεται, σκεπτομένη δὲ κακῶς (ἐναντίον του) τὸν κατέστησεν ἀσφαλῆ· διότι τὸ δεσμωτήριον ἦτο πολὺ περισσότερον ἡμερον ἀπὸ τὴν οἰκίαν, ὅπου ἐτρέφετο ἐκεῖνο τὸ θηρίον· διότι ἐκεῖ μὲν εὐρισκόμενος, ἂν καὶ τὸν περιποιοῦντο, ὅμως εὐρίσκετο εἰς συνεχῇ φόβον μήπως κάποτε ἐπιτεθῇ ἡ κυρία, καὶ ὁ φόβος ἐπιπτεν εἰς αὐτὸν χειρότερον ἀπὸ τὸ δεσμωτήριον, μετὰ τὴν κατηγορίαν δὲ εὐρίσκετο εἰς τὸ ἐξῆς εἰς ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν, ἀφοῦ ἀπηλευθερώθη ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ θηρίον καὶ ἀπὸ τὴν αἰσχύρῃ καὶ τὴν ἐπιβουλῇ (= συκοφαντίαν)· διότι ἦτο καλύτερον δι' αὐτὸν νὰ συναναστρέφεται μὲ ἀνθρώπους ταλαιπωρημένους, παρὰ μὲ ἀρχόντισσαν παράφρονα. Ἐδῶ μὲν, λοιπόν, παρηγόρει τὸν ἑαυτὸν του, ὅτι ἔνεκα σωφροσύνης ἐνεπλάκη, ἐκεῖ δὲ ἐφοβείτο μήπως πληγωθῇ εἰς τὴν ψυχὴν· διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε περισσότερον δυσάρεστον ἀπὸ τὴν ἐρωμένην διὰ τὸν νέον ὁ ὁποῖος δὲν θέλει, τίποτε θδελυρώτερον, τίποτε φορικώτερον· ἀπὸ ὅλα τὰ δεσμὰ αὐτὸ εἶναι φοβερώτερον. Ἐπομένως δὲν ἔπεσεν εἰς φυλακὴν, ἀλλὰ ἡλευθερώθη ἀπὸ φυλακὴν· κατέστησε πολέμιον εἰς αὐτὸν τὸν κύριον, ἀλλὰ τὸν συνεφίλωσε μὲ τὸν Θεόν, τὸν ἔκαμε περισσότερον φίλον εἰς τὸν πραγματικῶς ἀληθῇ Δεσπότην· τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὴν διοίκησιν τῆς οἰκίας, ἀλλὰ τὸν ἔκαμε φίλον τοῦ Δεσπότη.

Πάλιν τὸν ἐπώλησαν οἱ ἀδελφοί του, ἀλλὰ τὸν ἡλευθέρωσαν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς οἱ ὁποῖοι κατώκουν μαζὶ των, δηλαδὴ ἀπὸ φθόνον καὶ πολλὴν κακολογίαν, ἀπὸ καθημερινὴν ἐπιβουλῇ, τὸν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ ὧσους τὸν ἐμίσουν· διότι τί εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ αὐ-

τό, ὅταν δηλαδή κάποιος ἀναγκάζεται νά συγκατοικῇ μέ ἀδελφοὺς οἱ ὁποῖοι τὸν φθοноοῦν, ὅταν τὸν ὑποπτεύονται, ὅταν τὸν ἐπιβουλεύονται; Ἐπομένως ἄλλα μὲν ἔπραττον καὶ αὐτοὶ καὶ ἐκεῖνοι, ἄλλα δὲ μεγάλα κατὰ τὴν Πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ἐτακτοποιοῦντο ὑπὲρ τοῦ δικαίου. Ὅταν εὐρίσκετο εἰς τιμὴν, τότε ἐκινδύνευεν ὅταν ἠτιμάζετο, τότε ἦτο ἀσφαλὴς· δὲν τὸν ἀνέφερον (= ἐνεθυμοῦντο) οἱ εὐνοῦχοι· καὶ ὀρθῶς, διὰ νά γίνῃ λαμπρότερον τὸ θέμα τῆς ἀπελευθερώσεως, διὰ νά μὴ ἀποδίδῃ τὰ πάντα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην εὐεργεσίαν, ἀλλ' εἰς τὴν θείαν Πρόνοιαν, διὰ νά τὸν ἐλευθερώσῃ εἰς κατάλληλον περίστασιν, ὅταν εὐρεθῇ (ὁ Φαραὼ) εἰς ἀνάγκην, διὰ νά τὸν ἐκβάλῃ ἀπὸ τὴν φυλακὴν ὁ Φαραὼ οὐχὶ εὐεργετῶν, ἀλλ' εὐεργετούμενος. Δὲν ἔπρεπε νά γίνῃ τὸ δῶρον δοῦλος, ἀλλὰ νά ἔλθῃ εἰς ἀνάγκην ὁ βασιλεὺς· ἔπρεπε νά γίνῃ φανερά ἡ σοφία του. Διὰ τοῦτο λησμονεῖ ὁ εὐνοῦχος, διὰ νά μὴ λησμονήσῃ ἡ Αἴγυπτος, διὰ νά μὴ τὸν ἀγνοήσῃ ὁ βασιλεὺς.

Ἐὰν τότε ἐδραπέτευε, ἴσως θὰ ἦτο δυνατόν καὶ νά ἐπιθυμήσῃ νά ἀπέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του· διὰ τοῦτο κρατεῖται ὑπὸ πολλῶν ἐξαναστασιακῶν μέσων, πρῶτον ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, δεύτερον ἀπὸ τὴν φυλακὴν, τρίτον εἰς τὴν βασιλείαν, διὰ νά τακτοποιηθοῦν αὐτὰ κατὰ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Ὡσάν, λοιπόν, κάποιον ἐκλεκτοῦ εἵδους πῶλον, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ νά φύγῃ πρὸς τοὺς ἰδικοὺς του, τὸν ἐκράτει ὁ Θεὸς ἐκεῖ διὰ κατηγορίας εὐλογοφανεῖς. Διότι ὅτι ἐπεθύμει νά ἴδῃ τὸν πατέρα του καὶ νά τὸν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν θλίψιν εἶναι φανερόν ἐκ τοῦ ὅτι τὸν ἐκάλεσε ἐκεῖ.

δ'. Θέλετε καὶ ἄλλας ἐχθρικός ἐνεργείας νά ἴδωμεν, ὅτι γίνονται ὑπὲρ ἡμῶν, ὅχι μόνον μέ τὸ νά ἔχωμεν ἀμοιρῆν, ἀλλὰ καὶ μέ τὸ νά πράττωμεν εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν τὰ πρὸς τὸ συμφέρον μας; Ἐσκέφθη κα-

κὸν διὰ τὸν πατέρα αὐτοῦ ὁ θεῖος του, (ὁ Ἡσαῦ), καὶ τὸν ἐδίωξεν ἀπὸ τὴν πατρίδα· τί λοιπόν; Καὶ αὐτὸς τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τοὺς κινδύνους, (διότι καὶ ὁ ἴδιος ἠσφαλίσθη) τὸν κατέστησε εὐσεβέστερον, τὸν ἔκανε νὰ ἴδῃ τὸ ὄνειρον.

Ἄλλὰ εἰργάσθη εἰς ξένον μέρος; Ἄλλὰ νυμφεύεται ὅταν ἐπῆγεν εἰς τοὺς ἰδικοὺς του (συγγενεῖς), καὶ φαίνεται ἄξιος εἰς τὸν πενθερόν. Ἄλλ' ἐκεῖνος τὸν ἐξηπάτησεν; Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ ἀπέβη εἰς καλόν, διὰ νὰ γίνῃ πατὴρ πολλῶν τέκνων. Ἄλλ' ἠθέλησε νὰ σκεφθῇ κακόν; Ὅμως καὶ αὐτὸ εἰς καλόν, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ, λοιπόν, εἰς τὴν πατρίδα του· διότι ἂν ἠτύχει, δὲν θὰ ἐπεθύμει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν πατρίδα του. Ἄλλὰ τοῦ ἐστέρησε τὸν μισθόν; Ἄλλὰ ἔγινε πλουσιώτερος. Τοιοῦτοτρόπως, πανταχοῦ ὅσον ἐσκέπτοντο κακὰ ἐναντίον του, τόσον ἐπετύγχανεν εἰς αὐτά.

Ἐὰν δὲν ἔπαιρνε τὴν μεγαλυτέραν, δὲν θὰ ἐγίνετο ταχέως πατὴρ τόσων τέκνων, ἀλλὰ θὰ διήνυε πολὺν χρόνον εἰς ἀτεκνίαν, καὶ θὰ ἐθλίβετο, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ γυνή· διότι ἐκείνη μὲν εὐλόγως ἐθλίβετο, ἐπειδὴ δὲν ἐγένετο μήτηρ, αὐτὸς δὲ ἔχει παρηγορίαν· διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἀπομακρύνει.

Πάλιν, ἔὰν δὲν τὸν ἐστέρει τῶν μισθῶν, δὲν θὰ ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ τὴν πατρίδα του, δὲν θὰ ἐφαίνετο ἡ ἐγκαρτέρησις τοῦ ἀνδρός, δὲν θὰ προσεκολλῶντο περισσότερο εἰς αὐτὸν (αἱ γυναῖκες του). Διότι ἰδὲ τί λέγουν· «Καταθρώσει κατέφαγεν ἡμᾶς καὶ τὸ ἀργύριον ἡμῶν»². Ἐπομένως αὐτὸ ἐγένετο αἰτία τῆς ἀγάπης.

Εἶχε, λοιπόν, δούλας ἀντὶ γυναικῶν, καὶ ἠγαπᾶτο ἀπὸ αὐτάς, τοῦ ὁποίου τίποτε δὲν θὰ ἦτο ἰσάξιον ἀ-

2. Γεν. 31, 15.

πόκτημα· διότι τίποτε, τίποτε δὲν εἶναι περισσότερο πολύτιμον ἀπὸ τὸ νὰ ἀγαπᾶται κάποιος τόσον ἀπὸ τὴν γυναῖκα καὶ νὰ (τὴν) ἀγαπᾷ. «Καὶ γυνή, λέγει, ἀνδρὶ συμπεριφερομένη»³. "Ἐν ἀπὸ τὰ ζηλευτὰ παρουσιάζει αὐτὸ ὁ σοφός· διότι ὅταν ὑπάρχη αὐτό, κάθε πλοῦτος, κάθε εὐτυχία ὑπάρχει· ὅπως ἀκριβῶς, λοιπόν, ὅταν δὲν ὑπάρχη, οὐδεμία ὠφέλεια ἀπὸ τὰ ἄλλα, ἀλλὰ τὰ πάντα καταστρέφονται, καὶ εἶναι πλήρη ἀηδίας καὶ τα-
ραχῆς.

Λοιπὸν καὶ ἡμεῖς αὐτὸ πρὸ πάντων ἂς ζητῶμεν. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ζητεῖ χρήματα, δὲν ζητεῖ τοῦτο. Αὐτὰ ἂς ἐπιδιώκωμεν, τὰ ὅποια ἡμποροῦν νὰ εἶναι μόνιμα. Ἄς μὴ ἐπιδιώκωμεν γάμον ἀπὸ πλουσίας, διὰ νὰ μὴ φέρη εἰς τὴν γυναῖκα ἢ ἀφθονία τῆς περιουσίας ὑπερηφάνειαν, διὰ νὰ μὴ γίνῃ ἡ ἀλαζονεία αἰτία διαφθορᾶς. Δὲν βλέπετε τί ἔπραξεν ὁ Θεός; πῶς τὴν ὑπέταξε;

Διατί εἶσαι ἀγνώμων; διατί ἀσυνείδητος; Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον σοῦ ἐδωρήθη ἐκ φύσεως, αὐτοῦ σὺ μὴ διαφθείρης τὴν βοήθειαν.

Ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ ἐκζητῶμεν πλουσίαν, ἀλλὰ νὰ λάθωμεν κοινωνὸν τοῦ θίου (συμμέτοχον) διὰ τεκνοποιῖαν. Ὅχι διὰ νὰ προσφέρῃ χρήματα ἡ γυνή, διὰ τοῦτο δὲν τὴν ἔδωκεν ὁ Θεός, ἀλλὰ διὰ νὰ εἶναι βοηθός· ἡ δὲ προσφέρουσα χρήματα, καὶ ὑπουργὸς γίνεται καὶ δεσποτική γίνεται· ἢ ἴσως θηρίον ἀντὶ γυναικὸς γίνεται, ἔχουσα τὴν ἀξίωσιν νὰ ὑπερηφανεύεται ἕνεκα τοῦ πλοῦτου.

Τίποτε δὲν εἶναι περισσότερο ἐπονείδιστον ἀπὸ ἄνδρα, ὁ ὁποῖος θέλει τοιουτοτρόπως νὰ πλουτήσῃ· διό-

τι ἂν ὁ ἴδιος ὁ πλοῦτος εἶναι πλήρης πειρασμῶν, ποῦ θὰ τοποθετήσωμεν τὸν τοιουτοτρόπως ἀποκτώμενον πλοῦτον; Διότι μὴ ἴδῃς αὐτό, ἂν κάποιος σπανίως καὶ παρὰ τὸ συνήθως συμβαῖνον καὶ πέραν τοῦ λογικοῦ ἐπέτυχεν, (διότι δὲν πρέπει νὰ στρέφωμεν τὴν προσοχὴν εἰς τὰ ἄλλα πράγματα, τὰ ὁποῖα μερικοὶ ἀπολαμβάνουν, καὶ ἐπιτυχάνουν παραδόξως), ἀλλὰ αὐτὸ τὸ λογικὸν ἃς ἴδωμεν, ἂν δὲν εἶναι τὸ πρᾶγμα πλήρες ἀηδίας.

Δὲν εἶσαι μόνος ὁ ἴδιος ὀνυπόληπτος, ἀλλὰ καὶ τὰ τέκνα ἐντροπιάζεις, ἀφοῦ (τὰ) ἐγκατέλειπες πτωχὰ, ἂν τύχῃ νὰ ἀπέλθῃς πρῶτος, καὶ εἰς αὐτὴν (τὴν γυναῖκα) δίδεις πολλὰς ἀφορμὰς διὰ νὰ συναναστραφῇ πάλιν μὲ δεύτερον σύζυγον. Ἡ δὲν παρατηρεῖς ὅτι εἰς πολλὰς αὐτὴ ἔχει γίνεи ἡ δικαιολογία διὰ δεῦτερον γάμον, τὸ νὰ μὴ περιφρονῇται δηλαδὴ, τὸ νὰ ἐπιζητῇ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ὑπερέχουν εἰς τὰς περιουσίας;

Ἄς μὴ πράττωμεν, λοιπόν, τόσα κακὰ ἐξ αἰτίας χρημάτων, ἀλλὰ ἃς ἀπορρίπτωμεν τὰ πάντα, καὶ ἃς ζητῶμεν καλὴν ψυχὴν, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ ἀγάπην. Αὐτὸς (εἶναι) ὁ πολὺς πλοῦτος, αὐτὸς ὁ μέγας θησαυρός, αὐτὰ τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ τῶν ὁποίων ἃς γίνῃ νὰ ἀπολαύσωμεν ὅλοι ἡμεῖς πρεπόντως, καὶ νὰ ζήσωμεν συμφώνως πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ν' (50).

(Πράξ. 23, 31 - 35, 24, 1 - 21).

«Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται κατὰ τὸ διατεταγμένον αὐτοῖς ἀναλαβόντες τὸν Παῦλον, ἤγαγον διὰ νυκτὸς εἰς τὴν Ἀντιπατρίδα. Τῇ τε ἐπαύριον ἐάσαντες τοὺς ἵππους πορεύεσθαι σὺν αὐτῷ, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν παρεμβολήν· οἵτινες, ἐλθόντες εἰς τὴν Καισάρειαν, καὶ ἀναδόντες τὴν ἐπιστολήν τῷ ἡγεμόνι, παρέστησαν καὶ τὸν Παῦλον αὐτῷ»¹.

α'. Ὡς νὰ ἦτο κάποιος βασιλεὺς τὸν συνώδευον σωματοφύλακες μετὰ τόσου πλήθους καὶ κατὰ τὴν νύκτα, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὴν ὀργὴν τῆς ἐπιθέσεως τοῦ λαοῦ. Ὅταν, λοιπόν, τὸν ἔβαλον ἔξω τῆς πόλεως, τότε ἀπομακρύνονται. Δὲν θὰ τὸν ἔστελλε δὲ ὁ χιλιάρχος μὲ τόσῃ ἀσφάλειαν, ἂν καὶ ὁ ἴδιος δι' οὐδὲν δὲν τὸν εἶχε κατηγορήσει, καὶ ἐὰν δὲν ἐγνώριζε τὴν φονικὴν διάθεσιν ἐκείνων.

«Ἀναγνοὺς δὲ ὁ ἡγεμὼν, καὶ ἐπερωτήσας ἐκ ποίας ἐπαρχίας ἐστὶ, καὶ πυθόμενος ὅτι ἀπὸ Κιλικίας, διακούσομαί σου, ἔφη, ὅταν καὶ οἱ κατήγοροί σου παραγένωνται. Ἐκέλευσέ τε αὐτὸν ἐν τῷ πραιτωρίῳ τοῦ Ἡρώδου φυλάσσεσθαι». Ἦδη ἀπελογήθη ὑπὲρ αὐτοῦ ὁ Λυσίας· ἄλλ' ὅμως καὶ τώρα ἀκόμη οἱ Ἰουδαῖοι ἐπιτίθενται, καὶ καταλαμβάνουν ἐκ τῶν προτέρων τὸν ἄ-

1. Πράξ. 23, 31 - 33.

κροατήν, καὶ πάλιν ρίπτεται εἰς δεσμά, καὶ ἄκουε πῶς· διότι προσθέτει· «Μετὰ δὲ πέντε ἡμέρας κατέβη ὁ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας μετὰ πρεσβυτέρων καὶ ρήτορος Τερτύλλου τινός, οἵτινες ἐνεφάνησαν τῷ ἡγεμόνι κατὰ τοῦ Παύλου»². Ἰδὲ πῶς οὔτε τοιουτοτρόπως ὑπεχώρησαν, ἀλλὰ ἔρχονται, ἂν καὶ ἐμποδίζονται ἀπὸ πολλὰ ἐμπόδια, ὥστε νὰ καταισχυνοῦν καὶ ἐκεῖ.

«Κληθέντος δὲ αὐτοῦ, ἤρξατο κατηγορεῖν ὁ Τέρτυλλος, λέγων· Πολλῆς εἰρήνης τυγχάνοντες διὰ σοῦ, καὶ κατορθωμάτων γινομένων τῷ ἔθνει τούτῳ διὰ τῆς σῆς προνοίας, πάντῃ τε καὶ πανταχοῦ ἀποδεχόμεθα, κράτιστε Φῆλιξ, μετὰ πάσης εὐχαριστίας. Ὅτινα δὲ μὴ ἐπὶ πλέον σε ἐγκόπτω, παρακαλῶ ἀκοῦσαι συντόμως ἡμῶν τῇ σῇ ἐπιεικείᾳ». Καὶ θεβαίως σεῖς τοῦτο τὸ ἔχετε πράξει, ποῖα, λοιπόν, ἀνάγκη ρήτορος; Ἰδὲ πῶς καὶ αὐτὸς ἀμέσως ἐκ τῶν προτέρων θέλει νὰ τὸν παραδώσῃ ὡς νεωτερίζοντα καὶ ἐπαναστάτην, καὶ προκαταλαμβάνει τὸν δικαστὴν μὲ τοὺς ἐπαίνους. Ἐπειτα, ὡς ἂν εἶχε νὰ εἴπῃ πολλά, ἔνεκα σπουδῆς τὰ παραλείπει, καὶ μόνον αὐτὸ λέγει· «Ὅτινα δὲ μὴ ἐπὶ πλέον σε ἐγκόπτω». Ἰδὲ πῶς ἐμπνέει εἰς τὸν δικαστὴν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς τιμωρίας, ἐὰν θεβαίως ἐπρόκειτο νὰ συλλάβῃ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἀναταράσσει τὴν οἰκουμένην, καὶ τὸ θεωροῦν ὡς σπουδαῖον κατόρθωμα.

«Εὐρόντες γὰρ τὸν ἄνδρα τοῦτον λοιπόν, καὶ κινουντα στάσεις πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην, πρωτοστάτην τε τῆς τῶν Ναζωραίων αἵρέσεως, ὃς καὶ τὸ ἱερὸν ἐπέιρασε θεθλῶσαι· ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν, καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἠθελήσαμεν κρίναι. Παρελθὼν δὲ Λυσίας ὁ χιλιάρχος μετὰ πολ-

2. Πρόξ. 24, 1.

λῆς θίας ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀπήγαγε, κελεύσας τοὺς κατηγοροὺς αὐτοῦ ἔρχεσθαι ἐπὶ σοῦ· παρ' οὗ δυνήσῃ αὐτός, ἀνακρίνας περὶ πάντων τούτων, ἐπιγνῶναι ὧν ἡμεῖς κατηγοροῦμεν αὐτοῦ.

«Τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην, λέγει, Ἰουδαίοις στάσεις κινοῦντα». Τὸν συκοφαντοῦν, λοιπόν, ὡς καταστροφέα καὶ κοινὸν ἐχθρὸν τοῦ ἔθνους καὶ πρωτοστάτην τῆς αἰρέσεως τῶν Ναζωραίων. Ἐθεωρεῖτο αὐτὸ ὅτι εἶναι ἐπονείδιστον, ἢ αἵρεσις δηλαδὴ τῶν Ναζωραίων· διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸ παρουσίασαν, καὶ ἀπ' αὐτὸ πάλιν τὸν ἐσυκοφάντουν· διότι ἡ Ναζαρέτ ἦτο ἄσημος.

«Καὶ εὐρόντες», λέγει. Πρόσεξε πῶς θαρέως τὸν συκοφαντοῦν ὡς νὰ εἶχε δραπετεύσει, καὶ ὡς νὰ ἐπέτυχον (τὴν σύλληψιν) μετὰ δυσκολίας, ἃν καὶ εὕρισκετο ἐπτά ἡμέρας εἰς τὸν ναόν. «Ὅν καὶ ἐκρατήσαμεν, καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἠθελήσαμεν κρῖναι».

Παρατήρησε πῶς ὑβρίζουν καὶ τὸν νόμον, ἐὰν θεαίως δὲν ἦτο χαρακτηριστικὸν τοῦ νόμου αὐτό, τὸ νὰ κτυποῦν δηλαδὴ, τὸ νὰ φονεύουν, τὸ νὰ ἐνεδρεύουν. Ἐπειτα κατηγοροῦν καὶ τὸν Λυσίαν· «Παρελθὼν δὲ Λυσίας ὁ χιλιάρχος μετὰ πολλῆς θίας ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀπήγαγεν»· πράττων πράξιν ἡ ὁποία δὲν ἤρμοζεν εἰς αὐτόν, ὅμως τὴν ἔπραξε. «Παρ' οὗ δυνήσῃ αὐτός, ἀνακρίνας περὶ τούτων πάντων, γνῶναι ὧν ἡμεῖς κατηγοροῦμεν αὐτοῦ. Συνεπέθεντο δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, φάσκοντες ταῦτα οὕτως ἔχειν».

Τί (πράττει), λοιπόν, ὁ Παῦλος; ἄρα γε σιωπᾷ δι' αὐτά; Οὐδόλως· ἀλλὰ ὁμιλεῖ πάλιν μετὰ παρρησίας, καὶ ἀποκρίνεται· (καὶ τοῦτο συμβαίνει ἐπεὶ δὴ ἠθέλησεν ὁ ἡγεμὼν)· προσέθεσε λοιπόν· «Ἀπεκρίθη δὲ ὁ Παῦλος, νεύσαντος αὐτῷ τοῦ ἡγεμόνος λέγειν· Ἐκ πολλῶν ἐτῶν ὄντα σε κριτὴν δίκαιον τῷ ἔθνει τούτῳ ἐπιστάμενος, εὐθυμότερον τὰ περὶ ἑμαυτοῦ ἀπολογοῦμαι,

δυναμένου σου γινῶναι ὅτι οὐ πλείους εἰσὶ μοι ἡμέραι δέκα δύο, ἅφ' ἧς ἀνέβην προσκυνήσων ἐν Ἱερουσαλήμ· καὶ οὔτε ἐν τῷ ἱερῷ εὐρόν με πρὸς τινὰ διαλεγόμενον ἢ ἐπισύστασιν ποιοῦντα ὄχλου, οὔτε ἐν ταῖς συναγωγαῖς, οὔτε κατὰ τὴν πόλιν· οὔτε παραστήσαι νῦν δύνανται, περὶ ὧν νῦν κατηγοροῦσί μου». Δὲν εἶναι αὐτὰ τὰ λόγια (λόγια) κολακείας, τὸ ὅτι δηλαδὴ ὠμολόγησεν εἰς τὸν δικαστὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκεῖνα, τὸ ὅτι εἶπον· «Πολλῆς εἰρήνης τυγχάνοντες διὰ σοῦ».

Διατί, λοιπόν, ἀδίκως φιλονικεῖτε; ἐξέτασε δέ· ἐκεῖνοι παρεκίνουν πρὸς ἀδικίαν, αὐτὸς ἐζήτει τὸ δίκαιον, διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Εὐθυμότερον τὰ περὶ ἑμαυτοῦ ἀπολογοῦμαι», ἔπειτα καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ χρόνου (τὸ) ἰσχυρίζεται· «ἐκ πολλῶν ἐτῶν γάρ, λέγει, ὄντα σε κριτὴν ἐπιστάμενος». Καὶ τί, αὐτὸ συνέβαλλε πρὸς ἀπόδειξιν; Πολύ· διότι δεικνύει ὅτι καὶ ὁ ἴδιος δὲν γνωρίζει τίποτε ἀπὸ ὅσα κατηγορεῖται ὅτι ἔχει πράξει. Ἐὰν δὲ ἐδημιούργησε ποτὲ ἐξέγερσιν, θὰ τὸ ἐγνώριζεν, ἀφοῦ ἦτο δικαστής, καὶ δὲν θὰ τοῦ διέφευγε τὴν προσοχὴν τὸ τοιοῦτον. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ὁ κατηγορος δὲν ἠδύνατο νὰ δείξῃ (τὸ ὁποῖον συνέβη) εἰς Ἱεροσόλυμα, ἰδὲ τί λέγει· «Τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην πᾶσιν Ἰουδαίοις», ἐπινοήσας ψεῦδος ἐπὶ ψεύδους. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος, ἀποσπῶν αὐτὸν ἀπ' αὐτό, «προσκυνήσων ἀνέβην» λέγει, ἀπολογούμενος σχεδὸν δι' αὐτοῦ, ὅτι δηλαδὴ τόσον μακρὰν εὐρίσκομαι ἀπὸ τοῦ νὰ προκαλῶ ἐπαναστάσεις· καὶ ἐμμένει εἰς αὐτὸ τὸ δίκαιον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἰσχυρόν· διότι συμπληρώνει· «Καὶ οὔτε ἐν τῷ ἱερῷ, οὔτε ἐν τῇ πόλει, οὔτε ἐν τῇ συναγωγῇ εὐρόν με πρὸς τινὰ διαλεγόμενον»· τὸ ὁποῖον ἦτο καὶ ἀληθές. Καὶ ἐκεῖνος μὲν «πρωτοστάτην» λέγει, ὥσάν εἰς περίπτωσιν μάχης καὶ ἐξεγέρσεως, αὐτὸς δὲ ἰδὲ πῶς ἀ-

ποκρίνεται με ἡπιότητα· «Ὁμολογῶ δὲ τοῦτό σοι, ὅτι κατὰ τὴν ὁδόν, ἣν λέγουσιν αἵρεσιν, οὕτω λατρεύω τῷ πατρώῳ Θεῷ, πιστεύων πᾶσι τοῖς κατὰ νόμον καὶ ἐν τοῖς προφήταις γεγραμμένοις, ἐλπίδα ἔχων εἰς τὸν Θεόν, ἣν καὶ αὐτοὶ προσδέχονται, ἀνάστασιν μέλλειν ἔσεσθαι νεκρῶν, δικαίων τε καὶ ἀδίκων».

Β'. Παρατήρησε· ἐκεῖνοι τὸν ἐξεχώριζον (ἀπὸ τὸν νόμον), αὐτὸς συνεισάγει καὶ καθιστᾷ τὸν ἑαυτὸν του φίλον μετὰ τὸν νόμον, μετὰ ἐκεῖνα διὰ τῶν ὁποίων ἀπολογεῖται· καί, πιστοποιῶν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶπε, πάλιν προσθέτει· «Ἐν τούτῳ δὲ καὶ αὐτὸς ἄσκῳ, ἀπρόσκοπον συνείδησιν ἔχων πρὸς τε τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους διὰ παντός. Δι' ἐτῶν δὲ πλειόνων παρεγενόμην, ἐλεημοσύνας ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου καὶ προσφοράς, ἐν οἷς εὖρον με ἡγνισμένον ἐν τῷ ἱερῷ οὐ μετὰ ὄχλου, οὐδὲ μετὰ θορύβου τινός».

Διατί, λοιπόν, ἀνέβης; διατί ἤλθες; «Προσκυνῆσαι, ἐλεημοσύνας, φησί, ποιῆσαι»· ὥστε αὐτὸ δὲν ἦτο ἴδιον φιλονίκου. Ἐπειτα καὶ ἀφαιρεῖ τὸ προσωπεῖον των, λέγων ἀκαθορίστως· «Ἐν οἷς εὖρον μὲν τινες τῶν ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι· οὓς ἔδει ἐπὶ σοῦ παρεῖναι, καὶ κατηγορεῖν εἴ τι ἔχοιεν πρὸς με. Ἡ αὐτοὶ οὗτοι εἰπάτωσαν, εἴ τι εὖρον ἐν ἐμοὶ ἀδίκημα, στάντος μου ἐπὶ τοῦ συνεδρίου· ἢ περὶ μιᾶς ταύτης φωνῆς, ἧς ἐκέκραξα ἐστῶς ἐν αὐτοῖς, ὅτι περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ σήμερον κρίνομαι ὑφ' ὑμῶν». Αὐτὸ (εἶναι) ἡ ἄφθονος ὑπαρξίς δικαίου τὸ νὰ μὴ ἀποφεύγῃ δηλαδὴ τοὺς κατηγοροὺς, ἀλλὰ νὰ εἶναι προετοιμασμένος εἰς ὅλους νὰ λογοδοτῇ.

«Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ σήμερον, λέγει, κρίνομαι». Καὶ δὲν εἶπε τίποτε, ἀπὸ ὅσα ἠδύνατο εὐλόγως νὰ εἶπῃ, ὅτι δηλαδὴ τὸν ἐσυκοφάντησαν, ὅτι τὸν συνέλαβον, ὅτι τοῦ ἔκαμαν ἐνέδραν, (διότι αὐτὰ λέγεται ὅτι ἔγιναν ἀπὸ ἐκείνους· ἀπὸ αὐτὸν δέ, καὶ ἐνῶ ὑπῆρχε κίν-

δυνος, ὄχι πλέον), ἀλλὰ σιωπᾶ, καὶ μόνον ἀπολογεῖται, ἂν καὶ δύναται νὰ εἴπῃ ἄπειρα. Αὐτὸ καὶ εἰς τὴν Καισάρειαν τὸν καθίστα ἐπιφανῆ, τὸ ὅτι δηλαδὴ ἦλθε μὲ τὴν συνοδείαν.

«Ἐν οἷς εὐρὸν με, λέγει, ἡγνισμένον ἐν τῷ ἱερῷ». Πῶς, λοιπόν, τὸ ἐμίανε; διότι δὲν ἦτο χαρακτηριστικὸν τοῦ ἰδίου καὶ νὰ ἐπιτελῇ ἀγνιστικὰς τελετάς καὶ νὰ προσκυνῇ, καὶ δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν νὰ ἄρχεται καὶ νὰ θεθλῶνῃ. Τοῦτο καὶ ἐνέχει ὑπόνοιαν δικαιολογίας τὸ νὰ μὴ ἐπιτρέπη νὰ γίνεται λόγος ἐπὶ μακρόν. Καὶ κάνει χάριν εἰς τὸν δικαστὴν. Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι δι' ἐκεῖνον περικόπτει τὴν ἀπολογίαν. Ἀλλὰ ἃς ἴδωμεν ἐξ ἀρχῆς τὰ λεχθέντα.

Ἐπειδὴ πρὸ αὐτοῦ ὠμίλησε διὰ πολλῶν ὁ Τέρτυλλος, δεικνύων ὅτι κουράζεται, δὲν εἶπεν· «Ἄκουσε τὴν ὑπόθεσιν», ἀλλ' «Ἴνα σε μὴ ἐπὶ πλεῖον ἐγκόπτω, παρακαλῶ ἀκοῦσαί σε ἡμῶν τῇ σῇ ἐπιεικείᾳ». Δῆθεν σεβόμενος αὐτὸν τοιοῦτοτρόπως ὁμιλεῖ· ἢ καὶ πραγματικῶς αὐτὸ (εἶναι) ἀπόδειξις εὐμενείας, ἔάν, ἐνῶ ἦτο δυνατὸν νὰ εἴπῃ πολλά, λέγῃ ὀλίγα κάποιος διὰ νὰ μὴ ἐνοχλῇ.

«Εὐρομεν γὰρ τὸν ἄνδρα τοῦτον λοιμόν· ὅς, λέγει, καὶ τὸ ἱερὸν ἐπείρασε θεθλῶσαι». Λοιπόν, δὲν ἐμίανε. Τί, λοιπόν, ἔάν αὐτὸ τὸ ἔπραξεν εἰς ἄλλην περίπτωσιν; Οὐδόλως· διότι θεθαίως καὶ θὰ (τὸ) ἔλεγε· τῶρα δὲ «ἐπείρασε» μὲν λέγει, τὸ πῶς δὲ δὲν προσθῆται. Καὶ αὐτὰ μὲν τὰ ὁποῖα εἶναι ἐναντίον τοῦ Παύλου τοιοῦτοτρόπως τὰ ἐμεγαλοποίησεν, παρατήρησε δὲ τὰ ἀφορῶντα εἰς αὐτοὺς πῶς τὰ ἐλαττῶνει.

«Ὅν καὶ ἐκρατήσαμεν, λέγει, καὶ ἠθελήσαμεν κρίναι κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον. Παρελθὼν δὲ Λυσίας ὁ χιλιάρχος μετὰ πολλῆς θίας ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀπήγαγεν». Ἐδῶ δεικνύει ὅτι καὶ ἐνοχλοῦνται, ἐρχόμενοι

εἰς ξένα δικαστήρια, καὶ ὅτι δὲν θὰ τὸν ἠνώχλουν, ἂν δὲν τοὺς ἠνάγκαζεν ἐκεῖνος (ὁ χιλιάρχος), καὶ ἂν δὲν ἤρπαζε τὸν ἄνδρα καθ' ὅσον δὲν ἦτο ἀρμόζον εἰς αὐτόν· διότι τὰ ἀδικήματα ἦσαν ἐναντίον μας, καὶ τὸ δικαστήριον ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐνώπιόν μας. "Ὅτι δὲ τοῦτο σημαίνει, ἰδὲ τὸ ἐξῆς· «Μετὰ πολλῆς, λέγει, θί-
ας»· διότι αὐτὸ εἶναι θία.

«Παρ' οὗ δυνήσῃ γινῶναι». Δὲν τολμᾷ οὔτε νὰ κατηγορήσῃ, (διότι ἦτο τῆς ἰδίας γνώμης ὁ ἀνὴρ), οὔτε ἀπλῶς τὸ παραβλέπει. "Ἐπειτα πάλιν, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ψεύδεται, ὀρίζει τὸν ἴδιον τὸν Παῦλον κατήγορον τοῦ ἑαυτοῦ του. «Παρ' οὗ, λέγει, δυνήσῃ ἀνακρίνας περὶ πάντων τούτων ἐπιγινῶναι».

"Ἐπειτα καὶ οἱ μάρτυρες τῶν ὧν ἐλέχθησαν «Συνεπέθεντο δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, φάσκοντες ταῦτα οὕτως ἔχειν». Οἱ κατήγοροι (εἶναι) οἱ ἴδιοι καὶ μάρτυρες καὶ κατήγοροι.

Ἄλλ' ὁ Παῦλος «ἐκ πολλῶν ἐτῶν ὄντα σε κριτὴν ἐπιστάμενος δίκαιον» ἀποκρίνεται. Δὲν εἶναι ἐπομένως κάποιος ἄγνωστος, οὔτε ξένος, οὔτε νεωτεριστής, ἂν θεθαίως γνωρίζῃ τὸν δικαστὴν ἀπὸ πολλὰ ἔτη. Καὶ ὁρθῶς συνεπλήρωσε τὸ «δίκαιον», διὰ νὰ μὴ προσέξῃ (ὁ δικαστής) τὸν ἀρχιερέα, οὔτε τὸν λαόν, οὔτε τὸν κατήγορον. Ἰδὲ πῶς δὲν ἐπροχώρησεν εἰς αὐθάδειαν (ἀλαζονείαν), ἂν καὶ θεθαίως ἦτο ἀναπόφευκτον.

«Πιστεύων, λέγει, πᾶσι τοῖς κατὰ νόμον». Εἶπεν αὐτό, δεικνύων ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πράξῃ ποτὲ τοιαῦτα ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος πιστεύει ὅτι θὰ ὑπάρξῃ ἀνάστασις, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι προσμένουν. Δὲν εἶπε περὶ αὐτῶν ὅτι πιστεύουν εἰς ὅσα ἐγράφησαν εἰς τοὺς προφῆτας, (διότι δὲν ἐπίστευον), ἀλλ' αὐτὸς εἰς ὅλα ἐπίστευεν, οὐχὶ ἐκεῖνοι· πῶς δὲ (πιστεύει), θὰ ἐχρειάζετο μακρηγορίας νὰ λέγῃ τώρα.

Τόσα εἶπε, καὶ εἰς οὐδὲν σημεῖον ἔχει μνημονεύσει τὸν Χριστόν. Ἐδῶ δὲ εἰπὼν, «πιστεύων», καὶ τὰ σύμφωνα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ περιέλαβεν, ἀλλὰ κατὰ πρῶτον ἀσχολεῖται μὲ τὸν λόγον τῆς ἀναστάσεως, ἡ ὁποία ἦτο κοινὴ εἰς αὐτοὺς πίστις, καὶ καθήργει τὴν ὑποψίαν κάθε διαφωνίας.

Ἐπειτα καὶ ἡ αἰτία τῆς πορείας (εἰς Ἱεροσόλυμα). «Ἐλεημοσύνας, λέγει, καὶ προσφορὰς ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου, παρεγενόμενην», καὶ αὐτὸ «δι' ἐτῶν πλειόνων». Πῶς, λοιπόν, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θορυβήσῃ ἐκείνους διὰ τοὺς ὁποίους τόσῃν ὁδὸν διήνυσεν, ὥστε νὰ κάμῃ ἐλεημοσύνην;

«Οὐ μετὰ ὄχλου, λέγει, οὐδὲ μετὰ θορύβου». Πανταχοῦ ἀνασκευάζει τὴν κατηγορίαν διὰ στάσιν. Ὁρθῶς δὲ καὶ καλεῖ ὡς μάρτυρας τοὺς κατηγοροὺς, τοὺς προερχομένους ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, λέγων· «Οὓς δεῖ ἐπὶ σοῦ κατηγορεῖν, εἴ τι ἔχοιεν πρὸς με». Τόσον εἶχε πεποίησιν ὅτι εἶναι ἀθῶος δι' ὅσα κατηγορεῖτο, ὥστε καὶ τοὺς καλεῖ ὡς μάρτυρας. Ὅχι μόνον δὲ τοὺς προερχομένους ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ Ἱερουσαλὴμ δὲν ἀρνεῖται ὡς κατηγοροὺς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς καλεῖ πάλιν, προσθέτων· «Ἡ αὐτοὶ οὗτοι εἰπάτωσαν»· καθ' ὅσον δι' αὐτὸ ἐξ ἀρχῆς ἐταράσσοντο, ὅτι ἐκήρυττε τὴν ἀνάστασιν. Καὶ ὀρθῶς ἐπραττε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον· διότι ὅταν αὐτὸ ἀπεδεικνύετο, εὐκόλως καὶ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸν Χριστὸν θὰ παρουσιάζοντο, ὅτι δηλαδὴ ἀνέστη.

«Τί εὖρον, λέγει, ἐν ἐμοὶ ἀδίκημα, στάντος μου ἐπὶ τοῦ συνεδρίου;». «Ἐν τῷ συνεδρίῳ», εἶπε, δεικνύων ὅτι τίποτε δὲν εὖρον, ὅχι ἀφοῦ ἔγινε ἰδιαιτέρως ἡ ἀνάκρισις, ἀλλὰ ἐνῶ ἦτο παρὼν ὁ λαὸς καὶ μὲ ἀκρίθειαν ἀνέκρινε.

γ'. Ὅτι δὲ αὐτὰ τὰ λέγω ἀληθῶς, μαρτυροῦν οἱ περὶ αὐτοῦ κατηγοροῦντες. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «Ἐν

τούτῳ δὲ αὐτὸς ἀσκῶ, ἀπρόσκοπον συνείδησιν ἔχων πρὸς τε τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους»· διότι αὐτὴ εἶναι ἡ τελεία ἀρετὴ, ὅταν δηλαδὴ οὔτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους δίδωμεν ἀφορμὰς, καὶ ὅταν φροντίζωμεν νὰ εἴμεθα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἄμεμπτοι.

«Ἦς ἐκέκραξα, λέγει ἐν τῷ συνεδρίῳ». Καὶ τὴν θίαν αὐτῶν φανερῶνει μὲ τὸ νὰ εἴπῃ· «Ἐκέκραξα» ὡς ἐάν ἔλεγεν· «Δὲν ζύνανται νὰ εἴπουν ὅτι ἔπραττες αὐτὰ μὲ τὸ πρόσχημα τῆς ἐλεημοσύνης»· διότι δὲν ἔπρατον τοῦτο μετὰ τοῦ λαοῦ οὔτε μετὰ θορύβου· ἄλλως τε, ἂν καὶ ἔγινε ἔρευνα περὶ αὐτοῦ, τίποτε πλεον δὲν εὕρισκετο.

Εἶδες ἡπιότητα, ἂν καὶ ὑπῆρχον κίνδυνοι; Εἶδες μαλακὸν τρόπον ἐκφράσεως, καὶ πῶς ἐν ἐπιδιώκει μόνον, νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ τὴν κατηγορίαν, ὅχι νὰ περιθάλλῃ καὶ ἐκείνους μὲ ἀδικήματα, ἐκτὸς ἐάν κάπου ἠναγκάζετο, ὅταν ἀπελογεῖτο; ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· «Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν Πατέρα μου· ὑμεῖς δὲ ἀτιμάζετέ με»³.

Αὐτὸν ὡς μιμούμεθα καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἦτο μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ. Ἐάν ἐκεῖνος δὲν εἶπε τίποτε τὸ θαρρὺ δι' αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι ἔφθασαν μέχρι φόνου καὶ σφαγῆς, ποίας συγγνώμης θὰ εἴμεθα ἡμεῖς ἄξιοι, οἱ ὁποῖοι ἐξαγριούμεθα εἰς τὸν ὀνειδισμόν καὶ τὰς προσβολάς, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζομεν τοὺς ἐχθροὺς μας ἀκαθάρτους καὶ θδελυρούς; ποίαν δὲ ἀπολογίαν θὰ ἔχωμεν, ὅταν ἔχωμεν καθ' ὁλοκληρίαν ἐχθρούς; Δὲν ἀκούεις ὅτι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀποδίδει τιμὴν, τὸν ἑαυτὸν του τιμᾷ; Ἡμεῖς δὲ προσβάλλομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας.

3. Ἰωάν. 8, 49.

Κατηγορεῖς διότι προσεβλήθης, διατί, λοιπόν, ἐμπίπτεις εἰς τὸ ἀδίκημα; διατί περιβάλλεις τὸν ἑαυτὸν σου μὲ συμφοράν; Μεῖνε ἀτάραχος, μεῖνε ἀνεπηρέαστος· μὴ περιβληθῇς μὲ τὸ κακόν, ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖς νὰ πλήξῃς ἄλλον. Διότι δὲν μᾶς φθάνει ἡ ἄλλη ταραχὴ τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία διαταράσσεται χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ὁ ταρασσών, (ὅπως αἱ ἐπιθυμίαι αἱ ἀπρεπεῖς, αἱ λύπαι καὶ αἱ λιποψυχίαι καὶ ὅσα ὅμοια), ἀλλὰ καὶ ἄλλας προσθέτομεν. Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀνέχεται κάποιος ὅταν ὑβρίζεται, λέγει; Πῶς δὲν εἶναι δυνατόν; εἰπέ μου· τραῦμα γεννᾶται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τοὺς λόγους; μῶλωπες εἰς τὰ σώματα; ποία, λοιπόν, θλάβῃ γίνεται εἰς θάρος μας;

Ἐπομένως, ἂν θέλωμεν, ἡμποροῦμε νὰ ὑποφέρωμεν. Ἄς θέσωμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας ἐντολήν νὰ μὴ θλιβώμεθα, καὶ θὰ ἀνεχώμεθα· ὥς εἴπωμεν πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς μας· «Δὲν εἶναι γνῶρισμα ἔχθρας, εἶναι γνῶρισμα ἀσθενείας»· καθ' ὅσον πραγματικῶς εἶναι γνῶρισμα ἀσθενείας· διότι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἔχθρας οὔτε μοχθηρότητος, ἤθελε καὶ ἐκεῖνος νὰ τοὺς ἀναχαιτίσῃ καὶ ἦτο ἡδικοημένος εἰς ἄπειρα.

Ἄν τοῦτο μόνον κατανοήσωμεν, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ἴδιον ἀσθενείας, θὰ ἀνεχώμεθα, καὶ θὰ συγχωρήσωμεν μὲν ἐκεῖνον, θὰ προσπαθήσωμεν δὲ νὰ μὴ περιπέσωμεν (εἰς αὐτὰ) καὶ οἱ ἴδιοι. Διότι ἐρωτῶ ὅλους τοὺς παρόντας· Ἄρά γε, ἂν θελήσετε, ἡμπορεῖτε νὰ φέρεσθε μὲ ἐγκαρτέρησιν, τοιουτοτρόπως ὥστε νὰ ὑπομένετε τοὺς ὑβρίζοντας; Ἐγὼ θεθαίω νομίζω.

Λοιπόν, σὲ ὕβρισε χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ἀλλὰ ἀναγκαζόμενος ἀπὸ τὴν ἀσθενεῖαν τῆς ψυχῆς· συγκρατήσου. Δὲν βλέπεις αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι κατέχονται ἀπὸ δαιμόνια; Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ὅχι τόσον ἀπὸ ἔχθραν, ὅσον ἀπὸ ἀσθενεῖαν τὸ ὑπομένει αὐτό, τοιουτοτρόπως

καὶ ἡμεῖς δὲν ταρασσόμεθα ἀπὸ τὸ εἶδος τῶν ὕδρεων, ὅσον ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς μας· διότι πῶς ὑποφέρομεν τοὺς παράφρονας, οἱ ὅποιοι τὰ ἴδια ὑβρίζουν;

Πάλιν, ἐὰν εἶναι φίλοι οἱ ὑβρίζοντες ἢ καὶ ἀνώτεροι, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνεχόμεθα, πῶς, λοιπόν, δὲν εἶναι παράδοξον, ὅταν μὲν εἶναι αὐτοὶ οἱ τρεῖς, καὶ φίλοι καὶ παράφρονες καὶ ἀνώτεροι, νὰ ἀνεχώμεθα, ὅταν δὲ εἶναι ἰσότιμοι ἢ καὶ κατώτεροι, νὰ μὴ ἀνεχώμεθα; Πολλὰς φορὰς εἶπον· τὸ πρᾶγμα εἶναι ροπή καὶ συναρπαγή· ὥς ὑπομείνωμεν δι' ὀλίγον, καὶ ἐκερδίσαμε τὸ πᾶν. Ὅσον ὑβρίζει κάποιος περισσότερον, τόσον περισσότερον εἶναι ἀσθενής.

Γνωρίζεις πότε πρέπει νὰ θλιβώμεθα; Ὅταν, ἐνῶ ὑβρίσαμεν ἡμεῖς, ἐκεῖνος σιωπήσῃ (διότι τότε αὐτὸς μὲν εἶναι δυνατός, ἡμεῖς δὲ ἀσθενεῖς)· ἂν δὲ συμβῇ τὸ ἀντίθετον καὶ νὰ χαίρωμεν πρέπει· ἔλαθες στέφανον, ἀνεκηρύχτης νικητῆς· χωρὶς νὰ ὀδηγηθῇς εἰς ἀγῶνα, καὶ χωρὶς νὰ ὑποφέρῃς τὴν ἐνόχλησιν τοῦ ἡλίου καὶ τῆς θερμότητος καὶ τῆς κόνεως, οὔτε νὰ ἀγωνισθῇς καὶ νὰ δώσης ἀφορμάς, ἀλλὰ μόνον ἐπειδὴ ἠθέλησες, καὶ καθήμενος ἢ ὄρθιος, ἔλαθες τὸν μέγαν στέφανον· καὶ ὅχι μόνον μέγαν, ἀλλὰ πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ ἐκείνους· διότι δὲν εἶναι ὅμοιον νὰ καταθάλῃς ἐχθρὸν ἀντίπαλον, καὶ νὰ κατανικήσῃς τὰ θέλη τῆς ὀργῆς. Ἐνίκησες χωρὶς νὰ δώσης ἀφορμήν, κατενίκησες τὸ πάθος σου, ἐφόνευσες τὸ διηγηγεργμένον θηρίον, καὶ ἐφίμωσες τὸν μαινόμενον θυμόν, ὥς κάποιος ἄριστος ποιμὴν· ἐπρόκειτο ἡ μάχη νὰ εἶναι ἐμφύλιος, ὁ πόλεμος ἐντόπιος. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι κάθονται πλησίον τῶν τειχῶν καὶ πολιορκοῦν ἀπ' ἔξω ἐμβάλλουν εἰς ἐμφυλίους πολέμους καὶ τότε ὑπερισχύουν, τοιουτοτρόπως, λοιπόν, καὶ ἐκεῖνος ὁ ὅποιος προσβάλλει, ἂν δὲν διεγείρῃ τὸ ἐντὸς ἡμῶν πάθος, δὲν θὰ ἡ-

μπορέση νά ἐπικρατήσῃ· ἐάν ἡμεῖς δὲν ἐξάψωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἐκεῖνος δὲν ἔχει οὐδεμίαν δύναμιν.

Ἄς ὑπάρχη εἰς ἡμᾶς ὁ σπινθήρ τῆς ὀργῆς, ὥστε νά ἀνάπτεται εἰς καταλλήλους περιστάσεις, ὅχι ἐναντίον ἡμῶν τῶν ἰδίων, οὔτε διὰ νά μᾶς ἐμβάλῃ εἰς πολ-
λὰς συμφοράς. Δὲν βλέπετε εἰς τὰς οἰκίας ὅτι τὸ πῦρ εἶναι τοποθετημένον εἰς ἓν μέρος καὶ ὅχι πανταχοῦ δι-
εσκορπισμένον, οὔτε εἰς χόρτον, οὔτε εἰς ἐνδύματα, οὔ-
τε τυχαίως (ἐδῶ καὶ ἐκεῖ) ὥστε, ὅταν φυσήσῃ ἄνεμος, νά μὴ δυναμώσῃ, ἀλλὰ, καὶ ἂν ἔχη λύχνον κάποια ὑπη-
ρέτρια, καὶ ἂν ὁ μάγειρος ἀνάπτη τὴν πυράν, δίδεται ἔντονος ἐντολὴ μήτε εἰς τὸν ἄνεμον, μήτε πλησίον ξύ-
λου, μήτε κατὰ τὴν νύκτα νά τὸ πράττῃ αὐτό, ἀλλὰ, ὅταν ἡ νύκτα ἐξαπλωθῇ, τὴν κοιμίζομεν (τὴν πυράν), ἐπειδὴ φοβούμεθα μήπως κάποτε ἀνάψῃ, ἐνῶ ἡμεῖς θὰ κοιμώμεθα, καὶ ἐνῶ οὐδεὶς θὰ εἶναι βοηθὸς καὶ ὅλους μᾶς κατακάψῃ.

Τοῦτο ἃς γίνεται καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ θυ-
μοῦ· ἃς μὴ ἔχη διασπαρῇ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῶν σκέ-
ψεών μας, ἀλλὰ εἰς κάποιον θάθος τοῦ νοῦ, ὥστε νά μὴ φθάνῃ εὐκόλως ὁ ἄνεμος ὁ προερχόμενος ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ ἀντιθέτου, ἀλλ' ἀπὸ ἡμᾶς νά δέχεται τὸν ἄνεμον, οἱ ὅποιοι γνωρίζομεν πρεπόντως καὶ χωρὶς κίνδυνον νά θέτῳμεν αὐτὸ (τὸ πῦρ) εἰς ἐνέργειαν. Ἄν ἅπ' ἔξω δέχεται τὸν ἄνεμον, δὲν γνωρίζει τὸ μέτρον, ἀλλὰ τὰ πάντα θὰ κατακαύσῃ· πολλὰς φορὰς καὶ ἐνῶ ἡμεῖς κοιμώμεθα αὐτὸς ὁ ἄνεμος θὰ ἐμπέσῃ καὶ τὰ πάντα θὰ κατακαύσῃ.

Ἄς ὑπάρχη, λοιπόν, εἰς ἡμᾶς (τοιούτος θυμός), ὥστε νά ἀνάπτη μόνον φῶς (διότι ὁ θυμὸς ἀνάπτει φῶς, ὅταν κατὰ τὸ πρέπον ἐμφανισθῇ)· καὶ ἃς ἔχωμεν φλό-
γας ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἀδικοῦν ἄλλους, ἐναντί-
ον τοῦ διαβόλου. Ἄς μὴ εὐρίσκεται πανταχοῦ, μήτε νά

ἔχη ριφθῇ ὁ σπινθήρ, ἀλλὰ ὥς τὸν φυλάττωμεν εἰς τὴν στάχτην, καὶ ὥς τὸν κοιμίζωμεν εἰς τὰς ταπεινάς σκέψεις. Δὲν τὸν ἔχομεν ἀνάγκην πάντοτε, ἀλλὰ, ὅταν πρέπη νὰ ἐπιτελέσῃ καὶ νὰ πράξῃ κάτι ἡπιον, ὅταν πρέπη νὰ καταστήσῃ μαλακὴν τὴν ἀσυνειδησίαν, ὅταν (πρέπη) νὰ καταδικάσῃ τὴν ψυχὴν.

δ'. Πόσας συμφορὰς ἐπετέλεσαν θυμοὶ καὶ ὀργαί! Καὶ τὸ πλεον φοθερόν, ὅταν ἀνορθωθῶμεν, δὲν εἴμεθα ἀκόμῃ κύριοι διὰ νὰ συνέλθωμεν, ἀλλὰ ἄλλους ἀναμένομεν· ὁ κάθε ἕνας ἐντρέπεται καὶ κοκκινίζει, ὅταν ἐπανέλθῃ διὰ νὰ συμφιλιώσῃ τὸν ἄλλον. 'Ιδέ· δὲν ἐντρέπεται μὲν νὰ διαχωρίζεται καὶ νὰ δημιουργῇ σχίσμα, ἀλλὰ γίνεται ἀρχηγὸς τοῦ κακοῦ, ἐντρέπεται δὲ νὰ προσέλθῃ καὶ νὰ συνδέσῃ τὰ διεστῶτα· καὶ συμβαίνει τὸ ἴδιον, τὸ ὁποῖον θὰ συνέβαινε, ἂν κάποιος μὲν δὲν διστάζῃ νὰ ἀποκόψῃ τὸ μέλος του, ἐντρέπεται δὲ νὰ τὸ ἐνώσῃ.

Τί λέγεις ἄνθρωπε; ἔκανες μεγάλας ἀδικίας, καὶ ὁ ἴδιος ἔγινες αἷτιος τῆς συμπλοκῆς; Λοιπὸν θὰ ἦσουν δίκαιος νὰ ἀναχωρήσῃς πρῶτος καὶ νὰ συμφιλιωθῇς, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ἔδωσες τὴν ἀφορμὴν.

Ἄλλὰ ἔκαμαν ἀδικίας, καὶ ἐκεῖνος εἶναι αἷτιος. Λοιπὸν, καὶ δι' αὐτό, διὰ νὰ σὲ θαυμάσουν περισσότερον, διὰ νὰ ἔχῃς τὰ πρωτεῖα ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πρώτην φοράν, καὶ εἰς τὴν δευτέραν, ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶσαι αἷτιος διὰ νὰ δημιουργηθῇ ἡ ἔχθρα, τοιουτοτρόπως οὔτε διὰ νὰ ἐπεκταθῇ ἡ ἔχθρα περισσότερον· ἴσως καὶ ἐκεῖνος ἐντρέπεται καὶ κοκκινίζει, ἐπειδὴ, ἔχει συναισθησιν πολλῶν (κακῶν).

Ἄλλ' εὐρίσκεται εἰς παραλογισμόν; Τόσον περισσότερον νὰ μὴ διστάσῃς νὰ προστρέξῃς· καθ' ὅσον εἶναι διπλοῦν εἰς αὐτὸν τὸ πάθος, καὶ ὁ παραλογισμὸς δηλαδὴ καὶ ἡ ὀργή. Σὺ εἶπες τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖ-

ον ὀφείλεις πρῶτος νὰ ἀπέλθῃς, (σὺ) ὁ ὁποῖος εἶσαι ὑγιής, ὁ ὁποῖος δύνασαι νὰ θλέπῃς· διότι ἐκεῖνος εὐρίσκεται εἰς τὸ σκότος· διότι τοιοῦτον εἶναι ἡ ὀργὴ καὶ ἡ ὑπερηφάνεια. Σὺ δὲ ὁ ὁποῖος εἶσαι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ αὐτὰ καὶ ὑγιής πρόσελθε, ὁ ἰατρός πρὸς τὸν ἀσθενῆ. Μήπως λέγει κάποιος ἐκ τῶν ἰατρῶν «Ἐπειδὴ εἶναι ἀσθενής, δὲν πηγαίνω;». Ἀλλὰ δι' αὐτὸ ἰδιαιτέρως πηγαίνουν, ὅταν ἴδουν κάποιον ὁ ὁποῖος δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἔλθῃ· δι' ἐκείνους μὲν οἱ ὁποῖοι ἤμποροῦν, φροντίζουν καὶ ὀλιγώτερον, ἐπειδὴ δὲν ἀσθενοῦν θαρέως, διὰ δὲ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι κεῖνται ἀσθενεῖς ἐπὶ κλίνης δὲν φροντίζουν ὀλιγώτερον.

Ἡ δὲν νομίζεις ὅτι ἡ ἀκρισία καὶ ὁ θυμὸς εἶναι φοβερώτερα τῆς ἀσθενείας; ὁ μὲν (θυμὸς) δὲν ὁμοιάζει μὲ κάποιον σφοδρὸν πυρετόν, ἡ δὲ (ὀργὴ) μὲ σῶμα τὸ ὁποῖον φλογίζεται καὶ πρήσκεται; Ἐνόησε πόσον κακὸν εἶναι νὰ ἔχῃ πυρετόν καὶ πρήξιμον· πήγαινε, σθῆσε τὸ πῦρ· διότι ἤμπορεῖς μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ὥς δι' ὕδατος κατανίκησε τὴν φλόγῳσιν.

Τί, λοιπόν, ἂν μὲ αὐτὸ τὸ ἴδιον περισσότερο ὑπερηφανεύεται; λέγει. Τίποτε διὰ σέ· διότι σὺ μὲν ἔπραξες τὸ ἐξαρτῶμενον ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν σου, ἐκεῖνος δὲ ἄς σκέπτεται διὰ τὸν ἑαυτὸν του· ἄς μὴ μᾶς κατηγορῇ ἢ συνειδήσις, ὅτι, ἐπειδὴ ὕστεροῦμεν εἰς κάτι ἀπὸ τὰ πρόποντα, συμβαίνει τοῦτο.

«Ψώμιζε, λέγει, τὸν ἐχθρόν σου· τοῦτο γὰρ ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ»⁴. Καὶ ὅμως, καὶ τούτου συμβαίνοντος, προτρέπει νὰ ἀπέλθωμεν καὶ νὰ συμφιλιωθῶμεν καὶ νὰ εὐεργετῶμεν, ὅχι διὰ νὰ συγκεντρῶνῳμεν κάρβουνα ἀναμμένα, ἀλ-

λά διὰ νὰ καταπραῦνεται ἐκεῖνος, ὅταν ἀντιληφθῇ τοῦτο, διὰ νὰ κατέχεται ἀπὸ τρόμον, διὰ νὰ φοβῆται περισσότερο τὰς εὐεργεσίας τῶν ἐχθρῶν καὶ τὰς φιλίας παρὰ τὰς ἐπιβουλὰς· διότι δὲν θλάπτει τόσοι ὁ ἐχθρὸς ὁ μνησικάκος ἐκεῖνον τὸν ὅποιον μισεῖ, ὅσον ἐκεῖνος ὁ ὅποιος ὠφελεῖ καὶ εὐεργετεῖ· διότι ὅταν εἶναι μνησικάκος, καὶ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἐκεῖνον ἴσως θλάπτει ὀλίγον, ὅταν δὲ εὐεργετῇ, κάρθουνα ἀναμμένα συγκεντρώνει εἰς τὴν κεφαλὴν του. Ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ πράττωμεν, λέγει, διὰ νὰ μὴ συγκεντρῶμεν κάρθουνα; Ἀλλὰ διαφορετικῶς θέλεις νὰ συγκεντρώνης κάρθουνα εἰς τὴν ἰδικήν σου κεφαλὴν; καθ' ὅσον καὶ αὐτὸ τὸ ἐπιτελεῖ ἡ μνησικακία.

Ἀλλὰ περισσότερο νὰ ἐπεκταθῶμεν; Οὐδόλως· διότι δὲν τὸ πράττετε σὺ τοῦτο, ἀλλὰ ἐκεῖνος ὁ θηριώδης· διότι ἔάν, ἐνῶ σὺ εὐεργετεῖς καὶ τιμᾶς καὶ συμφιλιώνεις, ἐκεῖνος συνεχίζῃ νὰ φυλάσσει τὴν ἀποστροφὴν, διὰ τὸν ἑαυτὸν του ἔχει ἀνάψει τὸ πῦρ, ὁ ἴδιος ἔκαυσε τὴν κεφαλὴν του· σὺ δὲ εἶσαι ἀθῶος.

Νὰ μὴ γίνης περισσότερο φιλόανθρωπος ἀπὸ τὸν Θεόν, διότι θὰ πάθης μύρια δεινὰ· μᾶλλον δέ, οὔτε ἂν θέλῃς θὰ ἡμπορέσῃς, οὔτε δι' ὀλίγον. Διότι πῶς; «Ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, λέγει, τοσοῦτον ἀπέχουσιν αἱ βουλαί μου ἀπὸ τῶν βουλῶν ὑμῶν»⁵, καὶ πάλιν· «Εἰ ὑμεῖς, λέγει, πονηροὶ ὄντες, οἰδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δώσει ὑμῖν;»⁶.

Ἀλλὰ αὐτὰ εἶναι πρόσχημα καὶ πρόφασις. Ἄς μὴ σκεπτώμεθα, λοιπὸν, δολίως τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ. Καὶ

5. Ἦσ. 55, 8-9.

6. Ματθ. 7, 11.

πῶς δολίως σκεπτόμεθα; λέγει. Εἶπε· «Τοῦτο ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ»⁷, σὺ δὲ λέγεις· «Φοβοῦμαι τὸν ἐχθρόν, διότι ἐνήργησεν εἰς θάρος μου μεγάλας ἀδικίας». Δὲν λέγεις αὐτά; Πῶς δὲ εἶχες ἐχθρόν καθ' ὁλοκληρίαν; Φοβεῖσαι ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος (σέ) ἠδίκησε, τὸν ἑαυτὸν σου δὲν τὸν φοβεῖσαι; Εἶθε νὰ ἐφρόντιζες διὰ τὸν ἑαυτὸν σου! Μὴ πράττης μὲ τοιοῦτον σκοπὸν· μᾶλλον δὲ πράξε τοῦλάχιστον μὲ τοιοῦτον σκοπὸν. Ἀλλὰ δὲν πράττεις. Δὲν σοῦ λέγω ὅτι θὰ συγκεντρώσης κάρθουνα ἀναμμένα, ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο ἐπὶ πλέον λέγω· μόνον πράξε. Διότι ὅλα αὐτὰ τὰ λέγει ὁ Παῦλος, διὰ νὰ σέ προτρέψῃ νὰ λύσης τὴν ἐχθραν μὲ τὴν προσδοκίαν τῆς τιμωρίας. Ἐπειδὴ εἴμεθα θηριῶδεις, καὶ δὲν θὰ ἀνεχόμεθα διαφορετικῶς νὰ ἀγαπήσωμεν τὸν ἐχθρόν, ἐὰν δὲν ἀναμένωμεν κάποιαν τιμωρίαν, ὥς εἰς κάποιο θηρίον δίδει αὐτὴν τὴν τροφήν· διότι εἰς τοὺς Ἀποστόλους δὲν λέγει αὐτό, ἀλλὰ τί; «Ὅπως γένησθε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς»⁸. Ἀλλως τε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραμείνῃ κάποιος ἐχθρός, ὅταν εὐεργετῇ καὶ εὐεργετῇται· δι' αὐτὸ ἔθεσεν (ἔγραψεν αὐτά).

Διατί ἐνῶ μὲ τὰ λόγια φιλοσοφεῖς, μὲ τὰ ἔργα δὲν φυλάττεις οὔτε τὸ μέτριον; Ὅρθως, δὲν τὸν τρέφεις, διὰ νὰ μὴ συσσωρεύῃς κάρθουνα ἀναμμένα· λοιπόν, λυπᾶσαι; λοιπόν ἀγαπᾶς, καὶ ἡμεῖς τοιοῦτον σκοπὸν πράττεις; Γνωρίζει ὁ Θεός, ἐὰν μὲ τοιοῦτον σκοπὸν λέγεις· καὶ θεθαίως ἐνώπιόν μας δολίως σκέπτεσαι καὶ προβάλλεις ὥς πρόφασιν τὸν λόγον. Φροντίζεις διὰ τὸν ἐχθρόν καὶ φοβεῖσαι μήπως τιμωρηθῇ; Λοιπόν, ἔσθῃ.

7. Ρωμ. 12, 20.

8. Ματθ. 5, 45.

σες τὴν ὀργήν· διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τόσον ἀγαπᾷ, ὥστε νὰ παραθλέπη τὴν προσωπικὴν ὠφέλειαν ὑπὲρ τῶν ὄσων εἰς ἐκεῖνον συμφέρουν, δὲν ἔχει ἐχθρόν. Θὰ ἡδύνασο νὰ εἴπῃς τοῦτο· «Μέχρι ποῖον σημεῖον παίζομεν μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν πρέπει νὰ παίζωμε, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν συγχωροῦνται;».

Διὰ τοῦτο παρακαλῶ τὴν ἰδικήν μας ἀδελφότητα, ἡγαπημένοι ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ Θεὸν καὶ Σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ σᾶς παρακαλῶ καὶ ἱκετεῦω, ἀφοῦ ἀφαιρέσωμεν αὐτὰς τὰς προφάσεις, νὰ μὴ περιφρονῶμεν τοὺς θείους νόμους, μήτε νὰ παραθλέπωμεν τὰς ἐντολάς του, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ διέλθωμεν τὴν παρούσαν ζωὴν εὐαρέστως εἰς τὸν Κύριον, καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα μᾶς ἔχει ὑποσχεθῇ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α ΝΑ' (51).

(Πράξ. 24, 22-27, 25, 1-22).

«Ἀνεθάλετο δέ, λέγει, ὁ Φηλιξ αὐτοῦς, ἀκριθέστερον εἰδὼς τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ, εἰπὼν· Ὅταν Λυσίας ὁ χιλιάρχος καταβῇ, διαγνώσσομαι τὰ καθ' ὑμᾶς. Διαταξάμενός τε τῷ ἑκατοντάρχῃ τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον, ἔχειν τε ἄνεσιν, καὶ μηδένα κωλύειν τῶν ἰδίων ὑπηρετεῖν ἢ προσέρχεσθαι αὐτῷ»¹.

1. Πρόξ. 24, 22 - 23.

α'. Ἰδὲ πόσος ἔλεγχος γίνεται πρὸς ἐξακριβῶσιν τῆς ἀληθείας, πρῶτον μὲν (ἀνακρίνεται) ἀπὸ πολλούς, ἔπειτα καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ὥστε νὰ μὴ εἶπουν ὅτι ἐξηπατήθη τὸ δικαστήριον. Διότι, ἐπειδὴ ὁ ρήτωρ ἀνέφερε τὸν Λυσίαν, εἰπὼν ὅτι θιαίως τὸν ἀπέσπασε, προσέθεσεν καταλλήλως τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Φῆλικα, καὶ λέγει· «Ἀνεβάλετο δὲ ὁ Φῆλιξ αὐτούς, ἀκριθέστερον εἰδὼς τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ»· δηλαδή, «σκοπίμως καθυστέρησε»· ὅχι ἐπειδὴ ἐχρειάζετο νὰ μάθῃ, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς Ἰουδαίους. Δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἕνεκα ἐκείνων· νὰ τὸν τιμωρήσῃ πάλιν δὲν ἦτο δυνατόν· διότι ἦτο ἀναισχυντία. Διὰ τοῦτο καὶ ἀργοπορεῖ, εἰπὼν· «Ὅταν Λυσίας ὁ χιλιάρχος καταβῇ, διαγνώσομαι τὰ καθ' ὑμᾶς. Διαταξάμενός τε τῷ ἑκατοντάρχῃ τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον, ἔχειν τε ἄνεσιν, καὶ μηδένα κωλύειν τῶν ἰδίων ὑπηρετεῖν ἢ προσέρχεσθαι αὐτῷ».

«Ἐχειν τε, λέγει, ἄνεσιν». Τοιουτοτρόπως καὶ αὐτὸς τὸν ἀθώωσεν ἀπὸ τὰ ἀδικήματα. Διατί, λοιπόν, τὸν κρατεῖ ἀφοῦ τὸν ἀπήλλαξε; Κάμνων χάριν εἰς ἐκείνους, ἢ καὶ ἀκόμη ἀναμένων ὅτι θὰ λάβῃ χρήματα. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκ νέου καλεῖ τὸν Παῦλον· καὶ ὅτι διὰ τοῦτο τὸν ἐκάλεσε, μᾶς τὸ καθιστᾶ φανερόν ὁ συγγραφεύς, προσθέτων καὶ λέγων· «Μετὰ δὲ τινας ἡμέρας παραγενόμενος ὁ Φῆλιξ σὺν Δρουσίλλῃ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, οὔσῃ Ἰουδαίᾳ, μετεπέμψατο τὸν Παῦλον, καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ περὶ τῆς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν πίστεως. Διαλεγόμενου δὲ αὐτοῦ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τοῦ κρίματος, τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι, ἔμφοθος γενόμενος ὁ Φῆλιξ, ἀπεκρίθη· Τὸ νῦν ἔχον πορεύου· καιρὸν δὲ μεταλαβὼν μετακαλέσομαί σε. Ἄμα καὶ ἐλπίζων ὅτι τὰ χρήματα δοθήσεται αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Παύλου, ὅπως λύ-

ση αὐτόν· διὸ καὶ πυκνότερον αὐτὸν μεταπεμπόμενος ὠμίλει αὐτῷ».

Ἰδὲ πῶς τὰ γραφόμενα ἀκολουθοῦν τὴν ἀλήθειαν. Ἐκάλει δὲ αὐτὸν συνεχῶς, ὅχι διότι τὸν ἐθαύμαζεν, οὔτε διότι ἐπεδοκίμαζε τὰ ὅσα ἐλέγοντο, οὔτε διότι ἤθελε νὰ πιστεῦσῃ, ἀλλὰ τί; «Προσδοκῶν, λέγει, χρήματα δοθήσεσθαι αὐτῷ».

Πρόσεξε πῶς δὲν κρύπτει ἐδῶ τὸ σχέδιον τοῦ δικαστοῦ· ἂν καὶ δὲν θὰ ἔπραττε τοῦτο ἐὰν τὸν κατεδίκαζε, οὔτε θὰ ἤθελε νὰ ἀκούσῃ ἀπὸ κατάδικον καὶ φαῦλον. Καὶ ἰδὲ ὅτι ὁ Παῦλος, ἂν καὶ ὁμιλῇ εἰς ἄρχοντα, δὲν λέγει τίποτε ἀπὸ αὐτά, μὲ τὰ ὁποῖα ἦτο φυσικὸν νὰ καταστήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἡπίαν, ἀλλὰ τοιαῦτα (λέγει), ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ φοβεῖται, καὶ τρομάζει τὴν σκέψιν· «διαλεγόμενος γάρ, λέγει, περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τοῦ μέλλοντος κρίματος ἐσσεσθαι. Ἐμφοβος ὁ Φῆλιξ ἐγένετο». Τόσον μεγάλη ἦτο ἡ δύναμις τῶν λόγων τοῦ Παύλου, ὥστε καὶ τρομάζουν τὸν ἄρχοντα. Καὶ αὐτὸς μὲν ἀντικατεστάθῃ (ἀπὸ ἄλλον), καὶ τὸν ἀφήνει δέσμιον, ἂν καὶ θεθαίως δὲν ἔπρεπε, ἀλλὰ τὸν ἄφησεν, ἅψ' ἐνὸς διὰ νὰ θέσῃ τέλος, ἅψ' ἐτέρου κάμνων χάριν εἰς ἐκείνους.

Αὐτοὶ δὲ τοιουτοτρόπως ἐπετίθεντο, διὰ νὰ κατηγορήσουν πάλιν, ἂν καὶ εἰς οὐδένα τῶν Ἀποστόλων ἐπετέθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ ἐνῶ ἐπετίθεντο πάλιν ἀπεμακρύνοντο. Τοιουτοτρόπως κατ' οἰκονομίαν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, εὐρισκόμενος ἀπέναντι τοιούτων θηρίων, καὶ ὅμως ἔχουν τὴν ἀξίωσιν νὰ ὀδηγηθῇ πάλιν αὐτὸς ἐκεῖ διὰ νὰ δικασθῇ.

Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ εἰς τὸ ἐξῆς προνοητικῶς ἐτακτοποίησεν ὁ Θεός, μὴ δίδων ἐξουσίαν εἰς τὸν ἄρχοντα διότι ἦτο φυσικὸν αὐτός, ἐπειδὴ προσφάτως ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν, καὶ νὰ θελήσῃ νὰ κάμῃ χάριν, ἀλ-

λά δὲν ἐπέτρεψεν ὁ Θεός. Ὅταν δὲ ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρίδα των, εἰς τὸ ἐξῆς κατηγοροῦν ἀναιδῶς καὶ περισσότερον· καὶ ἐπειδὴ δὲν ἡδυνήθησαν νὰ τὸν συλλάβουν συμφώνως μὲ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου, πάλιν κατὰ τὸ συνηθισμένον εἰς αὐτοὺς ἔθιμον ἀνεκίνουν τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Καίσαρα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Χριστοῦ ἐπραττον· διότι τὸ νὰ ἀπολογηθῇ ὁ Παῦλος διὰ τὰ ἀδικήματα κατὰ τοῦ Καίσαρος, ἦτο τοῦτο φανερόν, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸ ἐξηγῶν συμπληρώνει· «Διετίας δὲ πληρωθείσης, ἔλαθε διάδοχον ὁ Φῆλιξ Πόρκιον Φῆστον. Θέλων δὲ χάριν καταθέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις ὁ Φῆλιξ, κατέλιπε τὸν Παῦλον δεδεμένον».

«Φῆστος οὖν, ἐπιθὰς τῇ ἐπαρχίᾳ, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπὸ Καισαρείας. Ἐνεφάνισάν τε αὐτῷ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρῶτοι τῶν Ἰουδαίων κατὰ τοῦ Παύλου, καὶ παρεκάλουν αὐτόν, αἰτούμενοι χάριν παρ' αὐτοῦ, ὅπως μεταπέμψηται αὐτόν εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἔνεδρον ποιοῦντες ἀνελεῖν αὐτόν κατὰ τὴν ὁδόν. Ὁ μὲν οὖν Φῆστος ἀπεκρίθη τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον ἐν Καισαρείᾳ, ἑαυτὸν δὲ μέλλειν ἐν τάχει ἐκπορεύεσθαι. Οἱ οὖν δυνατοὶ ἐν ὑμῖν, λέγει, συγκαταθάντες, εἴ τί ἐστιν ἐν τῷ ἀνδρὶ τούτῳ, κατηγορεῖσάν αὐτοῦ. Διατρίψας δὲ ἐν αὐτοῖς ἡμέρας πλείους ἢ δέκα, καταθὰς εἰς Καισάρειαν, τῇ ἐπαύριον καθίσας ἐπὶ τοῦ θήματος, ἐκέλευσε τὸν Παῦλον ἀχθῆναι. Παραγενομένου δὲ αὐτοῦ, περιέστησαν οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβεβηκότες Ἰουδαῖοι, πολλὰ καὶ θαρέα αἰτιάματα φέροντες κατὰ τοῦ Παύλου, ἃ οὐκ ἴσχυον ἀποδείξαι, ἀπολογουμένου αὐτοῦ ὅτι οὔτε εἰς τὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων, οὔτε εἰς τὸ ἱερόν, οὔτε εἰς Καίσαρά τι ἡμαρτον. Ὁ Φῆστος δέ, τοῖς Ἰουδαίοις θέλων χάριν καταθέσθαι, ἀποκριθεὶς τῷ Παύλῳ, εἶπε· Θέλεις, εἰς Ἱε-

ροσόλυμα ἀναθάς, ἐκεῖ περὶ τούτων κρίνεσθαι ἐπ' ἐμοῦ;»².

Παρατήρησε πῶς καὶ αὐτὸς κάμνει χάριν εἰς τοὺς Ἰουδαίους, εἰς ὅλον τὸν λαόν, καὶ εἰς τὴν πόλιν. Διὰ τοῦτο πάλιν καὶ αὐτὸν τὸν τρομάζει (ὁ Παῦλος), χρησιμοποιοῦν ἀνθρώπινα μέσα· καὶ ἄκουε πῶς·

«Εἶπε δὲ ὁ Παῦλος· ἐπὶ τοῦ θήματος Καίσαρος ἐστὼς εἰμι, οὗ με δεῖ κρίνεσθαι. Ἰουδαίους οὐδὲν ἡδίκησα, ὥς καὶ σὺ κάλλιον ἐπιγινώσκεις· εἰ μὲν γὰρ ἀδικῶ, καὶ ἄξιον θανάτου πέπραχά τι, οὐ παραιτοῦμαι τὸ ἀποθανεῖν, εἰ δὲ οὐδὲν ἐστὶν ὧν οὗτοι κατηγοροῦσί μου, οὐδεὶς με δύναται αὐτοῖς χαρίσασθαι. Καίσαρα ἐπικαλοῦμαι». Ἀλλὰ θὰ ἠδύνατο νὰ εἶπη κάποιος ἐδῶ· «Καὶ διὰ ποῖον λόγον, ἐνῶ ἤκουσε ὅτι «καὶ ἐν Ρώμῃ σε δεῖ μαρτυρῆσαι τὰ περὶ ἐμοῦ»³, ἐπραττεν αὐτὰ ὥς νὰ μὴ ἐπίστευε;». Μὴ γένοιτο! ἀλλὰ καὶ ἔχων πολλὴν πίστιν. Περισσότερον, λοιπόν, ἦτο γνώρισμα ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἐμβάλλει (τὸν Θεόν) εἰς πειρασμὸν τὸ νὰ πιστεύῃ εἰς ἐκείνην τὴν ἀπόφασιν, καὶ τὸ νὰ ρίπτῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς μυρίους κινδύνους, καὶ νὰ λέγῃ· «Ἄς ἴδωμεν ἐάν ἡμπορῇ ὁ Θεὸς καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ με λυτρώσῃ». Ἀλλὰ δὲν πράττει αὐτὸ ὁ Παῦλος, ἀλλὰ τὰ πάντα ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὰ πρόσφέρει, ἀναθέτων τὸ πᾶν εἰς τὸν Θεόν· με ἡρεμίαν δὲ καὶ προσβάλλει τὸν ἄρχοντα, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπολογούμενος· διότι τοῦτο σχεδὸν λέγει· «Ἐάν μὲν ἀδικῶ, καλῶς· ἐάν δὲ δὲν ἀδικῶ, διατί με παραδίδεις;». «Οὐδεὶς δύναται με, λέγει, χαρίσασθαι». Τὸν ἐφόβισεν, ὥστε οὔτε ἂν ἤθελε νὰ κάμῃ χάριν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐ-

2. Πράξ. 25, 1 - 9.

3. Πράξ. 23, 11.

κείνους νὰ ἔχη ὡς ἀπολογίαν τὴν ἐπιθυμίαν (τοῦ Παύλου).

«Τότε ὁ Φῆστος, συλλαλήσας μετὰ τοῦ συμβουλίου, ἀπεκρίθη· Καίσαρα ἐπικέκλησαι, ἐπὶ Καίσαρα πορεύσῃ».

θ'. Ἰδέ, ἀνακοινώνεται εἰς τὸν Ἀγρίππαν, ὥστε καὶ ἄλλοι νὰ γίνουν πάλιν ἀκροαταί, καὶ ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁ στρατός, καὶ ἡ Βερνίκη. Ἐπειτα δὲ πάλιν ἀπολογία.

«Ἡμερῶν δὲ διαγενομένων, Ἀγρίππας ὁ βασιλεὺς καὶ Βερνίκη κατήντησαν εἰς Καισάρειαν, ἀσπασόμενοι τὸν Φῆστον. Ὡς δὲ πλείους ἡμέρας διέτριβον ἐκεῖ, ὁ Φῆστος τῷ βασιλεῖ ἀνέθετο τὰ κατὰ τὸν Παῦλον, λέγων· Ἄνθρωπός τίς ἐστι καταλελειμμένος ὑπὸ Φήλικος δέσμιος, περὶ οὗ, γενομένου μου εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐνεφάνισαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἰουδαίων, αἰτούμενοι κατ' αὐτοῦ δίκην· πρὸς οὓς ἀπεκρίθη ὅτι οὐκ ἔστιν ἔθος Ῥωμαίοις χαρίζεσθαι τινα ἄνθρωπον εἰς ἀπώλειαν, πρὶν ἢ ὁ κατηγορούμενος κατὰ πρόσωπον ἔχοι τοὺς κατηγοροὺς, τόπον τε ἀπολογίας λάθοι περὶ τοῦ ἐγκλήματος. Συνελθόντων οὖν αὐτῶν ἐνθάδε, ἀναβολὴν μηδεμίαν ποιησάμενος, τῇ ἐξῆς καθίσας ἐπὶ τοῦ θήματος, ἐκέλευσα ἀχθῆναι τὸν ἄνδρα· περὶ οὗ σταθέντες οἱ κατήγοροι οὐδεμίαν αἰτίαν ἐπέφερον, ὧν ὑπενόουν ἐγὼ· ζητήματα δὲ τινα περὶ τῆς Ἰδίας δεισιδαιμονίας εἶχον πρὸς αὐτόν, καὶ περί τινος Ἰησοῦ τεθνηκότος, ὃν ἔφασκεν ὁ Παῦλος ζῆν. Ἀπορούμενος δὲ ἐγὼ περὶ τὴν τούτου ζήτησιν, ἔλεγον εἰ θούλοίτο πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ, κάκεῖ κρίνεσθαι περὶ τούτων. Τοῦ δὲ Παύλου ἐπικαλεσαμένου τηρηθῆναι αὐτόν εἰς τὴν τοῦ Σεβαστοῦ διάγνωσιν, ἐκέλευσα τηρεῖσθαι αὐτόν, ἕως ἂν πέμψω αὐτόν πρὸς Καίσαρα. Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν Φῆστον ἔφη· Ἐβουλόμην καὶ

αὐτὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀκοῦσαι. Ὁ δέ, αὐριον, φησὶν, ἀκούσῃ αὐτοῦ».

Ἰδὲ πάλιν κατηγορία διὰ τοὺς Ἰουδαίους, ὅχι ἀπὸ τὸν Παῦλον, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἄρχοντα. «Ἐνεφάνισαν, λέγει, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἰουδαίων, αἰτούμενοι κατ' αὐτοῦ δίκην πρὸς οὓς ἐγὼ ἀπεκρίθην». Πρόσέξε καὶ τί ἀποκρίνεται πρὸς ἐντροπὴν τῶν ὅτι «οὐκ ἔστιν ἔθος Ῥωμαίοις χαρίζεσθαί τινα ἄνθρωπον εἰς ἀπώλειαν» δηλαδή, «πρὶν νὰ δώσουν ἔπειτα εἰς αὐτὸν τὸν λόγον εἶναι ἀδύνατον νὰ χαρισθῇ (εἰς ἐκείνους) ἄνευ λόγου».

Ἀφοῦ δὲ ἔπραξε κατὰ τὸ σῶνθηες, δὲν εὗρεν αἰτίαν διὰ τοῦτο εὐρίσκεται εἰς ἀμηχανίαν δι' αὐτόν. Καὶ εἶναι φανερόν αὐτό, ἀπὸ ὅσα συνεπλήρωσε, λέγων «Ἀπορούμενος δὲ ἐγὼ περὶ τὴν τούτου ζήτησιν», τοιοῦτοτρόπως εἶπε, καλύπτων τὸ σφάλμα του. Καὶ ἐκεῖνος μὲν καλύπτει, ὁ Ἀγρίππας δὲ ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν ἴδῃ.

Ἰδὲ ὅτι πάντοτε οἱ ἄρχοντες ἀποφεύγουν τὴν Ἰουδαϊκὴν ἐνόχλησιν, καὶ ὅτι ἀναγκάζονται πολλάκις νὰ πράττουν παρὰ τὸ δίκαιον, καὶ ἐπιζητοῦν προφάσεις δι' ἀναβολήν διότι ἀνέβαλε ὅχι ἀγνοῶν, ἀλλὰ καλῶς γνωρίζων. Ὁ δὲ Ἀγρίππας ὅχι μόνον δὲν ἀναθάλλει, ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀκούσῃ αὐτὸ εἶναι καὶ ἄξιον θαυμασμοῦ, ἀπὸ ποίαν αἰτίαν ἔφθασεν εἰς ἐπιθυμίαν νὰ θέλῃ νὰ ἴδῃ ἄνθρωπον, ἂν καὶ ἀδίκως, ὅμως κατηγορούμενον.

Τοιοῦτοτρόπως ἦτο καὶ αὐτὸ ἀποτέλεσμα κατ' οἰκονομίαν τακτοποιήσεως διὰ τοῦτο καὶ ἡ σύζυγός του ἀκούει μετ' αὐτοῦ, καὶ δὲν ὑπολείπεται τῆς ἀκροάσεως. Καὶ δὲν παρακολουθεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ μὲ πολλὴν ἐκτίμησιν. Τόσον μεγάλην εἶχε τὴν ἐπιθυμίαν διότι δὲν θὰ ἐζητοῦσε νὰ ἀκούσῃ, ἐὰν δὲν ἐπεθύμει, οὔτε θὰ ἔκανε καὶ τὴν γυναῖκα μέτοχον τῆς ἀκροάσεως, ἐὰν δὲν

εἶχε σπουδαίαν γνώμην δι' αὐτόν. Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι καὶ ἐκείνη αὐτὸ ἐπεθύμει. Καὶ ἰδὲ τὸν Παῦλον ἀμέσως νὰ ὁμιλῇ ὄχι μόνον περὶ πίστεως, οὔτε περὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτῶν τὰ ὅποια πρέπει νὰ πράχθω. Ἀλλὰ ὥς ἴδωμεν ἐξ ἀρχῆς τὰ λεχθέντα.

«Τὸ νῦν ἔχον, λέγει, πορεύου· καιρὸν δὲ λαθὼν, μετακαλέσομαι σε». Ἰδὲ τὴν ἀσυνειδησίαν ἐνῶ ἀκούει τοιοῦτου εἰδους λόγους, ἀνέμενεν ὅτι θὰ λάθῃ χρήματα ἀπὸ αὐτόν. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ φοβερόν, ἀλλὰ καὶ ὅταν συνωμίλησε δὲν τὸν ἡλευθέρωσεν, ἀλλὰ, ἐπειδὴ εὐρίσκετο πρὸς τὸ τέλος τῆς περιόδου τῆς ἐξουσίας του, τὸν ἄφησε δέσμιον, διὰ νὰ κάμῃ χάριν εἰς τοὺς Ἰουδαίους· ὥστε δὲν ἐπεθύμει σφοδρῶς μόνον τὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ τὴν δόξαν. Πῶς ζητεῖς χρήματα, ἀχρεῖε, ἀπὸ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος τὸ ἀντίθετον κηρύττει; Ὅτι δὲν ἔλαθεν, εἶναι φανερόν ἐκ τοῦ ὅτι τὸν ἄφησε φυλακισμένον, διότι θὰ τὸν ἡλευθέρωνεν, ἐὰν θεθαίως ἐλάμβανεν. Αὐτὸς ὠμίλει διὰ τὴν ἐγκράτειαν, ἐκεῖνος δὲ ἀνέμενε νὰ λάθῃ χρήματα ἀπὸ αὐτόν, ὁ ὁποῖος δι' αὐτὰ συνωμίλει. Καὶ δὲν εἶχε θάρρος μὲν νὰ ζητήσῃ, (διότι τοιοῦτον πράγμα εἶναι ἢ κακία, δειλία δηλαδὴ καὶ ὑποψία διὰ τὰ πάντα), ἤλπιζεν ὁμῶς· ἐπομένως εὐλόγως ἔκαμε χάριν εἰς αὐτούς, ἐπειδὴ τόσον χρόνον ἐκυθέρνησεν ἐκεῖ.

«Φῆστος οὖν, ἐπιθὰς τῇ ἐπαρχίᾳ· ἐνεφάνισαν αὐτῷ ὁ τε ἀρχιερεὺς καὶ οἱ πρῶτοι τῶν Ἰουδαίων κατὰ Παύλου», λέγει. Ἀμέσως καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν προσήλθον οἱ ἱερεῖς, καθ' ὅσον δὲν θὰ ἐδίσταζον καὶ εἰς τὴν Καισάρειαν νὰ ἔλθουν, ἐὰν δὲν ἀνῆρχετο (αὐτὸς) πρὸ ὀλίγου, ὅπου θεθαίως ἀμέσως προσέρχονται (εἰς αὐτόν) ὅταν ἀνῆλθεν.

«Καὶ καταθὰς ἐν Καισαρείᾳ διατρίβει δέκα ἡμέρας». Ἀμέσως, νομίζω, ὥστε νὰ εὐρεθῇ μεταξὺ ἐκεῖ-

νων οί ὅποιοι θέλουν νά τὸν φονεύσουν. Ὁ Παῦλος δὲ εὐρίσκετο εἰς τὴν φυλακὴν.

«Καὶ παρεκάλουν αὐτόν, λέγει, ὅπως μεταπέμψῃται αὐτόν εἰς Ἱερουσαλήμ». Καὶ διατί ἐζήτησαν χάριν, ἐὰν εἶναι δίκαιον νά ἀποθάνῃ; Ἀλλὰ τοιουτοτρόπως καὶ εἰς ἐκεῖνον ἔγινε φανερά ἡ ἐπιβουλὴ, ὥστε νά εἴπῃ ὅταν ὠμίλει· «Ἄνδρες οἱ συμπαρόντες, θεωρεῖτε τοῦτον, περὶ οὗ τὸ πλῆθος ἐνέτυχόν μοι τῶν Ἰουδαίων»⁴· διότι διὰ τοῦ «ἐνέτυχον» φανερώνει τὸ «ὅτι ζητοῦν ἐναντίον αὐτοῦ χάριν». Ὡστε ἤθελον πλέον νά ἐκδώσῃ αὐτὸς ἀπόφασιν, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὴν ὁμίλιαν τοῦ Παύλου.

Διατί φοβεῖσθε; διατί ἐπισπεύδετε; (Διότι αὐτὸ φανερώνει τὸ «φυλάττεσθαι αὐτόν»). Διότι μήπως φεύγει; «Οἱ οὖν ἐν ὑμῖν, λέγει, δυνατοὶ κατηγορεῖτωσαν αὐτοῦ». Πάλιν κατηγοροὶ εὐρίσκονται εἰς τὴν Καισάρειαν, καὶ πάλιν ὁ Παῦλος ἐξάγεται (ἐκ τῆς φυλακῆς). «Τῇ δὲ ἐπαύριον καθίσας, λέγει, ἐπὶ τοῦ θήματος».

γ'. Ἰδέ, ἀμέσως ὅταν ἦλθεν ἐκάθισεν εἰς τὴν δικαστικὴν ἔδραν· τοιουτοτρόπως τὸν ἐπίζον μὲ τόσῃ θιασύνῃ, τοιουτοτρόπως τὸν ἐξαναγκάζουν. Καθ' ὅσον, μὲν, λοιπόν, δὲν εἶχε λάθει ποτὲ ἕως τότε πείραν τῶν Ἰουδαίων καὶ τῆς τιμῆς τῆς ἐξ αὐτῶν προερχομένης, ὀρθῶς ἀπήντησεν, ὅταν δὲ εὐρέθη εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ αὐτὸς προσφέρει χάριν εἰς αὐτούς· ὅχι μόνον δὲ προσφέρει χάριν, ἀλλὰ τὸ πράττει αὐτὸ μετὰ πανουργίας· καὶ ἄκουε πῶς· διότι συμπληρώνει· «Θέλεις εἰς Ἱεροσόλυμα ἀναθᾶς, ἐκεῖ περὶ τούτων κρίνεσθαι ἐπ' ἐμοῦ;». Ὡς ἐὰν ἔλεγεν· «Δὲν σὲ παραδίδω εἰς αὐτούς, ἀλλὰ ὁ ἴδιος θὰ εἴμαι δικαστής». Λέγει δὲ αὐτό, καὶ

κάμνει αὐτὸν κύριον, διὰ νὰ τὸν ἀλλοιώσῃ διὰ τῆς τιμῆς· ἐπειδὴ, ἐὰν ὑπῆρχεν ἀπόφασις, καὶ πολὺ ἀδιάντροπον ἐφαίνετο, ἐνῶ οὐδόλως ἐξητάσθῃ, ἐκεῖ νὰ θέλῃ νὰ (τὸν) ὀδηγήσῃ. Ὁ δὲ Παῦλος δὲν εἶπε· «Δὲν θέλω», μήπως καὶ κάμῃ τὸν δικαστὴν σκληρότερον, ἀλλὰ πάλιν μετὰ θάρρους ὁμιλεῖ, καὶ λέγει· «Ἐπὶ τοῦ θήματος Καίσαρος ἐστὼς εἰμι, οὐ με δεῖ κρίνεσθαι».

Μεγάλη ἡ μετὰ θάρρους ὁμολογία. Καὶ ἰδὲ πῶς τοὺς ὑπολογίζει· διότι λέγει τοῦτο σχεδὸν δι' ὅσων ἀπολογεῖται· «Μὲ ἐξεδίωξαν μίαν φορὰν αὐτοί, καὶ αὐτὸ νομίζουν ὅτι μὲ καταδικάζει, τὸ νὰ δεικνύουν ὅτι ἔχω σφάλει ἐνώπιον τοῦ Καίσαρος· θέλω νὰ δικασθῶ ἐνώπιον αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἡδίκηθη». Τοιοῦτοτρόπος εἰπὼν, συμπληρώνει· «Ἰουδαίους οὐδὲν ἡδίκησα, ὥς καὶ σὺ κάλλιον ἐπιγινώσκεις».

Τὸν ὠνείδισε, λοιπόν, αὐτόν, καὶ ἐπειδὴ προσφέρει χάριν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ τὸν ὠνείδισε, πάλιν σταματᾷ τὸν λόγον, προσθέτων· «Εἰ μὲν οὖν ἀδικῶ, ἢ ἄξιόν τι θανάτου πέπραχα, οὐ παραιτοῦμαι τὸ ἀποθανεῖν». Κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ μου ψηφίζω, λέγει.

Τοῦτο δὲν εἶναι γνώρισμα ἐπιθυμοῦντος τὸν θάνατον, ἀλλὰ πολὺ θαρραλέου, μὲ ὅσα ἔλεγε· διότι μετὰ τῆς παρρησίας πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἡ μετ' ἐπιχειρημάτων ὑπεράσπισις, ὥστε νὰ τὸν μεταβάλῃ.

«Εἰ δὲ οὐδὲν ἐστίν, ὧν κατηγοροῦσί μου, οὐδεὶς με δύναται χαρίσασθαι». Καὶ ἂν θέλῃ, λέγει, δὲν θὰ ἡμπορέσῃ. Δὲν εἶπε· «Δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ ἀποθάνω», οὔτε «νὰ ἀπελευθερωθῶ», ἀλλὰ «ἔτοιμος νὰ δικασθῶ ἐνώπιον τοῦ Καίσαρος»· συγχρόνως καὶ ἐπειδὴ ἐνεθυμήθη τὸ ὄραμα, περισσότερο ἐλαθε θάρρος διὰ νὰ ἐπικαλεσθῇ (τὸν Καίσαρα). Καὶ δὲν εἶπε· «Σὺ», ἀλλὰ «οὐδεὶς», καὶ προσέθεσε· «Καίσαρα ἐπικαλοῦμαι», διὰ νὰ μὴ προσβάλῃ ἐκεῖνον.

«Τότε ὁ Φῆστος, συλλαλήσας μετὰ τοῦ συμβουλίου, ἀπεκρίθη· Καίσαρα ἐπικέκλησαι· ἐπὶ Καίσαρα πορεύση». Εἶδες πῶς κάμνει χάριν; Διότι τοῦτο εἶναι χάρις, τὸ νὰ συμφωνῇ μὲ τοὺς κατηγοροὺς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι δεῖγμα κακοήθους γνώμης καὶ (γνώμης) ἢ ὁποία διαταράσσει τὴν τάξιν.

Παρατήρησε ὅτι πάλιν παρατείνεται ἡ δίκη του καὶ ὅτι γίνεται ἡ συκοφαντία ἀφορμὴ διὰ τὸ κήρυγμα· διότι αὐτὰ κατὰ πρόνοιαν Θεοῦ τακτοποιοῦνται, ὥστε μετ' εὐκολίας καὶ μὲ συνοδείαν νὰ ὀδηγηθῇ αὐτὸς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, χωρὶς νὰ διατρέχῃ κίνδυνον ἀπὸ κανένα· διότι δὲν ἦτο ὅμοιον τὸ νὰ ἔλθῃ ἀπλῶς, καὶ (τὸ νὰ παρουσιασθῇ) μὲ αὐτὴν τὴν κατηγορίαν. Αὐτὸ καὶ ἔκαμε τοὺς Ἰουδαίους νὰ συγκεντρωθοῦν ἐκεῖ.

Ἐπειτα πάλιν περνᾷ καιρὸς, ἐνῶ αὐτὸς παραμένει εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι, ἂν καὶ διήλθε χρόνος, τίποτε δὲν κατορθώνουν τὰ τῆς συκοφαντίας ἐναντίον του, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν ἐπιτρέπει.

ἘΑγρίππας δὲ οὗτος ὁ βασιλεὺς καὶ Βερνίκη κατήντησαν εἰς Καισάρειαν». (Αὐτὸς ὁ Ἀγρίππας ὁ ὀνομαζόμενος καὶ Ἡρώδης, νομίζω ὅτι εἶναι ἄλλος, ὅτι εἶναι αὐτὸς τέταρτος μετὰ ἀπ' ἐκείνων τὸν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰακώβου)^{4α}. Ἰδὲ ὅτι οἱ ἐχθροὶ συνεργάζονται ἀκουσίως. Ἡθέλησεν ὁ Ἀγρίππας νὰ ἀκούσῃ, ὥστε νὰ γίνῃ πολὺ τὸ ἀκροατήριον· καὶ δὲν ἀκούει ἀπλῶς, ἀλλὰ μὲ κάθε προετοιμασίαν. Καὶ παρατήρησε τὴν ἀπολογίαν, τὴν ὁποίαν λέγει ὁ ἄρχων· «Καὶ αὐτοῦ δὲ τούτου ἐπικαλεσαμένου τὸν Σεβαστόν, ἔκρινα πέμπειν αὐτόν, περὶ οὗ ἀσφαλὲς τι τῷ κυρίῳ γράψαι οὐκ ἔχω»⁵.

4α. Πράγματι, πρόκειται διὰ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀγρίππα, ὁ ὁποῖος ἐθανάτωσε τὸν Ἀπόστολον Ἰάκωβον. Ἰδὲ Πράξ. 12, 2 κ.εξ.

5. Πράξ. 25, 25 - 26.

Τοιουτοτρόπως γράφει ὁ Φῆστος, καὶ διασύρεται ἡ 'Ιουδαϊκὴ σκληρότης· διότι ὅταν τὰ λέγῃ αὐτὰ ὁ ἄρχων, εἶναι ἐκτὸς ὑποψίας (ὅτι τὰ λέγει πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ Παύλου). Διὰ τοῦτο δὲ τὰ λέγει, ὥστε καὶ ἀπὸ αὐτὸν νὰ κατηγορηθοῦν οἱ 'Ιουδαῖοι· μετὰ δὲ ἀπὸ τὴν κατηγορίαν ὄλων πρὸς αὐτούς, τότε ὁ Θεὸς ἐπιφέρει τὴν τιμωρίαν.

Πρόσεξε δὲ· κατηγορήσεν ὁ Λυσίας, κατηγορήσεν ὁ Φῆλιξ, κατηγορήσεν ὁ Φῆστος καὶ αὐτοὶ οἱ ὅποιοι ἔκαμαν χάριν εἰς αὐτούς, κατηγορήσεν ὁ Ἀγρίππας. Τί λοιπόν; Τοὺς κατηγορήσαν καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Καὶ ὅτι τοὺς κατηγορήσεν, ἄκουε αὐτὸν νὰ λέγῃ· «Οὐδεμίαν αἰτίαν ἐπέφερον, ὧν ὑπενόουν ἐγώ». Καὶ θεθαίως προσήγαγον, ἀλλὰ δὲν τὸν κατεδίκασαν (δὲν ἦσαν καταδικαστικαὶ αἱ κατηγορίαι)· διότι ἡ μὲν συκοφαντία καὶ τὸ τὸλμημα ἐπέτρεπε τοῦτο νὰ ὑποψιάζεται, ἡ δὲ ἔρευνα οὐδὲν τοιοῦτον.

«Καὶ περὶ τίνος, λέγει, Ἰησοῦ τεθνηκός». Εὐλόγως «περὶ τίνος» λέγει, διότι ἦτο ἄνθρωπος εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ δὲν ἐφρόντιζε δι' αὐτά. Ἔνεκα αὐτῆς τῆς αἰτίας καὶ τὸ «ἀπορούμενος ἐγώ», εἶπεν, «εἰς τὴν περὶ τούτων ἐξέτασιν» καθ' ὅσον πραγματικῶς ἐξέφευγε ἀπὸ τὴν ἀκρόν τοιοῦτου κριτοῦ ἢ ἐξέτασις τοιοῦτων πραγμάτων. Καὶ ἐὰν εὕρισκεσαι εἰς ἀπορίαν, διατί τὸν σύρεις εἰς Ἱεροσόλυμα; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, προβάλλων τὴν ἀξίωσιν νὰ μὴ δικασθῇ ἀπὸ αὐτόν, ἐπικαλεῖται τὸν Καίσαρα, λέγων· «Ἐπὶ τοῦ θήματος Καίσαρος ἐστὼς εἴμι, οὐ με δεῖ κρίνεσθαι»· καθ' ὅσον περὶ τούτου (τὸν) κατηγοροῦν. Ἀκούεις ἐπιθυμίαν; ἀκούεις συκοφαντίαν τῶν 'Ιουδαίων, ἀκούεις συμπεριφορὰν;

δ'. Ὅλα αὐτὰ παρώτρυναν τὸν Ἀγρίππαν καθὼς ἤκουε νὰ ἐπιθυμήσῃ νὰ μάθῃ. Καὶ ὁ Φῆστος τοῦ κάνει

τὴν χάριν, καὶ γίνεται ὁ Παῦλος εἰς τὸ ἐξῆς ἐπιφανέστερος. Τοιαῦτα, ὅπως ἀκριβῶς εἶπον, αἱ συκοφαντίαι προεξένησαν. Ἐὰν δὲν συνέβαινον αὐτά, οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν τῶν ἀρχόντων θὰ εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ τὸν ἀκούσῃ, οὐδεὶς (θὰ ἤκουε) μὲ τόσῃν σιγῇ καὶ ἡσυχίᾳ. Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι διδάσκει καὶ ἀπολογεῖται, ὁμιλεῖ δὲ μᾶλλον μετὰ πολλῆς πειθαρχίας. "Ἄς μὴ θεωρήσωμεν, λοιπόν, τὰς συκοφαντίας ὡς φοβερὸν πρᾶγμα. Καθ' ὅσον δὲν θὰ σκεπτώμεθα κακὸν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, οὐδεὶς δὲν θὰ ἡμπορέσῃ νὰ σκεφθῇ κακὸν ἐναντίον μας, μᾶλλον δὲ σκέπτονται μὲν κακόν, οὐδόλως δὲ θλάπτουν, ἀλλὰ καὶ μᾶς ὠφελοῦν τὰ μέγιστα· ὥστε ἡμεῖς εἴμεθα κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ μας, καὶ διὰ νὰ δυστυχίσωμεν καὶ διὰ νὰ μὴ δυστυχίσωμεν.

Ἰδού, ὁμολογῶ μὲ παρρησίαν, καὶ λέγω μεγαλοφώνως καὶ δυνατώτερον ἀπὸ σάλπιγγα, καί, ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ κραυγᾶσω, ἀφοῦ ἀνερχόμενοι εἰς ὕψηλόν μέρος, δὲν θὰ ἀπέφευγον (νὰ κραυγᾶσω), ὅτι τὸν Χριστιανὸν οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι κατοικοῦν εἰς τὴν γῆν, θὰ ἡμπορέσῃ νὰ τὸν θλάψῃ. Καὶ διατί λέγω ἐκ τῶν ἀνθρώπων; Οὔτε ὁ ἴδιος ὁ δαίμων, ὁ θασσανιστής, ὁ διάβολος, ἐὰν δὲν ἀδικήσῃ ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτόν του· καὶ ἂν κάποιος θελήσῃ νὰ πράξωμεν ἡμεῖς ὁ,τιδήποτε κακόν, ματαίως θὰ προσπαθῇ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς οὐδεὶς θὰ ἠδύνατο νὰ θλάψῃ ἄγγελον, ἐὰν εὕρισκετο ἐπὶ γῆς ὡς ἄνθρωπος, τοιουτοτρόπως οὔτε ἄνθρωπος ἄνθρωπον. Ἀλλὰ οὔτε αὐτὸς θὰ ἡμπορέσῃ νὰ θλάψῃ ἄλλον, ὅσον θὰ εἶναι ἀγαθός.

Τί, λοιπόν, θὰ ἐγίνετο ἴσον πρὸς αὐτό, ὅταν δὲν δύναται οὔτε νὰ θλαθῇ, οὔτε νὰ θλάψῃ ἄλλον; Διότι αὐτὸ δὲν εἶναι μικρότερον ἐκείνου, δηλαδή τὸ νὰ μὴ θέλῃ νὰ θλάπτῃ ἄλλον. Ἐπομένως εἶναι κάποιος ἄγγελος καὶ ὅμοιος μὲ τὸν Θεόν· διότι τοιοῦτος εἶναι καὶ

ὁ Θεός· ἀλλὰ ἐκεῖνος μὲν ἐκ φύσεως, αὐτὸς δὲ ἀπὸ ἐλευθερίαν θούλησιν.

Οὕτε, λοιπόν, ἡμπορεῖ νὰ θλασθῇ, οὔτε νὰ θλάψῃ ἄλλον. Τὸ δὲ «δὲν ἡμπορεῖ» μὴ τὸ νομίσης ἴδιον ἀδυναμίας (διότι ἡ ἀδυναμία εἶναι τὸ ἀντίθετον), ἀλλὰ τὸ μὴ δεκτικὸν ἐννοῶ· διότι ὁ χαρακτήρ ἐκεῖνος οὔτε θλάσθην δέχεται, οὔτε νὰ ἀδικῇ ἄλλον· διότι καὶ αὐτὸ εἶναι ἄλλη θλάσθῃ· διότι διαφορετικῶς δὲν θλάπτομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, παρὰ μὲ τὸ νὰ θλάπτωμε τὸν ἄλλον, καὶ τὰ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματά μας τοι οὐτοτρόπως γίνονται ἀπὸ τὴν ἀδικίαν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας.

Ἐπομένως καὶ διὰ τοῦτο ὁ Χριστιανὸς δὲν δύναται νὰ θλασθῇ, διότι οὔτε νὰ θλάπτῃ δύναται. Πῶς δέ, ἐνῶ θλάπτομεν ἄλλους, τοὺς ἑαυτοὺς μας θλάπτομεν, ἐμπρὸς διὰ κάθε ἓν ἐκ τῶν πραγμάτων, ἀφοῦ προετεινάμε τὸν λόγον, ὅς ἐξετάσωμεν τὸ λεγόμενον.

Ἄς ἀδικῇ κάποιος, ὅς ὑρίζῃ, ὅς εἶναι πλεονέκτης· ποῖον ἄρα γε ἔθλαψεν αὐτός; ὄχι πρῶτον τὸν ἑαυτὸν του; Εἰς κάθε ἓνα θεβαίως εἶναι φανερόν· εἰς ἄλλον μὲν ἡ ζημία εἶναι χρηματική, εἰς ἄλλον δὲ ψυχική· καθ' ὅσον εἰς ὀλεθρον καὶ εἰς τιμωρίαν παραδίδεται ἡ ψυχὴ τοῦ τοιούτου.

Πάλιν ἄλλος ὅς φθονῇ· ποῖον, λοιπόν, ὁ τοιούτου εἶδους ἔθλαψεν; ὄχι τὸν ἑαυτὸν του; εἶπέ μου. Διότι τοιούτος εἶναι ὁ χαρακτήρ τῆς ἀδικίας· θλάπτει πρῶτον ἀπείρως ἐκείνον ὁ ὁποῖος (τὴν) δημιουργεῖ, ὀλίγον δὲ τὸν ἄλλον, μᾶλλον δὲ οὔτε ὀλίγον τὸν θλάπτει, ἀλλὰ καὶ τὸν ὠφελεῖ.

Ἄλλὰ δὲν ἔχω εἶπει τίποτε πειστικόν. Ἔστω, λοιπόν, κάποιος πτωχὸς (διότι κυρίως εἰς αὐτοὺς ὑπάρχει τὸ πᾶν), ὁ ὁποῖος ἔχει ὀλίγα χρήματα, καὶ ἔχει τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, ἄλλος δὲ πλούσιος καὶ εὐκα-

τάστατος, ὁ ὁποῖος ἔχει καὶ πολλὴν οἰκονομικὴν δύναμιν, καὶ ἄς λαμβάνῃ, λοιπόν, τὰ (ὑπάρχοντα) τοῦ πτωχοῦ, ἄς τὸν γυμνώῃ, καὶ ἄς τὸν παραδίδῃ εἰς πτωχεῖαν, ὁ ἴδιος δὲ ἄς εὐρίσκεται εἰς ἀπόλαυσιν μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔλαθεν ἀδίκως ἀπὸ ἐκεῖνον· ὁ τοιοῦτος ὅχι μόνον δὲν τὸν ἔθλαψεν εἰς τίποτε, ἀλλὰ καὶ τὸν ὠφέλησεν, ὁ ἴδιος δὲ ὅχι μόνον δὲν ὠφελήθη, ἀλλὰ ἐβλάθη. Πῶς; Πρῶτον μὲν θασσανιζόμενος ἀπὸ τὴν συναίσθησιν τῆς πονηρᾶς πράξεως, καὶ καθημερινῶς κεντριζόμενος, καὶ ἀπὸ ὅλους κατηγορούμενος, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν μελλοντικὴν τιμωρίαν. Ἀλλὰ ὅτι ὁ ἴδιος μὲν θλάπτεται, ἔγινε φανερόν ἀπ' ἐδῶ, εἰπέ δέ, πῶς ὠφελεῖται ἐκεῖνος. Διότι τὸ νὰ κακοπάθῃ (κάποιος) καὶ νὰ ὑποφέρῃ μὲ γενναιότητα, ἔχει μέγα κέρδος· διότι τὸ νὰ κακοπάθῃ εἶναι ἐξιλέωσις ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα, εἶναι ἄσκησις φιλοσοφίας, εἶναι διδασκαλία ἀρετῆς.

Ἄς ἴδωμεν, λοιπόν, ποῖος εὐρίσκεται εἰς συμφοράς, αὐτὸς ἢ ἐκεῖνος· διότι ἐκεῖνος μὲν, ἂν εἶναι καρτερικός, θὰ ὑποφέρῃ μὲ γενναιότητα, αὐτὸς δὲ καθημερινῶς θὰ εὐρίσκεται εἰς τρόμον καὶ ἀμφιβολίαν· ποῖος, λοιπόν, ἀδικεῖται, αὐτὸς ἢ ἐκεῖνος;

Λέγεις φανταστικὰς διηγήσεις, λέγει· διότι ὅταν κάποιος δὲν ἔχῃ νὰ φάγῃ, καὶ ἀναγκάζεται νὰ θρηνολογῇ καὶ νὰ ἐγκαταλείπεται ἀποθαρρυνόμενος ἢ ὅταν δὲν λάθῃ ἀφοῦ προσῆλθε διὰ νὰ ἐπαιτήσῃ, δὲν χάνει καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα;

Σὺ λέγεις φανταστικὰ πράγματα· διότι ἐγὼ παρουσιάζω τὰ πράγματα. Διότι εἶπέ μου, οὐδεὶς ἐκ τῶν πλουσίων δὲν ἐγκαταλείπεται ἀποθαρρυνόμενος; Διατί, λοιπόν; μήπως ἢ πενία εἶναι αἰτία αὐτοῦ; Ἀλλὰ δὲν πάσχει ἐκ πείνης; Καὶ τί εἶναι αὐτό; Μεγαλύτερα εἶναι ἢ τιμωρία, ὅταν πράττῃ τοῦτο μὲ πλοῦτον. Διότι οὔτε ὁ πλοῦτος τὸν κάνει γενναῖον, οὔτε ἡ πενία ἀδύνατον·

ἐπειδὴ οὐδεὶς θὰ ἔζη θίον ἄθλιον ἐκ τῶν πλουσίων, οὔτε θὰ κατηρᾶτο τὸν ἑαυτὸν του οὐδεὶς ἐκ τῶν πτωχῶν.

“Ὅτι (εἶναι) δὲ πραγματικῶς φανταστικὰ τὰ ἀπὸ σᾶς λεγόμενα, ἀπὸ ἐκεῖ θὰ σᾶς τὸ κάμω φανερόν. Εἰπέ μου, ὁ Παῦλος εὕρισκετο εἰς πτωχείαν, ἢ εἰς πλοῦτον; ἔπασχεν ἐκ πείνης, ἢ ὄχι; Εἶναι δυνατόν νὰ ἀκούσωμεν τὸν ἴδιον νὰ λέγῃ· «Ἐν λιμῷ καὶ δίψει»⁶. Οἱ προφητῆται ἔπασχον ἐκ πείνης, ἢ ὄχι; Καὶ ἐκεῖνοι ἐγκτελείποντο ἀποθαρρυνόμενοι.

Πάλιν μοῦ παρουσιάζεις τὸν Παῦλον, πάλιν τοὺς προφήτας, δέκα καὶ εἴκοσιν ἀνθρώπους. Ἀλλὰ ἀπὸ ποῦ θέλεις; Ἀπὸ τοὺς πολλοὺς λέγει, δεῖξε μου μερικoὺς νὰ ὑπομένουν μὲ γενναιότητα. Ἀλλὰ πάντοτε εἶναι τοιοῦτον τὸ σπάνιον, καὶ ὀλίγοι οἱ καλοί.

Ἐάν θέλῃς δέ, ὡς ἐξετάσωμε καὶ τὸ ἴδιον τὸ πρᾶγμα. Ἄς ἴδωμεν ποίου ἢ μέριμνα εἶναι μεγαλυτέρα καὶ ὀξυτέρα καὶ ποίου ἐλαφροτέρα. Δὲν φροντίζει ὁ μὲν διὰ τὴν ἀπαραίτητον τροφήν, ὁ δὲ ἀφήνων αὐτὴν (μεριμνᾷ) διὰ μύρια πράγματα; Δὲν φοβεῖται διὰ πείναν ὁ πλούσιος, ἀλλὰ δι’ ἄλλα φοβεῖται· πολλάκις διὰ τὴν ἰδίαν τὴν σωτηρίαν. Δὲν ἔχει ὁ πτωχὸς τὴν ἀμεριμνησίαν τῆς τροφῆς, ἀλλὰ ἔχει τὴν ἄλλην ἀμεριμνησίαν, τὴν ἀσφάλειαν, τὴν ἡρεμίαν, τὴν ἀφοβίαν.

ε’. Ἀλλωστε, ἐάν δὲν εἶναι κακὸν ἡ ἀδικία, ἀλλὰ καλόν, διὰ ποῖον λόγον ἐντρεπόμεθα; διατί κρυπτόμεθα; διατί ὅταν κακολογούμεθα ἀγανακτοῦμεν καὶ δυσφοροῦμεν; Ἐάν εἶναι κακὸν τὸ νὰ ἀδικούμεθα διατί μεγαλαυχούμεν καὶ καυχώμεθα διὰ τὸ γεγονός, καὶ δικαιολογούμεθα δι’ αὐτό; Θέλεις νὰ μάθῃς πῶς

6. Β΄ Κορινθ. 11, 27.

αὐτὸ εἶναι καλύτερον ἐκείνου; Ἰδὲ τοὺς (εὕρισκο-
μένους) εἰς αὐτό, (εἰς τὴν ἀδικίαν), ἰδὲ τοὺς (εὕ-
ρισκομένους) εἰς ἐκεῖνο (εἰς τὸ δίκαιον).

Διατί (ὑπάρχουν) νόμοι; διατί δικαστήρια; δια-
τί ποιναί; ὅχι δι' ἐκείνους (τοὺς ἀδίκους) ἐπειδὴ ἀ-
σθενοῦν καὶ ὑποφέρουν; Ἀλλὰ ἡ εὐχαρίστησις, λέ-
γει, εἶναι μεγάλη. "Ἄς μὴ εἴπωμεν τὰ μέλλοντα" τὰ
παρόντα ἅς ἐξετάσωμεν. Τί εἶναι χειρότερον ἀνθρώ-
που, ὁ ὁποῖος ἔχει τοιούτου εἵδους ὑποψίαν; τί ἀθε-
βαιότερον; τί ἀσταθέστερον; δὲν εὐρίσκεται πάντοτε
εἰς καταστροφὴν; Καὶ ἂν πράττῃ κάτι δίκαιον, δὲν
γίνεται πιστευτός, καταδικαζόμενος ἀπὸ ὅλους δικαι-
ωματικῶς, (διότι ὅλους τοὺς συμπολίτας ἔχει κατηγο-
ρους)· δὲν δύναται νὰ ἔχῃ φιλίαν· διότι οὐδεὶς θὰ προ-
ετίμα ἀμέσως νὰ γίνῃ φίλος ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἔχει
τοιούτου εἵδους φήμην, ὥστε νὰ μὴ συμμετέχῃ μὲ αὐτὸν
εἰς τὴν ὑπόνοιαν. "Ὅπως ἀκριβῶς τὸ θηρίον, τοιουτο-
τρόπως ὅλοι τὸν ἀποφεύγουν" ὥς καταστροφέα καὶ ἐ-
χθρὸν καὶ ἀνθρωποκτόνον καὶ ἐναντίον τῆς φύσεως, τὸν
ἀδικὸν ἀνθρώπον (ἀποφεύγουν). "Ἄν ἐμπλακῇ εἰς δι-
καστήριον, δὲν ἔχει ἀνάγκην οὔτε κατηγοροῦ ἐκεῖνος
ὁ ὁποῖος ἔχει ἀδικήσῃ, διότι τὸν καταδικάζει ἡ φήμη
ἀντὶ κάθε κατηγοροῦ.

Ἀλλὰ οὐχὶ τοιουτοτρόπως ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀδικεῖ-
ται, ἀλλ' ἔχει τοὺς πάντας προστάτας, συμπαθοῦντας,
ἐκτείνοντας χεῖρα βοηθείας· ἔχει εὐρεθῇ εἰς ἀσφάλει-
αν. Ἐάν εἶναι καλὸν ἢ ἀδικία καὶ ἀσφαλές, ἅς ὁμολο-
γῇ τις ὅτι εἶναι ἀδικος· ἐάν δὲ δὲν τολμᾷ, διατί, λοιπόν,
τὸ ἄσκει ὥς ἀγαθόν;

"Ἄς ἴδωμεν δὲ πῶς καὶ πόσα κακὰ συμβαίνουν εἰς
ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, ἂν συμβαίῃ αὐτό. Διότι εἰπέ μου,
ἂν κάποιος ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐντὸς ἡμῶν (ὀργάνων),
ἀφοῦ ὑπερβῇ τὸ κατάλληλον μέτρον, ἐπιθυμῇ τὸ ἄλλο,

καὶ ἂν θελήσῃ ὁ σπλὴν ἀφήνων τὸν κατάλληλον τόπον νὰ καταλάβῃ τὸ ἄλλο μετὰ τοῦ ἰδικοῦ του (μέρους), δὲν εἶναι αὐτὸ ἀσθένεια;

Τὸ ὑγρὸν πάλιν, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἐντὸς ἡμῶν, τὸ στομαχικὸν ὑγρὸν δηλαδή, ἐὰν γεμίσῃ τὰ πάντα, δὲν εἶναι αὐτὸ ὑδρωπικία; Μὲ ἐκεῖνο πάλιν ἡ χολὴ ὡς ἐπιζητῇ εὐρυχωρίαν, καὶ πανταχοῦ ὡς διασκορπίζεται τὸ αἷμα.

Τί δέ, εἰς τὴν ψυχὴν ὁ θυμὸς, ἡ ἐπιθυμία καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ἂν ὑπερβοῦν τὸ μέτρον, δὲν καταστρέφουν συγχρόνως τὸν ἄνθρωπον; Τοιουτοτρόπως καὶ ἡ τροφή· ἐὰν ληφθῇ περισσοτέρα ἀπὸ ὅσην εἶναι δυνατόν νὰ κατεργασθῇ διὰ τῆς πέψεως, περιεκύκλωσε τὸ σῶμα μὲ ἀσθενείας· διότι ἀπὸ τί (προέρχονται) αἱ ἀσθένειαι τῶν ποδῶν; ἀπὸ τί αἱ παραλύσεις καὶ οἱ σπασμοὶ τοῦ σώματος; Ἄρα γε ὄχι ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν τῶν τροφῶν;

Πάλιν εἰς τὸ σῶμα, ἂν θελήσῃ ὁ ὀφθαλμὸς νὰ λάβῃ περισσότερον (φῶς), ἢ θελήσῃ νὰ ἴδῃ περισσότερον τοῦ καθωρισμένου, ἢ λάβῃ μεγαλύτερον φῶς, ἐβλάψε μᾶλλον παρὰ ὠφέλησεν ἡ ὑπερβολή. Ἐὰν δέ, ἐκεῖ ὅπου τὸ φῶς εἶναι κάτι ὠφέλιμον, ὁ ὀφθαλμὸς ἐὰν θελήσῃ νὰ ἴδῃ περισσότερον, καταστρέφεται, ὅταν ἴδῃ φωτεινότερον, κατάλαθε ὡς πρὸς τὸ κακόν.

Ἡ ἀκοὴ ἐὰν δεχθῇ μεγάλην φωνήν, ὁ νοῦς ὀφίσταται ἀποπληξίαν· ἡ διάνοια, ὅταν σκεφθῇ τὰ ὑπὲρ τὴν δύναμίν της, μένει ἔκπληκτος, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον γίνεταί ὑπὲρ τὸ κανονικὸν χάνεταί ἀδίκως· διότι αὐτὸ (εἶναι) πλεονεξία, τὸ νὰ ἔχῃ δηλαδή περισσότερον τοῦ καθωρισμένου.

Τοιουτοτρόπως, λοιπόν, καὶ ὡς πρὸς τὰ χρήματα, ὅταν θέλωμεν νὰ ἐπιθέσωμεν περισσότερα φορτία, καίτοι δὲν τὸ ἀντιλαμβανόμεθα, τρέφομεν ἐντὸς μας φοβερὸν τὸ θηρίον, μὲ τὸ νὰ ἔχωμεν πολλά, μὲ τὸ νὰ ἔ-

χωμεν ἀνάγκην πολλῶν, ἐμβάλλοντες τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς ἀπείρους φροντίδας, δίδοντες πολλὰς ἀφορμὰς εἰς τὸν διάβολον. Διὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη μόχθου εἰς τὸν διάβολον διὰ τοὺς πλουσίους· διότι ἕνεκα τοῦ πλούτου γίνονται ἕτοιμοι πρὸς προσβολὴν ὑπ' αὐτοῦ. Ἄλλ' ὅχι καὶ δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι συζοῦν μετὰ τῆς πτωχείας, ἀλλὰ πᾶν τὸ ἀντίθετον. Τοιουτοτρόπως αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα καταστρέφουν.

Διὰ τοῦτο παρακαλῶ νὰ ἀπέχετε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ διαφύγωμεν τὰς παγίδας τοῦ πονηροῦ, καί, φροντίζοντες διὰ τὴν ἀρετὴν, νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἀνάηκει δόξα, δύναμις, τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α ΝΒ' (52).

«Τῇ οὖν ἐπαύριον ἐλθόντες τοῦ Ἀγρίππα καὶ τῆς Βερνίκης μετὰ πολλῆς φαντασίας, καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸ ἀκροατήριον σὺν τε τοῖς χιλιάρχοις καὶ ἀνδράσι τοῖς κατ' ἐξοχὴν οὗσι τῆς πόλεως καὶ κελεύσαντος τοῦ Φήστου, ἦχθη ὁ Παῦλος»¹.

α'. Ἰδὲ ὁποῖον ἀκροατήριον συγκεντρώνεται εἰς

1. ΠρόΕ. 25, 23.

(Πράξ. 25, 23 - 27, 26, 1 - 29).

τὸν Παῦλον. «Τοῖς κατ' ἐξοχήν, λέγει, τῆς πόλεως»· διότι ἀφοῦ συνεκέντρωσεν ὁ ἄρχων καὶ ὁ βασιλεὺς ὅλους τοὺς ἀκολούθους, τοιουτοτρόπως τὸν συναντοῦν. Μαζὶ δὲ μὲ αὐτοὺς καὶ οἱ χιλιάρχοι καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς πόλεως παρευρίσκονται· αὐτοὺς δὲ ὀνομάζει «κατ' ἐξοχήν». Ἐπειτα ὁδηγεῖται καὶ ὁ Παῦλος· καὶ ἰδὲ πῶς, ὅταν αὐτὸς ὠδηγήθῃ, ἀναγγέλλεται ὑπὸ τοῦ Φήστου· διότι ὄχι μόνον τὸν ἀπαλλάσσει τῶν κατηγοριῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπολογεῖται ὑπὲρ αὐτοῦ. Τί λέγων;

«Ἀγρίππα βασιλεῦ, καὶ πάντες οἱ συμπαρόντες ἡμῖν ἄνδρες, θεωρεῖτε τοῦτον, περὶ οὗ πᾶν τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ἐνέτυχόν μοι ἔν τε Ἱεροσολύμοις καὶ ἐνθάδε, ἐπιθοῶντες μὴ δεῖν ζῆν αὐτὸν μηκέτι. Ἐγὼ δέ, καταλαθόμενος μηδὲν ἄξιον θανάτου αὐτὸν πεπραχέναι, καὶ αὐτοῦ δὲ τούτου ἐπικαλεσαμένου τὸν Σεβαστόν, ἔκρινα πέμπειν αὐτόν. Περὶ οὗ ἀσφαλές τι γράψαι τῷ κυρίῳ οὐκ ἔχω· διὸ προήγαγον αὐτὸν ἐφ' ὧν, καὶ μάλιστα ἐπὶ σοῦ, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ὅπως, τῆς ἀνακρίσεως γενομένης, σχῶ τι γράψαι· ἄλογον γάρ μοι δοκεῖ πέμποντα δέσμιον μὴ καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας σημᾶναι».

Πρόσεξε πῶς κατηγορεῖ μὲν ἐκείνους, αὐτὸν δὲ τὸν ἀθωώνει. ὦ ἀφθονία δικαιοσύνης! δὲν εὕρισκε ὁ ἄρχων αἰτίαν διὰ νὰ καταδικάσῃ, ἐνῶ ἔγινε συστηματικὴ ἐξέτασις· ἐκεῖνοι δὲ ἰσχυρίζοντο ὅτι αὐτὸς εἶναι ἄξιος θανάτου. Δι' αὐτὸ καὶ ἔλεγεν· «Ἐγὼ δὲ καταλαθόμενος, λέγει, μηδὲν ἄξιον θανάτου πεπραχέναι αὐτόν»· ἔπειτα προσέθεσε, λέγων· «Περὶ οὗ ἀσφαλές τι γράψαι τῷ κυρίῳ οὐκ ἔχω». Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἀθωότητος τοῦ Παύλου, δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ δύναται ὁ δικαστὴς νὰ εἴπῃ ὅ,τιδήποτε δι' αὐτόν.

«Διὸ προήγαγον αὐτόν, λέγει, ἐφ' ὧν ἄλογον γάρ μοι δοκεῖ εἶναι πέμποντα δέσμιον μὴ καὶ τὰς κατ'

αὐτοῦ αἰτίας σημᾶναι». Παρατήρησε εἰς ποίας μεγά-
 λας ἀμφιβολίας ἐνέβαλον οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς ἄρχοντάς
 των. Τί, λοιπόν, πράττει Ἀγρίππας; Θέλων νὰ μάθῃ
 κάτι δι' αὐτά, εἶπε πρὸς τὸν Παῦλον

«Ἐπιτρέπεται σοι ὑπὲρ σεαυτοῦ λέγειν»². Ἐνεκα
 τῆς πολλῆς ἐπιθυμίας νὰ ἀκούσῃ ὁ βασιλεὺς τοῦ ἐπι-
 τρέπει νὰ ὁμιλήσῃ. Ὁ Παῦλος δὲ ὁμιλεῖ, μετὰ θάρρους,
 λοιπόν, ὅχι κολακεύων, ἀλλὰ λέγων ὅτι διὰ τοῦτο εἶ-
 ναι εὐτυχής, ἐπειδὴ ὁμιλεῖ ἐνώπιον αὐτοῦ ὁ ὁποῖος γνω-
 ρίζει τὰ πάντα καὶ ὅτι (εἶναι εὐτυχής) δι' αὐτό, ἄκουε
 ὅσα λοιπόν προβάλλει, λέγων· «Τότε ὁ Παῦλος ἀπελο-
 γεῖτο, ἐκτείνας τὴν χεῖρα. Περὶ πάντων, ὧν ἐγκαλοῦ-
 μαι ὑπὸ Ἰουδαίων, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ἡγημαὶ ἐμαυ-
 τὸν μακάριον, ἐπὶ σοῦ μέλλων ἀπολογεῖσθαι σήμερον,
 μάλιστα γνώστην ὄντα σε πάντων τῶν κατὰ Ἰουδαί-
 ος ἐθῶν καὶ ζητημάτων· διὸ δέομαί σου μακροθύ-
 μως ἀκοῦσαί μου». Ἄν καὶ ἔπρεπε νὰ φοβηθῇ θεβαί-
 ως, ἐὰν ἡσθάνετο ἐνοχὴν, ἐπειδὴ ἐκρίνετο ἐνώπιον τοῦ
 γνωρίζοντος τὰ πάντα· ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι γνώρισμα κα-
 θαρᾶς συνειδήσεως, τὸ νὰ μὴ ἀποφεύγῃ δηλαδὴ δικα-
 στήν, ὁ ὁποῖος γνωρίζει μὲ ἀκρίθειαν ὅσα ἔχουν συμ-
 βῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ χαίρῃ διὰ τοῦτο καὶ θεωρεῖ τὸν ἑαυ-
 τὸν του εὐτυχῇ, καὶ λέγει· «Δέομαί σου μακροθύμως
 ἀκοῦσαί μου».

Ἐπειδὴ πρόκειται νὰ παρατείνῃ τὸν λόγον καὶ νὰ
 εἴπῃ κάτι διὰ τὸν ἑαυτὸν του, δι' αὐτὸ προλαμβάνων
 παρεκάλεσε, καὶ λέγει· «Τὴν μὲν οὖν βίωσίν μου τὴν
 ἐκ νεότητος, τὴν ἀπ' ἀρχῆς γενομένην ἐν τῷ ἔθνει μου
 ἐν Ἱεροσολύμοις, ἴσασι πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, προγινώ-
 σκοντές με ἄνωθεν (ἐὰν θέλωσι μαρτυρεῖν), ὅτι κατὰ

2. Πρόξ. 26, 1.

τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἔζησα Φαρισαῖος». Αὐτὸ τὸ ὅποιον λέγει, τοῦτο σημαίνει· «Πῶς θὰ ἐγενόμην ἐπαναστάτης ἐγὼ ὁ ὁποῖος ἤμουν τοιοῦτος ὡς νέος καὶ ὁμολογούμενος ὑπὸ πάντων;». Ἐπειτα καὶ ἀπὸ τὴν αἵρεσιν (τῶν Φαρισαίων) φαίνεται ἡ ἀξιοπιστία ἐκείνου τὸ ὅποιον εἶπεν· διότι προσθέτει· «Κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς θρησκείας ἔζησα». Καὶ ἐπειδὴ πάλιν ἦτο φυσικὸν νὰ εἶπουν μερικοί· «Τί λοιπόν, ἐάν ἡ μὲν αἵρεσις (εἶναι) θαυμαστή, σὺ δὲ φαῦλος;» ἰδὲ πῶς τακτοποιεῖ αὐτὸ τὸ ὅποιον δολίως καιροφυλακτεῖ (τὴν κατηγορίαν αὐτὴν)· διότι καλεῖ ὡς μάρτυρας ὅλους τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι γνωρίζουν τὸν θίον τοῦ καὶ τὴν ἀναστροφὴν· «Ἰσασι γάρ, λέγει, πάντες Ἰουδαῖοι, προγινώσκοντές με ἄνωθεν, ἐάν θέλωσι μαρτυρεῖν».

«Καὶ νῦν ἐπ' ἐλπίδι τῆς πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν γενομένης ἐπαγγελίας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἔστηκα κρινόμενος, εἰς ἣν τὸ δωδεκάφυλον ἡμῶν, ἐν ἐκτενεῖα νύκτα καὶ ἡμέραν λατρεῦον, ἐλπίζει καταντῆσαι· περὶ ἧς ἐλπίδος ἐγκαλοῦμαι, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ὑπὸ Ἰουδαίων. Τί; ἄπιστον κρίνεται παρ' ὑμῖν, εἰ ὁ Θεὸς νεκροὺς ἐγείρει;». Δύο συλλογισμοὺς ἐκθέτει περὶ τῆς ἀναστάσεως, ἓνα μὲν ἀπὸ τοὺς προφῆτας, (καὶ δὲν ἀναφέρει προφήτην, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν τὴν γνώμην τῶν Ἰουδαίων), ἄλλον δὲ (συλλογισμόν), τὸν καὶ περισσότερον ἰσχυρόν, ἀπὸ τὰ γεγονότα. Ποῖον, λοιπόν, ἀναφέρει (σχυρότερον); Ὅτι ὠμίλησεν εἰς αὐτὸν ὁ Χριστὸς, ὁ ὁποῖος ἀνέστη ἐκ νεκρῶν. Καὶ ἐτοιμάζει τὴν πραγματοποίησιν καὶ αὐτοῦ ἐκ τῶν συλλογισμῶν, διηγούμενος μὲ ἀκρίβειαν τὴν προηγουμένην μανίαν τοῦ ἔπειτα καὶ μὲ ἔπαινον τῶν Ἰουδαίων. «Νύκτα καὶ ἡμέραν λατρεῦον ἐλπίζει, λέγει, καταντῆσαι». Ἐπομένως, καὶ ἂν δὲν

ἡμουν ἀνεπιλήπτου βίου, δὲν ἔπρεπε δι' αὐτὰ νὰ κρίνωμαι, βασιλεῦ Ἀγρίππα.

"Ἐπειτα καὶ ἄλλη σκέψις. «Τί; ἄπιστον κρίνεται παρ' ὑμῖν, εἰ ὁ Θεὸς νεκροὺς ἐγείρει;». Διότι ἐὰν δὲν ὑπῆρχε τοιαύτη δοξασία, διότι ἐὰν δὲν ἦσαν ἀναθρεμμένοι μὲ τοιαύτας διδασκαλίας, τώρα δὲ εἰσῆγετο, ἴσως δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δεχθῇ κάποιος τὸν λόγον. "Ἐπειτα λέγει πῶς ἦτο διώκτης, (καὶ αὐτὸ προετοιμάζει τὸ συμπέρασμα) καὶ παρουσιάζει ὡς μάρτυρας τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ τὰς πόλεις αἱ ὁποῖαι εἶναι ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἰουδαίας, καὶ ὅτι ἤκουσε νὰ τοῦ λέγῃ· «Σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν».

"Ἐπειτα δεικνύει καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἂν καὶ ἐδιώκετο παρουσιάσθῃ, καὶ ὅτι «δὲν εὐεργέτησε μόνον ἐμέ, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἔστειλε (αὐτὸν) διδάσκαλον».

Β'. Καὶ τὴν προφητείαν δέ, τὴν ὁποίαν ἤκουσε, φανερώνει· «Εἰς τοῦτο ὤφθην σοι· ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς ἐγὼ σε ἀποστέλλω». Αὐτὰ ὅλα δεικνύων, ἔλεγεν· «Ἐγὼ μὲν οὖν ἔδοξα ἐμαυτῷ πρὸς τὸ ὄνομα Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου δεῖν πολλὰ ἐναντία πρᾶξαι· ὁ καὶ ἐποίησα ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ πολλοὺς τῶν ἁγίων ἐγὼ φυλακαῖς κατέκλεισα, τὴν παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἐξουσίαν λαθὼν· ἀναιρουμένων τε αὐτῶν κατήνεγκα ψῆφον· καὶ κατὰ πάσας τὰς συναγωγὰς πολλάκις τιμῶν αὐτοὺς ἠνάγκαζον θλασφημεῖν· περισσῶς τε ἐμμαινόμενος αὐτοῖς, ἐδίωκον ἕως καὶ εἰς τὰς ἔξω πόλεις. Ἐν οἷς καὶ πορευόμενος εἰς τὴν Δαμασκὸν μετ' ἐξουσίας καὶ ἐπιτροπῆς τῆς παρὰ τῶν ἀρχιερέων, ἡμέρας μέσης κατὰ τὴν ὁδὸν εἶδον, βασιλεῦ, οὐρανόθεν ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου περιλάμψαν με φῶς, καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους. Πάντων δὲ καταπεσόντων ἡμῶν εἰς τὴν γῆν, ἤκουσα φωνὴν λαλοῦ-

σαν πρὸς με, καὶ λέγουσαν τῇ Ἑβραΐδι διαλέκτῳ Σαοὺλ, Σαοὺλ, τί με διώκεις; σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν. Ἐγὼ δὲ εἶπον· Τίς εἶ, Κύριε; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις. Ἀλλὰ ἀνάστηθι, καὶ στήθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου· εἰς τοῦτο γὰρ ὤφθην σοι, προχειρίσασθαί σε ὑπηρετήν καὶ μάρτυρα ὧν τε εἶδες, ὧν τε ὀφθήσομαί σοι, ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς ἐγὼ σε ἀποστέλλω, ἀνοίξαι ὀφθαλμούς αὐτῶν τοῦ ἀποστρέψαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς, καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεόν, τοῦ λαθεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ κληρον ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πίστει τῇ εἰς ἐμέ».

Πρόσεξε μὲ πόσῃν ἡρεμίᾳ ὁμιλεῖ· Ὁ Θεός, λέγει, μοῦ εἶπε ὅτι «ὤφθην σοι προχειρίσασθαί σε ὑπηρετήν καὶ μάρτυρα ὧν τε εἶδες, ὧν τε ὀφθήσομαί σοι, ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς ἐγὼ σε ἀποστέλλω, ἀνοίξαι ὀφθαλμούς αὐτῶν, τοῦ ἀποστρέψαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς, καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεόν, τοῦ λαθεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν». Ὡς ἐὰν ἔλεγε· «Δι' αὐτῶν ἐπείσθην, δι' αὐτῆς τῆς ὀπτασίας μὲ καθωδήγησε, καὶ τόσον μὲ ἔπεισεν, ὥστε νὰ μὴ ἀναθάλλω δι' ἄλλον χρόνον».

«Ὅθεν, βασιλεῦ Ἀγρίππα, οὐκ ἐγενόμην ἀπειθῆς τῇ οὐρανίῳ ὀπτασίᾳ, ἀλλὰ τοῖς ἐν Δαμασκῷ πρῶτον καὶ Ἱεροσολύμοις, εἰς πᾶσάν τε τὴν χώραν τῆς Ἰουδαίας, καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγέλλω μετανοεῖν καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεόν, ἅξια τῆς μετανοίας ἔργα πράσσοντας». (Ἐγὼ, λοιπόν, ὁ ὁποῖος διαπαιδαγωγῶ τοὺς ἄλλους διὰ θίον ἄριστον, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν ὁ ἴδιος, λέγει, νὰ ἔχω γίνεαι ἀρχηγὸς ἐπαναστάσεως καὶ ἐριδος);

«Ἐνεκα τούτων οἱ Ἰουδαῖοί με συλλαβόμενοι ἐν τῷ ἱερῷ ἐπειρῶντο διαχειρίσασθαι. Ἐπικουρίας οὖν τυ-

χών τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης ἔστηκα, μαρτυρόμενος μικρῷ τε καὶ μεγάλῳ, οὐδὲν ἐκτὸς λέγων ὧν τε οἱ προφήται ἐλάλησαν μελλόντων γίνεσθαι καὶ Μωϋσῆς, εἰ παθητὸς ὁ Χριστὸς, εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν φῶς μέλλει καταγγέλλειν τῷ τε λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσιν». Παρατήρησε πῶς ὁ λόγος του εἶναι ἐκτὸς κολακείας, καὶ πῶς τὸ πᾶν ἀποδίδει εἰς τὸν Θεόν.

Ἔπειτα ἡ μετὰ θάρρους ὁμολογία· «Ἄλλ' οὐδὲ νῦν ἀφίσταμαι», καὶ τὸ θέβαιον· διότι ἀπὸ τοὺς προφήτας ἰσχυρίζομαι, «εἰ παθητὸς ὁ Χριστὸς, εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν φῶς μέλλει καταγγέλλειν»· ὡς ἐὰν ἔλεγεν ὅτι «Πρῶτος ὁ Χριστὸς ἀναστὰς οὐκέτι ἀποθνήσκει»³. Εἶναι φανερόν ἐκ τοῦ ὅτι ἐκήρυξαν αὐτὸ εἰς ὄλους ὅτι καὶ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ἀναμένουν.

Ἔπειτα, ἰδὼν ὁ Φῆστος τὸ θάρρος, ἐπειδὴ ὠμίλει πρὸς τὸν βασιλέα, μὴ καταπαύων ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι ἐστραμμένος πρὸς αὐτόν, ὡς νὰ ἔπαθε κάτι, καὶ λέγει· «Μαίνη, Παῦλε». Ὅτι δὲ τὸ λέγει τοῦτο ὡς νὰ ἔπαθε κάτι, ἄκουε τὰ ἐξῆς· «Ταῦτα δὲ αὐτοῦ διαλεγομένου, ὁ Φῆστος μεγάλη τῇ φωνῇ ἔφη· Μαίνη, Παῦλε· τὰ πολλὰ σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει». Τί (πράττει), λοιπόν, ὁ Παῦλος; ἀπαντῶν μὲ ἐπιείκειαν, λέγει, «οὐ μαίνομαι, κράτιστε Φῆστε, ἀλλὰ ἀληθείας καὶ σωφροσύνης ρήματα ἀποφθέγγομαι». Ἔπειτα καθιστᾷ γνωστήν καὶ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνε τὸν λόγον πρὸς τὸν βασιλέα· «Ἐπίσταται γὰρ περὶ τούτων ὁ βασιλεὺς, πρὸς ὃν καὶ παρρησιαζόμενος λαλῶ· λανθάνειν γὰρ τούτων αὐτόν τι οὐ πείθομαι οὐδέν· οὐ γὰρ ἔστιν ἐν γωνίᾳ πεπραγμένον τοῦτο. Πιστεύεις, βασι-

3. Ρωμ. 6, 9.

λεῦ Ἀγρίππα, τοῖς προφήταις; Οἶδα ὅτι πιστεύεις».

Τοιοιυτοτρόπως εἶπεν αὐτό, σχεδὸν ἐμπαίζων καὶ λέγων πρὸς αὐτούς· «Γνωρίζω ὅτι γνωρίζει τα πάντα μὲ ἀκρίθειαν» καὶ ἔπρεπε μὲν πρῶτοι σεῖς νὰ γνωρίζετε αὐτὰ (διότι αὐτὸ τὸ ἀποῖον προσθέτει τοῦτο φανερώνει, τὸ «οὐ γάρ ἐστιν ἐν γωνίᾳ πεπραγμένον τοῦτο»), ἀλλὰ δὲν ἠθελήσατε».

«Πιστεύεις, βασιλεῦ Ἀγρίππα, τοῖς προφήταις; Οἶδα ὅτι πιστεύεις. Ὁ δὲ Ἀγρίππας πρὸς τὸν Παῦλον ἔφη· Ἐν ὀλίγῳ με πείθεις Χριστιανὸν γενέσθαι. Ὁ δὲ Παῦλος εἶπεν· Εὐξαίμην ἂν τῷ Θεῷ καὶ ἐν ὀλίγῳ καὶ ἐν πολλῷ οὐ μόνον σέ, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντάς μου σήμερον γενέσθαι τοιούτους, ὁποῖος καὶ γὰρ εἰμι παρεκτὸς τῶν δεσμῶν τούτων». Ἰδὲ πῶς εὐχεται, λέγων· «Εὐξαίμην ἂν ἔγωγε τῷ Θεῷ (οὐκ) ἐν ὀλίγῳ», δηλαδὴ «παρ' ὀλίγον». Καὶ δὲν προσεύχεται ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἐντατικῶς. «Τοιούτους, λέγει, γενέσθαι πάντας, οὐ μόνον σέ, ἀλλὰ καὶ πάντας, ὁποῖος καὶ γὰρ εἰμι». Ἐπειτα καὶ συμπληρώνει· «Παρεκτὸς τῶν δεσμῶν τούτων». Οὐχὶ ἀποθαρρυνόμενος διὰ τὰ δεσμά, οὔτε ἐντρεπόμενος, ἐπειδὴ εἶχε δεθῇ, (διότι αὐτὸ ἦτο δι' αὐτόν, περισσότερον παντὸς ἄλλου, ἄξιον δόξης), ἀλλὰ ἀποθλέπων πρὸς τὴν προκατάληψιν ἐκείνων, τοιοιυτοτρόπως εἶπε· δι' αὐτὸ προσέθεσε τὸ «παρεκτὸς τῶν δεσμῶν τούτων». Ἀλλὰ ὥς ἴδωμεν ἐξ ἀρχῆς τὰ ὅσα ἀνεγνώσθησαν.

«Τῇ οὖν ἐπαύριον εἰσελθόντων εἰς τὸ ἀκροατήριον, κελεύσαντος τοῦ Φήστου, λέγει, ἤχθη ὁ Παῦλος». Ἀπεμακρύνθησαν, λοιπόν, οἱ Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἔκαμε χρῆσιν τῆς ἐπιθυμίας (του), καὶ τότε γίνεται δι' αὐτόν (τὸν Παῦλον) ἐξαίρετον τὸ θέατρον· διότι μὲ πολλὴν ἐπίδειξιν ἐφθασαν ὁ βασιλεὺς καὶ ὅλον τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ὅχι μόνον οἱ μὲν, καὶ οἱ ἄλλοι ὅχι

(ἀλλὰ ὅλοι μέ ἐπίδειξιν). «Τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, λέγει, συνέτυχόν μοι ἐν τε Ἱεροσολύμοις καὶ ἐνθάδε, ἐπιθοῶντες μὴ δεῖν αὐτὸν ζῆν μηκέτι».

γ'. Ἰδὲ τὴν μανίαν (παραφροσύνην)· ἐκραύγαζον, λέγοντες ὅτι πρέπει αὐτὸς νὰ ἀποθάνῃ. Ἀπὸ αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι δικαίως ἐπεκαλέσθη τὸν Καίσαρα· διότι ἐὰν δὲν ἠδύναντο νὰ εἴπουν τίποτε φοβερόν, ἐκεῖνοι δὲ εἶχον κυριευθῇ ἐκ παραφροσύνης, εὐλόγως ἔρχεται πρὸς ἐκεῖνον.

«Ὅπως, τῆς ἀνακρίσεως ὑφ' ὑμῶν γενομένης, σχῶ-τι γράψαι», λέγει. Βλέπεις πῶς πολλάκις ἐξετάζεται τὸ γεγονός; Καὶ αὐτῆς τῆς ἀπολογίας, λοιπόν, αἵτιοι οἱ Ἰουδαῖοι, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ μάθουν καὶ οἱ ἐν Ρώμῃ εὐρισκόμενοι.

«Περὶ πάντων, ὧν ἐγκαλοῦμαι, βασιλεῦ Ἀγρίππα, λέγει, ἡγημαὶ ἐμαυτὸν μακάριον, μέλλων ἐπὶ σοῦ ἀπολογεῖσθαι». Παρατήρησε πῶς χωρὶς τὴν θέλησίν των γίνονται κήρυκες καὶ τῆς ἰδικῆς των κακίας καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ Παύλου καὶ εἰς τὸν ἴδιον τὸν ἄρχοντα· ὥστε μὲ περισσότεράν λαμπρότητα ὠδηγεῖτο ἐνώπιον τῆς ἀρχῆς ὁ Παῦλος, παρὰ, ἐὰν ἀπῆρχετο χωρὶς δεσμά· διότι ὠδηγεῖτο οὐχὶ πλέον ὡς ἀγύρτης καὶ πλάνος (= ἀπατεών), ἐπειδὴ τὸν ἠθώωσαν τόσοι δικασταί. Ἀφοῦ, λοιπόν, ἀπέβαλε τὰ πάντα, ἐνώπιον αὐτῶν, πλησίον τῶν ὁποίων ἐγεννήθη καὶ ἐτράφη, ὅχι ἀπλῶς, ἀλλὰ τόσον καθαρὸς ἀπὸ ὑποψίαν ἀναθαίνει εἰς τὴν Ρώμην.

Καὶ δὲν εἶπε· «Διατί, λοιπόν, αὐτό; μίαν φορὰν ἐπεκαλέσθη τὸν Καίσαρα· ἀπείρους φορὰς ἐπέρασα ἀπὸ δίκην· μέχρι πότε;» ἀλλὰ τί; Πάλιν ἦτο ἑτοιμος νὰ λογοδοτήσῃ καὶ ἐνώπιον τοῦ γνωρίζοντος ἰδιαιτέρως τὰ σχετικὰ μὲ τοὺς Ἰουδαίους. Διὰ τοῦτο ἀπολογεῖται καὶ μὲ πολὺ θάρρος, διότι δὲν ἔχουν ἐξουσίαν αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι τὸν καταδικάζουν· αὐτός, ἂν καὶ δὲν ἔ-

χουν αὐτοὶ ἐξουσίαν, ἀλλὰ ἐνῶ ἔχει ἰσχὺν ἐκείνη ἡ ἀπόφασις, ὅτι «πρὸς Καίσαρα πορεύσῃ»⁴, ὅμως λογοδοτεῖ, καὶ (δίδει) πολλὰς λογοδοσίας δι' ὅλα· ὄχι μόνον διὰ τὰ μέν, καὶ διὰ τὰ ἄλλα ὄχι.

— Σχεδὸν δὲ τοῦτο λέγει μὲ ἐκεῖνα διὰ τῶν ὁποίων ἀποκρίνεται· «Κατηγοροῦν δι' ἐπανάστασιν, κατηγοροῦν διὰ αἵρεσιν, καὶ ὅτι ἐβεβήλωσα τὸν νόον, δι' ὅλα ἀπολογοῦμαι. «Τὴν μὲν οὖν θίωσίν μου τὴν ἐκ νεότητος ἴσασι πάντες οἱ Ἰουδαῖοι»· ὅτι μὲν δὲν εἶναι ἴδιον τοῦ ἰδικοῦ μου χαρακτήρος τὸ νὰ κάνω ἐπαναστάσεις, μάρτυρες εἶναι οἱ ἴδιοι οἱ κατηγοροί». Αὐτὸ τὸ ὅποιον λέγει καὶ πρὸ αὐτοῦ· «Ζηλωτῆς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων», αὐτὸ καὶ ἐδῶ ὑπαινίσσεται μὲ τὸ νὰ λέγῃ· «Τὴν ἐκ νεότητός μου θίωσιν». Καὶ ὅταν ἦτο παρὼν ὅλος ὁ λαός, τότε ζητεῖ τὴν μαρτυρίαν των. Δὲν πράττει αὐτὸ μόνον ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τοῦ Λυσίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον τοῦ Φήστου· καὶ πάλιν ἐδῶ, ὅταν ἦσαν παρόντες περισσότεροι· ἐκεῖ δὲ δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη πολλῆς ἀπολογίας, ἐπειδὴ τὸν ἠθώωνον αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Λυσίου.

«Ἰσασι, λέγει, πάντες Ἰουδαῖοι προγινώσκοντές με ἄνωθεν». Καὶ δὲν λέγει ποίου εἴδους εἶναι ὁ θίος τοῦ, ἀλλὰ ἀφήνει εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν, καὶ τοποθετεῖ τὸ πᾶν εἰς τὴν αἵρεσιν, δεικνύων ἅπ' αὐτὸ ὅτι δὲν θὰ προετίμα αὐτὴν, ἐὰν ἦτο φαῦλος καὶ κακόβουλος. Διὰ τὴν θρησκευτικὴν αὐτὴν δοξασίαν, λέγει, διὰ τὴν ὁποίαν ἔχω εὐρεθῇ εἰς κρίσιν αὐτὴ καὶ ἀπὸ αὐτοῦ γίνεται ἀποδεκτὴ, δι' αὐτὴν προσηύχοντο, δι' αὐτὴν λατρεύουν, διὰ νὰ τὴν ἐπιτύχουν· αὐτὴν ἐγὼ κηρύσσω, καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἐλπίδα κατηγοροῦμαι· ἐπο-

4. Πρόξ. 25, 12.

μένως εἶναι ἴδιον παραφρόνων νὰ πράττουν μὲν τὰ πάντα, διὰ νὰ τὴν ἐπιτύχουν, νὰ ἐκδιώκουν δὲ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος πιστεύει εἰς αὐτήν.

«Ἐγὼ μὲν οὖν ἔδοξα ἑμαυτῷ πρὸς τὸ ὄνομα Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου, λέγει, δεῖν πολλὰ ἐναντία πρᾶξαι» δηλαδή «προέκρινα νὰ πράττω αὐτά, ἐπειδὴ δὲν ἴμουν ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἤμουν ἐξ αὐτῶν οἱ ὁποῖοι τὸν ἐπολέμουν». Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι ἀξιόπιστος μάρτυς, ὅτι ὁ πράττων πολλὰ, καὶ ὁ πολεμῶν ἐκείνους οἱ ὁποῖοι πιστεύουν, καὶ ὁ ἀναγκάζων νὰ θλασφημοῦν καὶ ὁ κινῶν τὰ πάντα, πόλεις, ἄρχοντας, καὶ ἐκτελῶν αὐτὰ μόνος του, τόσον αἰφνιδίως ἔχει μεταβληθῇ.

Ἐπειτα πάλιν οἱ μάρτυρες οἱ συμπορευόμενοι ἔπειτα παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸν του ὅτι ἐπείσθη δικαίως καὶ ἀπὸ τὸ φῶς, καὶ ἀπὸ τοὺς προφήτας, καὶ ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα, καὶ ἀπὸ ὅσα τώρα ἔχουν συμβῇ· διότι προσέθεσεν· «Ἡμέρας μέσης κατὰ τὴν ὁδὸν εἶδον περιλάμψαν με φῶς, καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους». Ἰδέ, λοιπόν, πῶς καὶ ἀπὸ τοὺς προφήτας καὶ ἀπὸ αὐτὰ πείθει αὐτούς. Διότι διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι εἰσάγει καινοτομίας, ἂν καὶ δύναται νὰ εἴπῃ σπουδαῖα, πάλιν καταφεύγει εἰς τοὺς προφήτας, καὶ τὰ ἰδικὰ των (λόγια) φέρει εἰς τὸ μέσον. Αὐτὸ μὲν, λοιπόν, εἶναι περισσότερον ἀξιόπιστον, διότι ἔγινε τώρα, ἀλλὰ, ἐπειδὴ τὸ εἶδε μόνος, πάλιν ἐπιβεβαιώνει αὐτὸ ἀπὸ τοὺς προφήτας. Καὶ πρόσεξε ὅτι αὐτὸς δὲν ὁμιλεῖ ὁμοίως εἰς τὸ δικαστήριον καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἐκεῖ μὲν, λοιπόν, λέγει ὅτι καὶ «ἐφονεύσατε», ἐδῶ δὲ τίποτε τοιούτου εἰδους, ὥστε νὰ μὴ τοὺς παροξύνῃ περισσότερον, ἀλλὰ τὸ ἴδιον φανερώνει, εἰπὼν· «Εἰ παθητὸς ὁ Χριστός». Τοιοῦτοτρόπως τοὺς ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐγώ, λοιπόν, κηρύσσω, ἐὰν ἀνέστη

πρῶτος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἀπὸ τοὺς προφήτας τὸ ἀποδεικνύω· καθ' ὅσον καὶ οἱ προφῆται αὐτὸ κηρύσσουν. Ἐπομένως δεχθῆτε τὸν λόγον του ὡς ἐάν ᾔτο τῶν προφητῶν. Ἐπειδὴ δὲ εἶπε τὸ ὄραμα, καὶ μὲ ἀφοσίαν εἰς τὸ ἐξῆς λέγει καὶ τὰ ἐπιτεύγματα. Ποῖα εἶναι αὐτά;

«Τοῦ ἀνοίξαι αὐτῶν, λέγει ὁφθαλμούς, καὶ ἀποστρέψαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς, καὶ ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεόν· εἰς τοῦτο γὰρ ὥφθην σοι»· δηλαδή, «ὄχι διὰ νὰ τὸν τιμωρήσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν κάμῃ ἀπόστολον».

Ἰδὲ, παρουσιάζει τὰ κακὰ τὰ ὁποῖα συνθλίβουν τοὺς ἀπίστους, τὸν Σατανᾶν, τὸ σκότος, ὅπως καὶ τὰ καλὰ τῶν πιστῶν, τὸ φῶς, τὸν Θεόν, τὴν κληρονομίαν τῶν ἁγίων. Καὶ δὲν προτρέπει ἀπλῶς νὰ μετανοοῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιδείξουν θίον ἄξιον θαυμασμοῦ. Καὶ ἰδὲ πανταχοῦ τοὺς ἐθνικοὺς συνδεομένους εἰς τὸν λόγον· διότι οἱ παρευρισκόμενοι προήρχοντο ἀπὸ ἐθνικούς.

«Μαρτυρόμενος, λέγει, μικρῷ τε καὶ μεγάλῳ», δηλαδή «καὶ εἰς ἐπίσημον καὶ εἰς ἄσημον». Αὐτὸ τὸ εἶπε τοιοιυτοτρόπως διὰ τοὺς στρατιώτας. Ἐπειτα, ἐγκαταλείπων τὴν θέσιν τοῦ ἀπολογουμένου, ἔλαβε τὴν θέσιν τοῦ διδασκάλου· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Φῆστος τοῦ λέγει· «Μαίνη».

Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος διδάσκαλος, προσθέτει τοὺς προφήτας, τὸν Μωϋσέα· «Εἰ παθητός, λέγει, ὁ Χριστός, εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν φῶς μέλλει καταγγέλλειν τῷ τε λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσιν». «Ὁ Φῆστος μεγάλη τῇ φωνῇ ἔφη». Τοιοιυτοτρόπως ἡ φωνὴ ἦτο φωνὴ θυμοῦ καὶ ὀργῆς.

δ'. Τί, λοιπόν, (πράττει) ὁ Παῦλος; «Οὐ γάρ ἐστι, λέγει, ἐν γωνίᾳ πεπραγμένον τοῦτο». Ἐδῶ τὸ λέγει αὐτὸ διὰ τὸν σταυρόν, διὰ τὴν ἀνάστασιν· καὶ ὅτι ἔχει

διαδοθῇ ἡ διδασκαλία εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, «πιστεύεις, λέγει, θασιλεῦ Ἀγρίππα;». Δὲν εἶπεν «εἰς τὴν ἀνάστασιν», ἀλλὰ «εἰς τοὺς προφῆτας». Ἐπειτα τὸν προκαταλαμβάνει, καὶ λέγει· «Οἶδα ὅτι πιστεύεις».

Πρὸς αὐτὸν (ὁμιλεῖ) καὶ ὁ Ἀγρίππας· «Ἐν ὀλίγῳ με πείθεις Χριστιανὸν γενέσθαι». Δὲν ἀντελήφθη ὁ Παῦλος τί σημαίνει «ἐν ὀλίγῳ», ἀλλ' ἐνόμισεν ὅτι «παρ' ὀλίγον», διὰ τοῦτο καὶ πρὸς αὐτὸ ἀπαντᾷ· τόσον ἦτο ἀπλοῦς. Καὶ δὲν εἶπε· «Δὲν θέλω», ἀλλὰ «εὐχομαι οὐ μόνον σέ, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας».

Ἰδὲ ὅτι ὁ λόγος εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κολακείαν. «Εὐχομαι, λέγει, σήμερον γενέσθαι πάντας τοιούτους, ὁποῖος καὶ ἐγὼ εἰμι, παρεκτὸς τῶν δεσμῶν τούτων». Παρατήρησε· αὐτὸς ὁ ὁποῖος καυχᾶται διὰ τὰ δεσμά, ὁ ἀναφέρων αὐτὰ ὡς χρυσὴν ἄλυσίδα, τώρα δι' αὐτὰ ἀπεύχεται. Καὶ μὴ ἀπορήσης· διότι ἀκόμη εὐρίσκοντο εἰς ἀσθενεστέραν κατάστασιν, καὶ εἶχε τὸν λόγον περισσότερον ἐπιεικῇ. Διότι, ὅτι τὰ δεσμά τὰ ἐθεώρει ὅτι εἶναι καλύτερο πρᾶγμα, ἄκουε πῶς πάντοτε εἰς τὰς ἐπιστολάς τοποθετεῖ (αὐτὰ) πρὸ πάντων τῶν ἄλλων, λέγων· «Παῦλος δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁶ καὶ πάλιν «Τούτου χάριν τὴν ἄλυσιν περίκειμαι, ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται»⁷ καὶ «ἄχρι δεσμῶν ὡς κακοῦργος»⁸.

Παρατήρησε· ὄχι μόνον «δεσμῶν», ἀλλὰ καὶ «ὡς κακοῦργος» προσέθεσεν, αὐξάνων τὴν ἐκ τῶν δεσμῶν δόξαν. Ἦτο δὲ διπλῇ ἡ τιμωρία, καὶ ὅτι εἶχε δεθῇ, καὶ ὅτι ὡς κακοῦργος· διότι ἐὰν μὲν τοιουτοτρόπως εἶχε

5. Γαλάτ. 1, 14.

6. Ἐφεσ. 3, 1.

7. Β' Τιμοθ. 2, 9 καὶ Κολασ. 4, 3.

8. Β' Τιμοθ. 2, 9.

δεθῇ, ὥς διὰ καλόν, θά ἔφερε κάποιαν παρηγορίαν τὸ γεγονός, τώρα δὲ καὶ ὥς κακοῦργος, καὶ ὥς συλληφθεὶς διὰ τὰ φοθερά· καὶ ὁμως διὰ τίποτε ἐξ αὐτῶν δὲν ἐφρόντιζε.

Τοιοῦτον πρᾶγμα ἡ ψυχὴ (γίνεται), ὅταν λάθῃ πτερὰ ἀπὸ τὸν οὐράνιον ἔρωτα· διότι ἐὰν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι αἰσθάνονται αὐτὸν τὸν αἰσχρὸν ἔρωτα οὐδὲν θεωροῦν οὔτε ἔνδοξον οὔτε πολῦτιμον, ἀλλ' ἐκεῖνα, ὅσα τοὺς ἐνισχύουν πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν, αὐτὰ κρίνονται καὶ ἔνδοξα καὶ πολῦτιμα, καὶ αὐτὸ εἶναι διὰ τούτους τὰ πάντα, δηλαδή ἡ ἐρωμένη, πολὺ περισσότερον οἱ κυριευθέντες ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἔρωτα, οὐδὲν θεωροῦν τὰς τιμωρίας.

Ἐὰν δὲ δὲν ἀντιλαμβάνωμεθα ὅσα λέγονται, δὲν εἶναι ἄξιον ἀπορίας· διότι δὲν ἔχομεν πείραν αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας. Διότι ἂν κάποιος κυριευθῇ ἀπὸ τὸ πῦρ τοῦ Χριστοῦ, γίνεται τοιοῦτος, ὁποῖος θὰ γίνῃ κάποιος ἄνθρωπος μόνος κατοικῶν εἰς τὴν γῆν· τοιουτοτρόπως οὐδὲν τὸν ἐνδιαφέρει, διὰ τὴν δόξαν καὶ τὴν ἑλλειψιν δόξης, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς, ἐὰν κατοικῶν μόνος οὐδενὸς θὰ ἐφρόντιζεν, τοιουτοτρόπως οὔτε τότε ὁ τοιοῦτος φροντίζει.

Τὰς ταλαιπωρίας δὲ τόσον τὰς περιφρονεῖ καὶ τὰς μαστιγώσεις καὶ τὰς φυλακάς, ἀκριβῶς ὥς ἐὰν αὐτὰ τὰ ὑφίστατο μὲ ἄλλο σῶμα, ἢ ὥς ἐὰν εἶχε ἄκαμπτον (ἀπρόσβλητον) σῶμα· τὰ εὐχάριστα δὲ εἰς τὸν θῖον τοιουτοτρόπως τὰ χλευάζει, καὶ δι' αὐτὰ δὲν γίνεται αἰσθητός, ὅπως ἡμεῖς διὰ τὰ νεκρὰ σώματα, ἢ οἱ ἴδιοι ὅταν εἴμεθα νεκροί. Τόσον δὲ ἀπέχει ἀπὸ τὸ νὰ κυριευθῇ ἀπὸ κάποιο πάθος, ὅσον ὁ χρυσὸς ὅταν δοκιμάζεται εἰς τὴν φλόγα ὁ καθαρὸς θὰ ἀπέχη ἀπὸ τὸν ρύπον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἔντομα δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐμπέσουν εἰς τὸ μέσον τῆς φλογός, ἀλ-

λά ἀπομακρύνονται, τοιουτοτρόπως καὶ τὰ πάθη δὲν τολμοῦν νὰ τὸν πλησιάσουν. Καὶ ἐπεθύμουν μὲν δι' αὐτὰ νὰ δύναμαι νὰ παρουσιάσω παραδείγματα ἀπὸ ἡμᾶς, ἐπειδὴ δὲ εὕρισκόμεθα εἰς ἀπορίαν (= ἀμηχανίαν) εἶναι ἀνάγκη νὰ καταφύγω πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον.

Ἰδέ, λοιπόν, πῶς συμπεριφέρετο αὐτὸς πρὸς ὅλον τὸν κόσμον. «Ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, λέγει, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ»⁹· δηλαδή, «εἶμαι νεκρὸς διὰ τὸν κόσμον, καὶ ἐκεῖνος δι' ἐμὲ νεκρὸς»· καὶ πάλιν· «Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός»¹⁰. Αὐτὸ εἶναι δυνατόν νὰ τὸ λέγῃ μόνος ὁ Παῦλος, διότι ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι ἀπέχομεν τόσον ἐκείνου, ὅσον ἀπὸ τὴν γῆν ὁ οὐρανός, νὰ καλυπτόμεθα, ὥστε μήτε τὸ στόμα νὰ τολμῶμεν νὰ ἀνοίξωμεν.

Ὅτι δὲ ἦτο ὡς εἰς ἔρημον τόπον, καὶ τοιουτοτρόπως ἐθεώρει τὰ παρόντα, ἤκουε αὐτὸν νὰ λέγῃ. «Μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ θλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ θλεπόμενα»¹¹. Τί λέγεις; Καὶ θεθαίως τὸ ἀντίθετον συμβαίνει (εἰς ἡμᾶς) ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον λέγεις· διότι τὰ μὲν ἀόρατα δὲν τὰ θλέπομεν, τὰ δὲ ὁρατὰ τὰ θλέπομεν. Ὅπως εἶναι οἱ ὀφθαλμοὶ τοὺς ὁποίους εἶχες, τοιοῦτοι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὸν Χριστὸν ἔχουν δοθῇ· διότι ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ (οἱ ἱδικοὶ μας) τὰ μὲν θλεπόμενα (= ὁρατὰ) θλέπουν, τὰ δὲ ἀόρατα δὲν τὰ θλέπουν, τοιουτοτρόπως ἐκεῖνοι τὸ ἀντίθετον· οὐδεὶς, ὁ ὅποιος θλέπει τὰ ἀόρατα, θλέπει τὰ ὁρατὰ· οὐδεὶς, ὁ ὅποιος θλέπει τὰ ὁρατὰ, θλέπει τὰ ἀόρατα. Ἡ δὲν συμβαίνει αὐτὸ καὶ εἰς ἡμᾶς; Διότι ὅταν, συγκεντρώσαντες τὸν νοῦν, σκεπτόμεθα κάτι ἐκ τῶν ἀοράτων, οἱ ὀφθαλ-

9. Γαλ. 6, 14.

10. Αὐτόθ. 2, 20.

11. Β' Κορινθ. 4, 18.

μοί γίνονται εἰς ἡμᾶς ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ δραστηριότητος (παραμένουν ἀκίνητοι, χωρὶς νὰ δραστηριοποιούνται).

"Ὡς περιφρονήσωμεν τὴν δόξαν, ὥς ἐπιθυμῶμεν περισσότερο νὰ χλευαζώμεθα παρὰ νὰ ἐπαινῶμεθα· διότι ἐκεῖνος μὲν ὁ ὁποῖος χλευάζεται οὐδόλως θλάπτεται, ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος ἐπαινεῖται, (θλάπτεται) πολὺ. "Ὡς μὴ ὑπερηφανευώμεθα δι' ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα τρομάζουν τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ὥς πράττωμεν αὐτὸ ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν παίδων· διότι οὔτε, ἐὰν ἴδωμεν κάποιον νὰ τρομάξῃ τὰ παιδιὰ, τὸν θαυμάζομεν· διότι ἐὰν κάποιος φοβίξῃ, παιδιὰ φοβίξει· διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τρομάξῃ ἄνδρα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἐκφοβίζουσιν τὸ πράττουν αὐτὸ ἢ σηκώνοντες πρὸς τὰ ἐπάνω τὰς θλεφαρίδας, ἢ διαφορετικῶς παραμορφώνοντες τὸ πρόσωπον, ἐὰν εἶχον δὲ εἰς κατάστασιν φυσικὴν καὶ ἡρεμον τὸ θέλημα, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ πράξουν τοῦτο, τοιουτοτρόπως, λοιπόν, καὶ αὐτοί, διαστρέφοντες τὴν ὀξυδέρκειαν τοῦ νοῦ, αὐτὸ πράττουν. Ἐπομένως ἄνθρωπον θεβαίως ἡπιον καὶ καλὸν εἰς τὴν ψυχὴν οὐδεὶς θὰ ἐφοβεῖτο, ἀλλὰ ὅλοι τὸν συμπαθοῦμεν, τὸν τιμῶμεν, τὸν σεβόμεθα. Δὲν βλέπετε πῶς ὁ προκαλῶν φόβον καὶ μισητὸς εἶναι καὶ εἰς ὅλους ἡμᾶς ἀνεπιθύμητος; Διότι τί δὲν ἀποστρεφόμεθα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ μᾶς τρομάξουν μόνον; οὐχὶ τὰ θηρία, οὐχὶ τὰς φωνάς, οὐχὶ τὰς μορφάς, οὐχὶ τόπους, οὐχὶ τὸν ἀέρα, ὅπως τὸ σκότος;

εἴ. "Ὡς μὴ θεωρῶμεν σπουδαῖον, ἐὰν μᾶς φοβοῦνται οἱ ἄνθρωποι· διότι πρῶτον μὲν οὐδεὶς ἄνθρωπος μᾶς φοβεῖται, δεύτερον καὶ ἂν μᾶς φοβοῦνται (ὥς μὴ νομίζομεν) ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι σπουδαῖον πρᾶγμα. Μέγα ἀγαθὸν εἶναι ἡ ἀρετὴ καὶ ἰδὲ πῶς εἶναι μέγα. Ἄν καὶ θεωρῶμεν ἄθλια τὰ πράγματα, διὰ τῶν ὁποίων ἔχει

συσταθῇ, τὴν ἰδίαν τὴν θαυμάζομεν καὶ τὴν μακαρίζομεν· διότι ποῖος δὲν θὰ ἐκαλοτύχιζε τὸν φιλόσοφον, ἂν καὶ (ὑπάρχη) πενία, καὶ ὅσα τοιαῦτα φαίνονται ὅτι εἶναι ἀξιολύπητα; Ὅταν, λοιπόν, (ἡ ἀρετὴ) λάμπη δι' ἐκείνων τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ὅτι εἶναι ἄθλια, ἰδὲ τὴν ὑπεροχὴν.

Ὑπερηφανεύεσαι, ἄνθρωπε, διὰ τὴν ἐξουσίαν; Καὶ ποία ἐξουσία, εἶπέ μου, ἐξελέγη διὰ χειροτονίας; Ἐγίνες δυνατὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους· ἐσωτερικῶς χειροτόνησε τὸν ἑαυτὸν σου. Διότι δὲν εἶναι ἄρχων ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται (ἄρχων), ἀλλὰ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶναι. Διότι ὅπως ἀκριβῶς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κάμῃ ὁ βασιλεὺς ἱατρὸν οὔτε ρήτορα, τοιουτοτρόπως οὔτε ἄρχοντα· διότι οὔτε τὰ γράμματα οὔτε τὸ ὄνομα κάνουν τὸν ἄρχοντα. Ἐπειδὴ, ἐὰν θέλῃς, ἃς κατασκευάσῃ κάποιος ἱατροῦν, ἃς ἔχῃ καὶ μαθητάς, ἃς ἔχῃ καὶ ὄργανα καὶ φάρμακα καὶ ἃς εἰσέρχεται εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, ἄρ' αὖτε εἶναι ἀρκετὰ αὐτὰ νὰ τὸν κάμουν ἱατρὸν; Οὐδόλως· ἀλλὰ ὑπάρχει ἀνάγκη τῆς τέχνης, καὶ χωρὶς αὐτὴν ὅχι μόνον δὲν ὠφελοῦν αὐτά, ἀλλὰ καὶ θλάπτουν· διότι ὁ μὴ ἱατρὸς εἶναι καλύτερον νὰ μὴ ἔχῃ οὔτε φάρμακα. Ἐκεῖνος μὲν, λοιπόν, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει, οὔτε σώζει, οὔτε καταστρέφει, ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος ἔχει καταστρέφει, μὴ γνωρίζων πῶς θὰ τὰ χρησιμοποίησῃ· ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἡ σωτηρία μόνον εἰς τὴν φύσιν τῶν φαρμάκων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τέχνην τοῦ προσκομίζοντος· διότι ἐὰν αὐτὸς δὲν ὑπάρχῃ, τὰ πάντα ἔχουν καταστραφῇ.

Τοιοῦτος εἶναι καὶ ὁ ἄρχων· ἔχει ὄργανα, τὴν φωνήν, τὴν ὀργήν, τοὺς δημίους, τὰς ἐξορίας, τὰς τιμὰς, τὰς δωρεάς, τοὺς ἐπαίνους· ἔχει καὶ φάρμακα, τοὺς νόμους· ἔχει καὶ ἀσθενεῖς, τοὺς ἀνθρώπους· ἔχει ἐργαστήριον, τὸ δικαστήριον· ἔχει μαθητάς, τοὺς στρατιώτας·

ἄν, λοιπόν, δὲν γνωρίζῃ τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην, οὐδεμία ἢ ὠφέλεια αὐτῶν.

Ὁ δικαστὴς εἶναι ἱατρὸς τῶν ψυχῶν, ὅχι τῶν σωμάτων· ἐὰν δὲ αὐτὴ (ἡ σωτηρία) τῶν σωμάτων ἔχει ἀνάγκην τόσης ἐπιμελείας, πολὺ περισσότερον ἢ τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ καὶ σπουδαιότερα εἶναι ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ σώματα.

Ἐπομένως τὸ νὰ ἔχῃ (κάποιος) τὸ ὄνομα ἄρχοντος δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι ἄρχων· διότι καὶ ἄλλοι ἔχουν σπουδαῖα ὀνόματα, (ὅπως· Παῦλος, Πέτρος, Ἰάκωβος, Ἰωάννης), ἀλλὰ δὲν εἶναι (σπουδαῖοι) ἀπὸ τὰ ὀνόματα διὰ τῶν ὁποίων ὀνομάζονται, ὅπως ἄκριθῶς οὔτε ἐγὼ· ἀλλὰ εἶμαι μὲν ὅμοιος κατὰ τὸ ὄνομα μὲ ἐκείνον τὸν μακάριον, ὅχι ὅμως τῆς αὐτῆς σημασίας· δὲν εἶμαι ὁ Ἰωάννης, ἀλλὰ ὀνομάζομαι.

Τοιοιυτρόπως καὶ ἐκεῖνοι δὲν εἶναι ἄρχοντες, ἀλλὰ ὀνομάζονται. Εἶναι δὲ ἐκεῖνοι ἄρχοντες καὶ χωρὶς αὐτά, ὅπως καὶ ὁ ἱατρός, καὶ ἂν δὲν μεταχειρίζεται τὴν ἐπιστήμην, τὴν ἔχει δὲ εἰς τὴν ψυχὴν, εἶναι ἱατρός. Εἶναι ἄρχοντες οἱ ὅποιοι εἶναι κύριοι τῶν ἑαυτῶν των. Διότι αὐτὰ τὰ τρία εἶναι εἰς τὴν ψυχὴν, ἡ οἰκία, ἡ πόλις, ἡ οἰκουμένη· καὶ προχωροῦν εἰς τὴν ὁδὸν τὰ πράγματα. Πρέπει, λοιπόν, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ ἰδρῦσῃ οἰκίαν, καὶ νὰ τὴν οἰκοδομήσῃ ὀρθῶς, προηγουμένως νὰ τακτοποιῇ τὴν ψυχὴν του· διότι εἶναι οἰκία ἰδική του· ἐὰν δὲ δὲν ἡμπορῇ (νὰ ρυθμίξῃ) τὴν ἰδικὴν του, ὅπου εἶναι μία ψυχὴ, ὅπου κύριος ὁ ἴδιος, ὅπου πάντοτε συνευρίσκεται μὲ τὸν ἑαυτὸν του, πῶς θὰ οἰκοδομήσῃ τοὺς ἄλλους; Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἡμπορεῖ νὰ κανονίζῃ τὴν ψυχὴν του, καὶ πράττων τὸ μὲν νὰ ἄρχῃ, τὸ δὲ νὰ ἄρχεται, αὐτὸς καὶ οἰκίαν θὰ δυνηθῇ (νὰ ρυθμίσῃ)· αὐτὸς δὲ (ὁ ὁποῖος θὰ δυνηθῇ νὰ ρυθμίσῃ) οἰκίαν, καὶ πόλιν. Ἐκεῖνος δὲ ὁ ὁποῖος θὰ δυνηθῇ πόλιν,

καὶ οἰκουμένην. Ἐὰν δὲ δὲν ἦτο δυνατὸν τὴν ψυχὴν (νὰ τακτοποιήσῃ), πῶς θὰ ἤμπορέσῃ τὴν οἰκουμένην;

Αὐτὰ ὑπ' ἐμοῦ ἐλέχθησαν, διὰ νὰ μὴ εἴμεθα φοβισμένοι ὡς πρὸς τὰς ἐξουσίας, διὰ νὰ γνωρίζωμεν τί, λοιπόν, εἶναι ἐξουσία· διότι αὐτὸ δὲν εἶναι ἐξουσία, ἀλλὰ χλευασμὸς καὶ δουλεία, καὶ ἄπειρα ἄλλα θὰ ἠδύνατο κάποιος νὰ (τὴν) ὀνομάσῃ.

Εἶπέ μου τί εἶναι χαρακτηριστικὸν τοῦ ἄρχοντος; Ἄρα γε ὅχι τὸ νὰ ὠφελῇ καὶ νὰ εὐεργετῇ τοὺς ὑπηκόους; Τί, λοιπόν, ἂν αὐτὸ δὲν συμβαίνει; πῶς θὰ ὠφελήσῃ ἄλλους αὐτὸς ὁ ὁποῖος δὲν ὠφέλησε τὸν ἑαυτὸν του; αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔχει ἀπείρους τυραννικὰς ἐξουσίας τῶν παθῶν εἰς τὴν ψυχὴν πῶς θὰ ἐξολοθρεύσῃ τὰς τῶν ἄλλων;

Τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ἀπόλαυσις· δὲν εἶναι αὕτη ἀπόλαυσις, ἀλλὰ ἄλλη. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἄρχων δὲν ἐδείχθη αὐτός, ἀλλὰ ἄλλος, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ ἀπολαμβάνων ἄλλος εἶναι· διότι φαίνεται μὲν ὅτι εἶναι καλοπέρασιν τὸ νὰ ἀπολαύῃς τῆς ἡδονῆς καὶ τὸ νὰ τρώγῃς καθ' περβολήν, δὲν εἶναι ὅμως αὐτό, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον, τὸ νὰ ἔχῃς ψυχὴν ἀξιοθαύμαστον καὶ τὸ νὰ εὐρίσκεσαι εἰς εὐχαρίστησιν. Διότι ἔστω κάποιος, ὁ ὁποῖος τρώγει, πίνει, σπαταλᾷ, ἔπειτα ἅς φροντίζῃ καὶ ἅς λυπῇται, μήπως ἤμπορεῖ αὐτὸς νὰ εἶναι εἰς κατὰστασιν ἀπολαύσεως; Ἐπομένως δὲν εἶναι τὸ νὰ τρώγῃς καὶ νὰ πίνῃς ἀπόλαυσις, ἀλλὰ τὸ νὰ εὐρίσκεσαι εἰς κατὰστασιν εὐχαριστήσεως.

Ἄς εἶναι κάποιος ὁ ὁποῖος λαμβάνει ξηρὸν ἄρτον, καὶ ἅς χορταίνῃ μὲ εὐχαρίστησιν, ἄρα γε αὐτὸ εἶναι ἡδονή; Ἀσφαλῶς καὶ ἀπόλαυσις.

Ἄς ἴδωμεν, λοιπόν, εἰς ποῖον παρευρίσκεται αὕτη, εἰς τοὺς πλουσίους ἢ εἰς τοὺς μὴ πλουσίους; Οὐτε μόνον εἰς αὐτούς, οὔτε εἰς ἐκείνους, ἀλλὰ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τοιουτοτρόπως τακτοποιοῦν τὴν ψυχὴν

των, ὥστε νὰ μὴ ἔχη πολλὰς ἀφορμὰς λύπης. Καὶ ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ θίος; ἴσως θὰ εἴπῃ κάποιος· διότι θλέπω ὅλους ἀνεξαιρέτως νὰ ἔχουν ἀνοίξει τὸ στόμα καὶ νὰ θέλουν νὰ ἀκούσουν ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ θίος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει λύπας. Βεβαίως ἄς ὁμολογηθῇ ἀπὸ σᾶς πρῶτον ὅτι αὐτὸ εἶναι εὐχαρίστησις, αὐτὸ ἀπόλαυσις, ὅταν δὲ ἐνοχλῇ λύπη, καὶ δὲν ἀπαιτῇ ἀπὸ ἐμὲ κρέας, καὶ οἶνον, καὶ μπαχαρικά, καὶ ἐνδύματα μεταξωτὰ καὶ πληθος φαγητῶν. Ἄλλὰ ἂν ἀποδείξω ὅτι εἶναι παρὼν ὁ τοιοῦτος θίος ἄνευ αὐτῶν, αὐτὴν τὴν εὐχαρίστησιν ἀγάπησε, αὐτὸν τὸν θίον· διότι τὰ πολλὰ ἐκ τῶν λυπηρῶν παρευρίσκονται εἰς ἡμᾶς ἕνεκα τοῦ ὅτι δὲν σκεπτόμεθα πρεπόντως.

Ποῖος, λοιπόν, θὰ λυπηθῇ περισσότερο, αὐτὸς ὁ ὁποῖος δὲν φροντίζει διὰ τίποτε ἐξ αὐτῶν ἢ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος φροντίζει; αὐτὸς ὁ ὁποῖος φοβεῖται τὰς μεταβολὰς ἢ ὁ μὴ φοβούμενος; ὁ φοβούμενος θασκανίαν, φθόνον, συκοφαντίας, ἐπιβουλὰς, ἀφανισμόν, ἢ ὁ ἐκτὸς αὐτῶν (εὐρισκόμενος); ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔχει ἀνάγκην περισσοτέρων ἢ ὁ οὐδενός; ὁ δουλεύων εἰς πολλούς, ἢ εἰς οὐδένα; ὁ ἔχων ἀνάγκην ἀπείρων, ἢ ὁ ἐλεύθερος; ὁ φοβούμενος ἕνα κύριον, ἢ ὁ πολλούς;

Λοιπόν, μεγαλυτέρα ἢ ἀπόλαυσις ἐδῶ. Αὐτὴν, λοιπόν, ἄς ἐπιδιώκωμεν, καὶ ἄς μὴ εἴμεθα φοβισμένοι διὰ τὰ παρόντα, ἀλλὰ ἄς χλευάζωμεν πᾶσαν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τοῦ θίου καὶ ἄς εὐρισκώμεθα πάντοτε εἰς ἁρμονίαν, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ διέλθωμεν αὐτὸν τὸν θίον χωρὶς λύπην καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα μᾶς ἔχει ὑποσχεθῇ (ὁ Θεός) μετὰ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α ΝΓ' (53).

(Πράξ. 26, 30-32, 27 καὶ 28, 1).

«Ἀνέστη δὲ ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁ ἡγεμὼν, ἡ τε Βερνίκη, καὶ οἱ συγκαθήμενοι αὐτοῖς· καὶ ἀναχωρήσαντες ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες ὅτι οὐδὲν θανάτου ἄξιον ἢ δεσμῶν πράσσει ὁ ἄνθρωπος οὗτος. Ἀγρίππας δὲ τῷ Φῆστῳ ἔφη· Ἀπολελῦσθαι ἐδύνατο ὁ ἄνθρωπος οὗτος, εἰ μὴ ἐπέκλειτο Καίσαρα»¹.

α'. Ἰδὲ πῶς καὶ πάλιν διὰ τῆς ψήφου τάσσονται (= ἀποφασίζουσιν) ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ ὅτι εἶπεν (ὁ Φῆστος) «Μαίνῃ» ἀπαλλάσσουσιν αὐτὸν ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν θάνατον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ δεσμά· καὶ ὀριστικῶς θὰ τὸν ἀπήλλασσον, ἐὰν δὲν εἶχεν ἐπικαλεσθῇ τὸν Καίσαρα. Ἀλλὰ αὐτὸ ἔχει συμβῇ κατ' οἰκονομίαν· ὄχι μόνον δὲ αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ ἀπέλθῃ μὲ τὰ δεσμά. Διὰ τοῦτο ἔλεγε· «Μέχρι δεσμῶν ὥς κακοῦργος»· διότι ἐὰν ὁ Κύριός του κατετάχῃ μεταξὺ τῶν παρανόμων, πολὺ περισσότερον αὐτός. Διότι τότε φαίνεται τὸ ἄξιον θαυμασμοῦ, τὸ νὰ ἔχῃς ἀναμειχθῇ μὲ αὐτοὺς χωρὶς οὐδόλως νὰ θλαθῇς ἀπ' αὐτούς.

«Ὡς δὲ ἐκρίθη τοῦ ἀποπλεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν Ἱταλίαν, παρεδίδουν τὸν τε Παῦλον καὶ τινὰς ἑτέρους δε-

1. Πράξ. 26, 30 - 32.

σμώτας ἑκατοντάρχῃ, ὀνόματι Ἰουλίῳ, σπεύρας Σεβαστῆς. Ἐπιβάντες δὲ πλοίῳ Ἀδραμυττηνῷ, μέλλοντες πλεῖν τοὺς κατὰ τὴν Ἀσίαν τόπους, ἀνήχθημεν, ὄντος σὺν ἡμῖν Ἀριστάρχου Μακεδόνος Θεσσαλονικέως. Τῇ δὲ ἑτέρᾳ κατήχθημεν εἰς Σιδῶνα². Πρόσεξε μέχρι ποῦ συμβαδίζει ὁ Ἀρίσταρχος μὲ τὸν Παῦλον. Ὁρθῶς καὶ χρησίμως παρευρίσκεται ὁ Ἀρίσταρχος, διότι πρόκειται ὅλα γενικῶς νὰ τὰ ἀναφέρῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν.

«Φιλανθρώπως τε ὁ Ἰούλιος τῷ Παύλῳ χρησάμενος, ἐπέτρεψε πρὸς τοὺς φίλους πορευθέντα ἐπιμελείας τυχεῖν. Κάκειθεν ἀναχθέντες ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κύπρον διὰ τὸ τοὺς ἀνέμους εἶναι ἐναντίους».

«Ἐπέτρεψε, λέγει, Ἰούλιος φιλανθρώπως τῷ Παύλῳ χρησάμενος». Ὁρθῶς πράττων αὐτὸ ἐπιτρέπει, ὥστε νὰ τύχῃ περιποιήσεως ἀφοῦ ἀπέλθῃ πλησίον τῶν γνωστῶν (φίλων)· διότι ἦτο φυσικὸν νὰ εἶναι αὐτὸς πολὺ κακοποιημένος ἐκ τῶν δεσμῶν, ἐκ τοῦ φόβου, ἐκ τῆς κακομεταχειρίσεως. Ἰδὲ πῶς οὔτε αὐτὸ κρύπτει, ὅτι δηλ. ἤθελε νὰ τύχῃ περιποιήσεως.

Πάλιν δυσκολία, πάλιν ἄνεμοι ἀντίθετοι. Πρόσεξε ὅτι ὁ θίος τῶν ἁγίων τοιουτοτρόπως δι' ὅλων δημιουργεῖται· διέφυγον τὸ δικαστήριον, καὶ περιπίπτουν εἰς ναυάγιον καὶ τρικυμίαν· αὐτὸ φανερώων, προσθέτει· «Τὸ τε πέλαγος, τὸ κατὰ τὴν Κιλικίαν καὶ Παμφυλίαν, διαπλεύσαντες, κατήλθομεν εἰς Μύρα τῆς Λυκίας. Κάκεῖ εὐρὼν ὁ ἑκατόνταρχος πλοῖον Ἀλεξανδρίνον πλέον εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀνεβίθασεν ἡμᾶς εἰς αὐτό».

«Εὐρὼν πλοῖον, λέγει, Ἀλεξανδρίνον». Εὐλόγως εὐρίσκεται, ὥστε καὶ ἐκεῖνοι νὰ ἀναγγεῖλουν τὰ σχετι-

κά μὲ τὸν Παῦλον εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν Λυκίαν. Ἰδὲ ὅτι ὁ Θεὸς οὐδὲν καθιστᾷ νέον, οὔτε τροποποιεῖ, ἀλλὰ τὸν ἀφήνει νὰ πλῆῃ εἰς τοὺς δυσμενεῖς ἀνέμους. Ἀλλὰ καὶ τοιουτοτρόπως θαῦμα ἀπεργάζεται· διότι διὰ νὰ πλέουν ἀσφαλῶς, δὲν τοὺς ἄφησεν εἰς τὸ πέλαγος, ἀλλὰ πάντοτε ἔπλεον πλησίον τῆς ξηρᾶς.

«Ἐν ἱκαναῖς δὲ ἡμέραις θραυπλοοῦντες, καὶ μόλις γενόμενοι κατὰ τὴν Κνίδον, μὴ προσεῶντος ἡμᾶς τοῦ ἀνέμου, ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κρήτην κατὰ Σαλμῶνην· μόλις τε παραλεγόμενοι αὐτὴν, ἤλθομεν εἰς τόπον τινά, καλούμενον Καλοὺς λιμένας, ὃ ἐγγὺς ἦν πόλις Λυσαία. Ἰκανοῦ δὲ χρόνου ζιαγενομένου, καὶ ὄντος ἤδη τοῦ πλοῦς ἐπισφαλοῦς διὰ τὸ καὶ τὴν νηστείαν ἤδη παρεληλυθέναι, παρήνει ὁ Παῦλος αὐτοῖς λέγων· "Ἄνδρες, θεωρῶ ὅτι μετὰ ὕθρεως καὶ πολλῆς ζημίας οὐ μόνον τοῦ φορτίου καὶ τοῦ πλοίου, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν μέλλειν ἔσεσθαι τὸν πλοῦν. Ὁ δὲ ἑκατόνταρχος τῷ κυβερνήτῃ καὶ τῷ ναυκλήρῳ ἐπέθετο μᾶλλον ἢ τοῖς ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγομένοις».

Νομίζω ὅτι ἐδῶ λέγει τὴν νηστείαν τῶν Ἰουδαίων. Διότι μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν ἐξῆλθον ἀπ' ἐκεῖ μετὰ ἀπὸ πολλὸν χρόνον, ὥστε εἰς τὸν ἴδιον σχεδὸν χειμῶνα νὰ φθάσουν εἰς τὰ μέρη τῆς Κρήτης. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὸν θαῦμα, νὰ διασωθοῦν δηλαδὴ καὶ ἐκεῖνοι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ.

«Ἄνδρες, θεωρῶ ὅτι μετὰ ὕθρεως καὶ πολλῆς ζημίας, λέγει, οὐ μόνον τοῦ φορτίου καὶ τοῦ πλοίου, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν μέλλειν ἔσεσθαι τὸν πλοῦν». Ὁ Παῦλος μὲν, λοιπόν, προέτρεψε νὰ παραμείνουν, καὶ προλέγει τὰ μέλλοντα, ἐκεῖνοι δὲ σπεύδοντες, καὶ ἐμποδιζόμενοι ὑπὸ τοῦ τόπου, ἤθελον νὰ διέλθουν τὸν χειμῶνα εἰς Φοίνικα.

θ'. Καὶ πρόσεξε τὴν πρόνοιαν· κατὰ πρῶτον μὲν ἄ-

πέπλευσαν καὶ ἐξῆλθον, ἔπειτα, μόλις ἐπέπεσεν ἄνεμος, τὸ παρέδωσαν εἰς τὴν τύχην, καὶ μετὰ δυσκολίας ἐσώζοντο. «Ἄνευθέτου δὲ τοῦ λιμένος ὑπάρχοντος πρὸς παραχειμασίαν, οἱ πλείους ἔθεντο βουλὴν ἀναχθῆναι ἐκεῖθεν, εἴ πως δύναιτο καταντήσαντες εἰς Φοίνικα παραχειμάσαι, λιμένα τῆς Κρήτης, βλέποντα κατὰ Λίβα καὶ κατὰ χῶρον. Ὑποπνεύσαντος δὲ Νότου, δόξαντες τῆς προθέσεως κεκρατηκέναι, ἄραντες ἄσσον παρελέγοντο τὴν Κρήτην. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἔβαλε κατ' αὐτὴν ἄνεμος τυφωνικός, ὃ καλούμενος Εὐροκλύδων· συναρπασθέντος δὲ τοῦ πλοίου, καὶ μὴ δυναμένου ἀντοφθαλμεῖν τῷ ἀνέμῳ, ἐπιδόντες ἐφερόμεθα. Νησίον δέ τι ὑποδραμόντες, καλούμενον Κλαύδην, μόλις ἰσχύσαμεν περικρατεῖς γενέσθαι τῆς σκάφης, ἣν ἄραντες, βοηθείαις ἐχρῶντο ὑποζωννύντες τὸ πλοῖον· φοβούμενοί τε μὴ εἰς τὴν σύρτιν ἐκπέσωσι, χαλάσαντες τὰ ἱστία, οὕτως ἐφέροντο. Σφοδρῶς δὲ χειμαζομένων ἡμῶν, τῇ ἐξῆς ἐκβολὴν ἐποιοοῦντο· καὶ τῇ τρίτῃ αὐτόχειρες τὴν σκευὴν τοῦ πλοίου ἐρρίψαμεν. Μῆτε δὲ ἡλίου μῆτε ἄστρον ἐπιφανομένων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας, χειμῶνός τε οὐκ ὀλίγου ἐπικειμένου, λοιπὸν περιηρεῖτο πᾶσα ἐλπίς τοῦ σώζεσθαι ἡμᾶς. Πολλῆς δὲ αἰτίας ὑπαρχούσης, τότε σταθεῖς ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ αὐτῶν εἶπεν».

Ἰδέ· μετὰ ἀπὸ τόσῃν τρικυμίαν ὁμιλεῖ εἰς αὐτοὺς ὄχι παρεμβαίνων, ἀλλὰ ἐπιθυμῶν τοῦλάχιστον νὰ γίνῃ πιστευτὸς εἰς τὸ μέλλον. Διὰ τοῦτο καὶ λαμβάνει ὡς ἐγγύησιν τὰ ὅσα ἔχουν συμβῇ πρὸς μαρτυρίαν τῆς ἀληθείας τῶν ὅσων θὰ λεχθοῦν. Καὶ δύο γεγονότα προλέγει, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐκθληθοῦν εἰς νῆσον, καὶ ὅτι τὸ μὲν πλοῖον θὰ καταστραφῇ, οἱ δὲ ἐντὸς εὐρισκόμενοι θὰ σωθοῦν, (τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο προῖον σκέψεως, ἀλλὰ προφητείας), καὶ ὅτι αὐτὸς πρέπει νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν Καίσαρα. Τὸ δὲ «κεχάρισταί σοι ὁ Θεὸς ἅ-

παντας», τὸ ὁποῖον εἶπεν, δὲν εἶναι ἐξ ἀλαζονείας, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλει νὰ προσεταιρισθῇ τοὺς ταξιδεύοντας· ὅχι διὰ νὰ τοῦ χρεωστοῦν εὐγνωμοσύνην, ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπακούουν εἰς ὅσα ὑπ' αὐτοῦ λέγονται, ὡμίλησε τοιουτοτρόπως. Τὸ δὲ «κεχάρισταί σοι ὁ Θεὸς» διὰ τὸν Παῦλον ἔχει λεχθῇ. Αὐτὸ σχεδὸν λέγων εἰς τοῦτον· «Εἶναι ἄξιοι μὲν νὰ ἀποθάνουν, ἐπειδὴ παρήκουσαν· ἀλλὰ πρὸς χάριν σου τοῦτο γίνεται».

«Πολλῆς δέ, λέγει, ἀσιτίας ὑπαρχούσης, τότε σταθεῖς ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ αὐτῶν εἶπεν· Ὡς εἶμι, ὦ ἄνδρες, πειθαρχήσαντάς μοι, μὴ ἀνάγεσθαι ἀπὸ τῆς Κρήτης, κερδησαί τε τὴν ὕβριν ταύτην καὶ τὴν ζημίαν. Καὶ τὰ νῦν παραινῶ ὑμᾶς εὐθυμεῖν· ἀποβολὴν γάρ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ὑμῶν, πλην τοῦ πλοίου. Παρέστη γάρ μοι ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, οὗ εἰμί, ὦ καὶ λατρεύω, λέγων· Μὴ φοβοῦ, Παῦλε· Καίσαρί σε δεῖ παραστῆναι· καὶ ἰδοὺ κεχάρισταί σοι ὁ Θεὸς πάντας τοὺς πλέοντας μετὰ σοῦ. Διὸ εὐθυμεῖτε, ἄνδρες· πιστεύω γάρ τῳ Θεῷ ὅτι οὕτως ἔσται, καθ' ὃν τρόπον λελάληταί μοι. Εἰς νῆσον δέ τινα δεῖ ἡμᾶς ἐκπεσεῖν. Ὡς δὲ τεσσαρεσκαideκάτῃ νύξ ἐγένετο, διαφερομένων ἡμῶν ἐν τῳ Ἀδρίᾳ κατὰ μέσον τῆς νυκτὸς ὑπενόουν οἱ ναῦται προσάγειν τινὰ αὐτοῖς χώραν· καὶ θολίσαντες εὗρον ὀργυιάς εἴκοσι· θραχὺ δὲ διαστήσαντες, καὶ πάλιν θολίσαντες, εὗρον ὀργυιάς δέκα πέντε· φοβούμενοί τε μὴ πως εἰς τραχεῖς τόπους ἐκπέσωσιν, ἐκ πρύμνης ρίψαντες ἀγκύρας τέσσαρας, ἤϋχοντο ἡμέραν γενέσθαι. Τῶν δὲ ναυτῶν ζητούντων φυγεῖν ἐκ τοῦ πλοίου, καὶ χαλασάντων τὴν σκάφην εἰς τὴν θάλασσαν, προφάσει ὥς ἐκ πρῶρας μελλόντων ἀγκύρας ἐκτείνειν, εἶπεν ὁ Παῦλος τῳ ἑκατοντάρχη καὶ τοῖς στρατιώταις· Ἐὰν μὴ οὗτοι μείνωσιν ἐν τῳ πλοίῳ ὑμεῖς σωθῆναι οὐ δύνασθε. Τότε οἱ στρατιῶ-

ται ἀπέκοψαν τὰ σκοινία τῆς σκάφης, καὶ εἶασαν αὐτὴν ἐκπεσεῖν».

Ἐδῶ φανερῶνει ὅτι ἐπρόκειτο νὰ φύγουν οἱ ναῦται παρακούοντες εἰς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐλέγετο· ὁ δὲ ἑκατόνταρχος ὑπακούει μαζὶ μὲ τοὺς στρατιώτας· διὰ τοῦτο καὶ λέγει· «Ἐάν οὗτοι φύγωσιν, ὑμεῖς σωθῆναι οὐ δύνασθε», χωρὶς νὰ τὸ εἴπη δι' αὐτό, ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς συγκρατήσῃ, καὶ νὰ μὴ διαψευσθῇ ἡ προφητεία.

Ἰδὲ ὅτι ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν παιδωγοῦνται αὐτοὶ ὥς πρὸς τὴν ἐγκαρτέρησιν τοῦ Παύλου, τοὺς ὁποίους σώζει μέσα ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς κινδύνους. Καὶ κατ' οἰκονομίαν δὲν γίνεται πιστευτὸς ὁ Παῦλος, διὰ νὰ πιστευθῇ μετὰ τὴν ἐμπειρίαν τῶν γεγονότων· αὐτό, λοιπόν, καὶ συνέβη.

Καὶ πάλιν προτρέπει νὰ λάβουν τροφήν, καὶ ὑπακούουν· καὶ ὁ ἴδιος πρῶτος λαμβάνει, ὅχι μὲ τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ἔργου πείθων, ὅτι τίποτε δὲν ἔβλαπεν ἡ τρικυμία, ἀλλὰ μᾶλλον ὠφέλησε τὰς ψυχὰς των.

«Ἀχρι δὲ οὗ ἔμελλεν ἡμέρα γίνεσθαι, παρεκάλει ὁ Παῦλος ἅπαντας μεταλαθεῖν τροφῆς, λέγων· Τεσσαρεσκαίδεκάτην σήμερον ἡμέραν προσδοκῶντες, ἄσιτοι διατελεῖτε, μηδὲν προσλαθόμενοι. Διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς μεταλαθεῖν τροφῆς· τοῦτο γὰρ πρὸς τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὑπάρχει· οὐδενὸς γὰρ ὑμῶν θρίξ τῆς κεφαλῆς πεσεῖτε. Εἰπὼν δὲ ταῦτα, καὶ λαθὼν ἄρτον, εὐχαρίστησε τῷ Θεῷ ἐνώπιον πάντων, καὶ κλάσας ἥρξατο ἐσθίειν. Εὐθυμοὶ δὲ γενόμενοι πάντες, καὶ αὐτοὶ προσελάβοντο τροφῆς. Ἦμεν δὲ ἐν τῷ πλοίῳ αἱ πᾶσαι ψυχαὶ διακόσiai ἐβδομήκοντα ἕξ. Κορεσθέντες δὲ τῆς τροφῆς, ἐκούφιζον τὸ πλοῖον, ἐκβαλλόμενοι τὸν σίτον εἰς τὴν θάλασσαν. Ὅτε δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τὴν γῆν οὐκ ἐπεγίνωσκον· κόλπον δὲ τινα κατενόουν, ἔχοντα αἰγιαλόν,

εις ὃν ἐβουλεύσαντο, εἰ δυνατόν, ἐξῶσαι τὸ πλοῖον. Καὶ τὰς ἀγκύρας περιελόντες εἶων εἰς τὴν θάλασσαν, ἅμα ἀνέντες τὰς ζευκτηρίας τῶν πηδαλίων· καὶ ἐπάραντες τὸν ἄρτέμονα τῇ πνεούσῃ κατεῖχον εἰς τὸν αἰγιαλόν. Περιπεσόντες δὲ εἰς τόπον διθάλασσον, ἐπώκειλαν τὴν ναῦν· καὶ ἡ μὲν πρῶρα ἐρείσασα ἔμεινεν ἀσάλευτος, ἡ δὲ πρύμνα ἐλύετο ὑπὸ τῆς θίας τῶν κυμάτων».

γ'. Πάλιν προσπαθεῖ ὁ διάβολος νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προφητείαν· καὶ ἐσκέπτοντο νὰ φονεύσουν μερικοὺς, ἀλλὰ δὲν ἄφησεν ὁ ἐκατόνταρχος, διὰ νὰ σώσῃ τὸν Παῦλον· τόσον πλέον εἶχε γίνοι φιλος μὲ αὐτόν. «Τῶν δὲ στρατιωτῶν βουλὴ ἐγένετο, ἵνα τοὺς δεσμώτας ἀποκτείνωσιν, μὴ τις ἐκκολυμθῇσας διαφύγοι. Ὁ δὲ ἐκατόνταρχος, βουλόμενος διασῶσαι τὸν Παῦλον, ἐκώλυσεν αὐτοὺς τοῦ βουλήματος, ἐκέλευσέ τε τοὺς δυναμένους κολυμβᾶν ἀπορρίψαντας πρῶτους ἐπὶ τὴν γῆν ἐξιέναι, καὶ τοὺς λοιποὺς, οὓς μὲν ἐπὶ σανίσιν, οὓς δὲ ἐπὶ τινων τῶν ἀπὸ τοῦ πλοίου. Καὶ οὕτως ἐγένετο πάντας διασωθῆναι ἐπὶ τὴν γῆν».

«Καὶ διασωθέντες, τότε ἐπέγνωσαν ὅτι Μελίτη ἡ νῆσος καλεῖται»³. Βλέπεις πόσον καλὸν ἔγινεν ἀπὸ τὴν κακοκαιρίαν; Ἐπομένως ἡ τρικυμία δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα ἐγκαταλείψεως. Καὶ πῶς, λέγει, ὑπέμενον, ἐνῶ ἦσαν χωρὶς τροφήν, καὶ δὲν ἐλάμβανον τίποτε; Κατεῖχε αὐτοὺς ὁ τρόμος, καὶ δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ ἐπιθυμήσουν τροφήν, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ κινδυνεύσουν διὰ τὰ ἔσχατα. Αὐτό, λοιπόν, τὸ ὁποῖον συνέβη ἔγινεν ἐξ αἰτίας τῆς καιρικῆς καταστάσεως, τὸ δὲ θαῦμα μεγαλύτερον, διότι εἰς τοιαύτην καιρικὴν κατάστασιν ἐσώθησαν

3. Πράξ. 28, 1.

ἐκ μέσων τῶν κινδύνων καὶ ὁ ἴδιος καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἐξ αἰτίας του.

«Καὶ ἐπάραντες τὸν ἀρτέμονα, τῇ πνεούσῃ κατεῖχον εἰς τὸν αἰγιαλόν». Εἶπεν αὐτό, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δείξη τὴν δυσκολίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέμενον πιεζόμενοι ὑπὸ τῆς τρικυμίας· διότι πολλὰς φορὰς δὲν πράττουν τοιοιτοτρόπως. Διὰ τοῦτο καὶ κατέβασαν τὸ λεπτὸν ὕφασμα, δηλαδὴ τὰ ἱστία, (διότι ὅταν ὑπάρχῃ ὀρμητικὸς ἄνεμος, αὐτὸ γίνεται), ἐμποδίζοντες τὴν ἔφοδον τοῦ ἀνέμου. Αὐτὰ δὲ ὑφίστανται εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, ὅπου εἶναι δύσκολος ἡ σωτηρία.

«Ἦμεν δὲ ἐν τῷ πλοίῳ αἱ πᾶσαι ψυχαὶ διακόσαι ἐθδομήκοντα ἕξ». Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερόν ὅτι ἦσαν τόσοι οἱ συνταξιδεύοντες; Ἦτο φυσικὸν νὰ τοὺς ἐρωτᾷ τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ταξιδεύουν, καὶ νὰ τὰ πληροφορηθῇ ὅλα. Αὐτοὶ δὲ δὲν ἔλαθον τίποτε, διότι δὲν τοὺς ἐνδιέφερε ἡ τροφή, ἐπειδὴ ὁ κίνδυνος δὲν ἦτο διὰ συνήθη πράγματα.

Καὶ παρατήρησε πῶς δὲν συνέβη τυχαίως οὔτε ἡ ρυμούλκησις τοῦ ταξιδίου διὰ τὸν Παῦλον, οὔτε ἀκατάλληλον τὸ ταξίδιον, ἀλλὰ τὸ καθιστᾷ εὐκαιρίαν διδασκαλίας. Δὲν ἦτο δὲ ἀσήμαντον αὐτό, ἐὰν θεθαίως ὅλοι αὐτοὶ ἐπίστευσαν. Ἀλλὰ ἅς ἴδωμεν ἐξ ἀρχῆς τὰ ὅσα ἔχουν λεχθῇ.

«Ἰκανοῦ δὲ χρόνου διαγενομένου, καὶ ὄντος ἤδη ἐπισφαλοῦς τοῦ πλοός, παρήνει ὁ Παῦλος, λέγων αὐτοῖς· Ἄνδρες, θεωρῶ ὅτι μετὰ ὕβρεως καὶ ζημίας μέλλειν ἔσεσθαι τὸν πλοῦν». Ἰδὲ τὴν ταπείνωσιν διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι προφητεύει, ἀλλὰ ὅτι λέγει ἀπὸ σκέψιν, «θεωρῶ» λέγει· διότι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸ ἀποδεχθοῦν, ἐὰν ἀμέσως τὸ ἔλεγεν αὐτό. Προηγουμένως, λοιπόν, προφητεύει, καὶ λέγει· «Ὁ Θεός, ὦ λατρεύω», προτρέπων ἐπιμόνως αὐτούς. Πῶς, λοιπόν, δὲν ἔγινε μὲ ἀπώλειαν

ἀνθρώπων; Θά ἐγίνετο, ἐάν δὲν τοὺς διέσωζεν ὁ Θεός. Διότι ὅσον (ἐξηρτᾶτο) ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ γεγονότος, θά ἐχάνοντο· ἀλλὰ ὁ Θεὸς ἐμπόδισεν.

«Ὁ δὲ ἑκατοντάρχης, λέγει, τῷ κυβερνήτῃ μάλ-
λον ἐπέιθετο ἢ τοῖς ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγομένοις». Διὰ
νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι δὲν ἔλεγεν αὐτὰ κατόπιν σκέψεως,
ὁ κυβερνήτης λέγει τὰ ἀντίθετα, ἂν καὶ εἶχε πείραν
ὡς πρὸς αὐτά· τοιοῦτοτρόπως δὲν προήρχοντο ἀπὸ
συλλογισμὸν τὰ λεγόμενα.

«Ἀνευθέτου δὲ τοῦ λιμένος, λέγει, ὑπάρχοντος».
Παρατήρησε καὶ ὁ τόπος διδάσκει ὅτι δὲν εἶναι ἀπὸ
σκέψιν, ἐπειδὴ εἶναι ἀκατάλληλος· περισσότερον δὲ κα-
τόπιν σκέψεως φαίνονται ὅτι ὁμιλοῦν οἱ περισσότεροι
ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι καὶ σκέπτονται νὰ ἀποπλεύσουν
ἀπ' ἐκεῖ· ἀλλὰ τίποτε περισσότερον ἐκ τούτου δὲν κερ-
δίζουν αὐτοί· διότι περιπίπτουν εἰς θαλασσοταραχὴν,
καὶ ρίπτουν τὸ φορτίον, τὸ ὅποιον ἔφερον μαζί των. Διὰ
τοῦτο καὶ αὐτὸ δηλώνων προσέθεσε· «Σφοδρῶς δὲ χει-
μαζομένων ἡμῶν, αὐτόχειρες τὴν σκευὴν τοῦ πλοίου
ἐρρίψαμεν». Διὰ νὰ μὴ δύνανται νὰ ἀπειθοῦν μετὰ ἀ-
πὸ αὐτά, ταῦτα ἐπιτρέπονται. Καὶ φοθερὰ τρικυμία ση-
κώνεται, καὶ σκότος πολὺ ἐξαπλοῦται. Ἐπειτα διὰ νὰ
μὴ καταστραφοῦν, καὶ ὁ σῆτος ρίπτεται εἰς τὴν θάλασ-
σαν καὶ τὰ πάντα· διότι τοῦτο σημαίνει· «Τὴν σκευὴν τοῦ
πλοίου ἐρρίψαμεν».

«Πολλῆς δὲ αἰτίας ὑπαρχούσης, εἶπεν ὁ Παῦλος.
Ἔδει πειθαρχήσαντάς μοι κερδῆσαι τὴν ζημίαν». Εἶδες
πῶς δὲν συνεισέφερον ἀσήμαντα διὰ τὴν ἀκρόασιν καὶ
ἢ τρικυμία καὶ τὸ σκότος; Καὶ ἰδὲ πῶς ὑπακούει ὁ ἑ-
κατόνταρχος, ὥστε καὶ τὴν λέμβον νὰ ἀφήσῃ καὶ νὰ
τὴν χάσῃ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ναῦται δὲν ἐπείσθησαν ἀκόμη,
ἀλλὰ ἀργότερον πείθονται, μὴ ἀπορήσῃς· καθ' ὅσον
τὸ γένος αὐτῶν εἶναι κατὰ κάποιον τρόπον θρασὺ καὶ

δύσκολον εἰς τὸ νὰ πείθεται. Σὺ δὲ ἐξέτασε ἀπ' ἐδῶ τὴν σύνεσιν τοῦ Πιάλου· διότι δὲν ἐπιπλήττει καὶ δὲν παροργίζεται, ἀλλὰ μὲ ἡρεμίαν λέγει «οὕτως ἔδει»· διότι ἐγνώριζεν ὅτι δὲν εἶναι εὐπρόσδεκτος κάποιος ὁ ὁποῖος εἰς τὰς συμφορὰς κατηγορεῖ, ἀλλὰ, ὅταν καὶ τὰ περισσότερα τῆς συμφορᾶς παρασιωπᾷ, τότε γίνεται εὐπρόσδεκτος. Τότε, λοιπόν, ἐπιτίθεται, ὅταν κάθε ἐλπίς σωτηρίας ἀπεμακρύνθῃ· τότε προλέγει καὶ τὰ αἴσια.

«Ὡς δὲ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ νύξ ἐγένετο, λέγει, φοβούμενοι ἠύχοντο ἡμέραν γενέσθαι». Διὰ νὰ μὴ εἴπῃ κάποιος ὅτι τίποτε δὲν συνέβη, αὐτὸ προσέθεσε, δεικνύων ὅτι τὰ πάντα συνέβησαν. «Ὅτι δὲ συνέβη, καὶ ὁ φόβος τὸ θεθαίωνει· «ἠύχοντο γάρ, λέγει, ἡμέραν γενέσθαι φοβούμενοι». Καὶ τὸ μέρος φοβερόν, (διότι ὡς πρὸς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος αὐτὰ συμβαίνουν), καὶ πολλὴ ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὴν τροφὴν· «τεσσαρεσκαιδεκάτην γὰρ σήμερον ἡμέραν προσδοκῶντες, ἄσιτοι διατελεῖτε». «Ὡστε ἐξ ὅλων γενικῶς ἦσαν ἐν μέσῳ τοῦ θανάτου· διὰ τοῦτο καὶ προσθέτει· «Παρακαλῶ ὑμᾶς προσλαθεῖν τροφῆς· τοῦτο γάρ πρὸς τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὑπάρχει»· δηλαδή, «διὰ νὰ μὴ καταστραφῇτε ἀπὸ πείναν, λάβετε τροφὴν». «Λαθὼν δὲ ἄρτον, λέγει, εὐχαρίστητε τῷ Θεῷ».

δ'. Ἰδὲ τὸ ὅτι εὐχαρίστησεν αὐτὸς διὰ τὰ ὅσα συνέβησαν ὅχι μόνον τοὺς ἐνεθάρρουνεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔκαμεν εὐθύμους. «Ἦμεν δέ, λέγει, πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἐν τῷ πλοίῳ διακόσαι ἐβδομήκοντα ἔξ». Δι' αὐτοὺς ἔλεγεν· «Ἀποβολὴ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ὑμῶν». Αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστικὸν ψυχῆς ἡ ὁποία ἔχει λάθει εἰδῆσεις, τὸ νὰ εἴπῃ δηλαδή ὅτι θὰ σωθοῦν. «Κορεσθέντες δὲ τῆς τροφῆς, ἐκούφιζον τὸ πλοῖον, ἐκβαλλόμενοι τὸν σίτον». Βλέπεις; ὑπακούουν μόνον εἰς τὸ νὰ λάθουν τροφὴν· ἀλλὰ τοιοῦτοτρόπως, λοιπόν, τὸ πᾶν ἔρριψαν εἰς

τὸν Παῦλον, ὥστε καὶ τὸν σῆτον νὰ ρίψουν (εἰς τὴν θάλασσαν). Ἰδὲ ὅτι αὐτοὶ καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράττουν καὶ δὲν ἐμποδίζουν τὸν Παῦλον.

«Ὅτε δέ, λέγει, ἡμέρα ἐγένετο, ἀνῆκαν τὰς ζευκτηρίας». Καταστρέφεται τὸ πλοῖον τὴν ἡμέραν, διὰ νὰ μὴ ἐξασθενήσουν ἀπὸ τὸν φόβον, διὰ νὰ ἴδῃς μὲ ἔργον (ἐμπράκτως) τὴν προφητείαν.

«Τῶν δὲ στρατιωτῶν βουλή ἐγένετο, ἵνα τοὺς δεσμώτας ἀποκτείνωσιν». Βλέπεις ὅτι καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ ἔκαμαν χάριν εἰς τὸν Παῦλον; διότι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν ἄφησε νὰ φονευθοῦν αὐτοὶ ὁ ἑκατόνταρχος. Τόσον μοῦ φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐκεῖνοι κακοὶ κοινῶς παραδεδεγμένοι, ὥστε νὰ προτιμῇσουν καὶ νὰ τοὺς φονεύσουν· ἀλλὰ δὲν ἔγινε πλέον τίποτε, ἐπειδὴ ἡμποδίσθη ὁ σκοπός, ἀλλὰ ἄλλοι μὲν ἐκολύμβησαν, ἄλλοι δὲ ἐφέροντο ἐπ' αὐτῶν εἰς σανίδας, καὶ ὅλοι τοιοῦτοτρόπως ἐσώθησαν, καὶ ἡ προφητεία ἐπραγματοποιεῖτο, ἂν καὶ δὲν ἦτο κάποια ἀξιόλογος ἔνεκα τοῦ χρόνου· διότι δὲν τὴν προεῖπεν πρὶν ἀπὸ πολλὰ ἔτη, ἀλλὰ ἀκολουθῶν τὴν φύσιν τῶν γεγονότων· διότι τὰ πάντα ἦσαν ἀπροσδόκητα, καὶ ἔνεκα τῆς ἰδικῆς τῶν σωτηρίας ἐπληροφοροῦντο ποῖος ἦτο ὁ Παῦλος. Ἀλλὰ θὰ ἠδύνατο νὰ εἶπη κάποιος· «Διατί δὲν ἔσωσε καὶ τὸ πλοῖον;». Διὰ νὰ μάθουν ποῖον κίνδυνον διέφυγον· ὅτι δὲν ἦτο τὸ πᾶν ἀπὸ ἀνθρωπίνην βοήθειαν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία σώζει ἄνευ πλοίου.

Ἐπομένως οἱ δίκαιοι, καὶ ἂν εὐρίσκωνται εἰς τρικυμίαν, καὶ ἂν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἂν εἰς τὸ πέλαγος, τίποτε φοβερὸν δὲν ὑφίστανται, ἀλλὰ καὶ ἄλλους μαζί σώζουν. Ἐὰν πλοῖον τὸ ὁποῖον ἐκινδύνευε καὶ ναυάγιον τὸ ὁποῖον ἀνέμενον, καὶ δεσμῶται χάριν τοῦ τὴν οἰκίαν ἅγιος ἄνθρωπος· διότι πολλαὶ αἱ συμφοραὶ καὶ εἰς ἡμᾶς ἀναφαίνονται, καὶ πολὺ φοβερώτεραι

αὐτῶν, ἀλλὰ εἶναι δυνατόν καὶ εἰς ἡμᾶς νὰ χαρισθοῦν, μόνον ἂν ὑπακούωμεν εἰς τοὺς ἁγίους, ὅπως ἀκριθῶς ἐκεῖνοι, ἂν πράττωμεν ὅσα προστάζουν· διότι ὅχι μόνον σώζονται, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι εἰσήγαγον τὴν πίστιν. Καὶ ἂν εἶναι δέσμιος ὁ ἅγιος, κατορθώνει περισσότερα ἀπὸ τοὺς ἐλευθέρους. Καὶ παρατήρησε ὅτι ἐδῶ αὐτὸ ἔχει συμβῆ. Ὁ ἐλεύθερος ἐκατόνταρχος εἶχεν ἀνάγκην αὐτοῦ τοῦ δεσμώτου· ὁ εἰδήμων κυβερνήτης ἐχρειάζετο τὸν μὴ κυβερνήτην, μᾶλλον δὲ τὸν πραγματικῶς κυβερνήτην· διότι δὲν διηύθυνε τοιοῦτον σκάφος, ἀλλὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς οἰκουμένης, ἀπὸ ἐκεῖνον ἀφοῦ ἔμαθε, τὸν Κύριον καὶ τῆς θαλάσσης, ὅχι διὰ τῆς ἀνθρωπίνης τέχνης, ἀλλὰ διὰ τῆς πνευματικῆς σοφίας. Εἰς αὐτὸ τὸ σκάφος (συμβαίνουν) πολλὰ ναυάγια, πολλὰ κύματα, πνεύματα πονηρά· «Ἐσωθεν μάχαι, ἔξωθεν φόβοι»⁴· ἐπομένως ὁ πραγματικῶς κυβερνήτης ἐκεῖνος ἦτο.

Παρατήρησε πῶς ὅλος, λοιπόν, ὁ θίος μας εἶναι τοιοῦτος· διότι ἄλλοτε μὲν ἀπολαμβάνομεν τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ἄλλοτε δὲ συμφορᾶς, ἄλλοτε δὲ καὶ ἕνεκα τοῦ ἀναποφασίστου ἡμῶν, καὶ ἕνεκεν τῆς νωθρότητος ἐμπίπτομεν εἰς ἄπειρα κακὰ· τοῦτο δὲ μᾶλλον συμβαίνει, ἐπειδὴ δὲν ὑπακούομεν εἰς τὸν Παῦλον, ὅταν σπεύδωμεν νὰ ἀπέλθωμεν κάπου, ὅπου δὲν προτρέπει· διότι καὶ τώρα συνταξιδεύει μὲ ἡμᾶς διὰ πλοίου, ἀλλ' ὅχι δέσμιος, ὅπως τότε· προτρέπει καὶ τώρα, καὶ λέγει εἰς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν θάλασσαν αὐτὴν· «Προσέχετε ἑαυτοῖς· εἰσελεύσονται γὰρ μετὰ τὴν ἄφιν μου λύκοι θαρεῖς εἰς ὑμᾶς»⁵, καὶ πάλιν· «Ἐν ὅστέ-

4. Β' Κορινθ. 7, 5.

5. Πράξ. 20, 28 - 29.

ροις καιροῖς ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί, καὶ ἔσονται οἱ ἄνθρωποι φιλαυτοὶ, φιλάργυροὶ, ἀλαζόνες»⁶. Αὐτὸ εἶναι φοβερώτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνέμους.

ε΄. "Ἄς μένωμεν, λοιπόν, ἐκεῖ ὅπου προτρέπει, εἰς τὴν πίστιν, εἰς τὸν λιμένα τὸν ἀσφαλῆ· αὐτὸν περισσότερον ἄς ἀκούωμεν, παρὰ τὸν ἐντὸς ἡμῶν εὕρισκόμενον κυθερνήτην, δηλαδή τὸν νοῦν. "Ἄς μὴ πράττωμεν ὅσα αὐτὸς θὰ ὑπαγορεύῃ, ὅσα ὁ ναύκληρος, ἀλλὰ ὅσα ὁ Παῦλος· ἀπείρους τοιαύτας τρικυμίας διῆλθε. "Ἄς μὴ μανθάνωμεν ἀπὸ πείραν, ἀλλὰ πρὸ τῆς πείρας ἄς κερδίζωμεν καὶ κακοπάθειαν καὶ ζημίαν. "Ἀκουσε τί λέγει· «Οἱ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμόν»⁷. "Ἄς ὑπακούωμεν, λοιπόν, εἰς αὐτόν, διότι καὶ ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ δὲν ἔδειξαν ἐμπιστοσύνην, θλέπετε τί ἔπαθον.

Καὶ πάλιν εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει τί δημιουργεῖ ναυάγια. «Οἷτινες, λέγει, ἐναυάγησαν περὶ τὴν πίστιν»⁸. Σὺ δὲ νὰ μένης ἀκλόνητος εἰς ὅσα ἔμαθες καὶ διὰ τὴν ἀλήθειάν των ἔβεβαιώθης. "Ἄς ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Παῦλον· καὶ ἂν εὕρισκώμεθα ἐν μέσῳ τρικυμίας, ὅπωςδὴποτε θὰ λυτρωθῶμεν τῶν κινδύνων, καὶ ἂν ἐπὶ δεκατέσσαρας ἡμέρας διαμένωμεν χωρὶς τροφήν, καὶ ἂν ὑποβιβασθῇ ἡ ἐλπίς τῆς σωτηρίας, καὶ ἂν εἴμεθα εἰς θύελλαν καὶ σκότος, ἐὰν ὑπακούσωμεν εἰς αὐτόν, θὰ ἀπαλλαγούμε τῶν κινδύνων. Πλοῖον ἄς θεωρῶμεν ὅτι εἶναι ἡ οἰκουμένη ὅλη, καὶ εἰς αὐτὸ οἱ κακοῦργοι καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἔχουν πολλὰ κακὰ, ἄλλοι μὲν ἄρχοντες, ἄλλοι δὲ φύλακες, ἄλλοι δὲ δι-

6. Β΄ Τιμόθ. 3, 1 - 2.

7. Α΄ Τιμόθ. 6, 9.

8. Αὐτόθ. 1, 19.

καιοι, ὅπως ὁ Παῦλος, ἄλλοι δὲ δέσμιοι, οἱ ὅποιοι ἔχουν δεθῇ μὲ τὰς ἁμαρτίας· ἂν μὲν, λοιπόν, ὑπακούωμεν εἰς τὸν Παῦλον, δὲν χανόμεθα καὶ ἂν εἴμεθα δέσμιοι, ἀλλὰ καὶ ἐλευθερωνόμεθα· καὶ εἰς ἡμᾶς θὰ κάμη χάριν ὁ Θεὸς πρὸς χάριν του. Ἡ δὲν θεωρεῖς ὅτι εἶναι φοβερὸς δεσμὸς τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰ πάθη; διότι δὲν εἶναι μόνον αἱ χεῖρες δεμέναι, ἀλλὰ ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος. Διότι εἶπέ μου, ὅταν κάποιος ὁ ὅποιος ἔχει ἀποκτήσει πολλὰ χρήματα δὲν ἐξοδεύῃ οὐτε δαπανᾷ, ἀλλὰ τὰ κρατῇ, δὲν εἶναι δεμένος φοβερώτερον ἀπὸ κάθε δέσμιον, διὰ τῆς φιλαργυρίας, δεσμοῦ στερεοῦ;

Τί, λοιπόν, ὅταν κάποιος ὑποτάσσεται εἰς τὴν μοῖραν, δὲν ἔχει δεθῇ πάλιν αὐτὸς μὲ ἄλλα δεσμά; Τί, ὅταν εἰς παρατηρήσεις^{8α}; τί, ὅταν εἰς οἰωνούς; δὲν εἶναι αὐτὰ χειρότερα ἀπὸ κάθε δεσμόν; τί, ὅταν εἰς ἀφρονα ἐπιθυμίαν καὶ ἔρωτα; Ποῖος θὰ θραύσῃ εἰς σᾶς αὐτοὺς τοὺς δεσμούς; Ὑπάρχει ἀνάγκη τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ λυθοῦν. Καὶ ἔν μὲν ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀρκετὸν νὰ ἐπιφέρῃ κίνδυνον, ὅταν δὲ (ὑπάρχουν) καὶ δεσμά καὶ τρικυμία, κατάλαθε ποῖον τὸ μέγεθος τῶν κινδύνων· διότι τί δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ καταστρέψῃ; δὲν εἶναι ἡ πεῖνα, ἡ τρικυμία, ἡ κακία τῶν συμπλεόντων, τὸ ἀκατάλληλον τοῦ καιροῦ; Ἀλλὰ ἐνώπιον ὄλων αὐτῶν ἐστάθῃ ἡ λαμπρότης τοῦ Παύλου.

Τοιουτοτρόπως, λοιπόν, καὶ τῶρα· ὥς κρατῶμεν πλησίον μας τοὺς ἁγίους καὶ δὲν θὰ ὑπάρχῃ κακοκαιρία· μᾶλλον δέ, καὶ ἂν εἶναι τρικυμία, θὰ γίνῃ καλο-

8α. Ἐννοεῖ ἐνταῦθα παρατηρήσεις ἡμερῶν καὶ ἐορτῶν τῆς ἐβδομάδος ἢ τοῦ μηνός ἢ τοῦ ἔτους ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Ἁγ. Παῦλος ἀποτρέπει τοὺς Γαλάτας (Γαλ. 4, 10).

καιρία καὶ πολλή ἡρεμία, καὶ λύτρωσις ἀπὸ τοὺς κινδύνους· ἐπειδὴ εἶχε οἰκεῖον τὸν ἅγιον ἐκείνη ἢ χήρα, καὶ ὁ θάνατος τοῦ τέκνου ἐλύθη, καὶ ἔλαθε πάλι ζῶντα τὸν παῖδα⁸⁶.

Ὅπου φθάνουν πόδες ἀγίων, τίποτε δὲν θά εἶναι λυπηρόν· καὶ ἂν συμῶῃ, (συμβαίνει) διὰ δοκιμασίαν καὶ διὰ μεγαλυτέραν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ἄς συνηθίσῃς τὸ ἔδαφος τῆς οἰκίας νὰ θαδίζεται ἀπὸ τοιούτους πόδας, καὶ δὲν θὰ πατήσῃ ἐκεῖ δαίμων. Καὶ πολὺ εὐλόγως· διότι ὅπως ἀκριβῶς, ὅπου θὰ ὑπάρχῃ εὐωδία, δὲν θὰ ἔχῃ μέρος ἡ δυσωδία, τοιουτοτρόπως καὶ ὅπου ὑπάρχει τὸ ἅγιον μύρον, πνίγεται ὁ δαίμων, εὐχαριστεῖ τοὺς φίλους, φαιδρύνει τὴν ψυχὴν, τὴν ἀφήνει ἐλευθέραν. Ὅπου ὑπάρχουν ἄκανθαι, ἐκεῖ θηρία· ὅπου φιλοξενία, δὲν ὑπάρχουν ἄκανθαι· διότι ἡ ἐλεημοσύνη, ὅταν εἰσέρχεται, κόπτει τὰς ἀκάνθας μὲ δξύτητα μεγαλυτέραν ἀπὸ κάθε δρέπανον, μὲ περισσοτέραν σφοδρότητα ἀπὸ κάθε φλόγα. Μὴ φοβηθῇς· σέβεται τὰ ἔχνη τῶν ἀγίων, ὅπως ἀκριβῶς τοὺς λέοντας αἱ ἀλώπεκες· «δίκαιος γάρ, λέγει, ὡς λέων πέποιθεν»⁹.

Ἄς ὀδηγῶμεν ἐντὸς τῆς οἰκίας αὐτοὺς τοὺς λέοντας, καὶ ὅλα τὰ θηρία ἐκδιώκονται, χωρὶς νὰ φωνάζουν αὐτοὶ πολὺ, ἀλλὰ μόνον μὲ τὸ νὰ ὁμιλοῦν. Διότι οὔτε ὁ θρυχηθμὸς τοῦ λέοντος δὲν ἀπομακρύνει τόσον τὰ θηρία, ὅσον ἡ προσευχὴ τοῦ δικαίου ἐκδιώκει τοὺς δαίμονας· ἂν μόνον ὁμιλήσῃ, ἔχουν ἤδη καθίσει ἐκ φόβου συνεσταλμένα.

Καὶ τοῦ, λοιπόν, ὑπάρχουν τοιοῦτοι, λέγει; Παν-

86. Ἀναφέρεται ὁ ἱερός Πατήρ εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας εἰς τὰ Σάρεπτα ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἠλίου. (Ἰδὲ Γ' Βασ. 17, 17 κ. ἐξ.).

9. Παροιμ. 28, 1.

ταχοῦ, ἂν ἡμεῖς πιστεύωμεν, ἂν τοὺς ζητῶμεν, ἂν ἐνδιαφερώμεθα. Ποῦ τοὺς ἐζήτησες; εἶπέ μου· πότε εἶχες αὐτὸ τὸ ἔργον; πότε ὑπελόγισες αὐτὸ τὸ πρᾶγμα; Ἐάν, λοιπόν, δὲν ζητῇς, μὴ ἀπορήσης, ἐπειδὴ δὲν εὕρισκεις· «ὁ γὰρ ζητῶν εὕρισκει»¹⁰, ὅχι ὁ μὴ ζητῶν. Ἀκουσε τοὺς εὕρισκομένους εἰς τὰς ἐρημίας· ἀπομάκρυνε χρυσὸν καὶ ἀργύρια· εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης ὑπάρχουν. Καὶ ἂν δὲν δέχεσαι εἰς τὴν οἰκίαν, πῆγαινε σὺ πρὸς αὐτόν, μαθήτευσε πλησίον τοῦ ἀνδρός, νὰ εἶσαι εἰς ἐκείνου τὴν οἰκίαν, διὰ νὰ ἡμπορέσης νὰ ἐπιτύχης, καὶ νὰ ἀπολαύσης τὴν ἐξ ἐκείνου εὐλογίαν· διότι εἶναι σπουδαία ἡ εὐλογία ἡ προερχομένη ἀπὸ τοὺς ἁγίους, τὴν ὁποίαν ἂς φροντίζωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν, ἵνα βοηθούμενοι ἀπὸ τὰς εὐχὰς των ἀπολαύσωμεν τὴν φιλανθρωπίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐνδυναμώνει, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Μονογενοῦς Του Υἱοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α ΝΔ' (54).

(Πράξ. 28, 2 - 16).

«Οἱ δὲ θάρδαροι παρεῖχον οὐ τὴν τυχοῦσαν φιλανθρωπίαν ἡμῖν· ἀνάψαντες γὰρ πυράν, προσελάδοντο πάντας ἡμᾶς διὰ τὸν ἑστὸν τὸν ἐφεστῶτα καὶ διὰ τὸ ψῆχος.

10. Ματθ. 7, 8.

Συστρέφαντος δὲ τοῦ Παύλου φρυγάνων πλῆθος, καὶ ἐπιθέντος ἐπὶ τὴν πυράν, ἔχιδνα, ἐκ τῆς θέρμης διεξεληθῶσα, καθήψατο τῆς χειρὸς αὐτοῦ»¹.

α'. Ἐξηγεῖ, πῶς προσέφερον τὴν φιланθρωπίαν οἱ θάρβαροι· «ἀνάψαντες γάρ, λέγει, πυράν, προσελάβοντο πάντας ἡμᾶς». Ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμία ὠφέλεια διὰ τὴν σωτηρίαν ἐξ ἄλλης πηγῆς καὶ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ τοὺς δημιουργήσῃ καταστροφᾶς ἢ κακοκαιρία, ἀνάπτουν πυράν. Ἐπειτα ὁ Παῦλος ἀφοῦ ἔλαθε φρύγανα, τὰ ἔθεσεν ἐπάνω εἰς τὴν πυράν· τοῦτο καὶ δηλώνων προσθέτει, λέγων· «Συστρέφαντος δὲ τοῦ Παύλου φρυγάνων πλῆθος». Ἰδὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ἐνεργεῖ καὶ ὅτι δὲν θαυματουργεῖ ἄνευ λόγου εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν, ἀλλὰ ἐξ ἀνάγκης· διότι καὶ κατὰ τὴν τρικυμίαν προεφήτευσεν ἐπειδὴ ὑπῆρχεν αἰτία, ἀλλ' ὅχι ἄνευ λόγου, καὶ ἐδῶ πάλιν μαζεύει φρύγανα καὶ τὰ θέτει ἐπὶ τῆς πυρᾶς. Βλέπεις ὅτι δὲν πράττει τίποτε ἐγωϊστικόν, οὔτε περιτόν, ἀλλὰ διὰ νὰ σωθοῦν οἱ ἴδιοι καὶ νὰ ἀπολαύσουν κάποιαν θερμότητα.

Ἐπειτα ἔχιδνα (= ὀχιά), ἡ ὁποία ἐξηλθεν ἐξ αἰτίας τῆς θερμότητος, ἐδάγκασε τὴν χεῖρα του· καὶ ὁτι (τὸν) ἐδάγκασε, τὸ κάνει φανερόν ἐκ τοῦ συμπεράσματος, λέγων· «Ὡς δὲ εἶδον οἱ θάρβαροι τὸ θηρίον κρεμάμενον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· Πάντως φονεὺς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὃν, διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης, ἡ δίκη ζῆν οὐκ εἶασε». Ὁρθῶς καὶ αὐτὸ ἐπετράπη, ὥστε καὶ νὰ ἴδουν αὐτοὶ καὶ νὰ εἶπουν ταῦτα, διὰ νὰ γίνῃ πιστευτὸν τὸ θαῦμα ὅταν γίνῃ.

1. ΠρόΕ. 28, 2 - 3.

Ἴδὲ συγκεκροτημένην τὴν φυσικὴν κρίσιν καὶ εἰς τοὺς ἑαυτῶν, καὶ μὲ σεβασμὸν νὰ λέγουν οἱ ἴδιοι μεταξύ των, καὶ ὅχι ἀνοήτως νὰ κατηγοροῦν. Τοιοῦτο-τρόπως καὶ αὐτοὶ προηγουμένως θλέπουν, διὰ νὰ θαυμάσουν περισσότερο.

«Ὁ μὲν οὖν, ἀποτιναζάμενος τὸ θηρίον εἰς τὸ πῦρ, ἔπαθεν οὐδὲν κακόν, οἱ δὲ προσεδόκων αὐτὸν μέλλειν πίμπρασθαι, ἢ καταπίπτειν ἄφνω νεκρόν. Ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτῶν προσδοκόντων καὶ θεωρούντων μηδὲν ἄτοπον εἰς αὐτὸν γινόμενον, μεταβαλλόμενοι ἔλεγον θεὸν αὐτὸν εἶναι». Αὐτοὶ οἱ ὅποιοι ἐνόμιζον ὅτι αὐτὸς θὰ ἐπρήσκετο, δηλαδὴ ὅτι θὰ διερρήγνυτο, αὐτοί, ὅταν εἶδον ὅτι δὲν ἔπαθε τίποτε, λέγουν ὅτι εἶναι θεός. Πάλιν ἄλλη ὑπερβολὴ τιμῆς αὐτῶν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν Λυκαονίαν.

«Ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον χωρία ὑπῆρχε τῷ πρώτῳ τῆς νήσου, ὀνόματι Ποπλίῳ, ὃς ἀναδεξάμενος ἡμᾶς τρεῖς ἡμέρας φιλοφρόνως ἐξένισεν». Ἴδου πάλιν ἄλλος φιλόξενος καὶ πλούσιος καὶ πολὺ εὐπορος, ὁ Πόπλιος. Αὐτός, χωρὶς νὰ ἴδῃ τίποτε, ἀλλ' εὐσπλαγχνισθεὶς αὐτοὺς ἐξ αἰτίας μόνον τῆς συμφορᾶς, τοὺς ἐδέχθη καὶ τοὺς περιεποιήθη.

«Ἐγένετο δὲ τὸν πατέρα τοῦ Ποπλίου, πυρετοῖς καὶ δυσεντερίᾳ συνεχόμενον, κατακεῖσθαι πρὸς δὲν ὁ Παῦλος, εἰσελθὼν καὶ προσευξάμενος, ἐπιθείς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἰάσατο αὐτόν». Ὡστε ἦτο ἄξιός νὰ εὐεργετηθῇ διὰ τοῦτο καὶ, ἀποδίδων ἀμοιβὴν εἰς αὐτὸν διὰ τὴν ὑποδοχὴν, τὸν ἐθεράπευσε. «Τούτου δὲ γενομένου, καὶ οἱ λοιποί, οἱ ἔχοντες ἀσθενεῖς ἐν τῇ νήσῳ, προσήρχοντο καὶ ἐθεραπεύοντο· οἱ καὶ πολλαῖς τιμαῖς ἐτίμησαν ἡμᾶς, καὶ ἀναγομένοις ἐπέθεντο τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν»· δηλαδὴ, «καὶ εἰς ἡμᾶς ὅταν ἐπρόκειτο νὰ

ἀποπλεύσωμεν ἔδωκαν τὰ ἀναγκαῖα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους».

Ἰδὲ ὅτι αὐτοὶ οὔτε ὅταν ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν κακοκαιρίαν μένουν χωρὶς περιποίησιν, ἀλλὰ καὶ ὅτι με φιλοτιμίαν τοὺς ὑποδέχονται ἐξ αἰτίας αὐτοῦ· διότι τρεῖς μῆνας ἦσαν ἐκεῖ τρεφόμενοι ὅλοι. Καὶ ὅτι ἔμειναν τόσον χρόνον, ἄκουε πῶς τοῦτο ἐξηγῶν προσθέτει· «Μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας ἀνήχθημεν ἐν πλοίῳ παρακεχειμακότι ἐν τῇ νήσῳ Ἀλεξανδρίνῳ, παρασῆμῳ Διοσκοούροις. Καὶ καταχθέντες εἰς Συρακούσας, ἐπεμείναμεν ἡμέρας τρεῖς. Ὅθεν περιελθόντες κατηντήσαμεν εἰς Ρήγιον, καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν ἐπιγενομένου νότου δευτεραῖοι ἦλθομεν εἰς Ποτιόλους· οὗ εὐρόντες ἀδελφούς, παρεκλήθημεν ἐπ' αὐτοῖς ἐπιμεῖναι ἡμέρας ἐπτά· καὶ οὕτως εἰς τὴν Ρώμην ἦλθομεν. Κάκειθεν οἱ ἀδελφοί, ἀκούσαντες τὰ περὶ ἡμῶν, ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν ἡμῖν ἄχρις Ἀππίου Φόρου, καὶ τριῶν Ταβερνῶν· οὓς ἰδὼν ὁ Παῦλος, εὐχαριστήσας τῷ Θεῷ, ἔλαβε θάρσος».

Ἰδὲ ὅτι ὅλα αὐτὰ γίνονται διὰ τὸν Παῦλον, ὥστε νὰ πιστεύσουν οἱ δεσμῶται, οἱ στρατιῶται, ὁ ἐκατόνταρχος· διότι ἐὰν ἦσαν ἄκαμπτοι (ἄξεστοι) καὶ με αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἤκουσαν ὅταν τοὺς συνεβούλευσε, καὶ ἀπήλαυσαν με ὅσα προεῖπεν, καὶ με ὅσα ἐθαυματουργήσε, καὶ με ὅσα τοὺς ἔθρεψε, θὰ ἐφαντάζοντο σπουδαῖα δι' αὐτόν. Ἰδέ, ὅταν ὑπάρχη σωστὴ κρίσις, καὶ ὄχι προκατειλημμένη ἀπὸ κάποιο πάθος, πῶς ἀμέσως ἀποδέχεται τὰς ὀρθὰς κρίσεις καὶ τὰς ἀποφάσεις μετὰ ἀκριβοῦς διακρίσεως. Ἦδη ἔφθασε τὸ κήρυγμα καὶ εἰς τὴν Σικελίαν· τοιοῦτοτρόπως ἔφθασε ἐσπευσμένως καὶ εἰς Ποτιόλους, ὅπου καὶ ἀφοῦ εὔρον μερικοὺς ἀδελφοὺς διέμεινον πλησίον των. Ἐπειτα καὶ ἄλλοι ἐνεκα τῆς φήμης τοὺς συναντοῦν· τόσον μεγάλη ἦτο ἡ προθυμία τῶν ἀδελφῶν, ὥστε δὲν τοὺς ἐτάραξε τὸ ὅτι

ἦτο δέσμιος ὁ Παῦλος, ἀλλ' ἐξῆλθον εἰς προὑπάντησιν.

Παρατήρησε ὅτι καὶ αὐτὸς ὑπέστη κάτι ἀνθρώπινον· «θάρσος γάρ, λέγει, ἔλαθεν, ἰδὼν τοὺς ἀδελφούς». Ἄν καὶ εἶχε τόσα θαύματα ἐπιτελέσει, ἀλλ' ὅμως ἔλαθε καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἐμφανίσεώς των βοήθειαν. Ἐξ αὐτοῦ πληροφορούμεθα ὅτι ὡς ἄνθρωπος καὶ παρηγορεῖτο, καὶ ἀντιθέτως.

«Ὅτε δὲ ἦλθομεν εἰς Ρώμην, ἐπετράπη τῷ Παύλῳ μένειν καθ' ἑαυτὸν σὺν τῷ φυλάσσοντι αὐτὸν στρατιώτη». Βλέπεις; τοῦ ἐπετράπη νὰ μένη μόνος του. Δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ μικρὰ ἀπόδειξις τοῦ ὅτι αὐτὸς πολὺ ἐθαυμάσθη· διότι δὲν τὸν περιελάμβανον μετὰ τῶν ἄλλων.

«Ἐγένετο δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας συγκαλέσασθαι τὸν Παῦλον τοὺς ὄντας τῶν Ἰουδαίων πρῶτους». Ἐπειτα ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας ἐκάλεσε τοὺς προκρίτους τῶν Ἰουδαίων, ὥστε νὰ μὴ προλάβουν αὐτοὶ νὰ μάθουν (τὰ γεγονότα). Καὶ τί κοινὸν πρὸς ἐκείνους εἶχεν; διότι δὲν θὰ ἐπρόκειτο αὐτοὶ νὰ τὸν κατηγορήσουν. Ἀλλ' ὅμως δὲν ἐφρόντιζεν αὐτό, ἀλλὰ νὰ διδάξη αὐτὸ καὶ νὰ μὴ παρουσιασθοῦν εἰς αὐτοὺς τὰ ὅσα ἐλέγοντο.

θ'. Οἱ μὲν, λοιπόν, Ἰουδαῖοι, ἐνῶ εἶδον τόσα θαύματα, τὸν κατεδίωκον, τὸν ἀπεμάκρυνον· οἱ δὲ θάρβαροι, χωρὶς νὰ ἴδουν τίποτε, ἔνεκα μόνον τῆς συμφορᾶς (τὴν ὁποῖαν ἀντιμετώπισεν) ἦσαν φιλόανθρωποι. «Πάντως, λέγει, φονεὺς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος οὗτος». Δὲν ἐκφράζουσιν ἀπλῶς τὴν γνώμην των, ἀλλὰ «πάντως» λέγουν· δηλαδή, ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ ἴδωμεν. «Καὶ ἡ δίκη, λέγει, ζῆν οὐκ εἶασεν αὐτόν». Ἐπομένως εἶχον καὶ τὴν περὶ προνοίας ἀντιληψιν, καὶ συνέβαινε νὰ εἶναι αὐτοὶ οἱ θάρβαροι μὲ πολὺ περισσοτέραν ὀρθὴν κρί-

σιν ἀπ' ὅτι οἱ φιλόσοφοι²· διότι αὐτοὶ μὲν δὲν ἐπιτρέπουν νὰ ἀπολαμβάνουν προνοίας τὰ ὑπὸ τὴν σελήνην, αὐτοὶ δὲ νομίζουν ὅτι πανταχοῦ εἶναι παρῶν ὁ Θεός, καὶ ὅτι, καὶ ἂν κάποιος πολλὰ διαφύγῃ, δὲν θὰ διαφύγῃ εἰς τὸ τέλος³. Καὶ ἰδὲ πῶς οὐδόλως ἐπιτίθενται, ἀλλὰ τὸν σέβονται ἐπὶ τινὰ χρόνον ἐξ αἰτίας τῆς συμφορᾶς· οὔτε τὸν διασύρουν, ἀλλὰ μεταξύ των λέγουν· διότι τὰ δεσμὰ αὐτὸ προέτρεπον νὰ ὑποπτεύωνται ἂν καὶ ἦσαν δέσμιοι.

Ἄς ἐντρῆσποῦν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι λέγουν· «Νὰ μὴ εὐεργετῆς τοὺς εὕρισκομένους εἰς τὰς φυλακάς». Ἄς ἐντραπῶμεν τοὺς θαρβάρους· διότι δὲν ἐγνώριζον ποῖοι ἦσαν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν συμφορὰν κατὰ πρῶτον ἐμάνθανον ὅτι ἦσαν ἄνθρωποι· διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἔκριναν ἀξιούς τῆς φιλανθρωπίας.

Ἐπὶ πολὺ δέ, λέγει, προσδοκόντων αὐτῶν»· δηλαδή, «ὅτι ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐπερίμενον νὰ ἀποθάνῃ». Αὐτὸς δὲ καὶ ἐτίναξεν εἰς τὸ πῦρ τὸ θηρίον, καὶ ἔδειξε τὴν χεῖρα, ὅτι δὲν εἶχε πάθει τίποτε. Ὅταν εἶδον αὐτὸ καὶ ἔμειναν ἔκπληκτοι καὶ ἐθαύμασαν. Δὲν συνέβη δὲ ἀμέσως τὸ θαῦμα, ἀλλὰ ἐχρονοτρίβησαν οἱ ἄνθρωποι, ὥστε νὰ μὴ θεωρηθῇ ὅτι εἶναι προϊόν φαντασίας· τοιουτοτρόπως δὲν ἦτο ἀπάτη, οὔτε ἦτο μαγεία.

Ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ὑπῆρχε χωρία

2. Πρόκειται περὶ τῶν δεϊστών ἢ διίστών φιλοσόφων οἱ ὁποῖοι ἔλεγον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, ἀλλὰ δὲν μεριμνᾷ πλέον περὶ αὐτοῦ.

3. Οἱ βάρβαροι οὗτοι ἐπίστευον ὅτι ἡ Δίκη ἢ ὅποια «Ζῆν οὐκ εἶσεν αὐτόν» εἶναι ἡ θεὰ τῆς ἀνταποδοτικῆς δικαιοσύνης μὲ πολλὰς καὶ διάφορες μυθικὰς γενεαλογίας (θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Θέμιδος κόρη τοῦ Χρόνου, τοῦ Κρόνου κ.λπ.). Ἀνυμνήθη ὑπὸ πολλῶν ποιητῶν, ἀπὸ τοῦ Ἡσιόδου, διὰ δὲ τοὺς βωμούς της καὶ τὰς θυσίας ἀναφέρει ὁ σοφὸς καὶ λόγιος τοῦ 2ου μ.Χ. αἰ. Ἀθήναιος.

τῷ πρώτῳ τῆς νήσου, ὀνόματι Ποπλίῳ· ὃς ἀναδεξάμενος ἡμᾶς φιλοφρόνως ἐξένισε». Ὁρθῶς εἶπε τοιοῦτοτρόπως· διότι ἦτο χαρακτηριστικὸν μεγάλης καλωσύνης τὸ νὰ φιλοξενήσῃ διακοσίους ἐβδομήκοντα ἀνθρώπους. Κατανόησε πόσον εἶναι τὸ κέρδος τῆς φιλοξενίας· ὅχι ἐπειδὴ ὑπῆρχεν ἀνάγκη, οὔτε χωρὶς τὴν θέλησίν του, ἀλλὰ ὥς ἐὰν εἶχε κέρδος, τρεῖς ἡμέρας τοὺς ἐφιλοξένησε. Διὰ τοῦτο καὶ εὐλόγως ἀμείβεται διὰ τὴν τόσον μεγάλην φιλοξενίαν, καὶ πολὺ περισσότερα (λαμβάνει) ἀπὸ ὅ,τι ἔδωκε· διότι θεραπεύει τὸν πατέρα του, ὁ ὁποῖος ἔπασχεν ἀπὸ δυσεντερίαν· ὅχι δὲ μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀσθενεῖς, τοὺς ἀξιώνει τῶν ἰδίων (δωρεῶν)· τὸν ὁποῖον καὶ ἀνταμείβοντες, τοῦ προσέφερον ὥς δῶρον τιμᾶς καὶ ἀγαθᾶ. Αὐτὸ δὲ φανερόν, συμπληρώνει· «Οἱ καὶ πολλαῖς τιμαῖς ἐτίμησαν ἡμᾶς, καὶ ἀναγομένοις ἐπέθεντο τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν».

Δὲν ἔλαθε μισθόν, μὴ γένοιτο! ἀλλ' ἐκπληρώνεται αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἔχει γραφῇ· «Ἄξιός ἐστιν ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστιν»⁴. Αὐτοὶ δὲ οἱ ὁποῖοι τοὺς ὑπεδέχθησαν τοιοῦτοτρόπως, εἶναι φανερόν ὅτι ἐδέχθησαν καὶ τὸ κήρυγμα· διότι δὲν θὰ ἔλεγε τόσα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τριμήνου, ἂν δὲν ἐπίστευσαν αὐτοὶ πολὺ καὶ δὲν ἔδειξαν καρπούς· ὥστε εἶναι δυνατόν νὰ ἴδῃ (κανεῖς) ἀπὸ αὐτὸ μεγάλην ἀπόδειξιν τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων.

«Καὶ ἀνήχθημεν, λέγει, ἐν πλοίῳ Ἀλεξανδρίῳ παρακεχειμακότι ἐν τῇ νήσῳ, παρασῆμῳ Διοσκοῦροις». Ἰσως αὐτὸ εἶχεν γραφῇ εἰς αὐτό· τόσον ἦσαν

4. Ματθ. 10, 10.

πλήρεις ειδώλων⁵. Ἰδὲ ὅτι χρονοτριβοῦν, καὶ πάλιν θιάζονται. «Τῷ δὲ Παύλῳ ἐπετράπη μένειν καθ' ἑαυτόν». Λοιπόν, τόσον ἦτο σεβαστὸς ὁ Παῦλος, ὥστε καὶ ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι μόνος του. Καὶ οὐδὲν παράδοξον διότι ἐὰν καὶ πρὸ αὐτοῦ τοῦ ἐφέρθησαν μὲ φιλάνθρωπίαν, πολὺ περισσότερον τώρα.

«Καὶ ἐπιγενομένου, λέγει, Νότου, δευτεραῖοι ἤλθομεν εἰς Ποτιόλους, οὗ εὐρόντες ἀδελφούς, παρεκλήθημεν ἐπ' αὐτοῖς ἐπιμεῖναι ἡμέρας ἑπτὰ καὶ οὕτως εἰς τὴν Ρώμην ἤλθομεν. Κάκειθεν οἱ ἀδελφοί, ἀκούσαντες τὰ περὶ ἡμῶν, ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν ἡμῖν ἄχρις Ἀππίου Φόρου καὶ τριῶν Ταβερνῶν». Ὅτι ἐπειδὴ ἐφοβήθησαν τὸν κίνδυνον ἐξῆλθον, καὶ αὐτὰ (ἦσαν) ἄρκετὰ νὰ κάμουν ἐκείνους νὰ πεισθοῦν. Ἰδὲ πῶς δὲν προσήγγισαν εἰς οὐδεμίαν πόλιν κατὰ τὴν διάρκειαν τόσον μεγάλου ταξιδίου, ἀλλ' εἰς νῆσον, καὶ διῆλθον ὅλον τὸν χειμῶνα ταξιδεύοντες, καθ' ὃν χρόνον ἐκεῖνοι ὠδηγοῦντο εἰς τὴν πίστιν, οἱ συμπλέοντες ἐννοῶ.

«Ἐπετράπη, λέγει, μένειν καθ' ἑαυτὸν σὺν τῷ φυλάσσοντι αὐτὸν στρατιώτῃ». Πολὺ εὐλόγως, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατόν μήτε ἐκεῖ νὰ ὑποστῇ αὐτὸς κάποιαν ἐπιβουλὴν διότι δὲν ἦτο δυνατόν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἐπαναστατήσῃ. Ἐπομένως δὲν ἐφύλασσαν ἐκεῖνον, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ συμβῇ κάτι ἐκ τῶν δυσαρέστων διότι δὲν ἦτο δυνατόν εἰς τὸ ἐξῆς, καὶ ἐπειδὴ ἦτο τόσον μεγάλη ἡ πόλις, καὶ ὑπῆρχεν ὁ βασιλεὺς (ἡ ἑκκλησίαις τοῦ Καίσαρος), καὶ ὑπῆρχεν ἡ ἐπιθυμία (πρὸς ἀνεξέτασιν), νὰ συμβῇ κάτι ἀντιθέτως πρὸς τὸ κανονικόν. Τοιουτοτρό-

5. Ἐπὶ τῆς πλώρης τοῦ πλοίου ἦτο ἀναγεγραμμένον τῶν Διοσκοῦρων τὸ σῆμα. Οἱ Διόσκουροι Κάστωρ καὶ Παλυδεύκης κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν μυθολογίαν ἦσαν προστάται τῶν θαλασσινῶν.

πως πάντοτε τὰ πάντα ὑπὲρ ἡμῶν συμβαίνουν, ἐξ αἰτίας ἐκείνων οἱ ὅποιοι φαίνονται ὅτι εἶναι ἐναντίον μας· διότι ἦτο φύλαξ τοῦ Παύλου.

Καὶ ἀφοῦ συνεκάλεσε τοὺς προκρίτους τῶν Ἰουδαίων, συνομιλεῖ μὲ αὐτούς· αὐτοὶ καὶ ἀφοῦ ἔφερον τὰς ἀντιρρήσεις των ἀναχωροῦν, καὶ ἀπὸ αὐτὸν κατηγοροῦνται, καὶ τίποτε δὲν τολμοῦν νὰ εἰπουν· διότι εἰς τὸ ἐξῆς δὲν ἀντιθέεντο εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν τὰ σχετικὰ μὲ ἐκεῖνον. Διότι αὐτὸ εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ, ὅτι ὅχι ἔνεκα ἐκείνων οἱ ὅποιοι φαίνονται ὅτι εἶναι δι' ἀσφάλειαν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀντιθέτων ὅλα ὑπὲρ ἡμῶν συμβαίνουν.

Καὶ διὰ νὰ μάθῃς, πρόσεξε ἀπ' ἐδῶ ἀκριβῶς. Διέταξε ὁ Φαραῶ νὰ ριφθοῦν εἰς τὸν ποταμὸν τὰ θρέφη· ἂν δὲν ἐρρίπτοντο τὰ θρέφη, ἂν δὲν ἐγίνετο ἡ διαταγὴ τοῦ Φαραῶ, δὲν θὰ ἐσώζετο ὁ Μωϋσῆς, οὔτε θὰ ἀνεντρέφετο εἰς τὰ ἀνάκτορα. "Ὅταν ἐσώζετο, δὲν ἦτο εἰς τιμὴν· ὅταν ἐγκατελείφθη, τότε εὐρέθη εἰς τιμὴν. Αὐτὸ δὲ ἔκαμεν ὁ Θεός, παρουσιάζων τὸ ἐπινοητικὸν καὶ ἐφευρετικὸν αὐτοῦ (τοῦ Θεοῦ).

Τὸν ἠπείλυσεν ὁ Ἰουδαῖος, λέγων· «Μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις;» καὶ αὐτὸ τὸν ὠφέλησεν. Ἐπομένως κατ' οἰκονομίαν συνέβη, ὥστε νὰ ἴδῃ αὐτὸς τὸ ὄραμα ἐκεῖνο εἰς τὴν ἔρημον, ὥστε νὰ συμπληρωθῇ ὁ πρέπων χρόνος, ὥστε αὐτὸς νὰ ἀσχοληθῇ ἐπιμελῶς μὲ τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν ἔρημον, καὶ νὰ ζῇ μὲ ἀσφάλειαν. Καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐναντίον του ἐπιβουλὰς τῶν Ἰουδαίων τὸ αὐτὸ συμβαίνει· τότε γίνεται λαμπρότερος, ὅπως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀαρών· ἐπανεστάτησαν ἐναντίον του, καὶ τὸν ἔκαμαν ἐπιφανέστερον· διότι ἀπ' ἐδῶ ἀκριβῶς κατασκευάζεται δι' αὐτὸν τὸ ἱερατικὸν ἔνδυμα, καὶ τὸ διάδημα παρέχεται, καὶ ὁ ὑπόλοιπος διάκοσμος τῆς στολῆς, ὥστε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ θαυμάζεται

ἀπὸ τὰ ἐλάσματα τοῦ χαλκοῦ. Γνωρίζετε ὅπωςδὴποτε τὴν ἱστορίαν⁶ διὰ τοῦτο καὶ παραλείπω τὴν διήγησιν. Καί, ἂν θέλετε, πάλιν ἐξ ἀρχῆς ἅς παρουσιάσωμεν (= ἅς ἀφηγηθῶμεν) τὰ ἴδια.

Ὁ Κάϊν ἐφόνευσε τὸν ἀδελφόν του, ἀλλὰ τοιοῦτοτρόπως μᾶλλον τὸν ὠφέλησε· διότι ἄκουσε τί λέγει· «Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με»⁷· καὶ πάλιν εἰς ἄλλο σημεῖον. «Αἷματι», λέγει, «κρεῖττον λαλοῦντι παρὰ τὸν "Αἶμα"». Τὸν ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ μέλλοντος, ἠύξησε τὴν ἀμοιβὴν· ἐμάθομεν ὅλοι τὴν ἀγαπῆν, τὴν ὁποῖαν εἶχεν ὁ Θεὸς πρὸς αὐτόν. Διότι εἰς τί ἔχει ἀδικηθῆ, ἐπειδὴ ἀπέθανεν ἐνωρίς; Εἰς οὐδέν· διότι τί κερδίζουν, εἰπέ μου, αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἀποθνήσκουν ἀργότερον; Τίποτε· διότι δὲν εὐρίσκεται ἡ εὐτυχία εἰς τὸ νὰ ζῇ κανεὶς πολλὰ ἢ ὀλίγα ἔτη, ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ ἔχῃ χρησιμοποιήσει τὴν ζωὴν κατὰ τὸ πρέπον. Οἱ τρεῖς παῖδες ἐρρίφθησαν εἰς κάμινον, καὶ δι' αὐτὸ ἔχουν γίνεαι ἐπιφανέστεροι· ὁ Δανιὴλ εἰς λάκκον, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἔγινε περίφημος.

γ'. Βλέπετε ὅτι πανταχοῦ οἱ πειρασμοὶ γεννοῦν μεγάλα ἀγαθὰ καὶ ἐδῶ, πολὺ περισσότερον θεβαίως ἐκεῖ· εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ τῆς κακίας τὸ αὐτὸ συμβαίνει, ὅπως ἂν κάποιος, ἐνῶ ἔχει κάλαμον, ἀντιπαρετάσσετο πρὸς τὸ πῦρ· διότι ὁ τοιοῦτος νομίζει μὲν ὅτι κτυπᾷ τὸ πῦρ, τὸ κάνει δὲ περισσότερον λαμπρόν, καὶ αὐτόν (τὸν κάλαμον) καταστρέφει. Διότι τροφὴ γίνεται ἡ κακία καὶ θεμέλιον λαμπρότητος διὰ τὴν ἀρετὴν· διότι ὅταν ὁ Θεὸς χρησιμοποιῇ τὴν ἀδικίαν,

6. Ἡ περιγραφή τῆς ἱερατικῆς σχολῆς τοῦ Ἀαρὼν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἑξοδὸν εἰς τὸ 28ον κεφάλαιον.

7. Γεν. 4, 10.

8. Ἐβρ. 12, 24.

εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης, τὰ ἰδικά μας περισσότερον λάμπουν. Πάλιν ὁ διάβολος, ὅταν δημιουργῇ κάτι τοιοῦτον, καθιστᾷ περιφημότερους αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι ὑπομένουν.

Τί, λοιπόν, λέγει, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀδάμ δὲν συνέβη αὐτό, ἀλλὰ ἔγινε περισσότερον ἐπονείδιστος; Μάλιστα μὲν καὶ ἐκεῖνον ὁ Θεὸς κατὰ τὸ ἀρμόζον τὸν μετεχειρίσθη, ἐὰν δὲ κατὰ κάποιον τρόπον ὑπέστη κάτι, ὁ ἴδιος ἠδίκησε τὸν ἑαυτὸν του· διότι ἐκεῖνα μὲν τὰ ὁποῖα γίνονται εἰς θάρος μας ἀπὸ ἄλλους, γίνονται αἷτια μεγάλων εἰς ἡμᾶς ἀγαθῶν, ὅσα δὲ ἐξ ἡμῶν τῶν ἰδίων, οὐδόλως. Διότι ἐπειδὴ πονοῦμεν ὅταν ἀδικούμεθα ἀπὸ ἄλλους, ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς μας δὲ οὐδόλως, ἀποδεικνύει ὁ Θεὸς ὅτι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀδικεῖται ἀπὸ ἄλλον προκόπτει, ὁ ἀδικῶν δὲ τὸν ἑαυτὸν του θλάπτεται· καὶ πολὺ εὐλόγως, διὰ νὰ ὑποφέρωμεν μὲ γενναιότητα μὲν ἐκεῖνο, τοῦτο δὲ ὅχι· ἄλλως τε ἐκεῖ τὸ πᾶν συνέβη διὰ τὸν Ἀδάμ. Διότι διατί ἔδωσες πίστιν εἰς τὴν γυναῖκα; διότι διατί ἐνῶ σὲ συνεβούλευσε τὰ ἀντίθετα δὲν τὴν ἀπέκρουσες; Σὺ ὅπως δὴποτε ἔγινες αἷτιος, ἐπειδὴ, ἐὰν ᾔτο ὁ διάβολος, ἔπρεπε συμφώνως πρὸς αὐτὸ νὰ χάνωνται ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι πειράζονται· ἐὰν δὲ δὲν χάνωνται, εἰς ἡμᾶς (ὕπαρχει) ἡ αἰτία. Ἀλλὰ ἔπρεπε, λέγει, ὅλοι ὅσοι δοκιμάζονται νὰ ἐπιτυχάνουν, ἢ, ἐὰν εἰς ἡμᾶς (ᾔτο) ἡ αἰτία, ἔπρεπε καὶ χωρὶς τὴν ἐπέμβασιν τοῦ διαβόλου νὰ χάνωνται. Αὐτὸ καὶ γίνεται· καθ' ὅσον πολλοὶ καὶ χωρὶς τὸν διάβολον χάνονται· διότι θεθαίως δὲν τὰ δημιουργεῖ ὅλα αὐτός, ἀλλὰ πολλὰ συμβαίνουν ἐξ αἰτίας μόνον τῆς νωθρότητός μας· ἐὰν δὲ εἰς κάτι (εἶναι) καὶ ἐκεῖνος αἷτιος, ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐδώσαμεν τὴν ἀρχὴν (= παρεχωρήσαμε τὸ δικαίωμα).

Διότι, εἶπέ μου, πότε ὁ διάβολος εἶχε δύναμιν

ἐπὶ τοῦ Ἰούδα; "Όταν εἰσῆλθε, λέγει, εἰς αὐτὸν ὁ Σατανᾶς. Ἄλλ' ἄκουσε τὴν αἰτίαν, ὅτι «κλέπτης ἦν, καὶ τὰ θαλλόμενα ἐθάσταζεν»⁹. Ὁ ἴδιος τοῦ ἔδωσε τὴν ἀνεσιν τῆς εἰσόδου· ἐπομένως δὲν κάμνει ὁ διάβολος τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ ἡμεῖς τὸν δεχόμεθα καὶ τὸν καλοῦμεν. Ἄλλὰ, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἐκεῖνος, λέγει, δὲν θὰ ἦσαν μεγάλα τὰ δεινὰ. Ἀλλὰ ἐπρόκειτο νὰ μὴ εἶναι δι' ἡμᾶς ἡ τιμωρία δεκτικὴ ἐξιλεώσεως· διότι τώρα μὲν, ἀγαπητέ, τὰ τῆς τιμωρίας δι' ἡμᾶς εἶναι ἡπιώτερα, ἐὰν δὲ μόνοι μας δημιουργῶμεν τὰ δεινὰ, ἀνυπόφορος θὰ ἦτο ἡ τιμωρία. Διότι εἰπέ μου, ἐὰν εἰς αὐτά, εἰς τὰ ὅποια ἔσφαλεν ὁ Ἀδάμ, χωρὶς συμβουλὴν ἔσφαλε, ποῖος θὰ τὸν ἔσωζεν ἀπὸ τοὺς κινδύνους; Ἀλλὰ δὲν θὰ ἔσφαλε, λέγει. Ἀπὸ ποῦ μοῦ τὸ λέγεις αὐτό; Διότι ὁ τόσον νωθρὸς καὶ ἐπιπόλαιος καὶ ἔτοιμος πρὸς ἀπερισκεψίαν, ὥστε νὰ δεχθῇ τοιοῦτου εἶδους συμβουλὴν, πολὺ περισσότερον καὶ ἄνευ αὐτοῦ θὰ εἶχε γίνεи τοῦτο (ἁμαρτωλός). Ποῖος διάβολος ἔρριπεν εἰς φθόνον τοὺς ἀδελφούς τοῦ Ἰωσήφ; Ἄν, λοιπόν, ἀγαπητοί, εἴμεθα προσεκτικοὶ καὶ ὁ διάβολος γίνεται δι' ἡμᾶς αἴτιος προκοπῆς· διότι εἰς τί ἔθλαψε τὸν Ἰώθ ἢ τόσον μεγάλη αὐτοῦ δολιότης;

Μὴ εἶπης, λέγει, αὐτό, ἀλλὰ ὁ ἀδύνατος θλάπτεται. Ἀλλὰ ὁ ἀδύνατος, καὶ ἂν δὲν ὑπάρχη διάβολος, θλάπτεται. Ἀλλὰ περισσότερον, λέγει, μὲ τὴν ἐπίδρασιν ἐκεῖνου. Ἀλλὰ ὀλιγώτερον τιμωρεῖται, ὅταν ἁμαρτήσῃ μὲ τὴν ἐπίδρασιν ἐκεῖνου· διότι δὲν εἶναι δι' ὅλα τὰ ἁμαρτήματα αἱ ἴδιαι τιμωρίαι.

"Ἄς μὴ ἐξαπατῶμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας· δὲν εἶναι εἰς ἡμᾶς αἴτιος ὁ διάβολος, ἐὰν προσέχωμεν ἐκεῖνος

9. Ἰωάν. 12, 6.

μᾶς ἀφυπνίζει περισσότερον, ἐκεῖνος μᾶς ἐξεγείρει. Διότι εἶπέ μου, (κατὰ πρῶτον αὐτὰ ἃς ἐξετάσωμεν), ἃς μὴ ὑπάρχουν θηρία, ἃς μὴ ὑπάρχη ἀστάθεια ἀνέμων, οὔτε ἀσθένεια, οὔτε λύπαι, οὔτε θλίψεις, οὔτε κάτι ἄλλο ἐξ αὐτῶν τῶν τοιούτου εἵδους, τί δὲν θὰ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος; Περισσότερον χοῖρος παρὰ ἄνθρωπος, νομίζω, θὰ ἐγένετο, τρώγων καὶ μεθύων καὶ μὴ ἐνοχλούμενος ἀπὸ τίποτε ἐξ αὐτῶν. Τώρα δὲ αἱ φροντίδες καὶ αἱ μέριμναι εἶναι γύμνασμα ἐγκαρτερήσεως καὶ σχολεῖον, καὶ ἀγωγή ἀρίστης παιδείας.

Ἐξέταξε δὲ καὶ διαφορετικῶς ἃς τρέφεται κάποιος εἰς ἀνάκτορα, χωρὶς νὰ λυπῆται, οὔτε νὰ φροντίζει, οὔτε νὰ μεριμνᾷ, καὶ χωρὶς νὰ ἔχη αἰτίαν ὀργῆς, μήτε ἀποτυχίας, ἀλλὰ ὅλα, ὅσα θὰ ἐπιθυμήσῃ, ἃς τὰ πράττῃ, καὶ ἃς ἐπιτυχάνῃ, καὶ ἃς ἔχη ὅλους νὰ ὑπακούουν· δὲν θὰ γίνῃ ὁ τοιοῦτος περισσότερον παράλογος ἀπὸ κάθε θηρίον;

Τώρα δὲ ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἀκόνη ἡ ὁποία μᾶς τροχίζει εἶναι αἱ δύσκολοι περιστάσεις, αἱ θλίψεις· δι' αὐτὸ οἱ πτωχοὶ ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι φρονιμώτεροι τῶν πλουσίων, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι προσβάλλονται πανταχόθεν καὶ καταποντίζονται ἀπὸ πολλὰ κύματα. Καθ' ὅσον τὸ σῶμα μὲν τὸ νωθρὸν καὶ ἀκίνητον (εἶναι) ἀσθενικὸν καὶ ἀηδές, τὸ δὲ κινούμενον καὶ κοπιᾶζον καὶ ταλαιπωρούμενον εἶναι ὠραιότερον καὶ περισσότερον ὑγιές· αὐτὸ δὲ θὰ συναντήσῃ κανεὶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ψυχῆς.

Καὶ ὁ σίδηρος ὅταν μὲν εἶναι ἀφημένος κάτω, καταστρέφεται, ὅταν δὲ χρησιμοποιεῖται, λάμπει· καὶ ἡ ψυχὴ ὁμοίως κινουμένη (λάμπει)· κίνησις δὲ τῆς ψυχῆς εἶναι αὐταὶ αἱ περιστάσεις. Καὶ αἱ τέχναι καταστρέφονται, ὅταν δὲν κινῆται ἡ ψυχὴ· κινεῖται δέ, ὅταν δὲν εἶναι ὅλα σωστά· διότι κινεῖται ἀπὸ τὰ ἀντίθε-

τα. Ἐάν δὲν ὑπῆρχον τὰ ἀντίθετα, δὲν θὰ ὑπῆρχε τὸ αἴτιον τῆς κινήσεως· ὅπως, ἐάν ὅλα ἦσαν ὀρθῶς κατεσκευασμένα, δὲν θὰ εὔρισκε (λόγον) ἡ τέχνη νὰ κινῆται. Τοιοῦτοτρόπως καί, (ἐάν ὅλα ἦσαν εἰς ἡμᾶς συμφώνως πρὸς τὴν διάνοιάν μας, δὲν θὰ εὔρισκεν (αἰτίαν) ἡ ψυχὴ νὰ κινῆται, ἐάν πανταχοῦ συνεκρατεῖτο, θὰ ἦτο ἀηδής.

Δὲν βλέπεις ὅτι παρακινουῦμεν καὶ τὰς τροφούς νὰ μὴ κρατοῦν εἰς τὰς χεῖρας τὰ παιδιὰ συνεχῶς, ὥστε νὰ μὴ τὰ συνηθίζουν, μήτε νὰ τὰ καθιστοῦν διεφθαρμένα; Διὰ τοῦτο ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀνατρέφονται ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν γονέων γίνονται ἀσθενέστερα, ἐπειδὴ ἡ φροντίς ἡ εἰς ἀκατάλληλον καιρὸν καὶ χωρὶς μέτρον καταστρέφει τὴν υἰεῖαν των. Καλὸν (εἶναι) καὶ ἡ λύπη ἐν μέτρῳ, καλὸν καὶ ἡ φροντίς, καλὸν καὶ ἡ πτωχεία· διότι μᾶς κάνουν δυνατοὺς καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ ἀντίθετα· διότι κάθε ἓν ἐξ αὐτῶν, ἐάν γίνεται χωρὶς μέτρον, καταστρέφει, καὶ τὸ μὲν δημιουργεῖ νωθρότητα, τὸ δὲ καταστρέφει.

Δὲν βλέπεις ὅτι καὶ τοὺς ἰδικούς του μαθητάς ὁ Χριστὸς τοιοῦτοτρόπως τοὺς προτρέπει; Ἐάν δὲ ἐκεῖνοι εἶχον ἀνάγκην αὐτῶν, πολὺ περισσότερον ἡμεῖς. Ἐάν δὲ ἔχωμεν ἀνάγκην, ἅς μὴ ἀγανακτῶμεν, ἀλλὰ καὶ ἅς χαίρωμεν διὰ τὰς θλίψεις· διότι αὐτὰ τὰ φάρμακα εἶναι κατάλληλα διὰ τὰ τραύματά μας, τὰ μὲν πικρά, τὰ δὲ εὐχάριστα· ἕκαστον δὲ ἐξ αὐτῶν μόνον του θὰ ἦτο ἄχρηστον.

Ἄς ἔχωμεν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν Θεὸν δι' ὅλα αὐτὰ ἀνεξαίρετως· διότι δὲν ἐπιτρέπει αὐτὰ νὰ γίνωνται τυχαίως, ἀλλὰ διὰ τὸ συμφέρον τῶν ψυχῶν μας. Δεικνύοντες, λοιπόν, τὴν εὐγνωμοσύνην μας, ἅς εὐχαριστῶμεν, ἅς δοξάζωμεν, ἅς ὑπομένωμεν μὲ γενναϊότητα, σκεπτόμενοι τὴν προσωρινότητα αὐτῶν, καὶ ἔ-

χοντες ἐστραμμένην τὴν διάνοιάν μας πρὸς τὰ μέλλοντα, διὰ νὰ ὑποφέρωμεν εὐκόλως καὶ τὰ παρόντα, καὶ διὰ νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμή, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Ο Μ Ι Λ Ι Α Ν Ε' (55).

(Πράξ. 28, 17 - 31).

«Ἐγένετο δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας συγκαλέσασθαι τὸν Παῦλον τοὺς ὄντας τῶν Ἰουδαίων πρώτους. Συνελθόντων δὲ αὐτῶν, ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς· Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ, οὐδὲν ἐναντίον ποιήσας τῇ λαῷ ἢ τοῖς ἔθεσι τοῖς πατρώοις, δέσμιος ἐξ Ἱερουσολύμων παρεδόθην εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων· οἵτινες ἀνακρίναντές με ἐβούλοντο ἀπολῦσαι διὰ τὸ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου ὑπάρχειν ἐν ἐμοί. Ἀνταλεγόντων δὲ τῶν Ἰουδαίων, ἠναγκάσθην ἐπικαλέσασθαι Καίσαρα, οὐχ ὥς τοῦ ἔθνους μου ἔχων τι κατηγορήσαι. Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν παρεκάλεσα ὑμᾶς ἰδεῖν καὶ προσλαλήσαι· ἔνεκεν γάρ τῆς ἐλπίδος τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ἄλυσιν ταύτην περικείμεαι»¹.

α'. Ὁρθῶς πράττει αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ συμφέρον,

1. Πρόξ. 28, 17 - 20.

συγκαλῶν τοὺς προκρίτους τῶν Ἰουδαίων εἰς συνομιλίαν· διότι ἤθελε νὰ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰς κατηγορίας τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ τοὺς ἄλλους· τὸν ἑαυτὸν τοῦ μὲν, διὰ νὰ μὴ τὸν κατηγοροῦν, καὶ αὐτὸ τοὺς θλάπτῃ, ἐκείνους δέ, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι εἶναι τὸ πᾶν ἰδικόν τοὺς (ἐξαρτᾶται τὸ πᾶν ἐξ αὐτῶν)· διότι ἦτο φυσικὸν νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ φήμῃ ὅτι παρεδόθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων· αὐτὸ δὲ ἦτο ἄρκετὸν νὰ τοὺς πλήξῃ·

Ἀμέσως, λοιπόν, διὰ τοῦτο ἐτοιμάζεται, καὶ διὰ τὰ ἀφορῶντα τὸν ἑαυτὸν τοῦ τοιουτοτρόπως μὲ πρᾶοτητα ἀπολογεῖται. Ἰδὲ δὲ μὲ ποῖον τρόπον καὶ τὴν ἀπολογίαν ἐτοιμάζει, λέγων· «Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγώ, οὐδὲν ἐναντίον ποιήσας τῷ λαῷ ἢ τοῖς ἔθεσι τοῖς πατρώοις, δέσμιος ἐξ Ἱεροσολύμων παρεδόθην εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων». Ἐπειτα, ἀφοῦ εἶπε τοιουτοτρόπως, ἐπειδὴ ἦτο φυσικὸν νὰ εἴπουν μερικοὶ ἀκροαταί· «Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ σὲ παραδώσουν ἄνευ λόγου;» προσέθεσεν· «Οἵτινες ἀνακρίναντές με ἐβούλοντο ἀπολῦσαι· ὡς ἐάν ἔλεγεν· «Ὁμολογοῦν οἱ ἄρχοντες τῶν Ῥωμαίων, οἱ ὅποιοι καὶ μὲ ἀνέκριναν, καὶ ἤθελον νὰ μὲ ἐλευθερώσουν». Πῶς, λοιπόν, δὲν (τὸν) ἐλευθέρωσαν; Ἀντιλεγόντων Ἰουδαίων», λέγει.

Βλέπεις πῶς ἐλαττώνει τὰς ἀδικίας των; Διότι ἐάν ἤθελε νὰ τὰς αὐξήσῃ, ἦτο δυνατόν καὶ ὀρμητικώτερον νὰ συμπεριφερθῇ. Διὰ τοῦτο καὶ τοιουτοτρόπως εἰπὼν συνεπλήρωσεν· «Ἦναγκάσθην ἐπικαλέσασθαι Καίσαρα»· ὥστε τὸ πᾶν εἶναι διὰ συγγνώμην. Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ εἴπῃ κάποιος· «Τί λοιπόν; καὶ διὰ νὰ τοὺς κατηγορήσῃς, τὸ ἔχεις πράξει αὐτό;» διὰ τοῦ συμπεράσματος διορθώνεται ἡ καιροφυλακτοῦσα ὑπόνοια καὶ λέγει· «Οὐχ ὡς τοῦ ἔθνους μου ἔχων τι κατηγορήσαι»· δηλαδή, «ἐπεκαλέσθην τὸν Καίσαρα, ὅχι διὰ νὰ κατηγορήσω, ἀλλὰ διὰ νὰ διαφύγω τὸν κίνδυνον·

διότι ἔνεκα ὑμῶν εἶμαι δεμένος με αὐτὴν τὴν ἀλυσίδα». Τόσον ἀπέχω, λέγει, ἀπὸ τοῦ νὰ διάκειμαι πρὸς ὑμᾶς ἐχθρικῶς, ὥστε καὶ εἶμαι δεμένος με ἀλυσίδα.

Τί, λοιπόν, (πράττουν) ἐκεῖνοι; Τοιουτοτρόπως ὑπετάγησαν ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν, ὥστε ὄχι μόνον ὑπὲρ τῶν ἑαυτῶν των, ὁλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ὁμογενῶν νὰ ἀπολογηθοῦν διὰ τοῦτο, αὐτὸ δηλώνων, συμπληρώνει· «Οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν· Ἡμεῖς οὔτε γράμματα περὶ σοῦ ἐδεξάμεθα ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, οὔτε παραγενόμενός τις τῶν ἀδελφῶν ἀπήγγειλεν ἢ ἐλάλησέ τι περὶ σοῦ πονηρόν. Ἀξιοῦμεν δὲ παρὰ σοῦ ἀκοῦσαι ἃ φρονεῖς· περὶ μὲν γὰρ τῆς αἰρέσεως ταύτης γνωστόν ἐστιν ἡμῖν ὅτι πανταχοῦ ἀντιλέγεται». Ὡς ἐὰν ἔλεγον· «Οὔτε με ἐπιστολάς, οὔτε με ἀνθρώπους μᾶς ἐγνώρισαν κάτι διὰ σέ κακόν, ἀλλ' ὅμως θέλομεν νὰ ἀκούσωμεν ἀπὸ σέ».

Τοιουτοτρόπως τὰ ἀπέρριψαν ἐκ τῶν προτέρων, δεικνύοντες τὴν προσωπικὴν γνώμην, κα λέγουν· «Περὶ μὲν γὰρ τῆς αἰρέσεως ταύτης γνωστόν ἐστιν ἡμῖν ὅτι πανταχοῦ ἀντιλέγεται». Δὲν εἶπον ὅτι «ἀντιλέγομεν», ἀλλ' «ἀντιλέγεται», ἐλευθερώνοντες τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τὴν κατηγορίαν.

«Ταξάμενοι δὲ αὐτῷ ἡμέραν, ἤκον πρὸς αὐτόν εἰς τὴν ξενίαν πλείονες· οἷς ἐξετίθετο διαμαρτυρόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, πείθων τε αὐτοὺς τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τε τοῦ νόμου Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν ἀπὸ πρωτὶ ἕως ἐσπέρας. Καὶ οἱ μὲν ἐπείθοντο τοῖς λεγομένοις, οἱ δὲ ἠπίστουν». Εἶδες πῶς δὲν ἀπαντᾷ ἀμέσως, ἀλλὰ τοὺς καθορίζει ἡμέραν διὰ νὰ ἔλθουν καὶ νὰ ἀκούσουν· καὶ εἰς αὐτούς, ὅταν ἦλθον, ὠμίλει ἀπὸ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον καὶ ἀπὸ τοὺς προφήτας.

«Καὶ οἱ μὲν ἐπείθοντο, οἱ δὲ ἠπίστουν. Ἀσύμφωνοι δὲ ὄντες πρὸς ἀλλήλους, ἀπελύοντο, εἰπόντος τοῦ

Παύλου ρῆμα ἔν' Καλῶς τὸ ἅγ. Πνεῦμα ἐλάλησε διὰ Ἡσαΐου τοῦ Προφήτου πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, λέγον· Πορεύεθι πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ εἰπὼν· Ἄκοῃ ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴδῃτε· ἐπαχύνθη γάρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶ θαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μὴ ποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς»². Ὅταν ἔφευγον, ἐνῶ αὐτοὶ ἀντετάσσοντο, τότε παρουσιάζει τὸν Ἡσαΐαν, διὰ ἡ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τοὺς κατηγορήσῃ, ἀλλὰ νὰ τοὺς στηρίξῃ. Μὲ τὸ νὰ λέγῃ τί; «Ἄκοῃ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε». Βλέπεις πῶς τοὺς ἀπεστέρησε ἀπὸ κάθε συγγνώμην; ἂν θεθαίως δὲν τὰ ἀπεστράφησαν αὐτά; ἂν καὶ εἶχαν τὸν προφήτην ὁ ὁποῖος τὰ προεῖπεν ἀπὸ παλαιὰν ἐποχὴν αὐτά. Μὲ τὸ νὰ εἴπῃ δέ· «Ὁρθῶς», δεικνύει ὅτι καὶ δικαίως ἔχουν ἀποστερηθῇ· ὥστε ἔχει δοθῇ εἰς τὰ ἔθνη τὸ δικαίωμα νὰ γνωρίσουν αὐτὸ τὸ μυστήριον. Τίποτε, λοιπόν, παράδοξον, ἐὰν εἶχον ἀντίρρησιν ἀπὸ παλαιὰ αὐτὸ προελέγετο.

Ἐπειτα πάλιν κινεῖ τὴν προθυμίαν τὴν προερχομένην ἀπὸ τὰ ἔθνη κατ' αὐτῶν, προσθέτων καὶ λέγων· «Γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν ὅτι τοῖς ἔθνεσιν ἀπεστάλη τοῦτο τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ· αὐτοὶ καὶ ἀκούσονται. Καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος, ἀπῆλθον οἱ Ἰουδαῖοι, πολλὴν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς συζήτησιν. Ἐμείνει δὲ ὁ Παῦλος διετίαν ὅλην ἐν ἰδίῳ μισθώματι, καὶ ἀπεδέχετο πάντας τοὺς εἰσπορευομένους πρὸς αὐτόν, κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ διδάσκων τὰ περὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάσης παρρησίας ἀκωλύτως. Ἀ-

2. Ἡσαΐου 6, 9 - 10.

μήν». Ἐδῶ δεικνύει τὴν εἰς τὸ ἐξῆς ἐλευθερίαν τοῦ διότι κηρύττει ἀνεμποδίστως εἰς τὴν Ρώμην ὁ ἐμποδισθεὶς εἰς τὴν Ἰουδαίαν, καὶ ἔμεινεν ἐπὶ δύο ἔτη ἐκεῖ διδάσκων.

θ'. Ἀλλὰ ὡς ἴδωμεν ἐξ ἀρχῆς τὰ λεχθέντα. «Διὰ ταύτην οὖν, λέγει, τὴν αἰτίαν παρεκάλεσα ὑμᾶς ἰδεῖν»· δηλαδή, «διὰ τοῦτο ἠθέλησα, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν εἰς κάποιον νὰ κατηγορῇ καὶ νὰ ἀναφέρῃ αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἔρχονται εἰς τὸν νοῦν του, ὅτι δηλ. ἀφοῦ διέφυγον τὰς χεῖρας ἐκείνων, δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ἦλθον· διότι δὲν ἦλθον προξενῶν κακὰ εἰς ἄλλους, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποφύγω ὁ ἴδιος τὰ κακὰ. Αὐτοὶ δὲ (εἶπον) πρὸς αὐτόν· «Ἀξιοῦμεν ἀκοῦσαι παρὰ σοῦ ἃ φρονεῖς». Ἰδὲ ὅτι καὶ αὐτοὶ ἡπιώτερον ὁμιλοῦν. «Ἀξιοῦμεν», λέγει, καὶ θέλουν νὰ ἀπολογηθοῦν καὶ ὑπὲρ ἐκείνων διὰ τοῦτο καὶ ἦλθον, ἀφοῦ τοῦ ὥρισαν ἡμέραν. Αὐτὸ δὲ εἶναι ἀπόδειξις τοῦ ὅτι πολὺ κατηγοροῦν τοὺς ἑαυτούς των καὶ ὅτι δὲν ἔχουν θάρρος· διότι ἐὰν εἶχον θάρρος, τοῦλάχιστον θὰ ἔπραττον αὐτὸ καὶ θὰ συνηθοίζοντο, ὥστε νὰ τὸν πάρουν μὲ τὸ μέρος των, τῶρα δὲ ἐπειδὴ δὲν ἔχουν θάρρος, καὶ νὰ ἔλθουν ἐδίστασαν· ἄλλως τε καὶ ἔνεκα τοῦ ὅτι πολλάκις ἐδοκίμασαν, ἔδειξαν ὅτι δὲν εἶχον θάρρος. «Καὶ οἱ μὲν ἐπείθοντο τοῖς λεγομένοις, λέγει, οἱ δὲ ἡπίστουν, καὶ ἀσύμφωνοι ὄντες ἀπελύοντο»· δηλαδή, «μὴ ἔχοντες πίστιν ἐφευγον».

Ἰδὲ πῶς τῶρα δὲν σχεδιάζουν ἐναντίον τοῦ ἐπιβουλᾶς, ἀλλὰ εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ὅπου ἦσαν ὡς εἰς καταδυναστευσιν. Ἐνεκα ποίου, λοιπόν, σκοποῦ ἐτακτοποίησε κατ' οἰκονομίαν (ὁ Θεὸς) νὰ ἀπέλθῃ αὐτὸς ἐκεῖ, ἂν καὶ εἶπε· «Σπεῦσον, ἐξέλθε ἐξ Ἱερουσαλήμ;»³.

Διὰ νὰ φανερωθῇ καὶ ἡ κακία αὐτῶν, καὶ ἡ προφητεία τοῦ Χριστοῦ ἀληθής, ὅτι δὲν ἀνέχονται· καὶ διὰ νὰ μάθουν ὅλοι ὅτι εἶναι ἕτοιμος νὰ πάθῃ, καὶ διὰ νὰ γίνῃ πρὸς παρηγορίαν τῶν εὐρισκομένων εἰς Ἰουδαίαν τὸ κατ' οἰκονομίαν τακτοποιούμενον· καθ' ὅσον καὶ ἐκεῖ πολλὰ δευνὰ ὑπέστη. Ἐὰν δέ, κηρύττων τὰ Ἰουδαϊκά, ὑπέφερεν αὐτά, ἐὰν ἐκήρυττε τὰ τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, πῶς θὰ τὸν ἠνείχοντο; Δὲν ἐγένετο ἀνεκτὸς ὅταν προσέφερε ἀγνιστικὰς θυσίας⁴, καὶ πῶς θὰ ἦτο ἀνεκτὸς κηρύσσων;

Τί κατηγορεῖτε σεῖς; τί ἠκούσατε; Τίποτε τοιοῦτου εἶδους δὲν εἶπεν ἄνευ αἰτίας. Ἐφανερώθη, καὶ ὅλους τοὺς ἠρέθισεν. Εὐλόγως ἐπομένως εἰς τὰ ἔθνη ἀπενεμήθη ἡ σωτηρία, εὐλόγως ἐστάλη μακράν, μέλλων καὶ ἐκεῖ νὰ ὁμιλῇ εἰς τὰ ἔθνη. Πρόσεξε δέ· πρῶτους καλεῖ τοὺς Ἰουδαίους, ἔπειτα, ἀφοῦ ἐφανέρωσεν εἰς αὐτοὺς τὰ πράγματα, τότε ἔρχεται εἰς τοὺς ἐθνικούς.

Τὸ ὅτι εἶπε δὲ τοιουτοτρόπως, ὅτι «εἶπε τὸ Πνεῦμα», οὐδόλως εἶναι παράδοξον· καθ' ὅσον ἄγγελος λέγεται ὅτι λέγει ὅσα εἶπη ὁ Κύριος. «Καλῶς εἶπε, λέγει, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον»· ἀλλ' ἐδῶ μὲν τοιουτοτρόπως, ἐκεῖ δὲ ὅχι. Ἄλλως τε ὅταν κάποιος διηγῇται περὶ τῶν ὧν ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου, δὲν λέγει· «Ὁρθῶς εἶπεν ὁ ἄγγελος», ἀλλὰ «ὀρθῶς εἶπεν ὁ Κύριος, ὀρθῶς εἶπε τὸ Πνεῦμα»· ὥς ἐὰν ἔλεγε· «Δὲν ἀπιστεῖτε εἰς ἐμέ, ἀλλὰ εἰς τὸ Πνεῦμα». Ἐπομένως ἐξ ἀρχῆς τοῦτο τὸ προεγνώριζεν ὁ Θεός.

«Οἵτινες ἀνακρίναντές με, λέγει, ἐβούλοντο ἀπολύσαι»· δηλαδὴ «ἐπειδὴ δὲν εὗρον εἰς ἐμὲ τίποτε ἄξιον

καταδίκης, ἤθελον νὰ μὲ ἐλευθερώσουν». Καὶ ἐνῶ ἦτο πρέπον ἐκεῖνοι νὰ τὸν σώσουν, τὸν παρέδωκαν εἰς τοὺς Ρωμαίους· καὶ τόση ἦτο ἡ ἀφθονία τῆς ἐλευθερίας, ὥστε οὔτε ἐκεῖνοι κατάρθωσαν νὰ τὸν καταδικάσουν, ἀλλὰ τὸν παρέδωκαν δέσμιον.

«Ἦναγκάσθην, λέγει, ἐπικαλέσασθαι Καίσαρα, οὐχ ὥς τοῦ ἔθνους μου ἔχων τι κατηγορήσαι»· δηλαδή, «ὄχι διὰ νὰ ἐμβάλλω ἄλλους εἰς συμφοράς, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπαλλάξω τὸν ἑαυτόν μου ἐκ τῶν κακῶν, ἔπραξα αὐτό, καὶ ὄχι ἐκουσίως, ἀλλὰ ἐξ ἀνάγκης». Παρατήρησε ἐγκαρδιότητα λόγων· δὲν τοὺς ἀποξενώνει, ἀλλὰ τοὺς κάνει φίλους μὲ τὸ νὰ εἴπῃ· «Τοῦ ἔθνους μου». Πάλιν δὲ διαδίδει τὴν διδασκαλίαν. Καὶ δὲν εἶπεν· «Δὲν κατηγορῶ», ἀλλὰ «δὲν ἔχω κάτι νὰ κατηγορήσω», ἂν καὶ ὑπέστη τοιαῦτα δεινὰ τοιουτοτρόπως. Τίποτε, λοιπόν, ἐξ αὐτῶν δὲν λέγει, διὰ νὰ μὴ κάμῃ τὸν λόγον θαρετόν· οὔτε φαίνεται ὅτι κάμνει χάριν εἰς αὐτοὺς. Καὶ δι' αὐτὸ δὲν λέγει, ἀλλὰ ὑπαινίσσεται μόνον, καὶ ἀποσιωπᾷ· διότι αὐτὸ ἦτο ἕως τώρα τὸ ἄξιον ἐνδιαφέροντος, τὸ νὰ δείξῃ ὅτι τὸν παρέδωκαν δέσμιον εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ἐνῶ δὲ ἔπρεπε ἐκεῖνοι νὰ καταδικάσουν, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ κατηγορήσουν, περισσότερο ἀπολογοῦνται· μὲ ὅσα δὲ κάμνουν φανεράν τὴν ἀπολογίαν, κατηγοροῦν αὐτοὺς.

«Γνωστόν ἐστὶν ἡμῖν ὅτι πανταχοῦ, λέγει, ἀντιλέγεται». Ἀλλὰ ἐὰν καὶ αὐτὸ συμβαίνει, ὅμως καὶ πιστεύεται πανταχοῦ. «Οἷς ἐξετίθετο, λέγει, ἀπὸ τε νόμου καὶ προφητῶν». Ἰδὲ πάλιν ὅτι ὄχι ἀπὸ θαύματα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας τοὺς φिमώνει, καὶ ὅτι πανταχοῦ αὐτὸ πράττει· ἂν καὶ θεθαίως ἦτο δυνατόν καὶ θαύματα νὰ κάμῃ, ἀλλὰ δὲν ἦτο ἀκόμη, λοιπόν, πιστευτὸν τὸ πρᾶγμα διότι αὐτὸ ἦτο μέγα θαῦμα, τὸ νὰ ὁμολῇ ἀπὸ τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας.

Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι εἶναι παράδοξον, τὸ νὰ παραμείνουν αὐτοὶ ἀπειθοῦντες, προσθέτει καὶ προφητείαν, ἣ ὁποία λέγει· «Ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε»· περισσότερο, λέγει, τώρα, παρὰ τότε· «καὶ ὤψεσθε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε»· περισσότερο τώρα παρὰ τότε. Πρὸς ἐκείνους ἔχουν λεχθῇ αὐτά, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπίστευσαν, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι χαρακτηριστικὰ κατηγοροῦντος, ἀλλὰ ἀνατρέποντος τὸ σκάνδαλον.

Ἐγνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν, λέγει, ὅτι τοῖς ἔθνεσιν ἀπεστάλη τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ· αὐτοὶ καὶ ἀκούσονται». Διὰ τί, λοιπόν, συνομιλεῖς με ἡμᾶς; αὐτὰ δὲν τὰ ἐγνώριζες; Ναί, ἀλλὰ διὰ νὰ πεισθοῦν ἀπολογοῦμαι, καὶ διὰ νὰ μὴ δώσω εἰς κανένα ἀφορμὴν.

Ἐμείνει ἐξ ὃ Παῦλος διετίαν ὄλην, λέγει, διδάσκων μετὰ πάσης παρρησίας ἀκωλύτως. Ὅρθῳς προσέθεσεν αὐτό· διότι εἶναι δυνατόν νὰ ὁμιλῇ με παρρησίαν, ἀλλὰ με ἐμπόδια. Τὴν παρρησίαν, λοιπόν, τοῦ Παύλου, τίποτε δὲν τὴν ἐσταμάτησεν, ἀλλὰ καὶ ἀνεμποδίστως ἔλεγεν.

Ἐμείνει δὲ ὁ Παῦλος διετίαν ὄλην, λέγει, ἐν ἰδίῳ μισθώματι· τὸσον ἦτο λιτός, μᾶλλον δὲ τὸσον τὸν διδάσκαλόν του ἐμιμεῖτο εἰς ὅλα, ὥστε καὶ τὴν κατοικίαν εἶχεν ὅχι ἀπὸ ξένους κόπους, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος εἰργάζετο· διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἐν ἰδίῳ μισθώματι». Ὅτι δὲ καὶ ὁ Δεσπότης δὲν εἶχεν οἰκίαν, ἄκουε ὅτι ὁ ἴδιος λέγει πρὸς τὸν οὐχὶ ὁρθῳς εἰπόντα· «Ἀκολουθήσω σοι, ὅπου ἂν ἀπέρχῃ»· «Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις· ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει»⁵. Τοιουτοτρό-

πως ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἐδίδαξε τὸ νὰ μὴ ἔχουν τίποτε, μήτε νὰ προσηλώνωνται πολὺ εἰς τὰς θιωτικὰς ἀνάγκας.

«Καὶ ἀπεδέχετο τοὺς εἰσπορευομένους, λέγει, πρὸς αὐτόν, κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ». Ἰδὲ ὅτι τίποτε δὲν λέγει διὰ τὰ παρόντα, ἀλλὰ ὅλα διὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Βλέπεις τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ; Μέχρι αὐτῶν φθάνει τὸν λόγον ὁ συγγραφεύς, καὶ ἀφήνει διψῶντα τὸν ἀκροατὴν, ὥστε νὰ σκεφθῇ τὸ ὑπόλοιπον μόνος του. Αὐτὸ πράττουν καὶ οἱ ἔξω (ἐθνικοί)· διότι τὸ νὰ γνωρίζῃ (κάποιος) τὰ πάντα τὸν καθιστᾷ θραδύνουν καὶ χαλαρωμένον. Αὐτὸ δὲ πράττει, καὶ ὁποῖα τὰ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ δὲν λέγει, νομίζων ὅτι εἶναι περιττὸν αὐτὸ εἰς αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι ἀναγινώσκουν ὅσα ἔχουν συγγραφῇ καὶ οἱ ὁποῖοι μαθαίνουν ἀπὸ αὐτὰ νὰ προσθέτουν εἰς τὸν λόγον· διότι ὁπωσδήποτε, ὁποῖα τὰ πρότερα, τοιαῦτα εἶχε καὶ μετὰ ἀπ' αὐτό. Ἄκουε δὲ καὶ ποῖα μετὰ ταῦτα λέγει γράφων πρὸς τοὺς Ῥωμαίους: «Ὡς ἂν πορεύωμαι εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς»⁶.

γ'. Βλέπεις πῶς προέβλεπε τὰ πάντα ἡ ἀγία καὶ θεία κεφαλὴ, ὁ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν, ὁ ἔχων ψυχὴν ἡ ὁποία ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ τὰ πάντα μαζί, ὁ κατέχων τὰ πρωτεῖα Παῦλος; τοῦ ὁποίου διὰ τοὺς γνωρίζοντας καὶ μόνον τὸ ὄνομα εἶναι ἀρκετὸν πρὸς τόνωσιν τῆς ψυχῆς πρὸς σωφροσύνην, πρὸς τὸ νὰ ἀποτινάξῃ κάθε ὕπνον. Τὸν ἐδέχθη ἡ Ῥώμη δέσμιον ἐρχόμενον ἀπὸ τὴν θάλασσαν, διασωθέντα ἀπὸ ναυάγιον, καὶ ἡλευθερώθη ἀπὸ τὸ ναυάγιον τῆς πλάνης. Διότι ὡς κάποιος βασιλεὺς ὁ ὁποῖος ἐναυμάχησε καὶ ἐνί-

6. Ῥωμ. 15, 24.

κησε, ἐθάδιζε ἐπὶ τῆς θασιλικωτάτης ἐκείνης πόλεως. Δι' αὐτὰ ἔγραφεν· «Ἐλεύσομαι καὶ συναναπαύσομαι ὑμῖν ἐν πληρώματι εὐλογίας τοῦ Εὐαγγελίου»⁷, καὶ πάλιν· «Πορεύομαι διακονήσων εἰς Ἱερουσαλήμ»⁸. Δηλαδή, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔλεγεν· «Ἐλεημοσύνας ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου παρεγενόμην»⁹.

Εὐρίσκετο, λοιπόν, πλησιέστερον εἰς τὸν στέφανον τὸν ἐδέχθη ἡ Ρώμη δέσμιον, καὶ τὸν εἶδε νὰ ἔχη στεφανωθῇ καὶ νὰ ἔχη ἀναγνωρισθῇ. Ἐκεῖ «συναναπαύσομαι ὑμῖν»¹⁰ εἶπε· ἐδῶ «πορεύομαι διακονήσων εἰς Ἱερουσαλήμ»¹¹. Αὐτὸ δὲ ἦτο πάλιν ἀρχὴ τοῦ δρόμου, καὶ συνέκωνε θριάμβους μὲ θριάμβους, ἐπειδὴ ἦτο ἀτρόμητος (= ἀπτόητος).

Ἡ Κόρινθος τὸν ἐκράτησε δύο ἔτη, καὶ τρία ἡ Ἀσία, καὶ αὐτὴ ἕως τῶρα δύο, ὥστε διὰ δευτέραν φοράν ἔφθασεν, ὁπότε καὶ ἀπέθανε. «Ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ, λέγει, οὐδεὶς μοι συμπαραγένετο»¹². Τοιοῦτοτρόπως τότε ἐσώθη, καί, ἀφοῦ ἐπλήρωσε ὅλην τὴν οἰκουμένην διὰ τοῦ κηρύγματος, τοιοῦτοτρόπως ἀπέθανε.

Τί ἤθελες νὰ μάθης τὰ μετὰ ἀπὸ αὐτά; Τοιούτου εἶδους εἶναι καὶ ἐκεῖνα· δεσμά, ταλαιπωρία, ἀγῶνες, φυλακαί, ἐπιβουλαί, συκοφανταί, καθημερινοὶ θάνατοι. Εἶδες μικρὸν τμήμα αὐτοῦ; Κατάλαβε ὅτι καὶ τὸ ὑπόλοιπον εἶναι τοιοῦτον. Ὅπως ἀκριβῶς εἰς τὸν οὐρανόν, ὅσον μέρος ἰδῆς ἐξ αὐτοῦ, τόσον εἶναι καὶ τὸ

7. Ρωμ. 15, 29, 32.

8. Αὐτόθ. 25.

9. Πράξ. 24, 17.

10. Ρωμ. 15, 32.

11. Αὐτόθ. 25.

12. Β' Τιμοθ. 4, 16.

ἄλλο· διότι ἂν ἴδῃς ἐν τμήμα τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου καὶ ἂν πορευθῇς, τοιοῦτον θὰ ἴδῃς καὶ τὸ ὑπόλοιπον· ἢ ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἂν ἴδῃς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου μερικῶς, καταλαβαίνεις ἀπὸ αὐτὰς ποῖος (εἶναι) ὁ ἥλιος, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Παύλου. Εἶδες μερικῶς τὰς πράξεις του, ὅλαι τοιοῦτου εἶδους εἶναι, πλήρεις κινδύνων. Ἐκεῖνος ἦτο οὐρανός, ἔχων ἥλιον δικαιοσύνης, ὥστε ἦτο ὁ ἄνθρωπος καὶ καλύτερος τοῦ οὐρανοῦ.

Ἀσήμαντον νομίζεις ὅτι εἶναι αὐτό; Ἐγὼ θεθαίως δὲν νομίζω. Ὅταν εἴπῃς Ἀπόστολον, ἀμέσως ὅλοι αὐτὸν ἐννοοῦν· ὅταν (εἴπῃς) θαπτιστήν, ἀμέσως τὸν Ἰωάννην. Μὲ τί νὰ συγκρίνῃ κανεὶς τὰ λόγια ἐκείνου; μὲ θάλασσαν, ἢ καὶ μὲ ὠκεανόν; Ἀλλὰ τίποτε δὲν εἶναι ὁμοιον. Πολὺ ὀφθονώτερα εἶναι τὰ ρεύματα αὐτοῦ, καθαρώτερα, θαυύτερα, ὥστε δὲν θὰ σφάλῃ κάποιος ἂν εἴπῃ τὴν καρδίαν τοῦ Παύλου θάλασσαν καὶ οὐρανόν, τὸ μὲν (οὐρανόν) διὰ τὴν καθαρότητα, τὸ δὲ (θάλασσαν) διὰ τὴν θαθύτητα. Θάλασσα εἶναι, ὅχι ὀδηγοῦσα τοὺς ταξιδεύοντας ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν· ἐὰν κάποιος πλέῃ αὐτὴν τὴν θάλασσαν, θὰ πλεύσῃ μὲ εὐνοϊκὸν καιρόν. Εἰς αὐτὴν τὴν θάλασσαν δὲν (ὑπάρχουν) ἄνεμοι, ἀλλὰ ἀντὶ ἀνέμων Πνεῦμα ἅγιον θεῖον συνοδεύει τὰς ψυχὰς αἱ ὁποῖαι ταξιδεύουν· δὲν ὑπάρχουν ἐδῶ κύματα, δὲν ὑπάρχει σκόπελος, δὲν ὑπάρχουν θηρία· ὅλα ἡσυχά. Ἡ θάλασσα εἶναι ἡρεμωτέρα τοῦ λιμένος καὶ περισσότερον ἀσφαλῆς, χωρὶς νὰ ἔχῃ τίποτε ἄλμυρόν, ἀλλὰ καθαρὰν πηγὴν καὶ τρέχουσιν γλυκὰ νάματα, περισσότερον λαμπρὰν ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ διαυγεστέραν· εἶναι θάλασσα, ἢ ὁποῖα δὲν ἔχει πολυτίμους λίθους, οὔτε πορφύραν τοιαύτην, ἀλλὰ ἀποκτήματα πολὺ καλύτερα ἀπὸ αὐτά.

Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θέλει εἰς αὐτὸ τὸ πέλαγος νὰ ρίψῃ τὸν ἑαυτὸν του, δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ κολυμβητάς, οὔτε ἐλαίου, ἀλλὰ πολλῆς φιλοσοφικῆς διαθέσεως· θὰ εὔρῃ εἰς αὐτὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὁ τοιοῦτου εἵδους καὶ θὰ ἡμπορέσῃ νὰ γίνῃ βασιλεὺς, καὶ ὅλον τὸν κόσμον νὰ καταλάβῃ, καὶ νὰ εἶναι εἰς μεγίστην ἐκτίμησιν· αὐτὸς ὁ ὁποῖος πλέει εἰς αὐτὴν τὴν θάλασσαν δὲν θὰ ὑποστῇ ποτὲ ναυάγιον, ἀλλὰ θὰ γνωρίζῃ τὰ πάντα καλῶς. Ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς ὅσοι δὲν ἔχουν πείραν αὐτῆς τῆς θαλάσσης πνίγονται, τοιουτοτρόπως θεβαίως καὶ ἐδῶ· αὐτό, λοιπόν, ὑφίστανται καὶ οἱ αἵρετικοί, οἱ ὁποῖοι ἐπιχειροῦν τὰ ὑπὲρ τὴν δύναμιν των. Πρέπει θεβαίως, λοιπόν, νὰ γνωρίζωμεν τὸ θάθος, παρὰ νὰ ριψοκινδυνεύωμεν. Ἄν πρόκειται νὰ πλέωμεν αὐτὸ τὸ πέλαγος, ἅς εἴμεθα καλῶς ὠπλισμένοι. «Οὐκ ἠδυνήθην ὑμῖν, λέγει, λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκικοῖς»¹³.

Οὐδεὶς ἀνυπόμονος ἅς μὴ πλέῃ αὐτὸ τὸ πέλαγος. Ἄς κατασκευάσωμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας πλοῖα, δηλαδή, θιασύνην, προθυμίαν, προσευχάς, διὰ νὰ διανύσωμεν τὸ πέλαγος μὲ ἡρεμίαν· καθ' ὅσον αὐτὸ τὸ ὕδωρ εἶναι ζῶν. Ὅπως ἐάν κάποιος λάβῃ στόμα πυρός, τοιουτοτρόπως ὁ Παῦλος ἐπειδὴ γνωρίζει, ἐνδυναμοῦται· ὅπως ἂν κάποιος ἔχῃ μάχαιραν ὀξεῖαν, τοιουτοτρόπως ὁ τοιοῦτος πάλιν γίνεται ἀσυγκράτητος. Καὶ διὰ νὰ καταλάβῃ δὲ κάποιος τὰ τοῦ Παύλου ἔχει ἀνάγκην καθαροῦ θείου. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Γάλακτος ἐν χρεῖα κατέστητε, ἐπεὶ νωθοὶ γεγόνατε ταῖς ἀκοαῖς»¹⁴.

13. Α' Κορινθ. 3, 1.

14. Ἐβρ. 5, 12 - 11.

Διότι ὑπάρχει, ὑπάρχει ἀσθένεια τῆς ἀκοῆς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ στόμαχος δὲν θὰ ἐδέχετο ὑγιεινὰς τροφὰς καὶ δυσπέπτους, ἐὰν ἦτο ἀσθενής, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ ψυχὴ, ἐὰν ὑπερφηανεύεται, ἐὰν εὐρίσκεται εἰς ταραχήν, ἐὰν γίνεται χαλαρὰ καὶ ἀχαλίνωτος, δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ δεχθῇ τὸν πνευματικὸν λόγον. "Ἀκουε τοὺς μαθητὰς νὰ λέγουν· «Σκληρὸς ἐστὶν ὁ λόγος οὗτος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν;»¹⁵. "Ἄν δὲ εἶναι ἰσχυρὰ καὶ ὑγιής, ὅλα κατάλληλα, ὅλα εὐκόλα, ὑψηλότερα (= ἀνωτέρα) γίνεται καὶ ἐλαφρότερα, περισσότερον ἀνυψώνεται καὶ σηκώνεται εἰς ὕψος.

Αὐτά, λοιπόν, γνωρίζοντες, ἅς κάνωμεν ὑγιῇ τὴν ψυχὴν, καὶ ἅς μιμηθῶμεν τὸν Παῦλον, καὶ ἅς μιμηθῶμεν ἐκείνην τὴν γενναίαν καὶ ἀδιάφθορον ψυχὴν, διὰ νὰ δυνηθῶμεν, ὁφοῦ πορευώμεθα εἰς τὰ ἴχνη τῶν ὁσων ὑπ' ἐκείνου ἔχουν θιωθῇ, νὰ διαπλεύσωμεν τὸ πέλαγος τοῦ παρόντος θείου, καὶ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν ἡσυχον λιμένα, καὶ τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα ἔχει ὑποσχεθῇ ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ζῶντας ἀξίως τοῦ Χριστοῦ νὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

15. Ἰωάν. 6, 60.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ
(ΑΡΧΑΙΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ)

ΟΜΙΛΙΑ ΜΒ'. 42.

(Κεφ. ΙΘ'. στίχ. 21.) — « Ὡς δὲ ἐπληρώθη ταῦτα, ἔθετο ὁ Παῦλος ἐν τῷ Πνεύματι, διελθὼν τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἀχαΐαν, πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλὴμ, εἰπὼν ὅτι μετὰ τὸ γενέσθαι με ἐκεῖ δεῖ με καὶ Ῥώμην ἰδεῖν. Ἀποστείλας δὲ εἰς τὴν Μακεδονίαν δύο τῶν διακονούντων αὐτῷ, Τιμόθεον καὶ Ἑραστον, αὐτὸς ἐπέσχε χρόνον εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἐγένετο δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τάραχος οὐκ ὀλίγος περὶ τῆς ὁδοῦ. »

§. α'. Ἰκανῶς ἐνδιατρίψας τῇ πόλει, βούλεται μεταστῆναι πάλιν· διὸ καὶ πέμπει τὸν Τιμόθεον καὶ τὸν Ἑραστον εἰς Μακεδονίαν, αὐτὸς δὲ μένει εἰς Ἐφeson. Πῶς δέ, ἐξ ἀρχῆς ἐλόμενος εἰς Συρίαν ἀπελθεῖν, πάλιν εἰς Μακεδονίαν ὑποστρέφει; Δεικνὺς ὅτι πάντα οὐκ οἰκεία δυνάμει ἔπραττεν. Ἦδη προφητεύει, λέγων· « Δεῖ με καὶ Ῥώμην ἰδεῖν. » Τοῦτο δὲ εἶπεν, ἵσως παραμυθούμενος αὐτούς, ὡς οὐκ ἀπομένων, ἀλλ' ὡς πάλιν ἐγγυτέρω γινόμενος αὐτῶν, καὶ διανιστῶν τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν τῇ προφητείᾳ. Ἐντεῦθεν μοι δοκεῖ γράφειν Κορινθίοις ἀπὸ Ἐφέσου, καὶ λέγειν ὅτι « οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν ὑπὲρ τῆς θλίψεως τῆς γενομένης ἡμῖν ἐν τῇ Ἀσίᾳ. » (Β'. Κορινθ. α'. 8.). Ἐπειδὴ γὰρ ἐπηγγέλλετο εἰς Κόρινθον ἀπελθεῖν, ἀπολογεῖται, ἅτε βραδύνας, καὶ λέγει τὸν πειρασμὸν λοιπόν, τὰ κατὰ Δημήτριον διηγούμενος· τοῦτον γὰρ αἰνίττεται, τάραχον οὐκ ὀλίγον εἰπὼν περὶ τῆς ὁδοῦ γεγενῆσθαι. Πάλιν κίνδυνος, πάλιν τάραχος. Ὅρᾳς τὴν εὐδοκίμησιν; Ἐγένετο σημεῖα διπλᾶ, οἱ δὲ ἀντέλεγον. Οὕτω διὰ πάντων ὑφαίνεται τὰ πράγματα. « Δημήτριος

γάρ τις ὀνόματι, ἀργυροκόπος, ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος, παρείχετο τοῖς τεχνίταις ἐργασίαν οὐκ ὀλίγην· οὗς καὶ συναθροίσας, καὶ ἐπισυναγάγων τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτας, εἶπεν· Ἄνδρες, ἐπίστασθε ὅτι ἐκ ταύτης τῆς ἐργασίας ἡ εὐπορία ἡμῶν ἐστὶ καὶ θεωρεῖτε καὶ ἀκούετε ὅτι οὐ μόνον Ἐφέσου, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν πάσης τῆς Ἀσίας ὁ Παῦλος οὗτος πείσας μετέστησεν ὄχλον ἱκανόν, λέγων ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν ἀνθρώπων γινόμενοι. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο κινδυνεύει ἡμῖν τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν ἔλθειν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς μεγάλης θεᾶς ἱερὸν Ἀρτέμιδος εἰς οὐδὲν λογισθῆναι, μέλλειν δὲ καὶ καθαιρεῖσθαι τὴν μεγαλειότητα αὐτῆς, ἣν ὅλη ἡ Ἀσία καὶ ἡ οἰκουμένη σέβεται. » « Ποιῶν, φησί, ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος. » Καὶ πῶς ἐνι ναοὺς ἀργυροῦς γενέσθαι; Ἴσως ὡς κιθῶρια μικρά· πολλὴ γὰρ ταύτης ἦν ἡ τίμη ἐν Ἐφέσῳ, ὅπου καὶ τὸ ἱερὸν αὐτῶν ἐμπρησθὲν οὕτως ἐλύπησεν αὐτοὺς, ὡς τὸν ἐμπρησάντα κελεύειν μὴδὲ ὀνόματι λέγεσθαι. Ὅρα πανταχοῦ τὴν εἰδωλολατρείαν ἀπὸ χρημάτων γινομένην· κακεῖνοι διὰ χρήματα, καὶ οὗτος διὰ χρήματα, οὐχ ὡς τῆς εὐσεβείας κινδυνευούσης αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς τοῦ πορισμοῦ τὴν ὑπόθεσιν οὐκ ἔχοντος. Καὶ σκόπει κακίαν ἀνδρός. Εὐπορος ἦν αὐτός, καὶ αὐτῷ μὲν οὐ τοσαύτη ἐμελλε βλάβη γενέσθαι ἐκ τούτου, ἐκείνοις δὲ ἦν πολλή, ἅτε πένησιν οὔσι, καὶ ἀπὸ τῆς καθ' ἡμέραν ἐργασίας τρεφομένοις. Καὶ ὅμως οὗτοι μὲν οὐδὲν λέγουσιν, αὐτὸς δὲ κοινωνοὺς δὲ ὄντας αὐτοὺς τῆς τέχνης, κοινωνοὺς λαμβάνει καὶ τοῦ θορύβου. Εἶτα καὶ τὸν κίνδυνον ἠύξησεν, ἐπαγαγὼν ὅτι « κινδυνεύει ἡμῖν τοῦτο τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν ἔλθειν » τοῦτο γὰρ σχεδὸν διὰ τούτου δηλοῖ, ὅτι ἀπὸ τῆς τέχνης ταύτης κινδυνεύομεν εἰς λιμὸν ἐμπεσεῖν. Καίτοι τὰ εἰρημένα ἱκανὰ εἰς εὐτέθειαν αὐτοὺς ἀγαγεῖν, ἀλλὰ, ταλαίπωροί τινες ὄντες καὶ ψυχροί, ἐπισυνίστανται μᾶλλον, καὶ οὐκ ἐννοοῦσιν ὅτι, « εἰ ὁ ἄνθρωπος οὗτος τοσαῦτα ἰσχύει, ὡς μεταστῆσαι πάντας, καὶ κινδυνεύει τὰ τῶν θεῶν, ἡλίκος ὁ τούτου Θεός! » καὶ ὅτι, « πολλῶ μᾶλλον ἐκεῖνα ἡμῖν δώσει, ὑπὲρ ὧν φοβούμεθα. » Ἡ δὲ προκατέλαβεν αὐτῶν τὰς ψυχάς, λέγων ὅτι « οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων γινόμενοι. » Ὅρα ὑπὲρ τίνος ἀγανακτοῦσιν Ἕλληνες· ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι « οἱ ὑπὸ ἀνθρώπων γινόμενοι οὐκ εἰσὶ

θεοί. » Πανταχοῦ εἰς τὴν τέχνην ὡθεῖ τὸν λόγον. Εἶτα τὸ μάλιστα αὐτοὺς λυπῆσαν ὑστερον τίθησι, λέγων· « Οὐ μόνον δὲ τοῦτο τὸ μέρος κινδυνεύει· » τουτέστι, « τῶν μὲν ἄλλων οὐδεὶς λόγος, ἀλλ' ἔτι καὶ τὸ τῆς μεγάλης θεᾶς ἱερὸν Ἀρτέμιδος κινδυνεύει καθαιρεῖσθαι. » Εἶτα, ἵνα μὴ δόξη χρηματισμοῦ ἔνεκεν λέγειν ταῦτα, ὅρα τί προστίθουσιν. « Ἦν ἡ οἰκουμένη σέβεται. » Ὁρᾷς πῶς εἰδείξε μείζω τὴν τοῦ Παύλου δύναμιν, πάντας ἀθλοῦς καὶ ταλαιπώρους αὐτοὺς ἀποφαίνων, εἴ γε ἄνθρωπος ἐλαυνόμενος καὶ σκηνοποιὸς τοσαῦτα δύναται; Ὅρα παρ' ἐχθρῶν τὰς μαρτυρίας τοῖς Ἀποστόλοις γινομένης. Ἐκεῖ μὲν ἔλεγον· « Ἰδοὺ πεπληρώκατε τὴν Ἱερουσαλὴμ τῆς διδασκαλίας ὑμῶν » (Πράξ. ε'. 28.), ἐνταῦθα ὅτι « μέλλει καθαιρεῖσθαι τῆς Ἀρτέμιδος ἡ μεγαλειότης· » τότε « οἱ τὴν οἰκουμένην ἀναστατώσαντες » (Αὐτόθ. ιζ'. 6.) ἤκουον ὅτι « οὗτοι καὶ ἐνθάδε πάρεσι » (Αὐτόθ.), νῦν ὅτι « κινδυνεύει ἡμῖν τοῦτο τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν ἐλθεῖν. » Οὕτω καὶ Ἰουδαῖοι ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἔλεγον· « Ὁρᾷτε ὅτι ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ὑπάγει, καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν τὴν πόλιν. » (Ἰωάν. ιβ'. 19. καὶ ια'. 48.). « Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα ἐπλήσθησαν θυμοῦ. » Πότε ὁ θυμὸς γέγονεν; Ὅτε περὶ τῆς Ἀρτέμιδος ἤκουσαν, ὅτε περὶ τοῦ πορισμοῦ· τοιαῦτα γὰρ τὰ τῶν ἀγοραίων ἦθη, ἀπὸ τοῦ τυχόντος συναρπάζεσθαι καὶ ἐκκαίεσθαι. Διὰ ταῦτα μετ' ἐξετάσεως δεῖ ποιεῖν πάντα. Ὅρα δὲ πῶς καὶ ἦσαν εὐκαταφρόνητοι, ὡς πᾶσι προκεῖσθαι. « Ἀκούσαντες δέ, καὶ γενόμενοι πλήρεις θυμοῦ, φησὶν, ἔκραζον, λέγοντες· Μεγάλη ἡ Ἀρτεμις Ἐφεσίων! Καὶ ἐπλήσθη ἡ πόλις ὅλη τῆς συγχύσεως· ὥρμησάν τε ὁμαθυμαδὸν εἰς τὸ θέατρον. Συναρπάσαντες δὲ Γάϊον καὶ Ἀρίσταρχον Μακεδόνας, συνεχδήμους Παύλου, εἵλκυσαν αὐτούς. »

§. β'. Ἀπλῶς πάλιν ἐπίασιν ὡς ἐπὶ Ἰάσονος Ἰουδαῖοι, καὶ πανταχοῦ αὐτοῖς πρόκεινται· οὕτως οὐδὲν εἶχον κόμπου γεμον. οὐδὲ δόξης. « Τοῦ δὲ Παύλου βουλομένου εἰσελθεῖν εἰς τὸν δῆμον, οὐκ εἶων αὐτὸν οἱ μαθηταί. Τινὲς δὲ τῶν Ἀσιαρχῶν, ὄντες αὐτῷ φίλοι, πέμψαντες πρὸς αὐτόν, παρεκάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον. » Παρακαλοῦσιν, ὅτι ἄτακτος ἦσαν δῆμος, ἀλογίστην ῥύμην πάντα τολμῶντες. Καὶ ὁ Παῦλος πείθεται· οὐ

γάρ ἦν κενόδοξος, οὐδὲ φιλότιμος. « Ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλο τι ἔκραζον· ἦν γὰρ ἡ ἐκκλησία συγκεχυμένη, » (τοιούτον γὰρ τὸ πλῆθος· ἀπλῶς ἐπεται, καθάπερ πῦρ εἰς ὕλην ἐμπεσόν,) « καὶ οἱ πλείους οὐκ ᾔδεισαν τίνος ἕνεκεν συνεληλύθεισαν. Ἐκ δὲ τοῦ ὄχλου προεδίδασαν Ἀλέξανδρον, προβαλόντων αὐτὸν τῶν Ἰουδαίων. » Προεδάλοντο Ἰουδαῖοι οἰκονομικῶς, ἵνα μηδὲν ἔχωσιν ὕστερον ἀντιλέγειν. Οὗτος καὶ προβάλλεται, καὶ φθέγγεται, καὶ τί, ἄκουε· « Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος, κατὰσείσας τῇ χειρὶ, ἤθελεν ἀπολογεῖσθαι τῷ δήμῳ. Ἐπιγνόντων δὲ ὅτι Ἰουδαῖός ἐστι, φωνὴ ἐγένετο μία ἐκ πάντων, ὡς ἐπὶ ὥρας δύο κρᾶζόντων· Μεγάλη ἡ Ἀρτεμὶς Ἐφεσίων. » Παιδικὴ ὄντως ἡ διάνοια· καθάπερ φοβούμενοι μὴ σβεσθῇ τὸ σέβας αὐτῶν, συνεχῶς ἐδδών. Δύο ἔτη ἐκάθισεν ἐκεῖ, καὶ ὅρα πόσοι ἔτι Ἕλληνες ἦσαν. « Καταστείλας δὲ ὁ γραμματεὺς τὸν ὄχλον, φησὶν· Ἄνδρες Ἐφέσιοι, τίς γὰρ ἐστὶν ἄνθρωπος, ὃς οὐ γινώσκει τὴν Ἐφεσίων πόλιν νεωκόρον οὖσαν τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Διοπετοῦς; » Τούτῳ πρώτῳ τὸν θυμὸν αὐτῶν ἐσθεσε. « Καὶ τοῦ Διοπετοῦς. » Τοῦτο λέγει, ὡς οὐκ ὄντος δήλου τοῦ πράγματος. Ἱερὸν δὲ ἕτερον οὕτω ἐκαλεῖτο Διοπετές· ἦτοι τὸ εἰδῶλον τοίνυν τῆς Ἀρτέμιδος Διοπετές ἔλεγον, ὡς ἐκ τοῦ Διὸς τὸ ὄστρακον ἐκεῖνα πεπτωκός, καὶ οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπου γενόμενον· ἡ ἕτερον ἄγαλμα παρ' αὐτοῖς οὕτως ἐλέγετο. « Ἀναντιρρήτων οὖν ὄντων τούτων, δέον ἐστὶν ὑμᾶς κατεσταλμένους ὑπάρχειν, καὶ μηδὲν προπετές πράσσειν· ἡγάγετε γὰρ τοὺς ἄνδρας τούτους, οὔτε ἱεροσόλους, οὔτε βλασφημοῦντας τὴν θεὰν ὑμῶν. » Ἄρα τὸ πᾶν ψεῦδος· τοῦτα δὲ πρὸς τὸν δῆμον, ὥστε κακείνους ἐπιεικεστέρους γενέσθαι, φησὶν. « Εἰ μὲν οὖν Δημήτριος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τεχνῖται ἔχουσι πρὸς τινα λόγον, ἀγοραῖοι ἄγονται, καὶ ἀνθύπατοί εἰσιν· ἐγκαλείτωσαν ἀλλήλοις. Εἰ δέ τι περὶ ἐτέρων ἐπιζητεῖτε, ἐν τῇ ἐννόμῳ ἐκκλησίᾳ ἐπιλυθήσεται· καὶ γὰρ κινδυνεύομεν ἐγκαλεῖσθαι στάσεως περὶ τῆς σήμερον, μηδενὸς αἰτίου ὑπάρχοντος, περὶ οὗ [οὔ] δυνησόμεθα ἀποδοῦναι λόγον τῆς συστροφῆς ταύτης. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπέλυσε τὴν ἐκκλησίαν. » Ἐννομον ἐκκλησίαν, φησί, διότι τρεῖς ἐκκλησίαι ἐγίνοντο κατὰ νόμον καθ' ἕκαστον μῆνα· αὕτη δὲ ἦν παράνομος. Εἶτα καὶ ἐφόβησεν αὐτοῦς, εἰπὼν· « Κινδυνεύο-

μεν ἐγκαλεῖσθαι στάσεως. » Ἄλλ' ἰδῶμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα.
 « Ὡς δὲ ἐπληρώθη ταῦτα, φησὶν, ἔθετο ὁ Παῦλος ἐν τῷ Πνεύματι, διελθὼν τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἀχαΐαν, πορεύεσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα. » Οὐκ ἔτι ἀνθρωπίνως ἐνταῦθα ποιεῖ, ἀλλὰ Πνεύματι, ᾧ καὶ προεῖλετο διελθεῖν. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ « ἔθετο, » καὶ τοιαύτην ὁ λόγος ἔννοιαν ἔχει. Τίνος δὲ ἔνεκεν ἀποστέλλει Τιμόθεον καὶ Ἑραστον, οὐ λέγει· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ περὶ τούτου εἰπεῖν τὸ « ἐν Πνεύματι. » « Διὸ μηκέτι στέγοντες, εὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι ἐν Ἀθήναις μόνοι. » (Α'. Θεσσαλ. γ'. 1.). Καὶ ὅρα· δύο τῶν διακονούντων αὐτῷ ἀπέστειλε, τὴν τε παρουσίαν ἀπαγγεῖλαι καὶ προθυμότερους ποιῆσαι. Μάλιστα πάντων τῇ Ἀσίᾳ ἐνδιατρίβει. Εἰκότως· ἐκεῖ γάρ ἦν ἡ πολλὴ φατρία τῶν φιλοσόφων. Καὶ ἑλλῶν, πάλιν αὐτοῖς διελέγετο· καὶ γὰρ πολλὴ ἦν ἐκεῖ ἡ δεισιδαιμονία. « Δημήτριος γάρ τις, φησὶν, ἀργυροκόπος, συναθροίσας τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτας, εἶπεν· Ἄνδρες, ἐπίστασθε καὶ θεωρεῖτε καὶ ἀκούετε· » οὕτω κατάδηλον ἦν τὸ γινόμενον. « Ὅτι οὗτος, φησὶν, ὁ Παῦλος πείσας μετέστησεν ἱκανὸν ὄχλον. » Ὡστε οὐ βιαίως, εἰ ἔπεισεν· οὕτω δὲ πείθειν πόλιν. Εἶτα ἐπάγει, ὑπερ' αὐτῶν καλῆπτετο, ὅτι « οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν γινόμενοι. » Τί ἐστι τοῦτο; Ἀνατρέπει, φησί, τὴν τέχνην τὴν ἡμετέραν. Καὶ ἵνα μὴ ἐννοήσωσι, καὶ εἰπωσιν ὅτι μόνος ἄνθρωπος τοιαῦτα ἰσχύει, καί, εἰ τοσοῦτον ἰσχύει, αὐτῷ δὲ πείθεσθαι, ἐπήγαγεν· « Ἦν ὅλη ἡ Ἀσία καὶ ἡ οἰκουμένη σέβεται. » Τὴν φωνὴν αὐτῶν ᾤοντο ἐπιτειχίζειν τῷ Πνεύματι τῷ θεῷ, ὄντες παῖδες Ἑλλήνες. Ἐκ ταύτης τῆς ἐργασίας, φησὶν, ἡ εὐπορία ἡμῶν ἐστι. Καὶ εἰ ἀπὸ ταύτης τῆς ἐργασίας εὐπορία ὑμῖν περιγίνεται, πῶς ἔπεισεν ἄνθρωπος εὐτελής; πῶς τοσαύτης ἐκράτησε συνηθείας; τί ποιῶν, ἢ τί λέγων; Οὐκ ἔστι Παύλου, οὐκ ἔστιν ἀνδρός. Καὶ τοῦτο ἀρκεῖ, τὸ εἰπεῖν ὅτι « οὐκ εἰσὶ θεοί. » Εἰ μὲν οὖν οὕτως εὐφώρατον τὸ τῆς ἀσεβείας, πάλαι καταγνωσθῆναι ἔδει, εἰ δὲ ἰσχυρόν, οὐχ οὕτως ἀναιρεθῆναι ταχέως. « Οὐ μόνον δέ, φησί, τοῦτο κινδυνεύει ἡμῖν τὸ μέρος. » Ὡς δὴ τί ποτε μεῖζον λέγων, τοῦτο ἐπήγαγεν. « Ἀκούσαντες δέ, καὶ γενόμενοι πλήρεις θυμοῦ, ἔκραζον· Μεγάλη ἡ Ἀρτεμις Ἐφεσίων· » κατὰ πόλιν γὰρ αὐτοῖς

ἦσαν θεοί. Καὶ οὕτω διέκειντο, ὡς διὰ τῆς φωνῆς ἀνακτώμενοι τὸ σέβας αὐτῆς, καὶ τὰ γεγενημένα ἀναλύοντες.

§. γ'. Ὅρα ἄτακτον πλῆθος. «Τοῦ δὲ Παύλου, φησί, βουλομένου εἰσελθεῖν εἰς τὸν δῆμον, οὐκ εἶων αὐτὸν οἱ μαθηταί. » Ὁ μὲν οὖν Παῦλος ἐβούλετο εἰσελθεῖν δημηγορῆσαι, (τοὺς γὰρ διωγμοὺς ἐλάμβανεν εἰς διδασκαλίαν,) ἀλλ' οἱ μαθηταὶ οὐκ εἶων αὐτόν. Σκόπει, πόση περὶ αὐτὸν προνοία κέχρηται πανταχοῦ. Καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτὸν ἐξήγαγον, ὥστε μὴ περὶ τὰ καίρια λαβεῖν τὴν πληγὴν· καίτοι γε ἤκουσαν ὅτι δεῖ καὶ Ῥώμην ἰδεῖν, ὅμως κωλύουσιν. Οἰκονομικῶς δὲ προαγορεύει, ἵνα μὴ τῷ γενομένῳ θορυβηθῶσιν. Οὕτως οὐδὲ πάσχειν τι αὐτὸν ἐβούλοντο. «Καὶ τῶν Ἀσιαρχῶν δέ τινες παρεκάλουν αὐτόν, φησί, μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὸ θέατρον. » Εἰδότες αὐτοῦ τὴν προθυμίαν, παρεκάλουν· οὕτω πάντες αὐτὸν ἐφίλουν οἱ πιστοί. Καὶ τίνος ἔνεκεν, φησὶν, ὁ Ἀλέξανδρος ἐβούλετο ἀπολογεῖσθαι; μὴ γὰρ αὐτὸς ἐνεκλήθη; Ὡστε καιρὸν εὑρεῖν, καὶ τὸ πᾶν καταστρέψαι καὶ ἐκκαῦσαι τοῦ δήμου τὸν θυμόν. Εἶδες θυμὸν ἄτακτον; Καλῶς καὶ ἐπιτιμητικῶς ὁ γραμματεὺς, «τίς ἐστι,» φησὶν, «ὃς οὐ γινώσκει τὴν Ἑρεσίῶν πόλιν; » Οὕτως εἰπὼν περὶ οὗ ἐφροβύντο· ὥσπερ ἔλεγεν· «Οὐ θεραπεύετε αὐτήν; » Καὶ οὐκ εἶπε· «Τίς γάρ ἐστιν, ὃς οὐ γινώσκει τὴν Ἀρτεμιν; » ἀλλὰ «τὴν πόλιν» τὴν ἡμετέραν, θεραπεύων αὐτούς. «Ἀναντιρρήτων οὖν τούτων ὄντων, θεὸν ἐστὶν ὑμᾶς κατεσταλμένους ὑπάρχειν. » Ταῦτα δῆθεν ἐγκαλεῖ, μονονουχὶ λέγων· «Τί τοίνυν ζητεῖτε, ὡς ἀδήλων ὄντων; φανερόν ὡς ἡ ὕbris εἰς τὴν θεὸν διαβαίνει. » Πρόσχημα τὴν εὐσέβειαν ἐβούλοντο ποιεῖν τοῦ χρηματισμοῦ. Εἶτα ἡρέμα καθάπτεται αὐτῶν, δεικνὺς ὅτι ἀλογίστως συνῆλθον. «Καὶ μηδέν, φησί, προπετὲς πράττειν. » Δεικνὺς ὅτι προπετῶς ἔπραξαν, τοῦτο εἶπεν. «Εἰ μὲν οὖν Δημήτριος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἔχουσι πρὸς τινὰ λόγον, ἀνθύπατοί εἰσι. » Καὶ τοῦτο λέγει, ἐγκαλῶν καὶ δεικνὺς ὅτι οὐκ ἔδει ιδιωτικῶν ἐγκλημάτων ἔνεκεν κοινὴν ἐκκλησίαν ποιεῖσθαι. «Καὶ γὰρ κινδυνεύομεν, φησὶν, ἐγκαλεῖσθαι. » Τούτῳ σφόδρα αὐτοὺς διηπόρησεν. «Οὐδενὸς αἰτίου, φησὶν, ὑπάρχοντος, περὶ οὗ δυνησόμεθα λόγον δοῦναι τῆς συστρεφῆς ταύτης.» Ὅρα πῶς οἱ ἄπιστοι φρονίμως ἀπολογοῦνται, πῶς συνετῶς. Οὕτως ἔσβησε τὸν θυμόν· ὥσπερ γὰρ ῥαδίως ἐξάπτε-

ται, οὕτω καὶ ῥαδίως σθέννυται. « Καὶ ταῦτα εἰπὺν, ἀπέλυσε τὴν ἐκκλησίαν, » φησὶν. Ὅρᾳς τὸν Θεὸν συγχωροῦντα τοὺς πειρασμούς, καὶ διεγείροντα, καὶ ἀφυπνίζοντα τοὺς μαθητὰς τούτοις, καὶ σφοδροτέρους ἐργαζόμενον; Μὴ δὴ καταπίπτωμεν τοῖς πειρασμοῖς; αὐτὸς γὰρ ποιήσει καὶ τὴν ἔκδοσιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν. Οὐδὲν οὕτω φίλους ποιεῖ καὶ συγκροτεῖ, ὡς θλίψεις· οὐδὲν οὕτω συνδεῖ καὶ ἐπισφίγγει τῶν πιστῶν τὰς ψυχὰς· οὐδὲν ἡμῖν τοῖς διδασκάλοις οὕτως ἐπιτῆδειον πρὸς τὸ τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα ἀκούεσθαι. Ἐν μὲν γὰρ ἀνέσει τυγχάνων ἀκροατῆς, χαυνός τε ἐστὶ καὶ ῥάθυμος, καὶ ἐνοχλεῖσθαι δοκεῖ παρὰ τοῦ λέγοντος, ἐν δὲ θλίψει καὶ στενοχωρίᾳ εἰς πολλὴν ἐπιθυμίαν ἀκροάσεως ἐμπίπτει· στενοχωρούμενος γὰρ τὴν ψυχὴν, πανταχόθεν ζητεῖ παραμυθίαν τῆς θλίψεως εὐρεῖν· οὐ μικρὰν δὲ φέρει λόγος παραμυθίαν. Τί οὖν, φησὶν, οἱ Ἰουδαῖοι; πῶς θλιβόμενοι ἀπὸ τῆς ὀλιγοψυχίας οὐκ ἤκουον; Ὅτι Ἰουδαῖοι ἦσαν, οἱ αἰεὶ ἀθλονεῖς καὶ ταλαιπῶροι· ἄλλως τε καὶ ὅτι καὶ ἐκεῖ πολλὴ ἡ θλίψις ἦν, ἡμῖν δὲ περὶ συμμέτρου ὁ λόγος. Ὅρα γὰρ· προσεδόκησαν ἀπαλλάττεσθαι τῶν κατεχόντων αὐτοὺς κακῶν ἐκεῖνοι, καὶ μυρίοις περιέπεσον μᾶλλον δεινοῖς· τοῦτο δὲ οὐχ ὥς ἔτυχεν ἀπορεῖ ψυχὴν. Αἱ θλίψεις ἀποσχίζουσιν ἡμᾶς τῆς συμπαθείας τῆς πρὸς τὸν παρόντα κόσμον· εὐθέως γοῦν τὸν θάνατον αἰτούμεν, καὶ οὐκ ἐσμὲν φιλοσώματοι, ὅπερ μέγιστον φιλοσοφίας μέρος ἐστὶ, μὴ κεχηνέναι μηδὲ προσδεδέσθαι τῇ περὶ ζῶσιν ζωῇ. Ἡ θλιβομένη ψυχὴ οὐ βούλεται περὶ πολλὰ εἶναι, ἀλλ' ἀναπαύσεώς τινος μόνον καὶ ἡσυχίας ἐρᾷ· ἀγαπητὸν αὐτῇ τῶν παρόντων ἀπαλλαγῆναι, καὶν μηδὲν ἕτερον ἤ. Καθὰπερ σῶμα πεποννηκὸς καὶ ταλαιπωρηθὲν οὐκ ἐρᾷ βούλεται, οὐ γαστρίζεσθαι, ἀλλ' ἀναπαύεσθαι, καὶ ἡσυχῇ κεῖσθαι, οὕτω καὶ ψυχὴ, μυρίοις ταριχευθεῖσα κακοῖς, πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ ἡσυχίαν ἐπείγεται εἶναι. Ἡ ἐν ἀνέσει οὐσα ἐπτόχεται, τεθορύβηται, μετέωρός ἐστιν· αὕτη δέ, οὐδὲν κεχηνὸς ἔχουσα οὐδὲ διαρρέον, ὅλη συνέσφιγεται καὶ μένει ἀμετεώριστος· καὶ ἡ μὲν ἀνδρειοτέρα, ἡ δὲ παιδικωτέρα ἐστὶ· καὶ ἡ μὲν βαρυτέρα, ἡ δὲ κουφοτέρα. Καὶ καθὰπερ ἐν πολλῷ ὕδατι ἐμπεσόν τι κοῦρον σαλεύεται, οὕτω καὶ εἰς πολλὴν χαρὰν ἐμπεσοῦσα ψυχὴ. Καὶ τὰ μέγιστα δὲ ἡμῖν ἁμαρτήματα ἀπὸ πολλῆς ἡδονῆς γεγεννημένα ἴδοι τις ἂν. Καί, εἰ βούλεσθε, οἰκίας ὑπογράψωμεν δύο, τὴν μὲν γαμούντων, τὴν δὲ πενθούντων, εἰσέλθω-

μεν τῷ λόγῳ πρὸς ἑκατέρους, ἴδωμεν τίς τίνος βελτίων· εὐρεθήσεται γὰρ ἡ τοῦ πενθοῦντος φιλοσοφίας γέμουσα, ἡ δὲ τοῦ γαμοῦντος ἀσχημοσύνης. "Ορα γάρ· αἰσχροῦ ἐκεῖ ῥήματα, γέλως ἄτακτος, βήματα ἄτακτότερα, στολὴ καὶ βάδισις ἀσχημοσύνης γέμουσα, σχήματα πολλῆς ἀνοίας καὶ μωρίας· καὶ ὅλως οὐδὲν ἕτερον, ἢ πάντα γέλως καὶ κατὰ γέλωτος τὰ ἐκεῖ. Οὐχ ὁ γάμος, λέγω, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ τὰ περὶ τὸν γάμον. Ἐκδασκχεύεται τότε ἡ φύσις, ἄλογα ἀντὶ ἀνθρώπων οἱ παρόντες γίνονται, οἱ μὲν ὡς ἵπποι χρεμετίζουσιν, οἱ δὲ ὡς ὄνοι λακτιζοῦσι· πολλὴ ἡ διάχυσις, πολλὴ ἡ διάλυσις, οὐδὲν σπουδαῖον, οὐδὲν γενναῖον· πολλὴ ἐκεῖ τοῦ διαδόλου ἡ πομπή, κύμβαλα, αὐλοὶ καὶ ἄσματα, πρηνείας γέμοντα καὶ μοιχείας. Ἄλλ' οὐκ ἐκεῖ, ἔνθα τὸ πένθος, ἀλλὰ πάντα εὐτακτα· πολλὴ γὰρ ἡ σιγή, πολλὴ ἡ ἡσυχία, πολλὴ ἡ καταστολή, οὐδὲν ἄτακτον, οὐδὲν ἄρρυθμον· εἴ τίς τι καὶ ἐφλέγξατο, πάντα φιλοσοφίας γέμοντα ῥήματα ἐφθέγξατο· καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι παρ' ἐκείνων τὸν καιρὸν οὐκ ἄνδρες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἰκεῖοι καὶ γυναῖκες φιλοσοφοῦσι· τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ πένθους φύσις. Καὶ δοκοῦσι μὲν παρακαλεῖν τὸν πενθοῦντα, μυρία δὲ φθέγγονται δόγματα, φιλοσοφίας μεστά· εὐχαὶ εὐθέως ὥστε μέχρι τούτου στῆναι, καὶ ἱκανοὶ οἱ τὸν πεπονηκότα παραμυθούμενοι, καὶ ἀπαριθμήσεις τῶν τοιαῦτα πενθοῦντων μυρίαί. Τί γάρ ἐστιν ἄνθρωπος; Τῆς φύσεως ἐξέτασις τῆς ἡμετέρας.

§. δ'. Τί τοίνυν ἐστὶν ἄνθρωπος; Τοῦ βίου καὶ τῆς εὐτελείας αὐτοῦ κατηγόρια, ἀνάμνησις τῶν ἐν τῷ μέλλοντι πραγμάτων, τῆς κρίσεως. Ἐκαστος οἶκαδε ἀναχωρεῖ, ἀπὸ μὲν γάμου λυπούμενος, ὅτι δὴ αὐτὸς μὴ ἐν εὐπραγίᾳ ἐστίν, ἀπὸ δὲ πένθους ἀνειμένος, ὅτι δὴ μὴ τοιαῦτα ἔπαθε, καὶ τὴν φλεγμονὴν σθέσας ἄπασαν ἀπῆλθεν. Ἀλλὰ τί; θέλεις τὰ δεσμωτήρια καὶ τὰ θεάτρα ἀντεξετάσωμεν; Ὁ μὲν γὰρ θλίψεως, ὁ δὲ ἡδονῆς τόπος. Φέρε οὖν ἴδωμεν τὰ ἐξ ἑκατέρων συμβαίνοντα. Ἐκεῖ φιλοσοφία πολλή· ἔνθα γὰρ ἀθυμία, καὶ φιλοσοφία πάντως. Ὁ πρὸ τούτου πλουτῶν, ὁ μεγάλα φυσῶν καὶ τοῦ τυχόντος ἀνέξεται, διαλεγομένου πρὸς αὐτόν, τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀθυμίας καθάπερ· τινὸς πυρὸς σφοδροτέρου ἐπιπεσόντος αὐτοῦ τῇ ψυχῇ, καὶ μαλάττοντος τὸ σκληρόν· τότε ταπεινὸς γίνεται, τότε σκυθρωπός, τότε τῆς μεταβολῆς αἰσθάνεται τῆς βιωτικῆς, τότε καρτερεῖ πρὸς πάντα. Ἐν δὲ θεάτρῳ πάντα τὰ ἐναντία, γέλως, αἰ-

σχροτής, πομπή διαβολική, διάχυσις, ἀνάλωμα χρόνου, καὶ δαπάνη ἡμερῶν περιττή, ἐπιθυμίας ἀτόπου κατασκευή, μοιχείας μελέτη, πορνείας γυμνάσιον, ἀκολασίας διδασκαλεῖον, προτροπὴ αἰσχρότητος, γέλωτος ὑπόθεσις, ἀσχημοσύνης παραδείγματα. Ἄλλ' οὐ τὸ δεσμωτῆριον τοιοῦτον· ἀλλ' ἐκεῖ ταπεινοφροσύνη, παράκλησις, φιλοσοφίας προτροπή, ὑπεροψία τῶν βιωτικῶν· πάντα πεπάτῃται καὶ καταπεφρόνηται, καὶ καθάπερ παιδίῳ παιδαγωγὸς ὁ φόβος ἐφέστηκε, πρὸς πάντα τὰ δέοντα ρυθμίζων αὐτόν. Ἄλλά, εἰ βούλει, πάλιν ἐτέρως ἐξετάσωμεν τοὺς αὐτοὺς τόπους. Ἐβουλόμην συντυχεῖν ἀνθρώπων, ἀπὸ θεάτρου κατιόντι, καὶ ἄλλῳ ἀπὸ δεσμωτηρίου ἐξιόντι, καὶ εἶδες ἂν τοῦ μὲν τὴν ψυχὴν ἐπτοημένην, τεβορυθημένην, δεδεμένην ὄντως, τοῦ δὲ ἀνειμένην, λελυμένην, ἐπερωμένην· ὁ μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ θεάτρου ἀναχωρεῖ, ταῖς ὄψει τῶν ἐκεῖ γυναικῶν προσδεθείς, παντὸς σιδήρου χαλεπώτερα φέρων δεσμά, τοὺς τόπους τοὺς ἐκεῖ, τὰ ῥήματα, τὰ σχήματα, ὁ δὲ ἀπὸ δεσμωτηρίου, πάντων ἀνεθείς, οὐκ ἔτι ἡγήσεται πᾶσχειν τι δεινόν, τοῖς τῶν ἐτέρων τὰ αὐτοῦ παραβάλλων· ὅτι οὐ δέδεται, χάριν εἴσεται λοιπόν, καταφρονήσει τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, πολλοὺς πλουτοῦντας ὁρῶν ἐν συμφοραῖς, πολλὰ καὶ μεγάλα δυναμένους καὶ δεδεμένους ἐκεῖ· καὶ ἀδίκως τι πάθῃ, καὶ πρὸς τοῦτο καρτερήσει· (καὶ γὰρ καὶ τούτου πολλὰ ἐκεῖ τὰ ὑποδείγματα·) εἰς ἔννοιαν ἐλεύσεται τῆς μελλούσης κρίσεως, καὶ φρίξει, τοὺς τόπους ἐνταῦθα ὁρῶν· καθάπερ γὰρ ἐνταῦθα, ἐν δεσμωτηρίῳ συγκεκλεισμένος, ἐπεικὴς πρὸς πάντας ἐστίν, οὕτω κακείνοι πρὸ τῆς κρίσεως, πρὸ τῆς μελλούσης ἡμέρας, πρὸς γυναῖκα, πρὸς παιδιά, πρὸς τοὺς οἰκέτας ἔσονται ἐπεικέστεροι. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ θεάτρου οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀηδέστερον ὄψεται τὴν γυναῖκα, καὶ δυσχερὴς πρὸς τοὺς οἰκέτους ἔσται, παροξυνθήσεται πρὸς τὰ παιδιά, ἐκθηριωθήσεται πρὸς πάντας. Μεγάλα κακὰ τὰ θεάτρα παρασκευάζει ταῖς πόλεσι, μεγάλα, καὶ οὐδὲ τοῦτο ἴσμεν ὅτι μεγάλα! Εἰ δὲ οὐκ ἀπεκάμετε, ἐξετάσωμεν καὶ τοὺς τοῦ γέλωτος τόπους, τὰ συμπόσια λέγω, ἐνθα παράσιτοι καὶ κόλακες καὶ πολλὴ ἡ τρυφή, καὶ τόπους ἐτέρους, ἐνθα χῳλοὶ καὶ ἀνάπηροι. Πάλιν ἐκεῖ μὲν μέθη καὶ τρυφή καὶ διάχυσις, ἐνταῦθα δὲ τούναγτιόν. Ὅρα καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος, ὅταν φλεγμαίνῃ, ὅταν εὐπαθῇ, ταχίστην ἔχει πρὸς νόσον μετάπτωσιν· ὅταν δὲ κατεαταλμένον ᾖ, οὐχ οὕτως. Ἴνα δὲ σαφέστερον ὑμῖν ὁ λέγω ποιήσω,

ἔστω σῶμα, ἔχον πολὺ αἷμα καὶ σάρκας πολλὰς καὶ σφριγῶν, τοῦτο καὶ ἀπὸ τῆς τυχεύσης τροφῆς πυρετὸν δυνήσεται τεκεῖν, ἂν ἀπλῶς ἀργήσῃ· ἔστω δὲ ἕτερον, λιμῶ μᾶλλον παλαιὸν καὶ θλίψει, τοῦτο δυσάλωτον καὶ δυσκαταγώνιστον πρὸς ἀρρώστειαν. Αἷμα κἂν ὑγιές ᾗ ἐν ἡμῖν, τῷ πλήθει πολλάκις νόσον ἔτεκεν· ἂν δὲ ὀλίγον ᾗ, κἂν μὴ ὑγιές, εὐκόλως κατεργασθῆναι δύναται. Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ ψυχῆς, ἡ μὲν ἐν ἀνέσει καὶ τρυφῇ ὀξυρρόπους ἔχει πρὸς ἁμαρτίαν τὰς ὁρμάς· καὶ γὰρ ἀπονοίας ἐγγύς ἡ τοιαύτη ἔστηκε, καὶ ἡδονῆς, καὶ κενοδοξίας, καὶ φθόνου, καὶ ἐπιβουλῶν, καὶ συκοφαντιῶν· ἀλλ' οὐχ ἡ ἐν θλίψει καὶ αὐταρκειᾷ, ἀλλὰ πάντων τούτων ἀπήλλακται. Ἰδοὺ ἡλίκη πόλις ἡμῖν ἐστὶν ἡ μεγάλη αὕτη. Πόθεν οὖν τίκτεται τὰ κακὰ; οὐκ ἀπὸ τῶν πλουτούντων; οὐκ ἀπὸ τῶν χαίροντων; Τίνες εἰς δικαστήρια ἔλκουσι; τίνες οὐσίας διασπαθῶσιν; οἱ ταλαίπωροι καὶ ἀπερρίμμενοι, ἢ οἱ μεγάλα φουσῶντες καὶ χαίροντες; Οὐκ ἐστὶν ἀπὸ ψυχῆς τεθλιμμένης γενέσθαι τι κακόν. Οἶδεν αὐτῆς τὸ κέρδος ὁ Παῦλος, διὰ τοῦτό φησιν· « Ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει. » (Ῥωμ. ε'. 3—5.). Μὴ δὴ καταπίπτωμεν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλ' ἐν ἅπασιν εὐχαριστῶμεν, ἵνα τι κερδάνωμεν μέγα, ἵνα εὐδοκιμήσωμεν παρὰ τῷ Θεῷ, τῷ τὰς θλίψεις συγχωροῦντι. Μέγα θλίψις ἀγαθόν, καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν παίδων τῶν ἡμετέρων μανθάνομεν· χωρὶς γὰρ θλίψεως οὐδὲν ἂν μάθοι χρήσιμον. Ἡμεῖς δὲ μᾶλλον αὐτῶν δεόμεθα θλίψεων· εἰ γὰρ ἐκεῖνα, τῶν παθῶν ἡρεμούντων αὐτοῖς, σφάλλει, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς, καὶ μάλιστα τσοσούτοις συνεχόμενοι. Ἀλλ' ἡμᾶς μᾶλλον παιδαγωγούς ἔχειν ἐχρῆν· (παρὰ μὲν γὰρ τῶν παίδων τὰ ἁμαρτήματα οὐκ ἂν μεγάλα γένοιτο, παρὰ δὲ ἡμῶν σφόδρα μεγάλα·) παιδαγωγὸς δὲ ἡμῶν ἡ θλίψις. Μήτε οὖν ἐπισπώμεθα αὐτήν, καὶ παροῦσαν γενναίως φέρωμεν, αἰ μυρίων οὖσαν ἀγαθῶν αἰτίαν, ἵνα καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς ἀπολαύσωμεν, καὶ τῶν ἀποκειμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΓ'. 43.

(Κεφ. κ'. στίχ. 1.) — « Μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τὸν θόρυβον προσκαλεσάμενος ὁ Παῦλος τοὺς μαθητάς, καὶ ἀσπασάμενος, ἐξῆλθε πορευθῆναι εἰς τὴν Μακεδονίαν. »

§. α'. Ἔδει πολλῆς παρακλήσεως ἀπὸ τῆς ταραχῆς ἐκείνης. Τοῦτο δὴ καὶ ποιεῖ, καί, ἵνα παρακαλέσῃ τοὺς μαθητάς, ἔρχεται εἰς Μακεδονίαν, εἴτα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ὅτι σφόδρα αὐτοὺς παρέκάλεσεν, ἀκούει. « Διελθὼν δὲ τὰ μέρη ἐκεῖνα, καὶ παρακαλέσας αὐτοὺς λόγῳ πολλῷ, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ποιήσας τε μῆνας τρεῖς, γενομένης αὐτῷ ἐπιβουλῆς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, μέλλοντι ἀνάγεσθαι εἰς τὴν Συρίαν, ἐγένετο γνώμη τοῦ ὑποστρέφειν διὰ Μακεδονίας. Συνείπετο δὲ αὐτῷ ἄχρι τῆς Ἀσίας Σώπατρος Βeroιαῖος, Θεσσαλονικέων δὲ Ἀρίσταρχος καὶ Σεχοῦνδος καὶ Γάϊος Δερβιχῖος καὶ Τιμόθεος, Ἀσιανοὶ δὲ Τυχικός καὶ Τρόφιμος. Οὗτοι προελθόντες ἔμενον ἡμᾶς ἐν Τρωάδι. » Πάλιν διώκεται ὑπὸ Ἰουδαίων, καὶ ἔρχεται εἰς Μακεδονίαν. Πῶς δὲ τὸν Τιμόθεον Θεσσαλονικεῖα φησὶν; Οὐ τοῦτο λέγει, ἀλλὰ, « προέλαβον, » φησὶν, « οὗτοι εἰς τὴν Τρωάδα, προδοποιοῦντες αὐτῷ. » « Ἡμεῖς δὲ ἐξεπλεύσαμεν μετὰ τῆς ἡμέρας τῶν Ἀζύμων ἀπὸ Φιλίππων, καὶ ἦλθομεν πρὸς αὐτοὺς εἰς τὴν Τρωάδα ἄχρις ἡμερῶν πέντε, οὗ διετρίψαμεν ἡμέρας ἑπτὰ. » καὶ γὰρ τὰς ἑορτάς ἐμοὶ δοκεῖ σπουδάζειν αὐτὸν ποιεῖν ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσιν. Ἀπὸ Φιλίππων ἐκπλεῖ, ἐνθα τὰ κατὰ τὸ δεσμωτήριον ἐγένετο. Τρίτον δὲ τοῦτο εἰς Μακεδονίαν ἐκνήλθι, καὶ πολλὰ μαρτυρεῖ τοῖς Φιλιππησίαις, διὸ καὶ ἐνδιατρίβει ἐκεῖ. « Ἐν δὲ τῇ μιᾷ τῶν Σαββάτων, συνηγμένων τῶν μαθητῶν κλάσαι ἄρτον, ὁ Παῦλος διελέγετο αὐτοῖς, μέλλων ἐξιέναι· παρέτεινέ τε τὸν λόγον μέχρι μεσονυκτίου. » Ὅρα πῶς πάντα πάρεργα ἦν τοῦ κηρύγματος. Πεντηκοστὴ τότε ἦν, καὶ Κυριακὴ ἦν, ὁ δὲ καὶ μέχρι μεσονυκτίου τὴν διδασκαλίαν ἐκτείνει· οὕτω τῆς τῶν μαθητῶν σωτηρίας ἐφίετο, ὅτι οὐδὲ τὴν νύκτα εἰσίγα, ἀλλὰ τότε μᾶλλον διελέγετο, ἅτε ἡσυχίας οὔσης. Ὅρα πῶς καὶ πολλὰ διελέγετο καὶ παρ' αὐτὸν τοῦ δείπνου τὸν καιρὸν. Ἀλλὰ συνετάραξε τὴν ἑορτὴν ὁ διάβολος, οὐ μὴν ἴσχυσε, βαπτίσας τὸν ἄκροατὴν ὕπνῳ καὶ κατενεγκών. Καὶ ὅπως συμβαίνει, ἡρμήνευσεν ἐπαγαγών· « Ἦσαν δὲ λαμπάδες ἱκαναὶ ἐν

τῷ ὑπερφῶ, οὗ ἤμεν συνηγμένοι. Καθήμενος δέ τις νεανίας, ὀνόματι Εὐτυχος, ἐπὶ τῆς θυρίδος, καταφερόμενος ὑπὸ βαθεῖ, διαλεγομένου τοῦ Παύλου ἐπὶ πλεῖον, κατενεχθεὶς ὑπὸ τοῦ ὕπνου, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ τριστέγου κάτω, καὶ ἦρθη νεκρός. Καταβὰς δὲ ὁ Παῦλος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτῷ, καὶ συμπεριλαβὼν αὐτόν, εἶπε· Μὴ θορυβεῖσθε· ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἐστίν. Ἀναβὰς δέ, καὶ κλάσας ἄρτον καὶ γευσάμενος, ἐφ' ἱκανόν τε ὁμιλήσας ἄχρις αὐγῆς, οὕτως ἐξῆλθεν. Ἦγαγον δὲ τὸν παῖδα ζῶντα, καὶ παρεκλήθησαν οὐ μετρίως. » Θέα δέ μοι τὸ θέατρον ὅπως ἦν συγκεκροτημένον, (« συνηγμένων γὰρ τῶν μαθητῶν, » φησί,) καὶ τὸ σημεῖον οἶον (« ἐπὶ θυρίδος » γάρ, φησίν, « ἐκάθητο, καὶ ἄωρὶ τῶν νυκτῶν ») τοσοῦτος ἦν ὁ πόθος τῆς ἀκροάσεως. Αἰσχυνῶμεν ἡμεῖς, μηδὲ ἐν ἡμέρᾳ τοῦτο ποιοῦντες. Ἀλλὰ Παῦλος διελέγετο, φησί, τότε. Τί λέγεις; Καὶ νῦν Παῦλος διαλέγεται, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τότε Παῦλος οὐδὲ νῦν, ἀλλ' ὁ Χριστός, καὶ οὐδεὶς ἀκούει. Οὐχὶ θυρίς ἐστὶ νῦν, οὐ πείνα, οὐχ ὕπνος ἐνοχλεῖ, καὶ ὅμως οὐκ ἀκούομεν· οὐ στενοχωρία τόπου, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι, καίτοι νεανίας ἐκεῖνος ὢν, οὐκ ἦν ῥάθυμος, καί, ὑπὸ καταφερόμενος, οὐκ ἀπέστη, οὐδὲ εἶδισε τὸν κίνδυνον μὴ κατενεχθῆ. Εἰ δὲ καὶ νυστάξας κατέπεσε, μὴ θαυμάσης· οὐ γὰρ ἀπὸ ῥαθυμίας ἐνύσταξεν, ἀλλ' ἀπὸ ἀνάγκης φύσεως. Σὺ δέ μοι θέα ὅτι οὕτως ἔξεον τῇ προθυμίᾳ, ὅτι καὶ ἐν τριστέγῳ ἦσαν· οὐκ ἔστι γὰρ ἡ ἐκκλησία. « Μὴ θορυβεῖσθε, » φησίν· « ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἐστίν. » Οὐκ εἶπεν· « Ἀναστήσεται· ἐγερῶ γὰρ αὐτόν, » ἀλλὰ τί; « Μὴ θορυβεῖσθε. » Ὅρα τὸ ἄτυπον καὶ παρακλητικόν. « Ἀναβὰς καὶ κλάσας, φησίν, ἄρτον καὶ γευσάμενος. » Τοῦτο διέκοψε τὸν λόγον, οὐ μὴν ἐβλάψεν. Ὅρας τοῦ δειπνοῦ τὸ ἀπέριτον; « Καὶ γευσάμενος, φησίν, ἐφ' ἱκανόν τε ὁμιλήσας ἄχρις αὐγῆς, οὕτως ἐξῆλθεν. » Ὅρας πῶς διενυκτέρευον; Τοιαῦται αἱ τράπεζαι ἦσαν, ὥς νήφοντας πάλιν ἀπείναι τοὺς ἀκρατάς, καὶ πρὸς ἀκρόασιν εἶναι ἐπιτηδεύους. Τί κυνῶν διαφέρομεν ἡμεῖς; Ὅρατε πόσον τὸ διάφορον; « Ἦγαγον δὲ τὸν παῖδα ζῶντα, καὶ παρεκλήθησαν οὐ μετρίως. » Σφόδρα παρακαλοῦνται, ὅτι τε ζῶντα ἀπέλαβον, ὅτι τε σημεῖον γέγονεν. « Ἡμεῖς δέ, προσελθόντες ἐπὶ τὸ πλοῖον, ἀνήχθημεν εἰς τὴν Ἀσσον, ἐκεῖ-

θεν μέλλοντες ἀναλαμβάνειν τὸν Παῦλον· οὕτω γὰρ ἦν διατεταγμένοι, μέλλων αὐτὸς πεζεύειν. Ὡς δὲ συνέβαλεν ἡμῖν εἰς τὴν Ἀσσον, ἀναλαβόντες αὐτὸν ἤλθομεν εἰς Μιτυλήνην. » Πολλαχοῦ τῶν μαθητῶν ὁ Παῦλος χωρίζεται· ἰδοὺ γὰρ πάλιν αὐτὸς μὲν πεζεύει, ἐκεῖνοι δὲ τῷ πλοίῳ ἀνάγονται, τὸ μὲν κουφότερον ἐκείνοις ἐπιτρέπων, τὸ δὲ ἐπιπονώτερον αὐτὸς αἰρούμενος. Ἐπέξευεν, ἅμα καὶ πολλὰ οἰκονομῶν, ἅμα καὶ παιδεύων μηδὲ αὐτοὺς χωρίζεσθαι αὐτοῦ. « Κάκειθεν ἀποπλεύσαντες τῇ ἐπαύριον, κατηντήσαμεν ἀντικρὺ Χίου· τῇ δὲ ἐτέρᾳ παρεβάλομεν εἰς Σάμον, καὶ μείναντες ἐν Τρωγυλίῳ, τῇ ἐχομένῃ ἤλθομεν εἰς Μίλητον. » Ὅρα πῶς, ἐπειγομένου τοῦ Παύλου, ἀνάγονται, καὶ οὐ χρονοτριβοῦσιν, ἀλλὰ παρέρχονται τὰς νήσους. « Ἐκρινε γὰρ ὁ Παῦλος παραπλεῦσαι τὴν Ἐφεσον, ὅπως μὴ γένηται αὐτῷ χρονοτριβῆσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ἔσπευδε γάρ, εἰ δυνατὸν ἦν αὐτῷ, τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς γενέσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα. »

§. β'. Τίς ἡ ἐπειξις αὕτη; Οὐ διὰ τὴν ἐορτὴν, ἀλλὰ διὰ τὸ πληθος. Ἄμα καὶ τούτῳ Ἰουδαίους ἐπήγετο, ὡς δὴ τιμῶν τὰς ἐορτάς, καί, τοὺς ἐχθροὺς ἐλεῖν βουλόμενος, ἅμα ἔσπευδε τὸν λόγον καθεῖναι. Ὅρα γοῦν ὅσον γέγονε κέρδος, πάντων παρόντων· ἄλλως δέ, ἵνα μὴ διὰ τοῦτο ἀμεληθῇ τὰ κατὰ τὴν Ἐφεσον, ὥκονόμησεν ἐτέρως. Ἄλλ' ἰδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. « Καὶ ἀσπασάμενος, φησί, τοὺς μαθητάς, ἐξῆλθε πορευθῆναι εἰς Μακεδονίαν, καί, παρακαλέσας αὐτοὺς λόγῳ πολλῷ, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. » Καὶ τούτῳ πάλιν ἀνεκτήσατο, ἱκανὴν διδοὺς παραμυθίαν. Ὅρα πανταχοῦ διὰ λόγων τὸ πᾶν κατορθοῦντα, οὐ διὰ σημείων. « Μέλλοντα δέ, φησὶν, ἀνάγεσθαι εἰς τὴν Συρίαν. » Συνεχῶς ἡμῖν αὐτὸν δείκνυσιν ἐπειγόμενον εἰς τὴν Συρίαν. Τὸ δὲ αἷτιον ἡ Ἐκκλησία ἦν καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα· οὕτως εἶχε πόθον καὶ τὰ ἐκεῖ κατορθοῦν. Καί τοι οὐ μεγάλη ἡ Τρωάς ἐστι, τί οὖν ἡμερῶν ἀριθμὸν ἐπτά ἐν αὐτῇ ποιοῦσι; Μεγάλη ἴσως ἦν κατὰ τοὺς πιστοὺς. Καὶ ἡμέρας δὲ διατρίψας ἐπτά, τῇ ἐπιούσῃ τὴν νύκτα ἀνάλωσεν εἰς τὴν διδασκαλίαν· οὕτω δυσάποσπαστως καὶ αὐτὸς αὐτῶν εἶχε, καὶ αὐτοὶ αὐτοῦ. « Συνηγμένων δέ, φησί, τῶν μαθητῶν κλάσαι ἄρτον. » Πρὸς αὐτὸν τὸν καιρὸν, ὃ ἐνεδείκνυτο πεινῆν, (καὶ οὐκ ἦν ἄκαιρον,) ἀρχὴν ὁ λόγος λαβὼν παρετάθη· ὥστε οὐ προηγουμένως εἰς διδασκα-

λίαν καθήκειν, ἀλλὰ συνήλθον μὲν κλάσαι ἄρτον, ἐμπεσόντος δὲ λόγου, παρέτεινε τὴν διδασκαλίαν. "Ορα πῶς καὶ τῇ τραπέζῃ τοῦ Παύλου πάντες ἐκοινώνουν. Ἐμοὶ δοκεῖ καὶ παρὰ τὴν τράπεζαν αὐτὸν καθήμενον διαλέγεσθαι, παιδεύοντα ἡμᾶς πάντα τὰ λοιπὰ πάρεργα ἡγεῖσθαι. Ὑποτυπώσατέ μοι τὸν οἶκον ἐκεῖνον, ἐνθα λαμπάδες ἦσαν, ἐνθα ὄχλος, ἐνθα Παῦλος, μέσος ὢν, διελέγετο, ἐνθα καὶ τὰς θυρίδας πολλοὶ κατελάμβανον καὶ τῆς σάλπιγγος ἀκοῦσαι ἐκείνης, καὶ τὸ πρόσωπον τὸ χάριεν θεάσασθαι, τί εἰκὸς εἶναι τοὺς διδασκομένους, καὶ πόσῃ καρποῦσθαι τὴν ἡδονήν; Τίνος δὲ ἔνεκεν ἐν νυκτὶ διελέγετο; Ἐπειδὴ ἐμελλεν ἐξιέναι, καὶ οὐκ ἔτι ὄρᾳ αὐτοὺς λοιπόν· ἀλλὰ τοῦτο μὲν αὐτοῖς οὐ λέγει, ἅτε ἀσθενεστέροις οὖσι, τοῖς δὲ ἄλλοις ἔλεγεν. "Αμα δὲ αὐτοὺς καὶ τὸ γενόμενον σημεῖον διὰ παντὸς ἐποίει μεμνηθῆσαι τῆς ἐσπέρας ἐκείνης. Πολλὴ ἡ ἡδονὴ τῶν ἀκροατῶν, ὅτι καὶ ἐγκοπεῖσα ἐπετάθη μᾶλλον, ὥστε ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου ἡ πτώσις γέγονεν· ἄλλως τε καὶ πᾶσιν ἐμελλεν ἐκεῖνος ἐπιτιμᾶν τοῖς ῥαθύμοις, ὁ διὰ τοῦτο ἀποθανών, ἵνα Παῦλον ἀκούσῃ. Καὶ τίνος ἔνεκεν, φησί, καταλέγει ἕκαστα, καὶ ποῦ ἦλθον, καὶ ποῦ ἀπῆλθον, καὶ ποῦ μὲν ἐνδιέτριβε, τίνα δὲ παρέπλεε μέρη; "Ἰνα δείξῃ τέως σχολαιότερον αὐτὸν πλέοντα, καὶ τοῦτο ἀνθρωπίνως, καὶ παραπλέοντα. «"Εκρινε γὰρ παραπλεῦσαι τὴν Ἑρεσον, ἵνα μὴ γένηται αὐτῷ, φησί, χρονοτριβῆσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ. » Καλῶς· οὐ γὰρ ἡδύνατο, γενόμενος ἐκεῖ, παραπλεῦσαι, ἐπειδὴ οὐκ ἐδούλετο λυπῆσαι τοὺς μένειν ἀξιοῦντας αὐτόν. "Ἡ τοίνυν τοῦτό ἐστιν εἰπεῖν, καὶ ὅτι ἐσπούδαζεν. «"Εσπευδε γάρ, φησὶν, εἰ δυνατόν ἦν αὐτῷ, τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ποιῆσαι ἐν Ἱεροσολύμοις. » "Ὡστε καὶ διὰ τοῦτο μένειν οὐκ ἦν δυνατόν. "Ορα καὶ ἀνθρωπίνως αὐτὸν κινούμενον, καὶ ἐπιθυμοῦντα καὶ σπεύδοντα καὶ οὐκ ἐπιτυχᾶνοντα πολλάκις. Διὰ τοῦτο δὲ ταῦτα γίνεται, ἵνα μὴ νομίσωμεν ὅτι ὑπὲρ φύσιν ἦν τὴν ἀνθρωπίνην· οἱ γὰρ ἅγιοι καὶ μεγάλοι ἄνδρες ἐκεῖνοι τῆς μὲν φύσεως τῆς αὐτῆς ἡμῖν ἐκοινώνουν, τῆς δὲ προαιρέσεως οὐκέτι, διὸ καὶ πολλὴν ἐπεσπῶντο τὴν χάριν. "Ορα γοῦν πόσα καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οἰκονομοῦσι. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· «"Ἰνα μὴ δῶμεν προσκοπὴν τοῖς βουλομένοις » (Β'. Κορινθ. ζ'. 3.), καὶ πάλιν· «"Ἰνα μὴ μωμῇθῃ ἡ διακονία ἡμῶν. » (Αὐτόθ.). Ἰδοὺ καὶ βίος ἀληπτος, καὶ πολλὴ ἡ συγκατάβασις. Τοῦτο

οἰκονομία λέγεται, τὸ εἰς ἀκρότητα εἶναι καὶ ὑψους ἀρετῆς, καὶ ταπεινοφροσύνης συγκαταβάσεως. Καὶ ἄκουε πῶς ὁ ὑπερβαίνων τὰ παραγγέλματα τοῦ Χριστοῦ, οὗτος πάλιν πάντων ταπεινότερος ἦν. « Πᾶσι πάντα γέγονα, φησὶν, ἵνα πάντας κερδήσω. » (Α'. Κορινθ. θ'. 22.). Ὁ αὐτὸς καὶ εἰς κινδύνους ἑαυτὸν ἐνέβαλε, καθὼς ἐτέρωθί φησιν· « Ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις, ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς. » (Β'. Κορινθ. ζ'. 4. 5.). Καὶ πολὺς ἦν αὐτοῦ ὁ πόθος, ὁ περὶ τὸν Χριστόν. Ἄν γὰρ τοῦτο μὴ ᾖ, πάντα περιττά, καὶ τὰ τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ ἀλήπτου βίου καὶ τοῦ παρακεκινδυνευμένου. « Τίς ἀσθενεῖ, φησί, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; » (Αὐτόθ. ια'. 29.).

§. γ'. Ταῦτα, παρακαλῶ, καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα τὰ ῥήματα, καὶ εἰς κινδύνους ῥίπτωμεν ἑαυτοὺς διὰ τοὺς ἀδελφούς τοὺς ἡμετέρους. Κἂν πῦρ ᾖ, κἂν σιδηρός, ῥῖπον σαυτὸν, ἀγαπητέ, ἵνα σοῦ τὸ μέρος ἐξέλῃς· ῥῖπον, μὴ φοβηθῇς. Μαθητὴς εἶ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ διὰ τοὺς ἀδελφούς τὴν ψυχὴν θέντος· συμμαθητὴς Παύλου, τοῦ μυρία ἐλπομένου παθεῖν δεινὰ διὰ τοὺς ἐχθρούς, διὰ τοὺς πολεμοῦντας αὐτῷ· ἐμπλήσθητι ζήλου, μίμησαι τὸν Μωσέα. Εἶδεν ἀδικούμενον καὶ ἤμυνε, κατεφρόνησε τρυφῆς βασιλικῆς, καὶ γέγονε διὰ τοὺς καταπονομένους φυγὰς, πλανήτης, ἐρημος συγγενῶν καὶ οἰκίας· ἐν ἄλλοτρίᾳ διετέλεσε τοσοῦτον χρόνον, καὶ οὐκ ἐμέμφατο ἑαυτῷ, οὐδὲ εἶπε· « Τί τοῦτο; βασιλείας κατεφρόνησα, τιμῆς τοσαύτης καὶ δόξης· εἰλόμην ἀμῦναι τοῖς ἀδικουμένοις, καὶ περιεῖδεν ὁ Θεός, καὶ οὐ μόνον οὐκ ἐπανάγαγέ με ἐπὶ τὴν προτέραν τιμὴν, ἀλλὰ καὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἐν ἄλλοτρίᾳ διάγω. Καλῶς γε· οὐ γὰρ τοὺς μισθοὺς ἀπέλαβον. » Ἄλλ' οὐδὲν τούτων εἶπεν, οὐδὲ ἐνενόησεν. Οὕτω καὶ σύ· κἂν κακόν τι πάθῃς ἀγαθοποιῶν, κἂν ἐπὶ πολὺν χρόνον, μὴ σκανδαλίζου, μηδὲ θορυβοῦ· πάντως ἀποδώσει σοὶ τὴν ἀμοιβὴν ὁ Θεός. Ὅσα ἂν χρονίζῃ ἢ ἀντίδοσις, τοσοῦτω οἱ τόκοι ἐπιτείνονται. Οὐκοῦν ἔχωμεν ψυχὴν συμπαθητικὴν, ἔχωμεν διάνοιαν εἰδυῖαν συναλγεῖν· μηδὲν ἔστω παρ' ἡμῖν ὠμόν, μηδὲν ἀπάνθρωπον. Κἂν μηδὲν δυνηθῇς εἰσενεγκεῖν, δάκρυσον, στέναξον, ἀλγησον ἐπὶ τοῖς γινομένοις· οὐδὲ ταῦτά σοι ἔσται εἰκῇ. Εἰ τοῖς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κολαζομένοις δικαίως συναλγεῖν γρή, πολλῷ μᾶλλον τοῖς ὑπὸ ἀνθρώπων ἀδίκως πάσχου-

σιν. « Οὐκ ἐξ ἡλθον, φησὶν, Αἰνὰν κόψασθαι οἶκον ἐχόμενον αὐτῆς· λήψονται δδύνην ἀνθ' ὧν ψκοδόμησαν εἰς καταγέλωτα. » Τοῦτο ἐγκαλεῖ ὁ Ἰεζεκιήλ, ὅτι οὐ συνήλγησαν. Τί λέγεις, ὦ προφήτα; ὁ Θεὸς κολάζει, ἀγῶ συναλγήσω τοῖς κολαζομένοις; Ναί· τοῦτο γὰρ αὐτὸς ὁ κολάζων βούλεται· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἡδεται κολάζων, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ἀλγεῖ. Ἐπεὶ οὖν οὐδὲ αὐτὸς εὐφραίνεται ὁ κολάζων, μὴ τοῖνον μηδὲ σὺ εὐφραίνου. Ἀλλὰ, εἰ δικαίως, φησί, κολάζονται, οὐ δεῖ ἀλγεῖν· καὶ μὴν διὰ τοῦτο δεῖ ἀλγεῖν, ἔτι ἄξιοι κολάσεως ἐφάνησαν. Εἰπέ δὴ μοι, ὅταν ἴδῃς τὸν υἱὸν τὸν σὸν καιόμενον ἢ τεμνόμενον, μὴ οὐκ ἀλγεῖς; Εὐδὴλον ὅτι· καὶ οὐ λέγεις πρὸς σεαυτὸν· « Τί τοῦτο; ». Πρὸς ὑγίειαν ἡ τομὴ βλέπει, ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς ἐστὶν ἡ καύσις· ἀλλ' ἔμως, ὅταν ἀκούσης ὀλοοῦντος, οὐ φέροντος τὰς ὀδύνας, ἀλγεῖς, καὶ οὐχ ἱκανὴ ἡ τῆς ὑγείας ἐλπίς ἀφελεῖν τὴν σύγχυσιν τῆς φύσεως. Οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων, καὶ εἰς ὑγίειαν κολάζωνται, ἔμως ἀδελφικὴν ἐπιδεικνύμεν ἡμεῖς προαίρεσιν ἐπ' αὐτούς, [καὶ] πατρικὴν διάθεσιν. Τομαὶ καὶ καύσεις εἰσὶν αἱ τιμωρίαι τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ὀφειλόμεν κλαίειν, ὅτι ἐνόσησαν, ὅτι τοιαύτης ἐδεήθησαν ἰατρείας. Ἐάν τις ἐπὶ στεφάνοις ταῦτα πάσχη, τότε μὴ ἀλγεῖ, ὡς Παῦλος, ὡς Πέτρος· ὅταν δὲ ἐπὶ τιμωρίᾳ τίνῃ δίκην, τότε δάκρυσον, τότε στέναξον. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ προφῆται· διὸ καὶ τις αὐτῶν ἔλεγεν· « Οἶμοι, Κύριε, ἐξαλείφεις σὺ τὸ κατ' ἀλόερον τοῦ Ἰσραὴλ; » (Ἰεζεκ. θ'. 8.). Ἀνδροφόνους ἐρῶμεν, μιαιρούς ἀνδρας, κολαζομένους πολλαῖς, καὶ δακνόμεθα καὶ ἀλγοῦμεν. Μὴ ὑπὲρ τὸ μέτρον φιλόσοφοι ὦμεν· ἐλεήμονες γενώμεθα, ἵνα ἐλεηθῶμεν· οὐδὲν ἴσον τούτου τοῦ καλοῦ· οὐδὲν οὕτω τὸν ἀνθρώπινον ἡμῶν ὑποδείκνυσαι χαρακτῆρα ὡς τὸ ἐλεῖν, ὡς τὸ φιλάνθρωπον εἶναι. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ νόμοι τοῖς δημίοις τὸ πᾶν ἐπιτρέπουσι, τὸν δικαστὴν μέχρι τῆς ἀποφάσεως ἀναγκάσαντες τιμωρεῖσθαι, εἰς δὲ τὸ ἔργον ἐκείνους ἐξήγαγον. Οὕτω, καὶ δικαίως γένηται, οὐχὶ ψυχῆς φιλοσόφου τὸ κολάζειν, ἀλλὰ τινος ἐτέρου δεῖται τοῦτο· ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς οὐ δι' ἑαυτοῦ κολάζει, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀγγέλων. Δήμιοι οὖν εἰσιν οἱ ἄγγελοι; Μὴ γένοιτο! οὐ τοῦτο φημι, ἀλλὰ τιμωρητικαὶ δυνάμεις εἰσὶν. Ὅτε τὰ Σόδομα κατεστρέφετο, δι' ἐκείνων ἅπαντα ἐγένετο· ἔτε τὰ κατ' Αἰγυπτὸν, δι' ἐκείνων· « ἀπροστολήν γάρ,

φησί, δι' ἀγγέλων πονηρῶν. » (ψαλμ. οἶ. 49.). Ὅτε μέντοι σῶσαι χρὴ, δι' ἑαυτοῦ τοῦτο ποιεῖ· οὕτω τὸν Ὑῖὸν ἐπεμψεν ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους. Καὶ πάλιν· « Τότε, φησὶν, ἐρῶ τοῖς ἀγγέλοις· Συλλέξατε τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν, καὶ βάλετε εἰς τὴν κάμινον. » (Ματθ. ιγ'. 41.). Περὶ δὲ τῶν δικαίων οὐχ οὕτως, ἀλλ' « ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται » (Αὐτόθ. ι'. 40.). καὶ πάλιν· « Δῆσατε αὐτοῦ χειρὰς καὶ πόδας, καὶ βάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. » (Αὐτόθ. κβ'. 13.). Ὅρα ἐκεῖ τοὺς δούλους διακονουμένους, ὅταν δὲ εὐεργετῇν δέη, αὐτὸν εὐεργετοῦντα, αὐτὸν καλοῦντα· « Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν » (Αὐτόθ. κε'. 34.). Ὅταν διαλέγεσθαι δέη τῷ Ἀβραάμ, αὐτὸς παραγίνεται· ὅταν εἰς Σόδομα ἀπελθεῖν, τοὺς δούλους πέμπει (Γέν. ιθ'. 1.), καθάπερ τις δικαστὴς ἀνίστας τοὺς μέλλοντας κολάζειν. Καὶ πάλιν· « Εὐ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἡς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε κατὰ στήσω. » (Ματθ. κε'. 21.). Καὶ τοῦτον μὲν αὐτὸς εὐλογεῖ, ἐκεῖνον δὲ τὸν πονηρὸν οὐκ αὐτός, ἀλλὰ δούλοι δεσμεύουσι. Ταῦτα εἰδότες, μὴ χαίρωμεν ἐπὶ τοῖς κολαζομένοις, ἀλλὰ καὶ ἀλγῶμεν· τούτους πενθῶμεν, τούτους δακρύωμεν, ἵνα καὶ τούτου μισθὸν λάδωμεν. Νῦν δὲ πολλοὶ καὶ ἐπὶ τοῖς κακῶς πάσχουσιν ἀδίκως χαίρουσιν. Ἀλλὰ μὴ ἡμεῖς οὕτω ποιῶμεν, ἀλλὰ πᾶσαν συμπάθειαν ἐπιδεικνύμεθα, ἵνα καὶ αὐτοὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΔ'. 44.

(Κεφ. κ'. στίχ. 17.) — « Ἀπὸ δὲ τῆς Μιλήτου πέμψας εἰς Ἔφεσον, μετεκαλέσατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς δὲ παρεγένοντο πρὸς αὐτόν, εἶπεν αὐτοῖς· Ὑμεῖς ἐπίστασθε ἀπὸ πρώτης ἡμέρας, ἥς ἐπέβην εἰς τὴν Ἀσίαν, ὥς μεθ' ὑμῶν πάντα τὸν χρόνον ἐγενόμην, δουλεύων τῷ Κυρίῳ μεθ' ὑμῶν μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πολλῶν δακρύων καὶ πειρασμῶν, τῶν συμβάντων μοι ἐν ταῖς ἐπιβουλαῖς τῶν Ἰου-

δαίων, ὥς οὐδὲν ὑπεστειλάμην τῶν συμφερόντων τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν, καὶ διδάξαι ὑμᾶς δημοσίᾳ καὶ κατ' οἴκους, διαμαρτυρούμενος Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλήσι τὴν εἰς Θεὸν μετάνοιαν, καὶ πίστιν τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. »

§. α'. Ὅρα αὐτὸν καὶ ἐπειγόμενον παραπλεῦσαι, καὶ μὴ παρορῶντα, ἀλλὰ τὸ πᾶν οἰκονομοῦντα. Τοὺς ἄρχοντας μεταπεμφάμενος, ἐπ' αὐτῶν τὰ εἰρημένα διέξεισι. Καὶ ἄξιον θαυμάσαι πῶς εἰς ἀνάγκην ἐμπεσὼν τοῦ μεγάλα τινὰ περὶ ἑαυτοῦ εἰπεῖν, πειράται μετριάζειν. Καθάπερ γὰρ ὁ Σαμουὴλ, μέλλων παραδιδόναι τῷ Σαοὺλ τὴν ἀρχήν, ἐπ' αὐτῶν λέγει· « Μὴ τι παρ' ὑμῶν εἴληφα; ὑμεῖς μάρτυρες καὶ ὁ Θεός » (Α'. Βασιλ. ιβ'. 3. 5.), καὶ ὁ Δαυὶδ ἀπιστηθεὶς λέγει· « Ἐν τῷ ποιμνίῳ ἤμην ποιμαίνων τὰ πρόβατα τοῦ πατρός μου· καὶ ὅτε ἤλθεν ἡ ἄρκτος, ταῖς χερσίν αὐτὴν ἀπεσόδουν » (Αὐτόθ. ιζ'. 34. 35.), καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Παῦλος πρὸς Κορινθίους φησὶν· « Ἄφρων γέγονα· ὑμεῖς με ἠναγκάσατε. » (Β'. Κορινθ. ιβ'. 11.). Καὶ ὁ Θεὸς δὲ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖ, οὐχ ἀπλῶς περὶ ἑαυτοῦ λέγων, ἀλλὰ, ὅταν ἀπιστῇται, καὶ τὰς εὐεργεσίας προφέρει. Ὅρα γοῦν καὶ ἐνταῦθα τί ποιεῖ· πρῶτον αὐτῶν τὴν μαρτυρίαν παράγει, ἵνα μὴ νομίσης κόμπον εἶναι τὰ ῥήματα, καὶ τοὺς ἀκροατὰς αὐτοὺς μάρτυρας καλεῖ τῶν λεγομένων, ὥς οὐκ ἂν ψευσάμενος ἐπ' αὐτῶν. Αὕτη διδασκάλου ἀρετὴ, ὅταν τῶν οἰκείων κατορθωμάτων μάρτυρας ἔχῃ τὴν μαθητευομένους. Καὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι οὐ μίαν ἡμέραν οὐδὲ δευτέραν τοῦτο ποιῶν διετετέλεσεν, ἀλλὰ πλῆθος ἑτῶν· « ὑμεῖς γάρ, φησὶν, ἐπίστασθε, πῶς μεθ' ὑμῶν πάντα τὸν χρόνον ἐγενόμην. » Βούλεται τοίνυν αὐτοὺς παρακαλεῖσαι, ὥστε γενναίως φέρειν ἅπαντα, καὶ τὸν αὐτοῦ χωρισμὸν καὶ τοὺς πειρασμοὺς τοὺς μέλλοντας συμβαίνειν, καθάπερ οὖν καὶ ἐπὶ Μωϋσέως καὶ Ἰησοῦ γέγονε. Καὶ ἔρα τί ἐπήγαγεν, εἰπὼν· « Πῶς μεθ' ὑμῶν ἐγενόμην πάντα τὸν χρόνον, δουλεύων τῷ Κυρίῳ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης. » Ὅρα τί μάλιστα ἄρχουσι πρέπει· « Μισοῦντας, φησὶν, ὑπερηφάνιαν » ὁ μάλιστα ἄρχουσιν ἀρμόζει διὰ τὸ ἀνάγκην εἶναι πρὸς ἀπόνοιαν αὐτοὺς αἰρεσθαι. Τοῦτο ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀγαθῶν, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε· « Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι. » (Ματθ. ε', 3.). Οὐχ ἀπλῶς δὲ « ταπεινοφροσύνης » εἶπεν,

ἀλλὰ « μετὰ πάσης » πολλά γὰρ εἶδη τῆς ταπεινοφροσύνης, καὶ ἔστι ταπεινοφροσύνην ἰδεῖν ἐν λόγῳ, ἐν ἔργῳ, πρὸς ἄρχοντας, πρὸς ἀρχομένους. Βούλεσθε ὑμῖν τρόπους εἶπω ταπεινοφροσύνης; Εἰσὶ τινες, οἱ πρὸς μὲν τοὺς ταπεινοὺς ταπεινοὶ τυγχάνοντες ὥσι, πρὸς δὲ τοὺς ὑψηλοὺς ὑψηλοί· τοῦτο δὲ οὐ ταπεινοφροσύνης. Εἰσὶ δὲ πάλιν ἑτέροι οὐ τοιοῦτοι, ἀλλ' ἐφ' ἑκατέρων τῶν προσώπων εἰς καιρὸν καὶ τὸ ταπεινὸν τηροῦντες, καὶ τὸ ὑψηλόν· ὃ καὶ μάλιστα ἔστι ταπεινοφροσύνης. Μέλλων τοίνυν διδάσκειν αὐτοὺς τὰ τοιαῦτα, ἵνα μὴ δόξῃ ἀπονεῖσθαι, προκαταβάλλει θεμέλιον, τὴν ὑποψίαν ἀναιρῶν· εἰ γὰρ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης γέγονα, φησὶν, οὐκ ἐξ ἀπονοίας λέγω ἃ λέγω. Εἶτα τὸ ἡμέρον· « Μεθ' ὑμῶν, φησὶν, ἐγενόμην, δουλεύων τῷ Κυρίῳ, » κοινωνοὺς τοῦ κατορθώματος δεικνύων αὐτούς. Οὕτω πανταχοῦ ἡ κοινωνία καλόν. Κοινὰ ποιεῖται τοίνυν τὰ κατορθώματα, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ τίθησιν ἐξαιρέτον. Τί γάρ; φησί· κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀπονοηθῆναι εἶχε; Καὶ μὴν πολλοὶ εἰσιν, οἱ ἀπονοοῦνται κατ' αὐτοῦ· οὗτος δὲ οὐδὲ κατὰ τῶν μαθητῶν ἑαυτοῦ ἀπενόηθη. Τοῦτο κατορθῶμα διδασκάλου, ἀπὸ τῶν οἰκείων κατορθωμάτων τοὺς μαθητάς ῥυθμίζειν. Εἶτα τὴν ἀνδρείαν, φησὶν, ἣν καὶ αὐτὴν ὑποτέμνεται. « Μετὰ πολλῶν δακρύων καὶ πειρασμῶν, τῶν συμβάντων μοι ἐν ταῖς ἐπιβουλαῖς τῶν Ἰουδαίων. » Ὁρᾷς ὅτι ἀλγεῖ τοῖς γινομένοις; Ἐνταῦθα δὲ αὐτοῦ καὶ τὸ συμπαθὲς δοκεῖ δηλοῦν· ἐπασχε γὰρ ὑπὲρ τῶν ἀπολλυμένων, ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ποιούντων· ἐπεὶ ὑπὲρ τῶν εἰς αὐτὸν καὶ ἔχαιρεν· ἐκείνου γὰρ ἦν τοῦ χοροῦ τοῦ χαίροντος ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀτιμασθῆναι. (Πράξ. ε'. 41.). Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγει· « Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν » (Κολοσ. α'. 24.), καὶ πάλιν· « Τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν. » (Β'. Κορινθ. δ'. 17.). Ἀλλὰ ταῦτα λέγει, μετριάζων. Ἐνταῦθα δὲ δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἀνδρείαν, καὶ οὐ τοσοῦτον τὴν ἀνδρείαν, ὅσον τὴν ὑπομονήν· ὥσει ἔλεγεν· « Ἐπασχον ἐγὼ κακῶς, ἀλλὰ μεθ' ὑμῶν· καὶ τὸ δεινὸν ὅτι ὑπὸ Ἰουδαίων. » Θέα μοι ἐνταῦθα χαρακτῆρα διδασκαλίας· καὶ τὴν ἀγάπην τίθησι καὶ τὴν ἀνδρείαν. « Ὡς οὐδὲν ὑπεστειλάμην, » φησί. Τὸ ἀφθονον δείκνυσι διὰ τούτων ὁμοῦ, καὶ τὸ δοκνον. « Καὶ

τῶν συμφερόντων. » Καλῶς οὕτως εἶπεν· ἦν γὰρ ἃ οὐκ ἔδει μαθεῖν. Ὡς περ δὲ τὸ τινα ἀποκρύπτεσθαι, φθόνου· οὕτω τὸ πάντα λέγειν, ἀνοίας. Διὰ τοῦτο προσέθηκε· « Τῶν συμφερόντων, » δηλῶν ὅτι « οὐκ εἶπον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐδίδαξα· οὐχ ὡς αὐτὸ τοῦτο ἀφροσύμενος, » φησί. Ὅτι δὲ τοῦτο δηλοῖ, ἅκουε τὸ ἐξῆς· ἐπήγαγε γάρ· « Δημοσίᾳ καὶ κατ' οἴκους, » τὴν μακρὰν ταλαιπωρίαν καὶ τὴν πολλὴν σπουδὴν καὶ τὴν καρτερίαν ἐπιδεικνύμενος. « Διαμαρτυρόμενος Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλήσιν. » Οὐχὶ πρὸς ὑμᾶς, φησί, μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς Ἑλληνας. Ἐνταῦθα ἡ παρῆρησις· καὶ ὅτι, « καὶ μὴδὲν ὠφελῶμεν, λέγειν δεῖ· » τὸ γὰρ διαμαρτύρασθαι τοῦτό ἐστιν, ὅταν πρὸς τοὺς μὴ προσέχοντας λέγωμεν· τὸ γὰρ διαμαρτύρασθαι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦτό ἐστι. « Διαμαρτύρομαι, » φησὶν ὁ Μωϋσῆς, « τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν » (Δευτερ. δ'. 26.)· καὶ νῦν αὐτός· « Διαμαρτυρόμενος Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλήσιν τὴν εἰς τὸν Θεὸν μετάνοιαν. »

§. β'. Τί διαμαρτύρη; Ὡς τε βίου ἐπιμεληθῆναι· ὥστε μετανοῆσαι καὶ προσελθεῖν τῷ Θεῷ. Οὐδὲ γὰρ Ἰουδαῖοι ἤδισαν αὐτὸν διὰ τε τὸν ὕψιν ἀγνοεῖν, διὰ τε τὰ ἔργα καὶ πίστιν μὴ ἔχειν τὴν εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν. Τίνος οὖν ἔνεκεν ταῦτα λέγεις; τίνος ἔνεκεν ταῦτα ὑπομιμνήσκεις; τί γέγονε; μὴ τι ἔχεις ἐγκλεῖν; Πρῶτον κατασείσας αὐτῶν τὴν διάνοιαν, τότε ἐπάγει· « Καὶ νῦν ἰδοὺ ἐγὼ δεδεδεμένος τῷ Πνεύματι πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλὴμ, τὰ ἐν αὐτῇ συναντήσοντά μοι μὴ εἰδώς· πλὴν ὅτι τὸ Πνεῦμά μοι τὸ ἅγιον κατὰ πόλιν διαμαρτύρεται, λέγον ὅτι δεσμά με καὶ θλίψεις μένουσιν. Ἄλλ' οὐδενὸς λόγον ποιῶμαι· οὐδὲ ἔχω τὴν ψυχὴν τιμίαν ἑμαυτῷ, ὡς τελειῶσαι τὸν δρόμον μου μετὰ χαρᾶς, καὶ τὴν διακονίαν, ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, διαμαρτύρασθαι τὸ Εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. » Διὰ τί ταῦτα λέγει; Παρασκευάζων αὐτοὺς αἰεὶ ἐτοιμοὺς εἶναι πρὸς κινδύνους καὶ δῆλους καὶ ἀδήλους, καὶ πάντα τῷ Πνεύματι πείθεσθαι. Δείκνυσι δὲ ὅτι ἐπὶ μεγάλοις ἀπάγεται. « Πλὴν ὅτι τὸ Πνεῦμά μοι, φησί, τὸ ἅγιον κατὰ πόλιν διαμαρτύρεται, λέγον. » Ἵνα δείξῃ ὅτι ἐκὼν ἀπέρχεται, καὶ ἵνα μὴ δεσμὸν ἢ ἀνάγκην νομίσης, τὸ « κατὰ πόλιν » εἶπεν. Εἶτα ἐπάγει ὅτι « οὐκ ἔχω τιμίαν τὴν ἑμαυτοῦ ψυχὴν, ὡς τελειῶσαι τὸν δρόμον μου μετὰ χαρᾶς, καὶ τὴν διακονίαν, ἣν ἔλα-

βον παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. » Ὅρᾳς ὅτι οὐκ ἀποδυρομένου ἦν
 τὰ ῥήματα, ἀλλὰ μετριάζοντος καὶ παιδεύοντος ἐκείνους, καὶ συμ-
 πάσχοντος τοῖς γινομένοις; Οὐκ εἶπεν ὅτι « ἀλγῶμεν, ἀνάγκη δὲ
 φέρειν, » ἀλλ' οὐδέ· « Ἠγοῦμαι. » Τοῦτο πάλιν λέγει, οὐκ ἐπαίρων
 ἑαυτόν, ἀλλ' ἐκείνους διδάσκων διὰ μὲν τῶν προτέρων τὴν ταπεινο-
 φροσύνην, διὰ δὲ τούτων τὴν ἀνδρείαν, τὴν παρρησίαν· ὡσεὶ ἔλεγεν·
 « Οὐ φιλῶ αὐτὴν πρὸ ταύτης· προτιμότερον ἡγοῦμαι τὸ τελέσαι
 τὸν δρόμον, τὸ διαμαρτύρασθαι. » Καὶ οὐκ εἶπε· « Κηρῦξαι, διδάξαι, »
 ἀλλὰ τί; « Διαμαρτύρασθαι τὸ Εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ
 Θεοῦ. » Μίλλει τι φορτικώτερον λέγειν, ὅτι « καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ
 τοῦ αἵματος πάντων » διὰ τοῦτο προκατασκευάζει, καὶ δείκνυσιν
 ὅτι οὐδὲν ἐλλείπεται. Ἐπεὶ οὖν ἐμελλεν αὐτοῖς ἐπιτιθέναι τὸ βάρος
 ἅπαν καὶ τὸ φορτίον, πρότερον κατεμάλαξεν αὐτῶν τὴν διάνοιαν,
 λέγων· « Καὶ νῦν ἰδοὺ ἐγὼ οἶδα ὅτι οὐκ ἔτι ὄψεσθε τὸ πρόσω-
 πόν μου. » Εἶτα τότε ἐπήγαγε τὸ « καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵμα-
 τος πάντων. » Διπλῇ ἢ λύπῃ, τό τε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ οὐκ ἔτι
 ὄψεσθαι, καὶ τὸ αὐτοὺς πάντας· « οὐκ ἔτι γάρ, φησὶν, ὄψεσθε
 τὸ πρόσωπόν μου ὑμεῖς πάντες, ἐν οἷς διῆλθον κηρύσσων τὴν
 βασιλείαν. » Ὡστε εἰκότως διαμαρτύρομαι ὑμῖν, (ἅτε μηκέτι παρα-
 γινόμενος,) « ὅτι καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων· οὐ
 γὰρ ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν πᾶσαν τὴν βουλήν
 τοῦ Θεοῦ. » Ὅρᾳς πῶς φοβεῖ, καὶ πεπονημένας αὐτῶν τὰς ψυχὰς
 καὶ τεύλιμμένας ἐπιτρίβει; Καλῶς, ὅτι ἀναγκαῖον ἦν· « οὐ γὰρ
 ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν, φησί, πᾶσαν τὴν βου-
 λήν τοῦ Θεοῦ. » Ἄρα ὁ μὴ λέγων ὑπεύθυνός ἐστι τοῦ αἵματος·
 τουτέστι, τῆς σφαγῆς. Οὐδὲν τούτου φοδερώτερον. Δείκνυσιν ὅτι
 κακείνοι, ἂν μὴ ποιῶσιν, ὑπεύθυνοί εἰσι τοῦ αἵματος. Καὶ δοκεῖ μὲν
 ἀπολογεῖσθαι, ἐκείνους δὲ φοβεῖ. « Προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς καὶ
 παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπι-
 σκόπους ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἣν περιεποιή-
 σατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος. » Ὅρᾳς; δύο προσέταξεν. Οὔτε οὖν
 τὸ ἐτέρους κατορθοῦν μόνον ἔχει τι κέρδος, (« φοβοῦμαι γάρ, φησί,
 μὴ πως, ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι »)
 (Α'. Κοριν. θ'. 27.), οὔτε τὸ ἑαυτοῦ μόνον ἐπιμελεῖσθαι· ὁ γὰρ τοιοῦτος
 φίλαυτος καὶ τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖ μόνον, καὶ τοῦ τὸ τάλαντον κατα-

χώσαντος ἴσος ἐστί. Ταῦτα λέγει, οὐκ ἐπειδὴ προτιμότερα ἢ ἡμετέρα σωτηρία τοῦ ποιμνίου, ἀλλ' ἐπειδὴ, ὅταν ἑαυτοῖς προσέχωμεν, τότε καὶ τὸ ποιμνιον κερδαίνει. « Ἐν ᾧ ὑμεῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. » Ὅρα πόσαι ἀνάγκαι. Παρὰ τοῦ Πνεύματος τὴν χειροτονίαν ἔχετε, φησί· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ « ἔθετο » μία αὕτη ἀνάγκη. Εἶτα « ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ » ἰδοὺ καὶ δευτέρα. Καὶ τρίτη· « Ἦν φησιν ὅτι περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος. » Πολὺ δείκνυσι δι' ὧν εἶπε τίμιον τὸ πρᾶγμα, καὶ ὅτι οὐχ ὑπὲρ μικρῶν ὁ κίνδυνος, εἴ γε ὁ Δεσπότης ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας οὐδὲ τοῦ αἵματος ἐφείσατο τοῦ ἑαυτοῦ, ἡμεῖς δὲ τῆς τῶν ἀδελφῶν σωτηρίας καταφρονοῦμεν. Καὶ ἐκεῖνος μὲν, ἵνα ἐχθροὺς καταλλάξῃ, καὶ τὸ αἷμα ἐξέχεε, σὺ δὲ οὐδὲ φίλους γενομένους ἰσχύεις κατασχεῖν. « Ἐγὼ γὰρ οἶδα τοῦτο, ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμεῖς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου. » Πάλιν ἄλλοθεν αὐτοὺς ἐπιστρέφει ἀπὸ τῶν ἰσομένων· ὥσπερ, ὅταν ἀλλαχοῦ λέγῃ· « Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἢ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα. » (Ἐφεσ. ζ'. 12.). « Ὅτι εἰσελεύσονται, φησί, μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμεῖς. » Διπλοῦν τὸ κακόν, ὅτι τε αὐτὸς οὐ πάρεστι, καὶ ὅτι ἕτεροι ἐπιθήσονται. Τί οὖν ἀπέρχῃ, εἰ τοῦτο προοῖδας; Τὸ Πνεῦμά με ἔλκει, φησί.

§. γ'. Καὶ ὅρα, οὐχ ἀπλῶς εἶπε· « Λύκοι, » ἀλλὰ προσέθηκε· « Βαρεῖς, » τὸ σφοδρὸν αὐτῶν καὶ ἰταμόν αἰνιττόμενος· καὶ τὸ χαλεπώτερον, ὅτι αὐτοὺς τούτους ἐξ αὐτῶν ἀναστήσεται λέγει· ὁ καὶ σφόδρα ἐστὶ βαρὺ, ὅταν καὶ ἐμφύλιος ὁ πόλεμος ᾖ. Καὶ καλῶς εἶπε· « Προσέχετε, » δεικνὺς περισπούδαστον σφόδρα τὸ πρᾶγμα, (Ἐκκλησία γάρ ἐστι,) καὶ ὅτι μέγας ὁ κίνδυνος, (αἵματι γὰρ αὐτὴν ἐλυτρώσατο,) καὶ ὅτι πολὺς ὁ πόλεμος καὶ διπλοῦς. Ταῦτα τοίνυν ἐδήλωσεν, εἰπὼν· « Καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες, λαλοῦντες διεστραμμένα, τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν. » Εἶτα, ἐπειδὴ σφόδρα αὐτοὺς ἐφόβησε τῷ εἰπεῖν· « Λύκους ἐχρεῖς, » καὶ ἐξ αὐτῶν ἀναστήναι τοὺς τὰ διεστραμμένα λαλοῦντας, ὥσπερ ὑπὸ τινος διαπορηθεῖς, πῶς οὖν; εἰπόντος· « Καὶ τίς ἔσται φυλακή; » ἐπάγει, λέγων· « Γρηγορεῖτε, μνημονεύοντες ὅτι τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νκυ-

θετῶν ἓνα ἕκαστον. » Ὅρα πόσαι ὑπερβολαί· « μετὰ δακρύων, »
 καὶ « νύκτα καὶ ἡμέραν, » καὶ « ἓνα ἕκαστον. » οὐ γάρ, εἰ πολ-
 λούς εἶδε, τότε ἐφείδετο, ἀλλ' ἤρρει καὶ ὑπὲρ μιᾶς ψυχῆς πάντα
 ποιεῖν. Οὕτω γοῦν αὐτοὺς καὶ συνεκρότησεν. Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό
 ἐστίν· « Ἀρχεῖ τὰ παρ' ἐμοῦ· τριετίαν ἔμεινα, ἱκανῶς ἐστερεώθησαν,
 ἱκανῶς ἐρρίξώθησαν. » « Μετὰ δακρύων, » φησὶν. Ὅρᾳς ὅτι τὰ
 δάκρυα διὰ τοῦτο; Ταῦτα ποιῶμεν καὶ ἡμεῖς. Οὐκ ἀλγεί ὁ κακός·
 ἀλγησον σύ, ἴσως ἀλγήσει κάκεινος. Καθάπερ, ὅταν ἰδῇ ὁ κάμων
 τὸν ἱατρὸν λαμβάνοντα σιτίου, καὶ αὐτὸς προτρέπεται, οὕτω δὴ καὶ
 ἐνταῦθα ἔσται· ἂν ἰδῇ σε ὀδυρόμενον, μαλαχθήσεται, χρηστὸς ἀνὴρ
 καὶ πρῶς γενήσεται. « Οὐκ εἰδώς, φησί, τὰ συνκντήσοντά μοι. »
 Τί οὖν; διὰ τοῦτο ἀπέρχῃ; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ σφόδρα γινώσκω
 ὅτι δεσμὰ καὶ θλίψεις με μένουσιν. Ὅτι μὲν οὖν πειρασμοὶ ἐκδέχον-
 ταί με οἶδα, ὅποιοι δὲ οὐκ οἶδα· ὅπερ ἦν χαλεπώτερον. Μὴ τοίνυν
 νομίσητέ με ἀποδυρόμενον ταῦτα λέγειν· οὐκ ἔχω τιμίαν τὴν ἐμαυ-
 τοῦ ψυχὴν. Ἵνα ἀναστήσῃ αὐτῶν τὴν διάνοιαν, ταῦτά φησι, καὶ
 πείσῃ μὴ μόνον μὴ φεύγειν, ἀλλὰ καὶ γενναίως φέρειν. Διὰ τοῦτο
 δρόμον καὶ διακονίαν τὸ πρᾶγμα καλεῖ· τὸ μὲν, δεικνὺς τὸ λαμπρὸν
 ἀπὸ τοῦ δρόμου, τὸ δέ, τὸ ὀφειλόμενον ἀπὸ τῆς διακονίας. Διάκονός
 εἰμι, φησὶν· οὐδὲν πλέον ἔχω. Παραμυθησάμενος δὲ αὐτοὺς, ἵνα μὴ
 ἀλγῶσιν ἐρ' οἷς πάσχει κακῶς, καὶ εἰπὼν ὅτι μετὰ χαρᾶς ταῦτα
 ὑπομένει, καὶ τὸν καρπὸν δείξας, τότε τὸ λυπηρὸν ἐπάγει. Τοῦτο δὲ
 ποιεῖ, ἵνα μὴ καταχώσῃ αὐτῶν τὴν διάνοιαν. Ποῖον δὲ τοῦτό ἐστι;
 Τὸ α καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀνκστήσονται ἄνδρες, λαλοῦντες διε-
 στραμμένα. » Τί οὖν, εἶποι τις ἂν, τοσοῦτον σπαντὸν ἡγῇ, καί, ἂν
 ἀπέλθῃς, ἀποθνήσκωμεν; Οὐ τοῦτο λέγω, φησὶν, ὅτι ἡ ἐμὴ ἀπου-
 σία τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ τί; Ὅτι ἐπαναστήθονται τινες ὑμῖν. Οὐκ
 εἶπε· « Διὰ τὴν ἀφίξίν μου, » ἀλλὰ « μετὰ τὴν ἀφίξίν μου. »
 πουτέστι, « τὴν ἀποδημίαν, » καίτοι καὶ ἤδη γέγονε τοῦτο· εἰ δὲ
 γέγονε, πολλῷ μᾶλλον μετὰ ταῦτα γενήσεται. Εἶτα καὶ ἡ αἰτία·
 « Τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητάς ὀπίσω αὐτῶν. » Ὡστε δι' οὐδὲν
 ἕτερον αἰ αἰρέσεις, ἢ διὰ τοῦτο. Εἶτα καὶ παραμυθία· « Ἦν περι-
 ποιήσατο, φησί, διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος. » Εἰ δὲ τῷ ἰδίῳ αἵματι
 περιποιήσατο, προστήσεται πάντως. « Νύκτα, φησί, καὶ ἡμέραν
 οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν. » Ταῦτα πρὸς ἡμᾶς

εἰκότως ἂν λέγοιτο· καὶ δοκεῖ μὲν εἶναι ἰδικῶς πρὸς τοὺς διδασκάλους ὁ λόγος, ἔστι δὲ κοινὸς καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς. Τί γάρ, ἂν ἐγὼ μὲν λέγω καὶ παρακαλῶ καὶ θαυμάζω νύκτα καὶ ἡμέραν, ὁ δὲ μαθητὴς μὴ πείθεται; « Ἴνα γὰρ μὴ νομίσῃ τις τοῦτο ἀρκεῖν εἰς ἀπολογία, τὸ εἶναι μαθητὴν καὶ μὴ ὑπέκειν, διὰ τοῦτο, « διαμαρτύρομαι » εἰπὼν, ἐπήγαγεν· « Οὐ γὰρ ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν. » Ἄρα τοῦτο διδασκάλου μόνον, ἀναγγεῖλαι, κηρύττειν, διδάσκειν, μὴ ὑπεστείλασθαι, νύκτα καὶ ἡμέραν παρακαλεῖν· ὅταν δέ, τούτων γινομένων, μὴδὲν πλέον γένηται, ἴσῃτε τὸ λειπόμενον. Εἴτα καὶ ἑτέρα ἀπολογία, ὅτι « καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων. » Μὴ δὴ νομίσητε πρὸς ἡμᾶς ταῦτα λέγεσθαι μόνον· καὶ γὰρ καὶ πρὸς ὑμᾶς ὁ λόγος οὗτός ἐστιν, ὥστε προσέχειν τοῖς λεγομένοις, ὥστε μὴ ἀποπηδᾶν τῆς ἀκροάσεως. — Τί ποιήσω; Ἴδου καθ' ἐκαστὴν ἡμέραν διαρρήγνυμαι, βοῶν· Ἀπόστητε τῶν θεάτρων· καὶ πολλοὶ γελῶσιν ἡμᾶς· ἀπόστητε τοῦ ὁμνύειν, τοῦ πλεονεκτεῖν· μυρία παραινοῦμεν, καὶ οὐδεὶς ὁ ἀκούων. Ἄλλ' ἐν νυκτὶ οὐ διαλέγομαι; Ἐβουλόμην καὶ ἐν νυκτὶ τοῦτο ποιεῖν, καὶ ἐν ταῖς τραπέζαις ταῖς ὑμετέραις, εἴ γε ἐνῆν καὶ εἰς μυρία σχισθέντα παραγίνεσθαι ὑμῖν καὶ διαλέγεσθαι· ἀλλὰ, εἰ τῆς ἐβδομάδος ἅπαξ καλοῦμεν ὑμᾶς, καὶ ὀκνεῖτε, καὶ οἱ μὲν οὐδὲ παραγίνεσθε, οἱ δὲ παραγινόμενοι, οὐδὲν πλέον κερδάναντες, ἅπιτε, τί οὐκ ἂν ἐποιήσατε, εἰ συνεχῶς τοῦτο ἐπράττομεν; Τί ποιήσομεν; Πολλοὶ οἶδ' ὅτι καὶ διασύρουσιν ἡμᾶς διὰ τὸ περὶ τῶν αὐτῶν αἰεὶ διαλέγεσθαι· οὕτω γεγόναμεν προσκορεῖς. Αἵτιοι δὲ τούτου οὐχ ἡμεῖς, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ἀκούοντες· ὁ μὲν γὰρ κατορθῶν αἰεὶ χαίρει τὰ αὐτὰ ἀκούων, ὥσπερ ἐγκωμίων αὐτοῦ λεγομένων, ὁ δὲ μὴ βυλόμενος κατορθοῦν καὶ ἐνοχλεῖσθαι δοκεῖ, κἂν δεύτερον ἀκούσῃ μόνον, πολλάκις δοκεῖ ἀκούειν. « Καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων, » φησί.

§. δ'. Τοῦτο Παῦλος μὲν ἤρμωσεν εἰπεῖν, ἡμεῖς δὲ οὐ τολμῶμεν τοῦτο εἰπεῖν, μυρία συνεδρότες ἑαυτοῖς. Διὸ περ ἐκείνῳ, τῷ διὰ πάντοcs ἀγρυπνοῦντι καὶ ἐρεστώτι, τῷ πάντα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν μαθητευομένων ὑπομένοντι, ἤρμωσεν λέγειν· ἡμεῖς δὲ τὸ Μωσέως ἐροῦμεν, ὅτι « ὠργίσθη μοι Κύριος δι' ὑμᾶς, ὅτι εἰς πολλὰ ἁμαρτήματα προάγετε καὶ ἡμᾶς » (Δευτερ. γ'. 26.)· ὅταν γὰρ ἀθυμῶμεν, ὀρώμεντες ὑμᾶς οὐ προκόποντας, οὐ τὸ πλέον

ἡμῖν τῆς ἰσχύος καταπίπτει; Τί γάρ, εἶπέ μοι, γέγονεν; Ἴδού τῃ χάριτι τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμεῖς λοιπὸν τριετίαν ἔχομεν, νύκτα μὲν καὶ ἡμέραν οὐ παρκαλοῦντες, διὰ τριῶν δὲ πολλάκις ἡμερῶν ἡ δι' ἑπτὰ τοῦτο ποιοῦντες. Τί γέγονε πλέον; Ἐγκαλοῦμεν, ἐπιτιμῶμεν, δακρύομεν, ὀδυνώμεθα, εἰ καὶ μὴ φανερῶς, ἀλλὰ κατὰ καρδίαν. Ἐκεῖνα δὲ πολὺ τούτων τὰ δάκρυα κουφότερα· ταῦτα μὲν γὰρ φέρει τινὰ τοῖς ἀθυμοῦσι παραμυθίαν, ἐκεῖνα δὲ αὐτὴν ἐπιτείνει καὶ συσφίγγει. Οὕτω καὶ ὅταν ἐν ἀθυμίᾳ τις ᾖ, καὶ μὴ δύνῃται ἐξενεγκεῖν τὴν ἀλγυδῶνα, ὥστε μὴ δόξαι κενόδοξος εἶναι, μεῖζονα ἅρα πάσχει, ἢ ἂν ταύτην ἐξήνεγκεν. Εἰ μὴ μέ τις ἔκρινε φιλοτιμίας περιττῆς, εἶδες ἂν καθ' ἑκάστην ἡμέραν πηγὰς δακρῶν ἀφιέντα· ταύτας δέ μοι σύνοιδεν ὁ οἰκίσκος καὶ ἡ ἔρημία. Πιστεύσατε γάρ μοι, τῆς μὲν ἑμαυτοῦ σωτηρίας ἀπέγνων, τὰ δὲ ὑμέτερα θρηνῶν, οὐδὲ σχολὴν ἔχω τὰ ἑμαυτοῦ κακὰ πενθεῖν· οὕτω μοι πάντα ὑμεῖς ἐστε. Κἂν αἰσθῶμαι ἐπιδιδόντας ὑμᾶς, οὐκ αἰσθάνομαι τῶν ἑμαυτοῦ κακῶν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς· κἂν ἴδω μὴ ἐπιδιδόντας, ὑπὸ τῆς ἀθυμίας πάλιν παραπέμπομαι τὰ ἐμά, φαιδρὸς μὲν ὢν ἐπὶ τοῖς ὑμετέροις ἀγαθοῖς, κἂν μυρία ἔχω δεινά, σκυθρωπὸς δὲ ἐπὶ τοῖς ὑμετέροις λυπηροῖς, κἂν μυρία μοι κατορθώματα ᾖ· τίς γὰρ ἐλπίς διδασκάλῳ, τοῦ ποιμνίου διεφθαρμένου; ποία ζωή, ποία προσδοκία; μετὰ ποίας στήσεται παρρησίας πρὸς τὸν Θεόν; τί ἐρεῖ; Θῶμεν γὰρ ὅτι οὐδὲ ἐγκαλεῖται, οὐδὲ δίδωσι δίκην, ἀλλ' ἐστὶ καθαρὸς ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων· καὶ οὕτως ἀνίατα πείσεται· ἐπεὶ καὶ πατέρες ὑπὲρ παίδων οὐ μέλλοντες ἐγκαλεῖσθαι, ὅμως ἀλγοῦσι καὶ δάκνονται. Καὶ οὐδὲν αὐτοὺς τοῦτο, φησὶν, ὠφελεῖ, οὐδὲ προΐσταται, ὅτι « αὐτοὶ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν; » (Ἐβρ. ιγ'. 17.). Ἀλλ' ἀγρυπνοῦσιν ὡς λόγον ἀποδώτοντες· καὶ δοκεῖ μὲν τισι τοῦτο εἶναι φοβερόν, ἐμοὶ δὲ οὐδεὶς τούτου λόγος μετὰ τὴν ὑμέτεραν ἀπωλείαν· ἂν τε γὰρ δῶ λόγον, ἂν τε μὴ δῶ, οὐδὲν μοι τὸ ὄφελος. Γένοιτο σωθῆναι ὑμᾶς, καὶ δοῦναι λόγον ἐμὲ δι' ὑμᾶς! ὑμᾶς σωθῆναι, καὶ ἐμὲ ἐγκαλεῖσθαι ὡς μὴ πληρώσαντα τὰ παρ' ἑμαυτοῦ! οὐ γὰρ τοῦ δι' ἐμοῦ σωθῆναι ὑμᾶς φροντίζω, ἀλλὰ τοῦ σωθῆναι μόνον δι' ὁτουδήποτε. Οὐκ ἴστε τὴν τυραννίδα τῶν ὠδίνων τῶν πνευματικῶν, πῶς μυριακίς ἐλοιτο ἂν κατακοπῆναι ὁ τοῦτον τὸν τόχον ὠδίνων, ἢ τῶν τεχθέντων ἕνα ἀπολλύμενον ἰδεῖν καὶ διεφθαρμένον; Πόθεν

ὕμᾱς πείσομεν; ἐτέρωθεν μὲν οὐδαμῶθεν, ἀπὸ δὲ τῶν γινομένων τὰ καθ' ὑμᾶς πάντα ἀπολυσόμεθα. Δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς λέγειν ὅτι οὐδὲν ὑπεστειλάμεθα· ἀλλ' ὅμως ἀλγοῦμεν· καὶ ὅτι ἀλγοῦμεν δῆλον ἐξ ὧν μυρία κατασκευάζομεν καὶ μηχανώμεθα. Καίτοι γε ἐνῆν πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς εἰπεῖν· « Τί μοι μέλει; ἐγὼ τὸ ἐμαυτοῦ πεποίηκα, ἐγὼ καθαρὸς εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος· » ἀλλ' οὐκ ἄρκει τοῦτο εἰς παραμυθίαν. Εἰ γε ἐνῆν τὴν καρδίαν ἡμῶν ἀναρρήξαι καὶ ἐπιδειξάι, εἶδετε ἂν μετὰ πολλῆς ἔνδον ἔντας τῆς εὐρυχωρίας πάντας ὑμᾶς, καὶ γυναικας καὶ παῖδας καὶ ἄνδρας· τοιαύτη γὰρ ἡ τῆς ἀγάπης δύναμις, τοῦ οὐρανοῦ εὐρυχωροτέραν ποιεῖ τὴν ψυχὴν. « Χωρήσατε ἡμᾶς, » ἔλεγεν ὁ Παῦλος, « οὐδένα ἡδικήσαμεν, οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν. » (Β'. Κορινθ. ζ'. 2. καὶ ζ'. 12.). Τοῦτο λέγομεν νῦν καὶ ἡμεῖς· « Χωρήσατε ἡμᾶς. » Πᾶσαν τὴν Κόρινθον εἶχεν ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ ἑαυτοῦ, καὶ ἔλεγε· « Πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς· οὐ στενοχωρεῖσθε. » (Αὐτόθ. ζ'. 12. 13.). 'Αλλ' αὐτὸς οὐκ ἂν ἔχοιμι τοῦτο λέγειν· εὖ γὰρ οἶδα ὅτι καὶ ὑμεῖς ἡμᾶς ἀγαπᾶτε καὶ χωρεῖτε. 'Αλλὰ τί τὸ κέρδος ἢ τῆς ἐμῆς ἀγάπης ἢ τῆς ὑμῶν, ὅταν τὸ κατὰ Θεὸν ἡμῖν μὴ προχωρῇ; Μείζονος ἀθυμίας ὑπόθεσις, πλείονος λύμης ἀφορμή. Οὐδὲν ἔχω ἐγκαλεῖν ὑμῖν· « μαρτυρῶ γὰρ ὑμῖν ὅτι, εἰ δυνατόν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι. » (Γαλάτ. δ'. 15.). Ἰμειρόμεθα οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς δοῦναι ὑμῖν. Φιλούμεθα καὶ φιλοῦμεν, ἀλλ' οὐ τοῦτό ἐστι τὸ ζητούμενον. Φιλήσωμεν οὖν τὸν Χριστὸν πρῶτον· πρώτη γὰρ ἐντολή· « Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου· δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῆς· Καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. » (Ματ. κβ'. 37—39. καὶ Μάρκ. ιδ'. 30. 31.). Τὴν δευτέραν ἔχομεν, τῆς πρώτης ἡμῖν δεῖ· τῆς πρώτης δεῖ μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς καὶ ἐμοὶ καὶ ὑμῖν. Ἐχομεν αὐτήν, ἀλλ' οὐχ ὡς χρή. Φιλήσωμεν αὐτόν· (ἴστε πόσος ἀπόκειται μισθὸς τοῖς φιλήσασιν τὸν Χριστόν·) φιλήσωμεν αὐτόν θερμότητι ψυχῆς, ἵνα, τῆς παρ' αὐτοῦ εὐνοίας ἀπολαύοντες, διαφύγωμεν τὸν κλύδωνα τοῦ παρόντος βίου, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν ἐπιτυχεῖν καταξιωθῶμεν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ Παιδός, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύ-

ματι δόξα, κράτος, τιμή, νῦν καὶ αἰεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΕ'. 45.

(Κεφ. κ'. στίχ. 32.) — « Καὶ τανῦν παρατίθεται ὑμᾶς, ἀδελφοί, τῷ Θεῷ καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, τῷ δυναμένῳ ἐποικοδομῆσαι, καὶ δοῦναι κληρονομίαν ὑμῖν ἐν πᾶσι τοῖς ἡγιασμένοις. »

§. α'. Ὅπερ ἐπιστέλλων ποιῇ, τοῦτο καὶ συμβουλεύων ἀπὸ παλαινέσεως εἰς εὐχὴν τελευτᾷ. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς σφόδρα ἐφόβησε, λέγων ὅτι « λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς εἰσελεύσονται » (Πράξ. κ'. 29.), ἵνα μὴ καταπλήξῃ τῇ διανοίᾳ καὶ ἀπολέσῃ, ἔρα τὴν παραμυθίαν. « Καὶ τανῦν, » φησὶν. Οὕτως εἶπε, δηλῶν διὰ τούτου ὅτι ὥσπερ αἰεὶ « παρατίθεται ὑμᾶς, ἀδελφοί, τῷ Θεῷ καὶ τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ. » τουτέστι, « τῇ χάριτι αὐτοῦ. » Καὶ καλῶς οὕτως εἶπεν· οἶδε γὰρ ὅτι ἡ χάρις σώζει. Συνεχῶς αὐτοὺς ἀναμνησκαι τῆς χάριτος, σπουδαιότερους ποιῶν ὡς ὀφειλέτας, καὶ πείθων θαρρεῖν. « Τῷ δυναμένῳ ὑμᾶς ἐποικοδομῆσαι. » Οὐκ εἶπεν· « Οἰκοδομῆσαι, » ἀλλ' « ἐποικοδομῆσαι, » δεικνὺς ὅτι ἤδη ὠκοδομήθησαν. Εἶτα τῆς ἐλπίδος ἀνέμνησε τῆς μελλούσης, εἰπὼν· « Καὶ δοῦναι ὑμῖν κληρονομίαν ἐν πᾶσι τοῖς ἡγιασμένοις. » Εἶτα πάλιν παραινέσεις. « Ἀργυρίου, φησὶν, ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ οὐδενὸς ἐπεθύμησα. » Τὴν ρίζαν ἀναφεί τῶν κακῶν, τὴν φιλαργυρίαν. « Ἀργυρίου, φησὶν, ἢ χρυσίου. » Οὐκ εἶπεν· « Οὐκ ἔλαβον, » ἀλλ' « οὐδὲ ἐπεθύμησα. » Οὕτω μέγα τοῦτο, τὸ δὲ μετὰ τοῦτο μέγα. « Ὑμεῖς ἐπίστασθε ὅτι ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρετήσαν αἱ χεῖρες αὐταί. Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων. » Ὅρα αὐτὸν τῷ ἔργῳ κεχρημένον, καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ κοπιῶντα. « Ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρετήσαν αἱ χεῖρες αὐταί. » Τοῦτο ἐντρεπτικῶς. Καὶ ἔρα πῶς ἀξίως· οὐ γὰρ εἶπε· « Χρημάτων γενέσθαι κρείττους, » ἀλλὰ τί· « Ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων. » Οὐχ ἀπλῶς πάντων, ἀλλὰ τῶν ἀσθενῶν. « Μνημονεύειν τε τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου, ὃν εἶπεν, ὅτι μακάριόν ἐστι μᾶλλον διδόναι ἢ λαμβάνειν. » Ἴνα μή τις νομίσῃ

πρὸς ἐκείνους εἰρῆσθαι, καὶ τύπον διδόναι αὐτόν, ὅπερ ἀλλαχοῦ φησι· « Τύπον διδόντες ὑμῖν » (Φιλ. γ'. 17. καὶ Β'. Θεσσαλ. γ'. 9.), ἐπήγαγε τὴν ἀπόφασιν τοῦ Χριστοῦ, λέγοντος· « Μακάριόν ἐστι διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν. » Ἐπηύξατο αὐτοῖς παραινῶν, δεικνυσιν αὐτὸ καὶ ἔργῳ. « Καὶ ταῦτα εἰπὼν, θεὶς τὰ γόνατα αὐτοῦ σὺν πᾶσιν αὐτοῖς, προσηύξατο· » οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς κατανύξεως. Πολλὴ ἡ παράκλησις· καὶ τῷ εἰπεῖν δέ· « Παρατίθεμαι ὑμᾶς τῷ Κυρίῳ, » παρακαλεῖ. « Ἐγένετο δὲ κλαυθμὸς ἱκανὸς πάντων, καὶ ἐπιπεσόντες ἐπὶ τὸν τράχηλον τοῦ Παύλου, κατεφίλουν αὐτόν, ὀδυνώμενοι μάλιστα ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὃ εἰρήκει, ὅτι οὐκέτι μέλλουσι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ θεωρεῖν. Προέπεμπον δὲ αὐτόν εἰς τὸ πλοῖον. » Εἶπεν ὅτι « εἰσελεύσονται λύκοι βαρεῖς » (Πράξ. κ'. 29.), εἶπεν ὅτι « καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων » (Αὐτόθ. 26.). ταῦτα ἑκάτερα φοβερὰ καὶ ἱκανὰ λυπῆσαι, μάλιστα δὲ πλεόν πάντων τοῦτο αὐτοὺς ὠδίνησε, τὸ μηκέτι ὁρᾶν ἀκοῦσαι αὐτόν, καὶ τοῦτο ἐποίει τὸν πόλεμον χαλεπόν. « Προέπεμπον δέ, φησὶν, αὐτόν εἰς τὸ πλοῖον. », Οὕτως ἐφίλουν αὐτόν, οὕτω διέκειντο περὶ αὐτόν.

(Κεφ. κα'. στίχ. 1.) — « Ὡς δὲ ἐγένετο ἀναχθῆναι ἡμᾶς ἀποσπασθέντας ἀπ' αὐτῶν, εὐθυδρομήσαντες ἤλθομεν εἰς τὴν Κῶν, τῇ δὲ ἐξῆς εἰς Ῥόδον, κάκειθεν εἰς Πάταρα. Καὶ εὐρόντες πλοῖον, διαπερῶν εἰς Φοινίκην, ἐπιδάντες ἀνήχθημεν. Ἀναφανέντες δὲ τὴν Κύπρον, καὶ καταλιπόντες αὐτὴν εὐώνυμον, ἐπλέομεν εἰς Συρίαν, καὶ κατήχθημεν εἰς Τύρον. » Ὅρα, ἤλθεν εἰς Λυκίαν, καί, διαπερῶν εἰς Φοινίκην, τὴν Κύπρον ἀφρείς, εἰς Τύρον κατέπλευσεν· ἐκεῖσε γὰρ ἦν τὸ πλοῖον ἀποφορτιζόμενον τὸν γόμον. Τοῦτο αἰτία τοῦ ἀπελθεῖν εἰς Τύρον. « Καὶ εὐρόντες τοὺς μαθητάς, ἐπεμείναμεν πρὸς αὐτοὺς ἡμέρας ἑπτὰ· ὅτινες τῷ Παύλῳ ἔλεγον διὰ τοῦ Πνεύματος μὴ ἀναβαίνειν αὐτόν εἰς Ἱερουσαλήμ. » Ὅρα, προφητεύουσι· κάκεινοι τὰς θλίψεις. Οἰκονομεῖται καὶ δι' ἐκείνων λεχθῆναι, ἵνα μὴ τις νομίσῃ ἀπλῶς ταῦτα λέγειν τὸν Παῦλον καὶ κομπάζειν. Πάλιν δὲ ἐκεῖ προσευχόμενοι διαλύονται ἀπ' ἀλλήλων. « Ὅτε δὲ ἐγένετο ἡμᾶς ἐξαρτίσαι τὰς ἡμέρας, ἐξελθόντες ἐπορευόμεθα, προπεμπόντων ἡμᾶς πάντων σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις ἕως ἔξω τῆς πόλεως, καὶ θέντες τὰ γόνα-

τα ἐπὶ τὸν αἰγιαλόν, προσηξάμεθα. Καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ἐνέδημεν εἰς τὸ πλοῖον· ἐκεῖνοι δὲ ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Ἡμεῖς δέ, τὸν πλοῦν διανύσαντες ἀπὸ Τύρου, κατηντήσαμεν εἰς Πτολεμαῖδα· καὶ ἀσπασάμενοι τοὺς ἀδελφούς, ἐμείναμεν ἡμέραν μίαν παρ' αὐτοῖς. Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξελθόντες, ἦλθομεν εἰς Καισάρειαν· καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον Φιλίππου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, ὄντος ἐκ τῶν ἐπτὰ, ἐμείναμεν παρ' αὐτῷ. » Εἰς Καισάρειαν, φησὶν, ἐλθόντες, παρὰ Φιλίππῳ τῷ ἐκ τῶν ἐπτὰ ἐμείναμεν. « Τούτῳ δὲ ἦσαν θυγατέρες παρθένοι τέσσαρες προφητεύουσαι. » Ἄλλ' οὐχ αὐταὶ προλέγουσι τῷ Παύλῳ, καίτοι προφητεύουσαι, ἀλλ' Ἀγαθος· καὶ ἔπως, ἄκουε. « Ἐπιμενόντων δὲ ἡμῶν ἡμέρας πλείους, ἦλθεν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας προφήτης, ὀνόματι Ἀγαθος· καὶ ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἄρας τὴν ζώνην τοῦ Παύλου, δῆσας τε αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, εἶπε· Τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· Τὸν ἄνδρα, οὗ ἐστὶν ἡ ζώνη αὕτη, οὕτω δῆσουσιν ἐν Ἱερουσαλὴμ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ παραδώσουσιν εἰς χεῖρας ἐθνῶν. » Ὁ πάλαι τὸν λιμὸν μηνύσας, οὗτος, « τὸν ἄνδρα, » φησί, « τοῦτον, οὗ ἐστὶν ἡ ζώνη αὕτη, οὕτω δῆσουσιν. » Ὅπερ οἱ προφῆται ἐποίουν, ὅφει τὰ γενόμενα υπογράφοντες, ὅταν περὶ αἰχμαλωσίας ἔλεγον, ὡς ὁ Ἰεζεκιήλ, τοῦτο καὶ οὗτος ἐποίησε. Καὶ τὸ δὴ χαλεπὸν, ὅτι « εἰς χεῖρας ἐθνῶν παραδώσουσιν. Ὡς δὲ ἠκούσαμεν ταῦτα, παρεκαλοῦμεν ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἐντόπιοι τοῦ μὴ ἀναβαίνειν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ. » Καὶ πολλοὶ παρεκάλουν μὴ ἀπελθεῖν, καὶ οὐδὲ οὕτως ὑπήκουσεν. « Ἀπεκρίθη δὲ ὁ Παῦλος· Τί ποιεῖτε κλαίοντες καὶ συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; Ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐτοίμως ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Μὴ πειθομένου δὲ αὐτοῦ, ἡσυχάσαμεν, εἰπόντες· Τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γενέσθω. »

§. β'. Ὁρᾷς; ἵνα μὴ ἀκούσας νομίσῃς ἀνάγκης εἶναι τὸ « δεδεμένος τῷ πνεύματι πορεύομαι » (Πράξ. κ'. 22.), μηδὲ ἀγνοοῦντα αὐτὸν ἐμπεσεῖν, διὰ τοῦτο ταῦτα προλέγεται. Ἄλλ' οἱ μὲν ἔκλαιον, αὐτὸς δὲ παρεκάλει, ἀλγῶν ἐπὶ τοῖς δάκρυσι τοῖς ἐκείνων· « τί ποιεῖτε γάρ, φησί, κλαίοντες καὶ συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; » Οὐδὲν Παύλου φιλοστοργότερον· ὅτι ἑώρα δακρύνοντας

ἤλγει ὁ μὴ πάσχων ἐπὶ τοῖς οἰκείοις πειρασμοῖς. Ἐμὲ ἀδικεῖτε τοῦτο, φησί, ποιούντες· μὴ γὰρ ἐγὼ ἀλγῶ; Τότε ἐπαύσαντο, ὅτε εἶπε· « Τί ποιεῖτε συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; » Ἐφ' ὑμῖν κλαίω, φησὶν, οὐκ ἐπὶ τοῖς παθήμασιν· ὑπὲρ γὰρ ἐκείνων καὶ ἀποθανεῖν βούλομαι. Ἰδῶμεν δὲ ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. « Ἀργυρίου ἢ χρυσοῦ ἢ ἱματισμοῦ, φησὶν, οὐδενὸς ἐπεθύμησα· αὐτοὶ γινώσκετε ὅτι ταῖς χρεαίαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐταί. » Οὐκ ἄρα ἐν Κορίνθῳ τοῦτο εἰργάσαντο μόνον οἱ διαφθείροντες τοὺς μαθητάς, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀσίᾳ. Οὐδαμοῦ τοῦτο ἐνειδίξει τοῖς Ἐφεσίοις γράφων. Τί δήποτε; Ὅτι οὐκ ἐνέπεσεν εἰς ἀνάγκην. Ἀλλὰ καὶ Κορινθίοις λέγει· « Οὐκ ἐφράγη τὸ καύχημά μου ἐν τοῖς κλίμασι τῆς Ἀχαΐας. » (Β'. Κορινθ. ια'. 10.). Καὶ οὐκ εἶπεν· « Οὐκ ἐδώκατέ μοι, » ἀλλ' « ἀργυρίου ἢ χρυσοῦ ἢ ἱματισμοῦ οὐκ ἐπεθύμησα, » ἵνα μὴ δόξη ἐκείνων εἶναι τὸ μὴ δοῦναι. Καὶ οὐκ εἶπεν· « Οὐδενὸς ἐπεθύμησα τῶν ἀναγκαίων, » ἵνα μὴ δόξη πάλιν κατηγορία εἶναι ἐκείνων, ἀλλὰ τοῦτο αἰνίττεται, ὅτι εἰκότως οὐκ ἔλαβεν, ὅποτε καὶ ἑτέρους ἔτρεφεν. Ὅρα πῶς εἰργάζετο μετὰ σπουδῆς ἄνθρωπος νύκτα καὶ ἡμέραν διαλεγόμενος μετὰ δακρύων, ἕνα ἕκαστον νουθετῶν. « Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων. » Τοῦτο εἰπὼν, πάλιν ἐφόβησεν. Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· « Οὐκ ἔχετε εἰς ἄγνοιαν καταρυγεῖν· ὑπέδειξα διὰ τῶν ἔργων· ὅτι οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἐργάζεσθαι. » Καὶ οὐκ εἶπεν ὅτι « κακὸν τὸ λαβεῖν, » ἀλλὰ « βέλτιον τὸ μὴ λαβεῖν. » « Μνημονεύειν τε τὸν λόγον, φησί, τοῦ Κυρίου, ὃν εἶπε· Μακάριόν ἐστι μᾶλλον διδόναι ἢ λαμβάνειν. » Καὶ ποῦ εἶπεν; Ἰσως ἀγράφως παρέδωκαν οἱ Ἀπόστολοι, ἢ ἐξ ὧν ἂν τις συλλογίσαιτο δῆλον· καὶ γὰρ ἔδειξε τὴν παρῆρησίαν τὴν πρὸς τοὺς κινδύνους, τὴν συμπάθειαν τὴν πρὸς τοὺς ἀρχομένους, τὴν διδασκαλίαν τὴν μετὰ παρῆρησίας, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν ἀκτημοσύνην· τοῦτο δὲ καὶ ἀκτημοσύνης μεῖζον· εἰ γὰρ ἐκεῖ, « πῶλῃ σὺν σου, » φησί, « τὰ ὑπάρχοντα, εἰ θέλεις τέλειος εἶναι » (Ματθ. ιθ'. 21.), ἔταν πρὸς τὸ μηδὲν λαμβάνειν καὶ ἑτέρους τρέφειν, τί τούτου ἴσον; Εἰς βαθμὸς τοίνυν ῥῖψαι τὰ αὐτοῦ, δεύτερος ἑαυτῷ ἐπαρκεῖν, τρίτος καὶ ἑτέροις, τέταρτος τὸ κηρύττοντα καὶ ἐξουσίαν ἔχοντα λαμβάνειν μὴ λαμβάνειν· ὥστε πολὺ τῶν ἀ-

κτημόνων οὗτος βελτίων ἦν. Καὶ καλῶς εἶπεν· « Οὕτω δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων· » τοῦτο μὲν γὰρ συμπαθείας τῆς πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς, τὸ ἐκ τῶν ἰδίων κόπων διδόναι, τὸ δὲ ἐκ τῶν ἄλλοτριῶν οὐ μόνον οὐ καλόν, ἀλλὰ καὶ ἐπιπασόντες τῷ τραχήλῳ, φησὶν, αὐτοῦ ἔκλαιον. » Τοῦτο τὴν διάβησιν τὴν πρὸς αὐτὸν δείκνυσιν. Ἐπέπεσόν δὲ ἐπὶ τὸν τράχηλον, ἅτε ὑστέρας περιπλοκάς περιπλεκόμενοι, καὶ πολλὴν ἀπὸ τῆς δημιουργίας λαβόντες τὴν ἀγάπην καὶ τὸ φίλτρον· εἰ γὰρ ἀπλῶς ἡμεῖς, ἀπ' ἀλλήλων διαλυόμενοι, στένομεν, καίτοι εἰδότες ὅτι ἀποληψόμεθα ἀλλήλους, πῶς ἂν ἐκεῖνοι τότε Παύλου ἀπαθῶς ἀπεσπασθῆσαν; Ἐγὼ καὶ τὸν Παῦλον οἶμαι κλαίειν. « Ἀποσπασθέντες, » φησί. Δείκνυσιν καὶ τὴν βίαν τῷ εἰπεῖν· « Ἀποσπασθέντες ἀπ' αὐτῶν. » Καὶ εἰκότως· εἰς γὰρ τὴν θάλασσαν λοιπὸν ἐμβῆναι αὐτοὺς οὐκ ἐνῆν. Τί ἐστίν· « Εὐθυδρομήσαντες ἤλθομεν εἰς τὴν Κῶν; » Ἀντὶ τοῦ « οὐ περιήλθομεν οὐδὲ διετρίψαμεν ἐν ἑτέροις τόποις. » « Τῇ δὲ ἐξῆς, φησὶν, εἰς Ῥόδον. » Ὅρα αὐτὸν ἐπειγόμενον. « Καὶ εὐρόντες πλοῖον διαπερῶν εἰς Φοινίκην. » Ἴσως ἐκεῖνο αὐτόθι διέτριβε· διὸ ἐν αὐτῷ ἐπιβαίνουσιν, οὐχ εὐρόντες ἄλλο εἰς Καισάρειαν ἀπερχόμενον. « Ἀναφανέντες δὲ τὴν Κύπρον, καὶ καταλιπόντες αὐτὴν εὐώνυμον. » Τοῦτο οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλ' ἵνα δείξῃ ὅτι οὐδὲ ἐγγὺς αὐτῆς γενέσθαι ἠξίωσεν, κατευθὺ πλέοντες τῆς Συρίας οὕτως ἔσπευδεν. « Εἶτα καὶ κατήχθημεν εἰς Τύρον, φησί, καί, εὐρόντες τοὺς μαθητάς, ἐμείναμεν πρὸς αὐτούς. » Ὅτε πλησίον ἦσαν Ἱερουσολύμων, οὐκ ἔτι τρέχουσιν, ἀλλὰ καὶ μένουσι παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς ἑπτὰ ἡμέρας. Ἰδε μοι λοιπὸν καὶ τὰς ἡμέρας. Μετὰ τὰ Ἀζυμα εἰς Τρωάδα ἦλθον δι' ἡμερῶν πέντε, εἶτα ἐκεῖ ἑπτὰ, τὰς πάσας δώδεκα· εἶτα εἰς τὴν Ἀσσον, εἰς Μυτιλήνην, (ἀντικρὺ Χίου,) εἰς Τρωγύλιον, εἰς Σάμον καὶ εἰς Μίλητον· δέκα ὀκτὼ ἡμέραι αἱ πᾶσαι. Εἶτα εἰς Κῶν, εἰς Ῥόδον, εἰς Πάταρα, εἴκοσι καὶ μία· εἶτα ἐκεῖθεν δι' ἡμερῶν πέντε εἰς Τύρον, ἔξ καὶ εἴκοσι· λοιπὸν ἐκεῖ ἑπτὰ τριάκοντα καὶ τρεῖς· εἶτα εἰς Πτολεμαῖδα μίαν, τριάκοντα τέσσαρες· εἶτα εἰς Καισάρειαν πλείους μένει τῶν ἄλλων· καὶ τότε λοιπὸν ἐκεῖθεν αὐτοὺς ἀνάγει ὁ Προφήτης. Οὕτως ἡ Πεντηκοστὴ πληροῦται, καὶ ἐκεῖ αὐτὴν ποιεῖ. Ὅρα αὐτὸν ὅτε τὸ Πνεῦμα οὐκ ἐκώλυε πειθόμενον. Εἶπον· « Μὴ δῶς σαυτὸν εἰς τὸ θέατρον. » (Πράξ.

ιβ'. 31.), καὶ οὐκ ἔδωκε· πολλάκις αὐτὸν ἐξήγαγον, καὶ ἐπείσθη· διὰ θυρίδος πάλιν ἔφυγε· καὶ νῦν ὡς εἰπεῖν μυρίων παρακαλούντων, (καὶ τῶν ἐν Τύρῳ καὶ τῶν ἐν Καισαρείᾳ,) καὶ κλαιόντων, καὶ μυρία προλεπόντων δεινά, οὐκ ἀνέχεται. Καὶ μὴν οὐχ ἀπλῶς τὰ δεινὰ προέλεγον, ἀλλὰ διὰ τοῦ Πνεύματος προέλεγον. Εἰ τοίνυν τὸ Πνεῦμα ἐκέλευσε, διὰ τί ἀντεῖπον; "Οτι οὐκ ἤδεσαν ἅπερ ἐδόκει τῷ Πνεύματι, καὶ ἄλλως δὲ οὐδὲ τὴν παραινέσιν διὰ τοῦ Πνεύματος ἐποιοῦντο· οὐ γὰρ ἀπλῶς αὐτῷ τὰ δεινὰ προέλεγον, ἀλλ' ὅτι ἀναβῆναι οὐ χρή, φειδόμενοι αὐτοῦ. « Μετὰ δὲ τὸ ἐξαρτίσαι τὰς ἡμέρας, » φησί· τουτέστι, « πληρῶσαι » ἡμέρας δὲ λέγει τὰς τεταγμένας· « προπεμπόντων ἡμᾶς πάντων σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις. »

§. γ'. "Ορα πόση ἡ παρακλήσις ἦν· καὶ πάλιν εὐχόμενοι διαλύονται. Καὶ ἐν Πτολεμαίδι μίαν μένουσιν ἡμέραν, ἐν δὲ Καισαρείᾳ πλείους. Καὶ ὅτε ἤκουσεν ὅτι μυρία δεινὰ ἔχει παθεῖν, τότε ἐπείγεται, οὐκ ἐπὶ τοὺς κινδύνους ρίπτων ἑαυτόν, ἀλλ' ἡγούμενος τοῦ Πνεύματος εἶναι τὸ πρόσταγμα. « Μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐπισκευασάμενοι, φησὶν, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα. » τουτέστι, « τὰ πρὸς τὴν ὁδοιπορίαν λαβόντες. » « Συνῆλθον δὲ καὶ τῶν μαθητῶν ἀπὸ Καισαρείας σὺν ἡμῖν, ἄγοντες παρ' ᾧ ξενισθῶμεν, Μνάσωνί τινι Κυπρίῳ, ἀρχαίῳ μαθητῇ. Γενομένων δὲ ἡμῶν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀσμένως ἐδέξαντο ἡμᾶς οἱ ἀδελφοί. » Καὶ ὅρα, οὐκ εἶπεν "Αγαθος ὅτι Παῦλον δῆσουςιν, ἵνα μὴ δόξῃ ἐκ συνθήκης λέγειν, ἀλλὰ « τὸν ἄνδρα, οὗ ἐστὶν ἡ ζώνη αὐτῇ. » "Αρα καὶ ζώνην εἶχεν. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἴσχυον πείσαι, διὰ τοῦτο ἔκλαιον, εἴτα ἡσύχασαν. Ὅρᾳς φιλοσοφίαν; ὁρᾳς φιλοστοργίαν; « Ἐσυχάσαμεν, φησὶν, εἰπόντες· Τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γενέσθω. » « "Αγοντες, φησί, παρ' ᾧ ξενισθῶμεν. » "Αρα οὐκ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· τότε μὲν γάρ, ὅτε ὑπὲρ δογμάτων ἀνήεσαν, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ξενίζονται, νῦν δὲ παρὰ μαθητῇ τινὶ ἀρχαίῳ. Δείκνυσιν πολὺν τοῦ κηρύγματος τὸν χρόνον λοιπόν· ὅθεν μοι δοκεῖ πολλὰ εἶπε ἐπιτέμνειν ἐν ταῖς Πράξεσιν οὗτος, τὰ κατεπείγοντα μόνον λέγων. Τί ἐστὶ· « Τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γενέσθω; » Κύριος, φησὶν, αὐτὸς τὸ ἀρεστὸν ἐνώπιον αὐτοῦ ποιήσει. Ἐσυχάζουσι δὲ ἐκεῖνοι, καὶ οὐκ ἀναγκάζουσιν. Ἰσως συνεῖδον ὅτι τὸ θέλημα ἦν Θεοῦ, ἀπὸ τῆς Παύλου προθυμίας· τοῦτο στοχασάμενοι· οὐ γὰρ ἂν εὖτω Παῦλος

προεθυμήθη, οὔτε Θεὸς ἂν εἶασεν, ὁ αἰὶ κινδύνων ἐξαρκάζων αὐτόν. Οὕτως οὐκ ἐβούλοντο βαρεῖν τὴν Ἐκκλησίαν, ὄντος ἐτέρου τοῦ ξενίζοντος αὐτούς, οὐδὲ ἀξίωμα ἀπήτουν. « Ἀσμένως ἡμᾶς, φησίν, ἀπεδέξαντο οἱ ἀδελφοί. » Λοιπὸν εἰρήνης ἦν μεστὰ τὰ πράγματα τὰ ἐν Ἰουδαίῳ, καὶ οὐχ ὥς πρότερον πόλεμος ἦν. « Ἀγοντες ἡμᾶς, φησί, παρ' ᾧ ξενισθῶμεν. » Παῦλον ἐξένισεν ἐκεῖνος. Τάχα τις ὑμῶν ἱρεῖ· « Εἴ τις κάμοι Παῦλον ἔδωκε ξενίσαι, ἐτοίμως ἂν καὶ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας τοῦτο ἐποίησα. » Ἴδου τὸν Παύλου Δεσπότην ἔξεστί σοι ξενίσαι, καὶ οὐ βούλει· « ὁ γὰρ δεχόμενος, φησίν, ἕνα τῶν ἐλαχίστων, ἐμὲ δέχεται. » (Λουκ. θ'. 48.). « Ὅσῳ ἂν ἐλάχιστος ᾖ ὁ ἀδελφός, τοσούτῳ μᾶλλον ὁ Χριστὸς δι' αὐτοῦ παραγίνεται· ὁ μὲν γὰρ τὸν μέγαν δεχόμενος, πολλάκις καὶ διὰ κενοδοξίαν ποιεῖ, ὁ δὲ τὸν μικρόν, καθαρῶς διὰ τὸν Χριστόν. » Ἐξεστί σοι καὶ τὸν Πατέρα ξενίσαι τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐ βούλει· « ξένος γὰρ ἦμην, φησί, καὶ συνηγάγετέ με » (Ματ. κε'. 35.), καὶ πάλιν· « Ἐφ' ὅσον ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε. » (Αὐτ. 40.). Κἂν μὴ Παῦλος ᾖ, πιστὸς δὲ ᾖ καὶ ἀδελφός, κἂν ἐλάχιστος ᾖ, ὁ Χριστὸς δι' αὐτοῦ παραγίνεται. Ἄνοιξον τὴν οἰκίαν, ὑπόδεξαι. « Ὁ δεχόμενος προφήτην, φησί, μισθὸν προφήτου λήψεται. » (Αὐτόθ. ι'. 41.). Οὐκοῦν καὶ ὁ Χριστὸν δεχόμενος λήψεται μισθὸν τοῦ τὸν Χριστόν ξενίζοντος. Μὴ ἀπίσται τοῖς ῥήμασιν αὐτοῦ, ἀλλὰ γενοῦ πιστός· αὐτὸς εἶπεν ὅτι « δι' αὐτῶν ἐγὼ παραγίνομαι » καὶ ἵνα μὴ ἀπιστῆς, καὶ τιμωρίας ὀρίζει τοῖς μὴ δεχομένοις, καὶ τιμὰς τοῖς δεχομένοις, οὐκ ἂν τοῦτο ποιήσας, εἰ μὴ καὶ ὁ τιμηθεὶς καὶ ὁ ὑβρισθεὶς αὐτὸς ἦν. Ἐδέξω με, φησίν, εἰς τὸ σὸν καταγώγιον, δέξομαί σε εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Πατρὸς μου· ἔλυσάς μοι τὸν λιμόν, λύσω σοι τὰ ἁμαρτήματα· εἰδὲς με δεδεμένον, ὀρᾶσθαί σε ποιῶ λελυμένον· εἰδὲς με ξένον, ποιῶ σε πολίτην τῶν οὐρανῶν· ἔδωκάς μοι ἄρτον, δίδωμί σοι βασιλείαν ὀλόκληρον, ὥστε κληρονομησάιναι καὶ κατασχεῖν· (« δεῦτε γάρ, φησί, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν » (Ματ. κε'. 34.))· οὐκ εἶπε· « Λάβετε, » ἀλλὰ « κληρονομήσατε, » ὅπερ ἐπὶ τῶν κυρίως κτωμένων λέγεται, ὡς, ὅταν λέγωμεν· « Τόδε ἐκληρονόμησα ») ἐποίησας εἰς ἐμὲ ἐν κρυπτῷ, ἐγὼ κηρύξω ἐν φανερῷ· καὶ τὰ μὲν σὰ λέγω ὅτι χάριτος ἦν, τὰ δὲ ἐμὰ ὀφειλῆς· ἐπειδὴ γὰρ

σύ, φησίν, ἤρξω, ἐγὼ ἔπομαι καὶ ἀκολουθῶ· οὐκ αἰσχύνομαι ὁμολογῆσαι τὰς εἰς ἐμὲ γενομένας εὐεργεσίας, οὐδὲ τίνων με ἀπήλλαξας, λιμοῦ καὶ γυμνότητος καὶ πλάνης. Εἶδές με δεδεμένον, οὐκ ὀφείλει τὸ τῆς γεέννης πῦρ· εἶδές με ἀβρώστουντα, οὐκ ὀφείλει τὰ βασανιστήρια, οὐδὲ τὰς τιμωρίας. Ὡ χεῖρες ὄντως εὐλογημέναι, αἱ τοιαύταις οικονομίαις διακονούμεναι, αἱ καταξιούμεναι ὑπηρετεῖν τῷ Χριστῷ! Πρόδες εἰς δεσμωτήρια βαδίζοντες διὰ τὸν Χριστόν, εὐκόλως κατατολμῶσι τοῦ πυρός· οὐ λαμβάνουσι πείραν τῶν δεσμῶν χεῖρες, αἱ δεδεμένοι αὐτὸν ἰδοῦσαι. Ἐνέδυσας ἱμάτιον, καὶ ἐνδύῃ ἱμάτιον σωτηρίου· ἐγένου ἐν δεσμωτηρίῳ μετ' αὐτοῦ, καὶ γίνῃ ἐν βασιλείᾳ μετ' αὐτοῦ. Ταῦτα ὁμολογεῖ οὐκ αἰσχυρόμενος, ἀλλ' εἰδὼς ὅτι αὐτὸν ἐπισκέψω. Οὐκ ᾔδει ἀγγέλους ξενίζων ὁ πατριάρχης, καὶ ἐξένιζεν. (Γέν. ιη'. 3.). Λίσχυνθῶμεν, παρακαλῶ· ἐν μεσημβρίᾳ ἐκάθητο ἐπ' ἄλλοτριάς ὦν, ὅπου οὐδὲ βῆμα ποδὸς εἶχε· ξένος ἦν, καὶ ξένους ἐξένιζεν ὁ ξένος· πολίτης γὰρ ἦν τῶν οὐρανῶν. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐπὶ γῆς ὦν, ξένος ἦν. Ἡμεῖς ἐκείνου τοῦ ξένου μᾶλλον ξένοι, μὴ δεχόμενοι ξένους. Οὐκ εἶχεν οἰκίαν, καὶ καταγῶγιον ἦν αὐτῷ ἡ σκηνή. Καὶ ὅρα τὸ δαψιλές· μόσχον εἴθυε, καὶ ἄλευρα ἔφυρεν. Ἄκουε καὶ τὸ πρόθυμον· δι' ἑαυτοῦ καὶ τῆς γυναικὸς τοῦτο ποιεῖ. Σκόπει καὶ τὸ ἄτυπον· προσκυνεῖ καὶ παρακαλεῖ. (Αὐτόθ. ιη').).

§. δ'. Πάντα γὰρ ταῦτα δεῖ τὸν ξενίζοντα ἔχειν· τὸ πρόθυμον, τὸ φαιδρόν, τὸ ἄρθρον. Ἡ γὰρ τοῦ ξένου ψυχὴ ἐρυθριᾷ καὶ αἰσχύνεται· κἂν μὴ μετ' ὑπερβολῆς ἐπιδείξῃ χαράν, ὡς ἀλογηθεὶς ἀπαλλάσσεται, καὶ λοιπὸν χεῖρον γέγονε τοῦ μὴ ὑποδέξασθαι τὸ οὕτως ὑποδεχθῆναι. Διὰ τοῦτο προσκυνεῖ, διὰ τοῦτο τῷ λόγῳ δέχεται, διὰ τοῦτο τῇ καθέδρᾳ. Τίς γὰρ ἂν ἠπορήθῃ, εἰδὼς ὅτι τοῦτο ἔργον αὐτῷ ἦν; Ἀλλ' οὐκ ἐπὶ ξένης ἐσμέν ἡμεῖς; Ἀλλ' ἂν θέλωμεν, δυνασόμεθα αὐτὸν μιμήσασθαι. Πόσοι ξένοι εἰσὶ τῶν ἀδελφῶν; Ἔστιν οἶκημα κοινὸν ἢ Ἐκκλησία, ὃν ξενῶνα καλοῦμεν· περιεργάζεσθε καὶ ὑμεῖς, καθέξεσθε παρὰ τὰς θύρας, τοὺς ἐρχομένους ὑποδέχεσθε· κἂν μὴ εἰς τὰς οἰκίας ὑμῶν βούλησθε, ἀλλ' ἐτέρως τὰ πρὸς τὰς χρείας αὐτοῖς χορηγοῦντες. Τί γάρ; ἢ Ἐκκλησία οὐκ ἔχει; φησίν. Ἐχει· ἀλλὰ τί τοῦτο πρὸς ὑμᾶς; μὴ τὸ ἀπὸ τῶν κοινῶν τῆς Ἐκκλησίας τρέφεσθαι χρημάτων αὐτοῦς, τοῦτο ὑμῶς ὠφελῆσαι δύναται; μὴ γάρ, ἂν ἕτερος εὐχεται, σὺ οὐκ ὀφείλεις εὐχεσθαι; διὰ τί μὴ λέγεις·

« Τί γάρ; οὐκ εὐχονται οἱ ἱερεῖς; ἐγὼ τί εὐχομαι; » Ἄλλ' ἐγὼ φησί, δίδωμι τῷ μὴ δυναμένῳ καταχθῆναι ἐκεῖ. Δὸς κἂν ἐκείνῳ τὸ γὰρ σπουδαζόμενον ἡμῖν τοῦτό ἐστι, τὸ ἐλῶς δοῦναι. Ἀκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος· « Ἵνα ταῖς ὄντως χήραις ἐπαρκέσῃ, καὶ μὴ βαρῆται ἡ Ἐκκλησία. » (Α'. Τιμόθ. ε'. 16.). Ὅπως βούλει ποιήσον, μόνον ποιήσον. Ἐγὼ δὲ οὐ λέγω· « Ἵνα μὴ βαρῆται ἡ Ἐκκλησία, » ἀλλ' « Ἵνα μὴ σὺ βαρῇ· » τῷ γὰρ λογισμῷ τούτῳ οὐδὲν ἐργάσῃ, πάντα ἐπιτρέπων αὐτῇ. Διὰ τοῦτο κοινὸν οἶκῳ μᾶ ἐστὶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀφωρισμένον, ἵνα μὴ ταῦτα λέγῃς. Ἄλλ' ἔχει δαπανήματα ἡ Ἐκκλησία, φησί, χρήματα ἔχει καὶ προσόδους. Εἶπέ μοι, ἀναλώματα δὲ οὐκ ἔχει; δαπάνην δὲ οὐκ ἔχει καθημερινήν; Ναί, φησί. Τί οὖν οὐ βοηθεῖς τῇ μετρίᾳ; Αἰσχύνομαι μὲν ταῦτα λέγων, πλὴν ἀλλ' οὐδὲν ἀναγκάζω. Εἰ τις νομίζει χρηματισμὸν εἶναι τὰ λεγόμενα, ποιήσει ἑαυτῷ ξενοδοχεῖον ἐπὶ τῆς οἰκίας· στῆσον ἐκεῖ κλίνην, στῆσον ἐκεῖ τράπεζαν καὶ λυχνίαν· πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, εἰ μὲν στρατιῶται ἔλθοιεν, ἔχειν ὑμᾶς ἀποτεταγμένα οἰκήματα, καὶ πολλὴν ποιῆσθαι τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ πάντα παρέχειν αὐτοῖς, ἐπειδὴ τὸν πόλεμον ὑμῖν ἀμύνουσι τοῦτον τὸν αἰσθητόν, τοὺς δὲ ξένους μὴ ἔχειν ὅπου καταμείνουσιν; Νίκησον τὴν Ἐκκλησίαν. Βούλει ἐντρέψαι ἡμᾶς; Τοῦτο ποιήσον· ὑπερβαλοῦ τῇ φιλοτιμίᾳ· ἔχε οἶκῳ, ἐνθα Χριστὸς παραγίνεται· εἶπέ· « Τοῦτο τὸ κελλίον τοῦ Χριστοῦ· ἡ οἰκία αὕτη αὐτῷ ἀφώρισται. » Κἂν καταγώγιον ἢ καὶ εὐτελές, οὐκ ἀπαξιούτ'· γυμνὸς καὶ ξένος ὁ Χριστὸς περίεισι, μόνον σκέπης δεόμενος· κἂν τούτῳ πάρεχε· μὴ ὡμὸς ἔσο μηδὲ ἀπάνθρωπος, μηδὲ ἐν μὲν τοῖς βιωτικοῖς οὕτω σφοδρὸς ἔσο, ἐν δὲ τοῖς πνευματικοῖς ψυχρὸς. Ἔστω καὶ τῶν οἰκετῶν ὁ πιστότερος τοῦτο ἐγκεχειρισμένος, καὶ τοὺς ἀναπήρους, τοὺς πτωχοὺς, τοὺς ἀστέγους εἰσαγέτω. Ταῦτα λέγω πρὸς ἐντροπήν· ἔδει μὲν γὰρ ἄνω ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοὺς δέχεσθαι, εἰ δὲ μὴ βούλει, κἂν κάτω, κἂν ἐνθα αἱ ἡμίονοι, κἂν ἐνθα οἱ οἰκέται δέξαι τὸν Χριστόν. Τάχα φρίττετε ἀκούοντες. Τί οὖν, ὅταν μηδὲ ταῦτα ποιῇτε; Ἰδοὺ παραινῶ, ἰδοὺ λέγω· « Ἔστω ὑμῖν τοῦτο περισπούδαστον. » Ἄλλ' οὐ βούλεισθε οὕτως; Οὐκοῦν ἐτέρως ποιήσατε. Εἰσὶ πολλοὶ πένητες καὶ πενιχραὶ· ἀφορίσατε δι' ὅλου μένειν ἐκεῖ τινα· ἔστω κἂν φύλαξ τῆς οἰκίας ὁ πένης· ἔστω σοι τειχίον καὶ περίφραγμα, ἀσπίς καὶ δόρυ. Ἐνθα ἐλεη-

μοσύνη, οὐ τολμᾷ προσελθεῖν ὁ διάβολος, οὐδὲ ἄλλο τι τῶν δεινῶν. Μὴ δὴ περιδωμεν τοσοῦτον κέρδος. Νῦν δὲ ὀχλήματος μὲν τόπος ἐστὶν ἀφωρισμένος, καὶ βασιτεχνίσις ἕτερος, τῷ δὲ Χριστῷ πλανωμένῳ οὐδὲ εἰς. Ὁ Ἀβραάμ, ἔνθα αὐτὸς ἔμενε, τοὺς ξένους ὑπεδέχετο· καὶ ἡ μὲν γυνὴ ἐν τάξει θεραπευνίδος εἰστήκει, ἐκεῖνοι δὲ ἐν τάξει δεσποτῶν. Οὐκ ἤδει ὅτι τὸν Χριστὸν ἐδέχετο· οὐκ ἤδει ὅτι ἀγγέλους· ὥς, εἴ γε ἤδει, πάντα ἂν ἐκένωσεν. Ἡμεῖς δέ, καίπερ εἰδότες ὅτι τὸν Χριστὸν δεχόμεθα, οὐδὲ τοσαύτην ἐπιδεικνύμεθα τὴν σπουδὴν, ὅσην ἐκεῖνος, ὁ νομίζων ἀνθρώπους δέχεσθαι. Ἀλλ' ἐπιτίθεται εἰσί, φησί, πολλοὶ καὶ ἀγνώμονες. Καὶ τούτου σοι μείζων ὁ μισθός, ὅταν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ δέχη· εἰ μὲν γὰρ οἶδας ὄντας ἐπιτίθας, μὴ δέχου εἰς τὴν οἰκίαν, εἰ δὲ οὐκ οἶδας, τί ἀπλῶς κατηγορεῖς; Διὰ τοῦτο λέγω εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ἀπιέναι. Ποία δὲ ἀπολογία, ὅταν, μὴδὲ οὐς ἴσμεν, μὴδὲ τούτους δεχόμεθα, ἀλλ' ἀποκλείωμεν πᾶσι τὰς θύρας; Ἔστω τὸ τοῦ Χριστοῦ πανδοχεῖον ἡμῶν ἡ οἰκία· ἀπαιτῶμεν αὐτοὺς τὸν μισθόν, μὴ ἀργύριον, ἀλλὰ τὸ ποιῆσαι ἡμῖν δοχεῖον τοῦ Χριστοῦ τὴν οἰκίαν· περιτρέχωμεν πανταχοῦ, ἔλκωμεν, ἀρπάζωμεν τὴν θήραν· μείζονα εὐεργετούμεθα ἢ εὐεργετούμεν. Οὐ κελεύω καταθῆσαι μόσχον· ἄρτον δὲ πεινῶντι, ἱμάτιον γυμνῷ, σκέπην τῷ ξένῳ. Ἰνα δὲ μὴ ταῦτα προπασίῃ· «Ἔστιν οἰκημα κοινὸν τὸ τῆς Ἐκκλησίας,» ἐκεῖ κατὰβαλε, καὶ σὺ ὑπεδέξω· ἐπεὶ καὶ τῶν διὰ τῶν οἰκετῶν γινομένων ἐκεῖνος εἶχε τὸν μισθόν. Οὕτως ἦσαν πεπαιδευμένοι καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ· ἔτρεχον καὶ οὐκ ἐγόγγυζον καθάπερ οἱ ἡμέτεροι· εὐλαβεῖς γὰρ αὐτοὺς ἦν πεποιτηκώς. Εἰς πόλεμον εἴλκε, καὶ οὐκ ἐγόγγυζον· οὕτως ἦσαν φιλόσοφοι. Πάντων γὰρ ὁμοίως ἐπεμελεῖτο ὥσπερ ἑαυτοῦ· μονονουχὶ γὰρ κατὰ τὸν Ἰωβ ἔλεγεν ὅτι· «ὁμοίως ἐπλάσθημεν ἐν τῇ αὐτῇ γαστρὶ.» (Ἰωβ λα΄.15.). Τοίνυν καὶ ἡμεῖς φροντίζωμεν ἑαυτῶν τῆς σωτηρίας, καὶ πολλὴν πριώμεθα τῶν οἰκετῶν τὴν ἐπιμέλειαν, ὅπως ἔσονται χρῆστοι καὶ ἐπιμελεῖς· καὶ ἔστω καὶ ὁ οἰκέτης ἡμῶν πεπαιδευμένος τὰ τοῦ Θεοῦ. Οὐκ ἔσται δύσκολος ἡμῖν ἡ ἀρετὴ λοιπόν, ἐὰν ἐκείνους ρυθμίσωμεν. Καθάπερ ἐν πολέμῳ, στρατιωτῶν ὄντων εὐτάκτων, ὁ στρατηγὸς ῥαδίως πολεμεῖ, τοῦναντίον δὲ γίνεται, ὅταν μὴ τοῦτο ᾖ, καὶ ναυτῶν, δὲ ὁμονοούντων, ὁ κυβερνήτης εὐκόλως τοὺς οἰακας μεταχειρίζεται, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ἐὰν οὕτως ᾧσι πεπαιδευμένοι οἱ

οικέται, οὐ παροξυνθήσῃ ῥαδίως, οὐκ ἐγκαλέσεις, οὐκ ὀργισθήσῃ, οὐ λοιδορήσεις. Ἔστιν ὅπου καὶ ἐντραπήσῃ τοὺς οἰκέτας, ἐὰν ὧσι θαυμαστοί, καὶ συναντιλήφονταί σοι, καὶ παραινέσουσι τὰ χρηστά. Ἀπὸ δὲ τούτων πάντων πάντα ἔσται τὰ τῷ Θεῷ δοκοῦντα, καὶ οὕτω πᾶσα ἡ οἰκία εὐλογίας πληρωθήσεται, καί, τὰ τῷ Θεῷ ἀρέσκοντα διαπραττόμενοι, πολλῆς ἀπολαύσομεν τῆς ἁνθων συμμαχίας, ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΣΤ'. 46.

(Κεφ. κα'. στίχ. 18.) — « Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ εἰσῆει ὁ Παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον, πάντες τε παρεγένοντο οἱ πρεσβύτεροι. Καὶ ἀσπασάμενος αὐτούς, ἐξηγεῖτο καθ' ἓν ἕκαστον ὧν ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ. »

§. α'. Οὗτος ὁ ἀδελφὸς ἦν τοῦ Κυρίου καὶ ἐπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων, ἀνὴρ μέγας καὶ θαυμαστός. Πρὸς τοῦτον εἰτέρχεται Παῦλος, ὥσπερ καὶ πρὸ τούτου καὶ πρὸς αὐτὸν πέμπεται καὶ ὅπως, ἀκούει. « Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ, φησὶν, εἰσῆει ὁ Παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον. » Ὅρα τὸ ἄτυρον. « Πάντες τε παρεγένοντο οἱ πρεσβύτεροι καὶ ἀσπασάμενος αὐτούς, ἐξηγεῖτο καθ' ἓν ἕκαστον ὧν ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ. » Πάλιν αὐτοῖς τὰ τῶν ἐθνῶν διηγεῖται, οὐ κενοδοξῶν, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ θέλων τὴν φιλανθρωπίαν ἐνδείξασθαι, καὶ πολλῆς αὐτοὺς ἐμπλῆσαι χαρᾶς. Ὅρα γοῦν πῶς ἀκούσαντες καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν. Οὐκ ἐκεῖνον ἐπῆρρον, οὐδὲ ἐθαύμαζον, ἀλλὰ « τὸν Θεὸν ἐδόξαζον. » οὕτω γὰρ διηγῆσατο ὡς ἀνατιθέμενος αὐτῷ. « Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐδόξαζον τὸν Θεόν, εἰπόντες αὐτῷ Θεωρεῖς, ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων τῶν πεπιστευκότων· καὶ πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσι. Κατηχθήσαν δὲ περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωϋσέως τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη πάντας Ἰουδαίους, λέγων μὴ περιτέμνειν αὐτοὺς τὰ τέκνα, μηδὲ τοῖς ἔθεσι περιπατεῖν. » Ὅρα

καὶ αὐτοὶ μεθ' ὅσης ὑποστολῆς φασιν. Οὐχ ὡς ἐπίσκοπος αὐθεντικῶς διαλέγεται, ἀλλ' αὐτὸν παραλαμβάνουσι κοινωνὸν τῆς γνώμης· ὥσπερ ἄν, εἰ εὐθέως καὶ ἀπὸ προοιμίων ἀπολογούμενοι ὅτι «οὐκ ἐβουλόμεθα.» Ὁρᾷς τοῦ πράγματος τὴν ἀνάγκην, «θεωρεῖς πόσαι, φησί, μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων τῶν πεπιστευκότων.» Καὶ οὐκ εἶπον· «Πόσας μυριάδας κατηχήσαμεν,» ἀλλ' «εἰσί.» «Καὶ οὗτοι, φησί, πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσι.» Δύο αἰτίαι, καὶ τὸ πλῆθος καὶ ἡ γνώμη· οὕτε γάρ, εἰ ὀλίγοι ἦσαν, καταφρονῆσαι ἐχρῆν, οὕτε εἰ πολλοί, καὶ μὴ πάντες τοῦ νόμου ἀντίχοντο, περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι. Εἶτα καὶ τρίτη αἰτία. «Καὶ αὐτοὶ πάντες κατηχήθησαν, φησί, περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωϋσέως τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη πάντας Ἰουδαίους, λέγων μὴ περιτέμνειν αὐτοὺς τὰ τέκνα, μηδὲ τοῖς ἔθεσι περιπατεῖν.» Οὐκ εἶπον· «Ἦκουσαν,» ἀλλὰ «κατηχήθησαν,» τουτέστιν, ἐδιδάχθησαν καὶ ἐπίστευσαν «ὅτι ἀποστασίαν ἀπὸ Μωϋσέως διδάσκεις, λέγων μὴ περιτέμνειν αὐτοὺς τὰ τέκνα, μηδὲ τοῖς ἔθεσι περιπατεῖν.» Τοῦτο εἰπὼν, ἐπήγαγε· «Τί οὖν ἐστι; Πάντως δεῖ πλῆθος συνελθεῖν· ἀκούσονται γὰρ ὅτι ἐλήλυθας. Τοῦτο οὖν ποιήσον, ὃ σοι λέγομεν.» Ὡς συμβουλευόντες ταῦτα λέγουσιν, οὐχ ὡς ἐπιτάττοντες. «Εἰσὶν ἡμῖν ἄνδρες τέσσαρες, εὐχὴν ἔχοντες ἐφ' ἑαυτῶν. Τούτους παραλαβὼν, ἀγνίσθητι σὺν αὐτοῖς, καὶ δαπάνησον ἐπ' αὐτοῖς, ἵνα ξυρήσωνται τὴν κεφαλὴν, καὶ γνῶσι πάντες ὅτι ὢν κατήχηνται περὶ σοῦ οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ στοιχεῖς καὶ αὐτὸς φυλάσσων τὸν νόμον.» Ἐργῶ τὴν ἀπολογίαν ποιῆσαι αὐτῷ συμβουλευέουσιν, οὐ λόγῳ. «Ἵνα ξυρήσωνται, φησί, καὶ γνῶσι πάντες ὅτι ὢν κατήχηνται περὶ σοῦ οὐδέν ἐστιν.» Οὐκ εἶπον ὅτι «διδάσκεις,» ἀλλὰ «κατήχηνται,» πάλιν τὸ «ἐδιδάχθησαν» διὰ τούτου δηλοῦντες, καὶ ὅτι «στοιχεῖς,» τουτέστιν, «ἐκ περιουσίας καὶ αὐτὸς φυλάττεις.» οὐ γὰρ δὴ τοῦτο μόνον ἦν τὸ σπουδαζόμενον, εἰ μὴ ἑτέρους διδάσκει, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς τηρεῖ. Τί οὖν, ἂν τὰ ἔθνη μάθωσιν, οὐ σκανδαλισθήσονται; φησί. Πῶς; ὅπου καὶ ἡμεῖς οἱ τῶν Ἰουδαίων διδάσκαλοι ἐπέμψαμεν πρὸς αὐτούς. «Περὶ δὲ τῶν πεπιστευκότων ἐθνῶν ἡμεῖς ἐπεστείλαμεν, κρίναντες μηδὲν τοιοῦτον τηρεῖν αὐτούς, εἰ μὴ φυλάσσεσθαι αὐτοὺς τὸ εἰδωλόθυτον, καὶ τὸ αἷμα, καὶ

τὸ πνικτόν, καὶ πορνείαν. » Ἐνταῦθα ἐντρεπτικῶς. Ὁ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν. « Ὡςπερ ἡμεῖς ἐκείνοις ἐπετάξαμεν, καίτοι γε Ἰουδαίοις κηρύττοντες, οὕτω καὶ σύ, καίτοι ἔθνεσι κηρύττων, σύμπραξον ἡμῖν. Ὅρα τὸν Παῦλον, οὐ λέγει. « Καὶ μὴν δύναμαι Τιμόθεον παραγαγεῖν, ὃν περιέτεμον· καὶ μὴν δύναμαι πείσαι τῷ λόγῳ, » ἀλλ' ἐπέισθη αὐτοῖς, καὶ πάντα ἐποίησε· καὶ γὰρ οὕτω συνέφερεν· οὐ γὰρ ἦν ἴσον εἰς ἀπολογίαὺν καταστῆναι, καί, οὐδενὸς εἰδότος, ποιῆσαι ταῦτα. Ἀνύποπτον ἦν τὸ καὶ δαπανᾶσθαι. « Τότε παραλαβὼν ὁ Παῦλος τοὺς ἄνδρας, καὶ τῇ ἐχομένῃ ἡμέρᾳ σὺν αὐτοῖς ἀγνισθεὶς εἰσῆει εἰς τὸ ἱερόν, διαγγέλλων τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀγνισμοῦ, ἕως οὗ προσηνέχθη ὑπὲρ ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν ἢ προσφορά. » « Διαγγέλλων, » τουτέστι, « καταγγέλλων. » ὥστε αὐτὸς ἦν ὁ δῆλον ἑαυτὸν ποιῶν. « Ὡς δὲ ἔμελλον αἱ ἐπτὰ ἡμέραι συντελεῖσθαι. »

§. β'. Ὅρα πῶς μάλιστα δὴ αὐτοῖς ἐγχερονίζει. « Οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι, θεασάμενοι αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ, συνέχεον πάντα τὸν ὄχλον, καὶ ἐπέδαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, κράζοντες. Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, βοηθεῖτε· οὗτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ὁ κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ νόμου καὶ τοῦ τόπου τούτου πάντας πανταχοῦ διδάσκων· ἔτι τε καὶ Ἑλλήνας εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἱερόν, καὶ κεκοίνωκε τὸν ἅγιον τόπον τοῦτον. » Ὅρα τὸ ἦθος αὐτῶν πανταχοῦ ταρχῶδες, καὶ ἀπλῶς βρώντων ἐν τῷ μέσῳ. « Ἦσαν γὰρ ἐωρακότες Τρόφιμον τὸν Ἐφέσιον ἐν τῇ πόλει σὺν αὐτῷ, ὃν ἐνόμιζον ὅτι εἰς τὸ ἱερόν εἰσήγαγεν ὁ Παῦλος. Ἐκινήθη τε ἡ πόλις ὅλη, καὶ ἐγένετο συνδρομὴ τοῦ λαοῦ· καὶ ἐπιλαβόμενοι τοῦ Παύλου, εἴλκον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἱεροῦ· καὶ εὐθέως ἐκλείσθησαν αἱ θύραι. » « Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, βοηθεῖτε, » φησὶν, « οὗτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, ὁ κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ νόμου καὶ τοῦ τόπου τούτου. » Ἄ μάλιστα αὐτοὺς ἐθορύβει, ὁ ναὸς καὶ ὁ νόμος, ταῦτα προφέρουσιν ἐκεῖνοι. Καὶ οὐδὲν ἐνεκάλεσε τοῖς Ἀποστόλοις ὁ Παῦλος, καίτοι παθὼν τσαφύτα, ὅτι αὐτοὶ αἵτιοι τούτων γέγονατιν αὐτῷ· οὕτως ἦν μεγαλόψυχος. « Καὶ εἴλκον αὐτόν, φησὶν, ἔξω τοῦ ἱεροῦ· καὶ ἐκλείσθησαν αἱ θύραι. » ἐβούλοντο γὰρ αὐτὸν ἀνελεῖν, καὶ διὰ τοῦτο ἔξω εἴλκον, ὥστε μετὰ πλείονος ἀδείας τοῦτο ποιῆσαι. « Ζητούντων δὲ αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἀνέβη

φάσις τῷ χιλιάρχῳ τῆς σπείρας ὅτι ὅλη συγχέχεται Ἱερου-
 σαλήμ· ὃς ἐξαυτῆς παραλαβὼν στρατιώτας καὶ ἑκατοντάρ-
 χους, κατέδραμεν ἐπ' αὐτούς. Οἱ δέ, ἰδόντες τὸν χιλιάρχον
 καὶ τοὺς στρατιώτας, ἐπαύσαντο τύπτοντες τὸν Παῦλον. Τό-
 τε, ἐγγίσας ὁ χιλιάρχος, ἐπελάβετο αὐτοῦ, καὶ ἐκέλευσε δε-
 θῆναι ἀλύσεσι δυοί· καὶ ἐπυνθάνετο τίς ἂν εἴη καὶ τί ἐστι πε-
 ποιηκώς. *Ἄλλοι δὲ ἄλλα ἐβόων ἐν τῷ ὄχλῳ. » Καὶ τίνος ἐνε-
 κεν, μέλλων αὐτὸν ἐξετάζειν, « ἐκέλευσε δεθῆναι ἀλύσεσι δυοί ; »
 Παραμυθούμενος τὸν θυμὸν τοῦ δήμου. « Μὴ δυνάμενος δὲ γινῶναι
 τὸ ἀσφαλὲς διὰ τὸν θόρουτον, ἐκέλευσεν ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν
 παρεμβολήν. *Ὅτε δὲ ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ἀναβαθμούς, συνέδη βα-
 σταῖεσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν διὰ τὴν βίαν τοῦ ὄχλου·
 ἠκολούθει γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, κράζον· Αἶρε αὐτόν. » Τί
 ἐστίν· « Αἶρε αὐτόν ; » *Ἔθος ἦν Ἰουδαίοις καθ' ὧν ἂν ἀπεφαίνοντο
 τοῦτο λέγειν, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τὸ αὐτὸ φαίνονται ποιοῦντες,
 καὶ λέγοντες· « Ἄρον αὐτόν » (Ἰω. ιθ'. 15.)· τουτέστιν· « Ἐκ τῶν
 ζώντων ποίησον ἀφανή. » Τινὲς δέ, ὁ παρ' ἡμῖν, λέγουσι, κατὰ τὴν
 Ῥωμαϊκὴν συνήθειαν· « Ἐν τοῖς σίγνοις αὐτὸν ἐμβαλε, » τοῦτο εἶ-
 ναι τὸ « αἶρε αὐτόν. » « Μέλλων δὲ εἰς τὴν παρεμβολήν εἰσά-
 γεσθαι ὁ Παῦλος λέγει τῷ χιλιάρχῳ· Εἰ ἔξεστί μοι εἰπεῖν τι
 πρὸς σέ ; » *Ἐπὶ τοὺς ἀναβαθμούς φερόμενος, ἄξιόν πρὸς τὸν χιλι-
 αρχον εἰπεῖν τι. Καὶ ὅρα πῶς ἐπιεικῶς· « Εἰ ἔξεστί μοι εἰπεῖν τι
 πρὸς σέ ; » φησίν. « Ὁ δὲ ἔφη· Ἑλληνιστὶ γινώσκεις ; Οὐκ ἄρα
 σὺ εἰ ὁ Αἰγύπτιος, ὁ πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀναστατώσας
 καὶ ἐξαγαγὼν εἰς τὴν ἔρημον τοὺς τετραχισχιλίους ἄνδρας
 τῶν σικαρίων ; » Οὗτος ὁ Αἰγύπτιος ἀνθρωπὸς τις νεωτεροποιὸς
 γέγονε καὶ στασιαστής. Πρὸς δὲ τοῦτο ἀπολογεῖται ὁ Παῦλος, καὶ
 δι' ὧν εἶπεν ἀπάγει τῆς ὑποψίας αὐτόν. *Ἴδωμεν δὲ ἄνωθεν τὰ ἀνε-
 γηγασμένα. « Εἰσὶν ἡμῖν ἄνδρες, φησί, τέσσαρες, εὐχὴν ἔχοντες
 ἐφ' ἑαυτῶν· τούτους παραλαβὼν, ἀγνίσθητι σὺν αὐτοῖς. » Πρὸς
 δὲ τοῦτο οὐκ ἀντιτίπτει ὁ Παῦλος, ἀλλὰ πείθεται. *Ὅθεν δηλον
 ὅτι οὐ προηγουμένως ἔδει τοῦτο ποιεῖν, (διὸ καὶ πείθουσιν αὐτόν,)
 ἀλλ' ὅτι οἰκονομία τὸ πρᾶγμα καὶ συγκατάβασις ἦν. Οὐκ ἄρα ἐγ-
 κοπή τοῦ κηρύγματος τοῦτο ἦν, ὅπου γε καὶ αὐτοὶ ἐνομοθέτου
 ἐκείνοις τὰ τοιαῦτα. Τοῦτο τοίνυν οἰκονομῶν καὶ αὐτός, Πέτρον

ἐγκαλεῖ ὕστερον· καὶ οὐχ ἀπλῶς αὐτὸ ποιεῖ· ὅπερ γὰρ ἐνταῦθα ἐποίησεν αὐτός, τοῦτο Πέτρος ἐκεῖ, σιγῶν καὶ ἰστών αὐτοῦ τὸ δόγμα. Καὶ οὐκ εἶπον ὅτι « οὐ χρή τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη διδάσκειν, » οὐδὲ « ἀρκεῖ τὸ μὴ κηρυῖσθαι ἐκεῖ, » ἀλλὰ « δεῖ καὶ πλεῖόν τι ποιῆσαι, ἵνα πεισθῶσιν ἐκεῖνοι ὅτι φυλάττετε τὸν νόμον· συγκατάθεσις τὸ πρᾶγμα ἔστι, μηδὲν φοβηθῆς. » Καὶ ὅρα, οὐ πρότερον πείθουσιν αὐτόν, ἕως τοῦ εἰπεῖν τὴν οἰκονομίαν πρῶτον καὶ τὸ κέρδος. Καὶ τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις δὲ τοῦτο ποιεῖν, φορητόν. Ποίησον τοίνυν τοῦτο ἐνταῦθα, ἵνα ἐξῇ σοι ἔξω ποιεῖν ἐκεῖνο. « Τότε παραλαβὼν, φησὶν, ὁ Παῦλος τοὺς ἄνδρας τῇ ἐχομένῃ ἡμέρᾳ. » Οὐκ ἀνεβάλετο, ἀλλ' ἔργῳ δεικνὺς τὴν πειθῶ, παραλαμβάνει μεθ' ὧν ἔμελλεν ἀγνίζεσθαι. Τοιοῦτόν τι ἔστι θερμὴν ἢ οἰκονομία. Καὶ πῶς, φησὶν, οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι εἶδον αὐτόν ἐν τῷ ἱερῷ; Εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ἡμέρας τινὰς ἐκεῖ διατρίβειν. Ὅρα δὲ πῶς καὶ οἰκονομία τὸ γενόμενον ἦν· μετὰ γὰρ τὸ πεισθῆναι τοὺς Ἰουδαίους, τότε ἐπιτίθενται· εἰκότως, ἵνα μὴ κάκεινοι συνεπιθῶνται. « Βοηθεῖτε, φησὶν, ἄνδρες Ἰσραηλῖται. » Ὡς τινος δυσθηράτου καὶ δυσχειρώτου ταῖς ἐκείνων ἐμπεσόντος χερσί, « βοηθεῖτε, » λέγουσι. « Πάντας πανταχοῦ οὗτός ἐστιν ὁ διδάσκων. » Οὐκ ἐνταῦθα μόνον, φησὶν, ἀλλὰ « πανταχοῦ. » Εἶτα καὶ ἡ κατηγορία μείζων ἀπὸ τῶν παρόντων. « Ἔτι δέ, φησί, καὶ κεκοίνωκε τὸ ἱερόν, ἄνδρας Ἑλλήνας εἰσαγαγών. » Καὶ μὴν καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἀνέβησαν προσκυνήσοντες, ἀλλὰ τοὺς οὐκ ἂν ἐλομένους προσκυνῆσαι οὗτοι λέγουσι. « Καὶ ἐπιλαθόμενοι τοῦ Παύλου, φησὶν, εἶλκον αὐτόν ἔξω. » Σκόπει· ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἐκβάλλουσιν αὐτόν· οὐκέτι γὰρ νόμων ἐδέοντο οὐδὲ δικαστηρίων, διὸ καὶ ἔτυπον αὐτόν· οὕτω διὰ πάντων φαίνονται θρασεῖς ὄντες καὶ ἰταμοί. Ὁ δὲ τότε μὲν οὐκ ἀπελογήσατο, ὕστερον δέ. Εἰκότως· τότε γὰρ οὐδ' ἂν ἤκουσαν. Καὶ τί δήποτε ἐκραζον· « Αἶρε αὐτόν; » Ἐφοβοῦντο μὴ διαφύγῃ. Ἀλλ' ὅρα μεθ' ὅσης ὑποστολῆς διαλέγεται ὁ Παῦλος τῷ χιλιάρχῳ. Τί γάρ φησιν; « Εἰ ἔξεστί μοι εἰπεῖν τι πρὸς σέ; » Τοσοῦτον ἦν ταπεινός, ὅτι καὶ μετριάξειν ᾗδαι πανταχοῦ. « Οὐκ ἄρα σὺ εἰ, φησὶν, ὁ Αἰγύπτιος; »

§. γ. Ὅρα κακουργίαν διαβόλου. Ἀπατεῶν ἦν ἐκεῖνος καὶ γόης ὁ Αἰγύπτιος, καὶ προσεδόκησε συσκιάζειν διὰ τούτου καὶ κοινωνοῦς ποιεῖν τῶν ἐκείνῳ προσηκόντων ἐγκλημάτων καὶ τὸν Χριστόν καὶ

τοὺς Ἀποστόλους, ἀλλ' οὐδὲν ἴσχυσεν, ἀλλ' ὅμως ἔτι λαμπροτέρα γέγονεν ἡ ἀλήθεια, οὐδὲν παραβλαβεῖσα τοῖς τοῦ διαδόλου μηχανήμασιν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον λάμψασα· εἰ μὲν γὰρ μὴ ἦσαν γόητες, εἶτα οὗτοι ἐκράτουν, τάχα ἂν τις ἐπελάβετο, ὅτε δὲ καὶ ἐκεῖνοι ἐφάνησαν, οὗτοι κρατοῦσι, τοῦτό ἐστι τὸ θαυμαστόν. Διὸ καὶ φανῆναι οὐ κωλύονται, ἵνα καὶ οὕτω μᾶλλον λάμψωσιν· ὥσπερ οὗτος καὶ ἀλλαχοῦ λέγει· « Ἴνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται. » (Α΄ Κορινθ. ια΄. 19.). Τοιοῦτό τι ἦν, ὃ καὶ Γαμαλιήλος ἔλεγεν, ὅτι « πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη Θεοῦ δᾶς. » (Πράξ. ε΄. 36.). Τοὺς δὲ σικαρίους οἱ μὲν γένος τι ληστῶν φασιν αὐτοὺς εἶναι, (οὕτω καλουμένους ἄφ' ὧν ἐπεφέροντο ξιφῶν, 'σικῶν λεγομένων παρὰ Ῥωμαίοις,) οἱ δὲ τῆς μιᾶς αἰρέσεως τῆς παρ' Ἑβραίοις· τρεῖς γάρ εἰσι παρ' αὐτοῖς αἰρέσεις αἱ γενικαί, Φαρισαῖοι, Σαδδουκαῖοι, καὶ Ἑσσηνοί, οἱ καὶ Ὅσιοι λέγονται (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ Ἑσσηνοὶ ὄνομα) διὰ τὸ τοῦ βίου σεμνόν· οἱ αὐτοὶ δὲ καὶ Σικάριοι διὰ τὸ εἶναι ζηλωταί. Μὴ τοίνυν ἀλγῶμεν ὅτι αἰρέσεις εἰσὶν, ὅπου καὶ ψευδόχριστοι καὶ τῷ Χριστῷ ἐπιθέσθαι ἠθέλησαν καὶ πρὸ τούτου καὶ μετὰ τοῦτο, ὥστε συσκιάσαι. Ἄλλ' ἡ ἀλήθεια λάμπει καὶ διαδηλός ἐστι πανταχοῦ. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν προφητῶν γέγονε· γεγόνασι ψευδοπροφῆται, καὶ ἀπὸ συγκρίσεως μᾶλλον ἔλαμψαν. Καὶ γὰρ ἡ νόσος τὴν ὑγίαν φανεράν δείκνυσι, καὶ τὸ σκότος τὸ φῶς, καὶ τὴν γαλήνην ὁ χειμῶν. Οὐκ ἔνι εἰπεῖν τοὺς Ἕλληνας ὅτι πλάνοι καὶ γόητες ἦσαν· ἐκεῖνοι γὰρ ἠλέγχθησαν. Τοῦτο καὶ ἐπὶ Μωϋσέως γέγονε· συνεχώρησεν ὁ Θεὸς τοὺς μάγους, ἵνα μὴ μάγος ὑποληφθῇ Μωϋσῆς· εἶσεν αὐτοὺς διδάξαι πάντας μέχρι πόσου μαγεία φαντάσαι δύναται· περαιτέρω δὲ οὐκ ἠπάτησαν, ἀλλ' αὐτοὶ τὴν ἤτταν ὡμολόγησαν. Οὐδὲν ἡμᾶς βλάπτουσιν οἱ ἐπιθέται, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸς βελτίους, ἂν τις θέλῃ προσέχειν τὸν νοῦν. Τί οὖν, φησὶν, ὅταν κοινωνῶμεν αὐτοῖς τῆς δόξης; Οὐ παρ' ἡμᾶς, ἀλλὰ παρὰ τοὺς οὐκ ἔχοντας κρίσιν. Μὴ σφόδρα μελέτω τῆς δόξης ἡμῖν τῆς τῶν πολλῶν, μηδὲ πέρα τοῦ δέοντος αὐτῆς φροντίζωμεν. Θεῷ ζῶμεν, οὐκ ἀνθρώποις· ἐν οὐρανῷ πολιτευόμεθα, οὐκ ἐπὶ τῆς γῆς· ἐκεῖ τὰ βραβεῖα καὶ τὰ ἔπαθλα κεῖται τῶν ἡμετέρων πόνων· ἐκεῖθεν προσδοκῶμεν τοὺς ἐπαίνους, ἐκεῖθεν τοὺς στεφάνους. Μέχρι τοσούτου φροντίζωμεν τῶν ἀνθρώπων, μέχρι τοῦ μὴ διδόναι καὶ παρέχειν αὐτοῖς λαβήν.

Ἄν δέ, ἡμῶν μὴ παρεχόντων, ἐκεῖνοι θέλωσιν ἀπλῶς καὶ εἰκῇ κατηγορεῖν, γελῶμεν, μὴ δακρύωμεν. Σὺ προνόει καλὰ ἐνώπιον Κυρίου καὶ ἀνθρώπων· ἄν, σοῦ προνοούντος καλὰ, ἐκεῖνος σκώπτῃ, μηκέτι φρόντιζε. Ἔχεις τὰ ὑποδείγματα ἐν ταῖς Γραφαῖς. « Ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω, ἢ τὸν Θεόν; » (Γαλάτ. α'. 10.), φησί· καὶ πάλιν· « Ἀνθρώπους πείθομεν, Θεῷ δὲ πεφανερώμεθα. » (Β'. Κορινθ. ε'. 11.). Καὶ ὁ Χριστὸς οὕτως ἐπὶ τῶν σκανδαλιζομένων ἔλεγεν· « Ἄφες αὐτούς, ὁδηγοί εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν » (Ματθ. ιε'. 14.)· καὶ πάλιν· « Οὐαὶ ὑμῖν, ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι » (Λουκ. ζ'. 26.)· καὶ πάλιν· « Λαμψάτω τὰ ἔργα ὑμῶν, ὅπως ἴδωσιν οἱ ἄνθρωποι, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » (Ματθ. ε'. 16.). Εἰ δὲ ἀλλαχοῦ λέγει· « Ὃς ἐὰν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων, συμφέρει αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικῆς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης » (Αὐτόθ. ιη'. 6.), μὴ θαυμάσης· οὐ γάρ ἐστι ταῦτα ἐναντία, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνάδοντα. Ὅταν μὲν γὰρ παρ' ἡμᾶς γένηται, οὐαὶ ἡμῖν, ὅταν δὲ μὴ παρ' ἡμᾶς, οὐκέτι. Καὶ πάλιν· « Οὐαὶ ὑμῖν, δι' οὓς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖται. » (Ρωμ. 6'. 24.). Τί οὖν, ἂν ἐγὼ μὲν ποιῶ τι τῶν δεόντων, ἕτερος δὲ βλασφημῇ; Οὐδὲν πρὸς σέ, ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνον· δι' ἐκείνου γὰρ ἐβλασφημήθη. Καὶ πῶς ἐν πρᾶξαι τι τῶν δεόντων, καὶ δοῦναι τοῖς ἄλλοις λαβὴν; Πόθεν βούλεσθε, ἀπὸ τῶν νῦν ὄντων, ἢ ἀπὸ τῶν παλαιῶν τὰ παραδείγματα ὑμῖν ἀγάγω; Ἵνα μὴ ψοφοδεεῖς ὦμεν, βούλεσθε αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ νῦν μετὰ χειρας εἰπωμεν; Ἰουδαῖζεν ὁ Παῦλος ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀλλ' ἐν Ἀντιοχείᾳ οὐκ ἔτι· Ἰουδαῖζε καὶ ἐσκανδαλίζοντο, ἀλλ' οὐ δικαίως ἐσκανδαλίζοντο ἐκεῖνοι. Λέγεται Νέρωνος καὶ οἰνοχόρον καὶ παλλακίδα ἀσπάσαι, πόσα οἴεσθε κατ' αὐτοῦ εἰρηκέναι αὐτοὺς διὰ τοῦτο; Ἀλλ' οὐ δικαίως· εἰ μὲν γὰρ ἐπὶ ἀσελείᾳ ἡσπάσατο, ἢ ἐπὶ πονηροῖς πράγμασιν, εἰκότως· εἰ δὲ ἐπὶ βίῳ ὀρθῷ, τίνος ἔνεκεν; Εἴπω τι καὶ τι· τῶν ἐμοὶ συνήθων συμβάν. Ἐπέπεσεν ὀργὴ ποτε τοῦ Θεοῦ, καὶ σφόδρα νέος ὢν ἐκεῖνος, καὶ ἐν τῇ τοῦ διακόνου τάξει τυγχάνων, ἐπεί τότε ὁ ἐπίσκοπος ἔτυχεν ἀπὼν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, καὶ τῶν πρεσβυτέρων οὐδεὶς ἐφρόντιζεν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐποίησαν φωτι-

σθῆναι ἄθρόον ἐν μιᾷ νυκτί μυριάδας πολλὰς, καὶ ἀπλῶς ἐβαπτίζοντο πάντες οὐδὲν εἰδότες· τούτους ἐκεῖνος λαβὼν κατ' ἰδίαν ὁμοῦ ἑκατὸν καὶ διακοσίους διελέγετο, ἄλλο μὲν οὐδέν, τὰ δὲ τῶν μυστηρίων μόνον ὡς μὴδὲ τοῖς ἀμυήτοις συγχωρεῖν παρεῖναι. Τοῦτο αὐτὸν ποιοῦντα ἐνόμισαν πολλοὶ τῆς ἀρχῆς ἐρῶντα τοῦτο ποιεῖν. Ἀλλ' οὐκ ἐφρόντισεν ἐκεῖνος τῶν νομιζόντων· οὐκ ἐξέτεινε μέντοι ἐπὶ χρόνον τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' εὐθέως ἐπαύσατο. Τί οὖν; ἐκεῖνος τοῦ σκανδάλου αἷτιος; Οὐκ ἔγωγε οἶμαι· εἰ μὲν γάρ, οὐκ οὔσης αἰτίας, τοῦτο ἐποίει, εἰκότως ἐκείνῳ τὴν αἰτίαν ἐπέγραψον, καὶ εἰ πάλιν ἐπεξέτεινεν. Ὅταν γὰρ τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων κωλύηται διὰ τὸ ἐτέρου σκάνδαλον, καταφρονεῖν δεῖ· τότε δὲ φροντίζειν, ὅταν μὴδὲν ἀναγκάζομεθα δι' ἐκεῖνον προσκρούειν Θεῷ· ἐπεὶ, εἰπέ μοι, ἄν, μεταξὺ διαλεγόμενων ἡμῶν καὶ τοὺς μεθύοντας σκωπτόντων, σκανδαλίζονται τις, ἐγὼ παύσωμαι λέγων; Ἀκουσον τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· « Μὴ καὶ ὑμεῖς βούλεσθε ὑπάγειν; » (Ἰωάν. ζ'. 67.). Οὕτως οὔτε καταφρονεῖν οὔτε σφόδρα ἀντιποιεῖσθαι τῆς τῶν πολλῶν ἀσθενείας χρή. Ἡ οὐχ ὀρώμεν καὶ τοὺς ἰατροὺς τοῦτο ποιοῦντας, καί, ὅταν μὲν ἐγγωρῇ, χαρίζομένους τοῖς κάμνουσιν, ὅταν δὲ ἡ χάρις ἢ ἐκείνων βλάβην ἐργάζεται, οὐκ ἔτι φειδομένους; Πανταχοῦ τὸ μέτρον τιμᾶν καλόν. Ἐβλασφήμησαν πολλοὶ κατηχήσεως ἕνεκεν κόρης τινὸς εὐμόρφου, παρθένου μεινάσης· παρέβαλον πρὸς αὐτήν, καὶ τοὺς κατηχοῦντας ἐλοιδόρησαν. Τί οὖν; ἀποστῆναι ἐκείνου; ἔδει διὰ τοῦτο; Οὐδαμῶς· οὐδὲν γὰρ ἐργάζοντο ἐναντίον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα δοκοῦν πρᾶγμα Θεῷ. Μὴ τοίνυν, εἰ σκανδαλίζονται τινες, ἰδῶμεν, ἀλλ' εἰ δικαίως, καὶ εἰ μὴ μετὰ τῆς ἡμετέρας βλάβης. « Εἰ βρῶμα σκανδαλίζει, φησί, τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα. » (Α'. Κορινθ. η'. 13.). Εἰκότως· οὐδὲν γὰρ ἔβλαπτε τὸ μὴ φαγεῖν· εἰ μέντοι σκανδαλίζει αὐτὸν ὅτι βούλωμαι ἀποτάξασθαι, οὐκ ἔτι φροντίζειν δεῖ. Καὶ τίνα, φησὶ, τοῦτο σκανδαλίζει; Πολλούς, ἔγωγε οἶδα. Ὅταν τοίνυν ἀδιάφορον ᾖ τὸ κώλυμα, γινέσθω· ἐπεὶ, εἰ μέλλοιμεν πρὸς τοῦτο μόνον ὀρᾶν, πολλῶν ἔχομεν ἀποστῆναι, ὥσπερ οὖν καὶ τοῦναντίον, εἰ μέλλοιμεν καταφρονεῖν, πολλοὺς ἀπολλύναι· ἐπεὶ καὶ Παῦλος προενόησε σκανδάλου· καὶ πῶς, ἄκουε· « Ἴνα μὴ τῇ ἀδρότητι, φησί, ταύτη τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν » (Β'. Κορινθ. η'. 20.). οὐδὲν

γάρ ἔβλαπτε τὸ τὴν ὑπόνοιαν ἐξελεῖν. Ὅταν δὲ εἰς τοιαύτην ἐμ-
πέσωμεν ἀνάγκην, ὥστε μεγάλη γενέσθαι κακὰ διὰ τὸ ἐτέρου σκάν-
δαλον, καταφρονῶμεν ἐκείνου· ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἑαυτῷ αἷτιος, ἡμεῖς
δὲ οὐκ ἔτι ὑπεύθυνοι· οὐ γὰρ ἐνῆν ἀβλαβῶς αὐτοῦ φείσασθαι. Ἐ-
σκανδαλίσθησαν πολλοὶ ὅτι εἰς ἱερὰ κατέκειντό τινες πιστοί, ἐπειδὴ
οὐκ ἔδει κατακεῖσθαι· ἀλλὰ κακῶς· οὐδεμία γὰρ ἀπὸ τούτου βλάβη.
Ἐσκανδαλίζοντο ὅτι ἦσθι μετὰ τῶν ἐθνικῶν ὁ Πέτρος· ἀλλ' ἐκεῖ-
νος μὲν ἐφείσατο, αὐτὸς δὲ οὐκ ἔτι. Πανταχοῦ προσήκει ἡμᾶς, τοῖς
τοῦ Θεοῦ νόμοις κατακολουθοῦντας, πολλὴν σπουδὴν ποιῆσθαι, ὥ-
στε μηδεμίαν ἀφορμὴν παρέχειν σκανδάλου, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἀνεύθυναι
ᾶμεν, καὶ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀξιωθῶμεν χάριτι καὶ
φιλανθρωπίᾳ τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ
ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶ-
νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΖ'. 47.

(Κεφ. κα'. στίχ. 39.) — «Εἶπε δὲ ὁ Παῦλος· Ἐγὼ εἰμι ἄν-
θρωπος Ἰουδαῖος, Ταρσεύς, τῆς Κιλικίας οὐκ ἀσήμου πόλεως
πολίτης· δέομαι δέ σου, ἐπίτρεψόν μοι λαλῆσαι πρὸς τὸν
λαόν. Ἐπιτρέψαντος δὲ αὐτοῦ, ὁ Παῦλος, ἐστῶς ἐπὶ τῶν
ἀναβαθμῶν, κατέσεισε τῇ χειρὶ τὸν λαόν. Πολλῆς δὲ σιγῆς
γενομένης, προσεφώνησε τῇ Ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ, λέγων. »

§. α'. Ὅρα αὐτόν, ὅταν πρὸς τοὺς ἔξω διαλέγεται, οὐ παραιτού-
μενον καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν νόμων κεχρῆσθαι βοηθήμασιν. Ἐνταῦθα
αὐτόν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐντρέπει. Οὕτω καὶ ἐμπροσθεν ἔλεγε· «Τύ-
ψαντες ἡμᾶς δημοσίᾳ ἀκατακρίτους ἀνθρώπους, Ῥω-
μαίους ὑπάρχοντας, ἔβαλον εἰς φυλακὴν. » (Πράξ. ις'.
37.). Ἐπειδὴ γὰρ ἐπυνθάνετο· «Σὺ εἶ ὁ Αἰγύπτιος; » (Αὐτόθ.
κα'. 38.), «ἐγὼ εἰμι, » φησὶν, «ἄνθρωπος Ἰουδαῖος. » Οὕτως
εἰπὼν, εὐθέως αὐτόν ταύτης ἀπήγαγε τῆς ὑποψίας. Εἶτα, ἵνα μὴ
νομισθῇ τὸ ἔθνος Ἰουδαῖος, λέγει τὴν θρησκείαν· καὶ γὰρ καὶ ἀλλα-
χοῦ ἔννομον ἑαυτὸν Χριστοῦ καλεῖ. Τί τοῦτο ἐστὶ; Παῦλος ψεύδε-
ται; Ἀπαγε! Τί οὖν; οὐκ ἡρνήσατο; Μὴ γένοιτο! Ἰουδαῖος γὰρ
ἦν καὶ Χριστιανὸς ὅσα ἔδει φυλάττων, ἐπεὶ καὶ τῷ νόμῳ μάλιστα
πάντων αὐτὸς ἐπέθετο, τῷ Χριστῷ πιστεύων, καὶ πρὸς Πέτρον δια-

λεγόμενός φησιν· « Ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι. » (Γαλάτ. β'. 15.). « Δέομαι δέ σου, ἐπίτρεψόν μοι λαλῆσαι πρὸς τὸν λαόν. » Καὶ τοῦτο τεκμήριον ὅτι οὐ ψεύδεται, εἴ γε πάντας ἐπήγετο μάρτυρας. Σκόπει αὐτὸν πάλιν μετὰ ἐπιεικείας διαλεγόμενον. Καὶ τοῦτο δὲ τεκμήριον πάλιν μέγιστον τοῦ μηδενὸς εἶναι ὑπεύθυνον, τὸ οὕτως ἔτοιμον εἶναι πρὸς ἀπολογία, καὶ βούλεσθαι εἰς λόγον καταστῆναι τῷ δήμῳ τῶν Ἰουδαίων. Ὅρα τεταγμένον ἄνδρα, ὅρα οἰκονομίαν· εἰ μὴ χιλιάρχος ἦλθεν, εἰ μὴ ἔδθησεν, οὐκ ἂν ἐδεγῆθαι λόγου πρὸς ἀπολογία, οὐκ ἂν τοιαύτης ἀπέλαυσε σιγῆς. « Ἐπιτρέψαντος δὲ αὐτοῦ, ὁ Παῦλος ἐστῶς ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν. » Καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου πολλὴ ἡ εὐκολία, τὸ καὶ ὑψηλὸν ὄντα δημηγορεῖν καὶ δεδεμένον. Τί τούτου ἴσον τοῦ θεάματος, δυσὶν ἀλύσεσι δεδεμένον ἰδεῖν Παῦλον δημηγοροῦντα; πῶς οὐκ ἐταράχθη, πῶς οὐ συνεχύθη, τοσοῦτον δῆμον ἐκπεπολεμωμένον ὁρῶν, τοῦ ἄρχοντος ἐφιστῶτος; Πρῶτερον ἀπέστησεν αὐτοὺς τοῦ θυμοῦ, εἶτα διαλέγεται. Καὶ ὅρα πῶς φρονίμως· ὅπερ γὰρ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ ἐποίησε, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα· πρῶτον τῇ συγγενείᾳ τῆς φωνῆς αὐτοὺς ἐπισπᾶται, εἶτα αὐτῷ τῷ ἡμέρῳ διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἐπάγει· « Πολλῆς δὲ σιγῆς γενομένης, προσεφώνησε, φησί, τῇ Ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ, λέγων· »

(Κεφ. κβ'. στίχ. 1.). — « Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατέ μου τῆς πρὸς ὑμᾶς νῦν ἀπολογίας. » Ὅρα καὶ κολακείας ἀπηλλαγμένον τὸν λόγον καὶ τὸ ἐπιεικὲς ἔχοντα· οὐ γὰρ εἶπε· « Δεσπόται; » οὐδὲ « κύριοι, » ἀλλὰ « ἀδελφοί, » ὃ μάλιστα ἐπόθουν· ὥσπερ εἶλεν· « Οὐκ ἀλλότριος ὑμῶν ἐγώ, οὐδὲ καθ' ὑμῶν. » « Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, » φησί. Τοῦτο τιμῆς, ἐκεῖνο γνησιότητος. « Ἀκούσατέ μου τῆς πρὸς ὑμᾶς νῦν ἀπολογίας. » Οὐκ εἶπε· « Διδασκαλίας, » οὐδὲ « δημηγορίας, » ἀλλὰ, « ἀπολογίας. » ἐν τάξει ἱκέτου ἑαυτὸν καθίστησιν. « Ἀκούσαντες δὲ ὅτι τῇ Ἑβραϊδὶ διαλέκτῳ προσεφώνει αὐτοῖς, μᾶλλον παρέσχον ἡσυχίαν. » Ὅρᾳ πῶς αὐτοὺς εἶλε τὸ ὁμόφωνον; εἶχον γάρ τινα αἰδῶ πρὸς τὴν γλῶτταν ἐκείνην. Ὅρα δὲ καὶ πῶς προδοποιεῖ τῷ λόγῳ, οὕτως ἀρχόμενος καὶ λέγων· « Ἐγὼ μὲν εἰμι ἀνὴρ Ἰουδαῖος, γεγεννημένος ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας, ἀνκτεθραχμμένος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιήλου, πεπαιδευμένος

δὲ κατὰ ἀκρίβειαν τοῦ πατρῷου νόμου, ζηλωτὴς ὑπάρχων τοῦ Θεοῦ, καθὼς πάντες ὑμεῖς ἐστε σήμερον. » « Ἐγὼ μὲν εἰμι, φησίν, ἀνὴρ Ἰουδαῖος. » ὁ μάλιστα πάντων ἐπόθουν ἀκοῦσαι. « Γεγεννημένος ἐν Τάρσῳ τῆς Κιλικίας. » Ἵνα μὴ πάλιν νομίσωσι τὸ ἔθνος ἄλλο, τὴν θρησκείαν ἐπήγαγεν. « Ἀνατεθραμμένος δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. » Τὴν πολλὴν αὐτοῦ δείκνυσι σπουδὴν τὴν περὶ τὴν λατρείαν, ἔπου γε καὶ πατρίδα τηλικαύτην ἀφείς τοσοῦτον ἀφειστῶσαν, ἐνταῦθα εἴλετο τραφῆναι διὰ τὸν νόμον. Ὅρα πῶς ἄνωθεν προσεῖχε τῷ νόμῳ. Ταῦτα δὲ οὐ πρὸς ἐκείνους ἀπολογούμενος μόνον φησίν, ἀλλὰ δεικνύς ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνῳ σκοπῷ πρὸς τὸ κήρυγμα ἤχθη, ἀλλὰ θεία δύναμις· οὐ γὰρ ἂν οὕτω πεπαιδευμένος ἀθρόον μετέστη· εἰ μὲν γάρ ἦν τις τῶν πολλῶν, εἰκὸς ἦν τοῦτο ὑποπεῦσαι, εἰ δὲ τῶν μάλιστα πάντων κατεχομένων ὑπὸ τοῦ νόμου, οὐκ ἦν εἰκὸς ἀπλῶς καὶ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης ἰσχυρᾶς οὔσης μεταθέσθαι αὐτόν. Ἄλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν· « Οὐδὲν τοῦτο ποιεῖ, ὅτι ἐνταῦθα ἀνετράφη· τί γάρ, εἰ κατ' ἐμπορίαν ἢ κατ' ἄλλην τινὰ αἰτίαν ἐνταῦθα γέγονας; » Ἵνα τοίνυν μὴ διὰ τοῦτο νομισθῇ, ἐπήγαγε· « Παρὰ τοὺς πόδας Γαμαλιήλου » καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπε· « Παρὰ Γαμαλιήλου, » ἀλλὰ « παρὰ τοὺς πόδας, » τὴν καρτερίαν, τὴν προσεδρείαν, τὴν σπουδὴν τὴν περὶ τὴν ἀκρόασιν, τὴν πολλὴν πρὸς τὸν ἄνδρα αἰδῶ δεικνύς. « Πεπαιδευμένος κατὰ ἀκρίβειαν τοῦ πατρῷου νόμου. » Οὐχ ἀπλῶς « νόμου, » ἀλλὰ « τοῦ πατρῷου » προστίθῃσι, δεικνύς ὅτι ἄνωθεν τοιοῦτος ἦν, καὶ οὐχ ἀπλῶς εἰδὼς τὸν νόμον. Ταῦτα δὲ δοκεῖ μὲν ὑπὲρ ἐκείνων λέγεσθαι, κατ' ἐκείνων δὲ ἦν, εἴ γε καὶ εἰδὼς αὐτὸν εἶασεν. Εἶτα, ἵνα μὴ πάλιν τις ἐπενέγκῃ· « Τί οὖν, εἰ οἶδας μὲν ἀκριβῶς τὸν νόμον, οὐκ ἐκδικεῖς δὲ οὐδὲ φιλεῖς; » « Ζηλωτὴς, φησίν, ὑπάρχων. » τουτέστιν, « οὐχ ἀπλῶς εἰδὼς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ζηλῶν ὑπὲρ αὐτοῦ. » Εἶτα, ἐπειδὴ μεγάλα περὶ αὐτοῦ ἐγκώμια εἶπε, κοινοῖ τὸν λόγον λοιπόν, ἐπάγων· « Καθὼς πάντες ὑμεῖς ἐστε σήμερον. » δείκνυσι γὰρ αὐτοὺς οὐκ ἀνθρωπίνῳ σκοπῷ ποιῶντας, ἀλλὰ ζήλῳ θείῳ. Τοῦτο δὲ λέγει, χαριζόμενος αὐτοῖς, καὶ προκαταλαμβάνων αὐτῶν τὴν διάνοιαν, καὶ κατέχων ἐν οἷς βλάβος οὐδὲν ἦν. Εἶτα καὶ τεκμήρια παράγει, λέγων· « Ὅς ταύτην τὴν ὁδὸν ἐδίωξα ἕως θανάτου, δεσμεύων καὶ παρὰ τοὺς εἰς φυλακὰς ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, ὥς καὶ ὁ ἀρχι-

ερεὺς μαρτυρεῖ μοι, καὶ πᾶν τὸ πρεσβυτέριον. » Ἵνα μηδεὶς εἴπῃ· « Καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον; » μάρτυρας παράγει αὐτὸν τὸν ἀρχιερέα καὶ τοὺς πρεσβυτέρους. Καὶ λέγει μὲν λεαίνων· « Ζηλωτῆς ὑπάρχων καθὼς ὑμεῖς, » τουτέστιν, « ἴσος ὑμῖν, » δείκνυσιν δὲ διὰ τῶν ἔργων ὅτι ὑπὲρ αὐτοὺς ἦν· « οὐ γὰρ δὴ περιέμενον ὥστε συλλαβεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἱερέας διήγειρον, καὶ ἀποδημίας ἐστελλόμενον, καὶ οὐδὲ μέχρις ἀνδρῶν ἐχώρουν καθάπερ ὑμεῖς, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν, καὶ δεσμεύων πάντας, καὶ εἰς δεσμωτήρια ἐμβάλλων. » Ἀναμφισβήτητος ἡ μαρτυρία, ἀναπολόγητα τὰ τῶν Ἰουδαίων! Ὅρα πόσους παράγει μάρτυρας, τὸ πρεσβυτέριον, τὸν ἀρχιερέα, τοὺς ἐν τῇ πόλει.

§. β'. Βλέπε δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν ἀπολογίαὶν οὐ δειλίας οὐσαν, ἀλλὰ διδασκαλίας μᾶλλον καὶ κατηχήσεως· εἰ γὰρ μὴ λίθοι ἦσαν οἱ ἀκούοντες, προσεῖχον ἂν τοῖς λεγομένοις· μέχρι γὰρ τούτου μάρτυρας εἶχεν αὐτοὺς, τὰ δὲ λοιπὰ ἀμάρτυρα. « Παρ' ὧν καὶ ἐπιστολὰς δεξάμενος, πρὸς τοὺς ἀδελφούς εἰς Δαμασκὸν ἐπορευόμενον, ἄξων καὶ τοὺς ἐκεῖσε ὄντας δεδεδεμένους εἰς Ἱερουσαλήμ, ἵνα τιμωρηθῶσιν. Ἐγένετο δὲ πορευομένῳ μοι καὶ ἐγγίζοντι τῇ Δαμασκῷ περὶ μεσημβρίαν ἐξαίφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιεστράψαι φῶς ἱκανὸν περὶ ἐμέ, ἔπεσόν τε εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἤκουον φωνῆς λεγούσης μοι· Σκούλ, Σαούλ, τί με διώκεις; Ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην· Τίς εἰ, Κύριε; Εἶπέ τε πρὸς με· Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις. » Μάλιστα μὲν οὖν καὶ ταῦτα ἀξιοπίστα εἶδει εἶναι ἀπὸ τῶν προλαβόντων· οὐ γὰρ ἂν μετεστράφη. Τί οὖν, εἰ κομπάζει; φησίν. Οὐδαμῶς. Διὰ τί γὰρ τοσοῦτον ἐξαίφνης ἔρριψε ζῆλον; εἶπέ μοι. Τιμὴν προσδοκῶν; Καὶ μὴν τάναντία ὑπέμεινεν· ἀλλ' ἄνεσιν; Οὐδὲ τοῦτο· ἀλλὰ τί ἕτερον; Ἀλλ' οὐδὲν ἀπὸ λογισμῶν εὐρεῖν δυνατόν. Ταῦτα τρῖνιν ἀφείς αὐτοῖς συλλέγειν, τὰ πράγματα διηγεῖται. « Ἐγγίζοντί μοι, φησί, τῇ Δαμασκῷ περὶ μεσημβρίαν ἐξαίφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιεστράψαι φῶς ἱκανὸν περὶ ἐμέ, ἔπεσόν τε εἰς τὸ ἔδαφος. » Ὅρα πόση ἡ ὑπερβολὴ τοῦ φωτός. Καὶ ὅτι οὐ κομπάζω, οἱ συνόντες μαρτυροῦσιν, οἱ χειραγωγοῦντες, οἱ τὸ φῶς θεασάμενοι. « Οἱ δὲ σὺν ἐμοὶ ὄντες τὸ μὲν φῶς ἐθεάσαντο, καὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο, τὴν δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι. » Μηδὲν ξενισθῆς, εἰ ἐνταῦθα μὲν οὕτως, ἐτέρωθι δὲ λέγει ὅτι « εἰς τὴν κείραν τὴν μὲν

φωνήν ἀκούοντες, μηδένα δὲ θεωροῦντες.» (Πράξ. 9. 7.). Οὐκ ἔστι τοῦτο ἐναντίον· φωναὶ γὰρ δύο ἦσαν, ἡ Παύλου καὶ ἡ τοῦ Κυρίου· τὴν φωνὴν τοίνυν ἐκεῖ τοῦ Παύλου λέγει, ἐνταῦθα δὲ καὶ προσέθηκεν, εἰπών· «Τὴν φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι.» Οὐκοῦν τὸ «μηδένα θεωροῦντες» (Αὐτόθ.), οὐ τοῦ ἰδεῖν, ἀλλὰ τοῦ μὴ ἀκοῦσαι δηλωτικόν ἐστιν· οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἔβλεπον, ἀλλὰ «μηδένα θεωροῦντες εἰστήκεισαν» (Αὐτόθ.).· τουτέστι, «λαλοῦντα.» Εἰκότως δὲ τοῦτο ἐγένετο· αὐτὸν γὰρ ἔδει τῆς φωνῆς καταξιωθῆναι ἐκείνης· εἰ γὰρ ἤκουσαν κάκεῖνοι, οὐκ ἂν τοσοῦτον ἐγένετο τὸ θαῦμα. Ἐπειδὴ τοίνυν οἱ παχύτεροι ὄψει πείθονται μᾶλλον, διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι τὸ φῶς εἶδον μόνον, ὅπερ ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς πείσαι· ὅθεν καὶ ἔμφοβοι γίνονται. Ἄλλως δὲ οὐ περὶ αὐτοὺς τὸ φῶς τοσοῦτον εἰργάσατο, ὅσον περὶ τοῦτον· καὶ γὰρ ἐπήρωσεν αὐτοῦ τὰς ὄψεις, διὰ τῶν εἰς τοῦτον συμβαινόντων κάκεῖνοις διδοὺς ἀναβλέψαι, εἰ γὰρ ἤθελον. Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ καὶ οἰκονομικῶς ἐκείνους μὴ πιστεῦσαι, ὥστε εἶναι μάρτυρας ἀξιοπίστους. «Εἰπέ τε, φησί, πρὸς ἐμέ· Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις.» Καλῶς καὶ ἡ πόλις πρόσκειται, ὥστε ἐπιγινῶναι αὐτούς. Καὶ οἱ Ἀπόστολοι οὕτως ἔλεγον· «Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέθ.» Ὅρα, καὶ αὐτὸς μαρτυρεῖ ὅτι ἐδιώκετο. «Οἱ δὲ σὺν ἐμοὶ ὄντες τὸ μὲν φῶς ἐθεάσαντο, καὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο, τὴν δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι. Εἶπον δέ· Τί ποιήσω, Κύριε; Ὁ δὲ Κύριος εἶπε πρὸς με· Ἀναστάς πορεύου εἰς Δαμασκόν, κάκεῖ σοι λαληθήσεται τί σε δεῖ ποιῆσαι. Ὡς δὲ οὐκ ἐνέβλεπον ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ φωτὸς ἐκείνου, χειραγωγούμενος ὑπὸ τῶν συνόντων μοι, ἦλθον εἰς Δαμασκόν. Ἀνανίας δέ τις, ἀνὴρ εὐλαβὴς κατὰ τὸν νόμον, μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων τῶν ἐν Δαμασκῷ Ἰουδαίων, ἐλθὼν πρὸς με καὶ ἐπιστάς, εἶπέ μοι· Σαοὺλ ἀδελφέ, ἀνάβλεψον. Κἀγὼ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνέβλεψα εἰς αὐτόν.» «Ἐἵσελθε, φησὶν, εἰς τὴν πόλιν, κάκεῖ σοι λαληθήσεται τί σε δεῖ ποιῆσαι.» Ἴδού πάλιν ἄλλος μάρτυς. Καὶ ὅρα πῶς αὐτὸν καὶ ἀξιόπιστον ποιεῖ· «Ἀνανίας δέ τις, φησὶν, ἀνὴρ εὐλαβὴς κατὰ τὸν νόμον, μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων τῶν Ἰουδαίων, εἰσελθὼν πρὸς με καὶ ἐπιστάς, εἶπέ μοι· Ἀνάβλεψον.» Οὕτως οὐδὲν ἀλλότριόν ἐστι.

«Κάγώ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνέβλεψα. » Εἶτα ἡ διὰ τῶν πραγμάτων μαρτυρία. Καὶ ὅρα διὰ προσώπων καὶ πραγμάτων αὐτὴν πλεομένην, προσώπων οἰκείων τε καὶ ἀλλοτρίων. Πρόσωπα οἱ ἱερεῖς, οἱ πρεσβύτεροι, οἱ συνοδεύοντες· τὰ πράγματα ἃ ἐποίει, ἃ ἔπαθε· καὶ πράγματα πράγμασι μαρτυρεῖ, οὐχὶ πρόσωπα μόνον. Ἡ καὶ ἐτέρως· ἀλλότριος ὁ Ἀνανίας· εἶτα τὸ πρᾶγμα αὐτό, ἡ ἀνάβλεψις· εἶτα προφητεία μεγάλη. «Ὁ δὲ εἶπε· (φησίν,) Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν προεχειρίσατό σε γινῶναι τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἰδεῖν τὸν δίκαιον. » Καλῶς εἶπε· «Τῶν πατέρων, » ἵνα δείξῃ αὐτοὺς οὐκ ὄντας Ἰουδαίους, ἀλλὰ ἀλλοτρίους τοῦ νόμου, καὶ φθόνῳ, οὐχὶ ζήλῳ ποιοῦντας. «Γινῶναι, φησί, τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἰδεῖν τὸν δίκαιον. » Οὐκοῦν αὐτοῦ θέλημα τοῦτο. Ὅρα πῶς ἐν τάξει διηγήσεως διδασκαλία ἐστί. «Καὶ ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ὅτι ἔση μάρτυς αὐτοῦ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὧν ἐώρακας καὶ ἤκουσας. » «Καὶ ἰδεῖν, φησί, τὸν δίκαιον. » τέως τοῦτο λέγει. Εἰ δὲ δίκαιος, οὗτοι ὑπεύθυνοι. «Καὶ ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. » Ὅρα πῶς τὸ πρᾶγμα ἐπαίρει. «Ὅτι ἔση, φησί, μάρτυς αὐτοῦ. » Οὐκοῦν διὰ τοῦτο οὐ προδώσεις τὴν ὄψιν, καὶ τὴν ἀκρόασιν, ὧν τε ἐώρακας ὧν τε ἤκουσας· δι' ἐκατέρων τῶν αἰσθήσεων αὐτὸν πιστοῦται. «Καὶ νῦν τί μέλλεις; Ἀναστὰς βύπτισαι, καὶ ἀπόλυσαι τὰς ἀμικρίας σου, ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα αὐτοῦ. »

§. γ'. Ἐνταῦθα μέγα ἐφθέγγετο· οὐ γὰρ εἶπεν· «Εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ βάπτισαι, » ἀλλ' «ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα αὐτοῦ. » Τοῦτο δὲ δεικνύντος ἐστὶν αὐτὸν Θεὸν ὄντα· οὐ γὰρ ἐν ἑτερόν τινα ἐπικαλέσασθαι, εἰ μὴ τὸν Θεόν. Εἶτα δείκνυσι καὶ ἑαυτὸν οὐκ ἀναγκασθέντα δι' ὧν λέγει· «Ὁ δὲ Κύριος εἶπε πρὸς με· Πορεύου εἰς Δαμασκόν, κάκει σοι λαληθήσεται τί σε δεῖ ποιῆσαι. » Οὐδὲν ἀμάρτυρον, ἀλλὰ πόλεως ὁλοκλήρου μαρτυρίαν παράγει, ἥ γε καὶ εἶδεν αὐτὸν χειραγωγούμενον. Ὅρα δὲ καὶ τὴν προφητείαν ἐξεληθοῦσαν, ἣν ἤκουσε μάρτυρα αὐτὸν ἔσεσθαι τοῦ Κυρίου· μάρτυς γὰρ ὄντως αὐτοῦ γέγονε, καὶ μάρτυς ὡς χρή, καὶ δι' ὧν ἔπραξε, καὶ δι' ὧν εἶπε. Τοιούτους καὶ ἡμᾶς εἶναι χρή μάρτυρας, καὶ μὴ προδίδόναι ἃ ἐνεπιστεῦθμεν· οὐ περὶ δογμάτων λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ βίου. Ὅρα γάρ· ὅτι εἶδεν, ὅτι ἤκουσε, μαρτυρεῖ πᾶσιν ἀνθρώ-

ποις, καὶ οὐδὲν αὐτὸν ἐκώλυσε. Καὶ ἡμεῖς ἠκούσαμεν ὅτι ἔστιν ἀνάστασις καὶ μυρία ἀγαθά, οὐκοῦν ὀφείλομεν τοῦτο μαρτυρῆσαι πᾶσιν ἀνθρώποις. Καὶ μὴν μαρτυροῦμεν, φησί, καὶ πιστεύομεν. Πῶς, τάναντία πράττοντες; Εἶπε δὴ μοι· « Εἴ τις ἐαυτὸν ἔλεγε Χριστιανόν, εἴτα ἀποστάς τὰ Ἰουδαϊκά ἐφρόνει, ἄρα ἤρκεσεν ἂν ἡ μαρτυρία αὕτη; » Οὐδαμῶς· ἀπὸ γὰρ τῶν ἔργων τὴν μαρτυρίαν ἐζήτουν ἂν. Οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς, εἰ λέγομεν ὅτι ἀνάστασις ἔστι καὶ μυρία ἀγαθά, εἴτα καταφρονοῦμεν αὐτῶν, καὶ τὰ ἐνταῦθα προτιμῶμεν, τίς ἡμῖν πιστεύσει; οὐ γὰρ οἷς λέγομεν, ἀλλ' οἷς πράττομεν προσέχουσιν ἅπαντες. « Μάρτυς ἔσῃ, φησί, πρὸς πάντας ἀνθρώπους, » οὐχὶ πρὸς τοὺς οἰκίους μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἀπίστους· οἱ γὰρ μάρτυρες τοῦτό εἰσιν, οὐχὶ τοὺς εἰδότας πείθουσιν, ἀλλὰ τοὺς οὐκ εἰδότας. Γενώμεθα ἀξιόπιστοι μάρτυρες. Πῶς δὲ ἐσόμεθα ἀξιόπιστοι; Ἀπὸ τοῦ βίου. Ἐπέθεντο ἐκείνῳ Ἰουδαῖοι· ἐπιτίθενται ἡμῖν τὰ πάθη, κελεύοντα ἐξομώσασθαι τὴν μαρτυρίαν. Ἀλλὰ μὴ πειθώμεθα· μάρτυρές ἐσμεν παρὰ τοῦ Θεοῦ πεμφθέντες. Κρίνεται παρὰ ἀνθρώποις τισὶν ὁ Θεὸς ὅτι οὐκ ἔστι Θεός· ἐπεμψεν ἡμᾶς μαρτυρῆσοντας αὐτῷ. Μαρτυρήσωμεν καὶ πείσωμεν τοὺς δικάζοντας· ἂν μὴ μαρτυρήσωμεν, καὶ τῆς ἐκείνων πλάνης ἡμεῖς ἐσμεν αἰτίοι. Εἰ δὲ ἐν δικαστηρίῳ, ἔνθα βιωτικὰ πράγματα, οὐκ ἂν τις δέξαιτο μάρτυρα, μυρίων γέμοντα κακῶν, πολλῶ μᾶλλον ἐνταῦθα, ἔνθα περὶ τριούτων πραγμάτων ἡ σκέψις ἐστίν· Ἡμεῖς λέγομεν ὅτι ἠκούσαμεν τοῦ Χριστοῦ, καὶ πιστεύομεν οἷς ἐπηγγείλατο· λέγουσιν ἐκεῖνοι· « Δεῖξατε τοῦτο διὰ τῶν ἔργων· ὁ γὰρ βίος ὑμῶν τὰ ἐναντία μαρτυρεῖ, ὅτι οὐ πιστεύετε. » Τοὺς χρηματιζομένους, τοὺς ἀρπάζοντας, τοὺς πλεονεκτοῦντας βούλεσθε ἰδωμεν; τοὺς πενθοῦντας, τοὺς κοπτομένους, τοὺς οἰκοδομοῦντας, τοὺς πάντα πραγματευομένους, ὡς οὐκ ἀποθανομένους; Εἰ τοίνυν ὅτι ἀποθανεῖσθε οὐ πιστεύετε, πράγματι οὕτω δήλω καὶ φανερῶ, πῶς ὑμῖν πιστεύσομεν μαρτυροῦσιν; Εἰσὶ γάρ, εἰσὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, οἱ οὕτω διάκεινται, ὡς οὐκ ἀποθανούμενοι· ὅταν γὰρ ἐν γήρᾳ μακρῶ ἄρχωνται οἰκοδομεῖν καὶ γεωργεῖν, πότε λογισμὸν λήβονταί θανάτου; Οὐ μικρὰ ἡ κόλασις ἡμῖν, κληθεῖσι μὲν εἰς μαρτυρίαν, μὴ δυνηθεῖσι δὲ μαρτυρῆσαι ἀεὶ εἶδομεν. Εἶδομεν καὶ ἡμεῖς ὀφθαλμοῖς τοὺς ἀγγέλους, καὶ σαφέστερον τῶν ἑωρακότων, οὐκοῦν μαρτυρήσωμεν τῷ Χριστῷ· οὐ γὰρ δὴ

ἐκεῖνοι μάρτυρες μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι λέγονται μάρτυρες, ὅτι, κελευόμενοι ἐξομώσασθαι, πάντα ὑπομένουσιν, ἵνα τὴν ἀλήθειαν εἰπωσι· καὶ ἡμεῖς, ὅταν ὑπὸ τῶν παθῶν κελευώμεθα ἐξομώσασθαι, μὴ ἡττώμεθα. Ὁ χρυσὸς λέγει· « Εἰπέ ὅτι ὁ Χριστὸς οὐκ ἔστι Χριστός· μὴ οὖν ἄκουε σὺ ὡς Θεοῦ, ἀλλὰ καταφρόνησον τῶν ἐκείνου προσταγμάτων. » Αἱ ἐπιθυμίαι αἱ πονηραὶ τὸ αὐτὸ λέγουσιν· ἀλλὰ σὺ μὴ παραπεισθῇς, ἀλλὰ στῇθι γενναίως, ἵνα μὴ καὶ περὶ ἡμῶν λαληθῇ· « Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἄρνούνται » (Τίτ. α'. 16.). τοῦτο γὰρ οὐ μαρτύρων, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον. Καὶ τὸ μὲν τοὺς ἄλλους ἀρνεῖσθαι, οὐδὲν θαυμαστόν, τὸ δὲ ἡμᾶς τοὺς εἰς μαρτύριον κληθέντας ἐξάρνους γενέσθαι, βαρὺ καὶ φορτικόν· τοῦτο μάλιστα βλάπτει τὰ ἡμέτερα. « Εἰς μαρτύριον αὐτοῖς ἀποδῆσεται » (Λουκ. κα'. 13.), φησὶν, ἀλλά, ὅταν οὐκ ἀποπηδήσωμεν, ὅταν ἐνστῶμεν. Εἰ πάντες ἐδουλόμεθα μαρτυρεῖν τῷ Χριστῷ, ταχέως ἂν ἐπέισαμεν τῶν Ἑλλήνων τοὺς πολλούς.

§. δ'. Μέγα βίος, ἀγαπητοί· καὶ σφόδρα θηριώδης ἢ τις, καὶ φανερώς οὐ καταγινώσκη διὰ τὸ δόγμα· ἀλλ' ἀποδέχεται λάθρα, ἀλλ' ἐπαινέσεται, ἀλλὰ θαυμάσεται. Καὶ πόθεν, φησὶν, ἂν γένοιτο βίος ἄριστος; Οὐδαμόθεν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ θείας ἐνεργείας. Τί οὖν, ὅταν καὶ Ἑλληνες ὡς τοιοῦτοι; Ἐκεῖνοι εἴ που καὶ εἰεν τοιοῦτοι, οἱ μὲν φύσει, οἱ δὲ διὰ κενοδοξίαν. Βούλει μαθεῖν ὅση ἡ τοῦ βίου λαμπρότης, ὅσην ἔχει τὴν πειθῶ; Πολλοὶ τῶν αἰρετικῶν οὕτως ἰσχυσαν, καὶ τὰ δόγματα καίτοι αὐτοῖς ὄντα διεφθαρμένα, οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων αἰδοῦ τῇ περὶ τὸν βίον οὐκ ἔτι τὸ δόγμα ἐξήτασαν, ἄλλοι δὲ καὶ καταγινώσκοντες αὐτῶν διὰ τὸ δόγμα, ἠδέσθησαν διὰ τὸν βίον· οὐ καλῶς μὲν, πλὴν ὅμως τοῦτο ἔπαθον. Τοῦτο τὰ σεμνὰ τῆς πίστεως τῆς ἡμετέρας διέβαλε, τοῦτο τὰ πάντα ἀνέτρεψε, τὸ μηδένα λόγον εἶναι βίου μηδενί, τοῦτο τῇ πίστει λυμαίνεται. Λέγομεν ὅτι Θεὸς ἐστὶν ὁ Χριστός, μυρία καὶ ἕτερα παράγομεν, μετὰ δὲ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο, ὅτι ἐπεισεν ἅπαντας ὀρθῶς ζῆν· ἀλλὰ τοῦτο ἐν ὀλίγοις ἐστί. Τὸ τῆς ἀναστάσεως δόγμα λυμαίνεται ἡ τοῦ βίου φαυλότης, τὸ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τὸ τῆς κρίσεως· πολλὰ καὶ ἕτερα ἐπισπᾶται, εἰμαρμένην, ἀνάγκην, τὸ ἀπρονόητον. Ψυχὴ γάρ, βαπτισθεῖσα μυρίοις κακοῖς, ὥσπερ τινὰς παραμυθίας ταύτας ἐπινοεῖν ἑαυτῇ πειρᾷ·

ται, ἵνα μὴ λυπῆται, λογιζομένη ὅτι κρίσις ἐστί, καὶ ὅτι ἐφ' ἡμῖν κεῖται τὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τὰ τῆς κακίας. Μυρία ὁ βίος ἐργάζεται κακίαν, θηρία τοὺς ἀνθρώπους ποιεῖ, καὶ θηρίων ἀλογωτέρους· ἅπερ γὰρ ἐν ἐκάστη φύσει τῶν θηρίων ἐστί, ταῦτα πολλάκις εἰς ἓνα ἄνθρωπον συνήγαγε, καὶ τὸ πᾶν ἀνέτρεψε. Διὰ τοῦτο τὴν εἰμαρμένην εἰσήγαγεν ὁ διάβολος, διὰ τοῦτο ἀπρονόητον ἔφησεν εἶναι τὸν κόσμον, διὰ τοῦτο φύσεις ἀγαθὰς καὶ κακὰς, διὰ τοῦτο κακὸν ἄναρχον καὶ ὕλικὸν ὑποτίθεται, διὰ τοῦτο πάντα πράττει, ἵνα διαφθείρῃ τὸν βίον ἡμῶν· οὔτε γὰρ ἀπὸ διεφθαρμένων δογμάτων δυνατόν ἀνεγκεῖν, βίου ὄντα τοιοῦτου, οὔτε μένειν ἐν ὑγιαίνουσῃ πίστει, ἀλλ' ἀνάγκη πολλῇ ταῦτα παραδέξασθαι· οὐ γὰρ οἶμαι ἔγωγε ταχέως τινὰ τῶν οὐκ ὀρθῶς ζώντων εὐρίσκεισθαι, μὴ μυρία σατανικὰ βουλευόμενον, ὅτι γένεσις ἐστίν, ὅτι ἀπλῶς τὰ πράγματα ἄγεται, ὅτι φύρδην καὶ κεχυμένως πάντα διοικεῖται. Διό, παρακαλῶ, φροντίζωμεν βίου καλοῦ, ἵνα μὴ παραδεχώμεθα δόγματα πονηρά. Ὁ Κἄν ἔλαβε τιμωρίαν στένειν καὶ τρέμειν. Τοιοῦτοί εἰσιν οἱ πονηροὶ καὶ συνειδότες ἑαυτοῖς μυρία κακά· πολλάκις ἐξ ὕπνων ἐξάλλονται, θορυβώδεις αὐτῶν οἱ λογισμοί, τεταραγμένοι οἱ ὀφθαλμοί, ὑποψίας γέμει πάντα, καταπλήττεται πάντα, χαλεπῆς προσδοκίας, δειλίας ἀνάμεστος αὐτῶν ἡ ψυχὴ, φόβῳ συστρεφομένη καὶ τρόμφῳ, ἀδρανὴς γίνεται. Οὐδὲν τῆς τοιαύτης ψυχῆς μαλακώτερον γένοιτο ἄν, οὐδὲν ἀνοητότερον. Καθάπερ οἱ μαινόμενοι οὐχ ἐστήκασιν ἐν ἑαυτοῖς, οὕτως οὐδὲ ἡ τοιαύτη ἐν ἑαυτῇ ἐστήκε. Πότε οὖν αὕτη εἰς συναίσθησιν ἔλθῃ, τοσαύτην ἔχουσα σκοτοδινίαν, ἣν ἀγαπητὸν γαλήνης ἀπολαύουσιν καὶ εὐδίας δυνηθῆναι ἐπιγνῶναι τὴν οἰκίαν εὐγένειαν; Ὅταν δὲ πάντα αὐτὴν ἐκφοβῇ καὶ ταράττῃ, καὶ ὄνειροι, καὶ ῥήματα, καὶ σχήματα, καὶ ὑποψίαι ἀπλῶς, πότε δυνήσεται εἰς ἑαυτὴν ἰδεῖν, οὕτως ἐκτεταραγμένη καὶ τεθορυβημένη; Λύωμεν τοίνυν αὐτῆς τὸ δέος, διαρρήξωμεν τὰ δεσμά· εἰ γὰρ μὴ κόλασις ἦν, ποίας ταῦτα κολάσεως οὐ χεῖρω; ὑπὸ φόβῳ ζῆν ἁεὶ, μηδέποτε θάρρειν, μηδέποτε ἀνίστασθαι; Ταῦτα δὴ πάντα μετὰ ἀκριβείας εἰδότες, ἐν γαλήνῃ ἑαυτοὺς διατηρῶμεν, καὶ ἀρετῆς ἐπιμελώμεθα, ἵνα, καὶ ὑγιᾶ δόγματα ἔχοντες καὶ βίον ὀρθόν, ἀπροσκόπτως τὴν παροῦσαν ζωὴν διανύσωμεν, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπιτυχεῖν δυνηθῶμεν χάριτι καὶ φιланθρωπίᾳ τοῦ Μονογε-

νοῦς αὐτοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΗ'. 48.

(Κεφ. κδ'. στίχ. 17.) — « Ἐγένετο δέ μοι, ὑποστρέψαντι εἰς Ἱερουσαλήμ, προσευχομένου μου ἐν τῷ Ἱερῷ, γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει, καὶ ἰδεῖν λέγοντά μοι αὐτόν· Σπεῦσον, καὶ ἔξελθε ἐν τάχει ἐξ Ἱερουσαλήμ, διότι οὐ παραδέχονται σου τὴν μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ. Κἀγὼ εἶπον· Κύριε, αὐτοὶ ἐπίστανται ὅτι ἐγὼ ἤμην φυλακίζων καὶ δέρων κατὰ τὰς συναγωγὰς τοὺς πιστεύοντας ἐπὶ σέ· καὶ ὅτε ἐξεχειῖτο τὸ αἷμα Στεφάνου τοῦ μάρτυρός σου, καὶ αὐτὸς ἤμην ἐφεστὼς καὶ συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ, φυλάσσω τὰ ἱμάτια τῶν ἀναιρούντων αὐτόν. »

§. α'. "Ορα πῶς ἑαυτὸν εἰσωθεῖ εἰς τοὺς κινδύνους· ἐπάγει γάρ· « Ἐγένετο δέ μοι ὑποστρέψαντι εἰς Ἱερουσαλήμ· » τουτέστιν, « ἦλθον μετὰ τὴν ὄψιν ἐκείνην εἰς Ἱερουσαλήμ πάλιν. » « Καὶ προσευχομένου μου ἐν τῷ Ἱερῷ, γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει, καὶ ἰδεῖν λέγοντά μοι· Σπεῦσον, καὶ ἔξελθε ἐν τάχει, διότι οὐ παραδέχονται σου τὴν μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ. » "Ορα, οὐδὲ τοῦτο ἁμάρτυρον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως ἡ μαρτυρία. Εἶπεν ὅτι « οὐ δέχονται σου τὴν μαρτυρίαν, » καὶ οὐκ ἐδέξαντο· καὶ μὴν ἀπὸ λογισμῶν ἔδει ὑποπτεῦσαι ὅτι πάντως δέχονται· « ἐγὼ γὰρ ἤμην ὁ φυλακίζων καὶ δέρων, » φησὶν. "Ωστε διὰ τοῦτο ἔδει αὐτοὺς δέξασθαι, καὶ ἔμως οὐκ ἐδέξαντο· διὸ καὶ τοῦτο ἐν τῇ ἐκστάσει μανθάνει τὸ μὴ παραδεχθῆναι. Ἐνταῦθα δύο κατασκευάζει, ὅτι τε ἀναπλόγητα αὐτοῖς ἐστίν, (οὐ γὰρ κατὰ τὸ εἶδος αὐτὸν εἰδῶκον, οὐδὲ κατὰ λόγον,) καὶ ὅτι Θεὸς ἦν ὁ Χριστός, τὰ παρὰ προσδοκίαν προφητεύων, καὶ οὐχ ὁρῶν εἰς τὰ γενόμενα, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα προειδώς. Πῶς οὖν λέγει· « Ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων υἱῶν τε Ἰσραὴλ βαστάσει τὸ ὄνομά μου; » (Πράξ. θ'. 15.). « Βαστάσει, » εἶπεν, οὐ πάντως πείσει· ἄλλως δὲ Ἰουδαῖοι ἀλλαχοῦ μὲν ἐπείθοντο, ἐνταῦθα δὲ οὐχί. "Οπου μάλιστα ἔδει πεισθῆναι, εἰδότας αὐτοῦ τὴν προτέραν προθυμίαν, ἐνταῦθα οὐκ ἐπείθοντο. « Καὶ ὅτε ἐξεχειῖτο τὸ αἷμα Στεφάνου τοῦ μάρτυρός σου, καὶ αὐτὸς ἤμην ἐφεστὼς καὶ συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ. » "Ορα

ποῦ πάλιν ὁ λόγος τελευτᾷ, εἰς τὸ ἰσχυρὸν κεφάλαιον· δείκνυσι γὰρ ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ ἐλαύνων, καὶ οὐκ ἐλαύνων μόνον, ἀλλὰ καὶ μυρίαὶς χειρσὶν ἀναιρῶν τὸν Στέφανον. Ὑπέμνησεν αὐτοὺς μισοφρονίας χαλεπῆς. Τότε δὴ μάλιστα οὐκ ἠνεγκαν, ἐπειδὴ τοῦτο ἤλεγχεν αὐτούς· καὶ ἤδη ἡ προφητεία ἐπληροῦτο. Ὁ ζῆλος τοίνυν πολὺς, καὶ ἡ κατηγορία σφοδρά, καὶ οἱ μάρτυρες τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστοῦ παρῤῥησίᾳ διαλεγόμενοι. Ἄλλ' οἱ Ἰουδαῖοι οὐκ ἠνέσχοντο λοιπὸν πάσης ἀκοῦσαι τῆς κατηγορίας, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θυμοῦ σφόδρα ἐμπρησθέντες ἐβόων. «Καὶ εἶπε πρὸς με· Πορεύου, ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν ἀποστελῶ σε. Ἡκουσον δὲ αὐτοῦ ἄχρι τοῦ λόγου τούτου, καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν, λέγοντες· Αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον· οὐ γὰρ καθήκον αὐτὸν ζῆν. Κραζόντων δὲ αὐτῶν καὶ ῥιπτούντων τὰ ἱμάτια, καὶ κονιορτὸν βαλλόντων εἰς τὸν ἀέρα, ἐκέλευσεν ὁ χιλιάρχος εἰσάγεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν παρεμβολήν, εἰπὼν μάστιξιν ἀνετάξεσθαι αὐτόν, ἵνα γινῶ δι' ἣν αἰτίαν οὕτω κατεβόων αὐτοῦ. » Καὶ τὸν χιλιάρχον δέον ἐξετάσαι εἰ ταῦτα οὕτως ἔχοι, ἢ καὶ αὐτοὺς ἐκείνους· ὁ δὲ, μηδὲν πλέον ποιήσας, μάστιξιν ἀνετάζειν αὐτὸν ἐπαγγέλλεται· «ἐκέλευσε γὰρ αὐτόν, φησὶν, εἰσάγεσθαι εἰς τὴν παρεμβολήν, εἰπὼν μάστιξιν ἀνετάξεσθαι αὐτόν, ἵνα γινῶ δι' ἣν αἰτίαν οὕτω κατεβόων αὐτοῦ. » Καὶ μὴν πρὶ' ἐκείνων ἔδει μαθεῖν τῶν καταδυνάτων, καὶ ἐρωτῆσαι εἴ τινος τῶν ἐιρημένων ἐπελαμβάνοντο· ἀλλ' ἀπλῶς τῇ ἐξουσίᾳ χρῆται, καὶ ἐκείνοις πρὸς χάριν ποιεῖ· οὐ γὰρ τοῦτο ἐζήτει, ὅπως δικαίως τι πράξειεν, ἀλλ' ὅπως παύσει τὸν ἐκείνων θυμὸν, ἄδικον ὄντα. «Ὡς δὲ προσέτεινον αὐτόν τοῖς ἱμαῖσιν, εἶπε πρὸς τὸν ἐστῶτα ἐκατόνταρχον ὁ Παῦλος· Εἰ ἄνθρωπον Ῥωμαῖον καὶ ἀκατάκριτον ἔξεστιν ὑμῖν μάστιξιν; » Οὐκ ἐψεύσατο Παῦλος, μὴ γένοιτο! Ῥωμαῖον ἑαυτὸν εἰπὼν· (Ῥωμαῖος γάρ ἦν) διὸ καὶ ὁ χιλιάρχος ἀκούσας φοβεῖται. Καὶ τίνος, φησὶν, ἔνεκεν ἐφοβήθη; Εἰ καὶ δι' οὐδὲν ἕτερον ἔδεισεν, ἀλλ' ἵνα μὴ ἀλῶ καὶ μείζονα δίκην δῶ. Καὶ ὅρα, οὐχ ἀπλῶς φησιν, ἀλλ' «εἰ ἔξεστιν ὑμῖν; » Δύο τὰ ἐγκλήματα, καὶ τὸ ἀνευ λόγου, καὶ τὸ Ῥωμαῖον ὄντα. Μεγάλην εἶχον ταύτην τότε προνομίαν οἱ ἀξιούμενοι οὕτω καλεῖσθαι· καὶ οὐ πάντες τούτου ἐτύγγαζον· ἀπὸ γὰρ Ἀδριανοῦ φασὶ πάντας Ῥωμαίους ὀνομασθῆναι, τὸ δὲ παλαιὸν οὐχ οὕτως ἦν. Ἡ καὶ Ῥωμαῖον ἑαυτὸν εἶπεν, ἵνα διαφύγῃ

τὴν τιμωρίαν· εὐκαταφρόνητος γὰρ ἂν ἐγένετο μαστιχθεὶς· νῦν δὲ τοῦτο εἰπὼν, εἰς πλείονα αὐτοὺς ἐμβάλλει φόβον. Εἰ δὲ ἐμάστιξαν, καὶ παρέτρεψαν ἂν τὸ πρᾶγμα, ἢ καὶ ἀπέκτειναν αὐτόν· νῦν δὲ οὐχ οὕτω γίνεται. Ὅρα πῶς ὁ Θεὸς συγχωρεῖ καὶ ἀνθρωπίνως πολλὰ γενέσθαι καὶ ἐπ' αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν. Ὁ δὲ χιλιάρχος, ἀποκριθεὶς ὅτι «πολλοῦ κεφαλαίου τὴν πολιτείαν ταύτην ἐκτησάμην,» δεικνυσὶν ὑποπτεῦσαι πρόφασιν εἶναι τὸ εἰπεῖν ἑαυτὸν Ῥωμαῖον τὸν Παῦλον· καὶ ἴσως τοῦτο ὑπέλαβεν ἀπὸ τῆς λιτότητος Παύλου τῆς φαινομένης. «Ἀκούσας δὲ ὁ ἑκατόνταρχος, προσελθὼν τῷ χιλιάρχῳ ἀπήγγειλε, λέγων· Ὅρα τί μέλλεις ποιεῖν· ὁ γὰρ ἄνθρωπος οὗτος Ῥωμαῖός ἐστι. Προσελθὼν δὲ ὁ χιλιάρχος εἶπεν αὐτῷ· Λέγε μοι, εἰ σὺ Ῥωμαῖός εἰ; Ὁ δὲ ἔφη· Ναί. Ἀπεκρίθη ὁ χιλιάρχος· Ἐγὼ πολλοῦ κεφαλαίου τὴν πολιτείαν ταύτην ἐκτησάμην. Ὁ δὲ Παῦλός φησιν· Ἐγὼ δὲ καὶ γεγέννημαι. Εὐθέως δὲ ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ οἱ μέλλοντες ἀνετάζειν αὐτόν. Καὶ ὁ χιλιάρχος δὲ ἐφοβήθη, ἐπιγινούς ὅτι Ῥωμαῖός ἐστι, καὶ ὅτι ἦν αὐτὸν δεδεκώς.» «Ἐγὼ δέ, φησί, καὶ γεγέννημαι.» Ἄρα καὶ πατὴρ ἦν Ῥωμαῖου. Τί οὖν ἀπὸ τούτου γίνεται; Λύσας κατήγαγεν αὐτὸν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. Οὕτως οὐκ ἦν ψεῦδος τὸ εἰπεῖν ἑαυτὸν Ῥωμαῖον, ὅτι καὶ ἀπάνατο ἀπ' αὐτοῦ, λυθεὶς τοῦ δεσμοῦ· καὶ πῶς, ἄκουε· «Τῇ δὲ ἐπαύριον βουλόμενος γινῶναι τὸ ἀσφαλές, τὸ τί κατηγορεῖται ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἔλυσεν αὐτόν, καὶ ἐκέλευσε συνελθεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ πᾶν τὸ συνέδριον αὐτῶν· καὶ καταγαγὼν τὸν Παῦλον ἔστησεν εἰς αὐτούς.»

(Κεφ. κγ'. στίχ. 1.) — «Ἀτενίσας δὲ ὁ Παῦλος τῷ συνεδρίῳ εἶπεν.» Οὐκέτι πρὸς τὸν χιλιάρχον, ἀλλὰ πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὸν δῆμον πάντα διαλέγεται. Καὶ τί φησιν; «Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ πάσῃ συνειδήσει ἀγαθῇ πεπολίτευμαι τῷ Θεῷ ἄχρι ταύτης τῆς ἡμέρας.» Ὁ λέγει, τοῦτό ἐστιν· «Οὐ σύνοιδα ἑμαυτῷ τι ἡδίκηκός ὑμᾶς, οὐδὲ ἄξιον τῶν δεσμῶν τούτων πράττων.» Τί οὖν ὁ ἀρχιερεὺς; Δέον κατανυγῆναι ἐφ' οἷς εἰς χάριν αὐτῶν ἀδίκως ἐδέδετο, ὁ δὲ καὶ προσεπιτίθησι, καὶ κελεύει τύπτεσθαι αὐτόν· ὁ καὶ δῆλον ἐξ ὧν ἐπήγαγεν. «Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ἀνκνίας τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ ἐπέταξε τύπτειν αὐτοῦ τὸ στόμα.» Καλά γε· ἐπεικὴς ὁ ἀρχιερεὺς. «Τότε ὁ Παῦλος πρὸς αὐτὸν εἶπε· Τύπτειν σε μέλ-

λει ὁ Θεός, τοῖς κεκονιαμένε· καὶ σὺ κάθη κρίνων με κατὰ τὸν νόμον, καὶ παρανομῶν κελεύεις με τύπτεσθαι; Οἱ δὲ παρ-
 ρεστῶτες εἶπον· Τὸν ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ λοιδορεῖς; Ἐφη τε ὁ
 Παῦλος· Οὐκ ἤδειν, ἀδελφοί, ὅτι ἐστὶν ἀρχιερεὺς· γέγραπται
 γάρ· Ἀρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς. » ("Ἐξοδ. κβ'.
 28.).

§. β'. Τινὲς μὲν οὖν φασιν ὅτι εἰδὼς εἰρωνεύεται, ἐμοὶ δὲ δοκεῖ
 ὅτι οὐδὲ ὅλως ἤδει ὅτι ἐστὶν ἀρχιερεὺς· ἡ γὰρ ἂν καὶ ἐτίμησε· διὸ
 καὶ ἀπολογεῖται, ὡς κατηγορίας οὐσης, καὶ ἐπάγει· « Ἀρχοντα
 τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς. » Τί οὖν; φησὶν· εἰ γὰρ μὴ ἀρ-
 χων ἦν, ἄλλον ἀπλῶς ὑβρίζειν ἔδει; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ καὶ ὑβριζό-
 μενον μᾶλλον ἐνεγκεῖν. Ἀξίον δὲ ζητῆσαι πῶς, ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς
 λέγων· « Λοιδοροῦμεναι εὐλογοῦμεν, διωκόμενοι ἀνε-
 χόμεθα » (Α'. Κορινθ. δ'. 12.), ἐνταῦθα τὸνναντίον ποιεῖ, καὶ οὐ
 λοιδορεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπαρᾶται; Ἀπαγε! οὐδέτερον τούτων
 φαίνεται πεποιηκώς, ἀλλὰ τῷ ἀκριβῶς σκοποῦντι παρῤῥησίας μᾶλ-
 λὸν ἐστὶ τὰ ῥήματα ἢ θυμοῦ· ἄλλως δὲ οὐκ ἐβούλετο εὐκαταφρόνη-
 τος φανῆναι τῷ χιλιάρχῳ. Εἰ γὰρ αὐτὸς μὲν ἐρείσατο μαστίξαι ὡς
 δὴ τοῖς Ἰουδαίοις ἐκδίδοσθαι μέλλοντα, τὸ ὑπὸ τῶν οἰκετῶν τύπτε-
 σθαι μᾶλλον ἂν ἐκείνον θρασύτερον ἐργάσατο· διὰ τοῦτο οὐδὲ πρὸς
 τὸν παῖδα ἀποτείνεται, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν τὸν ἐπιτάξαντα, τοῦτο
 κατασκευάζων. Τὸ δὲ « τοῖς κεκονιαμένε, καὶ σὺ κάθη κρίνων
 με κατὰ τὸν νόμον » εἶπε, μονονουχὶ τοῦτο αὐτῷ λέγων· « Ὑπεύ-
 θυνος ὢν καὶ μυρίων πληγῶν ἄξιος. » Ὅρα γοῦν πῶς αὐτοῦ κατε-
 πλάγησαν τὴν παρῤῥησίαν ὁ δῆμος· δέον γὰρ ἀνατρέψαι τὸ πᾶν, πα-
 ροινοῦσι μᾶλλον. Αὐτὸς δὲ καὶ τὸν νόμον ὑπαναγινώσκει, ἐπειδὴ
 βούλεται δεῖξαι ὅτι οὐ διὰ τὸ φοβηθῆναι, οὐδὲ διὰ τὸ μὴ ἄξιον εἶναι
 ἀκοῦσαι, ταῦτα οὕτως εἶπεν, ἀλλὰ τῷ νόμῳ καὶ ἐνταῦθα πειθόμενος.
 Καὶ σφόδρα πείθομαι μὴ εἰδέναι αὐτὸν ὅτι ἀρχιερεὺς ἐστὶ, διὰ μα-
 κροῦ μὲν ἐπανελθόντα χρόνου, μὴ συγγινόμενον δὲ συνεχῶς Ἰου-
 δαίοις, ὁρῶντα δὲ καὶ ἐκείνον ἐν τῷ μέσῳ μετὰ πολλῶν καὶ ἐτέ-
 ρων· οὐκέτι γὰρ δῆλος ἦν ὁ ἀρχιερεὺς, πολλῶν ὄντων καὶ διαφόρων.
 Οὕτω μοι καὶ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς ἀποτείναςθαι δοκεῖ, δεικνὺς ὅτι
 νόμῳ πείθεται, καὶ διὰ τοῦτο ἀπολογεῖται. Ἰδωμεν δὲ ἄνωθεν τὰ
 εἰρημένα. « Προσευχομένου μου, φησὶν, ἐν τῷ ἱερῷ, ἐγένετο γε-

γέσθαι με ἐν ἐκστάσει. » Ἵνα δηλώσῃ ὅτι οὐχ ἀπλῶς φαντασία ἦν, διὰ τοῦτο προσέθηκε τὸ « προσευχομένου μου. » « Σπεῦσον καὶ ἔξελθε ἐν τάχει, φησί, διότι οὐ παραδέχονται σου τὴν μαρτυρίαν. » Ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅτι οὐχὶ φοβούμενος αὐτῶν τοὺς κινδύνους ἔφυγεν, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐδέχοντο τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ. Διὰ τί δὲ εἶπεν ὅτι « αὐτοὶ ἐπίστανται ὅτι ἐγὼ ἤμην δεσμεύων ; » Οὐκ ἀντιλέγων τῷ Χριστῷ, μὴ γένοιτο ! ἀλλὰ βουλόμενος μαθεῖν τὸ οὕτω παράδοξον. « Πορεύου, φησὶν, ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποστελῶ σε. » Ὅρα· οὐκ ἐδίδαξεν αὐτὸν ὁ Χριστὸς τί δεῖ ποιεῖν, ἀλλ' εἶπε μόνον ἀπελθεῖν, καὶ πείθεται· τοσοῦτον ἦν καταπειθής ! « Καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν, φησί, λέγοντες· Αἶρε αὐτόν· οὐ γὰρ καθῆκον αὐτόν ζῆν. » Ὡ τῆς θρασύτητος ! καὶ μὴν ὑμᾶς οὐ καθήκει ζῆν, οὐχὶ τοῦτον τὸν πάντα πειθόμενον τῷ Θεῷ. Ὡ μισοὶ καὶ ἀνδροφόνοι ! « Καὶ τὰ ἱμάτια ἐκτινάσσοντες, φησί, κομπορτὸν ἔβαλον. » Ὡστε χαλεπωτέραν γενέσθαι τὴν στάσιν τοῦτο ποιούσιν, ἢ καὶ φοβῆσαι βουλόμενοι τὸν ἄρχοντα. Καὶ ὅρα· οὐ λέγουσι τὴν αἰτίαν, ἐπειδὴ μηδὲν εἶχον εἰπεῖν, ἀλλὰ τῇ βοῇ καταπλήξειν οἶονται· καὶ μὴν παρὰ τῶν κατηγορῶν ἐχρῆν μαθεῖν. « Καὶ ὁ χιλιάρχος ἐφοβήθη, φησὶν, ἐπιγνούς ὅτι Ῥωμαῖός ἐστιν. » Οὐκ ἄρα ψεῦδος ἦν τὸ Ῥωμαῖον ἑαυτὸν εἶναι τὸν Παῦλον εἰπεῖν. « Καὶ ἔλυσεν αὐτόν ἀπὸ τῶν δεσμῶν, φησί, καὶ καταγαγὼν ἔστησεν εἰς τὸ συνέδριον. » Τοῦτο ἔδει ποιῆσαι παρὰ τὴν ἀρχήν, καὶ μῆτε δῆσαι, μῆτε βουλευθῆναι μαστίξαι, ἀλλὰ καταλιπεῖν μηδὲν τοιοῦτό τι ποιήσαντα, ὥστε καὶ δεσμεῖσθαι. « Καὶ ἔλυσεν αὐτόν, φησί, καὶ καταγαγὼν εἰς αὐτοὺς ἔστησε. » Τοῦτο μάλιστα ἠπόρησαν οἱ Ἰουδαῖοι. « Ἀτενίσας δὲ Πυλὸς τῷ συνεδρίῳ, φησὶν, εἶπεν· Ἄνδρες ἀδελφοί. » Ἐνταῦθα τὴν παρρησίαν αὐτοῦ δείκνυσι, τὸ ἀκατάπληκτον. Ἄλλ' ὅρα καὶ ἐκείνων τὸ ἰταμόν· ἐπήγαγε γάρ· « Ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας τύπτειν αὐτοῦ τὸ στόμα ἐπέταξε. » Διὰ τί τύπτεις ; τί γὰρ εἶπεν ὑβριστικόν ; Ὡ τῆς ἀναισχυντίας ! ὦ τῆς θρασύτητος ! « Τότε ὁ Πυλὸς πρὸς αὐτόν, φησὶν, εἶπε· Τύπτειν σε μέλλει ὁ Θεός, τοῖχες κεκονιαμένε. » Βαδὺ τῆς παρρησίας ! εἰς ὑπόκρισιν αὐτὸν καὶ παρανομίαν διασύρει· διὰ τοῦτο γοῦν καὶ καταστέλλεται. Καὶ αὐτὸς μὲν ἀπορῶν οὐδὲν τολμᾷ εἰπεῖν, ἀλλ' οἱ παρ' αὐτόν, οὐκ ἐνεγκόντες αὐτοῦ τὴν

παρρησίαν. Οὕτως εἶδον ἄνθρωπον θανατῶντα, καὶ οὐχ ὑπέμεινάν· «Οὐκ ἤδειν, φησίν, ὅτι ἀρχιερέυς ἐστίν.» Ἄρα ἀγνοίας ἡ ἐπιτίμησις ἦν· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, καὶ λαβὼν αὐτὸν ἀπῆλθε, καὶ οὐκ εἰσέγησε, καὶ ἐξέδωκεν αὐτοῖς αὐτὸν ὁ χιλιάρχος.

§. γ'. Ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅτι ἐκὼν πάσχει ἂ πάσχει· καὶ οὕτως ἀπολογεῖται πρὸς αὐτούς, τῷ νόμῳ πειθόμενος, οὐχὶ αὐτοῖς ἐνδείξασθαι βουλόμενος· ἐπεὶ ἐκείνων καὶ κατεγνώκει σφόδρα. Διὰ τὸν νόμον τοίνυν ἀπολογεῖται, ἀλλ' οὐ διὰ τὸν δῆμον. Εἰκότως· τὸ γὰρ τὸν οὐδὲν ἡδικοκῶτα ἀναιρεῖν, καὶ ταῦτα ἀθῶον ὄντα, παράνομον ἦν. Οὐκοῦν οὐδὲ ὕβρις τὸ παρ' αὐτοῦ εἰρημένον, εἰ μὴ καὶ τὰ τοῦ Χριστοῦ ὕβριν εἴποι τις ἄν, ὅταν λέγῃ· «Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκονιαμένοις.» (Ματθ. κγ'. 27.). Ναί, φησίν· ἀλλά, εἰ πρὸ τοῦ τυπτηθῆναι εἶπεν, οὐκ ἦν θυμοῦ, ἀλλὰ παρρησίας. Ἄλλ' εἶπον τὴν αἰτίαν, ὅτι οὐκ ἐβούλετο καταφρονηθῆναι. Καὶ μὴν ὁ Χριστὸς πολλαχοῦ ὕβρισεν Ἰουδαίους, αὐτὸς ὕβρισθεις, ὡς, ὅταν λέγῃ· «Μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν.» (Ἰωάν. ε'. 45.). Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ὕβρις, μὴ γένοιτο! Ὅρα γοῦν πρὸς ἐκείνους μεθ' ὅσης ἐπιεικείας διαλέγεται. «Οὐκ ἤδειν ὅτι ἀρχιερέυς ἐστι, φησί, τοῦ Θεοῦ.» Τοῦτο εἶπε, καὶ οὐκ ἔστη, ἀλλά, δείκνυς ὅτι οὐκ εἰρωνεύεται, ἐπάγει· «Ἀρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς.» Βλέπεις πῶς καὶ ἄρχαντα αὐτὸν ἔτι ὁμολογεῖ; Μάθωμεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς τὴν ἐπιεικειαν, ἵνα ἐν ἑκατέροις ὦμεν ἀπηρτισμένοι· πολλῆς γὰρ ἀκριβείας δεῖ, ὥστε μαθεῖν τί μὲν τοῦτο, τί δὲ ἐκεῖνο· ἀκριβείας δὲ δεῖ, ὅτι παρυφεστᾶσιν αὐταῖς αἱ κακίαι, τῇ μὲν παρρησίᾳ θρασυτης, τῇ δὲ ἐπιεικείᾳ ἀνανδρίας· καὶ δέον περισκοπεῖν μὴ, τὴν κακίαν τις κατέχων, δόξῃ τὴν ἀρετὴν ἔχειν· ὥσπερ ἂν εἴ τις, δοκῶν τῇ δεσποίνῃ συγγίνεσθαι, ἀγνοοίῃ τῇ θεραπαινίδι συνών. Τί οὖν ἔστιν ἐπιεικεία, καὶ τί ἀνανδρία; Ὅταν ἑτέροις μὲν ἀδικουμένοις μὴ ἀμύνωμεν, ἀλλὰ σιγῶμεν αὐτοί, τοῦτο ἀνανδρίας ἐστίν, ὅταν δὲ αὐτοί, κακῶς πάσχοντες, φέρωμεν, τοῦτο ἐπιεικεία. Τί παρρησία; Πάλιν τὸ αὐτό, ὅταν ὑπὲρ ἑτέρων ἀγωνιζώμεθα. Τί δαὶ θρασυτης; Ὅταν ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἀμύνεσθαι βουλώμεθα. Ὡστε μεγαλοφυχία ὁμοῦ καὶ παρρησία, καὶ θρασυτης πάλιν καὶ ἀνανδρία· ὁ γὰρ ὑπὲρ ἑαυτοῦ μὴ ἀλγῶν δυσκόλως ὑπὲρ ἑτέρων ἀλγήσει, ὁ δὲ ἑαυτῷ μὴ

ἁμύνων δυσκόλως ἑτέροις οὐκ ἁμυνεῖται· ὅταν γὰρ καθαρὸν ᾖ τὸ ἦθος ἡμῖν πάθους, δέχεται καὶ ἀρετὴν. Καθάπερ καθαρὸν σῶμα πυρετοῦ δέχεται ἰσχύν, οὕτω δὴ καὶ ἡ ψυχὴ, ἂν μὴ τοῖς πάθεσι προσδιαφθαρῇ, δέχεται ἰσχύν. Μεγάλης ἰσχύος γινώρισμά ἐστιν ἐπεικεία· γενναίας καὶ νεανικῆς δεῖ ψυχῆς καὶ ὑψηλῆς σφόδρα τῇ ἐπεικείᾳ. Ἡ μικρὸν οἶε τὸ παθεῖν κακῶς, καὶ μὴ ἀγριαίνειν; Καὶ οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι τὴν κηδεμονίαν τὴν ὑπὲρ τῶν πλησίον ἀνδρείαν εἰπὼν· ὁ γὰρ τοσοῦτον ἰσχύσας, ὥς δυνηθῆναι τοσοῦτου περιγενέσθαι πάθους, ἰσχύσει καὶ ἑτέρου κατατολμῆσαι. Οἶον, δύο πάθη ἐστὶ ταῦτα, δειλία καὶ θυμός· ἂν τοῦ θυμοῦ κατάσχης, εὐδηλον ὅτι καὶ δειλίας· τοῦ θυμοῦ δὲ κρατεῖς, ἐπεικῆς ὢν· οὐκοῦν, καὶ τῆς δειλίας ἂν κρατήσης, ἔση ἀνδρείος. Πάλιν, ἂν μὴ περιγένη τοῦ θυμοῦ, γέγονας θρασύς· τούτου δὲ μὴ περιγενόμενος, οὐδὲ φόβου περιγενέσθαι δύνασαι· οὐκοῦν καὶ δειλὸς ἔση· καὶ ταῦτόν γίνεται, οἶον ἂν, εἰ σῶμα ἀσθενὲς οὕτως εἴη καὶ δύσκρατον, ὥς πρὸς οὐδένα πόνον ἀντέχειν· τοῦτο ταχέως καὶ ὑπὸ ψυχροῦ ἀλίσκεται καὶ ὑπὸ θερμοῦ· τὸ γὰρ δύσκρατον ταιοῦτον, τὸ δὲ εὐκρατον πάντα ὑφίσταται. Πάλιν, ἐστὶ μεγαλοψυχία ἀρετὴ, καὶ παρυφίστηκεν αὐτῇ ἁσωτία· ἐστὶν οἰκονομία ἀρετὴ καὶ τὸ οἰκονομικὸν εἶναι· παρυφίστηκεν ἡ φειδωλία καὶ ἡ μικρολογία. Φέρε οὖν πάλιν τὰς ἀρετὰς συναγάγωμεν.

§. δ'. Οὐκοῦν οὐ μεγαλόψυχος ὁ ἁσωτος. Πῶς; Ὁ γὰρ ὑπὸ μυρίων ἀλίσκόμενος παθὼν πῶς ἂν εἴη μέγας τὴν ψυχὴν; Οὐ γὰρ χρημάτων ἐστὶ τοῦτο καταφρονεῖν, ἀλλ' ὑπ' ἑτέρων ἐπιτάττεσθαι παθὼν· ὥσπερ ἂν, εἴ τις ὑπὸ ληστῶν ἐπιτάττοιο ἐκείνοις ὑπακούειν, οὐκ ἂν εἴη ἐλεύθερος· οὐ γὰρ ἐκ τοῦ χρημάτων καταφρονεῖν γίνεται τὸ ἀναλίσκειν, ἀλλ' ἐκ τοῦ μὴ δεόντως εἰδέναι διοικεῖν· ἐπεὶ, εἴ γε ἐνῆν καὶ ἔχειν καὶ ἀπολαύειν ἐκείνων, οὕτως ἂν ἠθέλησεν. Ὁ δὲ εἰς δέον ἀναλίσκων τὰ χρήματα, οὗτός ἐστι μεγαλόψυχος· μεγάλη γὰρ ὄντως ψυχὴ, ἡ μὴ πάθει δουλεύουσα, ἡ μηδὲν ἡγουμένη τὰ χρήματα εἶναι. Πάλιν, ἡ οἰκονομία καλόν· οὕτω καὶ ὁ οἰκονομικὸς ἂν εἴη ἄριστος ὁ εἰς δέον ἀναλίσκων, καὶ μὴ ἀπλῶς ἀνοικονομήτως. Ἡ δὲ φειδωλία οὐκ ἐστὶ ταῦτόν. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ πάντα εἰς τὸ δέον ἀναλίσκει, οὗτος δέ, οὐδὲ ἀναγκαίᾳ ἀπαιτούσης χρείας, τῆς οὐσίας ἀπτεται τῶν χρημάτων. Ὁ οἰκονομικὸς τοίνυν τοῦ μεγαλόψυχου γένοιτο ἂν ἀδελφός. Οὐκοῦν ὁμοῦ τὸν μεγαλόψυχον θήσομεν καὶ τὸν

οικονομικόν, καὶ τὸν ἄσωτον καὶ τὸν μικρολόγον· ἀμφοτέρω γὰρ ἀπὸ μικροψυχίας τοῦτο πάσχουσιν, ὥσπερ οὖν καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ μεγαλοψυχίας. Μὴ δὴ μεγαλόψυχον καλῶμεν τὸν ἀναλίσκοντα ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸν εἰς δέον ἀναλίσκοντα· μὴδὲ τὸν οἰκονομικὸν μικρολόγον καὶ φειδωλόν, ἀλλὰ τὸν ἀκαίρως φειδόμενον τῶν χρημάτων. Πόσα ὁ πλούσιος ἐκεῖνος ἀνάλωσεν, ἐνδιδυσκόμενος πορφύραν καὶ βύσσον; Ἄλλ' οὐκ ἦν μεγαλόψυχος· ὑπὸ γὰρ ὀμότητος κατείχετο ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ ὑπὸ μυρίων ἡδονῶν· ἡ δὲ τοιαύτη πῶς ἂν εἴη μεγάλη; Μεγαλόψυχος ἦν ὁ Ἀδραάμ, εἰς ὑποδοχὴν ἀναλίσκων τῶν ξένων, τὸν μόσχον κατασφάττων, καὶ ἐνθα ἐχρῆν, οὐ μόνον χρημάτων, ἀλλ' οὐδὲ τῆς ψυχῆς τῆς αὐτοῦ φειδόμενος. Ἄν τοίνυν ἰδωμέν τινα τράπεζαν παρατιθέντα πολυτελεῖ, πόρνas ἔχοντα καὶ παρασίτους, μὴ μεγαλόψυχον καλέσωμεν τοῦτον, ἀλλὰ σφόδρα μικρόψυχον· ἔρα γὰρ ὅσοις δουλεύει καὶ ὑπόκειται πάθεσι, γαστριμαργίᾳ, ἡδυνῇ ἀτόπῳ, κολακείᾳ· τὸν δὲ τοσούτοις κατεχόμενον καὶ μὴδὲ ἐν τούτων δυνάμενον διαφυγεῖν πῶς ἂν τις μεγαλόψυχον καλοῖ; Ὡστε αὐτὸν τότε μάλιστα καλέσωμεν μικρόψυχον, ὅταν μάλιστα ἀναλίσκη· ὅσῳ γὰρ ἂν μειζόνως ἀναλίσκη, τοσούτῳ δημοῖ τὴν τυραννίδα τῶν παθῶν ἐκείνων· εἰ γὰρ μὴ σφόδρα αὐτοῦ ἐκράτουν, οὐκ ἂν σφόδρα ἀνάλωσε. Πάλιν, ἂν ἰδωμέν τινα τούτων μὲν μὴδενὶ μὴδὲν παρέχοντα, πένητας δὲ τρέφοντα καὶ τοῖς δευμένοις ἐπικυροῦντα, αὐτὸν δὲ τράπεζαν ἔχοντα εὐτελεῖ, τοῦτον σφόδρα καλῶμεν μεγαλόψυχον· μεγάλης γὰρ ὄντως ψυχῆς, τῆς μὲν οἰκείας καταφρονεῖν ἀναπαύσεως, τῆς δὲ ἐτέρων φροντίζειν. Εἰπέ γὰρ μοι, εἴ τινα ἰδοίς, τῶν μὲν τυράννων καταφρονοῦντα πάντων, καὶ οὐδὲν ἡγούμενον τὰ ἐκείνων ἐπιτάγματα, τοὺς δὲ ὑπ' ἐκείνων τυραννουμένους ἐξέλκοντα καὶ τοὺς κακῶς πάσχοντας, ἄρα οὐκ ἂν μέγα ἡγήσαιο τοῦτο; Τοῦτο δὴ κάταυθα λογιζώμεθα. Τύραννός ἐστι τὰ πάθη· ἐὰν οὖν καταφρονήσωμεν αὐτῶν, μεγάλοι ἐσόμεθα· ἂν δὲ καὶ ἐτέρους ἐξελκύσωμεν, πολλῷ μείζους. Εἰκότως· οἱ γὰρ οὐχ ἑαυτοῖς ἀρκοῦντες μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέροις, μείζους τῶν μὴδέτερον ποιούντων. Ἄν δέ, ἐπιταττόμενός τις ὑπὸ τυράννου, τὸν μὲν τῶν ὑπηκόων τύπτῃ, τὸν δὲ ἔλκῃ, ἄλλον δὲ ὑβρίζῃ, ἄρα τοῦτο μεγαλοψυχίας ἐροῦμεν; Οὐ δῆτα· καὶ τοσούτῳ πλεον, ὅσῳ ἂν μέγας ᾖ. Οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν· νῦν μὲν γὰρ πρόκειται ἡ ψυχὴ εὐγενῆς τις οὖσα καὶ ἐλευθέρα, ταύτην δὲ ὁ ἄσωτος τύπτει

σθαι ἐκέλευσεν ὑπὸ τῶν παθῶν· τὸν οὖν ἑαυτὸν τύπτοντα, τοῦτον μεγαλόφυχον φήσομεν; Οὐδαμῶς. Οὐκοῦν μάθωμεν τίς μὲν ἡ μεγαλοφυχία, τίς δὲ ἡ ἀσωτία, τίς ἡ οἰκονομία καὶ τίς ἡ μικρολογία, τίς ἡ ἐπιείκεια καὶ ἀνανδρία, τίς παρρησία, καὶ τίς θρασύτης, ἵνα, ταῦτα ἀπ' ἀλλήλων διελόντες, δυνηθῶμεν εὐαρέστως τῷ Κυρίῳ τὸν παρόντα βίον διαγαγεῖν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΜΘ'. 49.

(Κεφ. κγ'. στίχ. 6.) — « Γινούς δὲ ὁ Παῦλος ὅτι τὸ ἐν μέρος ἐστὶ Σαδδουκαίων, τὸ δὲ ἕτερον Φαρισαίων, ἔκραξεν ἐν τῷ συνεδρίῳ. Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ Φαρισαῖός εἰμι, υἱὸς Φαρισαίου· περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ λαλήσαντος, ἐγένετο στάσις τῶν Σαδδουκαίων καὶ Φαρισαίων, καὶ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος. Σαδδουκαῖοι μὲν γὰρ λέγουσι μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μηδὲ ἄγγελον, μήτε πνεῦμα, Φαρισαῖοι δὲ ὁμολογοῦσι τὰ ἀμφότερα. »

§. α'. Πάλιν ἀνθρωπίνως διαλέγεται, καὶ οὐ πανταχοῦ τῆς χάριτος ἀπολαύει, ἀλλὰ καὶ παρ' ἑαυτοῦ τι συγχωρεῖται εἰσφέρειν· ὁ δὲ καὶ ποιεῖ, καὶ ἐν τούτῳ καὶ ἐν τῷ μετὰ ταῦτα ἀπολογεῖται, βουλόμενος σχίσαι τὸ πλῆθος, τὸ κακῶς ὁμονοοῦν κατ' αὐτοῦ. Καὶ οὐ ψεύδεται οὐδὲ ἐνταῦθα, Φαρισαῖον ἑαυτὸν λέγων· Φαρισαῖος γὰρ ἦν ἐκ προγόνων. Διὰ τοῦτο καὶ οὕτως ἀπολογεῖται· « Φαρισαῖος ἐγὼ εἰμι, υἱὸς Φαρισαίου, καὶ περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι. » Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι οὐκ ἐβούλοντο εἰπεῖν διὰ τί κρίνουσιν αὐτόν, ἀναγκάζεται λοιπὸν αὐτὸς ἐξειπεῖν. « Φαρισαῖοι δέ, φησὶν, ὁμολογοῦσι τὰ ἀμφότερα. » Καὶ μὴν τρία ἐστί, πῶς οὖν λέγει· « Ἀμφότερα; » Ἡ ὅτι πνεῦμα καὶ ἄγγελος ἐν ἐστίν, ἢ ὅτι οὐ μόνον ἡ λέξις περὶ δύο, ἀλλὰ καὶ περὶ τριῶν λαμβάνεται. Καταχρηστικῶς οὖν οὕτως εἶπε, καὶ οὐ κυριολογῶν. Καὶ ὅρα, ὅτε μετ' αὐτῶν ἔστη, τότε ἀπολογοῦνται ὑπὲρ αὐτοῦ· « ἐγένετο γάρ, φησί, κραυγὴ μεγάλη καὶ ἀναστάντες οἱ γραμματεῖς τοῦ μέρους τῶν Φαρισαίων, διεμάχοντο, λέγοντες· Οὐδὲν κακὸν εὐ-

ρίσκομεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ· εἰ δὲ πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ ἢ ἄγγελος, μὴ θεομαχῶμεν. » Καὶ διὰ τί μὴ πρὸ τούτου ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπελογήσαντο; Ὅτι αὐτοῖς οὕτω συνεμίνυτο, οὐδὲ δηλὸν ἦν πρὶν ἀπολογήσεται, Φαρισαῖος ἄνωθεν ὢν. Ὅρᾳς, ὅταν τὰ πάθη ὑποχωρήσῃ, πῶς ἡ ἀλήθεια εὐρίσκεται; Ὁ δὲ λέγουσι, τοῦτό ἐστι· « Ποῖον ἔγκλημα, εἰ ἄγγελος αὐτῷ ἐλάλησεν, εἰ πνεῦμα, καὶ ὑπ' αὐτοῦ κατηχηθεὶς, οὕτω τὰ περὶ ἀναστάσεως ἐκδιδάσκει; Οὐκοῦν αὐτοῦ ἀποστῶμεν, μὴ, αὐτῷ πολεμοῦντες, καὶ θεομάχοι εὐρεθῶμεν. » Ὅρα συνετῶς αὐτοὺς ὑπεραπολογουμένους, καὶ τὸν Παῦλον οὐδεμίαν αὐτοῖς διδόντα λαβὴν. « Πολλῆς δὲ γενομένης στάσεως, φοβηθεὶς ὁ χιλιάρχος μὴ διχσπασθῇ ὁ Παῦλος ὑπ' αὐτῶν, ἐκέλευσε τὸ στράτευμα καταβὰν ἀρπάσαι αὐτὸν ἐκ μέσου αὐτῶν, ἀγαγεῖν τε εἰς τὴν παρεμβολήν. » Φοβεῖται λοιπὸν ὁ χιλιάρχος μὴ διασπασθῇ, ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι Ῥωμαῖός ἐστιν· ὅθεν καὶ οὐκ ἀκίνδυνον ἦν τὸ πρᾶγμα. Ὅρᾳς ὅτι δικαίως ὠμολόγησεν ἑαυτὸν Ῥωμαῖον εἶναι; ἡ γὰρ ἄν οὐδὲ νῦν ἐφοδῆθη. Καὶ τὸ μὲν στράτευμα λοιπὸν ἀρπάζει αὐτόν, ὥς δὲ εἶδον οἱ μικροὶ πάντα ἀνήνυτα, δι' ἑαυτῶν τὸ πᾶν ποιοῦσι, βουλευθέντες μὲν καὶ πρὸ τούτου, κωλυθέντες δὲ· οὕτως οὐδαμοῦ ἵσταται ἡ κακία τοσούτοις ἐγχοπτομένη, καίτοι πόσα ὠκονομήθη, ὥστε καὶ τοῦ θυμοῦ καθυφεῖναι, καὶ μαθεῖν δι' ὧν ἐδύναντο ἀνενεγκεῖν. Ἀλλ' οὐδὲν ἤττον ἐφίστανται. Ἰκανὴ γοῦν ἐκείνη ἡ ἀπολογία, τὸ μέλλοντα διασπᾶσθαι τὸν ἄνθρωπον ἀρπάζεσθαι, καὶ τοσούτους κινδύνους διαφυγεῖν. « Τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστάς αὐτῷ ὁ Κύριος εἶπε· Θάρσει, Παῦλε· ὥς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλὴμ, οὕτω σε δεῖ καὶ εἰς Ῥώμην μαρτυρῆσαι. Γενομένης δὲ ἡμέρας, ποιήσαντες οἱ Ἰουδαῖοι συστροφὴν, ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς μὴ φεγεῖν μηδὲ πιεῖν, ἕως οὗ ἀνέλωσι τὸν Παῦλον. Ἦσαν δὲ πλείους τεσσαράκοντα οἱ ταύτην τὴν συνωμοσίαν πεποιηκότες. » « Ἀνεθεμάτισαν ἑαυτούς, » φησὶν. Ὅρᾳς πῶς εἰσι σφοδροὶ καὶ ἀμυντικοὶ περὶ τὴν κακίαν; Τί ἐστιν; « Ἀνεθεμάτισαν; » Ἀντὶ τοῦ « ἔξω εἶναι τῆς εἰς Θεὸν πίστεως εἶπον, [εἰ μὴ τὸ δόξαν κατὰ Παύλου ποιήσαιεν. » Ἄρα διὰ παντός εἰσιν ἀναθεματισμένοι ἐκεῖνοι· οὐ γὰρ ἀπέκτειναν τὸν Παῦλον. Καὶ τεσσαράκοντα ὁμοῦ συνέρχονται· τοιοῦτον γὰρ τὸ ἔθνος, ὅταν μὲν ἐπὶ ἀγαθῷ δέῃ συμφωνῆσαι, οὐδὲ δύο συντρέχουσιν, ὅταν

δὲ ἐπὶ κακῷ, δῆμος ὁλόκληρος. Καὶ λαμβάνουσι κοινωνοὺς καὶ τοὺς ἄρχοντας· διό, καὶ τοῦτο δηλῶν, ἐπήγαγεν· «Οἷτινες, προσελθόντες τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, εἶπον· Ἀναθέματι ἀνεθεματίσαμεν ἑαυτοὺς μηδενὸς γεύσασθαι, ἕως οὗ ἀποκτείνωμεν τὸν Παῦλον. Νῦν οὖν ὑμεῖς ἐμφανίσατε ἑαυτοὺς τῷ χιλιάρχῳ ἐν τῷ συνεδρίῳ, ὅπως αὐτὸν καταγάγῃ πρὸς ὑμᾶς, ὡς μέλλοντας διαγινώσκειν ἀκριθέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ· ἡμεῖς δὲ πρὸ τοῦ ἐγγίσει αὐτὸν ἑτοιμοὶ ἐσμεν τοῦ ἀνελεῖν αὐτόν. Ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς Παύλου τὸ ἐνεδρον, παραγενόμενος καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν παρεμβολήν, ἀπήγγειλε τῷ Παύλῳ. Προσκαλεσάμενος δὲ ὁ Παῦλος ἕνα τῶν ἑκατοντάρχων, ἔφη· Τὸν νεκρίαν τοῦτον ἀπάγαγε πρὸς τὸν χιλιάρχον· ἔχει γάρ τι ἀπαγγεῖλαι αὐτῷ. Ὁ μὲν οὖν παραλαβὼν αὐτὸν ἤγαγε πρὸς τὸν χιλιάρχον. » Πάλιν δι' ἀνθρωπίνης σώζεται προμηθείας. Καὶ ὅρα· ὁ Παῦλος οὐδένα ἀφίησι μαθεῖν, οὐδὲ τὸν ἑκατόνταρχον, ὥστε μὴ τὸ πρᾶγμα γενέσθαι διάδηλον. «Καὶ ἐλθὼν ὁ ἑκατόνταρχος ἀνήγγειλε τῷ χιλιάρχῳ, λέγων· Ὁ δέσμιος Παῦλος προσκαλεσάμενός με ἠρώτησε τοῦτον τὸν νεανίαν ἀγαγεῖν πρὸς σε, ἔχοντά τι λαλῆσαι σοι. Ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρὸς αὐτοῦ ὁ χιλιάρχος, καὶ ἀναχωρήσας κατ' ἰδίαν, ἐπυνθάνετο· Τί ἐστίν, ὃ ἔχεις ἀπαγγεῖλαι μοι; Εἶπε δὲ ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι συνέθεντο τοῦ ἐρωτῆσαί σε, ὅπως αὔριον τὸν Παῦλον καταγάγῃς εἰς τὸ συνέδριον, ὡς μέλλοντές τι ἀκριθέστερον πυνθάνεσθαι παρ' αὐτοῦ. Σὺ οὖν μὴ πεισθῆς αὐτοῖς· ἐνεδρεύουσι γὰρ ἐξ αὐτῶν ἄνδρες πλείους τεσσαράκοντα, οἵτινες ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς μήτε φαγεῖν, μήτε πιεῖν, ἕως οὗ ἀνέλωσι τὸν Παῦλον· καὶ νῦν ἑτοιμοὶ εἰσι προσδεχόμενοι τὴν παρὰ σοῦ ἐπαγγελίαν. Ὁ μὲν οὖν χιλιάρχος ἀπέλυσε τὸν νεανίαν, παργγείλας μηδενὶ ἐκλαλῆσαι ὅτι ἐνεφάνισας ταῦτα πρὸς με. »

§. β'. Καλῶς ὁ χιλιάρχος κελεύει κρύψαι, ὥστε μὴ γενέσθαι δηλόν. Καὶ τότε λέγει τοῖς ἑκατοντάρχοις, ὅτε καὶ γενέσθαι ἐχρῆν· καὶ πέμπεται λοιπὸν ἐν Καισαρείᾳ, ἵνα κάκεῖ διαλεχθῇ ἐπὶ μείζονος θεάτρου καὶ λαμπροτέρου τοῦ ἀκροατηρίου, ἵνα μὴ ἔχῃσι λέγειν οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι, εἰ εἶδομεν Παῦλον, ἐπιστεύσαμεν ἂν, εἰ ἠκούσαμεν αὐτοῦ

διδάσκοντος. Καὶ αὕτη οὖν αὐτοῖς ἐντεῦθεν ἡ ἀπολογία ἐκκόπτεται. «Καὶ ἐπιστάς, φησὶν, ὁ Κύριος εἶπεν αὐτῷ· Θάρσει, Παῦλε· ὡς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, οὕτω σε δεῖ καὶ εἰς Ῥώμην μαρτυρῆσαι.» Ὅρα, καὶ μετὰ τὸ φανῆναι πάλιν ἀφίστησιν αὐτὸν ἀνθρωπίνως σωθῆναι. Καὶ ἄξιον ἐκπλαγῆναι τὸν Παῦλον πῶς οὐκ ἐθορυβήθη, οὐδὲ εἶπε· «Τί δὴ τοῦτό ἐστιν; ἄρα μὴ ἠπάτημαι παρὰ τοῦ Χριστοῦ;» Ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον ἐνενόησεν, οὐδὲ ἔπαθεν, ἀλλὰ μόνον ἐπίστευσεν· οὐ μὴν, ἐπειδὴ ἐπίστευσεν, ὑπνώσεν, ἀλλὰ τὰ ἐνόντα ἐξ ἀνθρωπίνης σοφίας συνιδεῖν οὐ προῆκε. Καὶ σκόπει πῶς ἀνάγκην τινὰ ἑαυτοῖς ἐκεῖνοι περιέθηκαν διὰ τοῦ ἀναθεματισμοῦ. Ἴδου νηστεία ἀνδροφονίας μήτηρ· καθάπερ ὁ Ἡρώδης ἀνάγκην τὴν ἀπὸ τοῦ ὅρκου ἑαυτῷ ἐπέθηκεν, οὕτω δὴ καὶ οὗτοι· τοιαῦτα γὰρ τὰ διαβολικὰ θήρατρα, προσχῆματι δῆθεν εὐλαθείας τὰς παγίδας τίθησι. Καὶ μὴν ἐχρῆν προσελθεῖν, ἐχρῆν αἰτιάσασθαι, δικαστήριον συγκροτῆσαι· ταῦτα γὰρ οὐχ ἱερέων, ἀλλὰ ληστάρχων, ταῦτα οὐκ ἀρχόντων, ἀλλὰ λυμεώνων. Καὶ ὅρα κακίας ὑπερβολήν. Οὐ μόνον ἀλλήλους διαφθείραντες ἀρκοῦνται, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄρχοντα συνδιαφθεῖραι ἐπιχειροῦσι· διὰ τοῦτο ὥκονομήθη, ὥστε κακεῖνον μαθεῖν αὐτῶν τὴν ἐπιβολήν. Αὐτοὶ δὲ οὐ μόνον ἐκ τοῦ μηδὲν ἔχειν εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ λάθρα ἐπιχειρεῖν ἡλεγεῖαν ἑαυτοὺς οὐδὲν ὄντας. Εἰκὸς δὲ καὶ μετὰ τὸ ἀποσταλῆναι αὐτὸν προσελθεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς αἰτοῦντας, καὶ καταισχυνηθῆναι ἀπράκτους ἀπολυθέντας. Εἰκότως δὲ τοῦτο ποιεῖ ὁ χιλιάρχος· οὐ γὰρ δὴ ἐβούλετο οὔτε χαρίσασθαι, οὔτε ἐπινεῦσαι. Καὶ πῶς, φησὶν, ἐπίστευσεν ἀληθῆ εἶναι τὰ ἐπαγγελθέντα παρὰ τοῦ νεανίου; Ἐκ τῶν ἤδη γενομένων ἐστοχάσατο ὅτι καὶ τοῦτο εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ποιῆσαι. Καὶ ὅρα τὴν κακουργίαν· ὥσπερ ἀνάγκην καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐπέστησεν. Καὶ μὴ θαυμάσης· εἰ γὰρ τοσοῦτον εἶλοντο αὐτοὶ καὶ τὸν κίνδυνον ἀνεδέξαντο πάντα, πολλῷ μᾶλλον καὶ ἐκείνους τοῦτο ποιῆσαι εἰκὸς ἦν. Ὅρᾳς πῶς διὰ τῆς ψήφου τῶν ἔξω ἀθῶως γίνεται ὁ Παῦλος, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς παρὰ Πιλάτου; Ἀλλ' ὅρα καὶ τὴν κακίαν ὑφ' ἑαυτῆς ἀναιρουμένην· παρέδωκεν μὲν γὰρ αὐτὸν ὥστε καὶ ἀνελεῖν καὶ καταδικάσαι, γίνεται δὲ τούναντίον, καὶ σώζεται, καὶ ἀθῶως εὐρίσκεται· εἰ γὰρ μὴ οὕτω, καὶν διεσπάσθη, εἰ μὴ οὕτω, καὶν ἀπώλετο, καὶν κατεδικάσθη. Οὐ μόνον δὲ ἐκείνης αὐτὸν τῆς ὁρμῆς ἐξαιρεῖται ὁ χιλιάρχος, ἀλλὰ καὶ ὑπηρέτης αὐτῷ

γίνεται, ὥστε ἀκινδύνως διασωθῆναι μετὰ τσαύτης παρατάξεως· καὶ ὅπως, ἄκουε· ἐπάγει γάρ· « Καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν ἐκκτὸντάρχων, εἶπεν· Ἐτοιμάσατέ μοι στρατιώτας διακοσίους, ὅπως πορευθῶσιν εἰς Καισάρειαν, καὶ ἱππεῖς ἐβδομήκοντα, καὶ δεξιολάβους διακοσίους, ἀπὸ τρίτης ὥρας τῆς νυκτός· κτήνη τε παραστῆσαι, ἵνα, ἐπιβιβάσαντες τὸν Παῦλον, ἀγῶσι πρὸς Φίλικα τὸν ἡγεμόνα· γράψας ἐπιστολήν, περιέχουσαν τὸν τύπον τοῦτον· Κλαύδιος Λυσίας τῷ κρατίστῳ ἡγεμόνι Φίλικι χαίρειν. Τὸν ἄνδρα τοῦτον, συλληφθέντα ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, καὶ μέλλοντα ἀναιρεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν, ἐπιστάς σὺν τῷ στρατεύματι ἐξειλόμην αὐτόν, μαθὼν ὅτι Ῥωμαῖός ἐστι· βουλόμενος δὲ γινῶναι τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐνεκάλουν αὐτῷ, κατήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν. Ὃν εὔρον ἐγκαλούμενον περὶ ζητημάτων τοῦ νόμου αὐτῶν, μηδὲν ἄξιον θανάτου ἢ δεσμῶν ἔγκλημα ἔχοντα. Μηνυθείσης δέ μοι ἐπιβουλῆς μέλλειν ἔσεσθαι εἰς τὸν ἄνδρα ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐξαυτῆς ἔπεμψα πρὸς σε, παραγγείλας καὶ τοῖς κατηγόροις λέγειν τὰ πρὸς αὐτόν ἐπὶ σοῦ. Ἐρρώσο. » Ὅρα καὶ τὴν ἐπιστολήν ἀπολογία ἔχουσιν μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ, (« οὐδὲν γάρ, φησὶν, εὔρον ἄξιον θανάτου ἔγκλημα ἔχοντα, ») κατηγορίαν δὲ κατ' ἐκείνων· ἢ κατὰ τούτου οὕτως ἐθανάτων. Καὶ πρῶτον μὲν φησιν ὅτι « μέλλοντα ἀναιρεῖσθαι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐξειλόμην, » εἶτα προστίθῃσιν ὅτι « καὶ κατήγαγον αὐτόν πρὸς αὐτούς, » καὶ οὐδ' οὕτως εὐρόν τι ἐγκαλέσαι ἐκείνοι· καὶ δέον ὑπὲρ τοῦ προτέρου καταπλαγῆναι καὶ κατασχυνθῆναι, πάλιν ἐπιχειροῦσιν ἀνελεῖν, ὥστε πάλιν λαμπρότερον γενέσθαι τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ λόγον. Καὶ τί δήποτε τοὺς κατηγόρους πέμπει; Ἴνα ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἐνθα ταῦτα ἀκριδέστερον γυμνάζεται, ἀθῶος γένηται. Ἰδωμεν τοίνυν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. « Ἐγώ, φησὶ, Φαρισαῖός εἰμι. » Τοῦτο εἶπεν, ὥστε αὐτοὺς ἐπισπάσασθαι. Εἶτα, ἵνα μὴ δόξῃ κολακεύειν, ἐπάγει· « Περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι. » Ἀπὸ τῆς κατηγορίας αὐτῶν καὶ τῆς διαβολῆς συνίστησιν ἑαυτόν· « Σαδδουκαῖοι μὲν γὰρ λέγουσι μὴ εἶναι ἄγγελον, μήτε πνεῦμα. Οὐδὲν ἀσώματον ἴσασι Σαδδουκαῖοι, τάχα οὐδὲ τὸν Θεόν, παχεῖς τινες ὄντες, ὅθεν οὐδὲ ἀνάστασιν βούλονται εἶναι πιστεύειν. « Καὶ ἀναστάντες, φησὶν, οἱ γραμματεῖς

τοῦ μέρους τῶν Φαρισαίων, διεμύχοντο λέγοντες· Οὐδὲν κακὸν εὐρίσκομεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ. »

§. γ'. "Ορα· ἀκούει καὶ ὁ χιλιάρχος ὅτι αὐτὸν ἀπήλλαξαν ἐγκλημάτων οἱ Φαρισαῖοι, καὶ ἐψηφίσατο ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ μετὰ πλείονος παρρησίας ἀρπάζει αὐτόν. Καὶ αὐτὰ δὲ εἰρημένα Παῦλῳ φιλοσοφίας ἔγεμε. « Τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστὰς αὐτῷ ὁ Κύριος, εἶπε· **Θάρσει, Παῦλε·** ὥς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, οὕτω σε δεῖ καὶ εἰς Ῥώμην μαρτυρῆσαι. » "Ορα πόση ἢ παράκλησις· πρῶτον αὐτὸν ἐπαινεῖ, εἶτα οὐκ ἀφήσιν οὐδὲ τὸ ἄδηλον τῆς ἀποδημίας φοβηθῆναι τῆς ἐπὶ Ῥώμην· ὥς εἰ ἔλεγεν· « Οὐκ ἀπελεύσῃ μόνον κάκει, ἀλλὰ καὶ τοσαύτῃ χρήσῃ παρρησίᾳ. » Ἐντεῦθεν οὐχ ὅτι σωθήσεται ἐδηλοῦτο, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐπὶ μεγάλοις μαρτυρήσει στεφάνοις ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει. Διὰ τί δὲ οὐ πρὶν ἢ ἐμπεσεῖν εἰς τὸν κίνδυνον ἐφάνη αὐτῷ; "Οτι αἰεὶ ἐν ταῖς θλίψεσι παρακαλεῖ ὁ Θεός, (τότε γὰρ ποθεινότερος φαίνεται,) καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις ἐγγυμνάζει ἡμᾶς· ἄλλως δὲ τότε μὲν ἐν ἀνέσει ἦν, ἀφειθείς τῶν δεσμῶν, νῦν δὲ ἔμελλεν αὐτὸν διαδέχεσθαι δεινά. « **Ὅτι ἀνεθεματίσαμεν ἑαυτοὺς,** φησί, **μὴ φαγεῖν, μὴδὲ πιεῖν.** » Βαβαί, πόση μανία! ἑαυτοὺς τῷ ἀναθέματι ὑποβάλλουσιν ἀλογίστως. « **Ὅπως καταγάγῃ αὐτόν,** φησί, **πρὸς ὑμᾶς, ὥς μέλλοντας ἀκριβεστέρον διαγινώσκειν τὰ περὶ αὐτοῦ.** » Τί λέγεις; οὐχὶ δευτέρον πρὸς ὑμᾶς ἐδημηγόρησεν; οὐχὶ Φαρισαῖον ἑαυτὸν εἶπε; τί οὖν τὸ περιττόν; Οὕτως οὐδὲν ἐφοδοῦντο, οὐ δικαστήρια, οὐ νόμους· οὕτως οὐδὲν αὐτοῖς ἀτόλμητον ἦν. Καὶ τὴν γνώμην εἰσηγοῦνται, καὶ τὴν πρᾶξιν ἐπαγγέλλονται. « Ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς Παύλου τὸ ἔνεδρον. » Τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας ἦν λοιπόν, τὸ μὴ συνιδεῖν αὐτοὺς ὅτι ἀκούσεται. Τί οὖν ὁ Παῦλος; Οὐκ ἐθορυβήθη, ἀλλὰ συνεῖδεν ὅτι Θεοῦ ἐστιν ἔργον τοῦτο, καί, τὸ πᾶν ἐπ' αὐτὸν ῥίψας, εἶχεν ἐξ ἔργου τὴν σωτηρίαν. Καὶ σκόπει πῶς εἰς ἀγαθὸν πάντα ὁ Θεὸς ὠκονόμησεν. Εἶπεν ὁ νεανίας τὴν ἐπιβουλήν, ἐπιστεύθη, καὶ οὕτω λοιπὸν διασώζεται Παῦλος. Καὶ εἰ ἀφίθη, φησί, τῆς αἰτίας, διὰ τί τοὺς κατηγοροὺς ἐπεμψαν; Ὡστε ἀκριβεστέραν γενέσθαι τὴν ἐξέτασιν· ὥστε μᾶλλον καθαρθῆναι τὸν ἄνδρα. Τοιαῦται αἱ τοῦ Θεοῦ οἰκονομίαι· δι' ὧν βλαπτόμεθα, διὰ τούτων ὠφελούμεθα. Οὕτω καὶ Ἰωσὴφ ἐπεβουλεύετο ὑπὸ τῆς δεσποίνης, καὶ ἐδόκει μὲν

ἐπιβουλεύειν, ἐπιβουλεύουσα δὲ ἐν ἀσφαλείᾳ κατέστησεν αὐτόν· τῆς γὰρ οἰκίας, ἔνθα τὸ θηρίον ἐκεῖνο ἐτρέφετο (Γέν. λθ'), πολλῶν τὸ δεσμωτήριον ἡμερώτερον ἦν· ἐκεῖ μὲν γὰρ ὦν, εἰ καὶ ἐν θεραπείᾳ ἦν, ἀλλ' ἐν φόβῳ διηγεκεῖ μὴ ποτε ἐπίθῃται ἡ δέσποινα, καὶ δεσμωτηρίου χαλεπώτερον ὁ φόβος αὐτῷ ἐπέκειτο, μετὰ δὲ τὴν κατηγορίαν ἐν ἀδείᾳ λοιπὸν καὶ ἡσυχίᾳ ἦν, ἀπαλλαγείς ἐκείνου τοῦ θηρίου καὶ τῆς ἀσχημοσύνης καὶ τῆς ἐπιβουλῆς· βέλτιον γὰρ αὐτῷ ἦν τεταλαιπωρημένοις ἀνθρώποις συνεῖναι, ἢ μαινομένην δεσποίνην. Ἐνταῦθα μὲν οὖν παρεμυθεῖτο ἑαυτόν, ὅτι διὰ σωφροσύνην ἐνέπεσεν, ἐκεῖ δὲ ἐδεδοίκει μὴ περὶ τὴν ψυχὴν λάβῃ τὴν πληγὴν· οὐδὲν γὰρ ἐπαχθέστερον ἐρωμένης νέφ μὴ βουλομένῳ, οὐδὲν ἐναγέστερον, οὐδὲν βαρύτερον· πάντων δεσμῶν τοῦτο χαλεπώτερον. Ὡστε οὐκ εἰς δεσμωτήριον ἐνέπεσεν, ἀλλὰ δεσμωτηρίου ἀπηλλάγη· ἐξεπολέμωσεν αὐτῷ τὸν δεσπότην, ἀλλὰ κατήλλαξε τὸν Θεόν, οἰκειότερον αὐτὸν κατέστησε τῷ ὄντως Δεσπότη τῷ ἀληθινῷ· ἐξέβαλε τῆς ἐπιστασίας τῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἀλλ' ὤκειώσε τῷ Δεσπότη. Πάλιν οἱ ἀδελφοὶ ἐπώλησαν, ἀλλ' ἀπήλλαξαν αὐτὸν συνοικούντων ἐχθρῶν, φθόνου καὶ βασκανίας πολλῆς, ἐπιβουλῆς καθημερινῆς, μακρὰν κατέστησαν αὐτὸν τῶν μισούντων· τί γὰρ τούτου χειρόν, ὅταν τις ἀδελφοῖς φθονοῦσι συνοικεῖν ἀναγκάζεται, ὅταν δι' ὑποψίας ᾖ, ὅταν ἐπιβουλεύηται; Ὡστε ἕτερα μὲν ἐποιοῦν καὶ οὗτοι κάκεινη, ἕτερα δὲ ὠκνομεῖτο ὑπὲρ τοῦ δικαίου μέγαλα. Ὅτε ἦν ἐν τιμῇ, τότε ἦν ἐν κινδύνῳ· ὅτε ἦν ἐν ἀτιμίᾳ, τότε ἦν ἐν ἀσφαλείᾳ· οὐκ ἐμνημόνεον αὐτοῦ οἱ εὐνοῦχοι· καὶ καλῶς, ἵνα λαμπροτέρα γένηται τῆς ἐξόδου ἢ ὑπόθεσις, ἵνα μὴ χάριτι ἀνθρωπίνῃ, ἀλλ' οἰκονομίᾳ θείᾳ τὸ πᾶν λογίζεται, ἵνα εὐκαίρως εἰς χρεῖαν καταστάς ἐξαγάγῃ, ἵνα μὴ εὐεργετῶν, ἀλλ' εὐεργετούμενος αὐτὸν ἐκβάλῃ τοῦ δεσμωτηρίου ὁ Φαραώ. Οὐκ ἔδει δοῦλον γενέσθαι τὸ δῶρον, ἀλλ' εἰς ἀνάγκην καταστήναι τὸν βασιλέα· ἔδει φανερὰν αὐτοῦ γενέσθαι τὴν σοφίαν. Διὰ τοῦτο λανθάνει ὁ εὐνοῦχος, ἵνα μὴ λάθῃ Αἴγυπτος, ἵνα μὴ ἀγνοήσῃ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς. Εἰ τότε ἐξηνέχθη, ἴτως ἂν καὶ ἐπεθύμησεν ἀπελθεῖν εἰς τὴν αὐτοῦ· διὰ τοῦτο μυρίαίς ἀνάγκαις κατέχεται, πρῶτον τῇ δεσποτείᾳ, δεύτερον τῷ δεσμωτηρίῳ, τρίτον ἐν τῇ βασιλείᾳ, ἵνα ταῦτα οἰκονομηθῇ. Καθάπερ οὖν τινα γενναῖον πῶλον ἐκπηδῆσαι βουλόμενον πρὸς τοὺς αὐτοῦ, κατεῖχεν ὁ Θεὸς ἐκεῖ δι' αἰτίων ἐνδό-

ζων. "Οτι γάρ ἐπεθύμει τὸν πατέρα ἰδεῖν καὶ ἀπαλλάξαι τῆς δόξης δῆλον ἐκ τοῦ καλέσαι αὐτὸν ἐκεῖ.

§. δ'. Βούλεσθε καὶ ἐτέρας ἰδῶμεν ἐπιβουλάς, ὅτι ὑπὲρ ἡμῶν γίνονται, οὐ μόνον τῷ μισθὸν ἔχειν, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν ποιεῖν; Ἐπεβούλευσε τῷ τούτου πατρὶ ὁ θεὸς ὁ τούτου, καὶ τῆς πατρίδος ἐξήλασε· τί οὖν; Καὶ αὐτὸς μακρὰν τοῦ κινδύνου αὐτὸν κατέστησεν, (ἐν ἀσφαλείᾳ γὰρ καὶ αὐτὸς γέγονεν,) ἐποίησε φιλοσοφώτερον, ἐποίησεν ἰδεῖν τὸ ὄναρ. Ἄλλ' ἐβούλευσεν ἐν ἄλλοτρίᾳ; Ἀλλὰ παρὰ τοῖς αὐτοῦ ἀπελθὼν λαμβάνει νύμφην, καὶ ἄξιος φαίνεται τῷ κηδεστῇ. Ἄλλ' ἠπάτησε κάκεῖνος; Ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἰς ἀγαθὸν γέγονεν, ἵνα πολλῶν παιδῶν γένηται πατήρ. Ἄλλ' ἐβουλήθη ἐπιβουλεῦσαι; Ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἰς ἀγαθόν, ἵνα εἰς τὴν αὐτοῦ λοιπὸν ἐπανεέλθῃ· εἰ γάρ ἦν ἐν εὐπραγίᾳ, οὐκ ἂν οὕτως ἐπεθύμει τῆς ἑαυτοῦ. Ἄλλ' ἀφείλε τὸν μισθόν; Ἀλλὰ πλείων γέγονεν. Οὕτω πανταχοῦ, ὅσῳ ἐπιβουλεύοντο, τοσούτῳ τὰ τούτων ἤνθει. Εἰ μὴ τὴν πρεσβυτέραν ἔλαβεν, οὐκ ἂν ταχέως ἐγένετο τοσούτων παιδῶν πατήρ, ἀλλ' ἐν ἀπαιδίᾳ πολὺν ἂν εἴλκυσε χρόνον, καὶ ἐπένθησεν ἂν, καθάπερ καὶ ἡ γυνή· ἐκείνη μὲν γὰρ εἰκότως ἐπένθει, ἅτε μὴ γενομένη μήτηρ, οὗτος δὲ ἔχει παραμυθίαν· ὅθεν αὐτὴν καὶ διακρούεται. Πάλιν, εἰ μὴ αὐτὸν ἀπεστέρησε τῶν μισθῶν, οὐκ ἂν ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὴν αὐτοῦ, οὐκ ἂν ἐφάνη ἡ φιλοσοφία τοῦ ἀνδρός, οὐκ ἂν μᾶλλον ὤκειώθησαν αὐτῷ. "Ορα γάρ τί φασι· «Καταβρώσει κατέφαγεν ἡμᾶς καὶ τὸ ἀργύριον ἡμῶν.» (Γέν. λα'. 15.). "Ωστε τοῦ φίλτρου τοῦτο γέγονεν αἷτιον. Δούλας εἶχε λοιπὸν ἀντὶ γυναικῶν, καὶ ἐφιλεῖτο παρ' αὐτῶν, οὐ οὐδὲν ἴσον κτῆμα γένοιτο ἂν· οὐδὲν γάρ, οὐδὲν τοῦ οὕτω φιλεῖσθαι παρὰ γυναικὸς καὶ φιλεῖν τιμιώτερον. «Καὶ γυνή, φησὶν, ἀνδρὶ συμπεριφερομένη.» (Σοφ. Σιρ. κε'. 1.). Ἐν τούτῳ τῶν μακαριστῶν τίθησιν ὁ σοφός· τούτου γάρ ὄντος πᾶς πλοῦτος, πᾶσα εὐπραγία περίεστιν· ὥσπερ οὖν, μὴ ὄντος, τῶν ἄλλων οὐδὲν ὄφελος, ἀλλὰ πάντα ἀνατέτραπται, καὶ ἀηδίας ἐστὶ μεστὰ καὶ συγχύσεως. Οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς τοῦτο πρὸ πάντων ζητῶμεν. Ὁ χρήματα ζητῶν οὐ ζητεῖ τοῦτο. Ταῦτα ζητῶμεν, ἃ δύναται πάγια εἶναι. Μὴ γάμον ζητῶμεν ἀπὸ εὐπόρων, ἵνα μὴ τῆς οὐσίας ἡ ἀμετρία φρόνημα τέχῃ τῇ γυναικί, ἵνα μὴ τὸ φρόνημα διαφθορᾶς αἷτιον ᾖ. Οὐχ ὁρᾶς τί ἐποίησεν ὁ Θεός;

πῶς αὐτὴν ὑπέταξε; Διὰ τί ἀγνώμων εἶ; διὰ τί ἀναίσθητος; "Ὅπερ ἐχαρίσατό σοι ἀπὸ τῆς φύσεως, τούτου σὺ μὴ διαφθείρης τὴν βοήθειαν. "Ὡστε οὐκ εὐπορον δεῖ ζητεῖν, ἀλλ' ὥστε κοινωνὸν βίου λάβωμεν εἰς κατάστασιν παιδοποιίας. Οὐχ ἵνα χρήματα εἰσφέρει γυνή, διὰ τοῦτο αὐτὴν ἔδωκεν ὁ Θεός, ἀλλ' ἵνα ἡ βοήθος· ἡ δὲ χρήματα εἰσφέρουσα, καὶ ἐπίβουλος [καὶ δέσποινα ἀντὶ γυναικὸς γίνεται· ἡ τάχα θηρίον ἀντὶ γυναικός,] ἀξιοῦσα μεγάλα διὰ τὸν πλοῦτον φρονεῖν. Οὐδὲν αἰσχροτέρον ἀνδρός, οὕτω βουλευομένου πλουτεῖν· εἰ γὰρ αὐτὸ τὸ πλουτεῖν πειρασμῶν γέμει, τὸ οὕτω πλουτεῖν ποῦ θήσομεν; Μὴ γάρ, εἴ τις σπανιάκεις καὶ παρὰ τὸ συμβαῖνον καὶ παρὰ λόγον ἐπέτυχε, τοῦτο ἰδῆς, (οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις πράγμασιν, οἷς ἀπολαύουσί τινες, καὶ ἐκ παραδόξου ἐπιτυγχάνουσι, προσέχειν δεῖ,) ἀλλ' αὐτὸ τὸ κατὰ λόγον ἰδῶμεν, εἰ μὴ μυρίας ἀηδίας γέμει τὸ πρᾶγμα. Οὐκ αὐτὸς μόνος ἐν ἀδοξίᾳ γίνῃ, ἀλλὰ καὶ παῖδας καταισχύνεις, πένητας ἀφείς, εἰ συμβαίῃ προαπελθεῖν, καὶ αὐτῇ πολλὰς δίδως ἀφορμὰς τοῦ δευτέρῳ πάλιν προσομιλῆσαι νυμφίῳ. Ἡ οὐχ ὁρᾷς ὅτι πολλαῖς αὕτη γέγονεν ἢ πρόφασις δευτέρου γάμου, τὸ μὴ καταφρονεῖσθαι, τὸ ζητεῖν τοὺς ἐφισταμένους τοῖς ὑπάρχουσι; Μὴ δὴ τοσαῦτα ἐργαζώμεθα κακὰ διὰ χρήματα, ἀλλὰ πάντα ἀφῶμεν, καὶ ψυχὴν ζητῶμεν καλὴν, ἵνα καὶ ἀγάπης ἐπιτύχωμεν. Οὗτος ὁ πλοῦτος ὁ πολὺς, οὗτος ὁ μέγας θησαυρός, ταῦτα τὰ μυρία ἀγαθὰ ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀπολαῦσαι δεόντως, καὶ κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ ζῆται, ἵνα καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν δυνηθῶμεν ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ν'. 50.

(Κεφ. κγ'. στίχ. 31.) — « Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται κατὰ τὸ διατεταγμένον αὐτοῖς ἀναλαβόντες τὸν Παῦλον, ἤγαγον διὰ νυκτὸς εἰς τὴν Ἀντιπατρίδα. Τῇ τε ἐπαύριον ἐάσαντες τοὺς ἱππεῖς πορεύεσθαι σὺν αὐτῷ, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν παρεμβολήν· οἷτινες, ἐλθόντες εἰς τὴν Καισάρειαν, καὶ ἀναδόντες τὴν ἐπιστολὴν τῷ ἡγεμόνι, παρέστησαν καὶ τὸν Παῦλον αὐτῷ. »

§. α'. Καθάπερ βασιλέα τινὰ δορυφόροι παρέπεμπον μετὰ τοσούτου

πλήθους καὶ ἐν νυκτί, φοβούμενοι τοῦ δήμου τὴν ὀργὴν τῆς ὁρμῆς· Ἐπεὶ οὖν τῆς πόλεως αὐτὸν ἐξέβαλον, τότε ἀφίστανται. Οὐκ ἂν δὲ ὁ χιλιάρχος μετὰ τοσαύτης αὐτὸν ἀσφαλείας ἐξέπεμψεν, εἰ μὴ καὶ αὐτὸς οὐδὲν ἦν αὐτοῦ κατεγνωκώς, καὶ ἐκείνων ᾔδει τὸ φονικόν. « Ἀναγνοὺς δὲ ὁ ἡγεμὼν, καὶ ἐπερωτήσας ἐκ ποίας ἐπαρχίας ἐστὶ, καὶ πυθόμενος ὅτι ἀπὸ Κιλικίας, διακούσομαί σου, ἔφη, ὅταν καὶ οἱ κατήγοροί σου παραγένωνται. Ἐκέλευσέ τε αὐτὸν ἐν τῷ πραιτωρίῳ τοῦ Ἡρώδου φυλάσσεσθαι. » Ἦδη ἀπελογήσατο ὑπὲρ αὐτοῦ ὁ Λυσίας· ἀλλ' ὅμως καὶ ἔτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐπιτίθενται, καὶ προκαταλαμβάνουσι τὸν ἀκροατὴν, καὶ πάλιν εἰς δεσμὰ βάλλεται, καὶ ἄκουε πῶς· ἐπάγει γάρ·

(Κεφ. κδ'. στίχ. 1.) — « Μετὰ δὲ πέντε ἡμέρας κατέβη ὁ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας μετὰ πρεσβυτέρων καὶ ῥήτορος Τερτύλλου τινός, οἵτινες ἐνεφάνησαν τῷ ἡγεμόνι κατὰ τοῦ Παύλου. » "Ορα πῶς οὐδ' οὕτως ἀπέστησαν, ἀλλ' ἔρχονται, μυρίοις κωλύμασι καίτοι κωλυόμενοι, ὥστε κάκει καταισχυνθῆναι. « Κληθέντος δὲ αὐτοῦ, ἤρξατο κατηγορεῖν ὁ Τέρτυλλος, λέγων· Πολλῆς εἰρήνης τυγχάνοντες διὰ σοῦ, καὶ κατορθωμάτων γινομένων τῷ ἔθνει τούτῳ διὰ τῆς σῆς προνοίας, πάντῃ τε καὶ πανταχοῦ ἀποδεχόμεθα, κράτιστε Φῆλιξ, μετὰ πάσης εὐχαριστίας. Ἵνα δὲ μὴ ἐπὶ πλέον σε ἐγκόπτω, παρακαλῶ ἀκοῦσαι συντόμως ἡμῶν τῇ σῇ ἐπεικειᾷ. » Καὶ μὴν ὑμεῖς τοῦτο πεποιήκατε, ῥήτορος οὖν τί ἔδει; "Ορα πῶς καὶ οὗτος εὐθέως ἐκ προοιμίων ὡς νεωτεροποιὸν καὶ στασιαστὴν βούλεται παραδοῦναι, καὶ τοῖς ἐπαίνοις προκαταλαμβάνει τὸν δικαστὴν. Εἶτα, ὡς πολλὰ ἔχων εἰπεῖν, παρατρέχει, καὶ μόνον τοῦτο λέγει· « Ἵνα δὲ μὴ ἐπὶ πλέον σε ἐγκόπτω. » "Ορα πῶς εἰς ἐπιθυμίαν ἐμβάλλει κολάσεως τὸν δικαστὴν, εἰ γε ἐμελλε τὸν τὴν οἰκουμένην ἀνατρέποντα καθέξειν, καὶ ὡς ἐπὶ κατορθώματι φρονοῦσι μεγάλῳ. « Εὐρόντες γάρ τὸν ἄνδρα τοῦτον λοιμόν, καὶ κινοῦντα στάσεις πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην, πρωτοστάτην τε τῆς τῶν Ναζωραίων αἰρέσεως, ὃς καὶ τὸ ἱερόν ἐπέειρασε βεβηλῶσαι· ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν, καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἠθελησάμεν κρίναι. Παρελθὼν δὲ Λυσίας ὁ χιλιάρχος μετὰ πολλῆς βίας ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀπήγαγε, κελεύσας τοὺς κατηγοροὺς αὐτοῦ ἔρχεσθαι ἐπὶ σοῦ·

παρ' οὗ δυνήσῃ αὐτός, ἀνακρίνας περὶ πάντων τούτων, ἐπιγῶναι ὧν ἡμεῖς κατηγοροῦμεν αὐτοῦ. » « Τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην, φησίν, Ἰουδαίοις στάσεις κινουντά. » Ὡς λυμεῶνα λοιπὸν καὶ κοινὸν ἐχθρὸν τοῦ ἔθνους διαβάλλουσι πρωτοστάτην τῆς τῶν Ναζωραίων [αἰρέσεως. Ἐδόκει τοῦτο ἐπονείδιστον εἶναι, τὸ τῶν Ναζωραίων]· διὸ καὶ τοῦτο παρήγον, καὶ ἀπὸ τούτου πάλιν διέβαλλον αὐτόν· ἡ γὰρ Ναζαρεθ εὐτελής ἦν. « Καὶ εὐρόντες, » φησίν. Ὅρα πῶς κακούργως ὡς διαφυγόντα συκοφαντοῦσι, καὶ μόλις ἐπιτυχόντες, καίτοι ἐπτά ἡμέρας εἶχεν ἐν τῷ ἱερῷ. « Ὅν καὶ ἐκρατήσαμεν, καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἠθελήσαμεν κρῖναι. » Ὅρα πῶς καὶ τὸν νόμον ὑβρίζουσιν, εἰ γε μὴ τοῦτο νόμου ἦν, τὸ τύπτειν, τὸ ἀναιρεῖν, τὸ ἐνεδρα ποιεῖν. Εἴτα καὶ τοῦ Λυσίου κατηγορία· « Παρελθὼν δὲ Λυσίας ὁ χιλιάρχος μετὰ πολλῆς βίας ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀπήγαγεν. » οὐ προσῆκον αὐτῷ, φησί, πράγμα ποίων, ὅμως ἐποίησε. « Παρ' οὗ δυνήσῃ αὐτός, ἀνακρίνας περὶ τούτων πάντων, γινῶναι ὧν ἡμεῖς κατηγοροῦμεν αὐτοῦ. Συνεπέθεντο δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, φάσκοντες ταῦτα οὕτως ἔχειν. » Τί οὖν ὁ Παῦλος; ἄρα ἐπὶ τούτοις σιγᾷ; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ παρῆρσιάζεται πάλιν, καὶ ἀποκρίνεται· (καὶ τοῦτο τοῦ ἡγεμόνος βουλευθέντος) ἐπήγαγε γάρ· « Ἀπεκρίθη δὲ ὁ Παῦλος, νεύσαντος αὐτῷ τοῦ ἡγεμόνος λέγειν· Ἐκ πολλῶν ἐτῶν ὄντα σε κριτὴν δίκαιον τῷ ἔθνει τούτῳ ἐπιστάμενος, εὐθυμότερον τὰ περὶ ἑμαυτοῦ ἀπολογοῦμαι, δυναμένου σου γινῶναι ὅτι οὐ πλείους εἰσὶ μοι ἡμέραι δέκα δύο, ἀφ' ἧς ἀνέβην προσκυνήσων ἐν Ἱερουσαλὴμ· καὶ οὔτε ἐν τῷ ἱερῷ εὐρόν με πρὸς τινα διαλεγόμενον ἢ ἐπισύστασιν ποιῶντα ὄχλων, οὔτε ἐν ταῖς συναγωγαῖς, οὔτε κατὰ τὴν πόλιν· οὔτε παραστήσαι νῦν δύνανται, περὶ ὧν νῦν κατηγοροῦσί μου. » Οὐκ ἔστι ταῦτα κολακείας τὰ ῥήματα, τὸ μαρτυρῆται τῷ δικαστῇ δικαιοσύνην, ἀλλ' ἐκεῖνα μᾶλλον, τὸ εἰπεῖν· « Πολλῆς εἰρήνης τυγχάνοντες διὰ σοῦ. » Τί οὖν ἀδίκως στασιάζετε; Σκόπει δέ· ἐκεῖνοι πρὸς ἀδικίαν παρώρων, οὗτος τὸ δίκαιον ἐζήτηι, διὸ καὶ ἔλεγεν· « Εὐθυμότερον τὰ περὶ ἑμαυτοῦ ἀπολογοῦμαι, » εἶπεν γὰρ ἀπὸ τοῦ χρόνου ἰσχυρίζεται· « ἐκ πολλῶν ἐτῶν γάρ, φησίν, ὄντα σε κριτὴν ἐπιστάμενος. »

Καὶ τί τοῦτο πρὸς ἀπόδειξιν συνετέλει; Μέγα· δείκνυσι γάρ ὅτι καὶ αὐτὸς οἶδε μηδὲν ὧν κατηγορεῖται πέποιηκότα. Εἰ δὲ ἐπισύστασιν ποτε ἐκίνησεν, ἐγίνωσκεν ἄν, κριτῆς ὧν, καὶ τὸ τοιοῦτον αὐτὸν οὐκ ἐλάνθανεν. Εἴτα, ἐπειδὴ ὁ κατήγορος οὐδὲν εἶχε δεῖξαι ἐν Ἱεροσολύμοις, ὅρα τί φησι· «Τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην πᾶσιν Ἰουδαίοις,» ψεύδος ἐπὶ ψεύδει συντιθεῖς. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος, ἐντεῦθεν αὐτὸν ἀφέλκων, «προσκυνήσων ἀνέβην» λέγει, μονονουχὶ ἀπολογούμενος διὰ τούτου ὅτι τοσοῦτον ἀπέχω τοῦ στάσεις κινεῖν· καὶ τούτῳ ἐνδιατρίβει τῷ δικαίῳ, ὅπερ ἦν ἰσχυρόν· ἐπάγει γάρ· «Καὶ οὔτε ἐν τῷ ἱερῷ, οὔτε ἐν τῇ πόλει, οὔτε ἐν τῇ συναγωγῇ εὗρόν με πρὸς τινὰ διαλεγόμενον·» ὅπερ ἦν καὶ ἀληθές. Κάκεινος μὲν «πρωτοστάτην» φησί, καθάπερ ἐπὶ μάχης καὶ συστάσεως, οὗτος δὲ ὅρα πῶς ἐπεικῶς ἀποκρίνεται· «Ὁμολογῶ δὲ τοῦτό σοι, ὅτι κατὰ τὴν ὁδόν, ἣν λέγουσιν αἵρεσιν, οὕτω λατρεύω τῷ πατρὶ Ὁ Θεῷ, πιστεύων πᾶσι τοῖς κατὰ νόμον καὶ ἐν τοῖς προφήταις γεγραμμένοις, ἐλπίδα ἔχων εἰς τὸν Θεόν, ἣν καὶ αὐτοὶ προσδέχονται, ἀνάστασιν μέλλειν ἔσσεσθαι νεκρῶν, δικαίων τε καὶ ἀδίκων.»

§. β'. "Ορα· ἐχώριζον αὐτὸν ἐκεῖνοι, οὗτος συνεισάγει, καὶ οἱ κειοὶ ἑαυτὸν τῷ νόμῳ δι' ὧν ἀπολογεῖται· καί, βεβαιῶν δ' εἶπε, πάλιν ἐπάγει· «Ἐν τούτῳ δὲ καὶ αὐτὸς ἀσκή, ἀπρόσκοπον συνείδησιν ἔχων πρὸς τε τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους διὰ παντός. Δι' ἐτῶν δὲ πλείονων παρεγενόμην, ἐλεημοσύνας ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου καὶ προσφοράς, ἐν οἷς εὗρόν με ἡγνισμένον ἐν τῷ ἱερῷ οὐ μετὰ ὄχλου, οὐδὲ μετὰ θορύβου τινός.» Τί οὖν ἀνέβης; τί ἥλθες; «Προσκυνῆσαι, ἐλεημοσύνας, φησί, ποιῆσαι.» ὥστε τοῦτο οὐκ ἦν στασιώδους. Εἴτα καὶ ἐκβάλλει αὐτῶν τὸ πρόσωπον, λέγων ἀδιوریτως· «Ἐν οἷς εὗρόν με τινες τῶν ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι· οὓς ἔδει ἐπὶ σοῦ παρεῖναι, καὶ κατηγορεῖν εἴ τι ἔχοιεν πρὸς με. Ἡ αὐτοὶ οὗτοι εἰπάτωσαν, εἴ τι εὗρον ἐν ἐμοὶ ἀδίκημα, στάντος μου ἐπὶ τοῦ συνεδρίου· ἢ περὶ μιᾶς ταύτης φωνῆς, ἥς ἐκέκραξα ἐστὼς ἐν αὐτοῖς, ὅτι περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ σήμερον κρίνομαι ὑφ' ὑμῶν.» Τοῦτο περιουσία δικαιωμάτων, μὴ φεύγειν τοὺς κατηγοροὺς, ἀλλ' ἑτοιμον εἶναι πᾶσι διδόναι λόγον. «Περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ

σήμερον, φησί, κρίνομαι. » Καὶ οὐδὲν εἶπεν ὢν εἶχεν εἰκότως εἰπεῖν, ὅτι ἐπεδούλευσαν, ὅτι κατέσχον αὐτόν, ὅτι ἐνεδρον ἐποίησαν, (ταῦτα γὰρ παρ' ἐκείνων λέγεται γενέσθαι· παρὰ δὲ τούτου, καὶ κινδύνου ὄντος, οὐκ ἔτι,) ἀλλὰ σιγᾷ, καὶ μόνον ἀπολογεῖται, καίτοι μυρία ἔχων εἰπεῖν. Τοῦτο αὐτόν καὶ ἐν Καισαρείᾳ ἐποίει λαμπρόν, τὸ μετὰ τοςαύτης ἐλθεῖν παρατάξεως. « Ἐν οἷς εὐρόν με, φησὶν, ἡγνισμένον ἐν τῷ ἱερῷ. » Πῶς οὖν ἐδεβήλωσεν; οὐ γὰρ ἦν τοῦ αὐτοῦ καὶ ἀγνίσεσθαι καὶ προσκυνεῖν, καὶ διὰ τοῦτο ἐρχεσθαι καὶ βεβηλοῦν. Τοῦτο καὶ δικαιολογίας ὑποψίαν ἔχει τὸ μὴ εἰς μακρὸν ἐμπιπτειν τὸν λόγον ἑᾶν. Καὶ χαρίζεται τῷ δικαστῇ. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ κείνῳ συστέλλειν τὴν ἀπολογία. Ἄλλ' ἰδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. Ἐπειδὴ πρὸ τούτου μακρὰ ἐδημηγόρησεν ὁ Τέρτυλλος, δεικνὺς ὅτι ἐγκόπτεται, οὐκ εἶπεν· « Ἀκουσον τοῦ πράγματος, » ἀλλ' « ἵνα σε μὴ ἐπὶ πλεῖον ἐγκόπτω, παρακαλῶ ἀκοῦσαί σε ἡμῶν τῇ σῇ ἐπιεικείᾳ. » Τάχα θεραπεύων οὕτω τὸν λόγον κατασκευάζει· ἢ καὶ ἀληθῶς τοῦτο ἐπιεικείας τεκμήριον, εἰ, παρὸν πολλὰ εἰπεῖν, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐνοχλεῖν ὀλίγα τις λέγοι. « Εὖρομεν γὰρ τὸν ἄνδρα τοῦτον λοιμόν· ὅς, φησί, καὶ τὸ ἱερὸν ἐπέειρασε βεβηλωῦσαι. » Οὐκοῦν οὐκ ἐδεβήλωσε. Τί οὖν, εἰ ἀλλαχοῦ τοῦτο ἐποίησεν; Οὐδαμῶς· ἢ γὰρ ἂν καὶ εἶπε· νῦν δὲ « ἐπέειρασε » μὲν λέγει, τὸ δὲ πῶς, οὐ προστίθῃσι. Καὶ τὰ μὲν κατὰ Παύλου οὕτως ἐπῆρεν, ὅρα δὲ τὰ αὐτῶν πῶς ἐλαττοῖ. « Ὁν καὶ ἐκρατήσαμεν, φησί, καὶ ἠθελήσαμεν κρίναι κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον. Παρελθὼν δὲ Λυσίας ὁ χιλιάρχος μετὰ πολλῆς βίας ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀπήγαγεν. » Ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅτι καὶ ἐπηρεάζονται, εἰς δικαστήρια ἐρχόμενοι ξένα, καὶ ὅτι οὐκ ἂν ἠνώχλησαν αὐτόν, εἰ μὴ ἐκεῖνος ἠνάγκασε, καὶ ὡς οὐ προσῆκον αὐτῷ ἤρπασε τὸν ἄνδρα· καὶ γὰρ τὰ ἀδικήματα πρὸς ἡμᾶς ἦν, καὶ τὸ δικαστήριον παρ' ἡμῶν ἔδει γενέσθαι. Ὅτι γὰρ τοῦτό ἐστιν, ὅρα τὸ ἐξῆς· « Μετὰ πολλῆς, φησί, βίας. » βία γὰρ τοῦτό ἐστι. « Παρ' οὗ δυνήσῃ γγῶναι. » Οὐδὲ κατηγορῆσαι τολμᾷ, (συγγνωμονικὸς γὰρ ἀνὴρ ἦν,) οὐδὲ ἀπλῶς παρέρχεται. Εἶτα πάλιν, ἵνα μὴ δόξῃ ψεύδεσθαι, αὐτόν ἐφίστησιν ἑαυτοῦ κατήγορον τὸν Παῦλον. « Παρ' οὗ, φησί, δυνήσῃ ἀνακρίνας περὶ πάντων τούτων ἐπιγῶναι. » Εἶτα καὶ μάρτυρες τῶν εἰρημένων· « Συνεπέθεντο δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, φάσκοντες ταῦτα οὕτως ἔχειν. »

Οἱ κατήγοροι, αὐτοὶ καὶ μάρτυρες καὶ κατήγοροι. Ἄλλ' ὁ Παῦλος « ἐκ πολλῶν ἐτῶν ὄντα σε κριτὴν ἐπιστάμενος δίκαιον » ἀποκρίνεται. Οὐκ ἄρα ξένος τίς ἐστιν, οὐδὲ ἀλλότριος, οὐδὲ νεωτεροποιός, εἴ γε ἐκ πολλῶν ἐτῶν οἶδε τὸν δικαστὴν. Καὶ καλῶς ἐπήγαγε τὸ « δίκαιον, » ἵνα μὴ πρὸς τὸν ἀρχιερέα ἴδῃ, μηδὲ πρὸς τὸν δῆμον, μηδὲ πρὸς τὸν κατήγορον. Ὅρα πῶς οὐ προήχθη εἰς ὕβριν, καίτοι γε καὶ ἀνάγκης οὐσης. « Πιστεύων, φησί, πᾶσι τοῖς κατὰ νόμον. » Τοῦτο εἶπε, δεικνύς ὅτι οὐκ ἂν ἄνθρωπος, πιστεύων ἀνάστασιν ἔσεσθαι, τοιαῦτα πράττει ποτε, ἦν καὶ αὐτοὶ οὗτοι ἐκδέχονται. Οὐκ εἶπε περὶ τούτων ὅτι πιστεύουσι τοῖς ἐν τοῖς προφήταις γεγραμμένοις, (οὐδὲ γὰρ ἐπίστευον,) ἀλλ' οὗτος πᾶσιν ἐπίστευεν, οὐκ ἐκείνοι· πῶς δέ, μακροῦ ἂν εἴη λόγου τανῦν λέγειν. Τοσαῦτα εἶπε, καὶ οὐδαμῶς τοῦ Χριστοῦ μέμνηται. Ἐνταῦθα δέ, « πιστεύων » εἰπὼν, καὶ τὰ κατὰ τὸν Χριστὸν εἰσήγαγεν, ἀλλὰ τέως τῷ τῆς ἀναστάσεως ἐνδιατρίβει λόγῳ, ὃ κοινὸν ἦν αὐτοῖς δόγμα, καὶ πάσης στάσεως ὑποψίαν ἀνήρει. Εἶτα καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀνόδου. « Ἐλεημοσύνας, φησί, καὶ προσφορὰς ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου, παρεγενόμην, » καὶ τοῦτο « δι' ἐτῶν πλειόνων. » Πῶς ἂν οὖν ἐτάραξεν, οἷς ὥστε ἐλεημοσύνην ποιῆσαι, τοσαύτην ἤλθεν ὁδόν; « Οὐ μετὰ ὄχλου, φησὶν, οὐδὲ μετὰ θορύβου. » Πανταχοῦ τὴν στάσιν ἀναιρεῖ. Καλῶς δὲ καὶ προσκαλεῖται τοὺς κατηγόρους, τοὺς ἀπὸ τῆς Ἀσίας, λέγων· « Οὓς δεῖ ἐπὶ σοῦ κατηγορεῖν, εἴ τι ἔχοιεν πρὸς με. » Οὕτως ἐθάρρει καθαρὸς εἶναι πρὸς ἃ κατηγορεῖτο, ὅτι καὶ προσκαλεῖται αὐτούς. Οὐ τοὺς ἀπὸ τῆς Ἀσίας δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ Ἱερουσαλήμ οὐκ ἐκβάλλει κατηγόρους, ἀλλὰ καὶ τούτους προσκαλεῖται πάλιν, ἐπάγων· « Ἡ αὐτοὶ οὗτοι εἰπάτωσαν. » καὶ γὰρ διὰ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς διεπονθύντο, ὅτι τὴν ἀνάστασιν ἐκήρυττε. Καὶ καλῶς οὕτως ἐποίει· τούτου γὰρ δειχθέντος, εὐκόλως καὶ τὰ τοῦ Χριστοῦ ἐπεισήγετο, ὅτι ἀνίστη. « Τί εὑρον, φησὶν, ἐν ἐμοὶ ἀδίκημα, στάντος μου ἐπὶ τοῦ συνεδρίου; » « Ἐν τῷ συνεδρίῳ » εἶπε, δεικνύς ὅτι οὐδὲν εὑρον, οὐχὶ κατ' ἰδίαν τῆς ἐξετάσεως γενομένης, ἀλλὰ παρόντος τοῦ πλήθους καὶ ἀκριβῶς ἀνακρίνοντος.

§. γ'. Ὅτι δὲ ταῦτα ἀληθῆ λέγω, μαρτυροῦσιν οἱ περὶ τούτου ἐγκαλοῦντες. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· « Ἐν τούτῳ δὲ αὐτὸς ἀσκῶ, ἀπρόσκοπον συνείδῃαι ἔχων πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀν-

θρώπους· » ἡ τελεία γὰρ αὕτη ἀρετή, ὅταν μὴδὲ ἀνθρώποις διδῶ-
 μεν λαβὰς, καὶ παρὰ Θεῷ σπουδάζωμεν εἶναι ἀπρόσκοποι. « Ἦς
 ἐκέκραξα, φησὶν, ἐν τῷ συνεδρίῳ. » Καὶ τὴν βίαν αὐτῶν δηλοῖ
 ἐκ τοῦ εἰπεῖν « Ἐκέκραξα, » ὡσανεὶ ἔλεγεν· « Οὐκ ἔχουσιν εἰπεῖν
 ὅτι προσχῆματι ἐλεημοσύνης ταῦτα ἐποίεις· » οὐ γὰρ μετὰ ὄχλου
 οὐδὲ μετὰ θορύβου τοῦτο ἐποίουν· ἄλλως τε, καὶ ἐξετάσεως γενο-
 μένης περὶ τούτου, οὐδὲν πλέον εὕρισκετο. Εἶδες ἐπιείκειαν, κινδύ-
 νων ὄντων; εἶδες εὐρημον γλῶτταν, καὶ πῶς ἐν ζητεῖ μόνον ἀπολύ-
 σασθαι τὰ ἑαυτοῦ, οὐχὶ κἀκείνους ἐγκλήμασι περιβαλεῖν, πλὴν εἴ
 ποὺ ἀναγκάζοιτο, ἀπολογούμενος; ὥσπερ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν·
 « Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν Πατέρα μου·
 ὑμεῖς δὲ ἀτιμάζετέ με. » (Ἰωάν. ἡ'. 49.). Τοῦτον μιμώμεθα
 καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς Χριστοῦ μιμητὴς ἦν. Εἰ τοῖς μέχρι
 φόνου καὶ σφαγῆς χωρήσασιν οὐδὲν εἶπεν ἐκεῖνος ἐπαχθές, τίνας
 ἂν εἶημεν ἡμεῖς συγγνώμης ἄξιοι, ἐν λοιδορίᾳ καὶ ὕβρεσιν ἐκθηριού-
 μενοι, μιαρούς καὶ παμμιάρους ἀποκαλοῦντες τοὺς ἐχθροὺς τοὺς ἡμε-
 τέρους; τίνα δὲ ἀπολογία ἔχομεν, ἐχθροὺς ὅλως ἔχοντες; Οὐκ ἀκούεις
 ὅτι ὁ τιμῶν ἑαυτὸν τιμᾷ; Ἡμεῖς δὲ ἑαυτοὺς ὑβρίζομεν. Ἐγκαλεῖς
 ὅτι ὑβρίσθης, τί οὖν περιπίπτεις τῷ ἐγκλήματι; τί σαυτὸν πληγῇ
 περιβάλλεις; Μεῖνον ἀπαθής, μεῖνον ἄτρωτος· μή, βουλόμενος ἑτε-
 ρον πληῆξαι, σαυτὸν περιβάλλης τῷ κακῷ. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ ἡμῖν ὁ ἑτε-
 ρος θόρυβος τῆς ψυχῆς, ὁ μὴδενὸς κινούντος κινούμενος, (ὁδὸν, αἱ
 ἐπιθυμίαι αἱ ἄτοποι, αἱ λύπαι καὶ αἱ ἀθυμίαι καὶ ὅσα τοιαῦτα,) ἀλλὰ καὶ ἑτέρας ἐπισωρεύομεν. Καὶ πῶς δυνατόν ὑβρίζομενον φέ-
 ρειν, φησί; Πῶς δὲ οὐ δυνατόν; εἰπέ μοι· τραῦμα ἡμῖν τίχτεται ἀπὸ
 τῶν ῥημάτων; μώλωπες περὶ τὰ σώματα; ποία τσίνοις γίνεται ἡ-
 μῖν βλάβη; Ὡστε, ἂν βουλώμεθα, δυνάμεθα ἐνεγκεῖν. Θῶμεν ἑαυ-
 τοῖς νόμον μὴ ἀλγεῖν, καὶ οἴσομεν· εἰπωμεν· πρὸς ἡμᾶς αὐτούς·
 « Οὐκ ἔστιν ἐχθρας, ἀσθενείας ἐστίν· » ἀσθενείας καὶ γὰρ ὄντως
 ἐστίν· ἐπεὶ, ὅτι ἐχθρας οὐκ ἔστιν οὐδὲ κακοηθείας, ἐβούλετο κἀκεῖ-
 νος κατασχεῖν, εἰ καὶ μυρία ἡδίκημένος ἦν. Ἄν τοῦτο ἐννοήσωμεν
 μόνον, ὅτι ἀσθενείας ἐστίν, οἴσομεν, καὶ συγγνωσόμεθα μὲν ἐκείνῳ,
 πειρασόμεθα δὲ μὴ περιπεσεῖν καὶ αὐτοί. Ἐπεὶ ἐρωτῶ πάντας τοὺς
 παρόντας· « Ἄρα, ἂν ἐθελήσητε, οὕτω φιλοσοφεῖν δύνασθε, ὥστε
 φέρειν τοὺς ὑβρίζοντας; » Ἐγώ γε οἶμαι, Οὐκοῦν ἄκων σε ὕβρισε

καὶ οὐ βουλόμενος, ἀλλὰ ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους· ἐπίσχες. Οὐχ ὁρᾷς τοὺς δαιμονῶντας; "Ὡσπερ ἐκεῖνος οὐκ ἀπὸ ἔχθρας τοσοῦτον, ὅσον ἀπὸ ἀσθενείας τοῦτο ὑπομένει, οὕτω καὶ ἡμεῖς οὐκ ἀπὸ τῆς φύσεως τῶν ὕδρεων κινούμεθα, ὅσον ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν· ἐπεὶ πῶς τῶν μαινομένων, τὰ αὐτὰ ὑβρίζοντων, φέρομεν; Πάλιν, εἰ φίλοι εἶεν οἱ ὑβρίζοντες ἢ καὶ μεϊζούς, καὶ οὕτω φέρομεν, πῶς οὖν οὐκ αἰτοπον, τριῶν μὲν τούτων ὄντων, καὶ φίλων καὶ μαινομένων καὶ μεϊζόνων, φέρειν, ὁμοτίμων δὲ ἢ καὶ ἡττόνων, μὴ φέρειν; Πολλάκις εἶπον· ῥοπή τίς ἐστι καὶ συναρπαγὴ τὸ πρᾶγμα· καρτερήσωμεν μικρόν, καὶ τὸ πᾶν ἡνύσαμεν. "Ὅσῳ ἂν ὑβρίξῃ μεϊζονα, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἐστὶν ἀσθενής. Οἶδας πότε ἀλγεῖν χρή; "Ὅταν, ὑβρισάντων ἡμῶν, ἐκεῖνος σιγήσῃ· (τότε γὰρ αὐτὸς μὲν ἰσχυρός, ἡμεῖς δὲ ἀσθενεῖς) ἂν δὲ τοῦναντίον γένηται, καὶ χαίρειν δεῖ· ἐστεφανώθης, ἀνεκηρύχθης· οὐκ εἰς ἀγῶνα καταχθείς, οὐδὲ ἡλίου καὶ ἀκτίνος καὶ κόνεως ἐπάχθειαν ἐνεγκών, οὐδὲ συμπλακείς, καὶ λαβὰς δούς, ἀλλὰ θελήσας μόνον, καὶ καθήμενος ἢ ἐστώς, ἔλαβες μέγαν τὸν στέφανον· καὶ οὐχ ἀπλῶς μέγαν, ἀλλὰ πολλῷ μεϊζονα ἐκείνων· οὐ γάρ ἐστιν ἴσον ἐχθρὸν βαλεῖν ἀντίπαλον, καὶ τῶν τῆς ὀργῆς περιγενέσθαι βελῶν. Ἐνίκησας οὐδὲ λαβὴν δούς, κατέβαλες τὸ πάθος τὸ ἐν σοί, ἀπέσφαξας τὸ θηρίον κεκνημένον, καὶ λυττῶντα τὸν θυμὸν ἐπιστόμισας, καθάπερ τις ἄριστος νομεύς· ἐμφύλιος ἔμελλεν ἡ μάχη εἶναι, οἰκεῖος ὁ πόλεμος. Καθάπερ γὰρ οἱ τείχει προσκαθήμενοι καὶ πολιορκοῦντες ἔξωθεν ἐμφυλίοις περιβάλλουσι πολέμοις, καὶ τότε περιγίνονται, οὕτω δὴ καὶ ὁ ἐνυβρίζων, ἂν μὴ τὸ ἐν ἡμῖν ἐγείρῃ πάθος, οὐ δυνήσεται περιγενέσθαι· ἐὰν μὴ ἡμεῖς ἑαυτοὺς ἐμπρήσωμεν, ἐκεῖνος οὐδεμίαν ἰσχὺν ἔχει. "Ἐστω παρ' ἡμῖν ὁ τῆς ὀργῆς σπινθήρ, ὥστε εὐκαίρως ἀνάπτεσθαι, μὴ καθ' ἡμῶν αὐτῶν, μηδὲ ἴν' ἡμᾶς μυρίοις περιβάλλῃ κακοῖς. Οὐχ ὁρᾷτε ἐν ταῖς οἰκίαις τὸ πῦρ ἀποτεταγμένον, καὶ οὐ πανταχοῦ ἐρρόιμμένον, οὔτε ἐν χόρτῳ, οὔτε ἐν ἱματίοις, οὔτε ἀπλῶς, ὥστε μή, ἀνέμου ἐμπνέοντος, ἐξάπτεσθαι, ἀλλὰ, καὶν θεράπαινα λύχνον ἔχῃ, καὶ ὁ μάγειρος ἀνακαίῃ, παραγγελία πολλὴ μὴ παρ' ἀνεμον, μηδὲ σάνιδος ἐγγύς, μηδὲ ἐν νυκτὶ τοῦτο ποιεῖν, ἀλλὰ, ὅταν καταλάβῃ ἡ νύξ, ἐκοιμίσασμεν αὐτό, δεδιδότες μὴ ποτε, καθευδόντων ἡμῶν, καὶ οὐδενὸς ὄντος τοῦ ἐπικυροῦντος, ἀναφθῇ, καὶ πάντας ἐμπρήσῃ; Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ θυμοῦ γινέ-

σθω· μὴ πανταχοῦ διεσπάρθω τῶν ἡμετέρων λογισμῶν, ἀλλ' ἐν τινι βάθει τῆς διανοίας, ὥστε μὴ τὸν ἄνεμον τὸν ἀπὸ τῶν ῥημάτων τοῦ δι' ἐναντίας εὐκόλως ἐφικνεῖσθαι, ἀλλὰ παρ' ἡμῶν δέχεσθαι τὸν ἄνεμον, τῶν εἰδότην συμμέτρως αὐτὸ κινεῖν καὶ ἀσφαλῶς. Ἄν ἔξωθεν ἄνεμον δέχεται, οὐκ οἶδε τὸ μέτρον, ἀλλὰ πάντα ἐμπρήσει· πολλάκις καὶ καθευδόντων ἡμῶν ὁ ἄνεμος οὗτος ἐμπεσεῖται, καὶ τὰ πάντα κατακαύσει. Ἔστω οὖν ἡμῖν ὥστε φῶς ἀνάπτειν μόνον· (ἀνάπτει γὰρ φῶς ὁ θυμός, ὅταν προσηκόντως γένηται) καὶ λαμπάδας ἔχωμεν κατὰ τῶν ἀδικούντων ἐτέρους, κατὰ τοῦ διαβόλου. Μὴ πανταχοῦ κείσθω, μηδὲ ἐρρίφθω σπινθήρ, ἀλλ' ἐν τέρρᾳ φυλάττωμεν, ἐν τοῖς λογισμοῖς τοῖς ταπεινοῖς κοιμίζωμεν αὐτόν. Οὐ πάντοτε αὐτοῦ δεόμεθα, ἀλλὰ, ὅταν κατεργάσασθαι τι δέη καὶ ποιῆσαι ἀπαλόν, ὅταν πώρῳσιν μαλάξαι δέη, ὅταν τῆς ψυχῆς καταγῶναι.

§. δ'. Πόσα θυμοὶ καὶ ὄργαι δεινὰ κατεργάσαντο! Καὶ τὸ δὴ χαλεπόν, ὅταν διαναστῶμεν, οὐκ ἔτι τοῦ συνελθεῖν ἐσμεν κύριοι, ἀλλ' ἐτέρους ἀναμένομεν· ἕκαστος αἰσχύνεται καὶ ἐρυθριᾷ, ἐπανελθὼν καταλλάξαι τὸν ἕτερον. Ὅρα· διαστῆναι μὲν καὶ διασχισθῆναι οὐκ αἰσχύνεται, ἀλλὰ τοῦ κακοῦ γίνεται ἀρχηγός, προσελθεῖν δὲ καὶ τὸ ἐσχισμένον ῥάψαι αἰσχύνεται· καὶ ταῦτόν συμβαίνει, ὅλον ἄν, εἴ τις ἀποκόψαι μὲν τὸ μέρος μὴ ὀκνοίῃ, συναγαγεῖν δὲ αἰσχύνοιτο. Τί λέγεις, ἄνθρωπε; ἡδίκησας μεγάλα, καὶ αὐτὸς αἷτιος ἐγένου τῆς μάχης; Οὐκοῦν δίκαιος ἂν εἴης πρότερος ἀπελθεῖν καὶ καταλλαγήναι, ἅτε τὴν αἰτίαν αὐτὸς παρασχών. Ἄλλ' ἡδίκησαν, κακείνος αἷτιός ἐστιν. Οὐκοῦν καὶ διὰ τοῦτο, ἵνα μᾶλλον σε θαυμάσωσιν, ἵνα πρὸς τῷ προτέρῳ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ τὰ πρωτεῖα ἔχῃς, ὥσπερ οὐ τοῦ γενέσθαι τῆς ἔχθρας αἷτιος, οὕτως οὐδὲ τοῦ ἐκταθῆναι ἐπὶ πλέον τὴν ἔχθραν· ἴσως καὶ ἐκεῖνος, μυρία συνειδῶς ἑαυτῷ, αἰσχύνεται καὶ ἐρυθριᾷ. Ἄλλ' ἀπονενόηται; Ταύτῃ μάλιστα μὴ ὀκνήσῃς προσδραμεῖν· καὶ γὰρ διπλοῦν παρ' αὐτῷ τὸ πάθος, καὶ ἀπόνοια καὶ ὄργη. Σὺ τὴν αἰτίαν εἶπας, δι' ἣν ὀφείλεις πρότερος ἀπελθεῖν, ὁ υἱαίνων, ὁ δυνάμενος βλέπειν· ἐκεῖνος γὰρ ἐν σκότῳ ἐστί· τοιοῦτον γὰρ ἡ ὄργη καὶ ἡ ἀλαζονεία. Σὺ δὲ ὁ τούτων ἀπηλλαγμένος καὶ υἱαίνων πρόσελθε, πρὸς τὸν κάμνοντα ὁ ἱατρός. Μὴ τις λέγει τῶν ἱατρῶν· «Ἐπειδὴ ἀσθενεῖ, οὐκ ἀπέρχομαι;» Ἀλλὰ διὰ τοῦτο μάλιστα βαδίζουσιν, ὅταν ἰδῶσι μὴ δυνηθέντα ἐλθεῖν· τῶν μὲν γὰρ δυναμένων καὶ ἐλάτ-

τονα φροντίζουσιν, ὡς οὐ νοσούντων σφόδρα, τῶν δὲ κατακειμένων οὐκέτι. Ἡ οὐ δοκεῖ σοι ἀρρώστιας εἶναι χαλεπώτερον ἀπόνεια καὶ θυμός; οὐχ ὁ μὲν πυρετῷ τινι ἔοικε σφοδρῷ, ἡ δὲ φλεγμαίνοντι σώματι καὶ οἰδαίνοντι; Ἐνόησον ὅσον ἐστὶ πυρετὸν ἔχειν καὶ οἰδημα· ἀπελθε, σβέσεν τὸ πῦρ· δύνασαι γάρ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ ὥσπερ ὕδατι κατὰστειλον τὴν φλεγμονήν. Τί οὖν, ἂν αὐτῷ τούτῳ πλέον ἐπαίρεται; φησίν. Οὐδὲν παρὰ σέ· σὺ μὲν γάρ τὸ σαυτοῦ ἐποίησας, ἐκεῖνος δὲ ἑαυτῷ λογιζέσθω· μὴ καταγινωσκέτω ἡμῶν τὸ συνειδός, ὅτι, ἡμῶν ἐλλειπόντων τι τῶν δεόντων, τοῦτο γίνεται. «Ψώμιζε, φησί, τὸν ἐχθρόν σου· τοῦτο γὰρ ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.» (Ῥωμ. ιβ'. 20.). Καὶ ὁμως, καὶ τούτου ὄντος, κελεύει ἀπελθεῖν καὶ καταλλαγῆναι καὶ εὐεργετεῖν, οὐχ ἵνα ἄνθρακας πυρὸς σωρεύωμεν, ἀλλ' ἵνα εἰδῶς ἐκεῖνος τοῦτο καταστέλληται, ἵνα τρέμη, ἵνα φοβῆται τὰς εὐεργεσίας μᾶλλον τῶν ἐχθρῶν καὶ τὰς φιλίας ἢ τὰς ἐπιβουλάς· οὐ γὰρ οὕτως ἐχθρὸς μνησικακῶν βλάπτει τὸν μισοῦντα, ὡς ὁ ὠφελῶν καὶ εὐεργετῶν· μνησικακῶν γάρ, καὶ ἑαυτὸν κἀκεῖνον ἔβλαψεν ἴσως μικρόν τι, εὐεργετῶν δέ, ἄνθρακας πυρὸς ἐσώρευσεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Οὐκοῦν οὐ δεῖ ποιεῖν, φησίν, ἵνα μὴ σωρεύωμεν ἄνθρακας; Ἄλλ' ἐτέρως ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τὴν σὴν ἄνθρακας σωρεύειν θέλεις; καὶ γὰρ τοῦτο ποιεῖ μνησικακία. Ἄλλ' ἐπὶ πλεῖον ἐκτείνειν; Οὐδαμῶς· οὐ γὰρ σὺ τοῦτο ποιεῖς, ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ θηριώδης· εἰ γάρ, εὐεργετοῦντός σου καὶ τιμῶντος καὶ καταλλάττοντος, μένει φυλάττων ἐκεῖνος τὴν ἀπέχθειαν, ἑαυτῷ τὸ πῦρ ἀνῆψεν, αὐτὸς ἐφλέξεν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν· σὺ δὲ ἀναίτιος εἶ. Μὴ γίνου τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπότερος, ἐπεὶ μυρία πείσῃ δεινὰ· μᾶλλον δέ, οὐδ' ἂν θέλῃς δυνήσῃ, οὐδὲ κατὰ μικρόν. Πῶς γάρ; «Ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, φησί, τοσοῦτον ἀπέχουσιν αἱ βουλαί μου ἀπὸ τῶν βουλῶν ὑμῶν» (Ἠσαΐ. νε'. 8. 9.), καὶ πάλιν· «Εἰ ὑμεῖς, φησί, πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ Πάτηρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δώσει ὑμῖν;» (Ματθ. ζ'. 11.). Ἄλλὰ σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις. Μὴ δὴ σοφίζομεθα τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ. Καὶ πῶς σοφίζομεθα; φησίν. Εἶπε· «Τοῦτο ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ» (Ῥωμ. ιβ'. 20.), σὺ δὲ

λέγεις· « Φοβοῦμαι τὸν ἐχθρόν, ὅτι μεγάλη με ἠδίκησεν. » Οὐ ταῦτα λέγεις; Πῶς δὲ ὅλως ἔσχεις ἐχθρόν; Ἄδικήσαντα φοβῆ, σαυτὸν δὲ οὐ φοβῆ; Εἴθε σαυτοῦ ἐφρόντιζες! Μὴ ποιεῖ σκοπῶ τοιοῦτῳ· μάλλον δὲ καὶ τοιοῦτῳ ποίησον σκοπῶ. Ἄλλ' οὐ ποιεῖς. Οὐ λέγω σοι ὅτι ἀνθρακας πυρὸς σωρεύσεις, ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι πλέον λέγω· μόνον ποίησον. Ταῦτα γὰρ πάντα, ἵνα σε ἐκκαλέσῃται, φησὶν ὁ Παῦλος, ἐλπίδι τῆς τιμωρίας λῦσαι τὴν ἐχθραν. Ἐπειδὴ θηριώδεις ἐσμέν, καὶ οὐκ ἂν ἄλλως ἀνασχοίμεθα τὸν ἐχθρόν φιλῆσαι, εἰ μή τινα προσδοκῶμεν τιμωρίαν, καθάπερ τινὶ θηρίῳ δίδωσι ταύτην τὴν μάζαν· ἐπεὶ τοῖς Ἀποστόλοις οὐ τοῦτό φησιν, ἀλλὰ τί; « Ὅπως γένησθε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς. » (Ματθ. ε'. 45.). Ἄλλως δὲ οὐκ ἔστιν εὐεργετοῦντα καὶ εὐεργετούμενον μεῖναι ἐχθρόν· διὰ τοῦτο ταῦτα ἔθηκε. Τί ἐν τοῖς λόγοις φιλοσοφῶν, ἐν τοῖς ἔργοις οὐδὲ τὸ μέτρον φυλάττεις; Καλῶς, οὐ ψωμίζεις αὐτόν, ἵνα μὴ ἀνθρακας πυρὸς σωρεύσης· οὐκοῦν φείδῃ; οὐκοῦν φιλεῖς, καὶ σκοπῶ τοιοῦτῳ ποιεῖς; Οἶδε Θεός, εἰ σκοπῶ τοιοῦτῳ λέγεις· καὶ μὴν πρὸς ἡμᾶς σοφίζῃ καὶ σκήπτῃ τὸν λόγον. Προνοεῖς τοῦ ἐχθροῦ καὶ φοβῆ μὴ κατασθῇ; Οὐκοῦν ἐσβέσας τὴν ὀργήν· ὁ γὰρ οὕτω φιλῶν, ὥς τὴν οἰκείαν ὠφέλειαν παριδεῖν ὑπὲρ τῶν ἐκείνῳ συμφερόντων, οὐκ ἔχει ἐχθρόν. Ἔχεις ἂν τοῦτο εἰπεῖν· « Μέχρι τίνος παίζομεν ἐν οὐ παικτοῖς, οὐδὲ ἔχουσι συγγνώμην; » Διὸ παρακαλῶ τῇ ἡμετέρᾳ ἀδελφότητι, ἡγαπημένοι ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ δέομαι ὑμῶν καὶ ἀντιβολῶ, τὰς προφάσεις ταύτας περικόψαντες, μὴ καταφρονῶμεν τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων, [μηδὲ τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν παρψώμεθα,] ἵνα δυνηθῶμεν εὐαρέστως τῷ Κυρίῳ τὴν παροῦσαν ζωὴν διαγαγεῖν, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΑ'. 51.

(Κεφ. κδ'. στίχ. 22.) — « Ἀνεβάλετο δέ, φησὶν, ὁ Φῆλιξ αὐτούς, ἀκριβέστερον εἰδὼς τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ, εἰπὼν· Ὅταν Λυσίας ὁ χιλιάρχος καταβῇ, διαγνώσομαι τὰ καθ' ὑμᾶς. Διαταξάμενός τε τῷ ἑκατοντάρχῃ τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον,

ἔχειν τε ἄνεσιν, καὶ μηδὲνα κωλύειν τῶν ἰδίων ὑπηρετεῖν ἢ προσέρχεσθαι αὐτῷ. »

§. α'. Ὅρα πόση γίνεται βάσανος, πρῶτον μὲν ὑπὸ πολλῶν, εἴτα καὶ ἐν χρόνῳ μακρῷ, ὥστε μὴ εἰπεῖν ὅτι συνηρπάγη τὸ δικαστήριον. Ἐπειδὴ γὰρ ἐμνημόνευσε Λυσίου ὁ ῥήτωρ, εἰπὼν ὅτι μετὰ βίας ἀφείλετο αὐτόν, ἐπήγαγεν εὐκαίρως τὰ περὶ τοῦ Φήλικος, καὶ φησιν· « Ἀνεβάλετο δὲ ὁ Φήλιξ αὐτούς, ἀκριβέστερον εἰδὼς τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ. » τουτέστιν, « ἐπίτηδες ὑπερέθετο. » οὐ δεόμενος μαθεῖν, ἀλλὰ διακρούσασθαι βουλόμενος τοὺς Ἰουδαίους. Ἀφεῖναι οὐκ ἤθελε δι' ἐκείνους· κολάσαι πάλιν οὐκ ἦν δυνατόν· ἀναίσχυντον γὰρ ἦν. Διὸ καὶ ὑπερτίθεται, εἰπὼν· « Ὅταν Λυσίας ὁ χιλιάρχος καταβῇ, διαγνώσσομαι τὰ καθ' ὑμᾶς. Διαταξάμενός τε τῷ ἐκατοντάρχῃ τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον, ἔχειν τε ἄνεσιν, καὶ μηδὲνα κωλύειν τῶν ἰδίων ὑπηρετεῖν ἢ προσέρχεσθαι αὐτῷ. » « Ἐχειν τε, φησίν, ἄνεσιν. » Οὕτως αὐτόν καὶ αὐτὸς ἀφῆκεν ἐγκλημάτων. Τί οὖν κατέχει ἀφείς; Ἐκεῖνοις χαριζόμενος, ἢ καὶ ἔτι προσδοκῶν χρήματα λήψεσθαι. Διὸ καὶ μετακαλεῖται τὸν Παῦλον· καὶ ὅτι ἐπὶ τούτῳ μετεκαλέσατο, δῆλον ἡμῖν τοῦτο ποιεῖ ὁ συγγραφεύς, ἐπάγων καὶ λέγων· « Μετὰ δέ τινας ἡμέρας παραγεγνημένος ὁ Φήλιξ σὺν Δρουσίλλῃ τῇ γυνικῇ αὐτοῦ, οὔσῃ Ἰουδαία, μετεπέμψατο τὸν Παῦλον, καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ περὶ τῆς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν πίστεως. Διαλεγομένου δὲ αὐτοῦ περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τοῦ κρίματος, τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι, ἔμφοδος γενόμενος ὁ Φήλιξ, ἀπεκρίθη· Τὸ νῦν ἔχον πορεύου· καιρὸν δὲ μεταλαβὼν μετακαλέσομαί σε. Ὅμως καὶ ἐλπίζων ὅτι χρήματα δοθήσεται αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Παύλου, ὅπως λύσῃ αὐτόν· διὸ καὶ πυκνότερον αὐτόν μεταπεμπόμενος ὠμίλει αὐτῷ. » Ὅρα πῶς τῆς ἀληθείας ἔχεται τὰ γραφόμενα. Μετεπέμπετο δὲ αὐτόν συνεχῶς, οὐχὶ θαυμάζων αὐτόν, οὐδὲ ἐπαινῶν τὰ λεγόμενα, οὐδὲ πιστεῦσαι βουλόμενος, ἀλλὰ τί; « Προσδοκῶν, φησί, χρήματα δοθήσεσθαι αὐτῷ. » Σκόπει πῶς οὐ κρύπτει ἐνταῦθα τοῦ δικαστοῦ τὴν γνώμην· καίτοι, εἰ κατεγνώκει, οὐκ ἂν τοῦτο ἐποίησεν, οὐδ' ἂν ἠθέλησεν ἀκοῦσαι παρὰ καταδίκου καὶ πονηροῦ. Καὶ ὅρα τὸν Παῦλον, καίτοι πρὸς ἄρχοντα διαλεγόμενον, μηδὲν τούτων λέγοντα, ὧν εἰκὸς ἀνεῖναι αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ τοιαῦτα, ἐξ ὧν

καὶ φοβεῖται, καὶ κατασεύεται τὴν διάνοιαν· « διαλεγόμενος γάρ, φησί, περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τοῦ μέλλοντος κρίματος ἔσεσθαι. Ἐμφοβος ὁ Φῆλιξ ἐγένετο. » Τσαύτη ἦν ἡ ἰσχὺς τῶν Παύλου ῥημάτων, ὅτι καὶ φοβοῦσι τὸν ἄρχοντα. Καὶ οὗτος μὲν λαμβάνει διάδοχον, καὶ ἀφίησι τοῦτον δέσμιον, καίτοι γε οὐκ ἔδει, ἀλλὰ τέλος ἐπιθεῖναι, ἀλλὰ χαριζόμενος ἐκείνοις κατέλιπεν αὐτόν. Οὗτοι δὲ οὕτως ἐνέκειντο, ὥς πάλιν ἐντυχεῖν, καίτοι οὐδενὶ τῶν Ἀποστόλων οὕτως ἐπετέθησαν, ἀλλ' ἐπιτιθέμενοι πάλιν ἀφίσταντο. Οὕτως οἰκονομικῶς ἀφίσταται τῶν Ἱεροσολύμων, πρὸς τοιαῦτα θηρία ἔχων, καὶ ὅμως ἀξιούσιν αὐτὸν πάλιν ἀχθῆναι ἐκεῖ δικασόμενον. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν ὠκονόμησεν ὁ Θεός, οὐκ ἐπιτρέπων τῷ ἄρχοντι· εἰκὸς γὰρ αὐτὸν νεωστὶ τῆς ἀρχῆς ἐπιδάντα καὶ θελῆσαι χαρίσασθαι, ἀλλ' οὐκ ἀφίησιν ὁ Θεός. Ἐπειδὴ δὲ κατήλθον, λοιπὸν ἀναισχύντως καὶ μειζόνως ἐποιοῦντο τὰς κατηγορίας· καὶ οὐκ ἰσχύσαντες ἀπὸ τῶν νομικῶν ἐλεῖν, πάλιν ἐπὶ τὸ εἰωθὸς αὐτοῖς ἔθος τὰ κατὰ Καίσαρα ἐκίνουν, ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἐποιοῦν· τὸ γὰρ τὸν Παῦλον ἀπολογεῖσθαι περὶ τῶν εἰς Καίσαρα ἁμαρτημάτων, δῆλον τοῦτο ἦν, ὅθεν καὶ αὐτὸ ἐρμηνεύων ἐπάγει· « Διετίας δὲ πληρωθείσης, ἔλαβε διάδοχον ὁ Φῆλιξ Πόρκιον Φῆστον. Θέλων δὲ χάριν καταθέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις ὁ Φῆλιξ, κατέλιπε τὸν Παῦλον δεδεμένον. »

(Κεφ. κ'. στίχ. 1.) — « Φῆστος οὖν, ἐπιθὰς τῇ ἐπαρχίᾳ, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπὸ Καισαρείας. Ἐνεφάνισάν τε αὐτῷ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρῶτοι τῶν Ἰουδαίων κατὰ τοῦ Παύλου, καὶ παρεκάλουν αὐτόν, αἰτούμενοι χάριν παρ' αὐτοῦ, ὅπως μεταπέμψηται αὐτόν εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἔνεδρον ποιοῦντες ἀνελεῖν αὐτόν κατὰ τὴν ὁδόν. Ὁ μὲν οὖν Φῆστος ἀπεκρίθη τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον ἐν Καισαρείᾳ, ἑαυτὸν δὲ μέλλειν ἐν τάχει ἐκπορεύεσθαι. Οἱ οὖν δυνατοὶ ἐν ὑμῖν, φησί, συγκαταβάντες, εἴ τί ἐστιν ἐν τῷ ἀνδρὶ τούτῳ, κατηγορεῖτωσαν αὐτοῦ. Διατρίψας δὲ ἐν αὐτοῖς ἡμέρας πλείους ἢ δέκα, καταβάς εἰς Καισάρειαν, τῇ ἐπαύριον καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσε τὸν Παῦλον ἀχθῆναι. Παραγενομένου δὲ αὐτοῦ, περιέστησαν οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβεβηκότες Ἰουδαῖοι, πολλὰ καὶ βαρέα αἰτιάματα φέροντες κατὰ τοῦ Παύλου, ἃ

οὐκ ἴσχυον ἀποδείξαι, ἀπολογουμένου αὐτοῦ ὅτι οὔτε εἰς τὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων, οὔτε εἰς τὸ ἱερόν, οὔτε εἰς Καίσαρά τι ἥμαρτον. Ὁ Φῆστος δέ, τοῖς Ἰουδαίοις θέλων χάριν καταθέσθαι, ἀποκριθεὶς τῷ Παύλῳ, εἶπε· Θέλεις, εἰς Ἱεροσόλυμα ἀναβάς, ἐκεῖ περὶ τούτων κρίνεσθαι ἐπ' ἐμοῦ; » Ὅρα πῶς καὶ αὐτὸς τοῖς Ἰουδαίοις χαρίζεται, δῆμῳ ὀλοκλήρῳ, καὶ πόλει. Διὰ τοῦτο πάλιν καὶ αὐτὸν ἐκφοβεῖ, ἀνθρωπίνῳ χρησάμενος ὅπλῳ· καὶ ἄκουε πῶς. « Εἶπε δὲ ὁ Παῦλος· Ἐπὶ τοῦ βήματος Καίσαρος ἐστὺς εἰμι, οὐ με δεῖ κρίνεσθαι. Ἰουδαίους οὐδὲν ἠδίκησα, ὥς καὶ σὺ κάλλιον ἐπιγινώσκεις· εἰ μὲν γὰρ ἀδικῶ, καὶ ἄξιον θανάτου πέπραχά τι, οὐ παραιτοῦμαι τὸ ἀποθανεῖν, εἰ δὲ οὐδὲν ἐστίν ὧν οὗτοι κατηγοροῦσί μου, οὐδεὶς με δύναται αὐτοῖς χαρίσασθαι. Καίσαρα ἐπικαλοῦμαι. » Ἀλλ' εἰποι ἂν τις ἐνταῦθα· « Καὶ τίνος ἕνεκεν, ἀκούσας ὅτι « καὶ ἐν Ῥώμῃ σε δεῖ μαρτυρῆσαι τὰ περὶ ἐμοῦ » (Πράξ. κγ'. 11.), ὥς ἀπιστῶν ταῦτα ἐποίει; » Μὴ γένοιτο! ἀλλὰ καὶ σφόδρα πιστεύων. Μᾶλλον οὖν πειράζοντος ἦν τὸ θαρρῆεῖν ἐκείνῃ τῇ ἀποράσει, καὶ εἰς μυρίους ἑαυτὸν ἐμβάλλειν κινδύνους, καὶ λέγειν· « Ἴδωμεν εἰ δύναται ὁ Θεὸς καὶ οὕτως ἐξελεῖσθαι με. » Ἀλλ' οὐ ποιεῖ τοῦτο Παῦλος, ἀλλὰ τὰ καθ' ἑαυτὸν πάντα εἰσφέρει, τὸ πᾶν ἐπιτρέπων τῷ Θεῷ· ἡρέμα δὲ καὶ καθάπτεται τοῦ ἄρχοντος, οὕτως ἀπολογούμενος· μονονοῦχι γὰρ τοῦτο λέγει· « Εἰ μὲν ἀδικῶ, καλῶς· εἰ δὲ οὐκ ἀδικῶ, τί με ἐκδίδως; » « Οὐδεὶς δύναται με, φησί, χαρίσασθαι. » Εἰς φόβον αὐτὸν ἐνέβαλεν, ὥστε μὴδὲ ἐκόντα χαρίσασθαι, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐκείνους ἔχειν ἀπολογίαν τὴν ἑρσιν. « Τότε ὁ Φῆστος, συλλαλήσας μετὰ τοῦ συμβουλίου, ἀπεκρίθη· Καίσαρα ἐπικέκλησαι, ἐπὶ Καίσαρα πορεύσῃ. »

§. β'. Ὅρα, ἀνακρинуῦται τῷ Ἀγρίππᾳ, ὥστε καὶ ἐτέρους γενέσθαι πάλιν ἀκροατάς, καὶ τὸν βασιλέα, καὶ τὸν στρατόν, καὶ τὴν Βερνίκην. Εἶτα δὲ πάλιν ἀπολογία. « Ἡμερῶν δὲ διαγενομένων, Ἀγρίππας ὁ βασιλεὺς καὶ Βερνίκη κατήντησαν εἰς Καισάρειαν, ἀσπασόμενοι τὸν Φῆστον. Ὡς δὲ πλείους ἡμέρας διέτριβον ἐκεῖ, ὁ Φῆστος τῷ βασιλεῖ ἀνέθετο τὰ κατὰ τὸν Παῦλον, λέγων· Ἀνὴρ τίς ἐστι κτλ. κλειμμένος ὑπὸ Φήλικος δέσμιος, περὶ οὗ, γενομένου μου εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐνεφάνισαν οἱ ἄρχιε-

ρεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἰουδαίων, αἰτούμενοι κατ' αὐτοῦ
 δίκην· πρὸς οὓς ἀπεκρίθην ὅτι οὐκ ἔστιν ἔθος Ῥωμαίοις χαρί-
 ζεσθαί τινα ἄνθρωπον εἰς ἀπώλειαν, πρὶν ἢ ὁ κατηγορούμενος
 κατὰ πρόσωπον ἔχει τοὺς κατηγοροὺς, τόπον τε ἀπολογίας
 λάβοι περὶ τοῦ ἐγκλήματος. Συνελθόντων οὖν αὐτῶν ἐνθάδε,
 ἀναβολὴν μηδεμίαν ποιησάμενος, τῇ ἐξῆς καθίσας ἐπὶ τοῦ βή-
 ματος, ἐκέλευσα ἀχθῆναι τὸν ἄνδρα· περὶ οὗ σταθέντες οἱ κα-
 τήγοροι οὐδεμίαν αἰτίαν ἐπέφερον, ὧν ὑπενόουν ἐγὼ ζητήμα-
 τα δέ τινα περὶ τῆς ἰδίας δεισιδαιμονίας εἶχον πρὸς αὐτόν,
 καὶ περὶ τινος Ἰησοῦ τεθνηκότος, ὃν ἔφασκεν ὁ Παῦλος ζῆν.
 Ἀπορούμενος δὲ ἐγὼ περὶ τὴν τούτου ζήτησιν, ἔλεγον εἰ βού-
 λοιτο πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ, κάκει κρίνεσθαι περὶ τού-
 των. Τοῦ δὲ Παύλου ἐπικαλεσαμένου τηρηθῆναι αὐτὸν εἰς τὴν
 τοῦ Σεβαστοῦ διάγνωσιν, ἐκέλευσα τηρεῖσθαι αὐτόν, ἕως ἂν
 πέμψω αὐτόν πρὸς Καίσαρα. Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν Φῆστον
 ἔφη· Ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀκοῦσαι. Ὁ δέ, αὖ-
 ριον, φησίν, ἀκούσῃ αὐτοῦ. » Ὅρα κατηγορίαν Ἰουδαίων πάλιν,
 οὐ παρὰ τοῦ Παύλου, ἀλλὰ παρὰ τοῦ ἄρχοντος. « Ἐνεφάνισαν,
 φησίν, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἰουδαίων, αἰτούμε-
 νοι κατ' αὐτοῦ δίκην· πρὸς οὓς ἐγὼ ἀπεκρίθην. » Ὅρα καὶ τί
 ἀποκρίνεται εἰς αἰσχύνην αὐτῶν· ὅτι « οὐκ ἔστιν ἔθος Ῥωμαίοις
 χαρίζεσθαί τινα ἄνθρωπον εἰς ἀπώλειαν »· τουτέστι, « πρὶν ἢ
 λόγου αὐτῷ μεταδοῦναι ἀδύνατον τὸ χαρίζεσθαι ἀπλῶς. » Κατὰ τὸ
 εἰωθὸς δὲ ποιήσας, οὐχ εὗρεν αἰτίαν· ὅθεν καὶ ἀπορεῖται ἐπὶ τούτῳ.
 Καὶ δὴλόν τοῦτο δι' ὧν ἐπήγαγε, λέγων· « Ἀπορούμενος δὲ ἐγὼ
 περὶ τὴν τούτου ζήτησιν. » Οὕτως εἶπε, συσκιάζων τὸ οἰκεῖον
 ἁμάρτημα. Καὶ ἐκεῖνος μὲν συσκιάζει, Ἀγρίππας δὲ ἐπιθυμεῖ ἰδεῖν
 αὐτόν. Ὅρα αἰεὶ τοὺς ἄρχοντας διακρουομένους τὴν ἐπάχθειαν τὴν
 Ἰουδαϊκὴν, καὶ παρὰ τὸ δίκαιον ἀναγκαζομένους πολλάκις ποιεῖν,
 καὶ προφάσεις ἐπιζητοῦντας τῆς ἀναβολῆς· οὐ γὰρ δὴ ἀγνοῶν ἀνε-
 βάλετο, ἀλλ' εἰδώς. Ὁ δὲ Ἀγρίππας οὐ μόνον οὐ διακρούεται, ἀλλὰ
 καὶ ἀκοῦσαι βούλεται· ὃ καὶ θαυμάσαι ἄξιον, πόθεν εἰς ἐπιθυμίαν
 κατέστη τοῦ βούλεσθαι ἰδεῖν ἄνθρωπον, εἰ καὶ ἀδίκως, ὅμως κατη-
 γορούμενον. Οὕτως ἦν καὶ τοῦτο οἰκονομίας· διὸ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ
 συνακούει, καὶ τῆς ἀκροάσεως οὐκ ἀπολιμπάνεται. Καὶ οὐδὲ ἀπλῶς

ἀκροᾶται, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς τιμῆς. Τοσαύτην ἔσχε τὴν ἐπιθυμίαν· οὐ γάρ ἂν, εἰ μὴ ἐπεθύμησεν, ἐζήτησεν ἂν ἀκοῦσαι, οὐδ' ἂν καὶ τὴν γυναῖκα κοινωνὸν ἐποιήσατο τῆς ἀκροάσεως, εἰ μὴ μεγάλην περὶ αὐτοῦ ἐφαντάζετο. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ κακείνην τοῦτο ποθεῖν. Καὶ ὅρα τὸν Παῦλον εὐθέως οὐ περὶ πίστεως μόνον οὐδὲ περὶ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πρακτέων διαλεγόμενον. Ἄλλ' ἰδῶμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. « Τὸ νῦν ἔχον, φησί, πορεύου· καιρὸν δὲ λαδῶν, μετακαλέσομαί σε. » Ὅρα τὴν πώρωσιν· τοιαῦτα ἀκούων, χρήματα προσεδόκα λήψεσθαι παρ' αὐτοῦ. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον δεινόν, ἀλλὰ καὶ διαλεχθεὶς οὐκ ἀφῆκεν αὐτόν, ἀλλά, ἐπειδὴ πρὸς τῷ τέλει τῆς ἀρχῆς ἦν, κατέλιπεν αὐτὸν δέσμιον, ἵνα χαρίσῃται τοῖς Ἰουδαίοις· ὥστε οὐ χρημάτων ἦρα μόνον, ἀλλὰ καὶ δόξης. Πῶς χρήματα, μιανέ, παρὰ ἀνθρώπου, τὸ ἐναντίον κηρύττοντος, ἐπιζητεῖς; Ὅτι δὲ οὐκ ἔλαβε, δηλὸν ἐξ ὧν εἶασε δεδεμένον, λύσας ἂν, εἴ περ ἔλαβε. Περὶ ἐγκρατείας οὗτος διελέγετο, ἐκεῖνος δὲ χρήματα προσεδόκα λαβεῖν παρ' αὐτοῦ, ταῦτα διαλεγόμενου. Καὶ αἰτῆσαι μὲν οὐκ ἐτόλμα, (τοιούτον γάρ ἢ κακία, δειλὸν καὶ πάντα ὑποπεῦον,) ἤλπιζε δέ· ὥστε εἰκότως αὐτοῖς ἐχαρίζετο, ἅτε τοσοῦτον ἄρξας ἐκεῖ. « Φῆστος οὖν, ἐπιδοῦς τῇ ἐπαρχίᾳ· ἐνεφάνισαν αὐτῷ ὅ τε ἀρχιερεὺς καὶ οἱ πρῶτοι τῶν Ἰουδαίων κατὰ Παύλου, » φησὶν. Εὐθέως καὶ ἐν ἀρχῇ προσήλθον οἱ ἱερεῖς, οὐκ ἂν ὀκνήσαντες καὶ εἰς Καισάρειαν ἐλθεῖν, εἰ μὴ ἔρθη ἀνελθὼν, ὅπου γε εὐθέως ἐπιδάντι προσέρχονται. « Καὶ καταβὰς ἐν Καισαρείᾳ διατρίβει δέκα ἡμέρας. » Τάχα, δοκῶ, ὥστε ἐγγενέσθαι τοῖς βουλομένοις αὐτὸν διαφθεῖραι. Παῦλος δὲ ἦν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ. « Καὶ παρεκάλουν αὐτόν, φησὶν, ὅπως μεταπέμψῃται αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ. » Καὶ διὰ τί χάριν ἤτησαν, εἰ δίκαιός ἐστιν ἀποθανεῖν; Ἄλλ' οὕτω κακείνῳ δήλη ἐγένετο ἡ ἐπιβουλή, ὥς διαλεγόμενον εἰπεῖν· « Ἄνδρες οἱ συμπαρόντες, θεωρεῖτε τοῦτον, περὶ οὗ τὸ πλῆθος ἐνέτυχόν μοι τῶν Ἰουδαίων » (Πράξ. κε'. 24.)· διὰ γὰρ τοῦ « ἐνέτυχον » (Αὐτόθ.) τὸ « αἰτούμενοι κατ' αὐτοῦ χάριν » δηλοῖ. Ὡστε ἤδη ἐβούλοντο αὐτὸν εἰς ἀπόφασιν ἐξενεγκεῖν, φοβούμενοι τὴν Παύλου γλῶτταν. Τί φοβεῖσθε; τί ἐπείγετε; (Τοῦτο γὰρ ἐμφαίνει τὸ « φυλάττεσθαι αὐτόν. ») Μὴ γὰρ φεύγει; « Οἱ οὖν ἐν ὑμῖν, φησί, δυνατοὶ κατηγορεῖτωσαν αὐ-

τοῦ. » Πάλιν κατήγοροι ἐν Καισαρείᾳ, καὶ πάλιν ἐξάγεται Παῦλος.
« Τῇ δὲ ἐπαύριον καθίσας, φησίν, ἐπὶ τοῦ βήματος. »

§. γ'. "Ορα, εὐθέως ἐλθὼν ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ βήματος· οὕτως αὐτὸν ὥθουν μετὰ τσαύτης σπουδῆς, οὕτως ἐπείγουσιν. "Εως μὲν οὖν οὐδέ-
πω πείραν ἦν λαθῶν τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῆς τιμῆς τῆς παρ' αὐτῶν,
ὀρθῶς ἀπεκρίνατο, ἐπειδὴ δὲ ἐγένετο ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, καὶ οὐ-
τος χαρίζεται αὐτοῖς· οὐχ ἀπλῶς δὲ χαρίζεται, ἀλλὰ μετὰ ἀπάτης
τοῦτο ποιεῖ· καὶ ὅπως, ἄκουε· ἐπάγει γάρ· « Θέλεις, εἰς Ἱεροσό-
λυμα ἀναβᾶς, ἐκεῖ περὶ τούτων κρίνεσθαι ἐπ' ἐμοῦ ; » Ὡσεὶ
ἔλεγεν· « Οὐχὶ αὐτοῖς δίδωμί σε, ἀλλ' αὐτὸς κριτὴς ἔσομαι. » Τοῦ-
το δὲ λέγει, καὶ αὐτὸν ποιεῖ κύριον, ἵνα τῇ τιμῇ αὐτὸν χαλάσῃ·
ἐπειδὴ, εἰ ἦν ἀπόφασις, καὶ πάνυ ἀναίσχυντον ἐδόκει, μὴδὲν ἐνταῦθα
ἐλεγχθέντα, ἐκεῖ θέλαιν ἀπάγειν. Ὁ δὲ Παῦλος οὐκ εἶπεν· « Οὐ βού-
λομαι, » μὴ ποτε καὶ σφοδρότερον ποιήσῃ τὸν δικαστὴν, ἀλλὰ πάλιν
παρρησιάζεται, καὶ φησιν· « Ἐπὶ τοῦ βήματος Καίσαρος ἑστώς εἰμι, οὗ με δεῖ κρίνεσθαι. » Μεγάλη ἡ παρρησία. Καὶ ὅρα
πῶς αὐτοὺς συλλογίζεται· μονονουχὶ γάρ τοῦτο λέγει δι' ὧν ἀπο-
λογεῖται· « Ἐξέβαλόν με ἅπαξ αὐτοί, καὶ τοῦτο νομίζουσι κατα-
κρίνειν τῷ δεικνύνειν ὅτι εἰς Καίσαρα ἡμαρτον· ἐπ' αὐτοῦ βούλομαι
κριθῆναι τοῦ ἡδίκημένου. » Οὕτως εἰπὼν, ἐπάγει· « Ἰουδαίους οὐ-
δὲν ἡδίκησα, ὥς καὶ σὺ κάλλιον ἐπιγινώσκεις. » Καθήψατο αὐ-
τοῦ λοιπόν, ὥς καὶ χαριζομένου. Εἶτα, ἐπεὶ καθήψατο, πάλιν ἐκλύει
τὸν λόγον, ἐπάγων· « Εἰ μὲν οὖν ἀδικῶ, ἢ ἄξιόν τι θανάτου πέ-
πραχα, οὐ παραιτοῦμαι τὸ ἀποθανεῖν. » Κατ' ἐμαυτοῦ τὴν
ψῆφον ἐκφέρω, φησί. Τοῦτο οὐ θανατῶντος, ἀλλὰ σφόδρα θαρρόυν-
τός ἐστιν, οἷς ἐλάλει· μετὰ γάρ τῆς παρρησίας καὶ τὴν δικαιο-
λογίαν εἶναι δεῖ, ὥστε ἐντρέψαι. « Εἰ δὲ οὐδέν ἐστιν, ὧν κατηγο-
ροῦσί μου, οὐδεὶς με δύναται χαρίσασθαι. » Κἂν θέλῃ, φησίν,
οὐ δυνήσεται. Οὐκ εἶπεν· « Οὐκ ἄξιός εἰμι ἀποθανεῖν, » οὐδὲ « ἀπο-
λυθῆναι, » ἀλλ' « ἔτοιμος κρίνεσθαι ἐπὶ Καίσαρος. » ἅμα καὶ τοῦ
ὀνείρατος μνησθεὶς, μᾶλλον ἐθάρρῃσεν ἐπικαλέσασθαι. Καὶ οὐκ εἶπε·
« Σὺ, » ἀλλ' « οὐδεὶς, » καὶ προσέθηκε· « Καίσαρα ἐπικαλοῦ-
μαι, » ὥστε μὴ εἶναι εἰς ἐκεῖνον τὴν ὕβριν. « Τότε ὁ Φῆστος,
συλλαλήσας μετὰ τοῦ συμβουλίου, ἀπεκρίθη· Καίσαρα ἐπικέ-
κλησαι· ἐπὶ Καίσαρα πορεύσῃ. » Εἶδες πῶς χαρίζεται ; Τοῦτο

γὰρ χάρις ἐστὶ, τὸ συλλαλεῖν μετὰ τῶν κατηγόρων, ὃ διεφθαρμένης γνώμης ἐστὶ, καὶ συγγεούσης τὴν τάξιν. Ὅρα πάλιν ἐκτεινομένην αὐτοῦ τὴν δίκην, καὶ τὴν ἐπιβουλὴν ἀφορμὴν τοῦ κηρύγματος γινομένην· ταῦτα γὰρ οἰκονομεῖται, ὥστε μετὰ εὐκολίας καὶ φυλακῆς ἀπενεχθῆναι αὐτὸν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ὑπὸ μηδενὸς ἐπιβουλευόμενον· οὐ γὰρ ἦν ἴσον ἀπλῶς παραγενέσθαι, καὶ ἐπὶ αἰτίᾳ τοιαύτῃ. Τοῦτο καὶ συνελθεῖν ἐποίησεν Ἰουδαίους ἐκεῖ. Εἴτα πάλιν χρόνος γίνεται, ἐνδιατρίβοντος αὐτοῦ τοῖς Ἱεροσολύμοις, ἵνα μάθῃς ὅτι, καὶ χρόνου γενομένου, οὐδὲν τὰ τῆς ἐπιβουλῆς αὐτῷ ἰσχύει, τοῦ Θεοῦ μὴ συγχωροῦντος. α Ἀγρίππας δὲ οὗτος ὁ βασιλεὺς καὶ Βερνίκη κλητήντησαν εἰς Καισάρειαν. » (Οὗτος ὁ Ἀγρίππας ὁ καὶ Ἡρώδης, ἕτερός μοι δοκεῖ, ὡς εἶναι τέταρτον τοῦτον μετ' ἐκείνων τὸν ἐπὶ Ἰακώβου.) Ὅρα τοὺς ἐχθροὺς συμπράττοντας ἄκοντας. Ὡστε δὲ μέγα γενέσθαι τὸ ἀκροατήριον, εἰς ἐπιθυμίαν ἐνέπεσεν ὁ Ἀγρίππας τῆς ἀκρόασεως· καὶ οὐχ ἀπλῶς ἀκούει, ἀλλὰ μετὰ παρασκευῆς. Καὶ ἶδε τὴν ἀπολογίαν, ἣν ὁ ἄρχων φησί. « Καὶ αὐτοῦ δὲ τούτου ἐπικαλεσαμένου τὸν Σεβαστόν, ἔκρινα πέμπειν αὐτόν, περὶ οὗ ἀσφαλές τι τῷ κυρίῳ γράψαι οὐκ ἔχω. » (Πράξ. κε'. 25. 26.). Οὕτω γράφει ὁ Φῆστος, καὶ ἐκπομπεῖται ἡ ὁμότης ἡ Ἰουδαϊκὴ· ὅταν γὰρ ταῦτα ὁ ἄρχων λέγῃ, ἀνύποπτός ἐστι. Διὰ τοῦτο δὲ λέγει, ὥστε καὶ παρ' αὐτοῦ καταγνωσθῆναι τοὺς Ἰουδαίους· μετὰ δὲ τὸ πάντας αὐτῶν καταψηφίσασθαι, τότε ἐπάγει τὴν κόλασιν ὁ Θεός. Σκόπει δέ· κατέγνω Λυσίας, κατέγνω Φῆλιξ, κατέγνω Φῆστος καὶ οἱ χαριζόμενοι αὐτοῖς, κατέγνω Ἀγρίππας. Τί λοιπόν; Κατέγνωσαν αὐτῶν καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Καὶ ὅτι κατέγνω, ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος· « Οὐδεμίαν αἰτίαν ἐπέφερον, ὧν ὑπενόουν ἐγώ. » Καὶ μὴν ἠνεγκαν, ἀλλ' οὐκ ἠλεγξαν· ἡ μὲν γὰρ ἐπιβουλὴ καὶ τὸ τόλμημα τοῦτο ὑποπτεύειν ἐδίδου, ἡ δὲ ἐξέτασις οὐδὲν τοιοῦτον. « Καὶ περὶ τίνος, φησίν, Ἰησοῦ τεθνηκότος. » Εἰκότως α περὶ τίνος » λέγει, ἅτε ἄνθρωπος ἐν ἀρχῇ ὢν, καὶ τούτων οὐ φροντίζων. Ἀπὸ ταύτης τῆς αἰτίας καὶ τὸ ἀπορούμενος ἐγώ, » εἶπεν, α εἰς τὴν περὶ τούτων ἐξέτασιν. » καὶ γὰρ ὄντως τοιοῦτου δικαστοῦ ὑπερέβαιναν ἀκοὰς ἢ τῶν τοιούτων ζήτησις. Καὶ εἰ ἐν ἀπορίᾳ εἶ, τί εἰς Ἱεροσόλυμα ἔλκεις; Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος, οὐκ ἀξιῶν ὑπ' αὐτοῦ κρίνεσθαι, Καίσαρα ἐπικαλεῖται,

λέγων· « Ἐπὶ τοῦ βήματος Καίσαρος ἐστὼς εἰμι, οὗ με δεῖ κρίνεσθαι » καὶ γὰρ περὶ τούτου ἐνεχάλουν. Ἀκούεις ἔφασιν; ἀκούεις ἐπιβουλὴν Ἰουδαίων; ἀκούεις στάσιν;

§. δ'. Ταῦτα πάντα τὸν Ἀγρίππαν εἰς ἐπιθυμίαν ἐξήγειρεν ἀκούοντα. Καὶ δίδωσιν ὁ Φῆστος τὴν χάριν, καὶ γίνεται λοιπὸν λαμπρότερος ὁ Παῦλος. Τοιαῦτα, ὅπερ ἔφην, αἱ ἐπιβουλαὶ προεξένησαν. Εἰ μὴ ταῦτα ἦν, οὐδεὶς ἂν τούτων κατηξίωσεν ἀκοῦσαι αὐτοῦ τῶν ἀρχόντων, οὐδεὶς ἂν μετὰ τῶσαύτης ἡσυχίας καὶ σιγῆς. Καὶ δοκεῖ μὲν διδάσκειν καὶ ἀπολογεῖσθαι, δημηγορεῖ δὲ μᾶλλον μετὰ πολλῆς τῆς εὐταξίας. Μὴ δὴ χαλεπὸν τι πρᾶγμα νομίσωμεν τὰς ἐπιβουλάς. Ἔως ἂν ἑαυτοῖς μὴ ἐπιβουλεύωμεν, οὐδεὶς ἡμῖν ἐπιβουλεύσαι δυνήσεται, μᾶλλον δὲ ἐπιβουλεύουσι μὲν, οὐδὲν δὲ βλάπτουσιν, ἀλλὰ καὶ ὠφελοῦσιν ἡμᾶς τὰ μέγιστα· ὥστε ἡμεῖς ἑαυτῶν κύριοι καὶ τοῦ παθεῖν κακῶς καὶ τοῦ μὴ παθεῖν. Ἴδού διαμαρτύρομαι, καὶ μεγάλη λέγω τῇ φωνῇ καὶ σάλπιγγος τρανότερον, καί, εἰ ἦν ἐφ' ὑψηλοῦ ἀναβάντα βοῆσαι, οὐκ ἂν παρητησάμην, ὅτι τὸν Χριστιανὸν οὐδεὶς ἀνθρώπων τῶν οἰκούντων τὴν γῆν βλάψαι δυνήσεται. Καὶ τί λέγω ἀνθρώπων; Οὐδὲ αὐτὸς ὁ δαίμων, ὁ τύραννος, ὁ διάβολος, ἂν μὴ αὐτὸς ἑαυτὸν ἀδικήσῃ· καὶν ὅτι οὖν τις ἡμᾶς κακὸν ἐργάσασθαι βουλευθῇ, μάτην πειράσεται. Ὡς περ γὰρ ἄγγελον οὐδεὶς ἂν βλάψειεν ἐπὶ γῆς ὄντα ἄνθρωπον, οὐδὲ οὕτως ἄνθρωπος ἄνθρωπον. Ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ἕτερον βλάψαι δυνήσεται, ἕως ἂν ᾗ ἀγαθός. Τί οὖν ἂν τούτου γένοιτο ἴσον, ὅταν μῆτε βλαβῆναι δύνηται, μῆτε βλάψαι ἕτερον; Τοῦτο γὰρ ἐκείνου οὐκ ἔλαττον, τὸ μὴ βούλεσθαι βλάπτειν ἕτερον. Ἄρα ἄγγελός τις ἐστὶ καὶ Θεῷ ὁμοῖος· τοιοῦτος γὰρ καὶ ὁ Θεός· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν φύσει, οὗτος δὲ προαιρέσει. Οὐτε οὖν βλαβῆναι δύναται, οὔτε βλάψαι ἕτερον. Τὸ δὲ « οὐ δύναται » μὴ ἀδυναμίας νομίσῃς, (τοῦναντίον γὰρ ἀδυναμία,) ἀλλὰ τὸ ἀνένδεκτον λέγω· ἡ γὰρ φύσις ἐκείνη οὔτε βλάβης ἐστὶ δεκτικὴ, οὔτε τοῦ ἀδικεῖν ἕτερον· ἐπεὶ καὶ τοῦτο ἐτέρα βλάβη· ἄλλως γὰρ ἑαυτοῦς οὐ βλάπτομεν, ἢ τῇ βλάπτειν ἕτερον, καὶ τὰ μείζονα τῶν ἁμαρτημάτων ἡμῶν ἐκ τῆς εἰς ἡμᾶς ἀδικίας οὕτω γίνεται. Ὡς τε καὶ διὰ τοῦτο ὁ Χριστιανὸς οὐ δύναται βλάπτεισθαι, ὅτι οὐδὲ βλάπτειν δύναται. Πῶς δέ, ἐτέρους βλάπτοντες, ἑαυτοὺς βλάπτομεν, φέρε καθ' ἕκαστον τῶν πραγμάτων προχειρισάμενοι τὸν λόγον γυμνάσωμεν τὸ λεγόμενον. Ἀδικεῖτω τις, ὑβριζέτω, πλε-

νεκτείτω· τίνα ἄρα ἔβλαψεν οὗτος; οὐχ ἑαυτὸν πρότερον; Παντί που δῆλον· τῷ μὲν γάρ εἰς χρήματα ἡ ζημία, αὐτῷ δὲ εἰς ψυχὴν· καὶ γὰρ εἰς ἀπώλειαν καὶ εἰς κόλασιν παραδίδοται τοῦ τοιούτου ἡ ψυχὴ. Πάλιν φθονεῖτω ἕτερος· τίνα οὖν ὁ τοιαῦτος ἠδίκησεν; οὐχ ἑαυτὸν; εἰπέ μοι. Τοιαύτη γὰρ ἡ τῆς ἀδικίας φύσις· τὸν τίκτοντα πρῶτον βλάπτει μυρία, μικρὰ δὲ ἕτερον, μᾶλλον δὲ οὐδὲ μικρὸν βλάπτει, ἀλλὰ καὶ ὠφελεῖ. Ἄλλ' οὐδὲν ἀξιόπιστον εἴρηκα. Ἔστω τοίνυν (μάλιστα γὰρ ἐν τούτοις ἐστὶ τὸ πᾶν) πένης, χρήματα ἔχων ὀλίγα, καὶ τῆς ἀναγκαίας εὐπορῶν τροφῆς, ἕτερος δὲ πλούσιος καὶ εὐπορος, καὶ πολλὰ ἔχων δύναμιν, καὶ λαμβανέτω τὰ τοῦ πένητος λοιπόν, καὶ γυμνὸν ποιεῖτω, καὶ παραδιδότω λιμῶ, αὐτὸς δὲ ἐντροφάτω τοῖς ἐξ ἐκείνου ληφθεῖσιν ἀδίκως· ὁ τοιοῦτος οὐ μόνον οὐδὲν αὐτὸν ἔβλαψεν, ἀλλὰ καὶ ὠφέλησεν, ἑαυτὸν δὲ οὐ μόνον οὐκ ὠφέλησεν, ἀλλὰ καὶ ἔβλαψε. Πῶς; Πρῶτον μὲν ὑπὸ τοῦ συνειδότες μαστιζόμενος τοῦ πονηροῦ, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν κεντούμενος, καὶ παρὰ πάντων καταγινωσκόμενος, ἔπειτα ἐν τῷ μέλλοντι κρίματι. Ἄλλ' ὅτι μὲν οὗτος βλάπτεται δῆλον ἐντεῦθεν κατέστη, πῶς δὲ ὠφελεῖται ἐκεῖνος εἰπέ. Ὅτι τὸ κακῶς παθεῖν καὶ φέρειν γενναίως, μέγα κέρδος ἔχει· ἐστὶ γὰρ ἀμαρτημάτων λύσις τὸ παθεῖν κακῶς, ἐστὶ φιλοσοφίας γυμνάσιον, ἐστὶν ἀρετῆς διδασκαλία. Ἰδωμεν οὖν τίς ἐν κακοῖς, οὗτος ἢ ἐκεῖνος· ἐκεῖνος μὲν γάρ, ἂν ἢ φιλόσοφος, γενναίως οἴσεται, οὗτος δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν τρόμῳ ἔσται καὶ ὑποψία· τίς οὖν ἀδικεῖται, οὗτος ἢ ἐκεῖνος; Μύθους λέγεις, φησὶν· ὅταν γάρ τις μὴ ἔχη φαγεῖν, καὶ ἀναγκάζεται ἀποδύρεσθαι καὶ ἀποδυσπετεῖν, ἢ προσελθὼν ἐπαιτεῖν καὶ μὴ λάβῃ, οὐχὶ καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα προσαπολλύει; Μύθους σὺ λέγεις· ἐγὼ γὰρ ἐπιδεικνύω πράγματα. Εἰπέ γάρ μοι, οὐδεὶς τῶν πλουτούντων ἀποδυσπετεῖ; Τί οὖν; μὴ ἡ πενία αἰτία τούτου; Ἀλλὰ οὐ λιμῶνται; Καὶ τί τοῦτο; Μείζων ἢ οἴκη, ὅταν μετὰ πλούτου τοῦτο ποιῇ. Οὐτε γὰρ πλοῦτος γενναῖον ποιεῖ, οὐτε ἀσθενῆ πενία· ἐπεὶ οὐδεὶς ἂν τῶν ἐν πλούτῳ ζώντων μοχθηρὸν ἔζη βίον, οὐδ' ἂν ἑαυτῷ κατηράσατο οὐδεὶς τῶν ἐν πενίᾳ. Ὅτι δὲ ὄντως μῦθοι τὰ παρ' ὑμῶν, ἐκεῖθεν ὑμῖν ποιήσω φανερόν. Εἰπέ μοι, ὁ Παῦλος ἐν πενίᾳ ἦν, ἢ ἐν πλούτῳ; ἐλίμωττον, ἢ οὐχί; Αὐτοῦ ἐστὶν ἀκοῦσαι λέγοντος· « Ἐν λιμῶ καὶ δίψει. » (Β'. Κορινθ. ια'. 27.). Οἱ προφῆται ἐλίμωττον, ἢ οὐχί; Κάκεινοι ἀπεδυσ-

πέτουν. Πάλιν Παῦλόν μοι φέρεις, πάλιν τοὺς προφῆτας, δέκα καὶ εἴκοσιν ἀνθρώπους. Ἀλλὰ πόθεν βούλει; Ἀπὸ τῶν πολλῶν, φησί, δεῖξόν μοί τινας φέροντας γενναίως. Ἀλλὰ τὸ σπάνιον αἰ τοιοῦτον, καὶ ὀλίγοι οἱ καλοί. Εἰ βούλει δέ, καὶ καθ' ἑαυτὸ τὸ πρᾶγμα ἐξετάσωμεν. Ἰδωμεν τίνος ἡ φροντίς μείζων καὶ δριμυτέρα, καὶ τίνος εὐφροωτέρα. Οὐχ ὁ μὲν ὑπὲρ τῆς ἀναγκαίας μεριμνᾷ τροφῆς, ὁ δὲ ὑπὲρ μυρίων πραγμάτων ταύτης ἀφέμενος; Οὐ δέδοικεν ὑπὲρ λιμοῦ ὁ πλούσιος, ἀλλ' ὑπὲρ ἐτέρων δέδοικε· πολλάκις ὑπὲρ σωτηρίας αὐτῆς. Οὐκ ἔχει τὴν ἀμεριμνίαν τῆς τροφῆς ὁ πέννης, ἀλλ' ἔχει τὴν ἐτέραν ἀμεριμνίαν, τὴν ἀσφάλειαν, τὴν ἡσυχίαν, τὴν ἄδειαν.

§. ε'. Ἀλλως δέ, εἰ μὴ κακὸν τὸ ἀδικεῖν, ἀλλὰ καλόν, διὰ τί αἰσχυρόμεθα; διὰ τί ἐγκαλυπτόμεθα; διὰ τί ὀνειδιζόμενοι ἀγανακτοῦμεν καὶ δυσχεραίνομεν; Εἰ μὴ καλὸν τὸ ἀδικεῖσθαι, διὰ τί ἐναθρυνόμεθα καὶ ἐγκαλλωπιζόμεθα τῷ πράγματι, καὶ δικαιολογούμεθα ἐν τούτῳ; Θέλεις μαθεῖν πῶς τοῦτο ἐκείνου βέλτιον; Ὅρα τοὺς ἐν τούτῳ, ὅρα τοὺς ἐν ἐκείνῳ. Διὰ τί νόμοι; διὰ τί δικαστήρια; διὰ τί τιμωρίαι; οὐχὶ δι' ἐκείνους, ὥς νοσοῦντας καὶ κάμνοντας; Ἀλλ' ἡ ἡδονὴ πολλή, φησί. Μὴ εἴπωμεν τὰ μέλλοντα· τὰ παρόντα ἐξετάσωμεν. Τί χεῖρον ἀνδρός, τοιαύτην ἔχοντος ὑποψίαν; τί σφαλερώτερον; τί σαθρότερον; οὐκ ἐν ναυαγίῳ διὰ παντός ἐστι; Κἂν δίκαιόν τι πράττη, οὐ πιστεύεται, ἀπὸ τῆς δυνάμεως καταδικαζόμενος παρὰ πάντων (πάντας γὰρ τοὺς συνοικοῦντας κατηγοροῦς ἔχει) οὐ φιλῖα χρησασθαι δύναται· οὐδεὶς γὰρ ἂν ἔλοιτο ταχέως τοιαύτην δόξαν ἔχοντος ἀνθρώπου γενέσθαι φίλος, ὥστε μὴ κοινωνῆσαι αὐτῷ τῆς ὑπολήψεως. Καθάπερ θηρίον, οὕτω πάντες ἀποστρέφονται· καθάπερ λυμεῶνα καὶ ἐχθρὸν καὶ ἀνδροφόνον καὶ τῆς φύσεως πολέμιον, τὸν ἄδικον ἄνθρωπον. Ἄν εἰς δικαστήριον ἐμπέσῃ, οὐδὲ κατηγοροῦ δεῖται ὁ ἡδικηκώς, τῆς δόξης ἀντὶ παντός κατηγοροῦ καταδικαζούσης αὐτόν. Ἀλλ' οὐχ ὁ ἀδικούμενος οὕτως, ἀλλὰ πάντας ἔχει προστάτας, συναγοῦντας, χεῖρα ὀρέγοντας· ἐπ' ἀσφαλείᾳ ἔστηκεν. Εἰ καλὸν τὸ ἀδικεῖν καὶ ἀσφαλές, ὁμολογεῖτω τις εἶναι ἄδικος· εἰ δὲ οὐ τολμᾷ, τί δῆποτε ὥς ἀγαθὸν μετέρχεται; Ἰδωμεν δὲ πῶς καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, ἂν γένηται τοῦτο, πόσα γίνεται κακὰ. Εἰπέ γάρ μοι, ἂν τι τῶν ἐν ἡμῖν, τὸ οἰκεῖον ὑπερβάν μέτρον, τοῦ ἐτέρου ἐφίηται, καὶ βουλευθῇ ἀφείς ὁ σπλὴν τὸν οἰκεῖον τόπον λαβεῖν τὸ ἀλλότριον

μετὰ τοῦ οἰκείου, οὐχὶ νόσος τοῦτό ἐστι ; Τὸ ὑγρὸν πάλιν τὸ ἐν ἡμῖν, ὁ χυμός, εἰ πάντα πληρώσει, οὐχὶ ὕδρος τοῦτό ἐστι ; Μετ' ἐκείνου ἡ χολὴ πάλιν εὐρυχωρίαν ζητείτω, καὶ πανταχοῦ διαχέισθω τὸ αἷμα. Τί δὲ ἐν τῇ ψυχῇ ὁ θυμός, ἡ ἐπιθυμία, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἐὰν ὑπερβῇ τὸ μέτρον, οὐχὶ ἑαυτὸν συνδιέφθειρεν ; Οὕτω καὶ ἡ τροφή· ἐὰν ὑπὲρ ὃ δύναται πέπτεσθαι προσληφθῇ, νότοις τὸ σῶμα περιέβαλε· πόθεν γὰρ αἱ ποδαλγίαι ; πόθεν αἱ παρέσεις καὶ ὁ κλόνος τοῦ σώματος ; ἄρα οὐκ ἀπὸ τῆς τῶν τροφῶν ἀμετρίας ; Πάλιν ἐν τῷ σώματι ἐὰν πλεῖον βουληθῇ λαβεῖν ὁ ὀφθαλμός, ἢ πλεον ἰδεῖν τοῦ ὠρισμένου θελήσειεν, ἢ μείζον ἀναλάβοι φῶς, ἐβλάψε μᾶλλον ἢ ὠφέλησε τὸ ὑπὲρ μέτρον. Εἰ δέ, ἐνθα ἀγαθόν τι τὸ φῶς ἐστίν, ὁ ὀφθαλμός, εἰ πλεον ἰδεῖν θελήσειεν, ἀπόλλυται, ὅταν λαμπρότερον ἰδῇ, ἐννόησον ἐπὶ τοῦ κακοῦ. Ἡ ἀκοή ἐὰν μεγάλην δέξηται φωνήν, ἀπόπληκτος ἡ διάνοια γίνεται· ὁ νοῦς, ἐπειδὴν τὰ ὑπὲρ ἑαυτὸν λογίσσεται, ἐκπλήττεται, καὶ ὅπερ ἂν πλεον τοῦ δέοντος γένηται παραπόλλυσι· τοῦτο γὰρ πλεονεξία, πλεον ἔχειν τοῦ ὠρισμένου. Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ χρημάτων, ὅταν βουλώμεθα ἐπιτιθέσθαι φορτία πλείονα, εἰ καὶ μὴ αἰσθανόμεθα, χαλεπὸν ἐν ἑαυτοῖς τρέφομεν τὸ θηρίον, πολλὰ ἔχοντες, πολλῶν δεόμενοι, φροντίσι μυρίαὶ περιβάλλοντες ἑαυτούς, πολλὰς τῷ διαβόλῳ παρέχοντες λαβὰς. Διὰ τοῦτο οὐδὲ χρεῖα καμάτευ ἐπὶ τῶν πλουτούντων τῷ διαβόλῳ· ἔτοιμοι γὰρ αὐτῷ πρὸς καταφοράν ἀπὸ τοῦ πλούτου μάλιστα γίνονται. Ἄλλ' οὐκ ἐπὶ τῶν πενίᾳ συζώντων, ἀλλὰ πᾶν τὸ ἐναντίον. Οὕτως αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀπόλλυσι τὰ πράγματα. Διὸ παρακαλῶ ἀπέχεσθαι τῆς τούτων ἐπιθυμίας, ἵνα δυνηθῶμεν διαδράναι τὰς τοῦ πονηροῦ παγίδας, καὶ ἀρετῆς ἐπιλαβόμενοι, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρί, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΒ'. 52.

(Κεφ. κ'. στίχ. 23.) — « Τῇ οὖν ἐπαύριον ἐλθόντος τοῦ Ἀγρίππα καὶ τῆς Βερνίκης μετὰ πολλῆς φαντασίας, καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸ ἀκροατήριον σὺν τε τοῖς χιλιάρχοις καὶ ἀνδράσι

τοῖς κατ' ἐξοχήν οὖσι τῆς πόλεως, καὶ κελεύσαντος τοῦ Φήστου, ἤχθη ὁ Παῦλος. »

§. α'. "Ορα οἷον συλλέγεται ἀκροατήριον τῷ Παύλῳ. « Τοῖς κατ' ἐξοχήν, φησί, τῆς πόλεως. » τοὺς δορυφόρους γὰρ πάντας συναγαγὼν ὁ ἄρχων καὶ ὁ βασιλεὺς, οὕτως ἀπαντῶσι. Σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ οἱ χιλιάρχοι καὶ οἱ πρῶτοι τῆς πόλεως παραγεγόνاسι· τούτους γὰρ κατ' ἐξοχήν καλεῖ. Εἶτα καὶ Παῦλος ἄγεται· καὶ ὅρα πῶς, αὐτοῦ ἀχθέντος, ἀνακηρύττεται ὑπὸ τοῦ Φήστου· οὐ μόνον γὰρ αὐτὸν ἀφήσει τῶν ἐγκλημάτων, ἀλλὰ καὶ ὑπεραπολογεῖται. Τί λέγων; « Ἀγρίππα βσιλεῦ, καὶ πάντες οἱ συμπαρόντες ἡμῖν ἄνδρες, θεωρεῖτε τοῦτον, περὶ οὗ πᾶν τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ἐνέτυχόν μοι ἔν τε Ἱεροσολύμοις καὶ ἐνθάδε, ἐπιβοῶντες μὴ δεῖν ζῆν αὐτὸν μηκέτι. Ἐγὼ δέ, καταλαβόμενος μηδὲν ἄξιον θανάτου αὐτὸν πεπραχέναι, καὶ αὐτοῦ δὲ τούτου ἐπακαλεσαμένου τὸν Σεβαστόν, ἔκρινα πέμπειν αὐτόν. Περὶ οὗ ἀσφαλές τι γράψαι τῷ κυρίῳ οὐκ ἔχω· διὸ προήγαγον αὐτὸν ἐφ' ὑμῶν, καὶ μάλιστα ἐπὶ σοῦ, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ὅπως, τῆς ἀνακρίσεως γενομένης, σχῶ τι γράψαι· ἄλογον γάρ μοι δοκεῖ πέμποντα δέσμιον μὴ καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας σημᾶναι. » Σκόπει πῶς ἐκείνων μὲν κατηγορεῖ, τοῦτον δὲ ἀφήσιν. Ὡς τῆς τῶν δικαιωμάτων περιουσίας! ὅπως καταδικάσῃ, οὐχ εὕρισκει ὁ ἄρχων, μυρίας γενομένης ἐξετάσεως· ἐκείνοι δὲ τοῦτον ἄξιον θανάτου ἔφασκον εἶναι. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν· « Ἐγὼ δὲ καταλαβόμενος, φησί, μηδὲν ἄξιον θανάτου πεπραχέναι αὐτόν. » εἶτα ἐπήγαγε, λέγων· « Περὶ οὗ ἀσφαλές τι γράψαι τῷ κυρίῳ οὐκ ἔχω. » Καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Παύλου καθαρότητος, τὸ μηδὲν ἔχειν τὸν δικαστὴν ὅ,τι εἶπη περὶ αὐτοῦ. « Διὸ προήγαγον αὐτόν, φησὶν, ἐφ' ὑμῶν· ἄλογον γάρ μοι δοκεῖ εἶναι πέμποντα δέσμιον μὴ καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας σημᾶναι. » "Ορα εἰς οἷας ἐνέβαλλον οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ἀπορίας μεγάλας. Τί οὖν ὁ Ἀγρίππας; Ἐπὶ τούτοις βουλόμενός τι μαθεῖν, πρὸς τὸν Παῦλον ἔφη·

(Κεφ. κς'. στίχ. 1.) — « Ἐπιτρέπεται σοι ὑπὲρ σεαυτοῦ λέγειν. » Τῇ πολλῇ περὶ τοῦ ἀκοῦσαι ἐπιθυμίᾳ ἐπιτρέπει αὐτῷ λέγειν ὁ βασιλεὺς. Ὁ δὲ Παῦλος μετὰ παρρησίας φλέγγεται λοιπόν, οὐ κολακεύων, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μακάριον ἑαυτὸν φάσκων εἶναι, ἐπειδὴ

πρὸς πάντα εἰδὸτα τὸν λόγον ποιῆται· καὶ ὅτι διὰ τοῦτο, ἅκουε ἃ δὴ καὶ προτείνεται, λέγων· « Τότε ὁ Παῦλος ἀπελογεῖτο, ἐκτείνωνας τὴν χεῖρα. Περὶ πάντων, ὧ ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ Ἰουδαίων, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ἡγημαὶ ἐμαυτὶ· μακάριον, ἐπὶ σοῦ μέλλων ἀπολογεῖσθαι σήμερον, μάλιστα γνώστην ὄντα σε πάντων τῶν κατὰ Ἰουδαίους ἐθνῶν καὶ ζητημάτων· διὸ δέομαί σου μακροθύμως ἀκοῦσαί μου. » Καίτοι γε, εἰ συνήδει ἑαυτῷ, φοβηθῆναι ἐχρῆν παρὰ τῷ πάντα εἰδῶτι δικαζόμενῳ· ἀλλὰ καθαροῦ συνειδότος τοῦτό ἐστι, τὸ μὴ παραιτεῖσθαι δικαστὴν τὸν ἀκριβῶς εἰδὸτα τὰ γεγεννημένα, ἀλλὰ καὶ χαίρειν· ὅθεν καὶ μακάριον ἑαυτὸν ἡγεῖται, καὶ λέγει· « Δέομαί σου μακροθύμως ἀκοῦσαί μου. » Ἐπειδὴ μέλλει λόγον ἐκτείνειν καὶ λέγειν τι περὶ ἑαυτοῦ, διὰ τοῦτο προλαβὼν παρεκάλεσε, καὶ φησι· « Τὴν μὲν οὖν βίωσίν μου τὴν ἐκ νεότητος, τὴν ἀπ' ἀρχῆς γενομένην ἐν τῷ ἔθνει μου ἐν Ἱεροσολύμοις, ἴσασι πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, προγινώσκοντές με ἄνωθεν (ἐὰν θέλωσι μαρτυρεῖν,) ὅτι κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἔζησα Φαρισαῖος. » Ὁ λέγει, τοῦτό ἐστι· « Πῶς ἂν στασιαστής ἐγενόμην, ὁ νέος τοιοῦτος ὢν καὶ μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων; » Εἶτα καὶ ἀπὸ τῆς αἰρέσεως ἡ πίστις, οὐ εἶπεν· ἐπάγει γάρ· « Κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς θρησκείας ἔζησα. » Καὶ ἐπεὶ πάλιν εἰκὸς ἦν τινὰς εἰπεῖν· « Τί οὖν, εἰ ἡ μὲν αἵρεσις θαυμαστή, σὺ δὲ πονηρός; » ὅρα πῶς τὸ ὑπομοῦν θεραπεύει· μάρτυρας γὰρ καλεῖ πάντας τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς γινώσκοντας τὸν αὐτοῦ βίον καὶ τὴν ἀναστροφὴν· « ἴσασι γάρ, φησί, πάντες Ἰουδαῖοι, προγινώσκοντές με ἄνωθεν, ἐὰν θέλωσι μαρτυρεῖν. » « Καὶ νῦν ἐπ' ἐλπίδι τῆς πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν γενομένης ἐπαγγελίας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἔστηκα κρινόμενος, εἰς ἣν τὸ δωδεκάφυλον ἡμῶν, ἐν ἐκτενεῖα νύκτα καὶ ἡμέραν λατρεῦον, ἐλπίζει καταντῆσαι· περὶ ἧς ἐλπίδος ἐγκαλοῦμαι, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ὑπὸ Ἰουδαίων. Τί; ἄπιστον κρίνεται παρ' ὑμῖν, εἰ ὁ Θεὸς νεκροὺς ἐγείρει; » Δύο τίθησι περὶ ἀναστάσεως λογισμούς, ἓνα μὲν τὸν ἀπὸ προφητῶν, (καὶ οὐ παράγει προφήτην, ἀλλ' αὐτὴν τῶν Ἰουδαίων τὴν δόξαν,) ἄλλον δέ, τὸν καὶ ἰσχυρότερον, τῶν ἀπὸ πραγμάτων. Ποῖον δὴ τοῦτον; Ὅτι διελέχθη αὐτῷ ὁ Χριστὸς, ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν. Καὶ κατασκευάζει καὶ τοῦτον ἀπὸ

λογισμῶν, τὴν πρότεραν αὐτοῦ μανίαν διηγούμενος ἀκριβῶς· εἶτα καὶ μετὰ ἐγκωμίου τῶν Ἰουδαίων. « Νύκτα καὶ ἡμέραν λατρεῦον ἐλπίζει, φησί, καταντῆσαι. » Ὡστε, εἰ καὶ μὴ ἀλήπτου βίου ἡμην, ὑπὲρ τούτων οὐκ ἔδει κρίνεσθαι, βασιλεῦ Ἀγρίππα. Εἶτα καὶ ἄλλος λογισμός. « Τί ; ἄπιστον κρίνεται παρ' ὑμῖν, εἰ ὁ Θεὸς νεκροὺς ἐγείρει ; » Εἰ γὰρ μὴ τοιαύτη δόξα ἦν, εἰ γὰρ μὴ ἀνατεθραμμένοι ἦσαν ἐν τούτοις τοῖς δόγμασι, νῦν δὲ εἰσεφέρετο, ἴσως οὐκ ἂν ἐδέξατό τις τὸν λόγον. Εἶτα λέγει πῶς ἐδίωκε, (καὶ τοῦτο κατασκευαστικόν,) καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς παράγει μάρτυρας, καὶ τὰς ἐξω πόλεις, καὶ ὅτι ἤκουσε λέγοντος αὐτῷ· « Σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν. » Ἐπειτα δείκνυσι καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, ὅτι καὶ διωκόμενος ὤφθη, καὶ ὅτι « οὐκ ἐμὲ μόνον εὐεργέτησεν, ἀλλὰ καὶ ἐτέροις ἐπεμψε διδάσκαλον. »

§. β'. Δείκνυσι δὲ καὶ τὴν προφητείαν, ἣν ἤκουσεν· « Εἰς τοῦτο ὤφθη σοι· ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς ἐγὼ σε ἀποστέλλω. » Ταῦτα πάντα δεικνύς, ἔλεγεν· « Ἐγὼ μὲν οὖν ἔδοξα ἐμαυτῷ πρὸς τὸ ὄνομα Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου δεῖν πολλὰ ἐναντίᾳ πρᾶξι· ὃ καὶ ἐποίησα ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ πολλοὺς τῶν ἁγίων ἐγὼ φυλακαῖς κατέκλεισα, τὴν παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἐξουσίαν λαθῶν· ἀναιρουμένων τε αὐτῶν κατ' ἡνέγκαν ψῆφον· καὶ κατὰ πλίσας τὰς συναγωγὰς πολλάκις τιμωρῶν αὐτοὺς ἡνάγκηζον βλασφημεῖν· περισσῶς τε ἐμμεινόμενος αὐτοῖς, ἐδίωκον ἕως καὶ εἰς τὰς ἐξω πόλεις. Ἐν οἷς καὶ πορευόμενος εἰς τὴν Δαμασκὸν μετ' ἐξουσίας καὶ ἐπιτροπῆς τῆς παρὰ τῶν ἀρχιερέων, ἡμέρας μέσης κατὰ τὴν ὁδὸν εἶδον, βασιλεῦ, οὐρανόθεν ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου περιλάμψαν με φῶς, καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους. Πάντων δὲ καταπεσόντων ἡμῶν εἰς τὴν γῆν, ἤκουσα φωνὴν λαλοῦσαν πρὸς με, καὶ λέγουσαν τῇ Ἑδραίδι διαλέκτῳ· Σκούλ, Σκούλ, τί με διώκεις ; σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν. Ἐγὼ δὲ εἶπον· Τίς εἶ, Κύριε ; Ὁ δὲ εἶπεν· Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις. Ἀλλὰ ἀνάστηθι, καὶ στήθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου· εἰς τοῦτο γὰρ ὤφθη σοι, προχειρίσασθαί σε ὑπρέτην καὶ μάρτυρα ὧν τε εἶδες, ὧν τε ὀφθήσομαί σοι, ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς ἐγὼ σε ἀποστέλλω, ἀνοιῆσαι ὀφθαλμοὺς αὐτῶν τοῦ ἀποστρέφει

ἀπὸ σκότους εἰς φῶς, καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεόν, τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ κληρὸν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πίστει τῇ εἰς ἐμέ.» Σκόπει πῶς ἡμέρως διαλέγεται· Ὁ Θεός, φησὶν, εἶπε πρὸς με ὅτι «ὥφθην σοι προχειρίσασθαι σε ὑπηρετήν καὶ μάρτυρα ὧν τε εἶδες, ὧν τε ὀφθῆσομαί σοι, ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς ἐγὼ σε ἀποστέλλω, ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ ἀποστρέψαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς, καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεόν, τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.» Ὡσεὶ ἔλεγε· «Τούτοις ἐπέισθην, ταύτῃ τῇ ὁπτασίᾳ με ἐπηγάγετο, καὶ οὕτως ἐπείσεν, ὥστε μὴ ἀναβάλλεσθαι.» «Ὁθεν, βασιλεῦ Ἀγρίππα, οὐκ ἐγενόμην ἀπειθὴς τῇ οὐρανίῳ ὁπτασίᾳ, ἀλλὰ τοῖς ἐν Δαμασκῷ πρῶτον καὶ Ἱεροσολύμοις, εἰς πᾶσάν τε τὴν χώραν τῆς Ἰουδαίας, καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγέλλω μετανοεῖν, καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν Θεόν, ἅξια τῆς μετανοίας ἔργα πράσσοντας.» (Ὁ τοίνυν καὶ τοὺς ἄλλους παιδεύων περὶ βίου ἀρίστου πῶς ἂν αὐτὸς στάσεως καὶ φιλονεικίας, φησὶν, ἀρχηγὸς γέγονα;) «Ἐνεκα τούτων οἱ Ἰουδαῖοί με συλλαβόμενοι ἐν τῷ ἱερῷ ἐπειρῶντο διαχειρίσασθαι. Ἐπικουρίας οὖν τυχὼν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης ἔστηκα, μαρτυρούμενος μικρῷ τε καὶ μεγάλῳ, οὐδὲν ἐκτὸς λέγων ὧν τε οἱ προφῆται ἐλάλησαν μελόντων γίνεσθαι καὶ Μωϋσῆς, εἰ παθητὸς ὁ Χριστός, εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν φῶς μέλλει καταγγέλλειν τῷ τε λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσιν.» Ὅρα πῶς ἐκτὸς κολακείας ἐστὶν ὁ λόγος αὐτοῦ, καὶ τὸ πᾶν ἐπιγράφει τῷ Θεῷ. Εἶτα ἡ παρῆρσις· «Ἀλλ' οὐδὲ νῦν ἀφίσταμαι,» καὶ τὸ ἀσφαλές· ἀπὸ γὰρ προφητῶν ἰσχυρίζομαι, «εἰ παθητὸς ὁ Χριστός, εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν φῶς μέλλει καταγγέλλειν.» ὥσει ἔλεγεν ὅτι «πρῶτος ὁ Χριστὸς ἀναστὰς οὐκέτι ἀποθνήσκει.» (Ρωμ. ζ'. 9.). Δῆλον ἐκ τοῦ πᾶσι καταγγεῖλαι τοῦτο καὶ εἰς ἑαυτοὺς προσδοκᾶν. Εἶτα, τὴν παρῆρσιαν ὁ Φῆστος ἰδὼν, ἐπειδὴ πρὸς τὸν βασιλέα διελέγετο, μὴ μεθιστάμενος τοῦ πρὸς αὐτὸν ἀποβλέπειν, ὥσπερ ἐπαθέ τι, καὶ φησι· «Μαίνῃ, Παῦλε.» Ὅτι δὲ παθὼν τοῦτο λέγει, ἄκουε τῶν ἐξῆς· «Ταῦτα δὲ αὐτοῦ διαλεγομένου, ὁ Φῆστος μεγάλη τῇ φωνῇ ἔφη· Μαίνῃ, Παῦλε· τὰ πολλὰ σε

γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει. » Τί οὖν ὁ Παῦλος ; μετὰ ἐπικείας ἀποκρινόμενος, « οὐ μαίνομαι, » φησί, « κράτιστε Φῆστε, ἀλλὰ ἀληθείας καὶ σωφροσύνης ῥήματα ἀποφθέγγομαι. » Εἶτα καὶ τὴν αἰτίαν διδάσκει, δι' ἣν πρὸς τὸν βασιλέα τὸν λόγον ἀπέστρεψεν· « Ἐπίσταται γὰρ περὶ τούτων ὁ βασιλεὺς, πρὸς ὃν καὶ παρῶρησιζόμενος λαλῶ· λανθάνειν γὰρ τούτων αὐτόν τι οὐ πείθομαι οὐδέν· οὐ γάρ ἐστιν ἐν γωνίᾳ πεπραγμένον τοῦτο. Πιστεύεις, βασιλεῦ Ἀγρίππα, τοῖς προφήταις ; Οἶδα ὅτι πιστεύεις. » Τοῦτο οὕτως εἶπε, μονονουχί διασύρων, καὶ λέγων πρὸς αὐτούς· « Οἶδα ὅτι πάντα οἶδεν ἀκριβῶς· καὶ ἔδει μὲν πρώτους ὑμᾶς ταῦτα εἰδέναι, (τὸ γὰρ ἐπαγόμενον τοῦτο δηλοῖ, τὸ « οὐ γὰρ ἐστὶν ἐν γωνίᾳ πεπραγμένον τοῦτο, ») ἀλλ' οὐκ ἠβελήσατε. » « Πιστεύεις, βασιλεῦ Ἀγρίππα, τοῖς προφήταις ; Οἶδα ὅτι πιστεύεις. » Ὁ δὲ Ἀγρίππας πρὸς τὸν Παῦλον ἔφη· Ἐν ὀλίγῳ με πείθεις Χριστιανὸν γενέσθαι. Ὁ δὲ Παῦλος εἶπεν· Εὐχαίμην ἂν τῷ Θεῷ καὶ ἐν ὀλίγῳ καὶ ἐν πολλῷ οὐ μόνον σέ, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντάς μου σήμερον γενέσθαι τοιούτους, ὁποῖος καὶ γὼ εἰμι παρεκτός τῶν δεσμῶν τούτων. » Ὅρα πῶς εὐχεται, λέγων· « Εὐχαίμην ἂν ἔγωγε τῷ Θεῷ [οὐκ] ἐν ὀλίγῳ, » τουτέστι, « παρὰ μικρόν. » Καὶ οὐχ ἀπλῶς εὐχεται, ἀλλὰ καὶ ἐπιτεταμένως. « Τοιούτους, φησί, γενέσθαι πάντας, οὐ μόνον σέ, ἀλλὰ καὶ πάντας, ὁποῖος καὶ γὼ εἰμι. » Εἶτα καὶ προστίθῃσι· « Παρεκτός τῶν δεσμῶν τούτων. » Οὐκ ἀποδυσπετῶν διὰ τὰ δεσμά, οὐδὲ αἰσχυνόμενος διότι ἐδέδετο, (τοῦτο γὰρ ἦν αὐτῷ, εἰ πέρ τι ἄλλο, ἄξιον δόξης,) ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπόληψιν ἀφορῶν, οὕτως εἶπε· διὰ τοῦτο προσέθηκε τὸ « παρεκτός τῶν δεσμῶν τούτων. » Ἄλλ' ἰδωμεν ἄνωθεν τὰ ἀνεγνωσμένα. « Τῇ οὖν ἐπαύριον εἰσελθόντων εἰς τὸ ἀκροατήριον, κελεύσαντος τοῦ Φῆστου, φησὶν, ἦχθη ὁ Παῦλος. » Ἀπέστησαν λοιπὸν οἱ Ἰουδαῖοι, τῇ ἐφέσει χρησαμένου ἐκείνου, καὶ τότε αὐτῷ λαμπρὸν τὸ θέατρον γίνεται· μετὰ πολλῆς γὰρ τῆς φαντασίας ὁ βασιλεὺς καὶ πᾶν τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων παρῆσαν οὐχ οἱ μὲν, οἱ δὲ οὐ. « Τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, φησί, συνέτυχόν μοι ἐν τε Ἱεροσολύμοις καὶ ἐνθάδε, ἐπιβοῶντες μὴ δεῖν αὐτὸν ζῆν μηκέτι. »

§. γ'. Ὅρα τὴν μανίαν· ἐβόων, δεῖν αὐτὸν ἀποθανεῖν λέγοντες.

Ἐντεῦθεν δείκνυσιν ὅτι δικαίως ἐπεκαλέσατο Καίσαρα· εἰ γὰρ οὐδὲν μὲν εἶχον δεινὸν εἰπεῖν, ἐκεῖνοι δὲ ἐμεμήνεσαν, εἰκότως ἐπ' ἐκεῖνον ἔρχεται. « Ὅπως, τῆς ἀνακρίσεως ὑφ' ὑμῶν γενομένης, σχῶ τι γράψαι, » φησὶν. Ὅρᾳς πῶς βασανίζεται πολλάκις τὸ πρᾶγμα; Καὶ τῆς ἀπολογίας τοῖνυν ταύτης Ἰουδαῖοι αἴτιοι, ἣν ἐμελλον μανθάνειν καὶ οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ. « Περὶ πάντων, ὧν ἐγκαλοῦμαι, βασιλεῦ Ἀγρίππα, φησὶν, ἡγήμαι ἐμχυτὸν μακάριον, μέλλων ἐπὶ σοῦ ἀπολογεῖσθαι. » Ὅρα πῶς κήρυκες ἄκοντες καὶ τῆς οἰκείας γίνονται κακίας καὶ τῆς Παύλου ἀρετῆς καὶ αὐτῷ τῷ κρατοῦντι ὥστε λαμπρότερον ἀπήγετο Παῦλος, ἢ, εἰ χωρὶς δεσμῶν ἀπῆλθεν· οὐκέτι γὰρ ὡς πλάνος καὶ γόης, τσοσούτων αὐτὸν ἀφέντων δικαστῶν, ἀπήγετο. Πάντα τοῖνυν ἀποδυσάμενος παρ' οἷς ἐτέχθη καὶ ἐτράφη, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' οὕτω καθαρὸς ὑποψίας ἐπιβαίνει τῆς Ῥώμης. Καὶ οὐκ εἶπε· « Τί δὴ τοῦτο; ἅπαξ ἐπεκαλεσάμην Καίσαρα· μυριάκις ἐκρίθην· μέχρι πότε; » ἀλλὰ τί; Πάλιν ἔτοιμος ἐγένετο δοῦναι εὐθύνas καὶ ἐπὶ τοῦ μάλιστα εἰδότος τὰ κατὰ Ἰουδαίους. Διὸ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας ἀπολογεῖται, ἅτε οὐκ ὄντων κυρίων τῶν καταδικαζόντων αὐτόν· ὅς, καίπερ οὐκ ὄντων κυρίων, ἀλλὰ τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης κρατούσης, ὅτι « πρὸς Καίσαρα πορεύσῃ » (Πράξ. κε'. 12.), δίδωσι λόγον ὁμῶς, καὶ πολλὰς τὰς εὐθύνas περὶ πάντων· οὐ περὶ τῶν μὲν, περὶ τῶν δὲ οὐ. Μονονουχὶ δὲ τοῦτο λέγει δι' ὧν ἀποκρίνεται· « Ἐγκαλοῦσιν ὑπὲρ στάσεως, ἐγκαλοῦσιν ὑπὲρ αἱρέσεως, καὶ ὅτι τὸν ναὸν ἐβεδήλωσα, περὶ πάντων ἀπολογοῦμαι· « Τὴν μὲν οὖν βίωσίν μου τὴν ἐκ νεότητος ἴσασι πάντες οἱ Ἰουδαῖοι· » ὅτι μὲν οὐ τοῦ ἐμοῦ τρόπου τὸ στάσεις ποιεῖν, αὐτοὶ μάρτυρες οἱ κατήγοροι. » Ὁ καὶ πρὸ τούτου λέγει· « Ζηλωτῆς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων » (Γαλάτ. α'. 14.), τοῦτο καὶ ἐνταῦθα αἰνίττεται διὰ τοῦ εἰπεῖν· « Τὴν ἐκ νεότητός μου βίωσιν. » Καὶ ὅτε ὅλος ὁ δῆμος παρῆν, τότε καλεῖ αὐτῶν τὴν μαρτυρίαν. Οὐκ ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου δὲ τοῦ Λυσίου τοῦτο ποιεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ Φήστου· καὶ πάλιν ἐνταῦθα, ὅτε πλείους παρῆσαν· ἐκεῖ δὲ οὐ πολλῆς ἀπολογίας ἔδει, τῶν γραμμάτων τοῦ Λυσίου ἀφιέντων αὐτόν. « Ἰσᾶσι, φησὶ, πάντες Ἰουδαῖοι προγινώσκοντές με ἄνωθεν. » Καὶ οὐ λέγει ποταπὸς αὐτοῦ ὁ βίος, ἀλλὰ ἀφίησιν αὐτῶν τῷ συνειδῶτι, καὶ τὸ πᾶν ἐν

τῇ αἰρέσει τίθησι, δεικνὺς ἐντεῦθεν οὐκ ἂν ἐλόμενος αὐτήν, εἰ πονηρὸς ἦν καὶ μοχθηρὸς. Ὑπὲρ τῆς αἰρέσεως τοίνυν ταύτης, ἥς, φησίν, ἔστηκα κρινόμενος· αὕτη καὶ παρ' αὐτοῖς πρεσβεύεται, διὰ ταύτην ἠύχοντο, διὰ ταύτην λατρεύουσιν, ἵνα ταύτης τύχωσι· ταύτην ἐγὼ καταγγέλλω, καὶ περὶ τῆς ἐλπίδος ταύτης ἐγκαλοῦμαι· ἄρα μαινομένων ἐστὶ πάντα μὲν ὑπὲρ τοῦ τυχεῖν ταύτης ποιεῖν, τὸν δὲ εἰς ταύτην πιστεύοντα ἐλαύνειν. α. Ἐγὼ μὲν οὖν ἔδοξα ἑμαυτῷ πρὸς τὸ ὄνομα Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου, φησί, δεῖν πολλὰ ἐναντία προῆξαι· » τουτέστιν, « ἔκρινα ταῦτα ποιεῖν, ὅτι οὐκ ἤμην τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τῶν πολεμούντων αὐτῷ ὑπῆρχον. » Ὅθεν καὶ ἀξιόπιστος γίνεται μάρτυς ὅτι ὁ μυρία ποιῶν, καὶ πολεμῶν τοὺς πιστεύοντας, καὶ πείθων βλασφημεῖν, καὶ πάντα κινῶν, πόλεις, ἀρχοντας, καὶ δι' ἑαυτοῦ ταῦτα πράττων, οὕτως ἐξαίφνης μεταβέβληται. Εἶτα πάλιν οἱ μάρτυρες οἱ συνόντες· εἶτα δείκνυσιν ἑαυτὸν δικαίως πεισθέντα ἀπὸ τε τοῦ φωτός, ἀπὸ τε τῶν προφητῶν, ἀπὸ τε τῶν ἐκβάσεων, ἀπὸ τε τῶν νῦν γεγενημένων· ἐπήγαγε γάρ· « Ἡμέρας μέσης κατὰ τὴν ὁδὸν εἶδον περιλάμψαν με φῶς, καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους. » Ὅρα γοῦν πῶς καὶ ἀπὸ τῶν προφητῶν, καὶ ἀπὸ τούτων αὐτοὺς πιστοῦται. Ἰνα γὰρ μὴ δόξη καινοτομεῖν, καίτοι ἔχων μεγάλα εἰπεῖν, πάλιν ἐπὶ τοὺς προφήτας καταφεύγει, καὶ τὰ αὐτῶν εἰς μέσον τίθησι. Τοῦτο μὲν οὖν ἀξιопιστότερον, ἅτε νῦν γεγόμενον, ἀλλά, ἐπειδὴ μόνος εἶδε, πάλιν αὐτὸ ἀπὸ προφητῶν πιστοῦται. Καὶ ὅρα αὐτὸν οὐχ ὁμοίως διαλεγόμενον ἐν δικαστηρίῳ, καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ· ἐκεῖ μὲν οὖν λέγει ὅτι καὶ « ἀνείλετε, » ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ὥστε μὴ πλέον ἐκκαῦσαι τὸν θυμὸν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ δείκνυσιν, εἰπὼν· « Εἰ παθητὸς ὁ Χριστός. » Οὕτως ἀφήσιν αὐτοὺς ἐγκλημάτων. Ὅπερ οὖν ἐγὼ καταγγέλλω, εἰ ἀνέστη πρῶτος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἐκ τῶν προφητῶν δείκνυμι· καὶ γὰρ καὶ οἱ προφηταὶ τοῦτο καταγγέλλουσιν. Οὐκοῦν δέξασθε τὸν λόγον ὥς τὸν αὐτοῦ ὄντα τῶν προφητῶν. Ἐπεὶ δὲ εἶπε τὴν ὄψιν, λοιπὸν καὶ μετὰ ἀδείας καὶ τὰ κατορθώματα λέγει. Ποῖα ταῦτα; α. Τοῦ ἀνοῖξαι αὐτῶν, φησίν, ὀφθαλμούς, καὶ ἀποστρέφαι ἀπὸ σκοτόους εἰς φῶς, καὶ ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεόν· εἰς τοῦτο γὰρ ὤρθην σοι· » τουτέστιν, « οὐχ ὥστε κολάσαι, ἀλλ' ὥστε ἀποστολὴν ποιῆσαι. » Ὅρα, τὰ συνέχοντα κακὰ τοὺς ἀπίστους δείκνυσι, τὸν

Σατανᾶν, τὸ σκότος, ὥσπερ καὶ τὰ ἀγαθὰ τῶν πιστῶν, τὸ φῶς, τὸν Θεόν, τὸν κληρὸν τῶν ἀγίων. Καὶ οὐχ ἀπλῶς μετανοεῖν παραινεῖ, ἀλλὰ καὶ βίον ἐπιδείκνυσθαι θαυμαστόν. Καὶ ὅρα πανταχοῦ τὰ ἔθνη συμπλεκόμενα τῷ λόγῳ· οἱ γὰρ παρόντες ἐξ ἐθνῶν ἦσαν. «Μαρτυρόμενος, φησί, μικρῷ τε καὶ μεγάλῳ, » τουτέστι, «καὶ ἐπισήμῳ καὶ ἀσήμῳ.» Τοῦτο διὰ τοὺς στρατιώτας οὕτως εἶπεν. Εἶτα, ἀφίς τὴν τάξιν τοῦ ἀπολογουμένου, τὴν τῷ διδασκάλῳ ἔλαβε· διὸ καὶ ὁ Φῆστός φησι πρὸς αὐτόν· «Μκίνη. » Εἶτα, ἵνα μὴ δόξη αὐτὸς διδάσκαλος εἶναι, ἐπάγει τοὺς προφῆτας, τὸν Μωσέα· «Εἰ παθητός, φησὶν, ὁ Χριστός, εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν φῶς μέλλει καταγγέλλειν τῷ τε λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσιν.» «Ὁ Φῆστος μεγάλη τῇ φωνῇ ἔφη. » Οὕτω θυμοῦ ἦν καὶ ὀργῆς ἡ φωνή.

§. δ'. Τί οὖν ὁ Παῦλος; «Οὐ γάρ ἐστι, φησὶν, ἐν γωνίᾳ πεπραγμένον τοῦτο. » Ἐνταῦθα περὶ τοῦ σταυροῦ λέγει τοῦτο, περὶ τῆς ἀναστάσεως· καὶ ὅτι πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης γέγονε τὸ δόγμα, «πιστεύεις, βασιλεῦ, φησὶν, Ἀγρίππα;» Οὐκ εἶπε· «Τῇ ἀναστάσει,» ἀλλὰ «τοῖς προφήταις.» Εἶτα προκαταλαμβάνει αὐτόν, καὶ φησιν· «Οἶδα ὅτι πιστεύεις.» Πρὸς δὲ καὶ ὁ Ἀγρίππας· «Ἐν ὀλίγῳ με πείθεις Χριστιανὸν γενέσθαι. » Οὐκ ἐνόησεν ὁ Παῦλος τί ἐστίν· «Ἐν ὀλίγῳ, » ἀλλ' ἐνόμισεν ὅτι «ἐξ ὀλίγου,» διὸ καὶ πρὸς τοῦτο ἀποκρίνεται· οὕτως ἰδιώτης ἦν. Καὶ οὐκ εἶπεν· «Οὐ βούλομαι,» ἀλλ' «εὐχομαι οὐ μόνον σέ, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας.» Ὅρα κολακείας ἀπηλλαγμένον τὸν λόγον. «Εὐχομαι, φησί, σήμερον γενέσθαι πάντας τοιούτους, ὅποῖος καὶ ἐγὼ εἰμι, παρεκτός τῶν δεσμῶν τούτων. » Ὅρα· ὁ καυχώμενος ἐπὶ τοῖς δεσμοῖς, ὁ προφέρων αὐτοὺς καθάπερ ἄλυσιν χρυσῆν, τούτοις ἀπεύχεται νῦν. Καὶ μὴ θαυμάσης· ἔτι γὰρ ἀσθενέστερον δέκνυντο, καὶ συγκαταβατικώτερος ἦν ὁ λόγος αὐτῷ. Ἐπεὶ, ὅτι τὰ δεσμὰ βέλτιον ἡγεῖτο, ἄκουε πῶς αἰεὶ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς πάντων προτίθησι τῶν ἄλλων, λέγων· «Παῦλος δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ » (Ἐφεσ. γ'. 1.), καὶ πάλιν· «Τούτου χάριν τὴν ἄλυσιν περικείμεαι, ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται » (Β'. Τιμ. β'. 9. καὶ Κολ. δ'. 3.), καὶ «ἄχρι δεσμῶν ὡς κακοῦργος.» (β'. Τιμ. β'. 9.). Ὅρα· οὐχὶ «δεσμῶν» μόνον, ἀλλὰ καὶ «ὡς κακοῦργος» προσέθηκεν, αὐξων τὴν ἀπὸ τῶν δεσμῶν δόξαν. Διπλῇ δὲ ἡ τιμωρία, καὶ ὅτι ἐδέδετο,

καὶ ὅτι ὡς κακοῦργος· εἰ μὲν γὰρ οὕτως ἐδέδετο, ὡς ἐπ' ἀγαθῷ· ἔφερε τινα ἂν παραμυθίαν τὸ πρᾶγμα, νῦν δὲ καὶ ὡς κακοῦργος, καὶ ὡς ἐπὶ τοῖς δεινοῖς ἀλούς· καὶ ὅμως οὐδενὸς τούτων ἐφρόντιζε. Τοιοῦτον ψυχῇ, πτερωθεῖσα τῷ οὐρανίῳ ἔρωτι· εἰ γὰρ οἱ τὸν αἰσχρὸν τοῦτον ἐρῶντες ἔρωτα οὐδὲν ἡγοῦνται οὔτε ἐνδοξον οὔτε τίμιον, ἀλλ' ἐκεῖνα, ὅσα ἂν αὐτοῖς πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν συντείνῃ, ταῦτα κρίνεται καὶ ἐνδοξα καὶ ἐντιμα, καὶ τοῦτο πάντα αὐτοῖς ἐστὶν ἡ ἐρωμένη, πολλῷ μᾶλλον οἱ τούτῳ ἀλόντες τῷ ἔρωτι οὐδὲν ἡγοῦνται τὰ ἐπιτίμια. Εἰ δὲ οὐ νοοῦμεν τὰ λεγόμενα, οὐ θαυμαστόν· ἄπειροι γάρ ἐσμεν τῆς φιλοσοφίας ταύτης. Εἰ γάρ τις ἀλῶ τῷ πυρὶ τοῦ Χριστοῦ, τοιοῦτος γίνεται, οἷος ἂν γένηται ἄνθρωπος μόνος ἐπὶ τῆς γῆς οἰκῶν· οὕτως οὐδενὸς αὐτῷ μέλει δόξης καὶ ἀτιμίας, ἀλλ' ὥσπερ ἂν, εἰ μόνος οἰκῶν οὐδενὸς ἂν ἐφρόντισεν, οὕτως οὐδὲ τότε ὁ τοιοῦτος φροντίζει. Πειρασμῶν δὲ οὕτω καταφρονεῖ καὶ μαστίγων καὶ δεσμωτηρίων, ὥσπερ ἂν, εἰ ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι ταῦτα ἔπασχεν, ἢ ὥσπερ ἂν, εἰ ἀδαμάντινον ἐκέκτητο σῶμα· τῶν δὲ ἡδέων τῶν ἐν τῷ βίῳ οὕτω καταγελαῖ, καὶ ἀνεπαίσθητος αὐτῶν ἐστὶν, ὥσπερ τῶν νεκρῶν σωμάτων ἡμεῖς, ἢ αὐτοὶ ὄντες νεκροί. Τοσοῦτον δὲ ἀπέχει ἀλῶναι πάθει τινί, ὅσον χρυσὸς πυρούμενος ὁ καθαρὸς ἂν ἀπόσχοιτο κηλίδος. Ὡς περ γὰρ μυῖαι εἰς μέσσην φλόγα αὖκ ἂν ἐμπίσειεν, ἀλλὰ φεύγουσιν, οὕτω καὶ τὰ πάθη οὐδὲ ἐγγὺς γενέσθαι τούτου τολμᾷ. Καὶ τούτων ἐβουλόμην μὲν ἀφ' ἡμῶν τὰ παραδείγματα παραγγεῖν δύνασθαι, ἐπειδὴ δὲ ἀπορούμεν, ἀνάγκη πρὸς αὐτὸν τοῦτον καταφυγεῖν. Ὅρα γοῦν αὐτὸν πρὸς πάντα τὸν κόσμον πῶς διέκειτο. « Ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, φησί, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ » (Γαλάτ. ζ'. 14.)· ταυτέστι, « νεκρὸς εἰμι τῷ κόσμῳ, κἀκεῖνος ἐμοὶ νεκρὸς » καὶ πάλιν « Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. » (Αὐτόθ. β'. 20.). Τοῦτο μόνου Παύλου λέγειν ἐστίν, ἡμῶν δέ, τῶν ἐκείνου τοσοῦτον ἀπολειπομένων, ὅσον τῆς γῆς ὁ οὐρανός, ἐγκαλύπτεσθαι, ὡς μηδὲ τὸ στόμα διαῖραι τολμᾷ. Ὅτι δὲ ὡς ἐν ἐρημίᾳ ἦν, καὶ οὕτως ἐώρα τὰ παρόντα, ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος· « Μὴ σκοποῦντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα. » (Β'. Κορινθ. δ'. 18.). Τί λέγεις; Κατ' μὴν τὸ ἐναντίον οὐ λέγεις ἐστί· τὰ μὲν γὰρ ἀόρατα οὐ βλέπομεν, τὰ δὲ ὁρατὰ βλέπομεν. Ὅποιους ἔσχες ὀφθαλμούς, τοιοῦτοί εἰσιν οἱ.

παρὰ τοῦ Χριστοῦ δεδομένοι· καθάπερ γὰρ οὗτοι τὰ μὲν ὁρώμενα ὁρῶσι, τὰ δὲ οὐχ ὁρώμενα οὐχ ὁρῶσιν, οὕτως ἐκεῖνοι τοῦναντίον· οὐδεῖς, τὰ ἀόρατα βλέπων, τὰ ὁρατὰ βλέπει· οὐδεῖς, τὰ ὁρώμενα βλέπων, τὰ ἀόρατα βλέπει. Ἡ οὐχὶ καὶ παρ' ἡμῖν τοῦτο γίνεται; Ὅταν γάρ, τὸν νοῦν συστρέψαντες, λογιζώμεθά τι τῶν ἀοράτων, μετέωροι τῶν ἐνεργειῶν ἡμῖν γίνονται αἱ ὄψεις. Καταφρονήσωμεν δόξης, γελᾶσθαι βουλώμεθα μᾶλλον ἢ ἐπαινεῖσθαι· ὁ μὲν γὰρ γελῶμενος οὐδὲν βλάπτεται, ὁ δὲ ἐπαινούμενος, μέγαλα. Μὴ μέγα φρονῶμεν ἐπὶ τοῖς ἐκφοβοῦσι τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὥς ἐπὶ τῶν παίδων τοῦτο πράττωμεν· οὐδὲ γάρ, εἴ τινα ἴδοιμεν ἐκφοβοῦντα παιδίᾳ, θαυμάζομεν τοῦτον· εἰ γάρ τις φοβεῖ, παιδίᾳ φοβεῖ· ἄνδρα γὰρ οὐκ ἂν δύναίτο φοβεῖν. Καὶ καθάπερ οἱ ἐκφοβοῦντες ἢ τὰς βλεφαρίδας ἔλκοντες ἄνω, ἢ ἄλλως τὸ πρόσωπον διαστρέφοντες τοῦτο ποιοῦσιν, ὑγιεινὸν δὲ ἔχοντες καὶ ἡμερον τὸ ὄμμα, οὐκ ἂν δύναίτο τοῦτο ποιῆσαι, οὕτω δὴ καὶ οὗτοι, τὸ διορατικὸν τῆς διανοίας διαστρέφοντες, τοῦτο ποιοῦσιν. Ὡστε ἡμερόν γε ἄνθρωπον καὶ κκλὸν τῇ ψυχῇ οὐδεῖς ἂν φοβηθείη, ἀλλ' αἰδοῦμεθα πάντες, τιμῶμεν, ἐντρεπούμεθα. Οὐχ ὁρᾶτε πῶς ὁ φοβερός καὶ μισητός ἐστι καὶ πᾶσιν ἡμῖν ἀπευκτός; Τί γάρ τῶν δυναμένων φοβεῖν μόνον οὐκ ἀποστρεφόμεθα; οὐχὶ θηρία, οὐχὶ φωνάς, οὐχὶ ὄψεις, οὐχὶ τόπους, οὐχὶ ἀέρα, οἶον τὸ σκότος;

§. ε'. Μὴ δὴ μέγα νομίζωμεν, εἰ ἄνθρωποι φοβοῦνται ἡμᾶς· πρῶτον μὲν γὰρ οὐδεῖς ἡμᾶς ἄνθρωπος πτοεῖται, δεύτερον τὸ καὶ πτοουμένους ἡμᾶς μὴ μέγα τοῦτο εἶναι. Μέγα ἀγαθὸν ἢ ἀρετὴ· καὶ ὅρα πῶς μέγα. Ἀθλία τὰ πράγματα νομίζοντες, δι' ὧν συνέστηκεν, αὐτὴν θαυμάζομεν καὶ μακαρίζομεν· τίς γάρ, οὐκ ἂν μακαρίσειε τὸν φιλόσοφον, καίτοι πενία, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἀθλία εἶναι δοκεῖ; Ὅταν οὖν διὰ τῶν ἀθλίων εἶναι δοκούντων λάμπῃ, ὅρα τὴν ὑπερβολήν. Μέγα φρονεῖς ἐπὶ δυναστείᾳ, ἄνθρωπε; Καὶ ποία δυναστεία, εἰπέ μοι, ἐχειροτονήθῃ; Παρὰ ἀνθρώπων ἐγένου δυνατός· ἐνδοθεν χειροτόνησον σεαυτόν. Ἀρχων γὰρ οὐχ ὁ καλούμενός ἐστιν, ἀλλ' ὁ ὢν. Ὡς περ γὰρ ἱατρὸν οὐκ ἂν ποιήσειε βασιλεὺς οὐδὲ ῥήτορα, οὕτως οὐδὲ ἄρχοντα· οὐ γάρ τὰ γράμματα ποιεῖ ἄρχοντα, οὐδὲ τὸ ὄνομα. Ἐπεὶ, εἰ βούλει, οἰκοδομεῖτω τις ἱατρεῖον, ἐχέτω καὶ μαθητάς, ἐχέτω καὶ ὄργανα καὶ φάρμακα, καὶ εἰσίστω πρὸς τοὺς κάμνοντας, ἄρα

ἄρκει ταῦτα ποιῆσαι ἱατρόν; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ δεῖ τῆς τέχνης, καὶ ταύτης ἄνευ οὐ μόνον ταῦτα οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ καὶ βλάπτει· τὸν γὰρ οὐκ ἱατρόν βέλτιον μηδὲ ἔχειν φάρμακα. Ὁ μὲν οὖν μὴ ἔχων οὔτε σώζει, οὔτε ἀπόλλυσιν, ὁ δὲ ἔχων ἀπόλλυσιν, οὐκ εἰδὼς ὅπως χρήσεται· ἐπειδὴ οὐκ ἐν τῇ φύσει τῶν φαρμάκων ἐστὶν ἡ σωτηρία μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ προσάγοντος· τούτου γὰρ μὴ ὄντος, πάντα διέφθαρται. Τοιοῦτος καὶ ὁ ἄρχων ἐστίν· ἔχει ὄργανα, τὴν φωνήν, τὸν θυμόν, τοὺς δημίους, τὰς ὑπερορίας, τὰς τιμὰς, τὰς δωρεάς, τοὺς ἐπαίνους· ἔχει καὶ φάρμακα, τοὺς νόμους· ἔχει καὶ κάμνοντας, τοὺς ἀνθρώπους· ἔχει ἐργαστήριον, τὸ δικαστήριον· ἔχει μαθητάς, τοὺς στρατιώτας· ἂν οὖν μὴ εἰδῇ τὴν ἐπιστήμην τὴν ἱατρικὴν, οὐδὲν τούτων ὄφελος. Ὁ δικαστὴς ἱατρός ψυχῶν ἐστίν, οὐχὶ σωμάτων· εἰ δὲ αὕτη ἡ σωμάτων τσαούτης δεῖται ἐπιμελείας, πολλῷ μᾶλλον ἢ τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ καὶ μείζων ψυχὴ σωμάτων. Οὐκ ἄρα τὸ ὄνομα ἔχειν ἄρχοντος ἄρχοντά ἐστιν εἶναι· ἐπεὶ καὶ ἄλλοι καλοῦνται μεγάλα ὀνόματα, (οἷον· Παῦλος, Πέτρος, Ἰάκωβος, Ἰωάννης,) ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῶν ὀνομάτων εἰσὶν ἅπερ καλοῦνται, καθάπερ οὐδὲ ἐγώ· ἀλλ' εἰμὶ τοῦ μακαρίου μὲν ἐκείνου ὁμώνυμος, οὐ μὴν συνώνυμος· οὐκ εἰμὶ Ἰωάννης, ἀλλὰ καλοῦμαι. Οὕτω κακεῖνοι οὐκ εἰσὶν ἄρχοντες, ἀλλὰ καλοῦνται. Εἰσὶ δὲ ἐκεῖνοι ἄρχοντες καὶ χωρὶς τούτων, ὥσπερ καὶ ἱατρός, καὶ μὴ χρῆται τῇ ἐπιστήμῃ, ἔχῃ δὲ αὐτὴν ἐν τῇ ψυχῇ, ἱατρός ἐστιν. Εἰσὶν ἄρχοντες ἑαυτῶν ἄρχοντες. Τρία γὰρ ταῦτά ἐστι ψυχῇ, οἰκία, πόλις, οἰκουμένη· καὶ ὁδῶ τὰ πράγματα προβαίνει. Δεῖ τοίνυν τὸν μέλλοντα ἐπιστήσεσθαι οἰκίας, καὶ καλῶς αὐτὴν οἰκοδομήσειν, πρότερον τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ ρυθμίζειν· οἰκία γὰρ αὐτοῦ ἐστίν· εἰ δὲ τὴν ἑαυτοῦ μὴ δύναιτο, ἔνθα μία ψυχὴ, ἔνθα κύριος αὐτός, ἔνθα αἰεὶ σύνεστιν ἑαυτῷ, πῶς τοὺς ἄλλους οἰκοδομήσει; Ὁ τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ ρυθμίσαι δυνάμενος, καὶ τὸ μὲν ποιῶν ἄρχειν, τὸ δὲ ἄρχεσθαι, οὗτος καὶ οἰκίαν δυνήσεται· ὁ δὲ οἰκίαν, καὶ πόλιν· ὁ δὲ πόλιν, καὶ οἰκουμένην. Εἰ δὲ ψυχὴν οὐκ ἂν δύναιτο, πῶς οἰκουμένην δυνήσεται; Ταῦτά μοι εἴρηται, ἵνα μὴ ὤμεν ἐπτοημένοι πρὸς ἀρχάς, ἵνα εἰδῶμεν τί ποτέ ἐστιν ἀρχή· τοῦτο γὰρ οὐκ ἀρχή, ἀλλὰ κατάγελως καὶ δουλεία, καὶ μυρία ἕτερα ἂν τις καλέσειεν. Εἰπέ μοι τί ἐστὶν ἄρχοντος ἴδιον; ἄρα οὐχὶ τὸ ὠφελεῖν τοὺς ἀρχομένους καὶ εὐεργετεῖν; Τί οὖν, ἂν τοῦτο μὴ

γένηται; πῶς ἐτέρους ὠφελήσει ὁ ἑαυτὸν μὴ ὠφελήσας; ὁ μυρίας ἔχων τυραννίδας ἐν τῇ ψυχῇ τῶν παθῶν πῶς τὰς ἐτέρων ἐκκόψει; Οὕτω καὶ τρυφή· οὐχ αὕτη ἐστὶ τρυφή, ἀλλ' ἐτέρα. Ὡσπερ γὰρ ἄρχων ἐδείχθη οὐχ οὗτος, ἀλλ' ἕτερος, οὕτω καὶ ὁ τρυφῶν ἕτερός ἐστι· δοκεῖ μὲν γὰρ εἶναι τρυφή τὸ τῆς ἡδονῆς ἀπολαύειν καὶ γαστριῶσθαι, οὐκ ἐστὶ δὲ τοῦτο, ἀλλὰ τὸυναντίον, τὸ ψυχὴν ἔχειν θαυμαστὴν καὶ ἐν ἡδονῇ εἶναι. Ἐστω γάρ τις ἐσθίων, πίνων, σπαταλῶν, ἐπειτα φροντίζετω καὶ ἀθυμείτω, μὴ δύναται οὗτος εἶναι ἐν τρυφῇ; Οὐκ ἄρα τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν τρυφή, ἀλλὰ τὸ ἐν ἡδονῇ εἶναι. Ἐστω τις ξηρὸν λαμβάνων ἄρτον, καὶ ἐμπιπλάσθω μετ' εὐφροσύνης, ἄρα τοῦτο ἡδονή; Οὐκοῦν καὶ τρυφή. Ἰδωμεν οὖν τίτι παραγίνεται αὕτη, τοῖς πλουτοῦσιν ἢ τοῖς μὴ πλουτοῦσιν; Οὔτε τούτοις ἀπλῶς, οὔτε ἐκείνοις, ἀλλὰ τοῖς οὕτω κατασκευάζουσι τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτῶν, ὥστε μὴ πολλὰς ἔχειν ἀθυμιῶν ὑποθέσεις. Καὶ ποτὶς ἐστὶν οὗτος ὁ βίος; ἴσως ἔρεῖ τις· ἐρῶ γὰρ κεχηνότας ἅπαντας καὶ βουλομένους ἀκοῦσαι τίς ἐστὶν ὁ βίος οὗτος, ὁ μὴ ἔχων ἀθυμίας. Οὐκοῦν ὁμολογείσθω παρ' ὧν πρῶτον ὅτι τοῦτο ἡδονή, τοῦτο τρυφή, ὅταν ἀθυμία μὴ ἐνοχλῇ, καὶ μὴ ἀπαιτῇ παρ' ἐμοῦ κρέας, καὶ οἶνον, καὶ καρυκεύματα, καὶ ἱμάτια σθηρικά, καὶ πληθὺς τραπέζης. Ἀλλ' ἂν δείξω τούτων χωρὶς παρόντα τὸν βίον τὸν τοιοῦτον, ταύτην τὴν ἡδονὴν ἀγάπησον, τοῦτον τὸν βίον· τὰ γὰρ πολλὰ ἐκ τοῦ μὴ λογίζεσθαι δεόντως παραγίνεται ἡμῖν τῶν λυπηρῶν. Τίς οὖν πλείονα λυπηθήσεται, ὁ μηδενὸς αὐτῶν φροντίζων, ἢ ὁ φροντίζων; ὁ φοβούμενος τὰς μεταβολάς, ἢ ὁ μὴ φοβούμενος; ὁ βασκανίαν, ὁ φθόνον, ὁ συκοφαντίας, ὁ ἐπιβουλάς, ὁ ἀπώλειαν δεδοικώς, ἢ ὁ τούτων ἐκτός; ὁ πλειόνων δεόμενος, ἢ ὁ μηδενός; ὁ μυρίους δουλεύων, ἢ ὁ μηδενί; ὁ μυρίων χρεῖαν ἔχων, ἢ ὁ ἐλεύθερος; ὁ ἓνα δισπότην δεδοικώς, ἢ ὁ μυρίους; Οὐκοῦν μείζων ἢ ἡδονὴ ἐνταῦθα. Ταύτην τοίνυν διώκωμεν, καὶ μὴ περὶ τὰ παρόντα ὦμεν ἐπτοημένοι, ἀλλὰ καταγελῶμεν πάσης τῆς τοῦ βίου φαντασίας, καὶ πανταχοῦ τῆς συμμετρίας ὦμεν, ἵνα δυνηθῶμεν ἄλυπον τὸν βίον τοῦτον διαγαγεῖν, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτοχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΓ'. 53.

(Κεφ. κς'. στίχ. 30.). — « Ἀνέστη δὲ ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁ ἡγεμὼν, ἡ τε Βερνίκη, καὶ οἱ συγκαθημένοι αὐτοῖς· καὶ ἀναχωρήσαντες ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες ὅτι οὐδὲν θανάτου ἄξιον ἢ δεσμῶν πράσσει ὁ ἄνθρωπος οὗτος. Ἀγρίππας δὲ τῷ Φήστῳ ἔφη· Ἀπολελύσθαι ἐδύνατο ὁ ἄνθρωπος οὗτος, εἰ μὴ ἐπεκέκλητο Καίσαρα. »

§. α'. "Ορα πῶς καὶ πάλιν ὑπὲρ αὐτοῦ ψηφίζονται, καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν « Μαίνῃ » (Πράξ. κς'. 24.) ἀφιᾶσιν αὐτὸν οὐ τοῦ θανάτου, ἀλλὰ καὶ τῶν δεσμῶν· καὶ τέλεον ἂν ἀφῆκαν, εἰ μὴ Καίσαρα ἐπεκέκλητο. Ἀλλὰ τοῦτο οἰκονομικῶς γέγονεν· οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ μετὰ δεσμῶν ἀπελθεῖν. Διὰ τοῦτο ἔλεγε· « Μέχρι δεσμῶν ὡς κακοῦργος » (Β'. Τιμόθ. β'. 9.). εἰ γὰρ ὁ Κύριος αὐτοῦ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη, πολλῶ μᾶλλον οὗτος· ἀλλ' ὥσπερ ἐκεῖνος οὐκ ἐκοινῶνησε τῆς δόξης, οὕτως οὐδὲ οὗτος. Τὸ γὰρ θαυμαστὸν τότε φαίνεται τὸ ἀναμειγμένον τούτοις μηδὲν παρ' αὐτῶν βλάπτεσθαι.

(Κεφ. κς'. στίχ. 1.) — « Ὡς δὲ ἐκρίθη τοῦ ἀποπλεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν Ἰταλίαν, παρεδίδουν τὸν τε Παῦλον καὶ τινὰς ἑτέρους δεσμώτας ἑκατοντάρχη, ὀνόματι Ἰουλίῳ, σπεύρας Σεβαστῆς. Ἐπιδάντες δὲ πλοίῳ Ἀδραμυττηνῶ, μέλλοντες πλεῖν τοὺς κατὰ τὴν Ἀσίαν τόπους, ἀνήχθημεν, ὄντος σὺν ἡμῖν Ἀριστάρχου Μακεδόνης Θεσσαλονικέως. Τῇ δὲ ἑτέρᾳ κατήχθημεν εἰς Σιδῶνα. » "Ορα μέχρι ποῦ συνέρχεται τῷ Παύλῳ καὶ Ἀρίσταρχος. Καλῶς καὶ χρησίμως πάρεστιν ὁ Ἀρίσταρχος, μέλλων ἅπαντα ἀπαγγέλλειν εἰς Μακεδονίαν. « Φιλανθρώπως τε ὁ Ἰούλιος τῷ Παύλῳ χρησάμενος, ἐπέτρεψε πρὸς τοὺς φίλους πορευθέντα ἐπιμελείας τυχεῖν. Κἀκεῖθεν ἀναχθέντες ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κύπρον διὰ τὸ τοὺς ἀνέμους εἶναι ἐναντίους. » « Ἐπέτρεψε, φησὶν, Ἰούλιος φιλανθρώπως τῷ Παύλῳ χρησάμενος. » Καλῶς ποιῶν τοῦτο ἐπιτρέπει, ὥστε ἐπιμελείας τυχεῖν ἀπελθόντα παρὰ τοὺς γνωρίμους· εἰκὸς γὰρ ἦν αὐτὸν ἀπὸ πολλῆς κακώσεως εἶναι τῶν δεσμῶν, τοῦ φόβου, τοῦ ἄγεσθαι καὶ φέρεσθαι. "Ορα πῶς οὐδὲ τοῦτο κρύπτει, ὅτι ἐβούλετο ἐπιμελείας τυχεῖν. Πάλιν πειρασμοί, πάλιν ἀνέμοι ἐναντίοι. "Ορα διὰ πάντων οὕτω τὸν βίον τῶν ἀγίων ὑφαινόμεναν

ἐξέφυγον τὸ δικαστήριον, καὶ περιπίπτουσι ναυαγίῳ καὶ χειμῶνι· ὁ καὶ δηλῶν, ἐπάγει· «Τὸ τε πέλαγος, τὸ κατὰ τὴν Κιλικίαν καὶ Παμφυλίαν, διαπλεύσαντες, κατήλθομεν εἰς Μύρα τῆς Λυκίας. Κάκει εὐρὼν ὁ ἑκατόνταρχος πλοῖον Ἀλεξανδρίνον πλέον εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀνεβίβασεν ἡμᾶς εἰς αὐτό.» «Εὐρὼν πλοῖον, φησίν, Ἀλεξανδρίνον.» Εἰκότως εὐρίσκεται, ὥστε κακέινους ἀπαγγεῖλαι εἰς τὴν Ἀσίαν τὰ κατὰ τὸν Παῦλον καὶ τούτους εἰς τὴν Λυκίαν. «Ὅρα τὸν Θεὸν οὐδὲν καινίζοντα, οὐδὲ μεταβάλλοντα, ἀλλὰ ἀριέντα αὐτὸν εἰς τοὺς ἀνέμους τοὺς ἀνεπιτηδεῖους πλεῖν. Ἀλλὰ καὶ οὕτω θαῦμα ἐργάζεται· ὥστε γὰρ ἀσφαλῶς πλεῖν, οὐκ ἀφῆκεν αὐτοὺς εἰς πέλαγος, ἀλλ' αἰεὶ παρὰ γῆν ἔπλεον. «Ἐν ἱκαναῖς δὲ ἡμέραις βραδυπλοοῦντες, καὶ μόλις γενόμενοι κατὰ τὴν Κνίδον, μὴ προσεῶντος ἡμᾶς τοῦ ἀνέμου, ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κρήτην κατὰ Σαλμώνην· μόλις τε παραλεγόμενοι αὐτήν, ἦλθομεν εἰς τόπον τινά, καλούμενον Καλοὺς λιμένας, ὃ ἐγγὺς ἦν πόλις Λασαία. Ἰκανοῦ δὲ χρόνου διαγενομένου, καὶ ὄντος ἤδη τοῦ πλοῦς ἐπισφαλοῦς διὰ τὸ καὶ τὴν νηστείαν ἤδη παρεληλυθέναι, παρήνει ὁ Παῦλος αὐτοῖς λέγων· «Ἄνδρες, θεωρῶ ὅτι μετὰ ὕδρεως καὶ πολλῆς ζημίας οὐ μόνον τοῦ φορτίου καὶ τοῦ πλοίου, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν μέλλειν ἔσσεσθαι τὸν πλοῦν. Ὁ δὲ ἑκατόνταρχος τῷ κυβερνήτῃ καὶ τῷ ναυκλήρῳ ἐπέθετο μᾶλλον, ἢ τοῖς ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγομένοις.» Τὴν νηστείαν ἐνταῦθα τῶν Ἰουδαίων λέγειν ἡγοῦμαι. Μετὰ γὰρ τὴν Πεντηκοστὴν ἐξῆλθον ἐκεῖθεν μετὰ πολὺν χρόνον, ὡς ἐν αὐτῷ σχεδὸν τῷ χειμῶνι παραγενέσθαι εἰς τὰ μέρη τῆς Κρήτης. Καὶ ταῦτο δὲ οὐ μικρὸν θαῦμα, τὸ διασωθῆναι δι' αὐτὸν καὶ ἐκείνους. «Ἄνδρες, θεωρῶ ὅτι μετὰ ὕδρεως καὶ πολλῆς ζημίας, φησίν, οὐ μόνον τοῦ φορτίου καὶ τοῦ πλοίου, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν μέλλειν ἔσσεσθαι τὸν πλοῦν.» Ὁ μὲν οὖν Παῦλος ἐκέλευσε μένειν, καὶ τὰ μέλλοντα προλέγει, ἐκεῖνοι δὲ ἐπειγόμενοι, καὶ ὑπὸ τοῦ τόπου κωλυόμενοι, ἤθελον εἰς Φοίνικα παραχειμάσαι.

§. β'. Καὶ σκόπει τὴν οἰκονομίαν· πρῶτον μὲν ἦραν τὸ σκάφος καὶ ἐξήρχοντο, ἔπειτα, ὡς ἐνέπεσεν ἄνεμος, ἐδίδουν τῷ φέροντι, καὶ μόλις ἐσώζοντο. «Ἀνευθέτου δὲ τοῦ λιμένος ὑπάρχοντος πρὸς παραχειμασίαν, οἱ πλείους ἔθεντο βουλὴν ἀναχθῆναι ἐκεῖ-

θεν, εἴ πως δύναιτο καταντήσαντες εἰς Φοῖνικα παραχειμάσαι, λιμένα τῆς Κρήτης, βλέποντα κατὰ Λίβα καὶ κατὰ Χῶρον. Ὑποπνεύσαντος δὲ Νότου, δόξαντες τῆς προθέσεως κρατηκέαι, ἄραντες ἄσσον παρελέγοντο τὴν Κρήτην. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἔβαλε κατ' αὐτὴν ἄνεμος τυφωνικός, ὁ καλούμενος Εὐροκλύδων· συναρπασθέντος δὲ τοῦ πλοίου, καὶ μὴ δυναμένου ἀντοφθαλμεῖν τῷ ἀνέμῳ, ἐπιδόντες ἐφερόμεθα. Νησίον δέ τι ὑποδραμόντες, καλούμενον Κλαύδην, μόλις ἰσχύσαμεν περικρατεῖς γενέσθαι τῆς σκάφης, ἣν ἄραντες, βοηθείαις ἐχρῶντο ὑποζωννύντες τὸ πλοῖον· φοβούμενοί τε μὴ εἰς τὴν σύρτιν ἐκπέσωσι, χαλάσαντες τὰ ἱστία, οὕτως ἐφέροντο. Σφοδρῶς δὲ χειμαζομένων ἡμῶν, τῇ ἐξῆς ἐκβολὴν ἐποιοῦντο· καὶ τῇ τρίτῃ αὐτόχειρες τὴν σκευὴν τοῦ πλοίου ἐρρίψαμεν. Μῆτε δὲ ἡλίου μῆτε ἄστρον ἐπαφαινομένων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας, χειμῶνός τε οὐκ ὀλίγου ἐπικειμένου, λοιπὸν περιγρεῖτο πᾶσα ἐλπίς τοῦ σώζεσθαι ἡμᾶς. Πολλῆς δὲ ἀσιτίας ὑπαρχούσης, τότε σταθεῖς ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ αὐτῶν εἶπεν. » Ὅρα· μετὰ τὸν τοσοῦτον χειμῶνα οὐκ ἐπεμβαίνων αὐτοῖς διαλέγεται, ἀλλὰ βουλόμενος κἂν εἰς τὸ μέλλον πιστευθῆναι. "Ὅθεν καὶ τὰ γεγεννημένα παραλαμβάνει εἰς μαρτυρίαν τῆς τῶν ῥηθησομένων ἀληθείας. Καὶ δύο προλέγει, ὅτι τε εἰς νῆσον ἐκπεσεῖν δεῖ, καὶ ὅτι τὸ μὲν πλοῖον ἀπολεῖται, οἱ δὲ ἐνόντες σωθήσονται, (ὅπερ οὐκ ἦν στοχασμοῦ, ἀλλὰ προφητείας,) καὶ ὅτι αὐτὸν Καίσαρι δεῖ παραστῆναι. Τὸ δὲ « κεχάρισταί σοι ὁ Θεὸς ἅπαντας, » ὅπερ εἶπεν, οὐκ ἀλαζονείας ἐστίν, ἀλλὰ βουλομένου προταγαγέσθαι τοὺς ἐμπλέοντας· οὐχ ἵνα γὰρ αὐτῷ χάριν ἔχωσιν, ἀλλ' ἵνα πείθωνται τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις, οὕτως εἶπε. Τὸ δὲ « κεχάρισταί σοι ὁ Θεός » τῷ Παύλῳ εἶρηται. Τοῦτο μονοουχὶ λέγων αὐτῷ· « Ἀξιοὶ μὲν εἰσιν ἀποθανεῖν, ἐπειδὴ παρήκουσαν· πλὴν εἰς τὴν χάριν τὴν σὴν τοῦτο γίνεται. » « Πολλῆς δέ, φησὶν, ἀσιτίας ὑπαρχούσης, τότε σταθεῖς ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ αὐτῶν εἶπεν· "Εδεῖ μὲν, ὦ ἄνδρες, πειθαρχήσαντάς μοι, μὴ ἀνάγεσθαι ἀπὸ τῆς Κρήτης, κερδῆσαί τε τὴν ὕδριν ταύτην καὶ τὴν ζημίαν. Καὶ τανῦν παραινῶ ὑμᾶς εὐθυμεῖν· ἀποβολὴ γὰρ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ὑμῶν, πλὴν τοῦ πλοίου. Παρίστη γάρ μοι ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, οὗ εἰμι, ὃ καὶ λατρεύω,

λέγων· Μὴ φοβοῦ, Παῦλε· Καίσαρί σε δεῖ παραστῆναι· καὶ ἰδοὺ κεχάρισται σοι ὁ Θεὸς πάντας τοὺς πλείοντας μετὰ σοῦ. Διὸ εὐθυμεῖτε, ἄνδρες· πιστεύω γὰρ τῷ Θεῷ ὅτι οὕτως ἔσται, καθ' ὃν τρόπον λελάληται μοι. Εἰς νῆσον δέ τινα δεῖ ἡμᾶς ἐκπεσεῖν. Ὡς δὲ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ νύξ ἐγένετο, διαφορομένων ἡμῶν ἐν τῷ Ἀδρία κατὰ μέσον τῆς νυκτὸς ὑπενόουν οἱ ναῦται προσάγειν τινὰ αὐτοῖς χώραν καὶ βολίσαντες εὗρον ὀργυιὰς εἴκοσι· βραχὺ δὲ διαστήσαντες, καὶ πάλιν βολίσαντες, εὗρον ὀργυιὰς δέκα πέντε· φοβούμενοί τε μή πως εἰς τραχεῖς τόπους ἐκπέσωσιν, ἐκ πρύμνης ρίψαντες ἀγκύρας τέσσαρας, ἤρχοντο ἡμέραν γενέσθαι. Τῶν δὲ ναυτῶν ζητούντων φυγεῖν ἐκ τοῦ πλοίου, καὶ χαλασάντων τὴν σκάφην εἰς τὴν θάλασσαν, προφάσει ὡς ἐκ πύρας μελλόντων ἀγκύρας ἐκτείνειν, εἶπεν ὁ Παῦλος τῷ ἑκατοντάρχῃ καὶ τοῖς στρατιώταις· Ἐὰν μὴ οὗτοι μείνωσιν ἐν τῷ πλοίῳ, ὑμεῖς σωθῆναι οὐ δύνασθε. Τότε οἱ στρατιῶται ἀπέκοψαν τὰ σχοινία τῆς σκάφης, καὶ εἶσαν αὐτὴν ἐκπεσεῖν. » Ἐνταῦθα δείκνυσιν ὅτι ἐμελλον οἱ ναῦται φεύγειν, ἀπιστοῦντες τῷ λεγομένῳ· ὁ δὲ ἑκατόνταρχος πιστεύει σὺν τοῖς στρατιώταις· διὸ καὶ φησιν· « Ἐὰν οὗτοι φύγωσιν, ὑμεῖς σωθῆναι οὐ δύνασθε, » οὐ διὰ τοῦτο εἰπών, ἀλλ' ἵνα κατὰσχῃ αὐτούς, καὶ ἡ προφητεία μὴ διαπέσῃ. Ὅρα καθάπερ ἐν ἐκκλησίᾳ παιδευομένους αὐτοὺς τοῦ Παύλου τὴν φιλοσοφίαν, οὗς καὶ ἐκ μέσων αὐτῶν σώζει τῶν κινδύνων. Καὶ οἰκονομικῶς ἀπιστεῖται ὁ Παῦλος, ἵνα μετὰ τὴν πείραν τῶν πραγμάτων πιστευθῇ· ὅπερ οὖν καὶ γέγονε. Καὶ παραινεῖ πάλιν μεταλαβεῖν τροφῆς, καὶ πείθονται· καὶ αὐτὸς πρῶτος μεταλαμβάνει, οὐ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ πείθων ὡς οὐδὲν ἔβλαψεν ὁ χειμῶν, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτῶν τὰς ψυχὰς καὶ ὠφέλησεν. « Ἀχρὶ δὲ οὐ ἐμελλεν ἡμέρα γίνεσθαι, παρεκάλει ὁ Παῦλος ἅπαντας μεταλαβεῖν τροφῆς, λέγων· Τεσσαρεσκαίδεκάτῃ σήμερον ἡμέραν προσδοκῶντες, ἄσιτοι διατελεῖτε, μηδὲν προσλαβόμενοι. Διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς μεταλαβεῖν τροφῆς· τοῦτο γὰρ πρὸς τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὑπάρχει· οὐδενὸς γὰρ ὑμῶν θρῖξ τῆς κεφαλῆς πεσεῖται. Εἰπὼν δὲ ταῦτα, καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαρίστησε τῷ Θεῷ ἐνώπιον πάντων, καὶ κλάσας ἥρξατο ἐσθίειν. Εὐθυμοὶ δὲ γενόμενοι πάντες, καὶ αὐτοὶ προσελάβοντο τροφῆς. Ἦμεν

δὲ ἐν τῷ πλοίῳ αἱ πᾶσαι ψυχαὶ διακόσαι ἐβδομήκοντα ἕξ. Κορεσθέντες δὲ τῆς τροφῆς, ἐκούφιζον τὸ πλοῖον, ἐκβαλλόμενοι τὸν σῖτον εἰς τὴν θάλασσαν. Ὅτε δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τὴν γῆν οὐκ ἐπεγίνωσκον· κόλπον δὲ τινα κατενόουν, ἔχοντα αἰγιαλόν, εἰς ὃν ἐβουλεύσαντο, εἰ δυνατόν, ἐξῶσαι τὸ πλοῖον. Καὶ τὰς ἀγκύρας περιελόντες εἶων εἰς τὴν θάλασσαν, ἅμα ἀνέντες τὰς ζευκτηρίας τῶν πηδαλίων· καὶ ἐπάραντες τὸν ἀρτέμονα τῇ πνεύσει κατεῖχον εἰς τὸν αἰγιαλόν. Περιπεσόντες δὲ εἰς τόπον διθάλασσον, ἐπώκειλαν τὴν ναῦν· καὶ ἡ μὲν πρῶρα ἐρείσασα ἔμεινεν ἀσάλευτος, ἡ δὲ πρύμνα ἐλύετο ὑπὸ τῆς βίας τῶν κυμάτων. »

§. γ'. Πάλιν πειράται ὁ διάβολος ἐμποδίσαι τῇ προφητείᾳ· καὶ ἐβουλεύοντό τινας ἀνελεῖν, ἀλλ' οὐκ εἶπεν ὁ ἐκατόνταρχος, ἵνα τὸν Παῦλον σώσῃ· οὕτως ἤδη ὑκλειωμένος ἦν αὐτῷ. « Τῶν δὲ στρατιωτῶν βουλὴ ἐγένετο, ἵνα τοὺς δεσμώτας ἀποκτείνωσι, μή τις ἐκκολυμβήσας διαφύγοι. Ὁ δὲ ἐκατόνταρχος, βουλόμενος διασῶσαι τὸν Παῦλον, ἐκώλυσε αὐτοὺς τοῦ βουλήματος, ἐκέλευσέ τε τοὺς δυναμένους κολυμβᾶν ἀπορρίψαντας πρῶτους ἐπὶ τὴν γῆν ἐξέειναι, καὶ τοὺς λοιπούς, οὓς μὲν ἐπὶ σανίσιν, οὓς δὲ ἐπὶ τινων τῶν ἀπὸ τοῦ πλοίου. Καὶ οὕτως ἐγένετο πάντας διασωθῆναι ἐπὶ τὴν γῆν. »

(Κεφ. κη'. στίχ. 1.) — « Καὶ διασωθέντες, τότε ἐπέγνωσαν ὅτι Μελίτη ἡ νῆσος καλεῖται. » Ὅρᾳς ὅσον γέγονεν ἀγαθὸν ἀπὸ τοῦ χειμῶνος; Οὐκ ἄρα ἐγκαταλείψεις ἦν ὁ χειμῶν. Καὶ πῶς, φησὶν, ἔφερον, ἅσιτοι ὄντες, καὶ μηδενὸς μεταλαβόμενοι; Ὁ φόβος κατεῖχεν αὐτοὺς καὶ οὐκ εἶα εἰς ἐπιθυμίαν τροφῆς ἐμπεσεῖν, μέλλοντας ὑπὲρ τῶν ἐσχάτων κινδυνεύειν. Τὸ μὲν οὖν γινόμενον ἀπὸ τοῦ καιροῦ ἐγένετο, τὸ δὲ θαῦμα μείζον, ὅτι ἐν καιρῷ τοιούτῳ ἐκ μέσων ἐσώθησαν τῶν κινδύνων αὐτός τε καὶ δι' αὐτὸν οἱ λοιποί. « Καὶ ἐπάραντες τὸν ἀρτέμονα, τῇ πνεύσει κατεῖχον εἰς τὸν αἰγιαλόν. » Τοῦτο εἶπε, τὴν βίαν δεῖξαι βουλόμενος, ἣν ὑπέμενον χειμαζόμενοι· πολλάκις γὰρ οὕχ οὕτω ποιοῦσι. Διὸ καὶ κατήγαγον τὴν θόδνην, τουτέστι τὰ ἱστία, (ὅταν γὰρ σφοδρὸς ἄνεμος ᾗ, τοῦτο γίνεται,) ἐγκόπτοντες τοῦ πνεύματος τὴν ῥύμην. Ταῦτα δὲ πάσχουσιν ἐν τῷ Ἀδρίᾳ, ἐνθα τὸ σῶζεσθαι χαλεπόν. Ἄ ἤμεν δὲ ἐν τῷ

πλοῖα αἱ πᾶσαι ψυχαὶ διακόσαι ἐβδομήκοντα ἕξ. » Καὶ πόθεν δηλονότι τοσοῦτοι ἦσαν οἱ συμπλέοντες; Εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ἐρωτᾶν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν πλέουσι, καὶ μαθεῖν πάντα. Οἱ δὲ οὐδενὸς μετέλαβον, ὅτι οὐκ ἦν αὐτοῖς φροντίς τροφῆς, ἅτε οὐ περὶ τῶν τυχόντων ὄντος τοῦ κινδύνου. Καὶ ὅρα πῶς οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ἡ παρολκή τοῦ πλοῦς γέγονε τῷ Παύλῳ, οὐδὲ ἄκαιρος ὁ πλοῦς, ἀλλὰ ποιεῖται αὐτὸν διδασκαλίας καιρόν. Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο, εἴ γε πάντες οὗτοι ἐπίστευσαν. Ἀλλ' ἰδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. α Ἰκανοῦ δὲ χρόνου διαγενομένου, καὶ ὄντος ἤδη ἐπισφαλοῦς τοῦ πλοῦς, παρήγει ὁ Παῦλος, λέγων αὐτοῖς. Ἀνδρες, θεωρῶ ὅτι μετὰ ὑβρεως καὶ ζημίας μέλλειν ἔσεσθαι τὸν πλοῦν. » Ὅρα τὸ ἄτυπον ἵνα μὴ δόξη προφητεύειν, ἀλλ' ὥς ἀπὸ στοχασμοῦ λέγειν, α θεωρῶ » φησὶν· οὐ γὰρ ἂν ἐδέξαντο, εὐθέως εἰ τοῦτο εἶπε. Πρότερον γοῦν προφητεύει, καὶ λέγει· α Ὁ Θεός, ὃ λατρεύω, » ἐνάγων αὐτούς. Πῶς οὖν οὐκ ἐγένετο μετὰ ζημίας ψυχῶν; Ἐγένετο ἂν, εἰ μὴ ὁ Θεὸς διέσωσεν. Ὅσον γὰρ κατὰ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἀπώλοντο ἂν· ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐκώλυσεν. α Ὁ δὲ ἑκατοντάρχης, φησί, τῷ κυβερνήτῃ μᾶλλον ἐπέιθετο ἢ τοῖς ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγομένοις. » Ἰνα δειχθῇ ὅτι οὐκ ἀπὸ στοχασμοῦ ταῦτα ἔλεγεν, ὁ κυβερνήτης τὰ ἐναντία λέγει, καὶ ταῦτα ἔμπειρος ὢν· οὕτως οὐκ ἀπὸ στοχασμοῦ ἦν τὰ λεγόμενα. α Ἀνευθέτου δὲ τοῦ λιμένος, φησί, ὑπάρχοντος. » Ὅρα καὶ ὁ τόπος διδάσκει μὴ ἀπὸ στοχασμοῦ εἶναι, ἀνευθέτου ὢν· μᾶλλον δὲ ἀπὸ στοχασμοῦ φαίνονται λέγοντες ἐκείνων οἱ πλείους, οἱ καὶ βουλευόνται ἀναχθῆναι ἐκεῖθεν· ἀλλ' οὐδὲν αὐτοῖς πλέον ἐκ τούτου γίνεται· περιπίπτουσι γὰρ κλύδωνι, καὶ ἐκβολὴν ὧν ἐπεφέροντο ποιοῦνται. Διὸ καὶ τοῦτο δηλῶν ἐπήγαγε· α Σφοδρῶς δὲ χειμαζομένων ἡμῶν, αὐτόχειρες τὴν σκευὴν τοῦ πλοίου ἐρρίψαμεν. » Ἰνα μὴ ἔχωσι μετὰ ταῦτα ἀπειθεῖν, ταῦτα συγχωρεῖται. Καὶ χαλεπὸς χειμὼν ἐγείρεται, καὶ πολὺ τὸ σκότος γίνεται. Εἶτα, ἵνα μὴ ἀπόλονται, καὶ ὁ σῆτος ῥίπτεται καὶ πάντα· τοῦτο γάρ ἐστι· α Τὴν σκευὴν τοῦ πλοίου ἐρρίψαμεν. » α Πολλῆς δὲ αἰτιίας ὑπαρχούσης, εἶπεν ὁ Παῦλος· Ἐδεῖ πειθαρχήσαντάς μοι κερδῆσαι τὴν ζημίαν. » Εἶδες πῶς οὐ μικρὰ πρὸς τὴν ἀκρόασιν συνεβάλετο καὶ ὁ χειμὼν καὶ τὸ σκότος; Καὶ ὅρα πῶς πείθεται ὁ ἑκατόνταρχος, ὥστε καὶ τὴν σκάφην ἀφεῖναι καὶ

ἀπολέσαι. Εἰ δὲ οἱ ναῦται οὐδέπω ἐπείσθησαν, ἀλλ' ὕστερον πείθονται, μὴ θαυμάσης· καὶ γὰρ τὸ γένος τὸ τούτων ἰταμόν πῶς ἐστι καὶ σκληρόν πρὸς τὸ πείθεσθαι. Σὺ δέ μοι σκόπει τὴν σύνεσιν καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Παύλου· οὐ γὰρ ἐπιτιμᾷ καὶ τραχύνεται, ἀλλ' ἡμέρως « οὕτως ἔδει » φησὶν· ἦδει γὰρ ὅτι οὐκ ἔστιν εὐπαράδεκτος ἐγκαλῶν τις ἐν συμφορᾷ, ἀλλά, ὅταν καὶ τὰ πλείονα παρατρέχη τῆς συμφορᾶς, τότε εὐπαράδεκτος γίνεται. Τότε τοίνυν ἐπιτίθεται, ὅτε πᾶσα ἡ ἐλπίς τοῦ σωθῆναι περιηρέθη· τότε καὶ τὰ χρηστὰ προλέγει. « Ὡς δὲ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ νύξ ἐγένετο, φησί, φοβούμενοι ἠύχοντο ἡμέραν γενέσθαι. » Ἰνα μὴ τις εἴπῃ ὅτι οὐδὲν γέγονε, τοῦτο ἐπήγαγε, δεικνὺς πάντα γεγονότα. Ὅτι δὲ γέγονε, καὶ ὁ φόβος μαρτυρεῖ· « ἠύχοντο γάρ, φησὶν, ἡμέραν γενέσθαι φοβούμενοι. » Καὶ ὁ τόπος χαλεπός, (κατὰ γὰρ τὸν Ἀδρίαν ταῦτα συμβαίνει,) καὶ ἡ αἰτία ἡ πολλή· « τεσσαρεσκαίδεκάτῃν γὰρ σήμερον ἡμέραν προσδοκῶντες, ἄσιτοι διατελεῖτε. » Ὡστε ἐξ ἀπάντων ἐν μέσῳ ἦσαν θανάτου· διὸ καὶ ἐπάγει· « Παρακαλῶ ὑμᾶς προσλαβεῖν τροφῆς· τοῦτο γὰρ πρὸς τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὑπάρχει· » τούτεστι, « μὴ ποτε λιμῷ διαρθάρητε, τροφῆς μεταλάβετε. » « Λαβὼν δὲ ἄρτον, φησὶν, εὐχαρίστησε τῷ Θεῷ. »

§. δ'. Ὅρα· τὸ εὐχαριστῆσαι αὐτὸν ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις οὐ μόνον αὐτοὺς ἐπέβρωσεν, ἀλλὰ καὶ εὐθύμους ποιεῖ. « Ἦμεν δέ, φησί, πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἐν τῷ πλοίῳ διακόσαι ἐβδομήκοντα ἕξ. » Περὶ τούτων ἔλεγεν· « Ἀποβολὴ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ὑμῶν. » Τοῦτο πεπληροφορημένης ψυχῆς, τὸ εἰπεῖν ὅτι σωθήσονται. « Κορεσθέντες δὲ τῆς τροφῆς, ἐκούφιζον τὰ πλοῖον, ἐκβαλλόμενοι τὸν σῆτον. » Ὅρᾳ; πρὸς τὸ λαβεῖν τροφήν πείθονται μόνον· ἀλλ' οὕτω λοιπὸν τὸ πᾶν ἐβρίψαν ἐπὶ τὸν Παῦλον, ὥς καὶ τὸν σῆτον ἐκβαλεῖν. Ὅρα αὐτοὺς καὶ τὰ ἀνθρώπινα ποιούντας, καὶ οὐ κωλύοντα τὸν Παῦλον. « Ὅτε δέ, φησὶν, ἡμέρα ἐγένετο, ἀνῆκαν τὰς ζευκτηρίας. » Διαλύεται τὸ πλοῖον ἐν ἡμέρᾳ, ἵνα μὴ τῷ φόβῳ διαλυθῶσιν, ἵνα ἴδῃς ἔργῳ τὴν προφητείαν. « Τῶν δὲ στρατιωτῶν βουλὴ ἐγένετο, ἵνα τοὺς δεσμώτας ἀποκτείνωσιν. » Ὅρᾳ ὅτι καὶ κατὰ τοῦτο τῷ Παύλῳ ἐχαρίσθησαν; διὰ γὰρ αὐτὸν οὐκ εἶσεν αὐτοὺς ἀναιρεθῆναι ὁ ἑκατόνταρχος. Οὕτω μοι δοκοῦσιν ὠμολογημένοι εἶναι κακοὶ ἐκείνοι, ὥστε ἐλέσθαι αὐτοὺς καὶ ἀνελεῖν· ἀλλ' αὐ-

δὲν πλέον γέγονε, τοῦ βουλήματος κωλυθέντος, ἀλλ' οἱ μὲν ἐξεκο-
λύμθησαν, οἱ δὲ ἐπὶ σανίδων ἐφέροντο, καὶ πάντες οὕτως ἐσώθησαν,
καὶ ἡ προφητεία τέλος ἐλάμβανεν, εἰ καὶ μὴ τῷ χρόνῳ σεμνή τις
οὔσα· οὐ γὰρ πρὸ πολλῶν ἐτῶν αὐτὴν προεῖπεν, ἀλλὰ τῇ φύσει τῶν
πραγμάτων ἐπόμενος· ἀνέλπιστα γὰρ ἦν πάντα, καὶ διὰ τῆς οἰ-
κείας σωτηρίας ἐμάνθανον τίς ὁ Παῦλος ἦν. Ἄλλ' εἴποι ἂν τις·
« Διὰ τί μὴ καὶ τὸ πλοῖον διέσωσεν ; » « Ἵνα μάθωσιν οἶον κίνδυνον
διέφυγον· ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης βοηθείας ἦν τὸ πᾶν, ἀλλὰ τῆς τοῦ
Θεοῦ χειρός, χωρὶς πλοίου σωζούσης. Ὡστε οἱ δίκαιοι, καὶ ἐν χει-
μῶνι ὥσι, καὶ ἐν θαλάσῃ, καὶ ἐν πελάγει, οὐδὲν πάσχουσι δεινόν,
ἀλλὰ καὶ ἐτέρους συνδιασώζουσιν. Εἰ πλοῖον κινδυνεύον, καὶ ναυάγιον
ὑπομένον, καὶ δεσμῶται διὰ Παῦλον ἐσώθησαν, ἐνόησον τί ἐστὶν
ἅγιον ἄνδρα εἶναι ἐν οἰκίᾳ· πολλοὶ γὰρ οἱ χειμῶνες καὶ ἡμῖν ἐφί-
στανται, καὶ πολλῷ τούτων χαλεπώτεροι, ἀλλὰ δύναται καὶ ἡμᾶς
χαρίσασθαι, μόνον ἐὰν πειθώμεθα τοῖς ἁγίοις, καθάπερ ἐκεῖνοι, ἂν
ποιῶμεν ἃ προστάττουσιν· οὐ γὰρ ἀπλῶς σώζονται, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ
πίστιν εἰσὴνέγκαν. Καὶ δέσμιος ἦ ὁ ἅγιος, τῶν λελυμένων μεῖζονα
ἐργάζεται. Καὶ σκόπει τοῦτο ἐνταῦθα γεγεννημένον. Ὁ λελυμένος
ἐκατόνταρχος αὐτοῦ ἐδεῖτο τοῦ δεδεμένου· ὁ ἐπιστήμων κυβερνήτης
τοῦ μὴ κυβερνήτου ἐχρηξε, μᾶλλον δὲ τοῦ ὄντως κυβερνήτου· οὐ γὰρ
τοιούτον ἐκυβέρνα σκάφος, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης τὴν Ἐκκλησίαν,
παρ' ἐκείνου μαθὼν, τοῦ καὶ θαλάσσης Δεσπότη, οὐκ ἀνθρωπίνῃ τέ-
χνῃ, ἀλλὰ πνευματικῇ σοφίᾳ. Ἐν τῷ σκάφει τούτῳ πολλὰ ναυά-
για, πολλὰ κύματα, πνεύματα πονηρίας· « Ἐξῴθεν μάχαι, ἐ-
σῴθεν φόβοι » (Β'. Κορινθ. ζ'. 5.)· ὥστε ὁ ὄντως κυβερνήτης
ἐκεῖνος ἦν. Ὅρα δὴ τὸν βίον ἡμῶν ἅπαντα πῶς τοιοῦτός ἐστι· ποτὲ
μὲν γὰρ φιλανθρωπίας ἀπολαύομεν, ποτὲ δὲ χειμῶνες, ποτὲ καὶ παρ'
οἰκείαν ἀβουλίαν, καὶ παρὰ τὸ ῥαθυμεῖν δὲ μυρίοις ἐμπίπτομεν κα-
κοῖς· μᾶλλον δὲ τοῦτο γίνεται, παρὰ τὸ μὴ ἀκοῦειν Παύλου, ὅταν
ἐπειγώμεθά που ἀπελθεῖν, ἐνθα μὴ κελεύει· συμπλεῖ γὰρ καὶ νῦν
ἡμῖν, ἀλλ' οὐ δεδεμένος, καθάπερ τότε· παραινεῖ καὶ νῦν, καὶ λέ-
γει τοῖς ἐν τῇ θαλάττῃ ταύτῃ· « Προσέχετε ἑαυτοῖς· εἰσε-
λεύσονται γὰρ μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς
ὑμᾶς » (Πράξ. κ'. 28. 29.), καὶ πάλιν· « Ἐν ὑστέροις και-
ροῖς ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί, καὶ ἔσονται οἱ ἄν-

θρωποι φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες. » (Β'. Τιμόθ. γ'. 1. 2.). Τοῦτο πάντων χαλεπώτερον τῶν πνευμάτων.

§. ε'. Μένωμεν οὖν ἐνθα κελεύει ἐπὶ τῆς πίστεως, ἐπὶ τοῦ λιμέ-
νος τοῦ ἀσφαλοῦς· αὐτοῦ μᾶλλον ἀκούωμεν, ἢ τοῦ κυβερνήτου τοῦ
ἐν ἡμῖν, τούτεστι τοῦ λογισμοῦ. Μὴ ἅπερ ἂν ὑποβάλλῃ οὗτος ποιῶ-
μεν, μὴ ἅπερ ὁ ναύκληρος, ἀλλὰ ἅπερ ἂν ὁ Παῦλος· μυρίους τοι-
ούτους διήλθε χειμῶνας. Μὴ τῇ πείρᾳ μανθάνωμεν, ἀλλὰ πρὸ τῆς
πείρας κερδάνωμεν καὶ ὕβριν καὶ ζημίαν. Ἄκουσον τί φησιν· « Οἱ
βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμόν. »
(Α'. Τιμόθ. ζ'. 9.). Πειθώμεθα τοίνυν αὐτῷ, ἐπεὶ καὶ ἐκεῖνοι μὴ
πεισθέντες ὁρᾷτε τί ἔπαθον. Καὶ πάλιν ἐτέρωθι λέγει τί ποιεῖ ναυά-
για. « Οἵτινες, φησὶν, ἐναυάγησαν περὶ τὴν πίστιν. »
(Αὐτόθ. α'. 19.). Σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστώθης. Πειθώ-
μεθα Παύλῳ· κἂν ἐν μέσῳ ὦμεν χειμῶνι, πάντως ἀπαλλαγησόμε-
θα τῶν κινδύνων, κἂν τεσσαρεσκαίδεκα ἡμέραις ἄσιτοι διαμένωμεν,
κἂν ἡ ἐλπὶς τῆς σωτηρίας ἐκπέσῃ, κἂν ἐν σκότῳ ὦμεν καὶ γνόφῳ,
πεισθέντες αὐτῷ, ἀπαλλαγησόμεθα τῶν κινδύνων. Πλοῖον εἶναι νομί-
ζωμεν τὴν οἰκουμένην πᾶσαν, κἂν τούτῳ τοὺς κακούργους καὶ μυ-
ρία ἔχοντας δεινά, τοὺς μὲν ἄρχοντας, τοὺς δὲ φύλακας, τοὺς δὲ
δικαίους, οἷος Παῦλος, τοὺς δὲ δεσμίους, ταῖς ἁμαρτίαις δεδεμένους·
ἂν μὲν οὖν Παύλῳ πειθώμεθα, οὐ δεδεμένοι ἀπολλύμεθα, ἀλλὰ καὶ
λυόμεθα· χαριεῖται καὶ ἡμᾶς αὐτῷ ὁ Θεός. Ἡ οὐκ οἶει δεσμόν εἶναι
χαλεπὸν τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰ πάθη; οὐ γὰρ δὴ χεῖρες μόνον εἰ-
σὶ δεδεμένοι, ἀλλ' ὁ πᾶς ἄνθρωπος. Εἰπέ γάρ μοι, ὅταν τις χρήμα-
τα πολλὰ κεκτημένος μὴ ἀναλίσκῃ μηδὲ δαπανᾷ, ἀλλὰ κατέχῃ,
οὐχὶ παντὸς δεσμίου χαλεπώτερον τῇ φειδωλίᾳ δεσμεῖται δεσμῷ
ἄρραγεῖ; Τί δαί, ὅταν τις εἰμαρμένη ἑαυτὸν ὑποβάλλῃ, οὐχὶ πάλιν
ἄλλοις οὗτος δεσμοῖς δεδεταί; Τί δαί, ὅταν παρατηρήσῃς; τί δαί,
ὅταν συμβόλοις; οὐχὶ παντὸς δεσμοῦ ταῦτα χαλεπώτερα; τί δαί,
ὅταν ἐπιθυμίᾳ ἀλόγῳ καὶ ἔρωτι; Τίς διαβρῆξει τούτους ὑμῖν τοὺς
δεσμούς; Τοῦ Θεοῦ χρεῖα ὥστε λυθῆναι. Καὶ ἐν μὲν τούτων ἄρκει
κίνδυνον ἐμπροΐσαι, ὅταν δὲ καὶ δεσμά καὶ χειμῶν, ἐννόησον ὅσον
τὸ τῶν κινδύνων· τί γὰρ οὐχ ἱκανὸν διαφθεῖραι; οὐχ ὁ λιμός, ὁ χει-
μών, ἡ κακία τῶν ἐμπλεόντων, τὸ τοῦ καιροῦ ἀνεπιτήδειον; Ἀλλὰ
πρὸς ταῦτα πάντα ἔστι ἡ λαμπρότης Παύλου. Οὕτω δὴ καὶ νῦν

κατέχωμεν παρ' ἑαυτοῖς τοὺς ἁγίους, καὶ οὐκ ἔσται χειμῶν· μᾶλλον δέ, κἂν ἢ χειμῶν, ἔσται εὐδία καὶ γαλήνη πολλή, καὶ ἀπαλλαγὴ τῶν κινδύνων· ἐπειδὴ τὸν ἅγιον εἶχε φίλον ἢ χήρα ἐκείνη, καὶ ὁ θάνατος ἐλύθη τοῦ παιδίου, καὶ τὸν παῖδα πάλιν ζῶντα ἀπελάμβανεν. Ἐνθα πόδες ἁγίων ἐπιδαίνουσιν, οὐδὲν ἔσται λυπηρόν· κἂν γένηται, πρὸς δοκιμὴν καὶ πρὸς μείζονα δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ἐθισον τὸ ἔδαφος τῆς οἰκίας ὑπὸ τοιοῦτων πατεῖσθαι ποδῶν, καὶ οὐ πατήσῃ δαίμων ἐκεῖ. Καὶ μάλα εἰκότως· ὥσπερ γάρ, ἐνθα ἂν εὐωδία ἦ, οὐχ ἔξει χώραν δυσωδία, οὕτω καί, ἐνθα μύρον ἐστὶ τὸ ἅγιον, ἀποπνίγεται δαίμων, εὐφραίνει τοὺς συνόντας, διαχέει ψυχὴν, ἀνίησιν. Ἐνθα ἄκανθαι, ἐκεῖ θηρία· ἐνθα φιλοξενία, οὐκ εἰσὶν ἄκανθαι· ἡ γὰρ ἐλεημοσύνη εἰσελθοῦσα παντὸς δρεπάνου τομώτερον ἀναίρει τὰς ἀκάνθας, παντὸς πυρὸς σφοδρότερον. Μὴ φοβηθῆς· αἰδεῖται τὰ ἔχνη τῶν ἁγίων, καθάπερ λέοντας ἀλώπεκες· « δίκαιος γάρ, φησὶν, ὡς λέων πέποιθεν. » (Παροιμ. κη'. 1.). Εἰσαγάγωμεν τούτους τοὺς λέοντας εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ πάντα φυγαδεύεται τὰ θηρία, οὐ βοώντων αὐτῶν μεγάλα, ἀλλ' ἀπλῶς φθεγγομένων· οὐ γὰρ βρυχηθὸς λέοντος οὕτω φυγαδεύει τὰ θηρία, ὡς εὐχὴ δικαίου φυγαδεύει δαίμονας· ἂν φθέγγηται μόνον, κατεπτήχασι. Καὶ ποῦ νῦν τοιοῦτοι, φησὶν, εἰσί; Πανταχοῦ, ἂν πιστεύωμεν ἡμεῖς, ἂν ζητῶμεν, ἂν περιεργαζώμεθα. Ποῦ ἐζήτησας; εἰπέ μοι· πότε τοῦτο ἔργον ἔσχες; πότε πρᾶγμα τοῦτο ἔθου; Εἰ δὲ οὐ ζητεῖς, μὴ θαυμάσης ὅτι οὐχ εὐρίσκεις· « ὁ γὰρ ζητῶν εὐρίσκει » (Ματθ. ζ'. 8.), οὐχ ὁ μὴ ζητῶν. Ἀκουσον τοὺς ἐν ταῖς ἐρημίαις ὄντας· ἀπάγαγε χρυσίον καὶ ἀργύριον· πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης εἰσί. Κἂν μὴ ἐν τῇ οἰκίᾳ δέξῃ, ἄπελθε σὺ πρὸς αὐτόν, συγγένου τῷ ἀνδρί, πρὸς τὸ οἶκημα γένου τὸ ἐκείνου, ἵνα δυνηθῇς ἐπιτυχεῖν, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ εὐλογίας ἀπολαῦσαι· μεγάλη γὰρ ἡ παρὰ τῶν ἁγίων εὐλογία, ἥς ἐπιτυχάνειν σπουδάζωμεν, ἵνα διὰ τῶν εὐχῶν τούτων βοηθούμενοι τῆς παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνδυναμοῦντος Θεοῦ φιλανθρωπίας ἀπολαύσωμεν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΔ'. 54.

(Κεφ. κη'. στίχ. 2.) — «Οἱ δὲ βάρβαροι παρεῖχον οὐ τὴν τυχοῦσαν φιλάνθρωπίαν ἡμῖν· ἀνάψαντες γὰρ πυράν, προσελάθοντο πάντας ἡμᾶς διὰ τὸν ὑπὸν τὸν ἐφεστῶτα καὶ διὰ τὸ ψῦχος. Συστρέψαντος δὲ τοῦ Παύλου φρυγάνων πλῆθος, καὶ ἐπιθέντος ἐπὶ τὴν πυράν, ἔχιδνα, ἐκ τῆς θερμῆς διεξελθοῦσα, καθήψατο τῆς χειρὸς αὐτοῦ. »

§. α'. Πῶς παρεῖχον τὴν φιλάνθρωπίαν οἱ βάρβαροι, ἐρμηνεύει· «ἀνάψαντες γάρ, φησί, πυράν, προσελάθοντο πάντας ἡμᾶς. » Ἐπεὶ οὐδὲν ὄφελος ἀλλαχόθεν τῆς σωτηρίας ἦν, τοῦ χειμῶνος μέλλοντος αὐτοὺς διαφθεῖρειν, ἀνάπτουσι τὴν πυράν. Εἶτα ὁ Παῦλος λαβὼν φρύγανα ἐπιτίθει ἐπὶ τὴν πυράν· ὃ καὶ δηλῶν ἐπάγει, λέγων· «Συστρέψαντος δὲ τοῦ Παύλου φρυγάνων πλῆθος. » Ὅρα αὐτὸν ἐνεργοῦντα, καὶ οὐδαμοῦ θαυματουργοῦντα ἀπλῶς, ἀλλ' ἀπὸ χρείας· καὶ ἐν τῷ χειμῶνι γὰρ αἰτίας οὔσης προεφήτευσεν, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς, καὶ ἐνταῦθα πάλιν φρύγανα συλλέγει καὶ ἐπιτίθησιν. Ὅρα οὐδὲν τετυφωμένον ποιοῦντα οὐδὲ περιττόν, ἀλλ' ὥστε διασωθῆναι αὐτούς, καὶ θερμῆς τινὸς ἀπολαῦσαι. Εἶτα ἔχιδνα, ἐκ τῆς θερμῆς ἐξελθοῦσα, τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἄπτεται· καὶ ὅτι ἤψατο, δηλὸν ποιεῖ τοῦτο ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς, λέγων· «Ὡς δὲ εἶδον οἱ βάρβαροι τὸ θηρίον κρεμάμενον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· Πάντως φονεὺς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὃν, διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης, ἡ δίκη ζῆν οὐκ εἶασε. » Καλῶς καὶ τοῦτο συνεχωρήθη, ὥστε καὶ ἰδεῖν αὐτοὺς καὶ φθέγασθαι ταῦτα, ἵνα, ὅταν γένηται, μὴ ἀπιστῇται τὸ θαῦμα. Ὅρα τὴν φυσικὴν κρίσιν διηρθρωμένην καὶ παρὰ βαρβάροις, καὶ αἰδισίμως αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους λέγοντας, καὶ μηδὲ καταγινώσκοντας ἀπλῶς. Οὕτω καὶ οὗτοι πρότερον βλέπουσιν, ἵνα μᾶλλον θαυμάσωσιν. «Ὁ μὲν οὖν, ἀποτιναζόμενος τὸ θηρίον εἰς τὸ πῦρ, ἔπαθεν οὐδὲν κακόν, οἱ δὲ προσεδόκων αὐτὸν μέλλειν πίμπρασθαι, ἢ καταπίπτειν ἄφω νεκρόν. Ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτῶν προσδοκῶντων καὶ θεωρούντων μηδὲν ἄτοπον εἰς αὐτὸν γινόμενον, μεταβαλλόμενοι ἔλεγον θεὸν αὐτὸν εἶναι. » Οἱ ἐνόμιζον αὐτὸν πίμπρασθαι, τουτέστι διαφρῆγνυσθαι, οὗτοι, θασάμενοι ὅτι οὐδὲν κακὸν ἔπαθε, λέγουσιν ὅτι θεὸς ἐστὶ. Πάλιν ἄλλη τούτων ὑπερβολὴ τιμῆς, ὥστε καὶ τῶν ὀχλῶν τῶν ἐν Λυ-

καονία. « Ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον χωρία ὑπῆρχε τῷ πρώτῳ τῆς νήσου, ὀνόματι Ποπλίῳ, ὃς ἀναδεξάμενος ἡμᾶς τρεῖς ἡμέρας φιλοφρόνως ἐξένισεν. » Ἴδου πάλιν ἄλλος φιλόξενος, ὁ Πόπλιος, καὶ πλούσιος καὶ εὐπορώτατος. Οὗτος, οὐδὲν ἰδὼν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς συμφορᾶς μόνης ἐλεήσας αὐτούς, ὑπεδέξατο καὶ ἐθεράπευσεν. « Ἐγένετο δὲ τὸν πατέρα τοῦ Ποπλίου, πυρετοῖς καὶ δυσεντερίᾳ συνεχόμενον, κατακεῖσθαι πρὸς ὃν ὁ Παῦλος, εἰσελθὼν καὶ προσευξάμενος, ἐπιθείς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἰάσατο αὐτόν. » Ὡστε ἄξιός ἦν τοῦ παθεῖν καλῶς· διὸ καί, ἀμοιβὴν αὐτῷ ἀποδιδούς τῆς ἀποδοχῆς, ἰάσατο αὐτόν. « Τούτου δὲ γενομένου, καὶ οἱ λοιποί, οἱ ἔχοντες ἀσθενεῖς ἐν τῇ νήσῳ, προσήρχοντο καὶ ἑθεραπεύοντο· οἱ καὶ πολλαῖς τιμαῖς ἐτίμησαν ἡμᾶς, καὶ ἀναγομμένοις ἐπέθεντο τὰ πρὸς τὴν χρείαν. » τούτεστι, « καὶ ἡμῖν ἔδωκαν ἀναγομμένοις τὰ πρὸς τὴν χρείαν καὶ τοῖς ἄλλοις. » Ὅρα αὐτοὺς οὐδὲ τοῦ χειμῶνος ἀπαλλαγέντας μένοντας ἀτημελήτους, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποδοχὴν φιλότιμον γενομένην δι' αὐτόν· τρεῖς γὰρ μῆνας ἦσαν ἐκεῖ τρεφόμενοι πάντες. Καὶ ὅτι τοσοῦτον χρόνον ἐποίησαν, ἄκουε πῶς τοῦτο ἐρμηνεύων ἐπάγει· « Μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας ἀνήχθημεν ἐν πλοίῳ παρκαχεχειμακότεν ἐν τῇ νήσῳ Ἀλεξανδρίνῳ, παρασήμῳ Διοσκούροις. Καὶ καταχθέντες εἰς Συρακούσας, ἐπεμείναμεν ἡμέρας τρεῖς. Ὅθεν περιελθόντες κατηντήσαμεν εἰς Ῥήγιον, καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν ἐπιγενομένου νότου δευτεραῖοι ἤλθομεν εἰς Ποτιόλους· οὐ εὐρόντες ἀδελφούς, παρεκλήθημεν ἐπ' αὐτοῖς ἐπιμεῖναι ἡμέρας ἑπτὰ· καὶ οὕτως εἰς τὴν Ῥώμην ἤλθομεν. Κάκειθεν οἱ ἀδελφοί, ἀκούσαντες τὰ περὶ ἡμῶν, ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν ἡμῖν ἄχρις Ἀππίου Φόρου, καὶ τριῶν Ταβερνῶν· οὓς ἰδὼν ὁ Παῦλος, εὐχαριστήσας τῷ Θεῷ, ἔλαβε θάρσος. » Ὅρα διὰ Παῦλον πάντα γινόμενα ταῦτα, ὥστε πιστεῦσαι τοὺς δεσμώτας, τοὺς στρατιώτας, τὸν ἐκατόνταρχον· εἰ γὰρ αὐτολίθινοι ἦσαν, καὶ δι' ὧν συμβουλευσάντος ἤκουσαν, καὶ δι' ὧν προειπόντος, καὶ δι' ὧν θαυματοουργήσαντος, καὶ δι' ὧν θρέψαντος ἀπέλαυσαν, μεγάλη ἂν ἐφαντάσθησαν περὶ αὐτοῦ. Ὅρα, ἔταν ὀρθὴ κρίσις ἤ, καὶ μὴ προκατειλημμένη πάθει τινί, πῶς εὐθέως λαμβάνει τὰς κρίσεις τὰς ὀρθὰς καὶ τὰς ψήφους διεγνωσμένας. Ἡδὲ καὶ τῆς Σικελίας τὸ κήρυγμα ἤψατο· οὕτω διέδραμε καὶ ἐν Πο-

τιόλοις, ἔνθα καὶ ἀδελφούς τινας εὐρόντες ἐπιμένουσι παρ' αὐτοῖς. Εἶτα καὶ ἄλλοι κατὰ φήμην αὐτοῖς ἀπαντῶσι· τοσαύτη ἦν ἡ προθυμία τῶν ἀδελφῶν, ὅτι οὐκ ἐθορύβησεν αὐτοὺς τὸ ἐν δεσμοῖς εἶναι τὸν Παῦλον, ἀλλ' ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν. "Ὅρα δέ μοι αὐτὸν καὶ ἀνθρωπινόν τι παθόντα· « θάρσος γάρ, φησὶν, ἔλαβεν, ἰδὼν τοὺς ἀδελφούς. » Καίτοι τοσαῦτα σημεῖα ἐργασάμενος, ἀλλ' ὅμως ἔλαβε καὶ ἀπὸ τῆς ὀψευς προσθήκην. Ἀπὸ τούτου μαθηάνομεν ὅτι ἀνθρωπίνως καὶ παρεκαλεῖτο, καὶ τούναντίον. « Ὅτε δὲ ἦλθομεν εἰς Ῥώμην, ἐπεστράπη τῷ Παύλῳ μένειν καθ' ἑαυτὸν σὺν τῷ φυλάσσοντι αὐτὸν στρατιώτῃ. » Ὁρᾷς; συνεχωρήθη αὐτῷ καθ' ἑαυτὸν μένειν. Οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο τεκμήριον τοῦ πάνυ θαυμασθῆναι αὐτόν· οὐ γὰρ δὴ μετὰ τῶν ἄλλων ἡρίθμουν αὐτόν. « Ἐγένετο δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας συγκαλέσασθαι τὸν Πκῦλον τοὺς ὄντας τῶν Ἰουδαίων πρῶτους. » Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐκάλεσε τοὺς πρῶτους τῶν Ἰουδαίων, ὥστε μὴ προληφθῆναι αὐτῶν τὰς ἀκοάς. Καὶ τί κοινὸν πρὸς ἐκείνους εἶχεν; οὐ γὰρ ἂν αὐτοὶ ἐμελλον κατηγορήσειν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅμως οὐ τούτου ἐφρόντιζεν, ἀλλὰ τοῦτο διδάξαι καὶ μὴ προστῆναι αὐτοῖς τὰ λεγόμενα.

§. β'. Οἱ μὲν οὖν Ἰουδαῖοι, τοσαῦτα ὀρῶντες θαύματα, ἐδίωκον, ἤλαυνον· οἱ δὲ βάρβαροι, οὐδὲν θεασάμενοι, ἀπὸ μόνης τῆς συμφορᾶς φιλάνθρωποι ἦσαν. « Πάντως, φησί, φονεύς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος οὗτος. » Οὐχ ἀπλῶς ἀποφαινόνται, ἀλλὰ « πάντως » φασί· τουτέστιν, ὡς ἐνεστὶν ἰδεῖν. « Καὶ ἡ δίκη, φησί, ζῆν οὐκ εἴασεν αὐτόν. » Ἄρα καὶ τὸν περὶ προνοίας λόγον εἶχον, καὶ πολλῶ τῶν φολοσόφων οὗτοι οἱ βάρβαροι φιλοσοφώτεροι ἐτύγχανον· αὐτοὶ μὲν γὰρ οὐκ ἀφῆσσι προνοίας ἀπολαύειν τὰ ὑπὸ σελήνην, οἱ δὲ πανταχοῦ νομίζουσι παρεῖναι τὸν Θεόν, καὶ ὅτι, καὶ πολλὰ τις διαφύγη, οὐ διαφεύζεται εἰς τέλος. Καὶ ὅρα πῶς οὐκ ἐπιτίθενται διόλου, ἀλλ' αἰδοῦνται τέως διὰ τὴν συμφοράν· οὐδὲ ἐκπομπεύουσιν, ἀλλὰ πρὸς ἀλλήλους λέγουσι· τὰ γὰρ δεσμὰ τοῦτο ἐδίδασκεν ὑποπτεύειν· καίτοι δεσμῶται ἦσαν. Αἰσχυνέσθωσαν οἱ λέγοντες· « Μὴ εὖ ποιεὶ τοὺς ἐν ταῖς φυλακαῖς. » αἰσχυνθῶμεν τοὺς βαρβάρους· οὐ γὰρ ᾔδесαν τίνες ἦσαν ἐκεῖνοι, ἀλλ' ἀπὸ τῆς συμφορᾶς τέως ὅτι ἄνθρωποι ἦσαν ἐμάνθανον· διὸ καὶ φιλανθρωπίας ἡξίωσαν αὐτούς. « Ἐπὶ πολὺ δέ, φησί, προσδοκῶντων αὐτῶν » τουτέστιν, « ὡς πολὺν χρόνον ἀνέμενον ἀποθανεῖσθαι. »

Ὁ δὲ τό τε θηρίον ἐξετίναζεν εἰς τὸ πῦρ, καὶ τὴν χεῖρα ἐδείξε πα-
 θοῦσαν μηδέν. Τοῦτο ἰδόντες, καὶ ἐξεπλάγησαν καὶ ἐθαύμασαν. Οὐκ
 ἐγένετο δὲ τὸ σημεῖον εὐθύς, ἀλλὰ τῷ χρόνῳ ἐνδιέτριψαν οἱ ἄνθρω-
 ποι, ὥστε μὴ δόξαι φαντασίας εἶναι· οὕτως οὐκ ἦν ἀπάτη, οὐκ ἦν
 συναρπαγή. « Ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ὑπῆρχε χωρία
 τῷ πρώτῳ τῆς νήσου, ὀνόματι Ποπλίῳ· ὃς ἀναδεξάμενος ἡμᾶς
 φιλοφρόνως ἐξένισε. » Καλῶς οὕτως εἶπε· φιλοφροσύνης γὰρ μεγά-
 λης διακοσίας ἐβδομήκοντα τὸ ξενίσαι ψυχάς. Ἐνόησον τῆς φιλο-
 ξενίας ὅσον τὸ κέρδος· οὐχ ὡς ἀνάγκης οὔσης οὐδὲ ὡς ἄκων, ἀλλ' ὡς
 κέρδος τιθέμενος, τρεῖς ἡμέρας ἐξένισεν αὐτούς. Διὸ καὶ ἀμοιβὴν τῆς
 τοιαύτης φιλοξενίας εἰκότως λαμβάνει, καὶ πολλῶ μείζονα ἢ ἔδωκε·
 τὸν γὰρ πατέρα αὐτοῦ θεραπεύει, ὑπὸ δυσεντερίας κακῶς πάσχοντα·
 οὐ μόνον δὲ αὐτόν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἔχοντας ἀσθενείας τῶν αὐτῶν
 ἀξιοῖ· ὃν καὶ ἀμειβόμενοι, τιμαῖς αὐτὸν καὶ χορηγίαις δωροῦνται.
 Τοῦτο δὲ δῆλον ποιῶν, ἐπάγει· « Οἱ καὶ πολλαῖς τιμαῖς ἐτίμησαν
 ἡμᾶς, καὶ ἀναγομένοις ἐπέθεντο τὰ πρὸς τὴν χρείαν. » Οὐχί
 μισθὸν ἔλαβε, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ τὸ γεγραμμένον πληροῦται· « Ἀξιος
 ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστίν. » (Ματ. ι'. 10.). Οἱ δὲ
 οὕτως αὐτοὺς ὑποδεξάμενοι εὐδηλον ὅτι καὶ τὸν λόγον ἐδέξαντο τοῦ
 κηρύγματος· οὐ γὰρ ἐν τριμήνῳ τοσαῦτα διελέχθη, μὴ σφόδρα αὐτῶν
 πιστευσάντων καὶ καρποὺς ἐπιδειξαμένων· ὥστε ἀπὸ τούτου τεκμή-
 ριον μέγα τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἐστίν ἰδεῖν. « Καὶ ἀνή-
 χθημεν, φησὶν, ἐν πλοίῳ Ἀλεξανδρίνῳ παρακεχειρακότι ἐν τῇ
 νήσῳ, πικρασήμῳ Διοσκυρίοις. » Ἴσως τοῦτο ἦν γεγραμμένον ἐν
 αὐτῷ· οὕτως ἦσαν κατειδωλοι. Ὅρα ἐνδιατρίβοντας, καὶ πάλιν
 σπεύδοντας. « Τῷ δὲ Πύλῳ ἐπετράπη μένειν καθ' ἑαυτόν. »
 Λοιπὸν αἰδέσιμος οὕτως ἦν ὁ Παῦλος, ὡς καὶ συγχωρεῖσθαι καθ'
 ἑαυτόν εἶναι. Καὶ ξένον οὐδέν· εἰ γὰρ καὶ πρὸ τούτου φιλανθρώπως
 ἐχρήσαντο αὐτῷ, πολλῶ μᾶλλον νῦν. « Καὶ ἐπιγενομένου, φησί,
 Νότου, δευτεραῖοι ἤλθομεν εἰς Ποτιόλους, οὗ εὐρόντες ἀδελ-
 φούς, πικρεκλήθημεν ἐπ' αὐτοῖς ἐπιμεῖναι ἡμέρας ἐπτά· καὶ
 οὕτως εἰς τὴν Ῥώμην ἤλθομεν. Κἀκεῖθεν οἱ ἀδελφοί, ἀκού-
 σαντες τὰ περὶ ἡμῶν, ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν ἡμῖν ἄχρις Ἀπ-
 πίου Φόρου καὶ τριῶν Ταβερνῶν. » Ὅτι φοβηθέντες τὸν κίνδυ-
 νον ἐξῆλθον, καὶ ταῦτα ἱκανὰ ἐκείνους πιστώσασθαι. Ὅρα πῶς

οὐδαμοῦ πόλει παρέβαλον ἐν τοσούτῳ πλῶ, ἀλλὰ νήσῳ, καὶ τὸν χειμῶνα ὁλόκληρον διήγαγον πλέοντες, ἐκείνων ρυθμιζομένων εἰς τὴν πίστιν τῶν συμπλευσάντων, λέγω. « Ἐπετράπη, φησί, μένειν καθ' ἑαυτὸν σὺν τῷ φυλάσσουντι αὐτὸν στρατιώτῃ. » Μάλα εἰκότως, ὥστε μὴ ἐξεῖναι μηδὲ ἐκεῖ ἐπιβουλὴν τινα αὐτὸν ὑποστῆναι· οὐ γὰρ ἐνὴν στασιάζαι λοιπόν. "Ωστε οὐκ ἐκείνον ἐφύλασσαν, ἀλλ' ὥστε μὴ γενέσθαι τι τῶν ἀηδῶν· οὐ γὰρ ἐξῆν λοιπόν, καὶ πόλεως οὐσης τοσαύτης, καὶ « βασιλέως ὄντος, καὶ ἐφέσεως οὐσης, γενέσθαι τι παρὰ τὴν ἀκολουθίαν. Οὕτως αἰ διὰ τῶν δοκούντων εἶναι καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν πάντα γίνεται· φύλαξ γὰρ ἦν τοῦ Παύλου. Καὶ συγκαλέσας τοὺς πρώτους τῶν Ἰουδαίων, διαλέγεται αὐτοῖς· οἱ καὶ ἀντιλέγοντες ἀναχωροῦσι, καὶ ὑβρίζονται παρ' αὐτοῦ, καὶ οὐδὲν τολμῶσιν εἰπεῖν· οὐ γὰρ τῇ ἐξουσίᾳ αὐτῶν ἐπετρέπετο λοιπὸν τὰ κατ' αὐτόν. Τὸ γὰρ θαυμαστὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι οὐ διὰ τῶν δοκούντων εἶναι πρὸς ἀσφάλειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἐναντίων πάντα ὑπὲρ ἡμῶν γίνεται. Καὶ ἵνα μάθῃς, σκόπει ἐντεῦθεν. Ἐκέλευσεν ὁ Φαραὼ ρίπτεσθαι εἰς τὸν ποταμὸν τὰ βρέφη· εἰ μὴ ἐρρίφη τὰ βρέφη, εἰ μὴ ἡ πρόσταξις τοῦ Φαραὼ ἐγένετο, οὐκ ἂν ἐσώθη Μωϋσῆς, οὐκ ἂν ἐν βασιλείοις ἐτράφη. "Οτε ἐσώζετο, οὐκ ἦν ἐν τιμῇ· ὅτε ἐξετίθη, τότε ἐγένετο ἐν τιμῇ. Τοῦτο δὲ ἐποίει ὁ Θεός, τὸ εὐπορον αὐτοῦ δεικνὺς καὶ εὐμήχανον. Ἠπέλησεν αὐτῷ ὁ Ἰουδαῖος, λέγων· « Μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις; » καὶ τοῦτο αὐτὸν ὤνησεν. Ἄρα οἰκονομικῶς γέγονεν, ὥστε τὴν ὄψιν αὐτὸν ἐκείνην ἰδεῖν τὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὥστε τὸν προσήκοντα χρόνον πληρωθῆναι, ὥστε αὐτὸν ἐμφιλοσοφῆσαι τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ζῆν. Καὶ ἐν πάσαις ταῖς κατ' αὐτοῦ τῶν Ἰουδαίων ἐπιβουλαῖς ταῦτόν γίνεται· τότε λαμπρότερος καθίσταται, ὅλον καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀαρών· ἐπανεστήσαν αὐτῷ, καὶ λαμπρότερον αὐτὸν ἐποίησαν· ἐντεῦθεν γὰρ αὐτῷ καὶ τὸ ἱερατικὸν ποικίλλεται ἔνδυμα, καὶ ἡ κίδαρις περιτίθεται, καὶ ὁ λοιπὸς τῆς στολῆς κόσμος, ὥστε ἀναμφισβήτητον εἶναι τὴν χειροτονίαν, ὥστε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς θαυμάζεσθαι ἀπὸ τῶν πετάλων τοῦ χαλκοῦ. Ἰστε πάντως τὴν ἱστορίαν· διὸ καὶ παρατρέχω τὸ διήγημα. Καί, εἰ βούλεσθε, πάλιν ἄνωθεν τὰ αὐτὰ ἐπέλθωμεν. Ὁ Καὶν τὸν ἀδελφὸν ἀνείλεν, ἀλλὰ ταύτῃ μᾶλλον ὠφέλησεν· ἄκουσον γὰρ τί φησι· « Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με »

(Γέν. δ'. 10.)· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· « Αἷματι, » φησί, « κρεῖττον λαλοῦντι παρὰ τὸν Ἀβελ. » (Ἑβρ. ιβ'. 24.). Ἀπήλλαξεν αὐτὸν τῆς ἀδελφίας τοῦ μέλλοντος, τὸν μισθὸν ἠῤῥησε· τὴν ἀγάπην ἐμάθομεν πάντες, ἣν ὁ Θεὸς ἔσχε πρὸς αὐτόν. Τί γὰρ ἡδίκηται, δεξιόμενος τάχιον τὴν τελευτήν; Οὐδέν· τί γάρ, εἶπέ μοι, οἱ βράδιον τελευτῶντες κερδαίνουσιν; Οὐδέν· οὐδὲ γὰρ παρὰ τὸ πολλὰ ζῆν ἔτη ἢ ὀλίγα ἢ εὐημερία, ἀλλὰ παρὰ τὸ εἰς δέον κεχρησθαι τῇ ζωῇ. Οἱ τρεῖς παῖδες ἐνεβλήθησαν εἰς κάμινον, καὶ διὰ τούτου γεγῶνασι λαμπρότεροι· ὁ Δανιήλ εἰς λάκκον, καὶ ἐντεῦθεν περιφανέστερος κατέστη.

§. γ'. Ὁρᾷς πανταχοῦ τοὺς πειρασμοὺς μεγάλα τίκτοντας ἀγαθὰ καὶ ἐνταῦθα, μήτι γε ἐκεῖ· ἐπὶ δὲ τῆς κακίας ταῦτόν γίνεται, ὅσον ἂν, εἴ τις, κάλαμον ἔχων, παρατάττοιο πρὸς πῦρ· ὁ γὰρ τοιοῦτος δοκεῖ μὲν πλῆττειν τὸ πῦρ, αὐτὸ δὲ λαμπρότερον ποιεῖ, καὶ αὐτὸν ἀναλίσκει. Τροφή γὰρ γίνεται ἡ κακία καὶ ὑπόθεσις λαμπρότητος τῇ ἀρετῇ· τῇ γὰρ ἀδικίᾳ εἰς δέον τοῦ Θεοῦ χρωμένου, τὰ ἡμέτερα λάμπει μᾶλλον. Πάλιν ὁ διάβολος, ὅταν ἐργάζεται τι τοιοῦτον, λαμπροτέρους ποιεῖ τοὺς ὑπομένοντας. Τί οὖν, φησίν, ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ οὐ γέγονε τοῦτο, ἀλλ' ἀτιμότερος γέγονε; Μάλιστα μὲν κακείνῳ ὁ Θεὸς εἰς δέον ἐχρήσατο, εἰ δὲ πρὸς τι ἔπαθεν, αὐτὸς ἑαυτὸν ἡδίκησε· τὰ μὲν γὰρ παρ' ἐτέρων εἰς ἡμᾶς γινόμενα μεγάλων ἡμῖν ἀγαθῶν αἷτια γίνεται, τὰ δὲ παρ' ἡμῶν αὐτῶν οὐκέτι. Ἐπειδὴ γὰρ, ἀδικούμενοι μὲν ὑφ' ἐτέρων, ἀλγοῦμεν, ὑπὸ δὲ ἡμῶν αὐτῶν οὐκέτι, δείκνυσιν ὁ Θεὸς ὅτι ὁ μὲν παρ' ἐτέρου ἀδίκως πάσχων εὐδοκίμει, ὁ δὲ ἑαυτὸν ἀδικῶν βλάπτεται· καὶ μάλα εἰκότως, ἵνα ἐκεῖνο μὲν γενναίως φέρωμεν, τοῦτο δὲ μηκέτι· ἄλλως τε τὸ πᾶν ἐκεῖ τοῦ Ἀδάμ γέγονε. Διὰ τί γὰρ ἐπιθου τῇ γυναικί; διὰ τί γὰρ ἐναντία συμβουλευούσας οὐκ ἀπεκρούσω; Σὺ πάντως γέγονας αἷτιος, ἐπειδὴ, εἰ ὁ διάβολος ἦν, ἔδει κατὰ τοῦτο τοὺς πειραζομένους πάντας ἀπόλλυσθαι· εἰ δὲ μὴ ἀπόλλυνται, παρ' ἡμᾶς ἡ αἰτία. Ἀλλ' ἔδει, φησί, πάντας τοὺς πειραζομένους κατορθοῦν, ἢ, εἰ παρ' ἡμᾶς ἡ αἰτία, ἔδει καὶ χωρὶς τοῦ διαβόλου ἀπόλλυσθαι. Τοῦτο καὶ γίνεται· καὶ γὰρ πολλοὶ καὶ χωρὶς τοῦ διαβόλου ἀπόλλυνται· οὐ γὰρ δὴ πάντα αὐτὸς κατασκευάζει, ἀλλὰ πολλὰ καὶ ἀπὸ μόνης γίνεται τῆς νωθείας τῆς ἡμετέρας· εἰ δέ που κακείνος αἷτιος, ἡμῶν τὴν ἀρχὴν παρεχόντων. Εἶπε γὰρ μοι,

πότε ὁ διάβολος ἰσχυσεν ἐπὶ τοῦ Ἰούδα; Ὅτε εἰσῆλθε, φησὶν, εἰς αὐτὸν ὁ Σατανᾶς. Ἄλλ' ἀκουσον τὴν αἰτίαν, ὅτι « κλέπτῃς ἦν, καὶ τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζεν. » (Ἰωάν. ιβ'. 6.). Αὐτὸς ἔδωκεν αὐτῷ εὐρυχωρίαν τῆς εισόδου· ὥστε οὐχ ὁ διάβολος τὴν ἀρχὴν ἐντίθησιν, ἀλλ' ἡμεῖς αὐτὸν δεχόμεθα καὶ καλοῦμεν. Ἀλλὰ, εἰ μὴ ἐκεῖνος, φησὶν, ἦν, οὐκ ἂν μεγάλα ἐγένετο τὰ δεινά. Ἄλλ' ἀπαράιτητος ἡμῖν ἔμελλεν εἶναι ἡ κόλασις· νῦν μὲν γάρ, ἀγαπητέ, τὰ τῆς κολάσεως ἡμῖν ἡμερώτερα, εἰ δὲ δι' ἑαυτῶν ἐργαζόμεθα τὰ δεινά, ἀφόρητος ἦν ἡ τιμωρία. Εἰπέ γάρ μοι, εἰ ταῦτα, ἃ ἡμαρτεν ὁ Ἀδάμ, χωρὶς συμβουλῆς ἡμαρτε, τίς αὐτὸν ἂν ἐξήρπασε τῶν κινδύνων; Ἄλλ' οὐκ ἂν ἡμαρτε, φησί. Πόθεν μοι τοῦτο λέγεις; Ὁ γὰρ εὖτω χαῦνος καὶ ῥάθυμος καὶ πρὸς ἄνοιαν ἔτοιμος, ὥστε δέξασθαι τοιαύτην συμβουλὴν, πολλῷ μᾶλλον καὶ χωρὶς τούτου τοῦτο γέγονεν ἂν. Ποῖος διάβολος τοὺς τοῦ Ἰωσήφ ἀδελφούς εἰς φθόνον ἐνέβαλεν; Ἄν νήρωμεν τοίνυν, ἀγαπητοί, καὶ εὐδοκιμήσεως ἡμῖν αἴτιος ὁ διάβολος γίνεται· τί γὰρ ἔβλαψε τὸν Ἰώβ ἢ τοσαύτη αὐτοῦ μηχανή; Μὴ εἴπῃς, φησί, τοῦτο, ἀλλ' ὁ ἀσθενὴς βλάπτεται. Ἄλλ' ὁ ἀσθενὴς, καὶ μὴ διάβολος ἦ, βλάπτεται. Ἀλλὰ μερίζωνς, φησί, μετὰ τῆς ἐκείνου ἐνεργείας. Ἄλλ' ἔλαττον, ὅταν μετὰ τῆς ἐκείνου ἐνεργείας ἀμάρτη, κολάζεται· οὐ γὰρ πάντων τῶν ἀμαρτημάτων αἱ αὐταὶ τιμωρίαι. Μὴ ἀπατῶμεν ἑαυτούς· οὐκ ἔστιν ἡμῖν ὁ διάβολος αἴτιος, ἐὰν νήρωμεν· ἐκεῖνος ἡμᾶς μᾶλλον ἀφυπνίζει, ἐκεῖνος ἡμᾶς διεγείρει. Εἰπέ γάρ μοι, (τέως ταῦτα ἐξετάσωμεν,) μὴ ἔστω θηρία, μὴ ἔστω ἀνωμαλία ἀέρων, μὴ νόσος, μὴ λύπαι, μὴ ἀθυμῖαι, μὴ ἑτερόν τι τῶν τοιούτων, τί οὐκ ἂν ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος; Χοῖρος μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος, δοκῶ μοι, γέγονεν ἂν, γαστριζόμενος, καὶ μεθύων, καὶ ὑπὸ μηδενὸς τούτων ἐνοχλούμενος. Νῦν δὲ αἱ φροντίδες καὶ αἱ μέριμναι γυμνάσιόν εἰσι φιλοσοφίας καὶ διδασκαλείων, καὶ ἀγωγὴ παιδείας ἀρίστης. Σκόπει δὲ καὶ ἄλλως· τρεφέσθω τις ἐν βασιλείῳ, μήτε λυπούμενος, μήτε φροντίζων, μήτε μεριμνῶν, καὶ μήτε ὀργῆς ἔχων πρόφασιν, μήτε ἀποτυχίας, ἀλλὰ πάντα, ἅπερ ἂν ἐπιθυμήσῃ, ποιείτω, καὶ ἐπιτυχάνετω, καὶ πάντας ἐχέτω ὑπακούοντας· ἂν μὴ παντὸς θηρίου ἀλογώτερος γένηται ὁ τοιοῦτος; Νῦν δὲ ὥσπερ ἀκόνη ἔστιν ἐκτρίδουσα ἡμᾶς τὰ τῶν περιστάσεων, τὰ τῶν θλίψεων διὰ τοῦτο τῶν πλουτούντων οἱ πένητες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστόν εἰσι συν-

ετώτεροι, καθάπερ πολλοῖς περικρουόμενοι καὶ περιαντλούμενοι κύμασι. Καὶ γὰρ σῶμα τὸ μὲν ἄργον καὶ ἀκίνητον νοσῶδες καὶ ἀηδές, τὸ δὲ κινούμενον καὶ κάμνον καὶ ταλαιπωρούμενον ὠραιότερον καὶ ὑγιεινότερον· τοῦτο δὲ ἐπὶ ψυχῆς εὖροι τις ἄν. Καὶ σίδηρος κείμενος μὲν διαφθείρεται, ἐργαζόμενος δὲ λάμπει· καὶ ψυχὴ ὡσαύτως κινουμένη· κινήσεις δὲ ψυχῆς αἱ περιστάσεις αὗται. Καὶ τέχναι ἀπόλλυνται, μὴ κινουμένης ψυχῆς· κινεῖται δέ, ὅταν μὴ πάντα εὐθέα ἢ· κινεῖται γὰρ ὑπὸ τῶν ἐναντίων. Εἰ μὴ εἴη ἐναντία, οὐδὲν ἂν εἴη τὸ κινεῖν· οἷον, εἰ πάντα ἦν εἰργασμένα καλῶς, οὐκ ἂν εὗρεν ἡ τέχνη κινεῖσθαι. Οὕτω καί, [εἰ πάντα ἦν κατὰ νοῦν ἡμῖν, οὐκ ἂν εὗρεν ἡ ψυχὴ κινεῖσθαι,] εἰ πανταχοῦ διεβαστάζετο, ἀηδὴς ἦν. Οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τροφοῖς παρακελευόμεθα μὴ διὰ παντὸς βαστάζειν τὰ παιδία, ὥστε μὴ εἰς ἔθος αὐτὰ καθιστᾶν, μήτε ἐξίτηλα αὐτὰ ποιεῖν; Διὰ τοῦτο τὰ ἐπ' ὄψεσιν ἀνατρεφόμενα τῶν γονέων ἀσθενέστερα γίνεται, τῆς φειδοῦς τῆς ἀκαίρου τε καὶ ἀμέτρου λυμαιομένης αὐτῶν τὴν ὑγίειαν. Καλὸν καὶ λύπη σύμμετρος, καλὸν καὶ φροντίς, καλὸν καὶ ἐνδεια· ἰσχυροὺς γὰρ ἡμᾶς ποιεῖ καλὰ καὶ τὰ ἐναντία· ἕκαστον γὰρ αὐτῶν ἄμετρον γενόμενον ἀπόλλυσι, καὶ τὸ μὲν χαυνοῖ, τὸ δὲ διαβρῆγγουσιν. Οὐχ ὁρᾷς ὅτι καὶ τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς ὁ Χριστὸς οὕτως ἐνάγει; Εἰ ἐκεῖνοι δὲ τούτων ἐδέοντο, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς. Εἰ δὲ δεόμεθα, μὴ ἀγανακτῶμεν, ἀλλὰ καὶ χαίρωμεν ἐπὶ ταῖς θλίψεσι· φάρμακα γὰρ ταῦτά ἐστι κατάλληλα τοῖς ἡμετέροις τραύμασι, τὰ μὲν πικρά, τὰ δὲ ἡδέα· ἕκαστερον δὲ αὐτῶν καθ' ἑαυτὸ ἂν εἴη ἄχρηστον. Χάριν τοίνυν ἔχωμεν τῷ Θεῷ ὑπὲρ τούτων ἀπάντων· οὐ γὰρ ἀπλῶς ταῦτα συγχωρεῖ γίνεσθαι, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. Τὴν ἡμετέραν τοίνυν εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνύμενοι, εὐχαριστῶμεν, δοξάζωμεν, γενναίως ἀντίχωμεν, τὸ πρόσκαιρον αὐτῶν λογιζόμενοι, καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα τείνοντες ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν, ἵνα καὶ τὰ παρόντα κούφως ἐνέγκωμεν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτυχεῖν ἀγαθῶν καταξιωθῶμεν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΝΕ'. 55.

(Κεφ. κη'. στίχ. 17.) — « Ἐγένετο δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας συγκαλέσασθαι τὸν Παῦλον τοὺς ὄντας τῶν Ἰουδαίων πρώτους. Συνελθόντων δὲ αὐτῶν, ἔλεγε πρὸς αὐτούς· Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγώ, οὐδὲν ἐναντίον ποιήσας τῷ λαῷ ἢ τοῖς ἔθεσι τοῖς πατρώοις, δέσμιος ἐξ Ἱεροσολύμων παρεδόθην εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων· οἵτινες ἀνακρίναντές με ἐβούλοντο ἀπολύσαι διὰ τὸ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου ὑπάρχειν ἐν ἐμοί. Ἀντιλεγόντων δὲ τῶν Ἰουδαίων, ἠναγκάσθη ἐπικαλέσασθαι Καίσαρα, οὐχ ὥς τοῦ ἔθνους μου ἔχων τι κατηγορήσαι. Διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν παρεκάλεσα ὑμᾶς ἰδεῖν καὶ προσλαλήσαι· ἔνεκεν γὰρ τῆς ἐλπίδος τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ἄλυσιν ταύτην περικείμεαι. »

§. α'. Καλῶς τοῦτο καὶ συμφερόντως ποιεῖ, τοὺς πρώτους τῶν Ἰουδαίων εἰς διάλεξιν συγκαλῶν· ἐβούλετο γὰρ καὶ ἑαυτὸν ἀπαλλάξαι αἰτίας καὶ ἐτέρους· ἑαυτὸν μὲν, ἵνα μὴ κατηγορῶσιν αὐτοῦ, καὶ τοῦτο αὐτοὺς βλάβη, ἐκείνους δέ, ἵνα μὴ δόξῃ αὐτῶν εἶναι τὸ πᾶν· εἰκὸς γὰρ κρατῆσαι φήμην ὅτι ὑπὸ Ἰουδαίων παρεδόθη· τοῦτο δὲ ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς πληῆσαι. Εὐθέως οὖν πρὸς τοῦτο ἵσταται, καὶ τὰ καθ' ἑαυτὸν οὕτω πως πράως ἀπολογεῖται. Ὅρα δὲ πῶς καὶ τὴν ἀπολογία ὑφαίνει, λέγων· « Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγώ, οὐδὲν ἐναντίον ποιήσας τῷ λαῷ ἢ τοῖς ἔθεσι τοῖς πατρώοις, δέσμιος ἐξ Ἱεροσολύμων παρεδόθην εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων. » Εἶτα, οὕτως εἰπὼν, ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν τινας ἀκούοντας εἰπεῖν· « Πῶς ἔχει λόγον ἀπλῶς σε παραδοῦναι; » ἐπήγαγεν· « Οἵτινες ἀνακρίναντές με ἐβούλοντο ἀπολύσαι. » ὥσει ἔλεγε· « Μαρτυροῦσιν οἱ Ῥωμαίων ἄρχοντες, οἱ καὶ ἀνέκριναν, καὶ ἤθελον ἀπολύειν. » Πῶς οὖν οὐκ ἀπέλυσαν; « Ἀντιλεγόντων Ἰουδαίων, » φησὶν. Ὅρᾳ πῶς καθαιρεῖ αὐτῶν τὰ ἐγκλήματα; Εἰ γὰρ ἐβούλετο αὐξῆσαι, ἐνῆν καὶ καταφορικώτερον χρήσασθαι. Διὸ καὶ οὕτως εἰπὼν ἐπήγαγεν· « ἠναγκάσθη ἐπικαλέσασθαι Καίσαρα. » ὥστε συγγνώμης τὸ πᾶν ἐστίν. Εἶτα, ἵνα μηδεὶς εἴπῃ· « Τί οὖν; καὶ ἵνα αὐτῶν κατηγορήσης, τοῦτο πεποίηκας; » διὰ τῆς ἐπαγωγῆς διορθοῦται τὸ ὑφομοῦν, καὶ λέγει· « Οὐχ ὥς τοῦ ἔθνους μου ἔχων τι κατηγορήσαι. » τουτέστιν, « ἐπεκαλεσάμην Καίσαρα, οὐχ ὥστε κατηγορήσαι, ἀλλ' ὥστε διαφυγεῖν τὸν κίνδυνον· ἔνεκεν γὰρ ὑμῶν τὴν ἄλυσιν ταύτην περικείμεαι. »

Τοσοῦτον ἀπέχω, φησίν, ἐχθρῶς πρὸς ὑμᾶς διακεῖσθαι, ὅτι καὶ τὴν ἄλυσιν περίκειμαι. Τί οὖν ἐκείνοι; Οὕτως ἐχειρώθησαν τῷ λόγῳ, ὡς μὴ μόνον ὑπὲρ ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν συγγενῶν ἀπολογήσασθαι· ὅθεν, τοῦτο δηλῶν, ἐπάγει· «Οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν· Ἡμεῖς οὔτε γράμματα περὶ σοῦ ἐδεξάμεθα ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, οὔτε παραγενόμενός τις τῶν ἀδελφῶν ἀπήγγειλεν ἡ ἐλάλησέ τι περὶ σοῦ πονηρόν. Ἀξιοῦμεν δὲ παρὰ σοῦ ἀκοῦσαι ἃ φρονεῖς· περὶ μὲν γὰρ τῆς αἱρέσεως ταύτης γνωστόν ἐστίν ἡμῖν ὅτι πανταχοῦ ἀντιλέγεται. » Ὡσεὶ ἔλεγον· « Οὐτε διὰ γραμμάτων, οὔτε δι' ἀνθρώπων ἐγνώρισάν τι περὶ σοῦ πονηρόν, πλην ἀλλ' ἀκοῦσαι βουλόμεθα παρὰ σοῦ. » Οὕτω προκατέβαλον, τὴν οἰκείαν γνώμην δεικνύντες, καὶ φασί· « Περὶ μὲν γὰρ τῆς αἱρέσεως ταύτης γνωστόν ἐστίν ἡμῖν ὅτι πανταχοῦ ἀντιλέγεται. » Οὐκ εἶπον ὅτι « ἀντιλέγομεν, » ἀλλ' « ἀντιλέγεται, » κατηγορίας ἑαυτοὺς ἀπολύοντες. « Ταξάμενοι δὲ αὐτῷ ἡμέραν, ἦκον πρὸς αὐτόν εἰς τὴν ξενίαν πλείονες· οἷς ἐξετίθετο διαμαρτυρούμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, πείθων τε αὐτοὺς τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τε τοῦ νόμου Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν ἀπὸ πρῶτῃ ἕως ἐσπέρας. Καὶ οἱ μὲν ἐπείθοντο τοῖς λεγομένοις, οἱ δὲ ἠπίστουν. » Εἶδες πῶς οὐκ εὐθέως ἀποκρίνεται, ἀλλὰ δίδωσιν αὐτοῖς ἡμέραν τοῦ ἐλθεῖν καὶ ἀκοῦσαι· οἷς καὶ παραγενομένοις διελέγετο ἀπὸ τε τοῦ νόμου Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν. « Καὶ οἱ μὲν ἐπείθοντο, οἱ δὲ ἠπίστουν. Ἀσύμφωνοι δὲ ὄντες πρὸς ἀλλήλους, ἀπελύοντο, εἰπόντος τοῦ Παύλου ῥῆμα ἔν· Καλῶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐλάλησε διὰ Ἡσαίου τοῦ Προφήτου πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, λέγον· Πορεύθητι πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ εἰπόν· Ἀκοῇ ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴδῃτε· ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μή ποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰσώμαι αὐτούς. » (Ἡσαϊ. ς'. 9. 10.). Ὅτε ἀνεχώρουν, ἀντιτασσομένων αὐτῶν, τότε τὸν Ἡσαίαν ἐφίστησιν, οὐκ ἐκείνους ὑβρίσαι βουλόμενος, ἀλλὰ τούτους στηριῖξαι. Τί λέγοντα; « Ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε. » Ὅρξ πῶς αὐτοὺς ἐξέβαλε πάσης συγγνώμης; εἴ γε καὶ τὸν Προφήτην ἔχον-

τες προαναφωνήσαντα πόρρωθεν ταῦτα οὐκ ἀπεστράφησαν. Τῷ δὲ εἰπεῖν· « Καὶ ὣς » δείκνυσι καὶ δικαίως ἐκβεβλημένους· ὥστε τοῖς ἔθνεσι δέδοται γινῶναι τὸ μυστήριον τοῦτο. Οὐδὲν οὖν θαυμαστόν, εἰ ἀντέλεγον· ἄνωθεν τοῦτο προελέγετο. Εἶτα πάλιν τὸν ζῆλον κατ' αὐτῶν κινεῖ τὸν ἐξ ἐθνῶν, ἐπάγων καὶ λέγων· « Γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν ὅτι τοῖς ἔθνεσιν ἀπεστάλη τοῦτο τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ· αὐτοὶ καὶ ἀκούσονται. Καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος, ἀπῆλθον οἱ Ἰουδαῖοι, πολλὴν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς συζήτησιν. » Ἐμεινε δὲ ὁ Παῦλος διετίαν ὅλην ἐν ἰδίῳ μισθώματι, καὶ ἀπεδέχετο πάντας τοὺς εἰσπορευομένους πρὸς αὐτόν, κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ διδάσκων τὰ περὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάσης παρρησίας ἀκωλύτως. Ἀμήν. » Ἐνταῦθα δείκνυσι τὴν αὐτοῦ ἐλευθερίαν λοιπόν· κηρύττει γὰρ ἀκωλύτως ἐν Ῥώμῃ ὁ ἐν Ἰουδαίᾳ κωλυθεὶς, καὶ ἔμεινεν ἐπὶ δύο ἔτη διδάσκων ἐκεῖ.

§. β'. Ἀλλ' ἴδωμεν ἄνωθεν τὰ εἰρημένα. « Διὰ ταύτην οὖν, φησί, τὴν αἰτίαν παρεκάλεσα ὑμᾶς ἰδεῖν. » τουτέστι, « διὰ τοῦτο ἡβουλήθην, ὥστε μὴ ἐξεῖναί-τινι κατηγορεῖν καὶ τὰ παριστάμενα λέγειν ὅτι δὴ τὰς χεῖρας αὐτῶν διαφυγὼν ἐπὶ τοῦτο ἦλθον· οὐ γὰρ ἑτέροις διδοὺς κακὰ, ἀλλ' αὐτὸς φεύγων κακὰ, ἦλθον. » Οἱ δὲ πρὸς αὐτόν· « Ἀξιοῦμεν ἀκοῦσαι παρὰ σοῦ ἃ φρονεῖς. » Ὅρα καὶ αὐτοὺς ἡμερώτερον διαλεγομένους. « Ἀξιοῦμεν, » φησί, καὶ βούλονται ἀπολογήσασθαι καὶ ὑπὲρ ἐκείνων· διὸ καὶ ἤχον ταξάμενοι αὐτῷ ἡμέραν. Τοῦτο δὲ τοῦ σφόδρα ἑαυτῶν καταγινῶναι τεκμήριον καὶ τοῦ μὴ θαρρύνειν· εἰ γὰρ ἐθάρρουν, καὶν τοῦτο ἐποίησαν καὶ συνῆλθον, ὥστε αὐτὸν συναρπάσαι, νῦν δὲ μὴ θαρρύνοντες, καὶ ἐλθεῖν ὤκνησαν· ἄλλως τε καὶ τῷ πολλάκις ἐπιχειρῆσαι ἔδειξαν ὅτι οὐκ ἐθάρρουν. « Καὶ οἱ μὲν ἐπείθοντο τοῖς λεγομένοις, φησὶν, οἱ δὲ ἠπίστουν, καὶ ἀσύμφωνοι ὄντες ἀπελύοντο. » τουτέστι, « μὴ πιστεύοντες ἀνεχώρουν. » Ὅρα πῶς οὐ βράπτουσιν ἐπιβουλάς νῦν κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ἐνθα ὡς ἐν τυραννίδι ἦσαν. Τίνος οὖν ἔνεκεν ὠκονόμησεν ἐκεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν, καίτοι εἶπε· « Σπεῦσον, ἔξελθε ἐξ Ἱερουσαλὴμ; » (Πράξ. κβ'. 18.). Ἵνα δειχθῇ καὶ αὐτῶν ἡ κακία, καὶ ἡ προφητεία τοῦ Χριστοῦ ἀληθής, ὅτι οὐκ ἀνέχονται· καὶ ὥστε μαθεῖν πάντας ὅτι ἐτοιμός ἐστι παθεῖν, καὶ

ὥστε εἰς παράκλησιν τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ γενέσθαι τὸ οἰκονομούμενον καὶ γὰρ κάκει πολλά ἔπαθε δεινά. Εἰ δέ, κηρύττων τὰ Ἰουδαϊκά, ταῦτα ἔπασχεν, εἰ ἐκήρυττε τὰ τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, πῶς ἂν ἠνέσχοντο; Ἀγνιζόμενος οὐκ ἐγένετο φορητός, καὶ πῶς κηρύσσων φορητός ἦν; Τί ἐγκαλεῖτε ὑμεῖς; τί ἠκούσατε; Οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν ἀπλῶς. Ὡφθη, καὶ πάντας παρώξυνεν. Εἰκότως ἄρα τοῖς ἔθνεσιν ἀπενεμήθη ἡ σωτηρία, εἰκότως μακρὰν ἐπέμφθη, κάκει μέλλων τοῖς ἔθνεσι διαλέγεσθαι. Σκόπει δέ· πρῶτους Ἰουδαίους καλεῖ, ἐπειτα, δεῖξας αὐτοῖς τὰ πράγματα, τότε ἐπὶ τὰ ἔθνη ἔρχεται. Τὸ δὲ οὕτως εἰπεῖν, ὅτι « εἶπε τὸ Πνεῦμα, » οὐδὲν θαυμαστόν· καὶ γὰρ ἄγγελος λέγεται λέγειν ἅπερ ἂν ὁ Κύριος εἴπῃ. « Καλῶς εἶπε, φησί, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. » ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν οὕτως, ἐκεῖ δὲ οὐκέτι. Ἀλλως δὲ καὶ ὅταν διηγῇται τις περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου λεχθέντων, οὐ λέγει· « Καλῶς εἶπεν ὁ ἄγγελος, » ἀλλὰ « καλῶς εἶπεν ὁ Κύριος, καλῶς εἶπε τὸ Πνεῦμα. » ὥσει ἔλεγεν· « Οὐκ ἐμοὶ ἀπιστεῖτε, ἀλλὰ τῷ Πνεύματι. » Ὡστε ἄνωθεν τοῦτο προῆδει ὁ Θεός. « Οἵτινες ἀνακρίναντές με, φησίν, ἐβούλοντο ἀπολῦσαι. » τουτέστιν, « οὐδὲν εὐρόντες ἄξιον καταδίκης ἐν ἐμοί, ἀπολύειν ἠθελον; » Καὶ δέον ἐκείνους ἐξελέσθαι, παρέδωκαν εἰς χεῖρας Ῥωμαίων· καὶ τοσαύτη ἡ περιουσία τῆς ἐλευθερίας, ὅτι οὐδὲ ἐκεῖνοι ἰσχυσαν κατακρίναι, ἀλλὰ δέσμιον παρέδωκαν. « Ἦναγκάσθην, φησίν, ἐπικαλέσασθαι Καίσαρα, οὐχ ὥς τοῦ ἔθνους μου ἔχων τι κατηγορῆσαι. » τουτέστιν, « οὐχ ἵνα κακοῖς ἐτέρους περιβάλω, ἀλλ' ἵνα κακῶν ἐμαυτὸν ἀπαλλάξω, τοῦτο ἐποίησα, καὶ οὐχ ἐκῶν, ἀλλ' ἀναγκασθεὶς. » Ὅρα οἰκειότητα ῥημάτων· οὐκ ἄλλοτριούται αὐτούς, ἀλλ' οἰκειοῦται τῷ εἰπεῖν· « Τοῦ ἔθνους μου. » Πάλιν δὲ κατασπείρει τὸ δόγμα. Καὶ οὐκ εἶπεν· « Οὐ κατηγορῶ, » ἀλλ' « οὐκ ἔχω τι κατηγορῆσαι, » καίτοι τοιαῦτα παθὼν οὕτω δεινά. Οὐδὲν οὖν τούτων φησίν, ἵνα μὴ φορτικὸν ποιήσῃ τὸν λόγον· οὐδὲ χαρίζεσθαι αὐτοῖς δοκεῖ. Καὶ διὰ τοῦτο οὐ λέγει, ἀλλ' αἰνίττεται μόνον, καὶ παρατρέχει· τοῦτο γὰρ ἦν τέως τὸ σπουδαζόμενον, τὸ δεῖξαι ὅτι Ῥωμαίοις παρέδωκαν δέσμιον. Τοὺς δὲ καταδικάσαι δέον ἐκείνους, δέον κατηγορῆσαι, μᾶλλον ἀπολογοῦνται· δι' ὧν δὲ συμφαίνουσι τὴν ἀπολογίαν, κατηγοροῦσιν αὐτῶν. « Γνωστόν ἐστιν ἡμῖν ὅτι πανταχοῦ, φησίν, ἀντιλέγεται. » Ἀλλ' εἰ καὶ τοῦτο συμβαίνει, ὁμως

καὶ πιστεύεται πανταχοῦ. « Οἷς ἐξετίθετο, φησὶν, ἀπὸ τε νόμου καὶ προφητῶν. » "Ορα πάλιν οὐκ ἀπὸ σημείων, ἀλλ' ἀπὸ νόμου καὶ προφητῶν ἐπιστομίζοντα αὐτούς, καὶ πανταχοῦ τοῦτο ποιοῦντα· καίτοι γε ἐνῆν καὶ σημεῖα ποιῆσαι, ἀλλὰ λοιπὸν οὐκ ἔτι πιστὸν τὸ πρᾶγμα ἦν· μέγα γάρ τοῦτο σημεῖον, τὸ ἀπὸ νόμου καὶ τῶν προφητῶν διαλέγεσθαι. Εἶτα, ἵνα μὴ νομίσης παράδοξον εἶναι, τὸ μεῖναι αὐτοὺς ἀπειθοῦντας, ἐπάγει καὶ προφητεῖαν, τὴν λέγουσαν· « Ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε. » μᾶλλον, φησί, νῦν ἢ τότε· « καὶ ὤψεσθε, καὶ οὐ μὴ ἰδῆτε. » μᾶλλον νῦν ἢ τότε. Πρὸς ἐκείνους εἴρηται ταῦτα τοὺς ἀπιστήσαντας, ἃ καὶ οὐχ ὑβρίζοντος ἦν, ἀλλὰ τὸ σκάνδαλον ἀναιροῦντος. « Γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν, φησὶν, ὅτι τοῖς ἔθνεσιν ἀπεστάλη τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ· αὐτοὶ καὶ ἀκούσονται. » Τί οὖν ἡμῖν διαλέγῃ; τοῦτα οὐκ ἤδεις; Ναί, ἀλλ' ὥστε πεισθῆναι ἀπολογοῦμαι, καὶ μηδενὶ δοῦναι λαβεῖν. « Ἐμεινε δὲ ὁ Παῦλος διετίαν ὅλην, φησί, διδάσκων μετὰ πάσης παρῥησίας ἀκωλύτως. » Καλῶς τοῦτο προσέθηκεν· ἐνὶ γὰρ μετὰ παρῥησίας λέγειν, ἀλλὰ κεκωλυμένως. Τὴν οὖν παρῥησίαν Παύλου οὐδὲν ἐνέκοψεν, ἀλλὰ καὶ ἀκωλύτως ἔλεγεν. « Ἐμεινε δὲ ὁ Παῦλος διετίαν ὅλην, φησὶν, ἐν ἰδίῳ μισθώματι. » οὕτως ἦν ἀπέριτος, μᾶλλον δὲ οὕτω τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ ἐμιμεῖτο ἐν πᾶσιν, ὅτι καὶ τὴν οἴκησιν εἶχεν οὐκ ἐξ ἀλλοτρίων πόνων, ἀλλ' ἀφ' ὧν αὐτὸς εἰργάζετο· τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ « ἐν ἰδίῳ μισθώματι. » "Οτι δὲ καὶ ὁ Δεσπότης οἰκίαν οὐκ ἐκέκτητο, ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος πρὸς τὸν οὐκ ὀρθῶς εἰπόντα· « Ἀκολουθήσω σοι, ὅπου ἂν ἀπέρχῃ. » « Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις· ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει. » (Ματθ. ἡ. 19. 20.). Οὕτως ἐξ ἑαυτοῦ τὸ μηδὲν κεκτῆσθαι ἐπαίδευσε, μηδὲ σφόδρα τοῖς βιωτικοῖς προσηλῶσθαι. « Καὶ ἀπεδέχετο τοὺς εἰσπορευομένους, φησί, πρὸς αὐτόν, κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. » "Ορα οὐδὲν περὶ τῶν παρόντων, ἀλλὰ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας πάντα φεγγόμενον. Ὅρᾳς οἰκονομίαν Θεοῦ; Μέχρι τούτων τὸν λόγον ἱστησιν ὁ συγγραφεύς, καὶ ἀφήσῃ διψῶντα τὸν ἀκροατὴν, ὥστε τὸ λοιπὸν ἀφ' ἑαυτοῦ συλλογίζεσθαι. Τοῦτο καὶ οἱ ἔξω ποιοῦσι· τὸ γὰρ πάντα εἰδέναι νωθῇ ποιεῖ καὶ ἐκλελυμένον. Τοῦτο δὲ ποιεῖ, καὶ οἷα τα μετὰ

ταῦτα οὐ λέγει, περιττὸν ὅσον πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας τοῖς συγγραφεῖσιν ἡγούμενος, καὶ ἀπὸ τούτων μαθάνοντας τὸ προστιθέναι τῷ λόγῳ πάντως γάρ, οἷα τὰ πρότερα, τοιαῦτα ἔσχε καὶ τὰ μετὰ τοῦτο. Ἄκουε δὲ καὶ οἷα μετὰ ταῦτα γράφων πρὸς Ῥωμαίους φησίν· «Ὡς ἂν πορεύωμαι εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς.» (Ῥωμ. ιε'. 24.).

§. γ'. Ὁρᾷς πῶς πάντα προεώρα ἡ ἁγία καὶ θεία κεφαλὴ, ὁ τῶν οὐρανῶν ὑψηλότερος, ὁ ψυχὴν ἔχων πάντα ὁμοῦ περιλαβεῖν δυναμένην, ὁ τὰ πρῶτα κατέχων Παῦλος; οὐ τοῖς εἰδόσι καὶ τὸ ὄνομα μόνον ἀρκεῖ πρὸς διέγερσιν ψυχῆς πρὸς νῆψιν, πρὸς τὸ πάντα ὑπνον ἀποτινάσσεται. Ἐδέξατο αὐτὸν Ῥώμη δεδεμένον ἀπὸ θαλάσσης ἀναβάντα, ἐκ ναυαγίου διασωθέντα, καὶ ἀπηλλάγη τοῦ ναυαγίου τῆς πλάνης. Καθάπερ γάρ τις βασιλεὺς ναυμαχίᾳς καὶ νικῆσας, ἐπέβαινε τῆς βασιλικωτάτης ἐκείνης πόλεως. Περὶ τούτων ἔγραφεν· «Ἐλεύσομαι καὶ συναναπαύσομαι ὑμῖν ἐν πληρώματι εὐλογίας τοῦ Εὐαγγελίου» (Ῥωμ. ιε'. 29. 32.), καὶ πάλιν· «Πορεύομαι διακονήσων εἰς Ἱερουσαλήμ.» (Αὐτόθ. 25.). Τουτέστιν, ὅπερ ἔλεγεν· «Ἐλεημοσύνας ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου παρεγενόμην.» (Πράξ. κδ'. 17.). Ἐγγύτερος ἦν λοιπὸν τοῦ στεφάνου· ἐδέξατο αὐτὸν ἡ Ῥώμη δεδεμένον, καὶ εἶδε στεφανωθέντα καὶ ἀνακηρυχθέντα. Ἐκεῖ «συναναπαύσομαι ὑμῖν» (Ῥωμ. ιε'. 32.) ἔφη· ἐνταῦθα «πορεύομαι διακονήσων εἰς Ἱερουσαλήμ.» (Αὐτ. 25.). Τὸ δὲ ἀρχὴ τοῦ δρόμου πάλιν ἦν, καὶ τρόπαια τροπαίους συνῆπτεν, ἀκατάπληκτος ὢν. Κόρινθος αὐτὸν κατέσχε δύο ἔτη, καὶ Ἀσία τρία, καὶ αὕτη δύο τέως, ὥστε δεῦτερον ἐπέβη, ὅτε καὶ ἐτελειώθη. «Ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ, φησίν, οὐδεὶς μοι συμπαρέγενετο.» (Β'. Τιμ. δ'. 16.). Οὕτω διέφυγε τότε, καί, πᾶσαν ἐμπλήσας τὴν οἰκουμένην τοῦ κηρύγματος, κατέλυσεν οὕτω τὸν βίον. Τί ἐδούλου μαθεῖν τὰ μετὰ ταῦτα; Τοιαῦτά ἐστι κάκεινα· δεσμά, βάσανοι, μάχαι, φυλακαί, ἐπιβουλαί, συκοφαντίαι, θάνατοι καθημερινοί. Εἶδες αὐτοῦ μικρὸν μέρος; Τοιοῦτον νόει καὶ τὸ λοιπόν. Ὡς περ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, ὅσον ἂν ἰδῇς αὐτοῦ, τοσοῦτόν ἐστι καὶ τὸ ἄλλο· οὐρανοῦ γάρ ἂν μέρος θεάσῃ ἐν, ὅπου ἂν ἀπέλθῃς, τοιοῦτον ὄψει καὶ τὸ λοιπόν· ἢ καθάπερ ἡλίου τὰς ἀκτῖνας κἂν ἐκ μέρους ἰδῇς, στοχάζῃ ἐκ τούτων οἷος ὁ ἥλιος, οὕτω καὶ ἐπὶ Παύ-

λου. Τὰς πράξεις εἶδες ἐκ μέρους αὐτοῦ, πᾶσαι τοιαῦται τυγχάνουσι, κινδύνων γέμουσαι. Οὐρανὸς ἦν ἐκεῖνος, ἥλιον δικαιοσύνης ἔχων, οὐ τοιοῦτον, ὥστε καὶ οὐρανοῦ βελτίων ὁ ἀνὴρ. Μικρὸν οἶε τοῦτο εἶναι; Οὐκ ἔγωγε οἶμαι. Ὅταν Ἀπόστολον εἴπῃς, εὐθέως πάντες αὐτὸν ἐννοοῦσιν· ὅταν Βαπτιστὴν, εὐθέως τὸν Ἰωάννην. Τίτι ἂν τις παραβάλλῃ τὰ ἐκείνου ῥήματα; θαλάσση, ἥ καὶ ὠκεανῷ; Ἀλλ' οὐδὲν ἴσον. Πολλῷ ταύτης δαφιλέστερα τὰ ρεύματα τὰ τούτου, καθαρώτερα καὶ βαθύτερα, ὥστε καὶ θάλασσαν καὶ οὐρανὸν οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι τὴν Παύλου καρδίαν εἰπὼν, τὸ μὲν διὰ τὸ καθαρὸν, τὸ δὲ διὰ τὸ βαθύ. Θάλασσά ἐστιν, οὐκ ἀπὸ πόλως εἰς πόλιν ἄγουσα τοὺς ἐμπλέοντας, ἀλλ' ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανόν· εἰ τις ταύτην πλέοι τὴν θάλασσαν, ἐξ οὐρίας πλεύσεται. Ἐν ταύτῃ τῇ θαλάσσῃ οὐκ ἄνεμοι, ἀλλ' ἀντὶ ἀνέμων Πνεῦμα θεῖον ἅγιον τὰς ἐμπλεούσας παραπέμπει ψυχάς· οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα κύματα, οὐκ ἔστι σκόπελος, οὐκ ἔστι θηρία· πάντα γαληνά. Θάλασσά ἐστι, λιμένος γαληνοτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα, οὐδὲν ἄλμυρόν ἔχουσα, ἀλλὰ πηγὴν [καθαράν καὶ] ἡδίστα ρέουσαν νάματα, ἡλίου λαμπροτέραν καὶ διειδεστέραν· θάλασσά ἐστιν, οὐ λίθους ἔχουσα τιμίους, οὐδὲ ἀλουργίδα τοιαύτην, ἀλλὰ κτήματα πολλῷ τούτων βελτίω. Ὁ βουλούμενος εἰς τοῦτο καθεῖναι τὸ πέλαγος ἑαυτόν, οὐ κολυμβητῶν δεῖται, οὐκ ἐλαίου, ἀλλὰ φιλοσοφίας πολλῆς· εὐρήσει ἐν αὐτῷ πάντα τὰ ἀγαθὰ τὰ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Ὁ τοιοῦτος καὶ δυνήσεται γενέσθαι βασιλεὺς, καὶ πάντα τὸν κόσμον λαβεῖν, καὶ ἐν τιμῇ εἶναι μεγίστη· ὁ ταύτην πλέων τὴν θάλασσαν οὐδέποτε ναυάγιον ὑποστήσεται, ἀλλὰ πάντα εἴσεται καλῶς. Ἀλλ' ὥσπερ οἱ ταύτης ἄπειροι τῆς θαλάσσης ἀποπνίγονται, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα ἔπερ δὴ πάσχουσι καὶ αἰρετικοί, τοῖς ὑπὲρ δύναμιν ἐγχειροῦντες. Δεῖ δὴ τὸ βάθος τοίνυν εἰδέναι, ἢ μὴ κατατολμᾶν. Ἄν μέλλωμεν πλεῖν τὸ πέλαγος τοῦτο, εὐζῶνοι γενώμεθα. « Οὐκ ἡδυνήθην ὑμῖν, φησί, λαλῆσαι ὥς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὥς σαρκικοῖς. » (Α'. Κορινθ. γ'. 1.). Μηδεὶς ἀκαρτέρητος τοῦτο πλείτω τὸ πέλαγος. Κατασκευάσωμεν ἑαυτοῖς πλοῖα, τουτέστι σπουδὴν, προθυμίαν, εὐχάς, ὥστε διανύσαι τὸ πέλαγος ἐν ἡσυχίᾳ· καὶ γὰρ τὸ ὕδωρ τοῦτο ζῶν ἐστι. Καθάπερ εἰ τις πυρὸς λάβοι στόμα, οὕτως ὁ Παῦλος εἰδὼς στομοῦται· καθάπερ εἰ τις μάχαιραν δξείαν ἔχοι, οὕτως ὁ τοιοῦτος πάλιν ἀκάθεκτος γίνε-

ται. Καὶ πρὸς τὸ νοῆσαι δὲ τὰ Παύλου βίου καθαροῦ δεῖται. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· « Γάλακτος ἐν χρεῖα κατέστητε, ἐπεὶ νωθροὶ γεγονάτε ταῖς ἀκοαῖς. » (Ἑβρ. ε'. 12. 11.). Ἔστι γάρ, ἔστιν ἀσθένεια τῆς ἀκοῆς. Καθάπερ γὰρ στόμαχος οὐκ ἂν δέξαιτο ὑγιεινὰ σιτία καὶ δυσκατέργαστα, ἀσθενὴς ὢν, οὕτω καὶ ψυχὴ, ὀγκωθεῖσα, φλεγμαίνουσα, ἄτονος γενομένη καὶ ἐκλυτος, οὐκ ἂν δυνηθεῖ δέξασθαι τὸν πνευματικὸν λόγον. Ἄκουε τῶν μαθητῶν λεγόντων· « Σκληρὸς ἐστὶν ὁ λόγος οὗτος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν; » (Ἰωάν. ζ'. 60.). Ἄν δὲ ἰσχυρὰ ἦ καὶ ὑγιεινὴ, πάντα ῥᾶστα, πάντα εὐκόλα, ὑψηλοτέρα γίνεται καὶ κουφοτέρα, μᾶλλον μετεωρίζεται καὶ εἰς ὕψος ἀφεται. Ταῦτα οὖν εἰδότες, ὑγιεινὴν ἡμῶν κατασκευάζωμεν τὴν ψυχὴν, καὶ ζηλώσωμεν τὸν Παῦλον, καὶ μιμησώμεθα τὴν γενναίαν ἐκείνην καὶ ἀδαμαντίνην ψυχὴν, ἵνα, κατ' ἔχνος τῶν ἐκείνῳ βεβιωμένων πορευόμενοι, δυνηθῶμεν τὸ πέλαγος τοῦ παρόντος βίου διαπλεῦσαι, καὶ εἰς τὸν ἀκύμαντον λιμένα καταντῆσαι, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀξίως τοῦ Χριστοῦ βιοῦσιν ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.